

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ ÉS DR. GULYÁS PÁL.

UJ FOLYAM. XIX. KÖTET.

1911-IKI ÉVFOLYAM.

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1911.

Hang. l.
39 cm

12 402

STEPHANEUM NYOMDA R. T.
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. szám.

1450
XIX. KÖT. 1. FÜZET.

5
ÚJ FOLYAM

1911. JANUÁR-MÁRCZ.

235
MAGYAR
KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

5
*1911. évi folyam * I. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1911.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Karácson Imre. A konstantinápolyi könyvtárak	1
Dr. Divéky Adorján. Gálszécsi István énekeskönyvének újabb töredéke. (Egy hasonmás melléklettel és két szövegképpel)	10
Dr. Áldásy Antal. A brüsszeli nemzetközi levéltári és könyvtári kongresszus. (Második közlemény)	14
Dr. Gulyás Pál. A művészi könyvkötés evolúciója	41
Magyar könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának I. kötetéhez. (<i>Harsányi</i> Istvántól, <i>Horváth</i> Ignácztól, <i>Kemény</i> Lajostól, <i>Rexa</i> Dezsőtől, <i>Rössler</i> Elemértől)	53
Tárca. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára az 1910. év utolsó negyedében	62
A budapesti m. kir. tudományegyetem könyvtára 1908-ban	67
Szakirodalom. A közs. nyilv. könyvtár részletes pályázati programja. Szabó Ervin, A modern könyvtárépítés némely elveiről. Ism. Σ. — I. van den Gheyn, Le Bréviaire de Philippe le Bon. Ism. <i>Gerevich T.</i> — G. Lanson, Manuel bibliographique de la littérature française moderne. I—III. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — A. M. Broadley, Chats on autographs. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	73
Külföldi folyóiratok szemléje. Deutsche Literaturzeitung. XXXI. 39—41. 43. 45. 46. 48—50. 52—53. — La bibliofília. XII. 7—9. — Le bibliographie moderne. XIV. 79—81. — The library journal. XXXV. 10—12. — Zentralblatt für Bibliothekswesen XXVII. 9—12. — Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen. I. 3—4. — Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj f. II. 7—9.	87
Vegyes közlemények. Kinevezés a M. N. Múzeum könyvtáránál. — Szamota István emlékezete. — A müncheni kir. udvari és áll. könyvtár főnnállásának 35v. évfordulója. (<i>G. P.</i>) — A szófiai Nemzeti Könyvtár kéziratainak és régi szláv nyomtatványainak leíró katalógusa. (<i>Dr. Melich János.</i>) — Az amerikai könyvtárügy fejlődéséről. — A világ legterjedelmesebb könyve	92

TARTALOM.

1. ÉRTEKEZÉSEK, ÖNÁLLÓ KÖZLEMÉNYEK.

	Lap
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM Széchényi Orsz. Könyvtára az 1910. évben	97
A KÖNYVTÁRI KÖNYVKÖTÉS szabályai	344
DR. ÁLDÁSY ANTAL. A brüsszeli nemzetközi levéltári és könyvtári kongresszus	14, 147
DR. ÁLDÁSY ANTAL. A düsseldorfi és karlsruhei levéltárakról	293
DR. DÍVEKY ADORJÁN. Gálszécsi István énekeskönyvének újabb töredéke. (Egy melléklettel és két szöveggel.)	10
DR. FABÓ BERTALAN. Az Esterházy tabulaturás könyv kora. (Két szöveggel.)	289
DR. GULYÁS PÁL. A művészi könyvkötés evolúciója	41
DR. GULYÁS PÁL. A newyorki közkönyvtár és új épülete. (Négy szöveggel.)	205
DR. GULYÁS PÁL. A velencei Szent Márk-könyvtár és Grimani breviuma	319
DR. IVÁNYI BÉLA. Az írás és könyvek Eperjesen a XV—XVI. században. (Három szöveggel és egy melléklettel.)	132, 215, 301
KERESZTY ISTVÁN. Liszt Ferencz kéziratai a Nemzeti Múzeumban	193
MAGYAR KÖNYVESHÁZ. (Ferenczy Zoltántól, Harsányi Istvántól, Horváth Ignácztól, Kemény Lajostól, Rexa Dezsőtől és Todorescu Gyulától.)	154, 351
DR. SZTRIPSZKY HIADOR. A hazai rutének legrégebb nyomtatványai. (Egy melléklettel és négy szöveggel.)	117, 243
VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK. 1909-ben	227
DR. ZAMBRA ALAJOS. A Széchényi Orsz. Könyvtár Quart. ital. 58. jelzetű kódexe, tekintettel az olaszországi Attila mondanakörre	332

2. TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉSEK a M. N. Múzeum könyvtárának állapotáról 1910 október 1-től 1911 szeptember 30-ig	62, 161, 263, 354
A BUDAPESTI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM könyvtára 1908-ban	67
AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM könyvtára 1909-ben	165

+) Karaisson Jure: A Konstantinápolyi Könyvtára

3. SZAKIRODALOM.

A KÖZS. NYILV. KÖNYVTÁR részletes pályázati programja. Ism. Σ...	73
BARCZA IMRE: A magyar bankkérdés és vámpolitika irodalma. Ism. dr. Gulyás Pál ...	359
BOHATTA HANNS. Katalog der liturgischen Drucke. Ism. Σ...	178
BOHATTA HANNS: Bibliographie der Livres l'heures. Ism. G. P. ...	179
BROADLEY A. M. Chats on autographs. Ism. dr. Gulyás Pál ...	82
CATALOGUS manuscriptorum bibliothecae reg. scient. universitatis Buda- pestinensis. II. 3., 4. Ism. Σ. ...	172
DEÁK GRYZA. A könyv és a könyv disztitése. Ism. dr. Gulyás Pál ...	360
DÖRNHÖFFER FRIED: Seelengärtlein. Ism. Σ. ...	175
FRIESE KARL: Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin. Is. Σ. ...	269
DR. GULYÁS PÁL. Népkönyvtári címjegyzék. Ism. dr. Melich János ...	172
KIRCHHEISEN F. M. Bibliographie des Napoleonischen Zeitalters. I. Ism. dr. Gulyás Pál ...	180
LANSON GUSTAVE. Manuel bibliographique de la littérature française moderne. I—III. Ism. dr. Gulyás Pál ...	78
LANTOS Á. Könyvjegyzéke ...	371
MILES DUDLEY HOW. The influence of Molière on restoration comedy. Is. Dr. Gulyás Pál ...	369
MOREL EUGÈNE. La librairie publique. Ism. dr. Gulyás Pál ...	268
SRYMOUR DE RICCI. Catalogue raisonné des premières impressions de Mayence. Ism. Σ. ...	364
STAERK ANTONIO. Les manuscrits latins à la bibliothèque impériale de St. Petersburg. Ism. Σ. ...	271
SZABÓ ERVIN. A modern könyvtárépítés némely elveiről. Ism. Σ. ...	73
SZTRIPSZKY HIADOR és ALVEXICS GYÖRGY Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. sz. román fordításban. Ism. dr. Melich János ...	362
TETZE HANS. Die illuminierten Handschriften der Rossiana. Ism. Gp. ...	365
VAN DEN GHEYN F. Le bréviaire de Philippe le Bon. Ism. Gerevich T. ...	76
KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE ...	87, 183, 273, 372
FITOS VILMOS és HORVÁTH IGNÁCZ. A magyar bibliografiai irodalom 1910 október 1-től 1911 szeptember 30-ig ...	107, 278, 377

4. VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezés a M. N. Múzeum könyvtáránál ...	92
Szamota István emlékezete ...	92
A müncheni kir. udvari és állami könyvtár fennállásának 350. év- fordulója (G. P.) ...	92
A szófiai nemzeti könyvtár kéziratának és régi szláv nyomtatványai- nak leíró katalógusa. (dr. Melich János.) ...	93
Az amerikai könyvtárügy fejlődéséről ...	95

	Lap
A világ legterjedelmesebb könyve. (Σ.)	96
Miniált kéziratokat sokszorosító egyesület	189
Nagyszabású kézirat-katalogus. (<i>Gerevich T.</i>)	188
Mibe kerül a német tudományos könyvpiacz egy évi termése. (<i>gl.</i>)	192
A 42 soros Gutenberg-biblia hasonmás kiadása. (<i>G. P.</i>)	192
Változás a Magyar Könyvszemle szerkesztésében	280
Horváth Ignác †	280
Tóth Árpád †	281
Emőkei Emich Gusztáv †	281
Változások a M. N. Múzeum könyvtára tisztviselői karában	282
A magyar emigráció egy emléke. (<i>V. J.</i>)	282
Újabb adat Székely István krónikájának 1553. kiadásáról. (<i>Harsányi István.</i>)	283
Az Orsz. Levéltár új épületéről	284
Mit olvas a magyar nép? (<i>Observer.</i>)	284
Dr. Melich János múzeumi ör kiténtetése	379
A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének 1911. évi közgyűlése	379
A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára 1910-ben	384
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1910-ben	384
A budapesti közs. nyilvános könyvtár tervpályázata	385
Magyar könyvtár a berlini egyetemen. (<i>G. P.</i>)	386
A Robert Hoe-féle árverés (<i>Bibliofil.</i>)	386
A német közkönyvtárakban lévő inkunábulumok számáról. (<i>G. P.</i>)	387
Külföldi könyvtárakról	387
Költemény sz hang nélkül. (Σ.)	388
A berlini könyvkötő-szakiskola mesteriskolája. (<i>G.</i>)	389
A belga posta a népkönyvtárügy szolgálatában. (<i>I.</i>)	389
VÁLTOZÁSOK A MAGYARORSZÁGI NYOMDÁKNÁL 1911 január—szeptember hónapokban	288
NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ	390

MELLÉKLETEK.

A hazai nyomdák 1910-ben	1—22
A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. Hirlapirodalom. <i>Kereszty Istvántól.</i> —	
II. Nem magyarnyelvű hirlapirodalom. <i>Kereszty Istvántól.</i> —	
III. Folyóiratok <i>Dr. Fitos Vilmostól</i>	1—91

A KONSTANTINÁPOLYI KÖNYVTÁRAK.

DR. KARÁCSON IMRÉTÖL.

A Keletre utazó turisták számára kiadott francia, német, angol s más egyéb nyelvű kalauzoló könyvekben Konstantinápoly leírásánál többnyire előfordul ily című fejezet is: *könyvtárak*. S ebben a fejezetben igazán turistai felületességgel megírt ismeretek olvashatók Konstantinápoly könyvtáiról.

Ez ismertetések nagy részében, a sztámbuli Topkapu-Szeráj könyvtárának leírásánál azt a nevezetes kijelentést találjuk, hogy ebben a könyvtárban őrzik mai nap is a budai királyi palotából 1526-ban elhozott Corvinákat. Még a legutóbb, alig egy évvel ezelőtt, magában Konstantinápolyban megjelent *Guide international pour le voyageur en Orient* című könyvben is szóról-szóra ez olvasható: «Bibliothèque du Palais Top-kapou. Elle contient environ 3000 manuscrits, parmi lesquels 17 de Buda, qui appartenaien à Mathias Corvin, roi de Hongrie.»

Pedig mindez csak mese.

Ezt a valótlanságot a Sztámbulban őrzött állítólagos Corvinákról azonban oly gyakran ismétlik, hogy nem is csoda, ha itt-ott hívókra talál. A kik ismerik ezeket a sztámbuli könyvtárakat s azokban hónapokon, sőt éveken át kutatgattak, mint e sorok írója is, azok előtt kétségtelen, hogy az említett közleményeknek, ismertetéseknek írói csak annyit láttak ezekből a könyvtárakból, hogy az állványok, szekrények tele vannak könyvekkel s ezzel aztán be is fejezték egész tudásukat.

Azt hiszem tehát, nem végzek fölösleges dolgot, midőn a konstantinápolyi könyvtárakról, azok berendezéséről és tartalmáról a valóságnak megfelelő, rövid ismertetést írok.

Előrebocsátom, hogy midőn itt a konstantinápolyi könyvtárakról írok, csakis a török, vagyis muzulmán könyvtárakat értem s nem szólok arról az újabb keletű két nagy könyvtárról, melyek

Konstantinápoly európai negyedében, Perában vannak, melyek egyike az oroszok régészeti intézetének, az *Institut russe*-nek modern berendezésű nagy könyvtára, a másik pedig a bizanczi tanulmányok művelését czélzó görög intézetnek, a *Sylogosnak* görög könyvtára. Ezekben a könyvtárakban keleti kéziratok nincsenek, hanem megtalálhatók, különösen az oroszok könyvtárában mindazok az európai művek, folyóiratok és könyvek, melyek a Balkán-félszigetnek és Kis-Ázsiának történelmével, földrajzával, gazdasági és természeti viszonyaival foglalkoznak.

A nyilvános könyvtárakat Konstantinápolyban közönségesen mecsetkönyvtáraknak nevezik, mivel jelentékeny részük tényleg a mecsetek mellékhelyiségeiben van s a főbb mecsetekben, mint az Ája-Szófiában, Szulejmánieban, Nuri Oszmánieban, Fátihban, sőt többször a kisebb mecsetekben is értékes könyvgyűjtemények találhatók. A nyilvános könyvtárak jelentékeny része az alapítók temetkezési helyével, mauzoleumával, a mit törökül *türbe* néven ismernek, van kapcsolatban.

Ezek a muzulmán könyvtárak mind megannyi ájtatos alapítványok, ezért helyezték el őket mecsetekben, türbékben. Ez az intézkedés nemcsak azért mutatkozott czélszerűnek, hogy így a könyvtárakat mint vallási jelleggel bíró ájtatos alapítványokat az elkallódástól lehetőleg megóvják, hanem tűzbiztonsági szempontból is előnyös volt. Sztámbulban az épületek legnagyobb része fából készült, csak a mecsetek, türbék és ujabban néhány középület kivétel. A mecsetek, türbék szilárd épületek s így a Konstantinápolyban mindennapos tüzesetek alkalmával nincsenek annyira kitéve az elpusztulás veszedelmének, mint a fából épült magánházak és paloták.

A nyilvános könyvtárak száma Konstantinápolyban több hatvannál. Ezeket a könyvtárakat azonban nem az európai nyilvános könyvtáraknál szokásos méretekkel kell elképzelni, mert akárhány ily török könyvtárban a könyvek száma az ezret sem éri el. A melyik könyvtárban 3000—4000 darab könyv van, az már nagyobb könyvtár számba jön. Ezeknek a könyvtáraknak érdekessége és értéke nem is a könyvek számában rejlik, hanem főleg abban, hogy mindegyik könyvtárban a könyveknek igen jelentékeny száma még kiadatlan kéziratokból áll.

A törökök a többi európai nemzetekhez képest nagyon későn

Melléklet a Magyar Könyvszemle 1911. évfolyamához.

teendő könyv

GÁLSZÉCSI ISTVÁN
ÉNEKESKÖNYVÉNEK UJABB
TÖREDÉKE.

KEYES

peneterrvol ees zerezy en bewerrvol
reomid fronywecyfe gal zecy
est wan mesterrvol zerezy
tererh.

A ky englen aliandh emberek elleoth
 enys azth wall. Mogom az en zenth aryam
 elleoth. A ky penigh enghem megh tagas
 dand emberek elleoth enys azth megh tagas
 dom az en zent aryam elleoth ky mennyek
 benwagyon.

Az nagytagos Pereny Peternek aba
 wymarmegye coreok Ispannyanak az
 galzcy thwan mester bywighes
 z galzar t ees ewmaga ayanla
 lat mabagy mynth nagy
 tagos wramak.

en usnak yoda hazna ligyer na
 tagos kagyelmes wram zent pal egyk le
 ben nyilwan megicleni. Dete meg n
 y y wgy mond az ew zereteo fianak the
 eulnak / ezege az kikedi meg elmer
 es az zent irasb mellyet giennek ligetw
 fogwa enwltal kyk ryged tanytanak az ew
 dweoffigz, me y dweoffig nekwn ad
 attratik Iesus Christusba walo hantib, min
 den isteni yhlisbw walo yras hantatos tra
 nytasra faddyse oktatara gazdalsnak tany
 tafara hogy istennek embere teokylletes li
 gy n minden to dologra es cyelekedetre ky
 zmondasba wally az zent irasth hazna
 ni wdweoffignek tanytasara te hat a ky ew
 dweozwlni akar nem pappa awagy baratra
 ligy n hanem az zent irasth tam aces hale

galla. Ees a ky tanwlangya nem kyalih re-
yank kyk hirdetwink cyak Iesus Christusbá
walo hwinek alula embereket ewdwozwiní
mert hallya az zent irasbol hogy cyak Iesus
Christus nekwnk adattatorh ligyen bolcy-
figwl. zenfigewl igazwlaswl, es walyagys
nem mond eremekeknek lenni mewnketh
kyk hirdetwink bewneostoknek ingyen wa-
lo zabadwlaswl cordeok twl bewnwí ees haz-
laswl, kyk hirdetwink Christusth mew zent
figwnknek, chigterelwnknek, enghezelen-
knek, ewdwoz yreonknek ees eggienieneg-
keozbe yaronknak lenniye kyk hirdetwink
Christusyrth bocyanatni meg nekwnk mind
bowneinket, Christus alul mewnketh meg
igazwlatni Ees Christussyrth adattatni nek-
wnk az eostok ileteth ingyen cyak hogy ho-
gywk ezeket nekwnk adattatni Christussyrth.
Ingyen azyr n'ondom merth az teorwans
hirdet bewneynknek bocyanatya e-
ingyen hanem teokilletes engedel-
kyr ees teorwannek be tellyetynsi
re hogy az teorwint he nem tellyet-
wk zent wlaak mondal zerin len-
dolog() ymond Ro. v y az wl

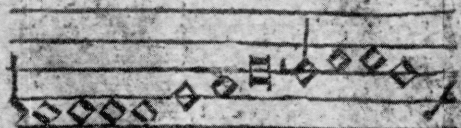
dweozwlni merth ember az nek
ingeteth. Az ewangeliom penig h' den bew-
neinknek bocyanatwí Christusbá walo he-
wry. t ingyenmely egle ingyen walazyr
az ewangeliomon teorwint. Ees m'willet
zenyossa tyzen ewdwozfigwnkrol. To-
ba az igazwlas es ewdwozfigwl h'wí w-
gyen tom. 8. 11. az h'wí zen mew be-
nk nem m'usenak ha nem itennek igy
hallafabol zerin ak mondal zerin th
om. 11. azyr itennek ingyen eg nem w-
la d' zidal azando, hanem zewnetlen hal-
gato do hogy annak hallafabol teremhessen
mew bennwnk herth m'elyet mek ewdwoz-
wlywnk ees m'wí nek twl wly zabadwly
wuk, m'kor azyr m'wí hazna ligyen az
zent irasnak nazysa gonak ala m'wíse w-
toklyossa az zent irasbol zerin kegy nihan
mekeket h'keostoknek anytalant merth z-
e inak mondal zerin ennek azyr ze-
el figelek e'ed moniak es inekel zen egi
h'wí ban hogy twadlanok m'wí m'assabak
m'wí thessenek f'ilem m'wí m'wí h'wí
to'ra. Ees nem cyak zent Pale tancyollya
e'edico nyelld m'wí m'wí h'wí m'wí
A ij beri

beriteor winyek zenint ees e kyppe zerete
teth. Ne latalik rehat senkinek magyar nyel
mekis az zent egy hazba zidala
m onak lennye, merth az entelenek
sen w berawnk nem clekednek, de az
enttek mawket gheryeztenek filelent he
war ees egyek kegyes indolatokra. Az en
munkamom penigh ayanlom nagyfagoda
nak minth zereteo nagyfagos feoldes wra
nak ees galsagnak zereteoynek, mellyet the
nagyfagod retem wegyen yo newen mynth
tombor zabagyanak hyw fyatwl. Iesus Chris
tus nagyfagodor mind wezedelemwl meg
forazzerghilgwel ees bikelgwel meg hoz
ton igazgallon az ew dewcyosigmet ees
reryeddyres anyazet egyhaznak ypo
pwllyre. Ezlewl keolth galzeczy fcho
labati zent Ambros napyau az
mawdweozyte wrunk Iesus
usnak zewletimnek w
er eoraz haminc
lat ezentoben.

OLVASOKNAK IS TNE
ben wafu keozeoneth, Az inlekben
nehol teob ighik wadnak hogynem hirt az
elso werfnek notay wolnanak azyrt
lyen modoth raryatok hogy az hol ez
tinendik the hat egy notu teilyefcytek azo
leoth be, ezt penig hogy inkab ezetekbe we
hesltek keonn yelsgnek okayth minden in
ek meg wirgulaltam. Towaba hogya az
ighiknek iralaban witkeztem volna walahol
ezyth senki meg ne haborigyk, oka ez
merth nineyen feni keontw ezwil namk
mas hogy ez elso dolgom dicitessik az ist
beoleole ky cyelekedete ky tizteffighe ez ne
enym; ew minth zereteo aya adoth fianak
egy kewes kyncyem nem elafasyth ha nem
kereskedisrth ees ennek okayt yrtam ez ino
keketh nem tizteffignek kerelisyth, fco
emberektwl mind gonozth ees halalt
warokez munkamyr, kyre ha
sten walazzand ligyen
akarattya.

PARANCY DLATNAK

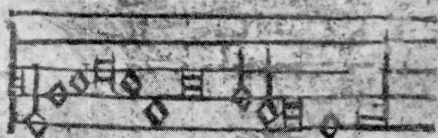
Ma zafa, mellyek beuonek ek esme
adattatak nem wdweollagnek
nyerysyrt roma. ij.

lgald meg byw ember ileo, istennek tiz

slattyat, mellyeket moylesnek,

altala ada nekunk sinay hegyen.

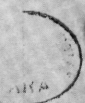
En wagyok az the wrad isten, azit es
gyeb istened en nalaminal, nehy yara
zwedben, engemfily es bok fer az nyin
denha byzzal.

Istennek newyth hvaba ne wegged, iz az
azi zad wal tyziellyed wallafal, bymndel ha
laragandek es azi az czak menyeghy
gallal.

Bydnepeth ny iltet, az az k halgate
fayth es b, az az k halgate
cyelekedetyh.

Arya doth a, az az k halgate
az az k halgate
wylan.

Ne euly, az az k halgate
fa terch, az az k halgate

gallag, az az k halgate
az az k halgate
az az k halgate
az az k halgate

gondot wüfel, minth ides a, a fiay wü, fmr

az ulin, kink nan arhat lalat anikw

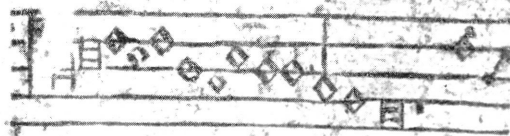

mindenek wadnak az meg a te wne
knek a hat imaban.

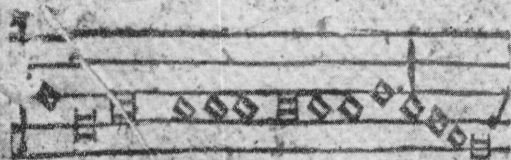
Mew fi ... is Chrifusban, az ew zēt
firdin, ew ... ankban ky az alya, ife
... ky coreok wifag wa wolih
... az kerezan urte

tywnk a klozek. öökölra zalla zabac'ö
kirth'ees halottay bol fel, tamada ew dweol
ghw'nkirth kiith mew warunk az fylettra.
Mew hyzánk zen hlek iftenben, ky az
tya ees az fyw iftenwel egy ifta, nyomón
wiraknak wigaztaloja, ew mewnekia wif
fel igazghath biztath ees megh zentel, w
win Christufnak zent gywiekezetibe,
nekünk meg bocyattadnak minden bew
ink Christufyrth, kwelez monstari toff
nek fel tamadala witan eoreokkeünk.

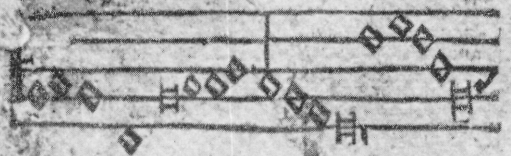
Christusnat mochorawat mal
nek, mely ew magatwl nekunk adattat
iozzank walo nagy zeretebtel hirtet
knek ereoffghyrtis.

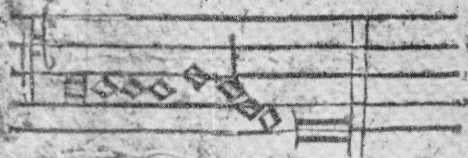
Jesus Christus new ewdweofigh muk, kly

mew twlunk flienpek haragyt eel weotte,

az ew kesserwfighes halalawal, ees meg zaba

dyrtok pokolnak kynnyatwl.

Bz Christufnak ^{vieminvro} mew ^{hogy}
 el ne feletkezni ^{ad} ^{ew} ^{tes}
 stidh etelre mely ^{ko} ^{es} ^{sz}
 ew wirt itatra mely ^{borb}
 Ees parancyo'a ^{alawa} ^{ant} ^{haz}
 nem egybek neki ^{hant} ^{az} ^{halanak}
 emlekezetyre emlekezwnk ^{thwnk}
 nak halalarwl

Az mew wru ^{maras} halalanak emlekezeti
 ez, hymntes egybek eleot wallant, hogy
 Christusba walo bewticol ewdweozwv
 wnkes ooreok halaltwl megh zabadolwnt.
 Azirih mely ember Christufnak ^{estuh} aka
 rangya hozzaya wennyu, az higye hogy
 Christus az ew bewneyrdh megh holtu,
 merth walaki ezth nem hiyendi ^{stetw} ^{hala}
 lalt wyzen maghanak.

Hizzwk penig Christufnak igaz ^{stuh}
 ees igaz wirtu nekinik adnia, az ew m ^{da}
 sayrdh ez kentyr mellyet nektek adok etelre
 en testhem: ees ez bor mellyet nektek adok
 itatra en wyrem mely wy ighiretnek iegye.

Vy ighireth penig az hogy Christufyrh, bo
 cyatalanak meg az mew bewncink, ees az
 atya istennek meg anghet ^{chellwnk}, azyrt
 Christufnak

Ewneon maga ezilmonda bewneofeoknek
icowetek

kezdték könyvnyomdát állítani, mert csak 1729-ben nyílt meg az első török könyvnyomda, melyet Rákóczinak török tolmácsa, a *kolozsvári születésű renegát Ibráhim* efendi állított föl. Ez a könyvnyomda azonban nem győzte s a később állított nyomdák sem győzték kinyomtatni a századok óta főlhalmozódott különféle tartalmú kéziratokat. Sőt, ha a török nyomdák munkaereje és a könyvkiadók vagyoni helyzete megengedte volna is a sokféle török kézirat kinyomtatását, akkor sem teheték volna ezt a folyton akadékoskodó cenzura miatt, mely hol kisebb, hol nagyobb szigorúsággal egész a legeslegujabb időig megvolt. Ennek a következménye lett azután, hogy még a török könyvnyomtatás megkezdése után is nagyon sok író volt, a kinek munkái csakis kéziratban vannak mai napig is. Még magának a török könyvnyomtatás megalapítójának, Ibráhim efendinek *Riszále-i iszlámie* című munkája sem jelent meg nyomtatásban soha.

Ez a körülmény okozta, hogy a török nyilvános könyvtárak jelentékeny része kéziratokból áll ma is. Ugyanazt a munkát megtaláljuk kéziratban gyakran négy-öt könyvtárban, sőt többben is. Ez olykép történt, hogy a nyomtatásban meg nem jelent kiválóbb munkákat az illető könyvtáraknak alapítói maguk számára lemásoltatták s így az általuk alapított könyvtárba kerültek. A könyvmásolás szokása még mai nap is megvan és Sztámbulban még most is vannak szépíró hodsák, kik kézíratos könyvek másolásával keresik kenyerüket. A középkornak ez a maradványa azonban az alkotmány kihirdetésével életbe lépett sajtószabadság folytán most már végső napjait éli s igen rövid idő múlva már csak a mult emlékei közé tartozik.

Nyilvános könyvtárak alapítása nagyon régi szokás a törököknél, mivel a könyvtárak, mint említettem, ájtatos alapítvány jellegével bírnak s azért, a kik nagyobb számú könyvet összegyűjtöttek életükben, öreg napjaikban vagy pedig végrendeletileg kegyes alapítványként valamely mecsetnek vagy medreszenek (theologiai iskola) adták azokat át s gondoskodtak egyidejűleg megfelelő alapítványról, melynek jövedelméből a könyvtár őrői fizetésüket kapják. Ez alapítványok megőrzése és kezelése az evkáf-miniszteriumnak, vagyis az ájtatos alapítványok miniszteriumának hatáskörébe tartozik. A legrégibb könyvtárak Konstantinápolynak Ejub városrészében keletkeztek, hol a hagyomány

szerint Mohammed próféta zászlótartójának Ejub-el-Ánszárinak a sírja van.

A könyvtárak alapítói között találunk szultánokat, hadvezéreket, ulemákat, sőt még nőket is. A hazánk történetében is szerepet játszó szultánok és hadvezérek közül is többnek a neve foglal helyet a könyvtáralapítók között. A szultánok közül legelsőben Konstantinápoly meghódítója Mohammed szultán alapított kis könyvtárat az Ejub-városrészi szent mecsetben. Szulejmán, a mohácsi győző, az alatta épített nagy mecsetben, a Szulejmánieban alapított könyvtárat. III. Áhmed, Rákóczinak szövetségese, két nagy könyvtárat is alapított: egyet a Szerájban, melyről majd alább szólunk, egyet pedig saját temetkezési helyén a Valide-mecset mellett. Utódja I. Mahmud szultán is két könyvtárat létesített, melyek egyike az Ája-Szofia mecsetben, a másik a Fátih-mecsetben van. I. Abdul Hamid könyvtára saját türbeje és medreszeje mellett van. Nagyobb könyvtárat alapított III. Oszmán szultán a Nuri Oszmánie mecset mellett és III. Szelim a Laleli medreszében. Abdul-Medsid szultán anyjának könyvtárából létesítették a mult század második felében az európaias berendezésű *Kütübhâne-i umurmî* (közkönyvtár) a Szerászkercapuszi-téren.

A magyar történelemből ismeretes nevű török hadvezérek közül Rusztem pasa, továbbá Győr vára elfoglalója Szinán pasa, Köprülü Áhmed pasa, Kara Musztafa pasa, a pétervárad-i ütközetben elesett Ali pasa és még más nagyvezírek mindegyike alapított egy-egy könyvtárat, melyek ma is alapítójuk nevét viselik s külön-külön épületekben találhatók.

Még többen *alapítottak könyvtárakat* az ulemák, vagyis hittudósok közül többnyire az általuk épített medreszében, a hol temetkezési helyük is van. Még a hárem-agák, vagyis másképp főeunukhok közt is akadt néhány könyvtáralapító. Ilyen volt Hadsi Besiraga főeunukh, ki a Magas-Porta közelében csinos mecsetet építtetett s benne igen értékes kis könyvtárat alapított. Ugyanő Ejub városrészben is építtetett egy medreszet, melyben szintén alapított könyvtárat. Hasonlóképp Mehemed aga főeunukh is az általa épített kis mecsetben alapított könyvtárat.

A nagyszámú nyilvános könyvtárak használatát megnehezíti az a körülmény, hogy szerteszét vannak a nagy kiterjedésű török

főváros különböző helyein nemcsak az európai oldalon, hanem az ázsiai parton fekvő Szkutariban is. Az alkotmány kihirdetése után fölmerült ugyan az óhajtás, hogy ha a sok apró könyvtárat nem is egyesítik, legalább a bennük található nagyszámú kiadatlant kéziratot, melyekből számos esetben csak egyetlen példány van egész Törökországban, valamely biztos helyre hordanák össze s ott szigorú pontossággal őriznék. De a terv megvalósítását megakadályozza az alapítók végrendelete. Az eddigi gondozás és felügyelet, különösen II. Abdul Hamid idejében, nem bizonyult elégségesnek.

Észrevették ezt néhány évvel ezelőtt az illetékes hatóságok is s az 1907. évi november 23-án Ferid pasa akkori nagyvezir rendeletet adott ki, hogy egy bizottság a leltárak szerint az összes könyvtárat felülbírálja. A vizsgálatot megtartották s kitünt, hogy számos mecsetkönyvtárból nyomtalanul tűntek el kéziratok. A *háfizkütüb* (könyvtárőr) urak a felelősséget természetesen nem vállalták magukra, hanem az eltűnést elődeiknek, a már elhalt háfizkütüböknek rováására írták. Így a felülvizsgáló bizottságnak nem maradt más hátra, mint azt a szomorú valóságot jegyezni a leltárban a könyv czime mellé: «elveszett.» Előfordult az a füresa eset is, hogy az illető kéziratot könyv szerencsére még megmaradt, de a táblája tűnt el *valahová* nyomtalanul. Az Aja-Szofiában őrzött egyik nagy értékű Korán-példányról, a 4. számúról köztudomású dolog, hogy egykor a mecsetből már eltűnt s a galatai rakodóparton a török vámőrök vették észre, midőn az Európa felé induló egyik hajóra készültek azt rakni. A kéziratot gyönyörű Koránt visszavitték az Aja-Szofiába, de ezt a kalandos utat följegyezték róla a könyvtár leltárában. A többi esetekben azonban *valami módon* eltűntek a kéziratok, de valószínűleg nem a könyvtárőrök tudta nélkül.

A nyilvános jellegű könyvtárakon kívül van még a régi szultáni Szerájban három könyvtár, melyeknek használatához külön szultáni engedély szükséges, a mit II. Abdul Hamid idejében, kivált az utolsó években, nagyon nehéz volt megszerezni. E könyvtárak közül a legnagyobb a Szeráj harmadik udvarán, a régi trónteremmel szemközt, külön diszes épületben levő könyvtár, melyet III. Ahmed szultán létesített. A könyvtárhelyiségül szolgáló csinos kioszk bejárata fölött aranyozott betűkkel írt arab

nyelvű fölírás van, melynek szószerinti fordítását, mivel az még sehol sem jelent meg, itt közlöm:

«A királyok királya Áhmed építette e házat,
az értékes könyvek összegyűjtésére.
Személyesen kezdett megalapításához,
Istentől sugalmazott őszinte szándékkal,
hogy a tudományok haladását elősegítse
s elnyerje az emberek dicséretét.
Vezérelje őt Allah az egyenes út világosságában
s örökkétartó birodalmát tegye maradandóvá!
Adja meg neki Allah viszonzásul,
hogy kegyelmet találjon mindenkor!
Ez legyen a *tárikhja* Faizától:
Az értékes könyvek számára rendeltetett.

1131.

Ez év megfelel az 1719. évnek a mi időszámításunk szerint.

Ez a könyvtár ezrekre menő kiadatlan kéziratot tartalmaz,¹ melyek nagyobb részben theologiai és filozófiai tartalmuak. Nem olvastam pontosan össze, hogy mennyi e könyvtárban az arabnyelvű könyv száma a törökkel szemben, de átlagosan úgy becsülöm, hogy legalább fele vagy felénél is több arabnyelvű. Ezeket a kéziratokat nem Áhmed szultán gyűjtötte össze, mert az arabnyelvű könyvek egy részéről kétségtelenül bizonyos, hogy azokat Egyiptom elfoglalásakor I. Szelim hozta Konstantinápolyba. Az itt őrzött könyvek valamely más helyen voltak a Szerájban, míg nem III. Áhmed e kioszkot megépíttetvén, abban helyezte el e könyveket. Ez a könyvtár azért is nevezetes, mert ebben őrizték azokat a Corvinákat, melyeket annak idején II. Abdul Hamid szultán ajándékba küldött Magyarországra. Ebben a könyvtárban most is van 35 darab régi görög codex s egy görög-latin szótár, melyek a X.—XIV. századból valók. Ezek a kéziratok mind bizánczi eredetűek. Legérdekesebb közöttük Ptolomaeus földrajzi műve gyönyörű rajzokkal. Az új-szövetségi szentírásnak is van itt egy kéziratos példánya, de alig lehet régiebb a X. századnál.

A Szeráj másik könyvtára a régi hárem lakosztály irányá-

¹ A múlt évben Ahmed Zeki bej, az egyiptomi kormány megbízásából, Kairóból hosszabb időre Konstantinápolyba jött és számos könyvről fotografiai másolatot vétetett.

ban fekvő Bagdád-kioszkban van. Nem bocsátkozom e káprázatos fényű kioszk belsejének leírásába, csupán a könyvtáráról említem föl, hogy a könyvtár ugyan nem nagy, de remek szépségű kötésekben nagybecsű kéziratokat tartalmaz, melyek a keleti kalligráfiának gyönyörű példányai. A mi történelmi szempontból minket érdeklő ismeretlen török kézirat van itt, azt majd más alkalommal közlöm.

A harmadik kis könyvtár a Szerájban közvetlen azon pavilon mellett van, a melyben a próféta köpönyegjét s egyéb ereklyéit őrzik. Ebbe a könyvtárba az iszlám szent ereklyéinek közelléte miatt nem muzulmán ember nem léphet be. Ennek kézirateit nem vizsgálhattam meg, de muzulmán barátaimtól tudom, hogy a vallási munkákon kívül a legérdekesebb kézirat ott az *Oguz-náme*, melyet Houtsmas valamelyik európai könyvtárban levő csonka példányból kinyomatott már, de a sztámbuli példány teljes, azért mostanában megkezdték e kéziratból annak kinyomatását Konstantinápolyban.

A Szerájnak csak a nagyobbik könyvtáráról van írott katalógus, a kisebbekről nincs. A mecsetekben, medreszek és türbék mellett levő nyilvános könyvtárak mindegyikének van nyomtatott katalógusa, csak hogy, sajnos, ezek a könyvjegyzékek nagyon felületesen készültek és igazán kevés útbaigazítást adnak a könyvtárban kutatóknak, úgyannyira, hogy tág tere nyílik a fölfedezésnek. Ezek a könyvjegyzékek megjelölik a könyv czimét, sokszor azt is hibásan; azután jelzik, hogy mily nyelven van? (török, arab, perzsa, más nyelven nincs); kézirat-e vagy nyomtatás? ki a szerzője? (ezt a rovatot nagyon sokszor üresen találjuk, pedig a szerző neve az első lapok elolvasásával megtudható); azután még egy, rendszerint hibásan kitöltött, legtöbbször üresen hagyott rovat arról, hogy mikor halt meg a szerző. A megjegyzések rovatában arról van szó, hogy a könyvnek nincs-e diszesebb, aranyozott kötése. Ez egyetlen tekintetben megbízhatók a könyvtárjegyzékek, de más tekintetben nem.

A könyvjegyzékeknek nagyon kevés hasznát veszi az olvasó azért is, mivel csupán a kézirat czimét mondják meg és csak igen általános tájékoztatást adnak tartalma felől. A keleti írók pedig ugyancsak különös czimeket tudtak adni munkáiknak, amelyből még csak sejteni sem lehet annak tartalmát. Csak

példakép emlitem a mi történelmünkre vonatkozólag általam fölfedezett kéziratok közül, hogy az egyiknek czime: *Dseváhir-ül-menákib*, magyarul: *Az erények drágakövei*. S kérdem, vajjon kinek jutna eszébe, hogy ezen cím alatt Musztafa budai pasának életrajzát kell érteni. Ilyenféle s még ennél is furesább czimekre találunk a régi török kéziratokban.

Egyébkint még ezt a címet is munkába kerül megtalálni a kéziratokban. Ezeknek a kéziratoknak ugyanis nincs olyan címlapjuk, mint a mi könyveinknek, hanem a szokásos *Biszmilláh-irráhmán-irráhimi* bekezdéssel cikornyás, unalmas bevezetés indul meg s abba foglalja bele az író a könyv címét s ott mondja el, hogy miről szándékozik írni.

A mi a könyvtárak elhelyezését illeti, ezek a mecseteknek olyanféle mellékhelyiségeiben vannak, mint például a keresztény templomok sekrestyéje; a türbék, medreszék mellett alapított könyvtáraknak pedig kis külön épületük van, mely rendszerint egy teremből áll, a mely egyaránt könyvraktárul és olvasótermül is szolgál.

A könyvtárba lépéskor az ajtónál mindenkinek le kell vetni a cipőjét, hogy az uteza porát, sarát be ne vigye a könyvtár helyiségébe. A könyvtár padlózatát keleti szokás szerint szőnyeg borítja. A könyvtárak olvasótermében székek, asztalok nincsenek, hanem a fal mentén kosszában, elég széles, de meglehetősen kemény s igen egyszerű vánkossal huzódik végig, amelyen keleti szokás szerint keresztbe tett lábakkal üldögél az olvasó. Ez az ülési mód nekünk európaiaknak, tapasztalásból mondhatom, nagyon fárasztó. Ettől a keleti szokástól két könyvtárban van eltérés: a Szeráj könyvtárában és a Szeraszkeriát téren levő újabb keletű *Kütübháne-i unnimiban*, a hol az európai könyvtárak olvasó termeihez hasonlóan székek és asztalok vannak.

A kis kupolás könyvtár-épületek belseje némelykor valóban meglepő szépségű. Némelyiknek belsejét egészen fajánsz-burkolat fedi gyönyörű keleti díszítésekkel. Nem is szólva a Szerájban levő könyvtár-épületről, mely a keleti építkezés egyik remek műve, csak az Aja-Szofia mecset könyvtári helyiségét emlitem. A fajánsz-burkulaton levő óriási méretű, fantasztikus virágdíszítések valóban bámulatot keltők. A könyvtár-épületek bejáratánál, belsejében bőségben vannak a keletiek által igen kedvelt fölira-

tok, melyek részint a könyvtár alapítójának ájtatos szándékát mondják el lehető czikornyás, keleti stílusban, részint pedig a Koránból vett vallási mondatok. Legkülönösebb az ily fölíratok között az Ája-Szofia belső könyvtárhelyiségében igen diszes kalligráfiával rajzolt, de érthetetlen arab fölírat, melyet *kászide-i münferidse* néven neveznek. A könyvtárőr hodsák állítása szerint ennek az a csodálatos tulajdonsága van, hogyha valaki a sok tanulmányozásban, gondolkodásban fejfájást kapott, erre a fölíratra tekint s azonnal megszűnik a fejfájása.

Egészen európai mintára berendezett modern könyvtára van a török császári múzeumnak, a melyben mindenféle nyelvű, még néhány magyar könyv is van, de természetesen nem nagyon régiek. Ez a könyvtár az európai műveltségű Khálil bej múzeumi igazgatónak és a könyvtár tudós tisztviselőinek felügyelete és vezetése alatt egészen más képet nyújt, mint a hodsá háfizkütü-bök igazgatása alatt álló apró könyvtárak. Ezekről a jó hodsáktól hasztalan kér az olvasó útbaigazítást a gondozásuk alatt levő könyvekről, kéziratokról. Ők nem érdeklődnek s nem is ismernek mást a gondjaikra bizott könyvek közül, csakis néhány Korán-magyarázatot.

A nyilvános könyvtárakon kívül van még Konstantinápolyban két nagy török könyvtár magán kézben, melyeket a tulajdonosok szívesességéből alkalmam volt megtekinteni. Ezek egyike a néhai Riza pasa egykori igazságügyminiszternek Rumili-Hiszárban, a Boszporus mentén, magas hegytetőn épült könyvtára, mely mintegy 4000 kötet könyvet, közte igen számos kéziratot, foglal magában. A másik Ortaköj városrészben Khálisz bejnek mintegy 10.000 darab füzetet és könyvet magában foglaló könyvtára. Ezrekre menő értékes kézirat van ebben is. Egyik ritkasága e könyvtárnak Dsem szultánfinak, a Mátyás király korabeli száműzött török hercegnek európai bujdosása alatt írt költeményes kézírata.

Hogyan szerezték össze ezek a könyvedvelő tulajdonosok a nagyszámú kéziratokat? Ki tudná ma ezt megmondani? Sajnos, egyik könyvtár sincs rendezve s maguk a mai tulajdonosok sem igen tudják, hogy mi lappang a könyvtárukban.

GÁLSZÉCSI ISTVÁN ÉNEKES KÖNYVÉNEK UJABB TÖREDÉKE.

DR. DIVÉKY ADORJÁNTÓL.

(Egy hasonmás-melléklettel és két szöveggéppel.)

A legrégibb magyar protestáns énekes könyvnek idáig csak ama négy levélből álló töredéke volt ismeretes, mely Ágoston József egykori gyűjteményében volt található.¹

Most előkerült Gálszécsi Istvánnak 1536-ban Krakkóban megjelent énekes könyvének *egész első íve*.

Chmiel Ádám úr, krakkói városi levéltárnok nemrégiben régi könyvtáblák bontogatása közben magyar szövegű nyomtatványrészletre akadt, melyet nem értvén meg, arra kért, nézném meg, érdemes-e ezért a táblát felbontani. Látva azt, hogy régi magyar nyomtatvánnyal van dolgunk, kértem őt, hogy mindenestre áztassa föl, mert a nyomtatvány becses reánk nézve.

Chmiel úr erre szíves volt nagy fáradsággal és óvatosan leáztatni az ennyvel erősen összeragasztott ivet s ime nagy örömömre Gálszécsi énekes könyvének teljes első íve került elő a könyvtáblából, mely fölfedezés rendkívül értékes régi magyar irodalmunk szempontjából.

Az ív a krakkói városi számadások «Regestum perceptorum et expositorum Civitatis Cracoviensis, anno 1547.» kötetének 30×20 cm. nagyságú szép diszítésű borjúbőr táblájába volt beragasztva egy latin és egy lengyel nyomtatvány közé.

Legfelől volt a latin nyomtatvány, mely Rotterdami Erazmusz «Hercules furens» cz. művének egy ivét alkotta, a lengyel szöveg pedig szent Ágoston «A keresztény életéről» cz. művének lengyel fordításából való, a XVI. évszáz első feléből.

¹ Ismertette Erdélyi Pál a Magyar Könyvszemle 1887. évfolyamának 215—223. lapján. Erdélyi foglalkozik cikkében Gálszécsi életével is, azért az érdeklődőket utalok erre.

Gálszécsi munkájának előkerült ive főleg azért becses, mert megkerült címlapja is, mely eddig ismeretlen volt. Az énekes könyv címe: «KEGYES yenekekrwl ees kereztyen hewtrwlreowid keonywecyke galzecy estwan mestertwl zerezteteth.»

A nyomtatás éve azonban, mint azt Erdélyi Pál vélte,¹ nincs a címlapon, de valószínű, hogy 1536-ban nyomtatták. A cím alatt Magyarország czimerét látjuk egyesítve Dalmácia és Csehország czimerével. Az A_I levél második oldalán Máté evangéliumának «Aky engem wallandh emberek elleoth» kezdetű mondása olvasható. Alatta szárnyakkal ellátott fej látható, mely a Perényi-család czimerének egy része. Ugyanez a czimer látható Paulus Crosnensis lengyel humanista költőnek 1509-ben kiadott verseskötetén, melyet Perényi Gábornak ajánl.

Az A_{II} és A_{III} levél, mely a Perényi Péternek szóló ajánlást tartalmazza, már ismeretes az Ágoston-féle példányból, de néhány hiányzó részét kiegészíthetjük ez újabb töredékből.²

Új dolog azonban az A_{IV}-ik levél, melyben az olvasóhoz intéz néhány szót Gálszécsi, irván: «keonnyebsigne okayrth minden ineket megwirgulaltam». Azután elnézést kér, ha netalán hiba van «az ighiknek irasaban», mert eddig nem volt ily könyv nálunk s nem akarja véka alá rejteni tudását. A levél túlsó oldala már éneket tartalmaz, melyben felhívja a hívőt, hogy hallgassa meg a tízparancsolatot, melynek szövege a következő levélen olvasható. Ez fölötte becses, mert egyik legrégibb magyar szövege a tízparancsolatnak. Kár, hogy az ívnek ép ez a levele van legjobban megsérülve, úgy hogy a szövegnek nagy része hiányzik.

Az egyes parancsolatokhoz magyarázatokat fűz Gálszécsi és azt mondja, hogy e parancsok nem azért lettek adva, hogy azok megtartása alapján üdvözljünk, mert szent Pál mondása szerint lehetetlen azokat megtartani, hanem, hogy ezekből lássuk, mily bűnösök vagyunk, mert nem teljesíthetjük az Isten parancsát. Cselekedeteink igen távol vannak a törvény teljesítésétől. Jézus Krisztus teljesítette a törvényt s ez a mi üdvözlésünkre szolgál.

A következő két levélen hangjegyekkel és a hitvallás szövegével találkozunk, melyek azonban már ismeretesek az Ágoston-féle példányból.

¹ Id. h. 217. l.

² Erdélyi Pál nem mindenütt egészíti ki helyesen a hiányzó részeket.

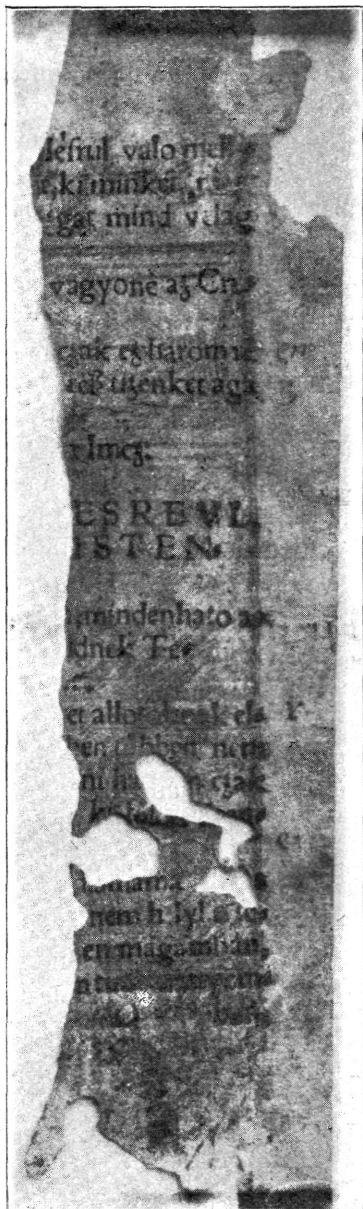
Annál becsesebb az ív utolsó levele, mely idáig ismeretlen volt s mely a kenyér és bor színe alatt való áldozás jelentőségéről szól. Krisztus halálának emlékezete ez — mondja, — melyet hinni és vallani kell, hogy Krisztusba való hitből üdvözüljünk és a haláltól megszabaduljunk.

Néhány szóval lejjebb mondja, hogy hiszik azt, hogy Krisztus igaz testét és igaz véréát adja, mert ő maga mondja ezt. Ez az új ígéretnek jegye, mely azt jelenti, hogy Krisztusért meg lesznek bocsátva bűneink és kiengesztelődik az Isten, ezért Krisztus vacsorája irgalmasságnak jegye. E jegynek (t. i. a vacsorának) vétele után biztosak lehetünk üdvösségünk felől.

Ezzel végződik az első ív.

Ez íven kívül előkerült még két nyomtatványtöredék, melyek az énekes könyv ívének toldásául szolgáltak, mivel az nem volt elég nagy a könyvtábla készítéséhez. Az egyik az énekes könyv első ívének hatodik leveléből lett levágva, ami azt bizonyítja, hogy a könyvkötőnek több példány állott rendelkezésre e műből, melyeket valószínűleg máskönyvekbe kötött.

A másik pedig egy, vallásos tárgyú, magyar nyomtatványnak *D* ívéből vágott hosszú szelet, de nem Gálszécsi munkájából, mert ha jobban szemügyre vesszük, azt látjuk, hogy a betűk kissé nagyobbak s nincsenek oly

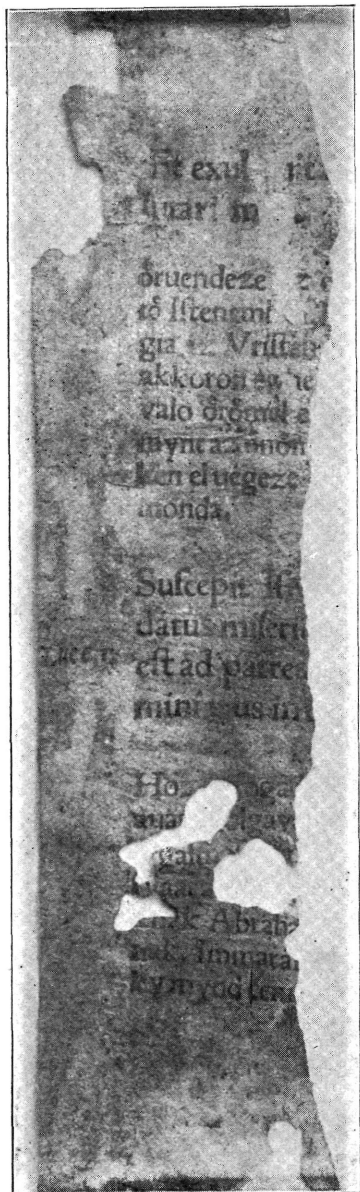
1. ábra.

sűrűn nyomva, mint Gálszécsi könyve. Azonkívül a helyesírása is kissé különbözik tőle, mert a töredék gyakrabban használja a z-t, mint Gálszécsi, továbbá «czak»-ot ír és nem «cyak»-ot; használ é-t is, a mi Gálszécsinél hiányzik. Az ő-t ô-vel írja, míg az énekes könyv eo-vel; hasonlókép különböző a v is, mert Gálszécsi w-vel, a töredék pedig u-vel írja.

Hogy Krakkó mely nyomdájából került ki Gálszécsi e műve, nem tudjuk. Ez időtájt Vietor és Ungler nyomdái virágoztak Krakkóban s talán nem csál sejtésünk, ha azt hisszük, hogy Vietor nyomdájából került ki, mert pl. Ozorai Imre munkája «Az Antikrisztusról és az ő egyházáról», mely 1535-ben látott napvilágot, ez utóbbinál lett nyomtatva.

Bár a Magyar Könyvszemle említett évfolyamában közölve van az énekes könyv négy lapjának hasonmása, mégis közöljük az egészet, mert sok helyen kiegészíti az Ágoston-féle példány szövegét, mely több helyen hiányos.

A mellette talált töredékek közül csak a hosszabbik szelet két oldalát közöljük hasonmásban (1. és 2. ábra), mert a másik két oldal igen kevés szöveget tartalmaz s azok közül is az egyik oly sötét a másik nyomtatvány hozzáragadt nyomdafestékétől, hogy csak nagy fáradsággal olvasható le róla a szöveg.

2. ábra.

A BRÜSSZELI NEMZETKÖZI LEVÉLTÁRI ÉS KÖNYVTÁRI KONGRESSZUS.

DR. ÁLDÁSY ANTALTÓL.

(Második közlemény.)

A levéltári szakosztály tárgyainak egyik legfontosabbja a levéltári tisztviselők kiképzése volt. E kérdés előadója Cuvelier József brüsszeli levéltárnok volt. Előadása a belga viszonyok ismertetéséből indult ki és ezekkel foglalkozott kizárólag. Belgiumban az állami levéltárak szolgálatába való belépés az 1895. június 14-iki királyi rendelet értelmében egy elméleti és egy gyakorlati vizsga letetéséhez van kötve. Az elméleti vizsga tárgyai a következők: középkori és újkori politikai történet, Belgium politikai története, a középkori és újkori intézmények. A gyakorlati vizsga tárgyai: paleographia és diplomatika, chronologiai, pecsétani és heraldikai ismeretekkel együtt, középkori latin nyelv, ó-francia és ó-flamand, modern flamand nyelv, továbbá a jelölt választása szerint angol, német, spanyol vagy olasz nyelv. Az elméleti vizsga alól föl vannak mentve azok, a kik a *docteur en philosophie et lettres* (*groupe histoire*) oklevéllel birnak. A doktori fok elérése két vizsgálat letetéséhez van kötve. Az 1890. április 10-iki, a felsőbb oktatásról szóló törvény értelmében a doktoratust megelőző vizsga tárgyai a következők: *a)* fordítás latinból és egy latin szerzőnek interpretálása, *b)* francia vagy flamand irodalomtörténet és az újabbkori irodalom ismerete főbb vonásokban, *c)* moralphilosophia és logika, *d)* psychologia, *e)* ó-közép- és újkori politikai történet, *f)* Belgium belső, politikai története, *g)* a legújabb kor történetének ismerete, *h)* a római politikai intézmények ismerete, *i)* fordítás görögből és egy görög író magyarázata, *k)* történelmi és földrajzi gyakorlatok. A doktoratusi vizsga tárgyai a történelmi szakra a következők: 1. történelem encyclopaediája, 2. ből-

csészettörténet, 3. földrajz és annak története, 4. a görög és római, vagy a középkori és újkori intézmények ismerete, 5. történelmi módszertan (kritika) és annak alkalmazása a történelem valamelyik korszakára, 6. görög és római epigraphia, vagy középkori diplomatika és paleographia, 7. görög és római irodalomtörténet, vagy modern irodalomtörténet, 8. pedagogia és módszertan története, 9. egy, az elősorolt szakokon kívül a jelölt által szabadon választható szaktárgy. A jelölt ezenkívül tartozik nyomtatásban vagy kéziratban egy értekezést benyújtani és azt megvédelmezni. Azok a jelöltek, a kik ezenkívül az enseignement moyen tanárságára szóló képesítést is meg akarják szerezni, tartoznak egy a bizottság által meghatározott kérdésről nyilvános előadást tartani.

Cuvelier a belga levéltárnokok részére kvalifikációul a philosophiai doktoratust továbbra is megtartandónak véli, azzal a különbséggel, hogy néhány tárgyat mással kellene helyettesíteni, különösen a jogi ismeretekre fektetné a fősúlyt. Így a pedagogiát és módszertant a jogtörténettel kellene helyettesíteni, az utolsó 9. pontban a szabadon választott tárgy az archiveoeconomiával volna helyettesítendő, a melyre nézve gondoskodni kellene, hogy az egyetemeken előadassék. A nyilvános előadás helyett pedig a jelölt köteles volna kimutatni, hogy az egyetemen a közigazgatási jogot hallgatta. Az 1895-iki királyi rendelettel előírt gyakorlati vizsgálat letevése továbbra is kötelező maradna. Indítványa tehát az volt: mondja ki a kongresszus, hogy a levéltári szolgálatra szóló képesítés alapját történelmi képzettség tegye, azonban elengedhetetlen, hogy e történelmi képzettség jogi ismeretekkel kiegészíttessék és pedig jogtörténeti és közigazgatási jogi ismeretekkel, azonkívül az archiveoeconomiiai tanfolyam hallgatása is kötelező.

A Cuvelier által fölvetett eszmék és indítvány kapcsán nagyobb-szabású vita indult meg. Schlitter dr. az osztrák viszonyokat ismertette, a hol a levéltári szolgálatbalépés a bécsi Institut für oesterreichische Geschichtsforschung kurzusainak hallgatásához és az ott tartott vizsgálat sikeres letevéséhez van kötve. Bailieu a porosz viszonyokat ismertette, hol például az állami levéltárakban az ott alkalmazott voluntär gyakornokok részére gyakorlati kurzusok tartatnak, emellett az egyetemen

históriai tanulmányokat folytatnak és két évi gyakornokoskodás után egyetemi tanárok és levéltári tisztviselőkből alkotott bizottság előtt vizsgálatot tesznek, a mely azonban tisztán tudományos jellegű. Felszólaltak még Des Marez, Nelis és még többen, a kik a históriai kvalifikáció mellett foglaltak állást, kiegészítve azt jogi ismeretekkel, tehát a Cuvelier által kifejtett indítvány mellett foglaltak állást. Döry Ferencz a magyarországi viszonyokra való hivatkozással kifejtette, hogy ott, a hol, mint például nálunk Magyarországon, a levéltár abba a helyzetbe jöhet, hogy közjogi és egyéb jogi kérdésekben véleményt kell adni, a jogi kvalifikáció volna kívánatos elsősorban. A vita folyamán e sorok írója is felszólalt és ismertette az 1883:I. törvényczikk által az országos levéltár és a törvényhatósági levéltárak tisztviselői részére megállapított kvalifikációt. Cuveliernek az archiveoeconomiai előadások tartására vonatkozó kívánalmára, miután, ha ily kurzus hallgatása kötelezőleg kimondatik, annak megtartásáról is kell gondoskodni — megjegyeztem, hogy e tárgy az egyetemen a legcélszerűbben a történelmi segédtudományok tanára által volna előadható, lévén most már a legtöbb egyetemen a történelmi segédtudományoknak rendszeresített tanszéke. A vita befejezte után a szakosztály Cuvelier indítványát magáévá tette és ezt azután a kongresszus plenuma is elfogadta.

A kongresszus ezen itt felsorolt indítványokon kívül még két indítványt fogadott el, a melyek a szakosztályban nagyobb vitára nem szolgáltatnak alkalmat. Az egyik Győry Árpád bécsi udvari és állami levéltárnok indítványa volt. Európának nem egy államában fönnáll az a gyakorlat, hogy az állami levéltárakban a kutatási engedély idegen állam alattvalói részére felsőbb hatóság, a levéltárak fölött álló ministerium által adatik meg és az engedély megadása nem ritkán diplomáciai uton nyerhető csak meg, a mi természetesen, de még az esetben is, ha az engedélyt a levéltár javaslatára egyenesen a ministerium adja meg, huza-vonával és idővesztéssel jár. Győry Árpád indítványára a kongresszus kimondotta óhajul, hogy az engedély megadása körüli hosszadalmasabb eljárás lehetőleg szüntetessék meg és általában a kutatási engedély megadása lehetőleg rövid eljárás alapján történjék. Marius Barroux, Páris városának levéltárnoka pedig azt indítványozta, hogy mindazok a hivatalok, melyek irat-

tára valamikor a levéltár állományába fog átmenni, oly papirost, tintát és egyéb íróeszközt használjanak, a melyek az iratok konzerválása és megmaradása tekintetében a legmesszebbmenő garanciát nyújtják.

III.

A fentebb ismertetett előadások azok közé tartoztak, a melyeknek kapcsán az illető előadó konkrét indítványt tett és indítványát a kongresszus el is fogadta. Rajtuk kívül a szakosztályban oly előadások is tartattak, a melyekkel kapcsolatosan indítvány nem tétetett, vagy ha tétetett is, a szakosztály azt elvetette. Ezen csoportban legelőször F. Pasquier haute-garonnei levéltárnok két előadásával kívánok foglalkozni, melyek egyike a magánlevéltárakkal, a másik a közjegyzői levéltárakkal foglalkozott.

Pasquier a magánlevéltárakról szóló előadásában behatóan fejtegette a magánlevéltárak fontosságát a történelmi kutatásra nézve. E levéltárak fontossága sokkal ismertebb, semhogy Pasquier erre vonatkozó fejtegetéseivel bővebben foglalkoznunk kellene, tudjuk azt, hogy egyes kérdésekre, politikai eseményekre a magánlevéltárak némelykor sokkalta fontosabb anyagot rejtenek magukban mint a közlevéltárak, úgy, hogy újabb időben mind nagyobb figyelmet fordítanak a magánlevéltárak rendszeres átkutatására és az esetleg veszendőbe induló anyag megmentésére, minthogy a magánlevéltárak őrzése nem mindig felel meg a tudományos követeléseknek. Magántulajdonról lévén szó, természetesen a hatóság beavatkozásáról szó nem lehet, legfőleg akkor, ha közhivatalban álló egyénről van szó, államférfiakról, van a hatóságnak joga pl. az illető halála után a hagyatékra kezét rátenni és az ott talált hivatalos iratokat és az ezekkel esetleg összefüggő magániratokat az állam részére átvenni. Még így is hány oly esetet ismerünk, a midőn hivatalos iratok, levelezések az illető családjánál maradtak és idővel piacra kerültek. Máskülönb a magánlevéltár tulajdonosa tehet a levéltárral a mit akar. Pasquier bővebben fejtegette mindezt és utalt arra, hogy magánlevéltárak megmentésére, a kutatás részére hozzáférhetővé tételére a magánérinkezés a legcélravezetőbb. Föl kell világosítani magán uton a levéltár tulajdonosát, hogy az oklevelek megőrzése és azoknak a tudományos kutatás részére

rendelkezésre bocsátása általános történelmi érdek, a melyhez esetleg még lokális és családi érdek is járulhat. A magánlevéltárakra nézve Franciaországban az ősiség megszűnése, a nemesi czimek és rangok eltörlése változott helyzetet teremtett. Régebben minden francia kastélynak meg volt a maga levéltára, a melyet a jelenben is, ha már meg van, őriznek ugyan, de arra, hogy annak anyaga újabb anyaggal kiegészíttessék és a levéltár tovább fejlesztesse, nem igen gondolnak. Franciaország egyes vidékein, így pl. Burgundiában, a nemesi családokban meg volt azonban az érzék az iránt, hogy a levéltárakat az elkallódástól meg kell menteni és a nemesi családok tömegesen helyezték el levéltáraikat Dijonban az Archives départementales-ban. Pasquier fejtegetései oda irányultak, hogy a magánlevéltáraknak nyilvános levéltárakban vagy gyűjteményekben való letéteményezése rendkívül kívánatos és óhajtandó volna, ha ez minél tömegesebben és minél általánosabban történnék. A letéteményezésre az illető család önként is elhatározhatja magát, vagy pedig közvetítés útján történnék a letéteményezés. Pasquier ez alatt azt értette, hogy a vidéki tudományos, történelmi társaságok feladata volna a magánlevéltárak rendszeres felkutatása, számbavétele és e társaságok gondoskodhatnának arról, hogy a magánlevéltárak anyaga a nyilvánosság előtt is ismertté váljék és ezek a társaságok igyekeznének a tulajdonosokat rávenni, hogy levéltáraikat nyilvános levéltárakba vagy gyűjteményekbe beadják. Pasquier a tudományos társaságoknak a magánlevéltárakat illetőleg fontos szerepet tulajdonít, mert e társaságok közlönyeikben időről-időre közölhetnék az illető vidék magánlevéltárainak inventáriumait, regestáit, egyes oklevélszövegeket stb. Bretagneban pl. már mintegy két évtized előtt Estourbeillon marquis elnöklete alatt egy társaság alakult, a mely a breton levéltárak rendszeres nyilván tartását tűzte ki feladatául. Ennek a társaságnak több kötetre terjedő kiadványa is van, az «Inventaires des archives des châteaux bretons». Pasquier megfontolandónak tartja, vajjon bizonyos fokig nem valósíthatná meg az állam is a magánlevéltárak anyagának nyilvántartását. Ott, a hol az állami és törvényhatósági levéltárak anyaga rendszeresen, állami kiadásban megjelenő inventariumokban nyilván van tartva, mint pl. Franciaországban, időközönként lehetne egy-két füzetet vagy kötetet a

magánlevéltáraknak szentelni. Ennek a munkának elvégzésére az egyes départementok levéltárnokai volnának hivatva, ha azonban a levéltárnok hivatalos elfoglaltsága miatt erre nem vállalkozhatnák, az állam megbízhatna vidékenkint egy képzett archivarius-paleographust, a ki igyekeznék a magánlevéltárakat átkutatni, anyagukat jegyzékbe foglalni és inventarizálni. Ezt a munkát kétféleképp lehetne végezni, vagy a helyszínén, vagy ha a levéltár tulajdonosa arra rábirható, valamely nyilvános levéltárban, pl. a legközelebbi törvényhatósági levéltárban, a hová a tulajdonos a levéltárat a feldolgozás idejére elhelyezi. Pasquier e fejtegetései támogatására felhossa Anglia példáját. Angliában 1869-ben a Historical Manuscripts commission-t létesítette a kormány, melynek feladatává tétetett a magánlevéltárakban őrzött történelmi becsű anyag feldolgozása. Az impulzust e bizottság alakítására maga Viktória királynő adta meg. Már most, ha valamely magánlevéltár tulajdonosa levéltárának anyagát rendeztetni akarja, nem kell egyebet tenni, mint e szándékát a bizottság elnökének bejelenteni. A mennyiben a levéltár tulajdonosa hajlandó a levéltárt a Record Office-ba beküldeni, a feldolgozás itt történik, ellenkező esetben a bizottság egy szakembert küld ki, a ki a munkát a helyszínén végzi el. A Record Office-ba beküldött iratokat feldolgozásuk után rendbe szedve, jegyzék kíséretével visszaküldik a tulajdonosnak. A jegyzéket azután, esetleg a fontosabb oklevelek szövegeivel együtt, nyomtatásban is kiadják. A bizottság kiadványai eddig körülbelül 100 kötetet tesznek ki. A költségeket az állam viseli. Angliában e bizottság működését idővel nemcsak a családi levéltárakra terjesztette ki, hanem más levéltárakra is, így községi levéltárakra, egyháziakra, hivatalos testületek levéltáraitra stb., a melyek Angliában a magánlevéltár fogalma alá esnek, de Franciaországban közlevéltáraknak tekintetnek és ennek megfelelőleg kezeltetnek.

Ezt az angol rendszert követendőnek állította fel Pasquier Franciaországra nézve is. Megvalósítását a közoktatásügyi minisztérium útján a Comité des Travaux Historiques igénybevételével véli eszközölhetőnek. Kívánja továbbá, hogy a közkönyvtáraknak és közlevéltáraknak kézirateiról és okleveleiről kiadott inventariumain kívül a magánlevéltárak inventariumai is tétesenek közzé.

Pasquier különben fejtegetései végén konkrét indítványt nem tett. Előadásával élénk vitát provokált. Bailleu különösen hangsúlyozta a magánlevéltárak fontosságát a történelmi kutatásra nézve, melyet példákkal is illusztrált. Felhozta többek között azt, hogy a Németországban politikai tekintetben is oly nagy szerepet játszott Rosenkränzler sectára nézve a közlevéltárak úgyszólván semmit nem tartalmaznak és a reájuk vonatkozó levéltári anyag egyes magánlevéltárakban található. Schlitter utalt arra, hogy Ausztriában a Kommission für neuere Geschichte Oesterreichs munkatervébe a magánlevéltárak anyagának nyilván tartását is fölvette.¹ Tscheglow az orosz viszonyokat ismertette, hol a magánlevéltárak körül a vidéki tudós társaságok fejtenek ki gondoskodást. Az alkalmat felhasználva e sorok írója is felszólalt és a M. N. Múzeumban elhelyezett családi levéltárak kezelési és őrzési módját röviden ismertette. A kérdés természetéből folyólag, de mert Pasquier indítványt nem is tett, a kongresszus konkrét határozatot nem hozott, de a szakosztály tagjai mind hangsúlyozták annak szükségét, hogy a magánlevéltárak őrzete és hozzáférhetősége szempontjából a legmesszebbmenőleg kellene gondoskodni. Gyakorlati megvalósítása ennek az óhajnak természetesen csak ott lehetséges, a hol a levéltári ügy akár államilag rendezve van, mint pl. Franciaországban, akár ott, a hol a levéltárak körül valamely tudós-társaság fejt ki gondoskodást, mint pl. a badeni nagyhercegségben a Badische Historische Kommission.

A magánlevéltárak kérdése a szakosztályi kérdések VI. pontja alá tartozott, a mely általában arról szólt, miféle rendszabályok volnának alkalmazandók az egyes államokban a kisebb levéltárak konzerválására nézve, értve e levéltárakon azokat, a melyek nincsenek levéltárnok gondjaira bízva. A központi bizottság e pont alá sorolta Pasquier itt ismertetett előadásán kívül Henry E. Woodsnak a massachusettsi nyilvános levéltárak biztosának előadását is, a mely ugyan nem tartatott meg, de a reá vonatkozó rapport a kongresszusnak bemutatott. Woods azokat a törvényes intézkedéseket ismerteti e rapportban, a melyeket Massachusetts állam a public records-ok körül tett.

Massachusettsban a public records-ok egy biztos alá tar-

¹ A Kommission ily tartalmú kiadványából eddig két füzet jelent meg.

toznak, a kinek feladata, hogy a nyilvános levéltárak biztonsága és állományuk megőrzése tekintetében a szükséges intézkedéseket tegye. Minden hatóság és hivatal köteles iratai őrzésével egy hivatalnokot megbízni, továbbá a törvény előírja, hogy az iratok mindenütt tűzmentes helyiségekben, tűzbiztos szekrényekben őriztessenek, valamint hogy a szobának felszerelése is tűzbiztonság tekintetében garantiát adjon. A törvény ellen vétők 100 dollárig terjedő pénzbüntetéssel sújtatnak, azonkívül a kötelességüket nem teljesítő hivatalnokok is pénzbüntetés alá esnek, mely havi 20 dollárt tesz ki. E törvényes rendelkezések értelmében tehát — melyeket 1902-ben foglaltak össze egy külön törvényben — mindenütt vagy új tűzmentes épületek emelendők hatósági levéltárak részére, vagy a már meglévő épületekben tűzmentes helyiségekről kell gondoskodni, továbbá tűzbiztos szekrények szerzendők be. A levéltári biztos feladata kiterjed a levéltári anyag konzerválására is, különösen a használat által megrongált, megcsontult vagy szétmált iratok konzerválására, mely az ú. n. Emery-féle eljárás szerint történik, a mely ugyanis a megrongált iratot két vékony selyem vagy hasonló szövet darab közé helyezi el, vagyis az iratot mintegy átlátszó borítékkal látja el. A kötéseknél bőrkötés helyett vászon kötést alkalmaznak. Elő van továbbá írva, hogy a hivatalokban csak tartós papírt és el nem fakuló tintát szabad használni. A levéltári biztos évi 2500 dollár fizetést húz. Hatásköre kiterjed a tartományi, városi, egyházi levéltárakra, a plébániákra és egyházi intézményekre. Dologi kiadásra 2500 dollár áll rendelkezésére, de fel van hatalmazva szükség esetén ez összegben felül is költeni. Működéséről évenként jelentést tartozik tenni, megbízatása három esztendőre szól.

Rendkívül érdekes volt Pasquier előadása az archives notariales, a közjegyzői levéltárakról. A levéltáraknak ezt a fajtáját nálunk nem ismerik, ennek hazája többek között Franciaország, Olaszország, a hol *archivio notarilene* nevezik, Spanyolország. Ez országokban a közjegyzői levéltárak jelentősége a társadalmi, városi és vidéki élet, a kereskedelmi, ipari, földművelési stb. viszonyokra, szóval a mindennapi életre, a jogi, kulturális és gazdasági viszonyok és állapotokra nézve rendkívül nagy és ennek következtében állományuk ily irányban rendkívül becses

történelmi anyagot tartalmaz. E levéltárak helylyel-közzel a közép-korra mennek vissza. Pasquier specziálisan a franciaországiakról szólt. Franciaországban a notariatusi intézményt 1535-ben I. Ferencz király szabályozta és ekkor elrendeltetett, hogy az iratok fogalmazványai is megőriztessenek. Eredetileg a közjegyzők beérték azzal, hogy az általuk végzett ügyletek, kiállított iratok rövid tartalmát jegyzékbe vették, később szokásba jött a fogalmazványok eltevése, míg végre a mondott évben a fogalmazványok megőrzése elrendeltetett. A közjegyzői levéltárak fontossága, tekintettel az intézmény működésére, kulturtörténeti, gazdaságtörténeti, jogtörténeti kutatások tekintetében megbecsülhetetlen, csakhogy az a baj, hogy ez a megbecsülhetetlen anyag, a mely néha két-három századra megy vissza, nem mindig őriztetik kellőképen. Pasquier rámutatott arra, hogy e levéltárak gyakran nedves pinczékben, sötét kamrákban vannak begyömöszölve, a hol a nedvesség és más viszontagság folytán a romlásnak és megsemmisülésnek vannak kitéve és a hol a kutatás, még ha meg is engedik, az anyag czélszerűtlen elhelyezése miatt leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. A mellett foglalt tehát első sorban állást, történjék intézkedés arra nézve, hogy a régi közjegyzői levéltárak részére alkalmas központi helyiségek jelöltesenek ki, a hol a levéltárak régi részei elhelyezhetők legyenek, tehát egy központi levéltár léteftésére czélt. Ezzel együtt járna természetesen, hogy a központi levéltár alkalmas személyzettel láttassék el, mely az iratokat kezeli és szükség esetén a közjegyzőknek is rendelkezésére áll, mert nem mindegyik közjegyző képes XVII. század előtti iratokat olvasni. Pasquier ily központ létesítését főleg a megszűnt közjegyzői levéltárakra nézve kívánja. A megszűnt közjegyzőségck levéltárai a hatóság által rendesen egy másik közjegyzőnek adatnak át, a ki, maga is alig tudván sok esetben az iratok tömege miatt mozogni, ezt a neki átutalt anyagot jól-rosszul, padláson, pinczében és más hasonló helyeken igyekszik elhelyezni, a hol az iratok a romlásnak teljesen ki vannak téve. Pasquier azért azt kívánja, hogy első sorban arról történjék gondoskodás, hogy az egyes közjegyzői levéltárak régi iratai a megsemmisüléstől meg legyenek óva. Erre az előbb említett központ létesítését tartja legezlszerűbbnek, a mennyiben pedig egy ily külön központi levéltár

felállítása nem volna lehetséges, az iratokat az állami vagy törvényhatósági levéltárakban óhajtja elhelyeztetni. A kérdés illetén rendezésénél azonban nehézségek merülhetnek fel. Oly helyeken ugyanis, a hol a közjegyzői intézmény törvényileg van szabályozva és a közjegyző az állam által kinevezett személy, ha mindjárt nem is állami hivatalnok, ezt a központosítást törvényhozási uton el lehet intézni. Másképp áll azonban a dolog ott, a hol a közjegyzői irattár az illető közjegyző, illetve közjegyzői iroda tulajdonát képezi, mint pl. Franciaországban. Ily helyeken rendeleti uton alig lehetne a célzt elérni, mert bizonyos, hogy nem egy közjegyző tiltakoznék az ellen a rendelet ellen, mely kimondaná, hogy köteles iratainak egy részétől megválni és régi levéltárát egy központi irattárba beszolgáltatni. Ily helyeken csak magán uton lehet célzt érni. Franciaország egyes városaiban, mint pl. Toulouse-ban és Lille-ben e tekintetben már bizonyos eredményt értek el, ott a régi közjegyzői levéltárak központilag vannak elhelyezve. Egy további kérdés aztán az, hogy milyen föltételek mellett történjék a közjegyzők részéről az iratok beadása a központi levéltárba, minő módon kezeltessenek ott az iratok és mely időből származó iratok adassanak be a központba. Vajjon pl. Franciaországban határidőül a nagy forradalom állapíttassék-e meg és a forradalmat megelőző időből származó iratok szolgáltatassanak be a központba, vagy pedig a forradalom utáni időből származók is és mely évig terjedő időből. Ép így vitás kérdést képezhet aztán a használat is, hogy a tudományos kutatás céljából a közjegyzői iratok mely időpontig legyenek hozzáférhetők. Pasquier erre nézve azt a javaslatot tette, hogy a közjegyzők hatalmaztassanak fel, egyes sajátos eseteket kivéve, a 100 évnél idősebb iratokat a kutatás részére föltétlenül rendelkezésre bocsátani és hatalmaztassanak fel a közjegyzők arra, az érdekeltek hozzájárulásával, hogy levéltáraikat egy központi, akár külön e célra szervezett, akár egy már fennálló nyilvános levéltárban helyezték el. Ezzel együttjárna természetesen az is, hogy a közjegyzők a régi iratokra nézve a titoktartás kötelezettsége alól fölmentessenek és hogy jogosítva legyenek az iratokat az érdeklődőkkel közölni, akár lakásukon őrzik azokat továbbra is, akár beadják egy központi levéltárba.

Pasquier fejtegetései, noha kissé hosszadalmasak voltak, sok érdekes dolgot tartalmaztak és a kongresszus figyelmét le is kötötték. Indítványai azonban a kongresszuson sem találtak viszhangra, többen, így pl. Casanova, a nápolyi állami levéltárak igazgatója, ellenezték azt, hogy a közjegyzői levéltárak a kutatás előtt megnyittassanak, a magánjog szempontjából megengedhetetlennek tartva azt. Pasquier módosította ugyan indítványát, a kutatás engedélyét csak a nagyon régi iratokra kívánta kimondatni, de a szakosztály indítványait nem fogadta el.

Antonio Baiao a lissaboni Torre del Tombo levéltárainak igazgatója a levéltári kézikönyvtárak felállításáról és anyagáról terjesztett egy rapportot a kongresszus elé. Szerinte a levéltári kézikönyvtárnak tartalmaznia kell paleographiai és diplomatikai munkákat, bibliographiai kézikönyveket és történelmi lexikonokat, történelmi és földrajzi glossariumokat, históriai nyelvtanokat, oklevéltárakat, az illető ország vagy vidék történetére vonatkozó főbb munkákat, a megfelelő folyóiratokat és csere útján megszerzendők a különböző levéltári kiadványok is. Azonkívül az ő véleménye szerint az incunabulumokat, illetve azokat, a melyekből csak egy példány van meg, nem a nagy könyvtárakban, hanem a levéltári kézikönyvtárban kellene őrizni, minthogy egy incunabulum Baiao argumentumai szerint ép úgy unikum, mint az oklevél. Baiao e kívánság formulázásánál saját levéltárának kézikönyvtárát tartotta szem előtt; e kézikönyvtár a régi megszűnt konventek könyvtárából alakult és így a bennük lévő ősnymtatványok is átmentek a belőlük alakított kézikönyvtárba. Baiao-nak az a kívánsága, hogy az incunabulumok a nagy könyvtárakból tétessenek át a levéltárak kézikönyvtáraiba, gyakorlatilag alig volna megvalósítható. Másrészt azt hisszük, hogy a levéltári kézikönyvtáraknak az általa elősorolt tudományszakokon kívül sok esetben még egyes specziális szakokra is ki kell terjeszkedni. Nélkülözzük pl. felsorolásában a genealógiai és heraldikai munkákat és kézikönyveket, melyekre egyes levéltárakban nagy szükség van, így teszem a m. kir. országos levéltárban avagy a M. N. Múzeum levéltárában.

Muller, Feith és Fruin hollandi levéltárnokok egy közös rapport-ot adtak be a levéltárak regesztázásáról és az inventariumok elkészítésének módjáról. A kongresszus ezt a kérdést

vörös festékekkel vannak írva, maguk a kezdőbetűk kék vagy vörös festékekkel. A summa három könyvre oszlik. Minden könyv kezdőbetűje nagyon diszesnek készült. (1. és 2. ábra.) A miniator

1. ábra. A «Summa» egyik kezdőbetűje.

például az első lap díszítésénél nemcsak a vörös alapfestéket, de a léczekre a lap alján és jobboldalán az aranyat is felrakta, de azután, mivel úgy látszik, a megrendelő tanácsnak a könyvre

is, a kik a nyilvános dolgozó terem és a tudakozódó iroda teendőit végzik, azonkívül a személyzethez tartozik egy laborans (mouleur), a ki a pecsétek kezelésével van megbízva. A titkári hivatal működéséről havonként jelentést tesz, az év végével pedig az egyes hivatalnokok által tett jelentéseket összefoglalva egy végjelentést nyújt be a főlevéltárnoknak. Időközönként aztán a levéltárról és működéséről egy nagy jelentés megy a miniszteriumhoz.

Végül még egy érdekes kérdésre kell kiterjeszkednem, a mely tárgyalás alá ugyan szintén nem került, de a reá vonatkozó rapport a kongresszus tagjai sorában élénk érdeklődést keltett. Ez az a kérdés, hogy mennyiben tartozik a levéltár magánfelek részére genealogiai kutatásokat végezni, eleget tett-e kötelességének azzal, hogy a kutatónak a szükségelt levéltári anyagot kikeresi, vagy pedig köteles-e a kívánt adatot is kikeresni részére. A vélemény, mely e kérdésre a kongresszushoz beérkezett Galabert F. véleménye volt, a ki a negatio álláspontjára helyezkedett. Szerinte a levéltárnok feladata, hogy a kutató által kívánt, vagy részére szükségelt okleveleket, iratokat vagy regisztereket kikeresse, kiadja, illetve, támaszkodva a levéltár ismeretére megjelölje és rendelkezésre adja azt az anyagot, a melyben nézete szerint a keresett adatok feltalálhatók, de a részletes kutatást a kutató maga tartozik végezni. Természetes — és ezt maga Galabert is elismerte — hogy ez az elv a maga egész merevségében nem vihető keresztül, mert előfordulhat, hogy a levéltárnoknak kell a részletes munkát is elvégezni. Így pl. ha a kutató nem tartózkodik helyben és csak néhány adatra van szüksége, melyek kedvéért nem teheti meg az esetleg hosszabb utat a levéltár székhelyére, vagy ha pontosan meg tudja jelölni az időt és a személyt, a melyből és a kire adatra van szüksége. Ez főleg az anyakönyvekre nézve áll. ha a kutató megtudja mondani, hogy mely évből miféle adatra van szüksége. Egy másik eset előállhat akkor, ha valamely szabatosan megjelölt adatot bonyodalmasabb uton, különböző inventariumokból kell kikeresni, a melyekben a laikus kutató nem, de a levéltárnok könnyen el tud igazodni. Ez esetek megítélése és elbírálása a levéltárosok tapintatától és belátásától függ, de követendő elvül kellene azért mégis kimondani Galabert véleménye értelmében,

hogy a levéltárnok magánosok részére semmiféle genealogiai, családtörténeti kutatást nem köteles eszközölni. Hogy ez mit jelent, csak az tudja megítélni, a ki már maga is abban a helyzetben volt, hogy magánfelek genealogiai, családtörténeti vagy címertani kérdésekkel zaklatták.

IV.

A kongresszus második osztálya, a könyvtári szakosztály részére a központi bizottság 29 kérdőpontot állított össze, a melyek között nem egy volt, a melynek megvalósítása az összes könyvtárak közös érdekét képezné.

A megállapított kérdőpontok közül néhányra nem érkezett be vélemény, azonban a kongresszuson rájuk vonatkozó indítványok nyújtattak be, melyeket a kongresszus el is fogadott. Egy ilyen kérdés volt az egyetemi dissertatiók osztályozása, katalogizálása és azok megszerzése, melyre nézve Paul Vanrycke lillei egyetemi könyvtárnok nyújtott be egy indítványt, a mely szerint az egyes államok egyetemei lépjenek egymással meg-egyezésre a dissertatiók kicserélése végett, továbbá, hogy akár a kormányok, akár az egyetemek között történő megállapodás útján történjék intézkedés, hogy az amerikai dissertatiók az európai egyetemek részére megszerezhetők legyenek. Oly államokban, a hol az egyetemi tézisek bibliographiája még nincs meg, történjék gondoskodás, hogy egy ily bibliographia elkészüljön, valamint hogy a könyvtárak mielőbb fogjanak hozzá az egyetemi tézisek szakszerű feldolgozásához.

A XII. kérdés bizonyos tekintetben a munkamegosztásra vonatkozott, a mennyiben arról volt benne szó, vajon nem volna-e helyén való a nagy városokban nagyobb, szellemi központokban létező nyilvános nagy könyvtárak tovább fejlesztését bizonyos irányokban korlátozni olykép, hogy a könyvtárnak bizonyos tudományszakokra vonatkozó anyaga az illető tudományszakkal foglalkozó intézetek, intézmények könyvtárának adassék át, a mely aztán e speciális könyvtárt tervszerűen és nagyobb terjedelemben tovább fejlesztené ki. Konkrét példa volna erre az, ha pl. a budapesti tud. egyetemi könyvtár pl. a régészetre vonatkozó anyagát a M. N. Múzeum régiségtárának adná át és ez gondoskodnék aztán e szakkönyvtár további tervszerű fej-

lesztéséről. E kérdésre vonatkozólag Lyster dublini könyvtárnok adatott be egy rövid indítványt, mely kimondja, hogy egy nyilvános nagy könyvtár állománya ily módon meg nem esonkítható, mert ezzel a könyvtár generalis jellege szenvedne esorbát.

A könyvtárak egymásközi kölcsönviszonyára nézve Langlois abbé Párisból nyújtott be egy indítványt, mely kimondatni kéri, hogy a felsőbb oktatásügyet szolgáló intézetek könyvtárai direkte kölcsönözzhessenek a könyvtárakból, tehát vonassanak be e könyvtárak egymásközi kölcsön forgalmába. Ch. Mortet, a párisi Bibliothèque St. Geneviève könyvtárnoka pedig azt indítványozta, hogy a tudós társaságok szólíttassanak fel, hogy folyóirataik, vagy közleményeik évi utolsó füzetének borítékán közöljék kiadványaik teljes jegyzékét.

Az itt ismertetett indítványokat a kongresszus, úgy a szakosztály, mint a plenum, elfogadta és kimondotta, hogy azok megvalósítását a maga részéről óhajtaná tartja.

Azok között a kérdések között, a melyekre nézve a kongresszushoz rapportok nyújtattak be, első helyre teszem azt a kérdést, a mely a könyvtárnokok anyagi helyzetére vonatkozott és a melyre nézve a kongresszus előtt három rapport feküdt.

Az elsőt James Duff Brown, a londoni Islington Public Libraries főkönyvtárnoka adta be, a melyben a brit viszonyokról szól. Megkülönbözteti a következő könyvtárakat: állami, egyetemi, alapítványi jelleggel bíró könyvtárakat, (Endowed libraries) társulati könyvtárakat, klubok és hasonló intézmények könyvtárait (Subscription libraries), a londoni municipális könyvtárakat, végül a vidéki, ír és skót könyvtárakat. Az endowed libraries alatt azokat a könyvtárakat érti, melyeket magán egyének, vagy testületek, alapítottak és tartanak fenn a maguk költségén, nyilvános hozzájárulás nélkül. A tisztviselők közül a következők fizetésére közöl adatokat: chief-librarians, sub-librarians, branch-librarians, chief-assistants, senior-assistants, junior-assistants. Az egyes könyvtárak és tisztviselőkre nézve a fizetésekről a következő adatokat közli:

I. Állami könyvtárak.

Chief-librarian. Minimális fizetési tétel 300—1000 font, maximális fizetési tétel 500—1500 fontig, minimális átlag 510, maximális átlag 748 font. Ehhez járul még a természetbeni lakás.

Sub-librarian. Minimum 120—700 font, maximum 300—800 font, minimális átlag 358, maximális átlag 480 font.

Chief-assistant. Minimum 400—520 font, maximum 500—700 font, átlag 480, illetve 590 font.

Senior-assistant. Minimum 70—300 font, maximum 180—500 font, átlag 190, illetve 366 font.

Junior-assistant. Minimum 60—150 font, maximum 100—300 font, átlag 110, illetve 228 font.

II. Egyetemi könyvtárak.

Chief-librarian. Maximális fizetés 220—1000 font, átlag 483 font.

Sub-librarian. Maximum 100—500 font, átlag 262 font.

Senior-assistant. Minimális fizetés 60—125 font, maximális 80—250 font, átlag 91, illetve 154 font.

Junior-assistant. Minimum 26—70 font, maximum 33—120 font, átlag 52, illetve 80 font.

III. Endowed libraries.

Chief-librarian. Minimum 100—300 font, maximum 150—600 font, átlag 180, illetve 380 font.

Sub-librarian. Minimum 50—100 font, maximum 70—220 font, átlag 72, illetve 163 font.

Senior-assistant. Minimum 30—65 font, maximum 50—140 font, átlag 52, illetve 95 font.

Junior-assistant 12—70 font.

IV. Társulati könyvtárak. Erre nézve pontos adatok, az adatok sokfélesége miatt, nem közöltettek. A rapport csak annyit jegyez meg, hogy a chief-librarian fizetése 52—600 font között váltakozik.

V. Subscription-libraries.

Chief-librarian. Minimum 145—200 font, maximum 210—280 font, átlag 105, illetve 252 font.

Sub-librarian. Minimum 78—100 font, maximum 95—120 font, átlag 86, illetve 105 font.

Senior-assistant. Minimum 13—50 font, maximum 45—70 font, átlag 29, illetve 54 font.

Junior-assistant. Minimum 13—18 font, maximum 22—39 font, átlag 15—32 font.

VI. Londoni községi könyvtárak.

Chief-librarian. Minimum 200—600 font, maximum 250—700 font, átlag 275, illetve 386 font.

Sub-librarian. Minimum 90—200 font, maximum 93—450 font, átlag 125, illetve 180 font.

Branch-librarian. Minimum 65—170 font, maximum 104—225 font, átlag 125, illetve 168 font.

Chief-assistant. Minimum 50—130 font, maximum 80—156 font, átlag 80, illetve 115 font.

Senior-assistant. Minimum 30—90 font, maximum 60—250 font, átlag 58, illetve 95 font.

Junior-assistant. Minimum 20—65 font, maximum 30—91 font, átlag 29, illetve 52 font.

Ebben az osztályában a könyvtáraknak a sub-librarian és a branch-librarian természetbeni lakást élvez, melynek értéke 50 font.

VII. Vidéki, skót és ír községi könyvtárak.

Ezen könyvtáraknál a könyvtári tisztviselők fizetése különböző és attól a dotatiótól függ, a melyet a könyvtár az adóösszezből húz. Így pl. 1000 font alatti összeggel dotált könyvtáraknál a chief-librarian átlag 132 fontot, 4000 fontig terjedő összeggel dotált könyvtáraknál átlag 278 fontot, 8000 fontig terjedő dotatió-nál átlag 382 fontot, 16.000 fontig terjedő dotatió-nál átlag 468 fontot és 30.000 fonton alul dotált könyvtáraknál átlag 515 fontot kap. Megjegyzendő, hogy a vidéki könyvtárak évi jövedelme az adóösszezből váltakozó, van olyan, melyre 9 font és olyan, a melyre 28.000 font esik.

A nyugdíjat illetőleg az állami könyvtárak tisztviselőire a törvényes rendelkezések mérvadó, a mely szerint 40 évi szolgálat után az illető a fizetés felére tarthat mint maximális nyugdíjra igényt. A nyugdíjbavonulás 60 évvel történik, de a 65. életév betöltésével kötelező. Az évi szabadságidő különböző terjedelmű, az állami könyvtárakban a chief-librarian 48, a sub-librarian 36, a a first-class assistant 28, a second-class assistant 18 napra tarthat igényt, az egyetemi könyvtáraknál a szabadságidő rendszeren hosszabb. A munciezipális könyvtáraknál különböző, pl. chief-librarian részére 1 hónap, de van olyan könyvtár is, a hol csak két hét a szabadságideje, igaz, hogy ilyen csak egy van. A hivatali időre nézve is eltérők a rendelkezések, van olyan állami könyvtár, a hol pl. a hivatalos órák száma heti 42, vannak esetek, a mikor a tisztviselő heti fél napi szabadságra tarthat

igényt, az egyetemi könyvtárak hivatali óraszámra 33 és 43 között váltakozik, átlag 34 óra hetenként.

George F. Bowerman a washingtoni Public Library könyvtárnoka, az amerikai viszonyokat ismertette. A könyvtári tisztviselők fizetésére nézve, sajnos, nem közölt oly részletes adatokat, mint Brown az angol viszonyokról. Adott ugyan egy táblázatos áttekintést, a mely azonban csak azt mutatja, hogy az egyes fizetési fokokban mennyi a férfi és mennyi a női tisztviselő. Adatai az Egyesült-Államok tanulmányi felügyelője által végzett vizsgálat eredményén alapulnak. Ezek szerint pl. 600 dollárig terjedő fizetésben 375 férfi és 2560 nő részesült, 600—1099 dollárig 459 férfi és 2715 nő, 1100—1999 dollárig 400 férfi és 326 nő, 2000 dolláron felüli fizetésnél aztán a számarány egyszerűen rohamosan megváltozik, 2000—2999 dollárig terjedő fizetést 142 férfivel szemben csak 19 nő, 3000—4999 dollárig terjedőt 64 férfivel szemben csak 1 nő élvez, 5000 dolláron felülit pedig 19 férfi, de egy nő sem kap, a minthogy egyáltalában a nagyobb könyvtárakban a chief-librarian állásokat túlnyomóan férfiak töltik be. Általában véve a nagyobb könyvtárakban a first assistant librarian fizetése 1500—4000 dollárig, a department chief 900—2000 dollárig terjedő fizetést húz, 6000 dollárnyi fizetésben 4, 6500, 7500, 8000 és 10.000 dolláros fizetésben pedig 1—1 tisztviselő van. Egyes egyetemek könyvtárainál a főkönyvtárnok 2500—3000 dollárig terjedő fizetésben részesül és ezt lehet általános fizetési foknak tekinteni, a nemzeti, állami, és községi könyvtárak igazgatóira nézve. Rosszul állanak azonban a könyvtárnokok a nyugdíj tekintetében, legnagyobb részük e tekintetben biztosítva nincsen, csakis egyes könyvtáraknál van a nyugdíjkérdés rendezve. A munkaidőt illetőleg a rendes munkaidő napi 7 óra, némely helyen 8 óra, általánosságban heti 40 óra, ott, ahol a könyvtár napi 12—13 órán át van nyitva, a személyzet megfelelőleg van beosztva. Az Egyesült-Államokban különben sok helyen a könyvtár vasár- és ünnepnap is nyitva van, a mikor is a személyzet megfelelően redukált számban végez szolgálatot és pedig külön díjazás mellett. A rendes szabadság 1 hónap, néhol több, néhol kevesebb, néhol a fiatalabb tisztviselő kevesebb szabadságot élvez, másutt a szolgálati idővel a szabadság terjedelme is növekedik bizonyos megállá-

pítt maximumig. Betegség czimén 12—30 nap mulasztható következmények nélkül, némely helyen rövidebb ideig tartó betegség esetére fél fizetés jár, máshol a helyettesítés meg van engedve. Némely könyvtárnál tanulmányi czélokra engedélyezett szabadságidőre fizetés nem jár. A könyvtárnoki kvalifikációt illetőleg rendszeren a chief-librariantól a baccalaureatusi fokot kívánják meg, nagyobb könyvtáraknál az assistensek részére ugyancsak e fokozatot kívánják meg, kisebb könyvtáraknál megelégesznek felsőbb iskolai tanulmányok kimutatásával. Ujabb időben azonban mindinkább szokásba jön, hogy a magasabb fokozatokra szóló kinevezésnél megkövetelik az Amerikában 1—2 évre terjedő tartammal tartott könyvtári kurzusok hallgatásának igazolását.

Bernhard Lundstedt, a stockholmi királyi könyvtár első könyvtárnoka a svéd viszonyokat ismertette. Előadásából kiveszem a következő adatokat. A stockholmi kir. könyvtárban az igazgató fizetése 7866 frank,¹ személyi pótlék 3450 frank, drágasági pótlék 1104 frank, a conservateur fizetése 4968 frank, személyi pótlék 2484, drágasági 552 frank, a könyvtárnok fizetése 3036 frank, személyi pótlék 2070 frank, drágasági 414 frank. Azonkívül a conservateur két ötödéves pótlékban részesül, melyek mindegyike 690 frankot tesz ki, a könyvtárnok három ötödéves pótléket kap, ugyancsak 690 frankot. Ez ötödéves pótlékek a nyugdíjnál is számításba jönnek. Az uppsalai és lundi egyetemi könyvtárnál az igazgató fizetése 6900 frank, személyi pótlék 3450 frank, és egy 828 frankot kitevő, a fizetésbe a nyugdíjnál beszámítandó ötödéves pótlék. A conservateur fizetése 4968 frank, 2489 frank személyi pótlék és két 690 frankos ötödévi pótlék, a könyvtárnoké 3036 frank, 2070 frank személyi és három 690 frankos ötödéves pótlék. Ezek az ötödéves pótlékek a nyugdíjba beszámíttatnak. Az előléptetési viszonyok Svédországban nem valami nagyon jók, 55 éves kora előtt alig éri el valaki az igazgatói állást, 47 éves korában rendszeren a conservateuri, 41—42 éves korában a könyvtárnoki állást éri el a tisztviselő. A munkaidő 6 óra naponként, a kinevezett tisztviselők 6 heti szabadságidőre tarthatnak igényt, helyettesítés esetén a személyi pótléket a helyettes kapja. A nyugdíjaztatás a 67. életévvel áll be, 35 évi szol-

¹ A fizetési összeget frankban adom, a svéd pénzegység a korona, 100 korona körülbelül 138 franknak felel meg.

gálat után, amikor az illetőnek teljes fizetésre van joga, a személyes pótlék nélkül. Az özvegyi nyugdíj 1656 koronát meg nem haladhat.

A kongresszus a levéltárnokok helyzetét illetőleg Giraud-Mangin nantesi könyvtárnok indítványát fogadta el, a mely azt kívánja, hogy a könyvtárnokok fizetés, előléptetés és nyugdíjazás tekintetében az állami és községi magasabb tisztviselőkkel helyeztessenek egy rangba. Az indítvány különösen a franciaországi községi, törvényhatósági könyvtárnokok érdekét kívánja szolgálni, kiknek állását nagyon sok esetben alárendelt állásnak és sok helyt inkább csak tiszteletbeli állásnak nézik.

A könyvtárnokok helyzetének kérdésével kapcsolatos volt a könyvtárnoki minősítés kérdése is, ép úgy, a hogy a levéltári szakosztályban a levéltárnokoké is tárgyalás alá került volt. Erre nézve a kongresszus hozzájárult Giraud-Mangin nantesi városi könyvtárnok indítványához, a mely azt kívánja, hogy a könyvtárnokok szakkiképzésére kellő gond fordíttassék akár külön iskolák, kurzusok útján, akár képesítő vizsgálatok útján, a melyeknek minősége, az egyes országok könyvtárnoki egyesületei által állapítandók meg. Ezzel kapcsolatosan Giraud-Mangin ismertette azt a képesítést, a mely Franciaországban a könyvtárnokoktól megkívántatik. Franciaországban a könyvtárak három csoportba oszthatók, az elsőbe tartoznak a Bibliothèque Nationale és párisi állami könyvtárak, ú. m. a Mazarine, Arsenal és Ste. Geneviève könyvtára, a másodikba az egyetemi könyvtárak, a harmadikba a törvényhatósági (városi) könyvtárak. Ez utóbbiak ismét két csoportra oszlanak, ú. m., bibliothèques classées és b. non classées. Az előbbieket alatt azokat értik, a melyek nemcsak megfelelő alappal rendelkeznek, hanem a törvényhatóság részéről ezenkívül még rendes dotációban részesülnek. Az utóbbiaknál a könyvtárnoki állás nem ritkán tiszteletbeli és semmiféle qualificatióhoz nincs kötve, a polgármester, a maire, azt nevezheti ki a könyvtárnoki állásra, a ki neki tetszik, semmi irányban sines megkötve. A bibliothèques classéesre nézve bizonyos rendelkezés áll fenn, a mely a könyvtárnoki qualificatiót illetőleg a pályázótól az École des Chartes kurzusainak elvégzését és az iskola bizonyítványát a sikerrel letett vizsgáról követeli, vagyis a könyvtárnok az École des

Chartes által kiállított, archiviste-paléographe oklevelét tartozik felmutatni. Azoktól, a kik ez oklevélnek nincsenek birtokában, egy vizsga letévése kívántatik meg, a mely két részből áll, írásbeli és szóbeli részből, az utóbbi felöleli a bibliográfiát, a városi könyvtári szolgálatra vonatkozó kérdéseket, azonkívül fakultative az ikonográfiát, numizmatikát, vagy a városi levéltári szolgálatot. Az írásbeli vizsgálat a következő pontokat foglalja magában: 1. írásbeli dolgozat az általános bibliográfia, vagy a városi könyvtári adminisztratio köréből vett kérdésről, 2. latin, vagy a jelölt által választandó idegen nyelvű szövegnek írásbeli magyarázata, szótár segélye nélkül, 3. régi és újabb, különböző tárgyú könyveknek könyvtári feldolgozása (naplózás és katalogizálás), 4. középkori és újkori francia szövegnek átírása és két kéziratnak katalogizálása. A mint ebből látható, a minősítés letételében e rendelkezések elég szigorúak, csak-hogy a gyakorlatban az a baj, hogy a rendelkezések rendeleti uton történtek, az 1884. évi törvényt tehát, a mely a törvényhatóságoknak hivatalnoki állások betöltésére nézve szabad kezet enged, hatályon kívül nem helyezték, úgy hogy a törvényhatóságok voltaképen nem volnának kötelesek e rendelkezéseket tekintetbe venni. Tényleg úgy áll azonban a dolog, hogy a nagy törvényhatósági (városi) könyvtárakban majdnem mindenütt az École des Chartes volt növendékeit találjuk a könyvtárnoki állásokban, másfelől a képesítő vizsga elvileg csak a bibliothécaire en chef-től kívántatik meg, a sous-bibliothécaire-k a kötelező vizsga nélkül is kineveztetnek. Fennáll azonban egy nagy anomália. A városi könyvtárnoki állás betöltésére képesítő bizonyítvány nem képesíti annak tulajdonosát arra, hogy az egyetemi könyvtárak szolgálatába léphessen, úgy hogy Giraud-Mangin kívánsága, hogy a francia könyvtárakra nézve egy egységes minősítés létesíttessék, mely egyformán képesít valamennyi könyvtárra, nagyon is jogosult.

A könyvtári építkezések tekintetében, Polain párisi könyvtárnok indítványára a kongresszus azon óhajának ad kifejezést, hogy az új könyvtári épületek tervei mindig bocsáttassanak a könyvtárnokok felülvizsgálata alá, a minthogy a könyvtárnokoknak korlátlan joguk legyen a terveken változtatásokat eszközölni. A szakosztály előtt feküdt még Amian L. Champneys angol

építész rövid értekezése a könyvtárak építéséről és a belső berendezésüknél követendő elvekről. Amit Champneys ebben a könyvanyag elhelyezésére szolgáló épületekről, a gördíthető könyvszekrényekről, az olvasótermek világításáról, elhelyezéséről, a kölcsönzést közvetítő helyiség elhelyezéséről, a könyvtárak tűzbiztonsága tekintetében teendő intézkedésekről stb. szól, azok mind közismert dolgok, a melyek semmi újat nem tartalmaznak és minden könyvtári kézikönyvben bennfoglaltatnak.

Röviden végezhetek Sury brüsszeli könyvtáros indítványával, a mely a bureau de renseignement kérdéséről szólt és a melynek megfelelőleg a kongresszus azon óhajnak adott kifejezést, hogy az egyes országokban valamelyik nagy könyvtárral kapcsolatosan rendeztessék be egy iroda, a mely a könyvtárak kérdésöködéseire fölvilágosítást ad, tehát egy a németek által «Auskunfts-bureau»-nak nevezett iroda létesítése kívántatik ez indítványban. A berlini királyi könyvtár épületében a német könyvtárakra nézve már évek óta működik egy ily Auskunfts-bureau, mely a Gesammtkataloggal együtt a Zentralstelle der deutschen Bibliotheken-t alkotja. A Zentralstelle szervezetével és működésével foglalkozott dr. Richard Fricknek, a berlini kir. könyvtár főkönyvtárnokának rapportja. A Zentralstelle szervezete és működése egyébiránt közismeretes, úgy, hogy Frick rapportjával bővebben nem foglalkozunk.

A nemzetközi könyvkölcsönzést illetőleg Van den Gheyn jezsuita atya, a brüsszeli kir. könyvtár kézirati osztályának őre egy indítványt adott be, melynek értelmében a kongresszus kimondotta, hogy kéziratok kikölcsönzésénél az eddig szokásban volt diplomáciai közvetítés lehetőleg mellőztessék. Van den Gheyn röviden okadatolta meg indítványát, melynek fontossága kézenfekvő. A diplomáciai közvetítés oly tetemes idővesztéssel jár, hogy nincs arányban a használat időtartamával. Egy, mondjuk három hétre szükségelt kézirat elküldésének kieszközlése néha három hónapig tart és míg a kézirat diplomáciai uton visszaküldetik, ismét három hónap mulik el, úgy, hogy egy háromheti használatra az ide-oda küldés fél évet vesz igénybe. Nagyobb garanciát arra, hogy a kikölcsönzött kézirat el nem veszik, a diplomáciai közvetítés sem nyújt. E kérdéssel különben már az 1904. évi római nemzetközi történelmi kongresszus

is foglalkozott és hozott is egy oly határozatot, hogy kéziratok, oklevelek stb. kikölcsönzésénél a diplomáciai út mellőztessék. E határozat folyamányaként az egyes kormányok foglalkoztak is e kérdéssel és a m. kir. vallás- és közoktatásügyi kormány fölhívására annak idején dr. Láncezy Gyula budapesti egyetemi tanár adott is véleményt e kérdésben. Véleményében, ha jól emlékszünk, nemcsak a kéziratok, oklevelek kikölcsönzésénél óhajtotta mellőztetni a diplomáciai közvetítést, hanem a nyomtatványok kikölcsönzésénél is, elsősorban az olasz könyvtárakat tartva szem előtt, melyek külföldre még nyomtatott anyagot sem küldenek diplomáciai megkeresés nélkül.

A kongresszus a kormányok által kiadott hivatalos nyomtatványok kérdésével is foglalkozott. Tomcsányi Vilmos Pál, a m. kir. igazságügyminiszter kiküldötte indítványt tett: mondja ki a kongresszus, miszerint óhajta, hogy a kormányok évenként tegyék közzé hivatalos kiadványaik jegyzékét, legalább is azokat, melyek a nagyközönség által is megszerezhetők. A kongresszus ezt az indítványt magáévá is tette. A kormányok kiadványaival foglalkozott Miss Adelaide H. Hasse-nek, a newyorki Public Library tisztviselőjének rapportja is, a mely az Egyesült-Államok hivatalos kiadványairól szólt. Ebben nagyon érdekes adatok foglaltak az eladott kiadványok árából befolyt összegekre nézve, így például a Patent Office kiadványaiból 1907-ben 18.000 dollárt vettek be, ugyanannyit a Geological Survey kiadványai után stb. Az Egyesült-Államok hivatalos kiadványairól külön jegyzékek is jelentek meg és e példát jelenleg már több amerikai állam is követi. Magánuton is készültek jegyzékek a hivatalos kiadványokról így például Brooker 1908-ban négy kötetben adta ki e kiadványok jegyzékét, 1907-ben pedig a Carnegie Institution of Washington megkezdte e kiadványok indexének közzétételét, melyből eddig kilencz kötet jelent meg.

A nemzetközi csereviszony létesítésével, illetve szervezésével a kongresszus szintén foglalkozott. Paul Brockett a Smithsonian Institution assistant librarianjének rapportja ennek az intézetnek működését ismertette és azt az indítványt tette, hogy a tudományos és irodalmi társaságok ép úgy, mint az egyes kormányok egyesüljenek arra, hogy a nemzetközi csereviszonyban hivatalos közbenjárás létesüljön. Rapportja abban konkludált,

hogy az összes civilizált nemzetek lépjenek be a nemzetközi csereviszonyba, vegyenek részt ebben az összes tudományos társulatok és intézetek, a kormányok bocsássanak kiadványaikból elegendő számú példányt a csereviszony céljaira rendelkezésre, valamint, hogy a csereviszony lebonyolítására megfelelően felszerelt és kellő személyzettel ellátott irodák létesíttessenek. Charles Sury a nemzetközi csereviszony belga részében teendő reformokról beszélt és bővebben kiterjeszkedett a belga csereviszonyt eszközölő intézet fejlődésére és szervezetére. Ő maga részéről azt indítványozta, hogy a nemzetközi csereviszonyban résztvevő államokban a csereviszonyt közvetítő intézetek köllékpén szerveztessenek, vonassanak ebbe bele a könyvtárak vezetői, történjék intézkedés a küldemények gyors expedálása tekintetében, történjék gondoskodás a csereviszonyok tartalmájának növelésére, intézkedést kívánt diplomáciai uton, hogy a csere-műveletek minél szélesebb körre kiterjedjenek, hogy minél több állam lépjen be a nemzetközi cserepéldányok kötelekébe és hogy ennek megfelelőleg minél több csereközvetítő-iroda állíttassék föl. A kongresszus ezeket az indítványokat mind elfogadta, valamint kozzájárult Langloisnak Grojean által módosított indítványához, hogy a nemzetközi csereviszonyba, a mennyiben magukat kölcsönösen a cserére kötelezik, a tudományos czélokat szolgáló magán társaságok is vonassanak be.

Nemzetközi központ létesítését czélozta Aug. Collard indítványa a könyvtári duplumokra nézve. A kérdés úgy hangzott, miképen szervezendő a könyvtári duplumok eladása és cseréje. Collard ezt kétféle módon képzei, országok szerint és nemzetközileg. Terve szerint az egyes könyvtárak készítsék el duplumaik lajstromát és pedig, mint czédulakatalogust, valamint a desiderata lajstromát is. Minden országban jelöltessék meg az egyik nagy könyvtár, mint központ, a hová a többi könyvtárak a duplumok és desiderata czéduláit beküldik. E czédulákat egy központi iroda duplumok és desiderata csoportjára osztva egyesíti. Az egyesített jegyzék nyomassék ki és osztassék szét. Az egyes könyvtárak hiányainak kiegészítése már most a duplumok segélyével eladás vagy csere útján történik, elsősorban az illető országok könyvtárai között, a melyek sorába esetleg a specziális czélokat szolgáló könyvtárakat (intézeti és egyéb szakkönyvtá-

rakat) is bele lehetne vonni. A fennmaradt duplumok jegyzéke, valamint a desiderata jegyzéke aztán egy nemzetközi központba küldendők be, a mely hasonlókép járna el a nemzetközi szövetségbe belépett államok könyvtáraival szemben. A fölmerülő költségeket az egyes államok saját magukra nézve viselnék, a nemzetközi központ költségeihez pedig mindegyik állam hozzájárulna. Indítványa a kongresszus által el is fogadtatott.

A könyvek lebélyegzésének módja szintén szóba került a kongresszuson. James D. Stewart, a londoni Islington Public Libraries könyvtárnoka egy rövid rapportban fejtette ki erre vonatkozó nézeteit. Foglalatja a következő: köralakú $\frac{3}{4}$ hüvelyk átmérőjű ércpecsét, festék gyanánt a póstáknál használt festék, a lebélyegzés a címlapon, a könyv első és utolsó lapján történjék, azonkívül a könyv még egy meghatározott lapja is bélyegeztessék le. Az egész oldalt elfoglaló képek az előlapon bélyegeztessenek le és pedig olykép, hogy a bélyeg kis részben a nyomásra is ráessék. A könyvek kötésének bélyegelésére nézve azt ajánlja, hogy az egy $1\frac{1}{2}$ hüvelyknyi vakbélyegzővel történjék, mely kézinyomda segítségével a könyvtár által nyomassék rá a kötésre. Louis Paris, a brüsszeli királyi könyvtár őre szintén foglalkozott e kérdéssel és fejtegetésének eredményeképp azt az indítványt nyújtotta be: mondja ki a kongresszus, hogy a könyvek lebélyegzése a cím hátlapján történjék oly módon, hogy a bélyeget sem kivágás, sem mosás útján ne lehessen eltávolítani anélkül, hogy a könyvnek e jelentős része erősebben meg ne csonkíttassék, miáltal a könyv úgy a bibliofilekre, mint a kereskedőkre nézve értékében erősen veszítene. Festékül olajos festéket ajánlott. Indítványát a kongresszus magáévá tette.

Paul Otlet a dépot légal kérdéséhez nyújtott be egy indítványt, a mely úgy szólt, hogy minden államban történjék intézkedés arra nézve, hogy az újonnan megjelenő nyomdatermékekről lehetőleg teljes jegyzék készüljön. Ez a jegyzék, illetve központi nyilvántartás (enregistrement) bibliográfiai czélokat, a szerzők jogvédelmét és a könyvtárak érdekeit volna hivatva szolgálni. Ott, a hol a dépot légal intézménye fönnáll, a jegyzék elkészítésénél a bibliográfiai szabályoknak megfelelőleg járjanak el. Thomas Solberg, a washingtoni Register of Copyrights tisztviselőjének rapportja az amerikai viszonyokról adott rövid

tájékoztatást. Amerikában a köteles példányok rendszere nem ismeretes és csakis azokra a sajtótermékekre kötelező a beküldés a Copyright Office-ba, a melyekre nézve a Copyright law, a szerzői és kiadói jogvédelemről szóló törvény rendelkezései igénybe kívánnak vétetni. A Copyright Office, a Library of Congress egyik departmentjét képezi. A Copyright law rendelkezése értelmében a beküldött nyomdatermékekről jegyzék készül, a mely négy részre oszlik: *a)* könyvek, szindarabok és térképek, *b)* folyóiratok, *c)* zeneművek, *d)* vegyesek, ú. m. eredeti művészi alkotások, fényképek, metszetek, chromok és lithographiák.

Könyvtárnokaink előtt ismeretes körülmény, hogy az American Library Association és a Library Association of the United Kingdom 1908-ban a kataloguscédulák készítésére egy általános szabályzatot állapított meg. A kongresszus elé a központi bizottság egy oly értelmű kérdést is terjesztett a többek között, vajjon nem volna-e lehetséges és czélszerű a kontinentális könyvtárnoki egyesületek részéről tanulmányi bizottságokat kiküldeni, melyek az amerikai és az angol egyesülettel érintkezésbe lépve a katalogus-cédulák elkészítésének módjára egy nemzetközileg érvényes szabályzatot alkotnának. A belga levéltárnokok és könyvtárnokok egyesülete 1910. február havában tartott ülésén, a midőn a kongresszus részére e kérdést megszövegezte, egy három tagú bizottságot küldött ki, mely e kérdést tárgyalja és a kongresszus elé egy már kész javaslatot terjesszen. A bizottság tagjai voltak: P. Grojean, a brüsszeli Bibliothèque Royale conservateur-adjoint-je, P. Maes, a belga parlament főkönyvtárnoka és L. Stainier, a brüsszeli kir. könyvtár administrateur inspecteurje. A bizottság az előbb említett egyesület könyvtári szakosztályának 1910. július 2-án tartott ülésén terjesztette elő jelentését. Két szempontból tárgyalta a kérdést: *a)* szükséges-e egy nemzetközi megállapodást létesíteni a kataloguscédulák elkészítésére, *b)* alapul vehetők-e az angol és amerikai szabályok ily nemzetközi szabályzathoz? A válasz a bizottság részéről az volt, hogy ily általános érvényű szabályzat csak akkor alkotható, ha ahhoz az egyes országok könyvtárnoki egyesületei hozzájárulnak, az angol-amerikai szabályok megfelelő módosításra szorulnak, különösen azokra a pontokra nézve, a melyek specziálisan az angol, illetve

amerikai viszonyokra vonatkoznak, valamint hogy az egyes nyelvekre nézve külön szabályok volnának megállapítandók. A kongresszushoz aztán ennek megfelelőleg O. Grojean egy négy pontból álló indítványt nyújtott be, mely úgy hangzott, hogy az alfabetikus czédulakatalogus elkészítésére nemzetközi szabályzat készüljön, a szabályok az egyes nyelvekre való tekintettel állapíttassanak meg és pedig az illető országok könyvtárnokainak egyesülete által és hogy a nemzetközileg érvényes szabályzat az egyes államok könyvtárnokainak, egyesületeinek közös hozzájárulásával készüljön el. Egyúttal indítványozta, mondja ki a kongresszus, hogy ez irányban a közvetítő szerepet a belga levéltárnokok és könyvtárnokok egyesületére bizza. Ezt az indítványt a kongresszus határozatilag kimondotta.

Végül a kongresszusnak még egy határozatát közlöm, a melyre bővebben — minthogy teljesen speciális szakkérdés — nem terjeszkedem ki. Ez Miss Giffin indítványa, mely a vakok részére készülő nyomtatványokról szolt. Indítványa értelmében a kongresszus kimondotta, miszerint óhajtandó, hogy a vakok részére előállított könyvek egy nemzetközileg elfogadott módszer szerint készüljenek.

A kongresszus könyvtári szakosztályához benyújtott, de tárgyalás alá nem került rapportok közül csak egyet akarok itt különösebben kiemelni. Häbler Konrád, a berlini kir. könyvtár főkönyvtárnoka jelentését az inkunabulumok Generalkatalogjáról, a mely lényegileg azonos a Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen 1909. évfolyamában közzé tett czikkkel s a melyet folyóiratunk annak idején részletesen ismertetett.

A MŰVÉSZI KÖNYVKÖTÉS EVOLUCZIÓJA.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

Miként a bécsi udvari könyvtárban 1905-ben megnyílt könyvkötéstörténeti kiállítás a közvetlen szemléleten alapuló tapasztalás bőséges forrása volt mindazok számára, a kik az iparművészet ez ága iránt érdeklődnek, azonképen fontos és jelentős a könyvkötés irodalmában az a kiadvány, melyet e kiállítás anyagáról Anton Schrott & Co. bécsi könyvkereskedő cég adott ki Theodor Gottlieb szakavatott szerkesztésében. Gottlieb a szépen sikerült fénynyomatú s részben könyvnyomatú táblákhoz írt bevezetésében több új szemponttal gazdagítva igyekszik megvilágítani a könyvkötés fejlődéstörténetét. Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha ez alkalomból — Gottlieb új adatait is fölhasználva — röviden vázoljuk a könyvkötés történeti ki-fejlését, fejlődését, mintegy kiegészítőül ama tanulmányunkhoz, melyben néhány év előtt ugyane folyóirat hasábjain a könyvkötés technikai részét ismertettük.¹

I.

A mai könyvkötés őseit hiába keressük a klasszikus ókorban az irodalmi művek megőrzésére hivatott könyvformának, a papirusztekercsnek a tekercscsel szerkezeti kapcsolatban nem álló hártýaburkolatában; valódi előzője a röpke jegyzetek megőrzésére használt, viaszszal bevont fa-, fém-, vagy csonttáblák, az ú. n. diptichonok, melyek fedőlapjait sokszor művészi faragványok ékítették. A mikor ugyanis a papirusz-növény rostjaiból készült chartát kezdte kiszorítani a simított állatbőrből nyert pergamen, megváltozott a könyv eddigi alakja, mivel a pergamen mindkét oldalát teleírhatták s így kényelmesebb volt nem göngyölve,

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1904. évf. 71—103.; 190—219. l.

hanem ívekbe hajtogatva kezelni ezt az új anyagot. Mikor jelentkezett először ez a kódex-forma, melynek borító táblái gyanánt szívesen használták a diptichonok faragványos fedőlapjait, minden kétséget kizáró módon aligha lehet megállapítani. Egyes kodex-lapok — Jacobs szerint¹ — már a Kr. u. I. századból fennmaradtak, de nagyobb jelentőségre a kódex-forma csakis a Kr. u. IV. század óta emelkedett, kapcsolatban a kereszténység erősebb térfoglalásával, melynek szerkönyveit s főforrását, a Szentírást a törekeny papirusz helyett a tartós és olcsóbb pergamenre másolgatták.

E szerkönyvek s általában a kodexek bekötésére a már említett faragványokon kívül ötvösművészeti remekeket, szövet-féléket s végül a könyvkötésnek mint külön iparágnak a kifejlődésére szolgáló anyagot: különböző állatbőröket használtak föl. Az ötvösművü kötések pazar fénye már a IV. században magára vonta a puritán életű Szent Jeromos korholását s a régibb középkorból (VII—VIII. sz.) a szerkönyvek egész sora maradt reánk, melyek egytől egyig az ötvösművészet remekei. Pazar fényükkel már ezek is elkápráztatnak, bár joggal feltehetjük, hogy a legpompásabbak a portyázó hadak kapzsiságának estek áldozatul. Ily sors érte pl. azt az Új Szövetséget, melynek színarany tábláit — hiteles följegyzés szerint — 89 gyöngy, 31 smaragd, 13 rubin s tömérdek más apróbb ékkő borította. Később az ötvösművü kötések egyre szerényebb pénzbeli értéket képviselnek. A drágaköveket a XII—XIII. században szórványosabban alkalmazzák s a limogesi zománczczal adnak szint és fényt az egyházi szerkönyveknek. Majd a könyvek fatábláit bőrrel vagy szövettel vonják be; a fémdisz csupán a sarkokat, meg a tábla közepét borítja s még így is inkább aranyozott sárgarézből, semmint nemes fémből készül. Az aranyozott vagy zománczozott ezüstkötés új virágzásnak indul a XVI—XVIII. században, de csak Németországban és Erdélyben, a hol az ötvösség tudvalevőleg különösen föllendült e korban. Ilynemű kötésekből egész sorozat van a Magyar Nemzeti Múzeum

¹ Zentralblatt für Bibliothekswesen XXVI: 80. — Gottlieb ugyane lapról idézi Timokrates orthographus sírkövét a Kr. u. II. századból, a melyen Jacobs szerint kodex van ábrázolva, de megjegyzendő, hogy idézett helyen ez adatról nincs szó.

régiségtárában. A diszítés elemeit ezüst filigrán, zománczos rozet-ták, niellók s vésett féldrágakövek alkotják. A XVIII. század óta már ez országokból is eltűnik a fémkötés divatja s csak szór-ványosan, mint történeti jelentőséggel nem bíró kuriózumok tűnnek föl. Ide sorolandó a bécsi kiállításon szerepelt az a két kötet, melyet Nápolyból ajánlották föl VI. Károly és Savoyai Jenő számára. Ezen aranyozott fém-ből készült kötések tábláiba üveg alatt rézlapok vannak beeresztve, a melyeket Francesco Parisi egy-egy olajfestménye ékesít.

A XV. század óta, Olaszországból kiindulva, egy új borító-anyag kezd lábrakapni: a különböző fajtájú bársony- és selyem-szővetek, majd pedig a himzések. A bíborvörös, kék vagy zöld báráonyt Mátyás királyunk is kedvelte fényesen miniált kodexei borításánál. Az ilyenmő anyaggal borított táblákat a Hunyadi-család czimerével diszített, gazdagon aranyozott, czizellált ezüst-kapcsok tartották össze. A bécsi kiállításon — noha közel fél-száz (47) szövetskötés volt kiállítva — egyetlen ily fajta Corvin-kötés sem szerepelt. Ellenben mint legrégibb ilyenmő emlékü nemcsak hogy ki volt állítva, de a reprodukciók sorába is bekerült egy Galeazzo Maria Sforza, V. milanói herceg († 1476.) számára készült vörös bársonykötés, melynek födeleit czimeres csattok tartják össze s a melyet e mellett öt-öt, a táblák sarkaiba és közepére elhelyezett csillagidomú köldök s az egész táblán arányosan elszórt ezüstlámgok (flammes) diszítenek (26. tábla).

A bársony- és selyembrokátkötések divatja Itáliából a XVI. század folyamán egész Nyugateurópában elterjedt. Különösen nép-szerű lett Angliában, a hol a himzett kötések divatja is igen elharapódzott. A könyvtábláknak himzésekkel való borítása itt egész a XIII. századig visszanyúlik. A himzett kötések rende-sen bársony-, atlasz-, selyem-, vagy vászonalapon készülnek, selyem- és pamutfonal, arany- vagy ezüstdrót, gyöngyök és fém-csillám (flitter) segélyével. A himzések virágkora a XVI. szá-zadba esik, de sok szép munka készült a Stuartok idejében is. Az angol himzett kötések egy XVII. századi termékét Gottlieb s közli (34. tábla *b*) kép): a selyem alapon selyem- és arany-szállal kivarrt medaillon közepén virággalyak közé fogott, hárm-as terrasse-szal bíró szőkökut látható. A XVII. és XVIII. század-ban Német-, Olasz- és Franciaországban is előfordult a könyv-

tablák illetően díszítése. A bécsi udvari könyvtár főleg olasz, osztrák, német és németalföldi ilyenmű termékekben gazdag, melyek jobbára az uralkodóház tagjainak föläjánlott példányokon díszlenek. Gottlieb kettőt reprodukáltatott közülök: az egyik (100 tábla) német munka 1627-ből s vörös atlasz alapon gazdag aranyujtásozás közepette ábrázolja az első táblán a császári sast, a második táblán pedig a császári koronát; a másik I. Lipót császárnak föläjánlott nápolyi munka a XVII. századból (27. tábla). Ez utóbbi chamois selyemre készült gazdag arany-arabeszkkel s finoman árnyalt virágfüzérékkel van kihimezve; a középső tükröt világoskék atlasz alkotja, melyen csőrében koronát, karmaiban pálmagalyat — a dicsőség és béke e jelvényeit — tartó röpülő sas van kihimezve.

II.

Az eddig ismertetett díszkötésekkel szinte egyidőben lép föl a bőrkötés, melynek történetében két nagy korszakot különböztethetünk meg: a középkori, ú. n. szerzetesi kötések és az újkori, vagy renaissance-kori kötések korát. A stílusbeli eltérésen kívül főleg technikai különbségek igazolják ezt a beosztást. Míg ugyanis a középkori bőrkötéseket vaknyomással, metszéssel, pontozással és — szórványosan — színezéssel díszítették, addig a renaissance-koriakat a keletről eltanult aranyozással s tarkaszínű bőrök föl- és berakásával ékesítették.

Gottlieb bevezető tanulmánya java részét az aranyozott kötésnek szenteli s a szerzeteskötéseket megelőzőleg tárgyalja. E sajátos beosztásra kétségkívül az indította, hogy az udvari könyvtár legrégibb emléke — egy VI. századi bőrboríték a Reiner-féle papyrus-gyűjteményből — ebbe a csoportba tartozik, de feleli, hogy ez az emlék keleti termék, a nyugateurópai könyvkötés kifejlődésére hatással nem volt s hogy a perzsatorók könyvkötészet, melyhez ez emlék területi közelsége folytán is kapcsolható, csak a XV. század vége felé kezdett a mi könyvkötőművészetünkre hatást gyakorolni, mely az új hatásokat a régibb szerzetesi kötések útján kialakult technikai készséggel kombinálta. Ha tehát szerves fejlődésében akarjuk megvilágítani a könyvkötés művészetét, okvetlenül a klastromi kötéssel kell megnyitnunk a sort, habár a keleti — de egyelőre Nyugat-

európában ismeretlen — emlékek kronologiailag meg is előzik e termékeket.

E fölfogásból kiindulva először a szerzetesi könyvkötés termékeit vesszük vizsgálat alá, mely nevét készítése helyétől nyerte. Hiszen javarészüket a klastromok műhelyeiben készítették a szorgalmas szerzetesek. Főleg a benézések Európászerte található rendházaiban virágzott az iparművészetnek ez a fontos ága. De azért világi papok, sőt laikusok is foglalkoztak e mesterséggel. Az sem lehetetlen, hogy legalább mellékesen a nyeregkészítők is vállalkoztak könyvek bekötésére. A városi élet föllendülésével karöltve a XIII. század folyamán a nagy városokban — így Firenzében, Kölnben s főként Párisban — önálló könyvkötő műhelyek is létesültek. A czéhrendszer kialakulásakor eleinte egyéb iparágakkal közös testületbe sorakoztak. Így Párisban 1401-ben és Londonban 1403-ban a másolókkal, könyvfestőkkel és könyvkereskedőkkel alkottak közös czéhet, Strassburgban pedig 1502-ben a könyvkötők és könyvnyomtatók az ötvösökkel közös czéh kebelébe tartoztak.

A középkori könyvkötéseket, díszítő technikájuk alapján, két nagy csoportba sorozhatjuk: a bőrmetszés és a vaknyomás útján díszített emlékek csoportjába.

A bőrmetszés technikája a régibb, mivel első kezdetleges tapogatózásai a IX. század elejére visszanyúlnak. Legrégibb ez ideig ismeretes példája a fuldai könyvtár egy kis méretű (12.7×10 cm.) evangéliumos kéziratán látható. E technika egy másik korai emléke a Szent Cuthbert durhami sírjában 1104-ben talált ugyanily kisméretű evangélium bekötése, melyet azonban a tudósok egy része a X. századi kötés XII. századi másolatának tart.

E két korai kísérlet után hosszú időre megszakad a hasonló technikájú kötések sora. Bár egyéb bőrmunkákon elég sűrűn előfordul, kötéseken csak a XIV. és XV. században tűnik föl ismét s ekkor is csak Német-, Cseh- és Magyarország területén. A korszak egyik stilisztikailag és technikai kivitelre is legérettebb terméke a gamingi karthauzi kolostorból került ki s vétel útján jutott a múlt század közepén a bécsi udvari könyvtár birtokába. A 35.1×17.3 cm. méretű hátsó táblát, mely pompás gótikus lombdíszbe foglalva Jézus monogramját ábrázolja, Gottlieb

hasonmásban is megörökítette. Egy másik érdekes terméke e technikának, mely az eddigi szakirodalomban mint a bécsi iparművészeti múzeum tulajdona szerepelt, de mint Gottlieb kiadványából kiderül, a Hofbibliothek birtokában van, egy lombsátorban enyelgő szerelmes párt ábrázol. Ez emlék jelentőségét az adja meg, hogy e tábla kő tükörképe egy 1480 körül készült rézmetszetnek.

A hazai emlékek legkiválóbbja e nemben az a pozsonyi kodex, melynek előtáblája a Nemzeti Múzeum könyvtárában van, míg hátsó táblája s maga a kodex a pozsonyi káptalan tulajdona. E datált táblára, mely 1488-ból való, felül az évszám, alól stilizált bogáncs van bemetszve, míg négy sarkában stilizált inda övezi medillon módjára egy-egy szent főpap hasonló technikával készült mellképét.

A sokkal nagyobb számban fönmaradt vaknyomású kötések legrégibb emlékei Angliában maradtak reánk, melyeknek a használt bélyegzők sokféleségét s elrendezésük változatosságát dicsérő gazdag sorozata London, Winchester, Durham, York s néhány más város és kolostor leleményességét hirdeti e téren. Érdekes, hogy már e kötésekben feltűnnek az apró egyenes és félkörös rovátkokból összeállított fonatos lánczművek, mely a XV. századi Medici- és Corvin-kötések finomabb kivitelű paszmántdiszére emlékeztet. Gottlieb e lánczmű magyarázataképekletti hatást tételez föl.

Franciaország legrégibb vaknyomású bőrkötése szent Lajos korába nyúl vissza (XIII. század); a használt bélyegzők apokaliptikus szörnyeket, a francia liliomot és a kasztíliai tornyot ábrázolják. A francia kötésekben a táblák közepét azonos bélyegzők vertikális sorai foglalják el, melyeket keret módjára elhelyezett egyéb bélyegzők kétszeresen, sőt háromszorosan vesznek körül.

Egészen más a bélyegzők elrendezése a jóval durvább kivitelű németországi emlékeken. Itt, a bélyegzőkből alakított szimpla, vagy többes kereten belül a középső részt simító vassal vont átlók, vagy indaszerű bélyegzők rutás mezőkre osztják föl, melyek vagy azon üresen maradtak, vagy kisebb bélyegzőkkel töltettek ki. Nagyjában hasonló elrendezést találunk a XV. század utolsó negyedéből való osztrák kötésekben is, csak hogy a külső szegélyt gyakran csúcsíves

friz alkotja, míg a rutákat sokszor az előbb említett paszomántdíszhez hasonló fonadékból képezik, melyet nem ritkán ki is festettek. Egyik Bécsben 1480 körül készült ilyenmű terméket, a melyet az alkalmazott mondatszalog tanúsága szerint Blasius Coniugatus készített, ábrázol Gottlieb kiadványának 78. hasonmása.

A hazai emlékek, melyek főként Felsőmagyarország fejlettebb iparú városaiból valók, nagyrészt a német s osztrák tipikus elrendezést mutatják. Önálló típusnak tekinthető a XV. századi lőcsei kötéseknél az a szép sorozata, mely jelenleg a gyulafehérvári Batthyányi-könyvtárban található. «Rendszerint — írja róluk Varju — az egyebütt is szokásos körívekből s liliomokból alkotott keret közepén hajlott vonalakból és gót modorú stilizált virágokból szerkesztett, természetest utánzó naiv, de csinosan összeállított bokrok vagy virágcsomók képezik a tábla díszítését».

A Németalföldről származó görgető és préselésre szolgáló dúcz a XVI. század folyamán egy új s egész Európaszerte meghonosult kötéstípusnak volt a megteremtője, melynek emlékeivel minden régibb anyagot tartalmazó könyvtárban százszámra találkozunk, de a melynek a művészethez már édes-kevés köze van: így ez áttekintés keretébe alig állítható.

III.

A valóban művészi kötés a XV. század végétől kezdve egy új technika: az aranyozás, majd ennek kiegészítője, a bőrfeltét hordozója, mely Keletről jött Nyugateurópába s a melynek első virágzása hazánk területére esik.

Gottlieb aránylag elég kimerítően foglalkozik a keleti könyvkötés történetével s nem egy, a könyvkötés történészei előtt eddig ismeretlen, vagy kellőképp ki nem aknázott adattal gazdagítja e téren nagyon is sommás ismereteinket. A Hedsra 377-ik évében (Kr. u. 988-ban) készült Kitáb-al-Tihristben több koránkönyvkötő és aranyozó van fölemlítve, a kik tehát legkésőbb a X. századba tehetők, de Gottlieb helyesen tételezi föl, hogy aranyozáson nem az arannak meleg vasakkal való fölrakása, hanem aranyfestés értendő, mert hiszen még a XIV. századi kötéseken is csak igen szórványosan jelenik meg az aranydísz, akkor is pontok — vagy gyöngyök — alakjában, melyekről

mindeddig nem sikerült kétséget kizáró módon megállapítani, hogy meleg vassal vagy ecsettel lettek-e fölrakva. A keleti kötés három típusa közül kettő: az arab és a perzsa, már a XV. században teljesen kialakult, míg a perzsából leszármazott török kötés-típus jóval később önállósult.

E keleti kötések technikájából egyelőre csupán a paszománt-fonadékot vették át az olaszok, főleg a firenzeiek, míg a dúsabb aranyozást — ugyancsak keleti hatás alatt — Velenczében alkalmazták Aldus Manutius műhelyében, a honnan egész Nyugateurópában elterjedt s önálló művészetté fejlődött.

Azonban még a velenczeiek átvételét megelőzőleg előfordul az aranyozás azokon a határozottan keleti mintákra emlékeztető elrendezésű, rendszerint vörös maroquin-kötéseken, melyek nagy királyunk, I. Mátyás számára készültek. Gottlieb aránylag bőven foglalkozik művében a Corvinával, melynek könyvkötés-történeti jelentőségét teljesen elismeri. Szerinte a Corvina kötésein látható paszomántdísz kétségkívül florenczi közvetítés terméke, de emezeknél durvább vasakkal készült. A kereten belül látható dús aranyozás elrendezésében a sarkoknál inkább arabs s a középrészénél inkább perzsa hatást érzek. A virágos vasak alkalmazására perzsa kötésekön kívül e korban csupán nápolyi kötésekön találván analógiát — nem ugyan emlékeken, hanem csak levéltári följegyzésekben — Gottlieb fölteszi, hogy Mátyás király, a kit rokonsági kötelék is fűzött a nápolyi udvarhoz, nápolyi közvetítéssel jutott könyveinek sajátos bekötési stílusához. Nápolyba viszont a keleti technika esetleg spanyol közvetítéssel jutott, a mit az aragoniai uralkodóház családi összeköttetései tesznek valószínűvé. Hogy hol készültek a Corvina kötései, arra nézve Gottlieb azon a nézeten van, hogy a nyolczvanas évektől fogva készültek kétségkívül Magyarországon s minden valószínűség szerint Budán állították elő. Mint bizonyítékot fölhozza a műve 12. tábláján reprodukált tipikus Corvin-kötést, mely egy eredetileg Venczel cseh király számára írt kodexet borít. Gottlieb szerint alig hihető, hogy a nehéz kötetet Mátyás király átkötés végett Itáliába küldte volna. A kötés technikai részletei azonban véleménye szerint kétségtelenné teszik, hogy a budai műhely első munkásai vagy tanítói olaszok voltak.

A Corvina fényes epizódját elhagyva, Gottlieb ismét visszavisszatér Velenczéhez s első sorban az Aldinák kötésével foglalkozik, melyből a Grolier-kötés valószínűleg kifejlődött. Amit e kötések kezdetleges diszító technikájáról mond, azt teljesen aláírjuk, csak azt nem értjük, ha a XVI. század elején még ily kezdetleges az olasz könyvkötő ipar, miként tehető fel, hogy a Corvina jóval magasabb fokon álló aranyozó-technikáját mégis olaszoktól sajátították el a budai könyvkötő műhely legényei? A velencei stílus mellett, mint jellegzetes alakulásokat említi a római emlékeket, a melyek sorába közelebbi indokolás nélkül Canevari jellegzetes kötéseit is sorozza, a melyet a szakirodalom eddigelé velencei termékeknek tartott. A külön típust alkotó bolognai kötések a német nemzet ott működő könyvkötőjének tulajdonítani, ha még csak föltételelesen is, bővebb bizonyítékok hiányában kissé elhamarkodott.

A XVI. századi aranyozott könyvkötések művészileg legértetebb terméke kétségkívül a francia Grolier s a vele közel egykorú olasz Maioli számára készültek. A diszító művészet e remekműveinek készítőit az ismeretlenség sűrű homálya borítja, melyet mindeddig nem sikerült eloszlatni. Annyi kétségtelennek látszik, hogy egy részük Olaszországban, de a legnagyobb rész Franciaországban, talán Lyonban és Párisban készült. Ha már a diszítéshez használt vasak s az ornamentum összeállításában nyilvánuló szellem nem nyújt kellő támpontot a kötések keletkezési helyének megállapításánál, úgy még kevésbé alkalmas erre az a két segédeszköz, melytől Gottlieb oly sokat vár: az előzékpapír vízjegye s a könyveknek a fődelek fölerősítésénél alkalmazott pergamensávokon található följegyzések nyelve. Ezt Gottlieb akaratlanul maga is beigazolja egyik okoskodásával. Műve 39. b) lapján egy Grolier-kötést reprodukál, a melynek borítóbőréen szerinte jellegzetesen olasz márványozás nyomaival találkozunk s a melynek előzékpapirosa is olasz vízjegyet visel; de minthogy a könyv betáblázásánál használt pergamen sáv francia nyelvű szövegtöredéket tartalmaz, «ez a kötés is Franciaországban készült». Az olyan kritériumoknak, a melyek ilyen ingatag jellegű okoskodásra hatalmaznak föl csupán, alig van jelentőségük s csak nagyképpuskodás kifejtésére alkalmasak. A míg egyes, meghatározott kötésekhez fűződő oklevélbeli adatok nem

kerülnek napfényre, a Grolier- és Maioli-kötések keletkezési helyét illetőleg csak föltevésekre vagyunk utalva.

Több figyelmet érdemel Gottlieb azon föltevése, hogy a francia könyvkötőkre oly jellegző azuros (rovátkos) vasak alkalmazása talán Holbein hatására vezethető vissza, a ki 1538-ban Párisban tartózkodott. A francia művészi kötés fejlődését nagyon elősegítette az a körülmény, hogy XII. Lajos óta a királyi család tagjai sorából is nem egy finom ízlésű és bőkezű bibliofil került ki. A rájuk vonatkozó emlékeket a kötéseken alkalmazott czimerek, kezdőbetűk és jelképek teszik fölismerhetőkké. Így I. Ferencznek rendesen fekete borjúbőrből készült kötésein gyakran előfordul a szalamander, mely a király jelmondatát: *Nutrisco et extingo* jelképezi. II. Henrik és kedvese Dianne de Poitiers kötéseit a monogrammok, a Dianát jelképező holdsarlók s egyéb kisebb-nagyobb vadászati és hadi emblémák teszik fölismerhetőkké. III. Henrik még legcsintalanabb tartalmú könyveinek bekötését is a gyász és halálfélelem jelképeivel (halálfej, Krisztus kínszenvedésének szimbolumai) és jelmondataival (*Memento mori*, *Mort m'est vie*) díszítette föl. Az ő korában alakult ki egy új stílus: az à la fanfares-kötés, melyet a szalagmű közeit betöltő hajszálvékony, apró levelekben kihajtó csigavonalak jellemeznek. E stílust az Éve-család nevéhez fűzik, melynek tagjai egész XIII. Lajos idejéig mint udvari könyvkötők szerepelnek. De minthogy az ő nevükkel egyidőben ugyane minőségben más nevek, így Louis Le Duc és Rué is szerepelnek s a fejedelmi származású kötések egy igen tetemes része nem a fejedelmek, hanem a műveiket fölajánló szerzők rendelkezéséből készültek, e följegyzések a kötések készítőit illetőleg teljesen megbízható támpontul alig tekinthetők.

Az à la fanfares-stílus, különösen az a későbbi változata, mely dúsabb levelű babérlombokat használt a díszítmények alakításához, a század utolsó évtizedeiben határozott túlterhelésre vezetett. Gottlieb e túlterhelés ellenhatásának fogja föl az ú. n. filigránvasak alkalmazását, mely a díszítmények konturjait csak kipontozva tünteti föl. Minthogy ez időben: 1625. körül Le Gascon volt a leghiresebb könyvkötő, ha nem is bizonyos, de legalább is valószínű, hogy a pointillé-stílus megteremtője, vagy legrosszabb esetben népszerűsítője ez a mester volt. Gott-

lieb Le Gasconnal kapcsolatban fölemlíti és czáfolja azt a különben nem közkeletű hipotézist, mintha ez a könyvkötő-művész azonos volna Badier-val, a kitől 1650 körül maradt ránk két szignált kötés.

Gottlieb bevezetésében Le Gasconon túl a francia könyvkötést nem kíséri, pedig a táblák közt egész a XIX. század elejéig találkozunk néhány remekmű képével. A XVIII. század könyvkötőmesterei közül a Boyet-család, a melyet Savoyai Eugén herceg is foglalkoztatott, a sokat és sokféle irányban dolgozó Padeloup és iskolája, melyet a színpompás bőrfeltét gyakori alkalmazása s a keret módjára használt, nem ritkán gépnymósú, csipkedísz jellemez s a század második felében élt ifj. Derôme, az *à l'oiseau*-stílus megteremtője érdemelnek említést. Ez utóbbi halála után a technikai kivitel s az ornamentika izlése tekintetében egyaránt hanyatlás állott be, melynek a császárság korában a Bozérián-család vetett gátat. Azóta hosszú ideig: a legutóbbi évtizedek stílusbeli ujtásáig stagnált a francia könyvkötés iparművészete. A legkiválóbb mesterek: Trautz-Bauzonnet, Belz-Nièdré, Cusin, inkább izléses másolók, semmint eredeti alkotó művészek, a kik beérték a mult századok formakincsének technikailag tökéletes variálásával.

Olaszországban még gyorsabban állt be a hanyatlás: van-nak ugyan még igen csinos, de jobbára kissé túlterhelt kötések a XVII., sőt a XVIII. század folyamáról is — Gottlieb műve 24. és 25. tábláján közöl belőlük egyet-egyet — de jobbára pusztá utánzatai a francia mestereknek s külön, határozott stílust mindmáig nem teremtettek meg.

Egészen másként áll a dolog Angliában, hová az aranyozott renaissance-kötést Franciaországból importálták a XVI. század negyvenes éveiben. Hosszú ideig a francia minták ügyes másolására szorítkoztak; sajátos jellegű stílus csupán II. Károly idejében (1660—1685.) fejlődött ki, az ú. n. *cottage-roof style*, mely nevét az eresz módjára alakított keretrajztól kapta, melynek közeit szalagműbe foglalt, vagy szabadon elrendezett virágos galyak fődik. Ezekkel némi rokonságban állanak a naturalisztikus virágokból, keskeny levelekből és legyező-motivumokból sok találékonysággal s helyes diszítőérzékkel egybeállított skótszántói kötések, melyeket skót stílus alatt foglalnak össze az angol

kötés történetiről. A naturalisztikus törekvések fokozottabb mértékben nyilvánulnak Eliot- és Chapmannak Robert Harley oxfordi gróf és hírneves könyvbarát számára készült kötésein (1720 óta), melyek egyik főmotívuma a gránátalma. De a naturalisztikus diszítőelemek fejlődésük tetőpontját Roger Payne-nek (1739—1797) remekműveivel érték el, melyek egyik szép darabját a bécsi kiállításon is megcsodálhattuk, de a mely, sajnos, nem került be Gottlieb reprodukciói sorába. Egy kis folió alakú vörösmarquin-kötés volt ez, melyen oly bájosan érvényesült a sarkokon csoportosított naturalisztikus virágmotívum. A XIX. században Cobden-Sanderson föllépéséig, a kinek működése már a jelené, itt is, mint Franciaországban, a történelmi diszítőmotívumok örökös utánzása jellemzi a könyvkötészetet, melynek termékeit csak a jó technikai kivitel teszi elfogadhatókká.

A többi nemzetek közül az aranyozott díszkötés fejlődésében főleg Németország említhető, a hol Krause Jakab drezdai mester, Ágost szász választófejedelem udvari könyvkötője alkotott igen változatos és izléses műveket. Az ismertek száma mintegy 170 körül van. Az ő stílusára vall a Gottlieb művének 86. tábláján látható kézi és géparanyozású borjúbörgekötés. Gottlieb még számos, jobbára nehézkes ornamentikájú német és osztrák kötést reprodukál, melyek mind arról tanuskodnak, hogy ezen iparművészet valami nagy eredetiségre a német birodalomban nem jutott.

Ugyanez áll hazai könyvkötéseinkre is, melyek legszebb XVII—XVIII. századi termékei Kolozsvárt, Debreczenben s Nagyszombatban készültek, jeles technikával, de főleg északnémet és holland minták hatása alatt. Legkedvesebb virágmotívumaik a szegfű és körömvirág. A kiállításon e korabeli könyvkötészeti termékeink néhány esinos terméke volt látható. A legszebb volt közöttük az 527. szám alatt kitett pozsonyi kötés Mária Terézia korából, melynek elrendezése, bélyegzői az egykorú debreczeni kötésekre emlékeztetnek. Kár, hogy legalább ennek a reprodukálására nem szorított helyet az érdemes kiadó, a kinek műve méltón rögzíti meg azokat a tanulságokat, a melyek a bécsi kötéstörténelmi kiállításból leszürethetők s gazdag emléanyaggyarapítja a még mindig nem eléggé terjedelmes reprodukció-sorozatot.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁ- NAK I. KÖTETÉHEZ.¹

1.

[442] **Krakkó. 1558.**

«*Székely Istvánnak: Világ Krónikája. Krakóban. 1558.*»

Igy említi e kiadást *Szláv S. I.* [Sándor István] Gellért R. F.: «G** Nevezetű Svédi Grófnénak Rendes Történeti Egy Juhászi Játékkal Egyetemben» című németből magyarra fordított s Pozsonyban és Kassán 1778-ban kiadott munkájához írt előbeszédében az A3 levél a oldalán. A fordító az előbeszédben megjegyzi, hogy az ott felsorolt könyvek «*kezzei alatt*» voltak² s így ott kellett lenni a fenti kiadásnak is. Ez adat szerint tehát a Székely Krónikájának az 1559-iki Krakkói kiadásán (RMK. I. 38.) kívül egy 1558-iki (első) kiadása is volt, melyből azonban ma már egy példány sem ismeretes. A Krónika ajánlása 1558 július hó 20-án kelt s így, több mint öt hónap alatt, kikerülhetett a sajtó alól.

Harsányi István.

2.

[443] **Debreczen. 1575.**

«*Valkai Andrásnak: Hunyadi Jánosnak Nándor-Fehérvár alatt való Viadaljáról. Debretzenben 1575.*»

¹ Az utolsó számozott (439. sz.) adalék a folyóirat 1900. évi folyama 202. lapján jelent meg. Ehhez jó (440 nek) az 1901. évf. 68—69. lapjain leírt javított visolyi biblia töredéke és 441. sz. a. az 1902. évf. 125—126. lapjain ismertetett 1670-iki löcsei Balassa-kiadás. — Midőn a régi magyar könyvtár adalékainak ez új sorozatát megindítjuk, nem mulaszthatjuk el, hogy dr. Dézsi Lajos ny. r. egyetemi tanárnak, régi irodalmunk e kiváló ismerőjének a szerkesztőségünkhöz beküldött adalékok felülbírlásánál s egybeállításánál kifejtett értékes közreműködéséért őszinte köszönetünket ne nyilvánítsuk. — *A szerk.*

² Említi a többek között *Csanádi Demeter* «Második János Király történeti. Debretzenben 1577» cz. könyvét is, mely kiadásból ma már egy példány sem ismeretes. (RMK. I. 124.)

Így említi *Szláv S. I.* [Sándor István] Gellért R. F.: «G** Nevezetű Svédi Grófnénak Rendes Történeti Egy Juhászi Játékkal Egyetemben» cz. németből magyarra fordított s Pozsonyban és Kassán 1778-ban kiadott (Petrik. I. 881 lap) munkájához írott Elöl-Járó Beszédben az A₄ levél a oldalán, az előző sz. alatt idézett kifejezés kíséretében. E műnek ma egy példánya sem ismeretes. *Danielik* (Magyar írók. II. 359. lap) is említi e historiás éneket ekképen: «Historia az vitéz Hunyadi János erdélyi Vajdáról (versekben). Debreczen, 1575.» Szabó K. Régi Magyar Könyvtára nem említi.

Harsányi István.

3.

[444] Kolozsvár. 1577.

«*Tinódi Sebestyénnek*: Egyéb sok apróság Vers-íráfi. Kolozvárat 1577.»

Így említi Tinódi apró verseinek e kiadását *Szláv S. I.* [Sándor István] Gellért R. F.: «G** Nevezetű Svédi Grófnénak Rendes Történeti Egy Juhászi Játékkal Egyetemben» cz. németből magyarra fordított s Pozsonyban és Kassán 1778-ban kiadott (Petrik. I. 881 lap) munkájához írott előljáró beszédében az A₃ levél a oldalán az 1. [442.] sz. a. idézett kifejezés kapcsán. Ma egy példánya sem ismeretes. A fenti kiadás előtt felsorolt verseknél az évszámok az iratás évét jelölik. (Vagy talán a kiadásét?)

Harsányi István.

4.

[445] Galgóc. 1585.

Manckovics Bálint. AZ KEREZ- | TYENI TVDO- | MÁNNAC
FŐ ÁGA- | IROL VALÓ SZÜKSÉGES | Könyvetske, Melly á B, Iraf- |
nac Kútfeieiből való Bizon- | fagockal meg erőfitetuen, | HVSZON-
KÉT ÁGBA | rendeltetett | Hieróimus Raufcherus | Mester által. |
Kiből azoc, à kiknec az Isten | Igéie niluan nem predikaltatic,
Az | Kereztyéni Tudománnac Fonda- | mentomat meg tanulhattyc :
A kik- | nec kedig predikaltatic, Mindenic | Predikatiot iobban meg
érthetic.

12-r. A—O₂ (itt megszakad) = 13²/₁₂ iv = 158 sztlan levél. Elöl: czímlap, ajánlás és ker. olvasónak 12 sztlan levél.

Manckovics Bálint könyvnyomtató ajánlóleveléből, mely «Az Nemzetes És Nagysagos Groff Anna Afzonnac, Az Tekintetes es Nagyfagos Groff Jvlivs Wram &c: Es Nagyfagos nehai Turzo Ersebet Afzfzonym Szerelmes Leanyánac» szól, valamint Vidas Lénárt galgóczyi lekipásztornak a Ker. Olvasóhoz intézett soraiból kiténik, hogy Rauscher Jeromos német nyelven megjelent ezen munkáját Bálint galgóczyi könyvnyomtató fordította le magyarra. Manckovics ugyanis az ajánlás 5-ik és 6-ik levelén ezt

mondja: «Irta meg Nemet nyeluen az Tudos ember, Hieronymus Rauscher, Rhenus vize mellet valo Palatinushac, Wolffgangus Hertzegneec vduarbeli Prędikatora, nagy iftenefen, foc iambornac lelki epületire. Kit en előmbbe veűen meg tolmaczoltam Magyar nyelvre, iollehet nē ękes szoual,»... Vidas Lénárt galgóczy lelkipásztor pedig a Ker. Olvasóhoz írt soraiban ezt állítja: «Azonközben akada kezemben ez kis könyvetske, mellyet nagy munkáual, Mantskouit Bálint az Könywnyomtato, Németből fordítot volt Magyarra».

Kétségtelenül galgóczy nyomdatermék, mert Maneskovics Bálint 1581—1585. években Galgóczon nyomdászkodott, azután ment Vizsolyba. Hogy 1585-ik évi sajtótermék, az kitűnik Vidas galgóczy lelkésznek a ker. olvasóhoz intézett utolsó soraiból: «Költ Galgotzrol sz. Marton napian, 1585».

M. Nemz. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

5.

[446] Nagyszombat. 1596.

Telegdi Miklós. nac Rőuid Sommaia. Irattatot | deakul Canisius Petertől, Ma- | gyarra fordettatot Te- | legdi Mikloftól. | Melynek végen, egy nehany | aietatos imadflagokatis ta- | lal a kerefztyen ol- | vaffo. | NYOMTATTA- | tot Nagy Szombatban, | M. D XCVI. | esztendőben.

Kis 8-r. 6, többé-kevésbé csonka levélnyi töredék.

A címlap felső része hiányzik, melyen valószínűleg ez a sor: «Kerefztieni tudoman» van nyomva. Könyvtáblából kiáztatott példány.

M. Nemz. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

6.

Debreczen. 1598.

Ujfalvi Imre. O es Uy Kalendarivm, Christus Urunk születése után (1598.) Esztendőre. UIFALUI IMRE, Debreceni Schola Mester által irattatot, es azon délre szamlaltatot. Debreczenben.

Töredék. 16-r. Egy XVI-ik századbéli debreczeni nyomtatvány tábláiból áztattam ki. Első címlapja hiányzik. A címet szerző 1599-iki kalendáriuma (RMK. I. 308.) után írtam le. Megvan a 2-ik, 3-ik, 6-ik, 7-ik, 9-ik, 11-ik, 12-ik levél a következő tartalommal: «Az Jegyeknek magyarázattya». (2-ik levél a lap.) Január 1—31. Február 1—16. Április 17—30. Május 1—31. Junius 1—16. Julius 17—31. Augusztus 1—17. Október 18—31. November 1—17—31. Deczember 1—16. Megvan továbbá a második-címlap a következő szöveggel: «JUDICIUM | Az az, | ITELET, | Az Eghnek es Csillagoknak | forgalabol az 1598 eztendő- | nek allapattya felől, ugyan azon | author által irattatot. | Job 38. vers 31. | (5 sorban). Jupiter ez Eztendőnek Ura, Sa- |

turnus es Mars közöfi. | A Judiciumból (a czimlevéllel) megvan öt levél. Összesen 12 levél. (A Judicium levelei rongáltak.)

Széll Farkas a Magyar Könyvszemle 1892—1893. évfolyamának 223-ik lapján, *Bartha Boldizsár* Debreczeni Chronicájának (II. kiad. 19 l.) Ujfalvi Imre 1598 esztendőre írt Kalendáriumjára vonatkozó adatára hivatkozva, jogosan következtette, hogy Ujfalvi az 1598. évre is szerkesztett már nap tárt, mert ime töredékünk ezt kétséget kizárólag igazolja. A *Bartha* Chronicájából közölt jövőendői vers (melyben a 2-ik sor a 3-ikkal van fölcserélve) töredékünkön (a másod-czímlap *b* oldalán) betűszerint így hangzik: «Bizonyos fundamentomból irat- | tatot jüvendüles.

*Ezer hat száz ötven hetben
Mikor jambor ír az enniben
Rezzen vilagh minden rezben:
Intlek fel nez ily iggyedben.
Mert vagy jegy kezd ködben lenni,
Vagy az Halys víßa folni,
Az nagy Taurus clolvadni,
S-kis Halcyon aluttatni.*

E.(mericus) U.(ifalvi)».

Töredékünkön a következő régi magyar (bizonyosan Ujfalvi Imre által írott) distichonok olvashatók:

- (Január.) Lakial, egyel jambor utanna iol-is alugyal,
Ha Vincze fenlik, ilmet az pincze telik.
(Április.) Martius ha szaraz, Maiuffal nedves Aprilis,
Az eztendőben buza, bor olcso leszen.
(Május.) Örvengy füveknek, viragoknak, es madaraknak,
Meny az banyaban, vahgy eret hol akarod.
(Julius.) Ha most nem mivelz iövö telben kopog az allad,
Orvoft tavoztas, tifzta io kannat igyal.
(Október.) October mustert tölti ladadat aranyal:
Es tavali ködment veghre kerestet elő.
(November.) Ely most lud hullal, hayts az forratot (sic) utana,
Sertefeket hizlaly, bors az etekben legyen.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

7.

[447] Bazel. XVI. sz.

Calepinus (Ambrosius). AMBROSII CALEPINI | DICTIONA-
RIVM | VNDECIM LIN- | GVARVM. | IAM POSTREMÒ | ACCV-
RATA EMENDATIONE, ATQVE INFINITORVM AV- | torum
monumentis, certis & expreffis syllabarum quantitatis notis, om-
niumq; | vocum significationibus, flofculis, loquendi formis, prover-
bialibus sententiis, | caeterisq; ad Latinis fermonis proprietatem,

elegantiam, & copiam pertinentibus|rebus, quanta maxima fide ac diligentia fieri potuit, ita exornatum, vt|hactenus studioforum ufibus accomodatus|non prodierit.| *Respondet autem LATINIS vocabulis,* | HEBRAICA, | GRAECA, | GALLICA, | ITALICA, | GERMANICA, | BELGICA, | HISPANICA, | POLONICA, | VNGARICA, | ANGLICA. | ONOMASTICVM | verò: hoc est, | *PROPRIORVM NOMINVM, REGIONVM, GENTIVM, VRBIVM, MON-* | *tium, Promontiorum, Marium, Stagnorum, Fluminum, Homi-* | *num, & similium catalogum, maxima|etiam acceptione locupleta-* | *tum, & praecipuarum rerum Germanicâ explana-* | *tione illustra-* | *tum, seorsim adjunximus.* | (Nyomdászjegy.) CVM GRATIA ET PRIVILEGIO IMPERATORIO. | BASILEAE.

2-r. 1582, Onomasticon 302 szott kéthasábos lap. Elöl: cím lap, typographus studioso lectori, Ambrosius Calepinus eremitanus Senatui, populoque Bergomensi és Calepinus élete. 4 sztan levél.

Rézkaposos, fatáblás, préselt disznóbőr kötése 1617-ből való.

M. Nemzeti Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

8.

[448] H. n. XVI. sz. (Vizsoly. 1590 és 1593 között.)

Az Evangeliomoc és az Epistolak: Mellyeket Esztédő által szoktak az Keresztyéneknek Gyűlekedetibe olvasni, és hirdetni...

12-r. Töredék. Az *A* ívből 4 (*A*, *A*₂, + két jeltelen), a *B* ívből szintén 4 (*B*, *B*₂, *B*₃, *B*₄) = összesen: 8 levél, melyeknek felső széle (6—7 sorral) le van vágva. Mantskovit Bálint vizsolyi nyomdász «Index Biblicvs»-ának (Vizsoly. 1593. RMK. I. 275.) bekötési tábláiból áztattam ki. Az «Index Biblicvs» e példányát Pap Ferencz nevű tulajdonosa 1593-ban köttette be, a mint ezt az előtábla külső oldalába préselt neve és az 1593 évszám bizonyítja. (Valószínű, hogy a vizsolyi nyomda mellé könyvkötő-műhely is volt berendezve.) *Töredékünk betűi teljesen egyeznek az «Index Biblicvs» betűivel és így kétségtelen, hogy vizsolyi nyomtatvány, még pedig —* miután a vizsolyi nyomda első terméke a Károli Gáspár Bibliája (RMK. I. 236.) volt 1590-ben (v. ö. Károly Gy. Hugó: Abaujmegye XVI. századbeli műveltség-történetéből. Kassa. 1875. 29 lap), a töredék pedig az 1593-ik évben a bekötés alkalmával helyezettett bibula helyett a barna bőrrrel borított táblákba — az 1590 és 1593 évek közötti időből. Töredékünkkel a vizsolyi nyomtatványok száma (t. i. a melyeknek ottani nyomtatása kétségtelen s a melyeket vizsolyi nyomtatványoknak tartanak. Lásd e sorok írójának adatait a Sárospataki Ref. Lapok 1909-iki évf. 382. és 393. l.) 11-re emelkedett. Fenti címét az 1589-iki monyorókeréki kiadásáról (RMK. I. 228.) írtam le, amelytől beosztása — szövege, mely a Heltai-féle fordításhoz áll

legközelebb, egyezik — csak annyiban tér el, hogy az Evangeliomokból vett részletek után «Rövid értelme» címmel mindenütt egy, a fölvevett részlet értelmét röviden összefoglaló és magyarázó szakasz következik, a miből az tűnik ki, hogy ez a vizsolyi kiadás amahhoz viszonyítva: bővített kiadás volt. «Az Evangeliomoc es az Epistolak» cz. könyv vizsolyi kiadásáról eddig semmit sem tudtunk.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

9.

Nürnberg. 1604.

Szenczi Molnár A. Dictionarium.

Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtárában I. 392. sz. alatt Szenczi Molnár Albertnek Nürnbergben 1604-ben megjelent *Dictionarium Latino-ungaricum* című munkáját adja. A leírásban az ívek száma után a következő megjegyzés olvasható: «... az Y ív, egy oldali félszeg nyomtatás következtében, váltva minden kétkét lapját egészen üresen hagyván, és így egy ív helyett két ívet vévén igénybe: így lön az őszves [így!] szöveg 40 ív = 320 szztlan (kéthasábos) levél, melyből a kettős Y ívben 16 lap és a Qq ívben a 3 utolsó lap teljesen üres». Alább: «Az Y ívben levő félszedség minden példányban egyaránt meg van».

Az árvavármegyei Csaplovics-könyvtárban sikerült föllelnem a nevezett munka egy igen szép teljes példányát. Egykorú hártakötésben, a melyben — mint valamennyi eddig ismert példányban — együtt van a latin-magyar és a Szabó RMK. I. 393. sz. alatt leírt magyar-latin rész.

A Csaplovics-könyvtár példánya azonban eltérő a Szabó által ismertett példányoktól, a mennyiben az Y ív félszedsége nélkül való példány — a nélkül, hogy az ív sajátosságán valami könyvkötői javítás útján változtattak volna.

Ebből a leletből következtetnünk lehet, hogy nyomtatás közben észrevették a hibát s — javítottak rajta, s a Csaplovics-könyvtár példánya unicum a javított példányokból.

Az Y ív sajátossága e példányban csak annyi, hogy az ívjelzésben Y₅ helyett nyomdahibából Y₃ áll.

Alsóközben. Csaplovics-könyvtár.

Rera Dezső.

10.

[449] Frankfurt. 1608.

Molnár Albert (Szenczi). Szent Biblia Az az: Istennek O es Uy Testamentomanac Prophetac es Apastoloc által megiratott szent könyvei. (*Károli Gáspár fordítása.*) Frankfurt, 1608. 2-r.

Említi *Le Long*, Bibliotheca Sacra, pars altera. Lipsiae, 1709. pag. 374.

[«Eadem (scil.: Biblia Hungarica) secunda curâ in lucem edita ab Alberto Molnar, fol. Francofurti 1608.»], 513.: [«Eadem (scil.: Biblia Hungarica) in folio. Francofurti.»] Nem téveszti össze az 1608-iki hanau kiadással, mert azt az itt idézett lapokon a frankfurti kiadás előtt külön említi. Továbbá említik: *Hagemann*, Nachrichten von Uebersetzungen der Bibel. 385. l. — *Riederer*, Nachrichten zur Kirchen-Gelehrten- und Bücher-Geschichte; aus gedruckten und ungedruckten Schriften gesammelt. II. köt. (Altdorf, 1765.) 18. l. («In bemeldetem 1608 Jahre ist auch diese verbesserte Bibelübersetzung zu Frankfurt in Folio aufgelegt worden, welche an der Zahl der ganzen Bibelausgaben die dritte war».) *Hagemann* és *Riederer* Le Long-ra hivatkoznak. Szenczi Molnár Albert naplójában, levelezésében és irományaiban (a Magy. Tud. Akad. megbízásából jegyzetekkel ellátva kiadta Décsi Lajos. Bpest, 1898.) erről a frankfurti kiadásról egyetlen adat sem található. *Le Long* adata alapján azonban bátran fölvehetjük.

Harsányi István.

11.

[450] Debreczen. 1610.

Prognosticon astrologicum. Prognosticon Astrologicum. | Az az, | Az eghi csillagok- | nak forgafabol való itilet, ez | mostani 1610. Eztendőben | neműnemű törteneendő dolgok- | rol, es bizonyos űdőknek al- | lapattyarol. | Az Krakay Kalendariumbol Ma- | gyarra fordítatot. | DEBRECZENBEN. | Nyomtatta Lipfiai Pál.

16-r. Csak 15 szltan levele van meg, tudniillik: a czimlap, C₂—Cs, D₁—D₇. jelzetű levél.

Könyvtáblából kiáztatott példány néhai Knauz Nándor cz. püspök könyvtárából.

M. Nemz. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

12.

[451] Kassa. 1611.

Naptár az 1611-ik évre.

«1610. 2. Decembris. Johannes Fischer typographus offert *primitias artis suae*, hic apud nos inchoata calendaria sat». Kassa város jegyző-könyvében. A naptár tehát a *legrégibb kassai nyomtatvány*.

Kemény Lajos.

13.

Keresztúr. 1611.

Kalendarium. CALENDARIVM | Az az: | AZ EZER HATZAZ TIZENEGIEDIK | EZTENDŐ NAPIANAK SZAMLA- | lafa az kőzen-

feges Practikauaal, es Afpe-|ctufokkal, Planetaknak foliafiual, es az|eghi ielekben valo belepefekkel|egyetemben, mely harmadik|biffextilis vtan.| Az KRAKAI BERNARD|Doctor Academianak fő Aftro-|logufanak irafabol Magyarra|fordittatot.| NIOMTAT-TATOTT KE-|rezturat Farkas Imre által.

8-r. 38 sztlan levél. Czimlapja és naptári része veres és fekete nyomással. Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I. kötetének 430. száma alatt nagyon röviden említi Mátray Gábor ismertetése után, mely az Uj M. Múzeum 1853. II. 182. lapján jelent meg.

M. Nemz. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

13/a

Kassa. 1613.¹

Naptár az 1613-ik évre.

«1612. 29. Novembris. Johannes Fischer typographus offert calendaria per se impressa sat.» Kassa v. jegyzőkönyve.

14.

[452] Kassa. 1614.

Kalendarium, |AZ IDÓNEK ES| az önnepeknek változáfáról |való ítelet, Christus Wrunk Bűletéfe után |1614. |Eztendőre, |AZ KRACKAI LANCZ ZYCHINIVS| MIKLOS M. és az Philofophia-nak Doctora| által irattatot: és Magyarra for-|dítatot: |D Három Ecclipsis leßen ez eBtendőben, |az napban egyßer, az holdban ketßer, az kiről| olvashatz az Kalendarium vegeben. |CASSAN| Nyomtatta Fischeher Ianos. |

114×90 mm. nagyságú nyomtatvány a Kassai Múzeum könyvtárában K I. 1. jelzet alatt. Ifj. Kemény Lajos a Magyar Könyvszemle 1895. évfolyamában közli ennek a naptárnak az 1615. évre szóló töredéke címét, mely már Fischer utódjának, Feszt Jánosnak a munkája, a ki tudvalevőleg Fischer özvegyét nőül vette.²

A jelen példány — sajnos — szintén csonka, mindössze az első és utolsó íve van meg (a könyvtár rendezésekor egy teljesen szétrongyolódott kötésből áztattam ki), a közbülső két ív hiányzik.

Az egész naptár eredetileg négy ívből állott; A, B, C, D jelzésű 8—8, összesen 32 levélből. A napfényre került kalendarium A íve tartalmazza a betűszerint adott címet, a nevezetesebb évszámokat (köztük a magyarok-

¹ V. ö. M. Könyvsz. 1878. 268. l.

² M. Könyvszemle. 1902.

nak első és «2. bé idővések» utánit), az aranyszámot, a római adószámot, epactát, a farsang idejét és e figyelmeztetést:

DE Az nap változó Innepeket, és egyeb Inneplő napokat, rend Berint helyén találod ez Kalendariomban.

Ez után következik «Az Jegyeknek magyarázattia, Az Eghbeli tizenkét Jelek és a tulajdonképeni naptári rész» (példányunkon január 1-től július 18-ig).

Az utolsó, D jelzésű iven látjuk a konyhakerti veteményekre vonatkozó jóslás végét, a Békefégről, és Hadakról, a Betegfegekről, a Követfegekről, a Gyuladáfokról, a Terhes ABboniállatokról, (E)gynehany OrBagoknak és tartomanioknak allapattiaról és Ifőben. Az Kereztienekről, Az Sidokról, Az Törökőkről és Tatárokról, Lengyel OrBagról, Magyar OrBagról, Erdelyről (a legbővebben) szóló jövőndöléseket. A Kalendárium «végeben» 4 oldalon olvashatunk «Az tizenket egybéli ieleknek... és az allatok való OrBagoknak Situfa-ról». A naptár utolsó oldala (a 64-ik) üres.

Kassa, Rákóczi-Múzeum.

Rössler Elemér.

15.

[453] Bécs. 1616.

Kopcsányi Pap Márton. AZ EVANGELI-|VMOK ES EPI-|STOLAK MELLYEKET|Efstendeó által olvaftat az A-|nyafzent-egyház Vafárnapokő|és az innepeken; à Kalēdarium-|mal; ennehány Karácfonyi és|Hufuēti Enekekkel; és az igaz|Keresztyēni és Apostoli hitnek|efmeretireól valo rövid ta-|nűfággal. |NYOMTATTAK BECSBEN,|CIO. ICO. XVI. *efstendeóbenn.*

8-r. 153 szottt levél. Elöl: czimlap, latin ajánlás, az kegyes olvasónak, innepek táblája, naptár 15, végül: utasítás a falusi prédikátoroknak és nyomdahibák 3 szttan levél.

Hozzájárul: Az Igaz Keresztyēni Es Apostoli Hitnek Esmeretireól.

14 szttan levél *—** 6 jelzéssel.

Szabó Károly RMK. 461. sz. alatt említi ennek a munkának 2-ik kiadását, mely szintén Bécsben 1616-ban nyomtatott.

M. N. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

TÁR C Z A.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
NYOMTATVÁNYI OSZTÁLYÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1910. ÉV IV.
NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt negyedévben kötelespéldányokban 2742 darab nyomtatványnyal, ajándék útján 490 drb, vétel útján 235 drb, áthelyezés útján 2 drb, összesen 3469 drb nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelespéldányok czimén beérkezett: alapszabály 454 drb, egyházi körlevél 28 drb, falragasz 2936 drb, gyászjelentés 1289 drb, hivatalos irat 197 drb, műsor 322 drb, perirat 17 drb, szinlap 1229 drb, zárszámadás 231 drb, különféle 537 drb, vagyis összesen 7740 drb aprónyomtatvány. Vételre fordított: 2935.45 korona, 80.45 franc és 10 márka.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Áldásy Antal, Argentínai konzulátus (4 drb), Balogh Imre Oppova, Bányakapitányság Sarajevo, (2 drb), M. kir. Belügyministerium, Bibliotheca Nacional Rio de Janeiro (23 drb) Bosnyák-Hercegovinai orsz. kormány Bécs, Bayle Robert London. Brassó megye alispánja, Budapesti tudományegyetem bölcsészeti kara (70 drb), Cambridge philosophical society (8 drb), Dávid László Dunapentele, Dobján László, Dunántúli ev. püspök Pápa (2 drb), Egri egyházmegyei irod.-egyesület, Egyházmegyei hatóság Székesfehérvár és Szombathely, Fejérpataky László, Feldmann Lajos, Fővárosi közmunkák tanácsa, Fraknoi Vilmos (55 drb), Frenkel Bertalan, Gazdasági egyesületek orsz. szövetsége, Gragger Róbert, Győry Tibor, Hampel József (2 drb), Instituto Oswaldo Cruz Rio de Janeiro (2 drb), Iskolai igazgatóságok (178 drb), Jedlicska Pál Nagyszombat, Jozsifovics Miklós Zágráb, József-műegyetem rektora (2 drb), Kais. Akademie der Wissenschaften Wien (4 drb), Kállay András Nyíregyháza, Képviselőházi iroda (18 drb), Kereskedelemügyi m. kir. Ministerium, Kner Izidor Gyoma (2 drb), Kongl. universitets bibliotek Upp-

sala (2 drb), Kövesligethy Radó (2 drb), Kuthy Zoltán New-York, Landström Ármin Uppsala (12 drb), Magyar kir. állami számvevőszék elnöke, Magyar kir. állatorvosi főiskola (2 drb), Magyar kir. Közlekedési Múzeum igazgatósága, Magyar kir. központi statisztikai hivatal (4 drb), Magyar kir. Miniszerelnök, Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar Tudományos Akadémia (21 drb), Mazuch Ede Ungvár, Melich János, Milleker Bódog Versecz (2 drb), Museum des Königreichs Böhmen Praga (2 drb), Műbarátok Köre elnöksége, Müller József, Nemzeti Zenede titkára, ifj. Novák Sándor, Országos levéltár igazgatósága Zágráb, Országos vízepítési igazgatóság, Ödöfni László, Publ. i. Rumjancowszkij Muzej Moszkva, Richard Adhemar Geneve, Sági János Keszthely, Schinkó Gyula, özv. Schönherr Antalné Nagybánya, Sebők Zsigmond, Sepsiszentgyörgy tanácsa, Soós Elemér (3 drb), Sopronmegye alispánja, Statist. Zentralcommission Wien (2 drb), Szabó Endre, Szádeczky Lajos Kolozsvár, Szalay Imre (9 drb), Székesfővárosi házinyomda, Szily Kálmán, Sztripszky Hiador, Tietosana Kirja szerkesztősége Helsingfors, Urházy Sándor Pet-tend, Verseczi magyar közm. egyesület, Vértés-Vögerl Ágost, Viszota Gyula, Wlassics Gyula, Zirczi apát.

Nevezetesebb szerzemények: Buzinkai Michael. Compendii logici libri duo. Sárospatak 1668 (15 kor.), Woulu testamentu. Gyulafehérvár 1648 (250 kor.).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt negyedévben 11.324 egyén 25.944 kötet nyomtatványt használt; kölcsön útján pedig 533 egyén 1269 kötetet.

A lefolyt évnegyedben 2446 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 3289 czédula készült. Kötés alá készítettett 774 munka 866 kötetben; az Architektura-szokról pedig új katalógus készült.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 554 csomag érkezett; ugyaninnen 790 levél expediatott, a miből 331 reklamálás volt.

Az 1897:XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben megindított peres eljárások eredményeként pénzbüntetés és kártérítés fejében az egész 1910. évben befolyt 167 kor. 85 fillér.

II.

A *kézirattár* az 1910. év utolsó negyedében ajándék útján 6 újkori kézirattal, 3 irodalmi levéllel és 1 zenei levéllel, vétel útján 9 újkori kézirattal, 41 irodalmi levéllel, 2 irodalmi ana-lektával, 1 zeneművel, 7 zenei levéllel és 55 Petőfi-ereklyével, áttétel útján 5 újkori kézirattal, 1 irodalmi és 1 zenei levéllel,

hivatalos gyűjtés útján 1 zeneművel, összesen 132 darabbal gyarapodott. Vételre összesen 1105 koronát és 31880 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: dr. Frenkel Bertalan, özv. Gillming Ferenczné, dr. Győry-Szabó Károly, dr. Hampel Józsefné, d'Isoz Kálmán és Schopf Endre, kik néhány újkori kéziratot és irodalmi levelet ajándékoztak a kéziratárnak, melyek közül kiemeljük a Schopf Endre ajándékozta XVIII. századi magyar nyelvű szakácskönyvet.

A szerzett anyagban igen becses a Petőfi-ereklyék nagymérvű gyarapodása. 15 drb könyvet sikerült megszerezni, melyek a költő könyvtárából származnak. A többi Petőfi-ereklyét Petőfi Zoltán kéziratai és levelezése teszik. A kéziratok között érdekes egy 1722-ből való magyar lovassági regulamentum (a magyar vezényszavak egyik legrégebb kútforrása), Kainachné gróf Hardegg Margaretha német szakácskönyvének 1644-ben Nagy-Lévárdon készült másolata s egy Magyarországon írt bulgár nyelvű evangelium a XVI. századból. Az irodalmi levelestár az Ágoston József hagyatékából származó írói levelekben, valamint néhai József kir. hercegnek Kanitz Ágostonhoz írt 15 levelében nyert becses gyarapodást, míg a zenei gyűjtemény egy Liszt-kézirattal, továbbá Reményi Ede, Hummel, Hauser Miska stb. leveleivel szaporodott.

Az új anyag földolgozásán kívül elkészült a zenei gyűjtemény végleges katalogusa.

Az évnegyed folyamán 52 kutató 163 kéziratot és 1847 irodalmi levelet használt. Kölcsön adtunk 15 esetben 42 kéziratot.

III.

A *hiveltár* gyarapodása: A) Kötelesepéldány: a) nyomdai kimutatással érkezett, csomagokban, 92 évfolyam 12,577 szám; b) számonként 5188 szám; összesen 92 évfolyam 17,765 számban. B) Ajándék: a Délamerikai Egyesült Köztársaságtól, Engel Imrétől (Szeged), dr. Pap Zoltántól, Verbiř Belától összesen 2 évfolyam 248 szám. C) Áttétel a könyvosztályból 12 évfolyam 1024 szám. D) Vásárlás Gherga Istvántól (Lugos; 126 korona) 3 évfolyam 560 szám. Végösszeg: 109 évfolyam 19,597 szám.

A könyvtár helyiségében 884 olvasó 1776 kötetet használt, házonkívül 14 olvasó 37 kötet hirlapot; összesen 898 olvasó 1813 kötetet.

Átnézetett 109 évf. 15,489 szám. Czéduláztatott 136 évf., közte 24 új lap. Bekötöttett 218 kötet.

A nyomdai kimutatással érkezett köteles példányok első ízben a növedéknaplóba jegyeztettek, minden alkalommal pedig

külön nyilvántartó czédulákra. A számonként érkezettek hetenként beosztattak a betűrendben tartott teljes anyagba.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga az elmúlt negyedben vétel útján 794 drb, ajándék útján 2109 drb, más osztályból való áttétel útján 1 drb irattal, összesen 2904 drb irattal gyarapodott.

Vételre fordítottatott 6164 korona.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben kettővel gyarapodott: a gróf De la Motte-család levéltárával, melyet özv. báró Skrbensky Ottóné szül. de la Motte Róza grófnő és a Magyary-Kossa-család levéltárával, mely Magyary-Kossa Sámuel letéteményéből került a Múzeumba. E két levéltárral a letéteményezett levéltárak száma 88-ra emelkedett. Kiegészítést nyert a régebben letéteményezett levéltárak közül a Berzeviczy-család levéltára 1 darabbal, a melyet Berzeviczy Albert v. b. t. t. letéteményezett.

A törzslevéltár gyarapodásából 20 drb esik a középkori, 149 drb az újabbkori iratok csoportjára, 716 drb az 1848/49-es iratok csoportjára, 15 drb a címeres levelek, 2 drb a czéh-iratok csoportjára, a gyászjelentések csoportjára pedig 2001 drb.

Ajándékaikkal néhai dr. Reiner Zsigmond, Köngimajer Ilona, Josipovics Miklós, Mautner László, dr. Dévai Gyula, id. Szinnyi József és a budapesti tábori főpapi hivatal illetve a cs. és kir. közös hadügyministerium gyarapították a levéltár anyagát.

Az évnegyedes szerzemények között első sorban meg kell említeni az 1848/49-i honvédsereg halálozási anyakönyvét a reá vonatkozó iratokkal együtt. E nagyértékű darab az 1848/49-i honvédsereg központi halálozási nyilvántartó anyakönyve, mely az elhunytak nevén és elhalálozási napján kívül a csapattest megnevezését, melynél az illető szolgált, a halál okát, az eltemetés helyét, a temető lelkész nevét stb. tartalmazza. A szabadságharcz e becses ereklyéjére, melynek sajnos, a betűje hiányzik, Várady Géza apát, a budapesti tábori hivatal főpapja hívta föl a könyvtár figyelmét s az ő közbenjárására a cs. és kir. hadügyministerium engedelmével e becses darab a könyvtár tulajdonába ment át. A könyvtár az átengedett anyakönyvről egy hiteles másolatot készített, a melyet a tábori főpapi hivatalnak szolgáltatott át.

Kiemelendők továbbá a negyedéves szerzemények közül a Kreith Bélától megvásárolt 1848/49-es emigrációs iratok, melyek a tőle már régebben megvett iratokat szervesen kiegészítik. Rendkívül érdekesek azok az 1848/49-ből származó levelek — szám szerint 10 drb — melyeket Domahidy Ferencz

a családjának egyes tagjaihoz intézett és a melyekben azokról a hadi eseményekről, melyekben neki is része volt, közvetlenséggel és keresetlenül ad értesítést.

A középkori iratok közül megemlítendő II. Ulászló királynak 1508-ban fia, II. Lajos nevében kiállított koronázási hitlevele, mely egy a III. évnegyedben eszközölt vétel kiegészítése-kép utólag küldetett be.

A czimereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott:

1. 1569 július 15. Miksa király czimereslevele Vizkelety Gergely részére. Eredeti. 2. 1582 május (?) 27. Pozsony. Miksa király czimereslevele a Kewrtessy-család részére. Eredeti. 3. 1589 május 28. II. János király czimereslevele a Benkner-család részére. Szöveg és czimerkép egyszerű XX. századi másolata. 4. 1608 márczius 5. Rudolf király bárói oklevele a Vizkelety-család részére. Eredeti, csak töredékekben van meg. 5. 1613 augusztus 5. Szászsebes. Betlen Gábor czimereslevele Olasz Gergely részére. Eredeti. 6. 1620 augusztus 28. Gyulafehérvár. Bethlen Gábor czimereslevele a kökényérkereszturi Kozma-család részére. Eredeti. 7. 1631 december 14. Kolozsvár. I. Rákóczy György czimereslevele a Nagy-család részére. Eredeti. 8. 1643 május 1. Gyulafehérvár. I. Rákóczy György czimereslevele a Kozma-család részére. Eredeti. 9. 1659 november 30. Pozsony. I. Lipót czimereslevele a Turóczy- és Botka-családok részére. Eredeti. 10. 1700 július 10. Bécs. I. Lipót czimereslevele Wernika másképp Tecsí János részére. Eredeti. 11. 1753 október 12. Bécs. Mária Terézia grófi oklevele a Klobusiczky-család részére. Eredeti. 12. 1759 április 3. Bécs. Mária Terézia czimereslevele a Puskár-család részére. Eredeti. 13. 1768 december 15. Bécs. Mária Terézia czimereslevele a Feigl-család részére. Eredeti. 14. 1792 november 28. Bécs. II. Ferencz czimereslevele a Polimberger-család részére. Eredeti. 15. 1801 május 15. Bécs. II. Ferencz czimereslevele a Pálmalfy- (Polimberger) család részére. Eredeti. Azonkívül a letéteményezett de la Motte-levéltárban őriztetik I. Ferencz császárnak, Mária Terézia férjének Iolý des Aulnois de la Motte Ferencz Károly Hyacinth részére 1754 május 2-án Bécsben kiadott bárói és 1760 márczius 28-án Bécsben kiadott grófi oklevele. A Magyar-Kossa-levéltárban pedig a családnak II. Rudolftól 1599 április 1-én Prágában adományozott nemesi levele a czimerkérő folyamodvánnyal együtt, úgy hogy a czimereslevelekben az összes gyarapodás 18 darabot tesz ki.

A lefolyt évnegyedben 67 kutató 23.212 drb iratot használt. Kikölcsönöztetett 3 térítvényen 54 irat.

A negyedévi szerzemények földolgoztattak, kivéve a Magyar-

Kossa-levéltárát, melynek rendezéséhez még nem lehetett hozzáfogni. Folytattatott a Türr-iratok rendezése, a mely munka a levéltár személyzetének három tagját állandóan foglalkoztatta. A munka annyira előrehaladott, hogy a következő évnegyedben előreláthatólag teljesen be lesz fejezve. Rendeztetett a gróf de la Motte-család levéltára is, a mely 34 drb XVIII. századi iratot foglal magában.

A BUDAPESTI M. KIR. TUDOMÁNYEGYETEM KÖNYVTÁRA 1908-BAN.

Ferenczi Zoltán, a budapesti m. kir. egyetemi könyvtár igazgatója, a vezetésére bízott intézet 1908. évi állapotáról a következő jelentést terjesztette a nmélt. vallás- és közoktatásügyi minisztérium elé:

Az egyetemi állandó könyvtárbizottság 1908 január 30-án tartott ülésén, mint már azelőtt is több ízben, behatóan foglalkozott a budapesti egyetemi könyvtár hiányaival és azokból eredő bajaival.

E tárgyalás eredménye a tekintetes Egyetemi Tanácsnak egy részletes memoranduma, melyben az egyetemi könyvtár részére egy új modern könyvtáráépület emelésének szükségét hangsúlyozza.

A memorandum Nagyméltóságodhoz fölterjesztetett s annál nagyobb bizalommal várjuk figyelembevételét, mivel a kolozsvári egyetemi könyvtár Nagyméltóságod kegyes jóindulatából, aránytalanul kisebb hivatást teljesítő viszonyok között is, csak nemrég a kor igényeinek megfelelő fényes hajlékot nyert.

Ugyancsak lényeges hiánya az egyetemi könyvtárnak, hogy megfelelő szervezeti szabályzata még nincsen. Az érvényben levő szabályzat még 1888-ból való. Ez 1892-ben és 1902-ben módosított; tényleg azonban az egész szabályzat elavult s épen nem tünteti föl hiven a jelen állapotot.

Ezért már 1902-ben készítettem egy szabályzattervezetet, melylyel a könyvtárbizottság, valamint a tekintetes Egyetemi Tanács többször foglalkozott. Azonban a javaslat maig sem nyert megerősítést.

Az elmúlt évben jelentettem, hogy a nagy olvasóterem könyvtálmányának revízióját bevégeztük.

Az egyetemi orvostanárok által ajánlott művekről pontos jegyzéket készítettem, mert az olvasótermi felszerelés abban látszott leghiányosabbnak. Most már csak a művek beszerzéséről kellene intézkedni. Ez azonban az egyetemi könyvtár rendes évi átalányából nem történhetik meg, melyet a rendes évi beszerzések teljesen kimerítenek, hanem csak külön állami átalánnyal volna lehetséges.

Az olvasótermi könyvtárolomány kiegészítése tehát csupán a pénzkérdésen akadt meg, mely iránt egyébiránt szintén fölterjesztést intéztem Nagyméltóságodhoz.

A Kisfaludy-Társaság Shakespeare-bizottsága kezdeményezésére Nagyméltóságod kegyeskedett az egyetemi könyvtárban létesítendő Shakespeare-könyvtár céljaira 3000 korona külön dotatiót engedélyezni.

Ezen aránylag csekély összegből antiquáriusok útján a Shakespeare-irodalomból szép könyvgyűjteményt sikerült beszereznem a Shakespeare-bizottság által kijelölt legszükségesebb művekből, mely a könyvtárban már meg volt csekély anyaggal együtt 223 művet, körülbelül 600 kötetet foglal magában. Mivel továbbá az 1909. évi államköltségvetésben a könyvtár állami átalánya emelésére további állandó 2400 korona van fölvéve, a könyvtár továbbfejlesztéséről is gondoskodva van.

A kolozsvári egyetemi könyvtárral a duplumokra vonatkozó csereviszony általam ajánlott létesítését Nagyméltóságod elrendelni méltóztatott. Ennek alapján kettős példányaink jegyzékét közöltem a kolozsvári egyetemi könyvtárral s ők viszont elküldték saját duplumaik jegyzékét. Az anyag kiválogatása folyamatban van.

Mivel így fölösleges kettős példányaink a kolozsvári egyetemi könyvtár javára le vannak kötve, nem volt teljesíthető pár egyesületnek az a kérélme, hogy kettőspéldányaink egy részét könyvtárunk részére engedjük át. Különben duplumaink legnagyobb része olyan természetű, hogy ilyen egyesületek könyvtárába nem igen valók.

Még a múlt évben kértem a már sajtó alá rendezett *Ősnyomtatványok jegyzékének* kinyomatását. Ez azonban a szükséges költségek hiánya miatt nem engedélyeztetett.

Az «Együttes gyarapodási címjegyzék» általam fölvetett eszméjét az egyetemi állandó könyvtárbizottság magáévé tette s ez ügyben fölterjesztés is készült.

Az egyetemi könyvtár részére oly czézből, hogy tisztviselői a nyári nagy szünetben felváltva külföldre mehessenek szakismereteik gyarapítására, évi utazási átalányt kértünk, mint ilyen múzeumainknak, külföldön pedig minden nagyobb könyvtárnak rendelkezésére áll. E kérélem teljesítése azonban ismét csak a pénzkérdésen akadt meg.

Az egyetemi állandó könyvtárbizottság 1908-ban összesen három ülést tartott, melyeken túlnyomólag személyzeti ügyeket tárgyalt.

A könyvtári rendes (folyó) munkákon kívül befejeztük a Reiner Zsigmond-könyvtár feldolgozását; az Almási Balogh Tihamér könyvtárának fölvétele megkezdődött. A könyvtárnak doctori dissertatiókból évtizedek óta felgyülemlett nagy gyűjteménye már czédulázva és a könyvtári szakrendszer szerint szakosztályozva is van; csakis egy részének számozása van még hátra.

A kézirati címjegyzék III. része még nem jelent meg, mivel az egész címjegyzékhez készült név- és tárgymutató még nincs kinyomtatva. Ennek nyomtatását az egyetemi nyomdánál ismételten megsűrgettem.

Elkésve jelenik meg évenként a gyarapodási címjegyzék is, pedig annak kéziratát rendszeren már tavasszal, de mindenesetre a nyári szünet előtt szoktuk az egyetemi nyomdának megküldeni.

Az egyetemi könyvtár foglalkozott a Ballagi Géza sárospataki jogakadémiai tanár hagyatékából származó röpiratgyűjtemény megbecslésével is, melyet az özvegy a budapesti egyetemi könyvtár részére leendő megvásárlás végett felajánlott Nagyméltóságodnak.

A londoni magyar kiállításon az egyetemi könyvtár «Petőfi-fordítások» gyűjteményével vett részt, melyet ez alkalomból a lehetőséghez képest kiegészítettünk.

Könyvtárunk személyzeti ügyeiben csak annyiban történt változás, hogy *Pasteiner Iván* jogszigorló fizetéstelen kisegítőiszttté neveztetett ki.

A könyvtár bevételei tettek 1908-ban: *a)* 1908. évi átalány 33.000 K. *b)* a beiktatási díjnak az egyetemi könyvtárra eső felerésze és könyvtári illeték címén 5138-70 K. *c)* a Shakespeare-könyvtár céljaira 3000 K. *d)* az olvasótermi címjegyzék eladásából befolyt 28-60 K. Összesen: 41167-30 K. Ezzel szemben a kiadások tettek 42358-36 K. s így a túlköltés 1191-06 K.

A díjnoki és napszámelőlegekről az 1908. év első feléről szóló elszámolás 4262 K 65 fill. bevétellel és 3913 K 96 fill. kiadással, tehát 348 K 99 fillér pénztári maradékkal záratott.

A lefolyt évben könyvtárunk gyarapodott: 1. Ajándék útján: *a)* rendszer kisebb ajándékokból 2927 kötetel, *b)* a Reiner-könyvtárból 1131 kötetel, *c)* Almási Balogh-könyvtárból 594 kötetel, *d)* Szent-István-Társulattól 807 kötetel, összesen: 5459 kötetel. 2. Vétel útján 2344 kötetel. Az 1908. évi gyarapodás tehát összesen 7803 kötet.

A rendszer évi gyarapodáson kívül meg kell emlékeznem a Szent-István-Társulat könyvadományáról, mely összes kiadványaiból — a mennyiben még meg nem voltak — egy-egy példányt ajánlott fel az egyetemi könyvtárnak. Könyvtárunk így 807 kötet új művel gyarapodott. Kiemelendő továbbá Hubay Jenőné gróf Cebrián Róza úrnő 95 kötetből álló adománya.

I. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár olvasótermét látogatók foglalkozási ág szerinti kimutatása az 1908. évben.

	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Szeptember	Október	November	December	Össze- sen
Jog- és államtud.-hallgató	79	56	38	13	15	5	516	313	120	70	1225
Orvostanhallgató ...	39	31	15	6	3	1	144	146	53	18	456
Bölcsészethallgató ...	41	45	21	7	11	4	335	157	54	17	692
Gyógyszerészhallgató	1	—	—	—	—	—	2	1	—	1	5
Hittanhallgató ...	—	1	—	3	1	—	—	2	1	—	8
Műegyetemi hallgató...	8	9	5	4	1	1	45	25	13	10	121
Közép- és szakisk. tanuló	—	—	1	2	1	—	3	7	5	1	20
Állatorvostanhallgató ...	—	—	2	—	—	—	6	4	2	2	16
Jog- és államtud. szigorló	1	2	—	—	—	—	4	5	3	—	15
Ügyvédjelölt és joggyakorn.	10	9	9	9	7	1	53	37	23	13	171
Tanár- és tanítójelölt ...	1	1	—	—	2	—	18	1	12	—	35
Magánzó ...	—	—	—	—	—	—	—	3	—	1	4
Hivatalnok ...	4	5	3	4	2	—	16	8	9	5	56
Hírlapíró és író ...	—	—	—	—	—	—	6	1	1	—	8
Tanár és tanító ...	3	2	4	1	4	—	10	2	1	1	28
Ügyvéd ...	1	—	—	—	1	1	—	—	—	—	3
Orvos ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lelkész ...	—	—	1	—	—	—	1	—	1	—	3
Katonatiszt ...	1	—	—	1	—	—	—	1	—	—	3
Kereskedő ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mérnök ...	1	2	—	—	—	—	7	4	3	2	19
Művész ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Vegyész ...	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	2
Műiparos ...	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2
Gazdász ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Közigazg. tanf. hallg.	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	3
Gyógyszerész ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Állatorvos ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Összesen...	190	163	99	50	48	13	1168	721	302	142	2896

A 2896 látogatási jogosultsággal bíró olvasó 81.651 ízben vette igénybe az olvasótermet és itt 91.218 művet használt. Az erre vonatkozó részletes kimutatás a II. táblázatban foglaltatik.

II. TÁBLÁZAT.

Az egyetemi könyvtár nagy olvasótermének forgalma az 1908. évben.

Hónap	Olvasók összege	A használt művek szakok szerint									A használt művek összege
		A	B	C	D	E	F	G	H	I	
		Hittudom.	Jogtudom.	Államtud.	Orvostud.	Mathematika és term.-tud.	Bölcsész- és nevelés-tud.	Történelmi és földrajzi tud.	Nyelvészet és irodalom	Egyet. encycl. és vegyesek	
Január... ..	8646	21	2444	937	1508	1169	444	1147	1504	746	9920
Február ...	9201	30	2974	1274	1302	1071	422	1132	1420	760	10385
Márczius ...	9760	23	2584	1300	1542	1289	530	1233	1368	918	10787
Április ...	6096	6	1592	760	941	832	494	722	809	557	6713
Május	7103	8	2008	1016	963	883	576	880	959	683	7976
Június ...	4027	22	1000	561	489	597	304	574	590	402	4539
Szeptember	5635	21	1129	742	785	764	423	820	928	548	6160
Október ...	10697	30	2994	1347	1363	1315	793	1379	1634	954	11809
November	12239	240	4328	1417	1736	1377	847	1381	1618	745	13689
Deczember	8247	14	2240	1042	1282	1025	640	1100	1145	752	9240
Összesen	81651	415	23293	10396	11911	10322	5473	10368	11975	7065	91218

Az olvasóterem július és augusztus hónapban zárva volt.

III. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár tanári dolgozó- és folyóirati
termében a használati forgalom az 1908. évben.

H ó n a p	Az olvasók száma	A hasz- nált művek száma
Január	419	678
Február	485	757
Márczius	500	788
Április	301	475
Május	402	618
Június	540	628
Szeptember	259	461
Október	321	602
November	417	813
Deczember	383	740
Összeg	3527	6560

Az olvasóterem július és augusztus hóban zárva volt.

IV. TÁBLÁZAT.

A budapesti egyetemi könyvtár könyvkölcsönzési forgalma
az 1908. évben.

H ó n a p	A kölsönzők száma	A kölcsön- vett művek száma
Január	251	570
Február	307	588
Márczius	319	651
Április	212	423
Május	393	580
Június	280	598
Július	256	502
Augusztus	144	168
Szeptember	405	962
Október	432	1027
November	402	979
Deczember	413	1051
Összeg	3814	8099

SZAKIRODALOM.

1. Programja: *A községi nyilvános könyvtár részletes pályázati* —. Budapest, 1911. Fővárosi könyvtár. 4. r. 21 l. 1. melléklet.

2. Szabó Ervin: *A modern könyvtárépítés némely elvéről, tekintettel a főváros terveire.* U. o. 1911. Benkő Gyula. 4. r. 18 l. Ára 1. K.

Együtt ismertetjük a két füzetet, mivel szorosan együvé tartoznak s a második az elsőhöz mintegy magyarázatul szolgál, vagy legalább is annak volt szánva.

A pályázati program rendkívül részletes, úgy annyira, hogy még azt is lelkére köti a tervezőnek, hogy «intelligens kapusra van szükség». A kívánt helyiségeket 1. használat, 2. elhelyezés és 3. betűrendben csoportosítja, a mi a tájékozódást megkönnyíti. Szükséges terület: mély földszinten 945—1220 m², magas földszinten 1005—1240 m², I. emeleten 1100—1380 m², II. emeleten 1060—1320 m² s könyvraktárra emeletenkint 640—800 m², összesen 4750—5960 m²; ebből a népházára 1470—1840 m² jut. A helyiségek részben másképp is elhelyezhetők, mint a hogy a tervezet előírja, a mi kész szerencse, mert különben a földszint területe kevesebb volna, mint a felsőbb emeletsoroké.

Hogy mi minden lesz a csillagvizsgáló toronnyal s népházával kombinált épület könyvtári részében, arról a következő — teljességre igényt nem tartó — átnézet ad némi fogalmat: a használatnak szánt helyiségek közül külön termék 2—5 dolgozóasztallal a Budapestre vonatkozó irodalom, a pedagógiai könyvtár, a térképgyűjtemény, a röpiratgyűjtemény s a hivatalos kiadványok számára, külön olvasószobák az egyetemi tankönyvek, kézi könyvtár, folyóiratok és ujságok közönségének, kikölesznő helyiség 30.000 szabadon hozzáférhető kötettel, egy «fülke» az olvasójegyek kiadására, külön ifjúsági osztály olvasó- és mesélőszobával, külön Braille-rendszerű könyvtár a vakok számára s végül zenekönyvtár zongoraszobával súlyosbítva a hangjegyek kipróbálására — ez utóbbi mellé lehetne szervezni

egy új osztályt, a süketnémák olvasótermét, mert őket zavarná legkevésbé a kellemetlen szomszédság; ehhez jönnek még a 250.000 kötetre tervezett s duplájára kibővíthető könyvraktár, külön terem 5000 kötet ritka és drága könyv elhelyezésére, falba épített páncélos fiúlkák két emelet magasságban a különösen becses címeliák stb. megőrzésére, raktárhelyiség a többes példányok és feldolgozatlan kötetek, egy másik a fővárosi kiadványok számára, külön hivatali helyiségek a fiókok központi vezetésére, a bibliografiai és katalogizáló osztály, az iroda, gondnok, titkár, osztályvezető, helyettes igazgató s végül az igazgató számára, ez utóbbi külön előszobával, tanácstermül is felhasználható szalónnal és toilettel felszerelve, műhelyek a kézi nyomda, csomagoló s könyvkötő számára, megfelelő helyiségek a könyvkötészeti és a könyvtárosi tanfolyamok tartására stb. Ehhez járulnak a népház helyiségei külön bejárattal az utcáról, de oly módon elhelyezve, hogy a könyvtárral az összeköttetés meglegyen; s hogy a háztető se maradjon kihasználatlanul 400—500 m² függökert, ellensúlyozásul a külső Józsefváros egyetlen számottevő parkja lelketlen beépítéséért.

Az építésznek nem csekély gondot fog okozni e különböző rendeltetésű, rendkívül fölaprózott helyiségek világos alaprajzi elrendezése, de a terv megbeszélésére összehívott ankét egyik-másik felszólalójának nem volt elég a jóból s még úszócsarnokkal s tornateremmel is ki szeretné bővíteni. Szinte csodálom, hogy senkinek sem jutott eszébe a könyvek «éjjeli menedékhelyét» — a hogy Szabó Ervin szokott színes nyelven ezt «a szó becsületes értelmében vett nyilvános házat» nevezni — a használat előtt kötelező fertőtlenítő fürdőkkel összekötni azon látogatók számára, a kiknek az új könyvtár régóta nélkülözött nappali menedékhelyet jelent. A tőzsomszédságban levő Alföldi-utczai éjjeli menedékhely nagy szerepe a járványok terjesztésénél közismert dolog s minthogy a népszerű olvasószobák törzsközönségének jelentékeny része előreláthatólag innen fog kikerülni, a fertőzés megakadályozása a vezetőség elsőrangú kötelessége.

Mint a tervezetből kiderül, a tervezet készítője ez egy épületben összezsúfolta mindazt, a mit az amerikai szakirodalom fölemlít. Szabó tanulmányában leszólja a németeket, a miért «a német *gloire*-tól elvakítva, az új jelenség nem teljes megértéséből, vagy sovínizmusból» nem szegődnek az amerikai könyvtártípus szolgái utánzóivá. Az én véleményem szerint épen a németek járnak a helyesebb uton, mert a helyi szükségletekhez és anyagi erőkhöz mérik ujitásaikat. Így aztán nem esik meg velük, mint Szabókkal, hogy az ujságteremben 2—2 m²-nyi területet számtsanak egy-egy napilapra, ami megfelel a *New-York Herald* vagy a *Sun* méreteinek, de túlsok a *Világ*-

nak vagy a *Népszavá*-nak. Szintén a szolgai utánzás folyománya, hogy a mesélőszobába a gyerekek számára előírják a kuporgást, a mi igen kedvesen fest az amerikai könyvtárak story-hourjairól készített felvételeken, de roppant kellemetlen a valóságban, különösen, ha nem természetes közvetlenségnek, hanem — előírásnak az eredménye.

Szabó Ervin dolgozata, mely egy, szakferfiak előtt tartott előadás szövege, igen kevéssé érte el célját, az építészeknek tájékoztatását a megoldandó kérdés sajátos természete felől, a mint ezt több, a felolvasás nyomán elhangzott felszólalás is megállapította. Értekezése, ha a nem valami fényesen sikerült képeket¹ leszámítjuk, 11 és fél lapra terjed; ebből egy lap arról szól minő villában lakott ezelőtt néhány évvel a felolvasó s mint írja elő manapság a megrendelő építészenek, hogy mit és hogyan akar a saját házában; egy lapot tölt ki néhány építészeti kézikönyv felsorolása s a német Lesehallebewegung már említett leszólása, azután jó néhány sornyi mentegetőzés, hogy nem gyújtja meg «új és meglepő tények tűzijátékát», másfél lapnyi felsorolása azoknak a követelményeknek, melyek általános jellegűek és szerző szerint bővebb tárgyalást nem érdemelnek. Ezen túlhosszú, az egész értekezés egyharmadát kitevő bevezetés után rátér a tulajdonképeni tárgyra. Hosszasabban — négy lapon — fejtegeti, hogy a könyvtárak e modern típusa a könyveknek nem elraktározására és megőrzésére, hanem minél sűrűbb és szélesebb körű forgalomba hozatalára van szánva s hogy e rendeltetéséhez kell szabni az épület megszerkesztését. Részletezéstől itt is tartózkodik s arra a pozitív eredményre jut, hogy az új könyvtár típus épülete nem a régi tudós, vagy népkönyvtár épületével rokon, hanem legközelebb áll az iskola «külső és belső stílusához».

Ezután az elhelyezés elveit ismerteti, de persze nem arról szól, hogy a Tisza Kálmán tér melyik részén s hogyan kell elhelyezni az épületet, — a miről mellesleg mondván a különben oly bőbeszédű építési program is megfeledezett — hanem a tényállással épen homlokegyenest ellenkező s ez esetben teljesen akadémikus értékű, de elvi szempontból sem kifogástalan, nézetekkel hozakodik elő. Azután a belső berendezésről mond el háromnegyed lapra való általánosságot. Végül a tűzbiztonság kérdését tárgyalja aránylag hosszan — majd másfél lapon keresztül — mely csak azért «kérdés», a miért egy «igen kitűnő amerikai könyvtáros» tette kérdésessé. Az utolsó sorok a könyvek gyors

¹ Különösen kiemeljük e szempontból «a clevelandi Woodland könyvtár függőkertjének egy sarka» czimen bemutatott foltot, mely alig ha szerez sok új hivat az eszmének.

továbbítására szolgáló technikai eszközöknek s Morelnek a jövő fejlődésre vonatkozó ábrándjainak szentelvek, mely utóbbiak elég bizarrok ahhoz, hogy teljes mértékben megnyerjék Szabó tetszését.

A hol Szabó az általánosságok kényelmes országútjáról letér, minduntalan megbotlik egy-egy realitáson. Így a felszólalók sorra megczáfolták a zajtól izolálás, a természetes világítás és a szellőztetés technikájához fűzött fejtegetéseit és következtetéseit. Azt a kijelentésést pedig, hogy »ideális könyvtárárpület persze az volna, amelynek építése zseniális megérzéssel biztosítani tudná, hogy e technikai fejlődés jövő vívmányait a mai épületben is nehézség nélkül alkalmazhassuk majd» czáfolni nem, csak megmosolyogni lehet.

Ezek helyett czélszerűbb lett volna azt is elárulni, a miről úgy a tervpályázat, mint az előadás mélységesen hallgat, hogy mibe kerülhet az építkezés, mert ez egyik legfontosabb kiinduló pontjuk a pályázóknak. Szóvá is tették ezt a vitában az érdekeltek s akkor azt a kijelentést nyerték, hogy egy millió van a költségekre előirányozva. Pecz Samu tanár, a műegyetem új könyvtárának építője szerint azonban a program sokféle kívánságát még a legnagyobb tekarékosság mellett is csak ez összeg másfélszeresen lehet megvalósítani. E körülmény azonban hihetőleg nem gátolja meg a terv kivitelét, csak úgy nem, mint a közmunka-tanács tiltakozása a »központi» könyvtár elhelyezésére fekvésénél fogva sem alkalmas Tisza Kálmán-tér beépítése ellen.

Σ

J. van den Gheyn. *Le Bréviaire de Philippe le Bon. Reproduction des miniatures des manuscrits Nos 9511 et 9026 de la Bibliothèque Royale de Belgique.* Bruxelles, 1909. G. van Oest. 2°. 24 l. 61 tábla.

A bibliofil burgundi herczegek közül Jó Fülöp volt a leg-szenvedélyesebb könyvgyűjtő. Közel ezer kéziratot kötetet ismerünk, melylyel a hercegi könyvtárat gyarapította. A személyes használatára készült s ma is azonosítható breviáriumok közül legnevezetesebb az, melyet a brüsszeli kir. könyvtár őriz s melynek miniatűrjeit van den Gheyn, a tudós Jézus-társasági atya most először teszi közzé, miután a breviáriumot szövegkritikai szempontból már előbb feldolgozta.

Jó Fülöp brüsszeli breviáriuma két kötetből áll. A pars hiemalist tartalmazó I. kötet 526, a pars aestivalist felölelő II. pedig 527 lapot számlál. A kalendárium francia eredetre utal, a mennyiben a speciális francia szentek ünnepeit is feltünteti. A miniatűrök közt francia nemzeti szentek és hősök

ábrázolásaival találkozunk, így a S. Denisével, a két S. Louisével, a Nagy Károlyéval. A breviárium eredetére fölvilágosítással szolgál az I. kötet 308. lapjának egy miniatürje.

A burgundi ház czimerével diszített, takaróval borított imazsámolyon térdel Jó Fülöp s megjelenik előtte András apostolnak, a Ház védszentjének alakja. A II. kötet 258. és 383. lapján a herczegnek és feleségének arczképes ábrázolásait látjuk. Mint-hogy Jó Fülöp első feleségével, Portugál Izabellával 1429. jan. 10-én (*nouveau style*: 1430) lépett házasságra, így e dátum terminus a quo-t képez. A miniatürök stílje az 1430–1440 közötti évekre utal. A breviáriumot egy XIII. századi oly példány után másolhatták, mely a VIII. Lajos családját különösen tisztelő valamely templom számára készült, s melyet talán Sz. Lajos készíttetett azon czélzattal, hogy testvérének, Artois grófjának és rokonainak a Sainte-Chapelle papságának imájában különös helyet biztosítson. Delislenek már régebben felállított e hipotézisét van den Gheyn most újabb érvekkel támogatja.

A két kötet 52 alakos miniatürt tartalmaz, ezek közül 9 egész lapot elfoglaló, 43 pedig kisebb méretű. Azonkívül majd minden lap növényi ornamentikával diszített kereteléssel ékes. A miniatorra vonatkozólag eddig két vélemény állott egymással szemben. Delisle ezt oly párisi műhelyben kereste, mely a XV. század elején a királyi ház herczegei számára dolgozott. Nézetét arra alapította, hogy a brüsszeli kézirat miniatürjei analógiákat mutatnak, kivált a színezés tekintetében de Berry herczegnek, az V. Károly testvérének André Beauneveutól illuminált hires zsolteros könyvével, s arra, hogy az írás paleografikus típusa határozottan francia, sőt épen párisi. Ezzel szemben Durrieu a breviárium hat miniatürjében a flamand Guillaume Vrelant kezére vélt ismerni. Van den Gheyn a két vélemény közötti eltérést azon föltevésel hidalja át, hogy a két kötetet Párisban írták s Flandriában illumináltak, még pedig abban a bruge-i műhelyben, melyben Vrelant tanult. Vrelant-t magát már tisztán chronologiai okokból is el kellett ejteni: első nyomaira csak 1454-ben bukkanunk, főműve, a *Chroniques du Hainaut* II. kötete 1467-ből van datálva, 1481 vagy 1482-ben halt meg. A van den Gheyn nézetéhez való csatlakozást megnehezíti, hogy nem ismerjük Vrelantnak ifjúkori műveit. Kétségtelen annyi, hogy a breviáriumot Párisban írták; a párisi elegáns, tiszta írás annyira sajátos, hogy azt nem lehet összetéveszteni még más francia vidék írásával sem. Nehezen képzelhető, hogy Jó Fülöp a Párisban íratott breviáriumát Brugebe küldte volna diszítés végett, holott magában Párisban jeles iskola virágzott, bár ismeretes, hogy a herczeg flamand művészekkel összeköttetésben állott. Stilkritikai okok arra készítetnek, hogy a Delisle álláspontját fogadjuk

el, aki a két brüsszeli kodex miniatürjeit párisiaknak tartotta. A Delisle érveihez a magunk részéről a következőket csatolnók. A kis extremitások a párisi iskolának már a XIII. századtól sajátja. A négyzet-rácsos háttér sehol sem alkalmazták szívesebben, mint a párisi műhelyekben, legkevésbé élnek pedig vele a németalföldiekben. A breviárium némely lapján olasz hatás észlelhető, így első sorban Jessé fájának szimbolikus ábrázolásán (repr. Pl. I.). A párisi miniatürben a XIV. század második negyedében virágzó Pucelle-iskolában jelentkezik először az olasz hatás. Haseloff (Michel, II: 358.) ugyan azt állítja, hogy már kevéssel 1250 után lép föl a dróleriekben és a keretelésben, a mint általában a XIII—XIV. század könyvdiszítésére annyira jellegzetes drólerieket inkább hajlandó olasz eredetűeknek tartani. Olasz codexekben csak szórványosan találkozzunk dróleriekkel, leginkább még bolognaiakban, a XIII. század végén, szóval oly időben, midőn az ősi egyetemi városban működő miniatoriskola francia befolyás alatt állott, továbbá nápolyiakban, a melyekre nézve már a politikai okok is eléggé magyarázzák e hatást. A dróleriek, merveilles-ek francia szülemények s szorosán összefüggnek az egykorú francia szobrászattal, sőt az irodalommal is, a hol tulajdonképeni gyökerük rejlik. A francia udvarnál a XIV. század elejétől kezdve mutathatók ki olasz festők; egy bizonyos Filippo, Giovanni Bizuti, Niccolò Mars 1304-től az udvarnál mint fizetett *pictores regis*-ek szerepelnek. Azóta egész a királyság bukásáig tart az olasz festőknek a francia udvarral való összeköttetése s párhuzamosan — s természetesen más okoktól is előidézte — az olasz művészetnek a francziára hatása. Abban az időben, midőn a Jó Fülöp brüsszeli breviáriumának miniatürjeit készítették, Flandria s első sorban a flamand miniatürfestészet még érintetlen az olasz hatástól. A breviárium némely miniatürjének a Vrelant művészetével rokon jegyei azon körülményből magyarázandók, hogy a párisi miniatürfestészet a Jean Pucelle iskolájának lehanyaglásával, a XIV. század második felétől kezdve a realisztikus flamand művészettől is igyekszik tanulni, kivált a mi a tájképet és a genre-jelenetek ábrázolását illeti.

Az illuminált kódexek kiadása körül sok érdemet szerzett van Oest-czég kitűnő fototípiákat készítettett a nemcsak művészettörténeti, hanem koztűntani és heraldikai szempontból is igen becses breviáriumnak egész lapot elfoglaló mind a kilencz miniatürjéről, összes kisméretű képéről, s a csak keretdiszítéssel ellátott lapok néhányáról.

Gerevich T.

Gustave Lanson. *Manuel bibliographique de la littérature française moderne 1500—1900.* Paris 1909—1910. Hachette et

Cie. Eddig 3 kötet. 8-r. XV, 247, VII; XIV, 249—529, (10); XV, 531—923, (12) l. Ára 4 + 4 + 5 fr.

Kevés irodalomtörténész van, a ki oly sokra tartotta volna a bibliografiát, mint Brunetière, a ki egy alkalommal nem habozott kijelenteni: «Oeuvre de patience, de précision, et de plus d'ingéniosité souvent qu'on ne le croit, la bibliographie n'est pas l'histoire littéraire, mais elle en est pourtant la base».¹ E nélkül sem a kritika, sem az irodalomtörténet nem fejlődhetik. Mint az impresszionizmus esküdt ellensége, egyenest arcátlanáságnak bélyegzi azt az eljárást, mely az irodalmi kérdéseket úgy közelíti meg, mintha még soha senki sem foglalkozott volna velük azelőtt. Ellenkezőleg — úgymond — «il n'y a rien de négligeable en critique, non plus qu'en histoire; et les jugements que l'on a portés avant nous sur un Balzac on sur un Molière, se sont littératement «incorporés» à leur oeuvre, et de telle sorte qu'on ne puisse les en détacher qu'aux dépens de la signification de cette oeuvre».²

Mintha Brunetière e szavai sugallták volna Lansonnak, a most élő francia irodalomtörténetírók egyik legkiválóbbikának az eszmét, hogy az újkori francia irodalomról közreadjon egy bibliográfiai apparátust: hosszú évek rendszeres kutatásának az eredményét. Művében nem törekszik teljességre — ezt már maga a tárgy óriási terjedelme szinte eleve kizárta — s a válogatásnál ez a két főszempont volt az irányadó: 1° azt adni, a mi a kihagyottakra is rávezethet; 2° egy olyan egészet alkotni, a mely a francia irodalmat tanulók átlagának szükségleteit elégíti ki. A munka egybeállításánál a saját kezdő korának keservei lebegtek szeme előtt. «Je voudrais, s'il se peut, épargner aux jeunes gens les tâtonnements dont j'ai souffert. Je voudrais les faire partir sans peine du point où je suis laborieusement arrivé.» Azt hisszük, a tudós szerző e szándékát sok tekintetben megközelítette, bár nem tagadhatjuk, hogy áttekinthetőbb beosztás, nagyobb bibliográfiai pontosság még közelebb juttatták volna e célhoz.

A munka beosztásánál helyesen járt el, a mikor a betürendes beosztás helyett, a mely — mint igen találóan megjegyzi — csak azokra nézve becses, a kik már tudják, hogy mire van szükségük, a tárgyi csoportosítást választotta, csak az a kár, hogy a csoportokon belül akár a betürendes, akár az időrendi elrendezést nem vitte mindvégig szigorúan keresztül s az egyes kötetekhez nem csatolt betürendes név- és tárgymutatót, mert e nélkül bizony nem egy adatot ugyancsak bajos megtalálni. Külö-

¹ V. ö. Études critiques IV : 289.

² Balzac. III—IV. l.

nösen szembeszökő ez a hiány az olyan sokoldalú és termékeny írónál, a minő pl. Voltaire. A reá vonatkozó irodalom a III. kötet három helyén van felsorolva. Legelőször a *Színház*-nak szentelt VI. fejezet élén találkozunk vele a 9144—9213. sz. alatt. Ez a közel száz szám a következőkép oszlik meg: 1. csoport: Voltaire színműveinek bibliografiája és szövege. 2. csoport: Voltaire színműirői működésére vonatkozó kritikai és irodalmi tanulmányok. 3. csoport: Voltaire dramaturgiai eszméi (kizárólag saját művei ide tartozó részeinek felsorolása). 4. csoport: Az egyes színművekre vonatkozó egykorú kritikák és röpiratok, színművenként csoportosítva, azok időrendje szerint. Míg e csoportok közül az első, a harmadik és negyedik szorosan időrendi beosztással készült, a második, s a tárgyhoz képest tulságosan sovány, csoportban — össze-vissza 18 szám — sem a betűrendes, sem az időrendi elrendezés nem érvényesül. E mellett némi következtetlenség jele, hogy pl. a Voltaire és Shakespeare viszonyára vonatkozó olyan speciális tanulmány, mint Lounsbury könyve az Angletterre-csoportban van, míg Thabaud és Morf ugyane kérdésről szóló tanulmányai itt vannak elkönyvelve s ezekre az Angletterre-csoportban nem történik utalás. Feltűnőbb hiányai e csoportnak: Alexander Schmidt, *Gesammelte Abhandlungen*. 1889. (Benne: V.s Verdienste um die Einführung Shakespeares in Frankreich); Mich. Bernay, *Schriften z. Kritik u. Literaturgesch.* (Benne: *Der französische u. deutsche Mahomet*); L. de Rosa: *Shakespeare, V. e Alfieri e la tragedia di Cesare: Saggio di critica psicologica* I.; Benoist: *Les théories dramatiques de Voltaire*. *Annales de la faculté des lettres de Bordeaux* III. 3.; Morf cikke mellett jó lett volna megjegyezni, hogy *Aus Dichtung u. Sprache der Romanen*, 1903. c. kötetében is megjelent, mert sokaknak így könnyebben hozzáférhető.

Voltaire-nek egyébként egy egész fejezetet is szentel Lanson: a tizediket, melyben az 10237—10623 sz. a. sorolja fel a V.-ra vonatkozó irodalom egy igen tekintélyes részét. E közel négyszáz szám a következő csoportokra oszlik: I. Könyvészet és kéziratok — ez utóbbiak közül csupán a Bibliothèque nationale-ban s a British Museum-ban levőkre történik utalás. — II. Kiadások: 1. Főbb gyűjteményes kiadások. 2. Levelezés 10245-től 10291 bis-ig a publikálás időrendjében, az utolsó három szám, úgy látszik, későbbi pótlék, mert régebbi időkből való; az 10253. sz.-nál az évszámban sajtóhiba: 1782—1786 h. 1882—1886 olvasandó. III. Főbb művek: 1. Költemények. 2. Regények. 3. Irodalmi kritika és polémia. 4. Bölcsészet és tudomány. (Pótlandó volna R. Urbach programm-értekezése: *Über V.s Verhältnis zu Newton u. Locke*. Halle. Realsch. 1899—1900.) 5. Személyes polémia. IV. Voltaire mellett és ellen szóló iratok a XVIII. sz.-ból, a XIX.

sz. első éveiből, élén Mahrenholznak e tárgyról írt tanulmányával, míg az eredeti iratok évről-évre következnek. V. Voltaire életére és műveire vonatkozó általános tanulmányok. Sorukból sajnálattal nélkülözzük Kreiten (²1885) német nyelvű és I. Parton (1881) angolul megírt életrajzát, valamint F. Th. Vischer-nek Strauss Voltaire-jéről írt ismertetését (Altes u. Neues. 188: 47—106. lap). VI. Életrajz. 1. Általános művek és okmánygyűjtemények, élén Desnoiresterres-rel, azontul időrendben. 2. Részleges tanulmányok és okmányok, Voltaire életének időrendjében, de minden rendszó nélkül s épen ezért igen kevésbé áttekinthető módon. E részben feltűnt a következő czikkek hiánya: A. Gasté, V. et l'abbé Asselin, *Revue des langues rom.* 1901; Carnot, *La querelle du président Brosses avec V.* *Revue des Deux Mondes* 1888; Boglietti, V. alle Délices et a Fernay. *Nuova Antologia* 1885; valamint Sorel kritikája a *Journal des Savants*-ban Broglie hg. művéről: V. avant et après la guerre de sept ans. 3. Voltaire és Rousseau. E fejezetből hiányzik Ch. Barthélemy, V. et Rousseau jugés l'un par l'autre. Paris. H. Gautier; Morf H., *Wie V. Rousseaus Feind geworden ist.* (Aus Dichtung etc.) VII. Irodalmi és bölcsészeti tanulmányok. 1. V. stilusa és izlése. 2. Szelleme és filozófiája. 3. A Calas-, Sirven-, Le Barre- stb. ügy (hiányzik B. Wege, *Der Prozess-Calas im Briefwechsel V.s Giessen*, 1896). 4. V. és a külföld. E fejezetben említést érdemelt volna: Carducci G. *Opere*. X. köt. (Benne: L'Ariosto e il V.) G. Carel. V. u. Goethe, *Beilage z. Jahresbericht d. Sophienschule* 1898—1899., *Tribolati Fel. Saggi critici e biografici*. Pisa, 1891. (benne 1. V. e l'Italia. 2. *Sull'epistolario italiano del V., accademico della Crusca*. 3. *La Pulcella e il Candido tradotti in italiano*.)

A Voltaire-bibliografia harmadik részét a XVI. fejezetben kapjuk, mely a történelemnek, erudicciónak, földrajznak és utleirásnak van szentelve. E fejezet III. csoportja szól V.-ról, mely ismét 7 szakaszra oszlik, a már ismertetett modorban.

Mint ezen egyetlen írónak szentelt fejtegetéseinkből is kitűnik, Lanson műve — már a dolog természetétől fogva — tökéletesbítésre szorul, a mi azonban nem von le semmit nagy értékéből. Műve nem csak tanítványainak és a kezdőknek, nem csak a pusztá kíváncsiaknak lesz hasznos kézikönyve, hanem a szakembernek is igen sokszor nyújt kellő kiindulópontot a további kutatáshoz. Különösen becsesek azok a fejezetek, melyek az irodalomtörténet szélesre taposott országútjától távolabb eső területekről — mint fordítások idegenből, harmad- és negyedrangsú költők, egyes társadalmi kérdések és jelenségek, az erudiczió különböző ágai — nyujtanak tájékoztatást.

Csak egyet sajnálunk nagyon, hogy a kiváló szerző lemondott eredeti tervéről: «donner une bibliographie raisonnée, en

indiquant, sur chaque sujet, les résultats acquis, les questions pendantes, et les problèmes à poser». Talán szabad remélnünk, hogy e «nomenclature plus aride, mais de plus immédiate nécessité» befejeztével vesz magának fáradságot eredeti terve megvalósítására és meg fogja teremteni az oly nehezen nélkülözött francia Goedekét.

Dr. Gulyás Pál.

Broadley A. M. *Chats on autographs*. London, 1910. T. Fischer Unwin. 8° 384 l. Ára vászonborítékban 5/—.

A. M. Broadley ezt a könyvet abból a czélból írta, hogy kezdő kézirat-, első sorban levél- és okmánygyűjtőkkel közölje a gyűjtésnél nélkülözhetetlen ismereteket, a képzésükre alkalmas hasonmásgyűjtemények legfontosabbjait s az autográfok piaczi értékét, árak sajátos ingadozásait. Adatainak túlnyomó része az angol viszonyokat világítja meg, de egy-egy rövid fejezet a francia és amerikai állapotokat ismerteti.

Szerző — mint igazi angol business-man — miután kimutatta, hogy a történeti és irodalmi értékű dokumentumok gyűjtése tudományos eredményekre is vezet, különösen hangsúlyozza, hogy a kéziratok gyűjtése egyúttal pompás befektetés. «Az autográf-piacz — úgymond — jelenleg még meglehetősen szűk, de rohamosan bővül s e perczen nincs jobb befektetés, mint elsőrangú történeti és irodalmi kéziratok gyűjtése, föltéve, hogy ki tudjuk bőjtölni a gyakran kínálkozó szerencsés alkalmakat».

A kéziratgyűjtők őseit szerző a XVI. és XVII. században divatba jött emlékkönyvek (*album amicorum*) készítőiben látja. A British Museum-ban őrzött legrégibb ilyen album 1579-ből való s az Alençon-i herczeg jelmondatával és aláírásával kezdődik. Ez emlékkönyvekben maga a kézírás áll az érdeklődés homlokterében, de már a következő nemzedékek gyűjtésénél a történelmi szempontok válnak irányadókká; Sir Robert Bruce Cotton, John Evelyn, Robert Harley, Hans Sloane nagyszerű gyűjteményeit, melyek a XVII. század végén, vagy a XVIII. század elején keletkeztek, ez a históriai érdeklődés jellemzi.

Áttérve a modern gyűjtőkre, Broadley igen mulatságosan ismerteti az autogrammm vadászok fogásait s a hírességek magatartását e sokszor kellemetlen tolakodókkal szemben. George Eliot például könyörtelenül visszautasított minden autogrammgyűjtőt, még pedig nem mint az egyszeri yorki érsek, sajátkezű, hanem Lewis által írt levélben. Hasonló állásponton volt R. L. Stevenson, a ki azonban egyszer mégis engedett a negyvennyolczból, a mint ez egy Samoában kelt igen kedves leveléből kitűnik. «Küldött nekem egy szelet papirost — írja a szerencsés

autogramm-vadásznak — hogy írjak reá; küldött egy meg-címzett borítékot, bélyeggel is felszerelte e borítékot; sokan tették meg ugyanezt... Egy pontra nézve azonban egyedül áll: az én postahivatalomban érvényes bélyeget küldött, nem pedig a saját postahivatalába valót. Szívesen adom meg azt, a mit ennyi körületekintéssel kér.»

Szerző a fejezet további folyamán igen érdekes példákon mutatja be, mily ügyesen tudnak a ravaszabb gyűjtők egy-egy érdemleges választ kicsikarni jóhiszemű áldozatuktól. A leg-arczátlanabbul üzte ezt a mesterséget a mult század ötvenes éveiben valami Ludovic Picard, a ki Lacordaire-, Heine-, Montalembert-, Béranger- és Dickenstől csikart ki hosszabb, részben igen érdekes leveleket azzal az ürügygyel, hogy öngyilkosságra készen, kérte vigasztaló szavukat. A halálrészánt csalót végre is Jules Sandeau leplezte le.

Műve második fejezetében szerző ismerteti a főbb kézikönyveket, a fontosabb kereskedőket, katalógusokat és árakat s végül az autogrammok megőrzésének és osztályozásának a módját. Ez utóbbiakban teljesen az amatőr álláspontjára helyezkedik. Broadley az ú.n. különillusztrált könyvekgyűjtőinek a sorába tartozik, a kik az egyes kötetek értékét a tartalommal kapcsolatos képek és okmányok hozzákötetésével fokozzák. Egész lelkesedéssel beszél Chesterfield leveleinek birtokában lévő kiadásáról, melybe egy passzus mellé, a hol a lord Voltairerrel való ismeretséget és barátságát ecseteli, Voltairenek egy Chesterfieldhez intézett eredeti levelét és egykorú arczképét köttette be. Épen ezért kijelenti, hogy «there is no better way of preserving autographs than to house them between the leaves of well-bound and carefully tended books». A mit pedig így nem lehet fölhasználni, legjobb valamely betürendes beosztású fiókos szekrényben tartani. Az anyag osztályozására mintaszerűnek tartja a Bovet-féle gyűjteményről készült jegyzékben fölállított rendszert, mely a következő főcsoportokat különbözteti meg: 1. Fejedelmek. 2. Államférfiak és politikai egyének. 3. Francia forradalom. 4. Hadvezérek. 5. Tudósok és fölfedezők. 6. Színészek és színésznők. 7. Írók. 8. Festők, szobrászok, grafikusok és építészek. 9. Hugenották. 10. Asszonyok. A főcsoportokon belül nemzetiségi s ezen belül időrendben voltak felsorolva a személyiségek.

A következő fejezet a hamisítások kérdésének van szentelve. Szerző a kezdő gyűjtőt főleg a hasonmásoktól óvja, melyek eredetileg nem készültek bűnös szándékkal, hanem valamely történeti vagy irodalmi mű mellékleteként szerepeltek. A fotografikus, nyomdai uton, vagy szépia-festéssel előállított hamisítványok fölismerésére a következő módszert ajánlja: az írást megérintjük vízzel kevert sósavba mártott finom ecsettel, a tintát

e sav eltünteti, míg a nyomdafestéket, vagy szépiát érintetlenül hagyja. A nagyobb szabású kézíratszédelgők közül részletesebben Vrain-Denis Lucas esetével foglalkozik, melyet folyóiratunk tavalyi kötete részletesen ismertetett.¹

A IV. fejezetben néhány szerencsés autogram-leletről számol be s ama meggyőződésének ad kifejezést, hogy Angliát érdeklő igen becses kéziratok, levelek, okmányok még mindig előkerülhetnek, úgy a vidéki nemesi kuriák mélyén, mint a külföldön. Lelkére köti az angol olvasóknak, hogy nézzék át pontosan a külföldi kéziratkereskedők jegyzékét, mert ezekben rendszerint sokkal alacsonyabb áron szerepelnek az angol vonatkozású iratok.

A következő fejezetekben sorra veszi a fejedelmek, államférfiak, írók, szárazföldi és tengeri hadvezérek, zenészek, színészek és művészek kézíratait, természetesen kizárólag az angol viszonyokat tartva szem előtt. Ezt kiegészíti egy-egy a francia és amerikai kéziratgyűjtőkről szóló fejezet. Mind e fejezetekben a legérdekesebb az árakban tapasztalható ingadozások feltüntetése, melyeket végül egy utolsó fejezetben áttekinthetően is csoportosít.

Az árak száz éven belül rendszerint erősen emelkedtek s csak egyes esetekben mutatnak csökkenést. Míg például Erzsébet királynő, vagy I. Károly autogramja 1827-ben 2 £ 2^s volt kapható, addig az akkor még élő IV. György írásáért — alighanem csupa szervilizmusból — 4 £ 14^s 6^a-t is fizettek. Ma a Tudor és Stuart-házból származó uralkodók autogramja ugyanannyi £-ot ér, a mennyi s volt az áruk 1827-ben, vagy akár 1876-ban. Így 1909-ben Edward Strodenak II. Jakab által aláírt megkegyelmeztetése 57 £-on kelt el. Ellenben IV. György és IV. Vilmos két levele együttesen is csak 12^s volt képes elérni. A külföldi uralkodók leveleit kevésbé keresi és értékeli az angol közönség. Szerző szerint Nagy Frigyes levelei, még ha szellemes tartalommal is bírnak, 10—15^sért gyakran kerülnek piacra. Viktória királynő kézíratairól beszélve, kedves anekdotát mond el szerző arról, hogy kerülhetnek élő uralkodók kézíratai is a piacra. A főkontingenst természetesen a szolganép szolgáltatja, de egy ízben a királynő unokája, az akkor még kis fiú, Battenberg Sándor herceg is értékesítette nagyanyja levelét, melyben ez kerekén megtagadta tőle zsebpénzének megtoldását. Az élelmes ifjú egyik iskolatársának adta el 30^s-en nagyanyja levelét s így segítette ki magát pillanatnyi pénzzavarából. Jelenleg az uralkodók kézírása közül legkeresettebb a Stuart Máriaé,

¹ V. ö. Dr. Gulyás Pál: Irodalmi hamisítványok. Magyar Könyvszemle. 1909. évf. 322—327. l.

a kinek egy 1570. június 13. kelt levele 1910-ben 715 £on kelt el. Ugyanekkor Erzsébet királynő egy sajátkezű aláírt levelét csak 160 £ra becsülték. Sokkal olcsóbbak az államférfiak levelei, vagy névaláírása. 1887-ben egy Bacon és mások által aláírt okmány 7 £ 7^{en} szerepelt s tíz év előtt az ifjabb Pitt egy 2 oldalas sajátkezű levele 18^{en} kelt el, Beaconsfield egy tíz darabból álló levélsorozata pedig ugyancsak tíz év előtt 70 £ra volt téve. Viszont igen keresettek s ennek megfelelően magas áron kelnek el jelenleg a híres írók levelei. Az áremelkedés e téren egészen meseszerű. 1827-ben Addison 2 £ 14^t, Pope 3 £ 5^t, Burns 3 £ 10^t, Scott — 18^t ér; 1876—1878. árjegyzékekben Longfellow 1 £ 18^{en}, Wordsworth 1 £ 1^{en}, Scott öt verse 4 £ 4^{en}, Keats egy szerelmes levele 28 £on, Burns két levele pedig 35, illetve 32 £on állott. 1891-ben Schiller 10 £ 10^{en}, Burns 25 £, Wordsworth 3 £ 30^{en}, Thackeray (sajátkezű tollrajzzal díszített levele) 2 £ volt. Ugyanekkor Dickens leveleinek átlagos ára 2 £ volt. Ma egy-egy Pope-levele 7—10 £on áll, Johnson érdekesebb levelei sokszor hoznak be 40—50 £ot, a newyorki Haber-árverésen pedig (1909. deczember 10.) egy Keats-levele 500 £ra (12500 K.) szökött s ezzel múltán világrekordot teremtett. Ez ár tízszeresét fizette azonban egy amerikai azért az 1904-ben eladásra került 32 lapért, mely Milton Paradise lostja eredeti fogalmazásának a töredéke. A hadvezérek közül főleg Wellington kézírása keresett, 1876—1878-ban levelei átlag 5^{et} értek, de 1905-ben egy Sotheby-árverésen 105 £ra szökött annak a néhány sornak az ára, a melyet a «vasherczeg» a waterlooi ütközet előestéjén vetett papírra. Ma Wellington levelei közül azok, melyek 1815. június 18—20. napjain keltek átlag 50 £ot érnek, egyéb levelei 1—2 £ot. Nelson kézírása főleg a trafalgari győzelem százéves fordulójakor vált keresetté, de azért egészen magára áll az az eset, a midőn egy Lady Hamiltonhoz intézett leveléért 1020 £ot (25.500 K) fizettek. Ezt csak Nelsonnak 1906. márczius 14-én árverésre került 8 leveles kézírata szárnyalta túl, mely a trafalgari ütközet eredeti tervezetét tartalmazza. Frank Sabin amerikai gyűjtő 3600 £on szerezte meg, de a közvélemény oly hangosan tiltakozott az ellen, hogy e fontos okmány külföldre kerüljön, hogy Sabin indítatva érezte magát a kéziratot az angol nemzetnek a vételár megtérítése mellett följánlani. Az áldozatot nemzete számára B. M. Woollan tőkepezés hozta meg, a ki azonban kikötötte, hogy a kézirat csak halála után száll a nemzet tulajdonába. Jelenleg már a British Museum kincsei közt szerepel. A zeneszerzők közül az árakra nézve is Beethoven áll első helyen. Két tuczat leveleért 1907-ben Sothebynél 660 £ot (16.500 K) fizettek, míg 1876-ban egy levele 3 £ 10^{en} szerepelt Waller árjegyzé-

kében. Keresettek még Mendelssohn és Wagner levelei is; amazéi darabja 3—10 £on szerezhetők meg, emezéi átlagos ára 5 £, de a tartalmasabbak ez összeg tízszeresét is elérik, míg egy kompozíció-töredéke nemrég 100 £on cserélt gazdát. A színésznők közül Mrs Siddons leveleit becsülik a legtöbbre, egy-egy jobb levele 10—20 £on is elkél. Az angol festők közül Hogarthot említhetjük, a kinek egy levele 35 £on kelt el, míg Romney, Reynolds és Morland levelei 3—10 £ közt ingadoznak.

Befejezésül még néhány szót Amerikáról. Legjobb ára volna Button Gwinnets leveleinek, a kinek csupán 22 sajátkezű aláírását ismerik. Egy sajátkezű leveleért Broadley becslése szerint, könnyű szerrel lehetne 5000 £ot fizettetni. Ritkák Thomas Lynch jun. levelei is. Egyért legutóbb 1400 £ot (35.000 K) fizettek. Washington már szorgalmasabb levélíró volt; egy-egy autogramjának ára a legutolsó évtizedben 6 és 60 £ közt ingadozik. Franklin még ennél is olcsóbb. Szerző legutóbb Párisban 10 £on vette meg egyik érdekes levelét. William Blathwaghnak (1649—1717) az amerikai gyarmatosításra vonatkozó levelezését 1910-ben a már említett Frank Sabin 8650 £on (216.250 K) váltotta magához. Hogy az autogramokkal való kereskedés mennyire jövedelmez, azt szerző több jegyzékkel bizonyítja, melyekben egyes darabok eredeti beszerzési árát állítja szembe eladási árúkkal. A legjobb üzletnek a következő tételek bizonyulnak: Mark Twain beszerzési ár 15 \$, eladási ár 150 \$; Cooper beszerzési ár 13 \$, eladási ár 85 \$; Irving beszerzési ár 120 \$, eladási ár 445 \$; Keats beszerzési ár 125 \$, eladási ár 2500 \$; Burns beszerzési ár 70 \$, eladási ár 165 \$; Byron beszerzési ár 40 \$, eladási ár 85 \$ stb.

A könyv fejtegetéseit számos kézírathasonmás és több érdekesebb okmány szószserinti közlése élénkíti. *Dr. Gulyás Pál.*

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXXI. évfolyam, 39. szám (1910. szeptember 24.): E. Calvi, Bibliografia delle Catacombe e delle chiese di Roma. (Joseph Sauer.) — P. Otlet, L'organisation internationale et les associations internationales. — 40. szám (október 1.): G. Davois, Les Bonaparte littérateurs. — 41. szám (október 8.): W. v. Wyss, Über den Schlagwortkatalog mit Regeln für die Stadtbibliothek Zürich. (Paul Trommsdorff.) — *Library of Congress Classification.* Class. T. N. R. — 43. szám (október 22.): Halldor Hermansson, Bibliography of the Sagas of the Kings of Norway and related Sagas and Tales. (Bernhard Kahle.) — 45. szám (november 5.): Th. Gottlieb, Die Weissenburger Handschriften in Wolfenbüttel. (H. Robe.) — 46. szám (november 12.): Zwickauer, Facsimiledrucke Nr. 1—3. (Karl Schottenloher.) — 48. szám (november 26.): F. Eichler, Die wissenschaftlichen Bibliotheken in ihrer Stellung zu Forschung und Unterricht. (Fritz Milkau.) — *Musterkatalog* für Volks- und Jugendbibliotheken. Hgb. vom gemeinnützigen Verein zu Dresden. 6. Aufl. — 49. szám (december 3.): Sv. Dahl, Bibliotheca zoologica Danica 1876—1906. (Fritz Braem.) — 50. szám (december 10.): G. Maugain, Documenti bibliografici e critici per la storia della fortuna del Fénélon in Italia. (Karl Vossler.) — 52—53. szám (december 24.): *Verzeichnis* der Handbibliotheken des Lesesaals und des Katalogzimmers der Kaiser Wilhelm-Bibliothek in Posen. (P. Tr.)

La bibliofilia. XII. évfolyam, 7—8. szám (1910. október—november): E. C., Alcuni rari cataloghi di biblioteche vendute. — Umberto Cassuto, I libri di Isach ebreo in Empoli. — S. Rocco, Anonimi e pseudonimi italiani. Supplem. al Melzi ed al Passano di Emmanuele Rocco. (Folytatólagos közlemény.) — Luigi Zambra, Contributi alla leggenda di Attila in Italia. — Leo S. Olschi, Quelques manuscrits fort précieux. — Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens l'inspiration espagnole. Essai de bibliographie. (Folytatólagos közlemény.) — A. Boinet, Courrier de France. — Gardner Teall, American notes. — *Pubblicazioni* di carattere bibliografico e intorno alla storia dell'arte tipografica. — *Notizie*: Cristoforo Preda il celebre miniatore della Corte ducale sforzesca era milanese e sordomuto. — L'Elzevir inglese. — L'eredità di George Sand. — Scienza ed arte cinese. — Lo sviluppo delle biblioteche in America. — 9. szám (december): C. Mazzi, Ricordi del Savonarola ed aneddoti in un anonimo *Diario* della Corte ponteficia. (Diario del Burchardo.) (Befejező közlemény.) — Raimondo

Ambrosini, Un cimelio e due rarissime edizioni di Giustiniano Leonardi da Rubiera, stampatore bolognese. — Leo S. *Olschi*, Quelques manuscrits fort précieux. (Folytatólagos közlemény.) — Umberto *Cassuto*, Incunaboli ebraici a Firenze. (Folytatólagos közlemény.) — Gardner *Teall*, American notes. — *Pubblicazioni* di carattere bibliografico e intorno alla storia dell'arte tipografica. — *Notizie*: Quelques manuscrits fort précieux. — La vendita all'asta della biblioteca Robert Hoe di New-York. — Una esposizione permanente di stampe antiche a Jesi. — Pulizia dei libri. — La grande edizione nazionale dell'opera di Michelangiolo. — Una bibliografia sudafricana. — Un'esposizione libraria a Manilla. — La collezione Pope nell' Università di Harvard. — Collezione elzeviriana nella R. Biblioteca di Stoccolma.

Le bibliographe moderne. XIV. évfolyam, 79—81. szám (1910. január—junius): G. *Lepreux*, Un enquête sur l'imprimerie de Paris en 1644. — Maurice *Tourneux*, Salons et expositions d'art à Paris (1801—1900); essai bibliographique. (Folytatólagos közlemény.) — Max *Prinet*, Le «Trésor de noblesse». — *Septième* réunion annuelle de l'Association des Archivistes français (1er avril 1910); compte rendu et communications. — Henri *Courtauld*, La situation des archivistes aux Archives nationales. — J. *Thevenin*, Une bibliothèque d'aveugles: la Bibliothèque Braille. — *Chronique des Archives*: Allemagne. Alsace-Lorraine. Autriche-Hongrie. France. Italie. Monaco. Pays-Bas. — *Chronique des bibliothèques*: Les manuscrits de la «Cité de Dieu». L'exposition du Burlington Club. Allemagne. Autriche-Hongrie. France. Égypte. Italie. — *Chronique bibliographique*: La publication des lettres missives. Répertoire d'art et d'archéologie. Bibliographies cartographiques. Le romantisme en Allemagne. Bibliographie de la littérature italienne. Une bibliographie de l'histoire d'Italie. Le nouveau «Bulletin mensuel... de la Bibliothèque nationale». La «Bibliographie des Bibliotheks- und Buchwesens». La bible latine de Gutenberg à 42 lignes. Réimpression de la «Bibliographie des bibliographies». La collection des dessins d'archéologie de Gaignières. Un nouveau fascicule d'«Appendices ad Hainii—Copingeri Repertorium». La «doctrina christiana» du P. E. de Ripalda. Une collection musicale. Bibliographies individuelles. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: Girbert Brom, Guide aux Archives du Vatican. (H. S.) Rudolf Jung, Das Frankfurter Stadtarchiv, seine Bestände und seine Geschichte. (H. S.) Otto Günther, Katalog der Handschriften der Danziger Stadtbibliothek. 2. 3. (H. S.) J. Roman, Inventaire des sceaux des pièces originales du Cabinet des titres à la Bibliothèque nationale. I. (H. S.) Olivart, Bibliographie du droit international. (H. S.) M. Audin, Bibliographie iconographique du Lyonnais. I. 1. (H. S.) N. E. Dionne, Inventaire chronologique des cartes... relatives à la Nouvelle-France. (H. S.) Ph. Renouard, Bibliographie des impression et des oeuvres de Josse Badius Ascensius. 3 vol. (H. S.) Pellechet, Catalogue général des incunables des bibliothèques publiques de France. III. (H. S.) Felip Pedrell, Catalech de la Biblioteca musical de la Diputacio de Barcelona. (H. de C.)

The library journal. XXXV. kötet, 10. szám (1910. október): *Inter-*

Id. Weinwurm Antal Budapest, IV., Károly-utca 3.

national cataloging rules. — Paul *Brockett*, International exchanges. — W. Dawson *Johnston*, The librarian as an educator. — *Library* exhibits. — *The international library congress at Brussels*. — Rhoda C. *Shepard*, The playground conference and the Cleveland playgrounds. — *Library* week at Sagamore, Lake George. — A. L. A. Professional training section. — *Fifth* anniversary celebration of the Colored branch of the Louisville free public library. — Joseph S. *Cotter*, The story hour. — *Brussels* congress publications. — 11. szám (november): Henry W. *Kent*, Librarianship. — Frederick C. *Hicks*, The relation on special libraries to public and university libraries. — Charles H. *Compton*, The library in relation to the university. — Anna *Mac Donald*, The advantageous use of public documents in a small library. — H. Ralph *Mead*, Subject headings. — *British* library convention at Exeter. — *Sidelights* or the Exeter convention as seen through the spectacles of *The library world*. — P. L. *Windsor*, A new vertical file for maps. — *Reviews*: John Cotton *Dana*, Library primer. (Lutie E. *Stearns*.) Leopold *Delisle*. Instructions élémentaires et techniques pour la mise et le maintien en ordre des livres d'une bibliothèque. (F. *Weitenkamp*.) I. G. *Mudge* and M. E. *Sears*, A Thackeray-dictionary. (C. K. *Bolton*.) — 12. szám (december): J. C. *Dana*, The use of prints in the world of affairs. — F. K. W. *Druy*, Labor savers in library service. — H. E. *Bliss*, Simplified book notation. — Elisabeth L. *Foole*, Training for librarianship in Great Britain. — *Echoes* of the Brussels trip; gift to Mr. *Cole*. — *Works* of the Marblehead library in the South. — *Bohemian* club at the Webster branch of the New-York public library. — Joel N. *Eno*, Name making and cataloging of names. — Arthur E. *Bostwick*, An oral speed-test in mental response. — *Special* libraries association. — *A new* departure. — *Reviews*: Canada Year-book (L. J. B.) David *Cuthbertson*, The Edinburgh university library. (Th. W. *Koch*.) List of books forming the reference library in the reading room of the British Museum. (C. W. F.) Catalogue of books on heraldry in the central public libraries. Newcastle-upon-Tyne. (C. K. B.) — *Állandó rovatok*: Editorials. American library association. State library commissions. State library associations. Library clubs. Library schools and training classes. Library economy and history. Gifts and bequests. Librarians. Cataloging and classification. Bibliography. Notes and queries. Humors and blunders. Library calender.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVII. évfolyam, 9. szám (1910. (szeptember): Fritz *Milkau*, Leopold *Delisle*. — W. *Erman*, Die Dr. Emil von Rath'sche Stiftung für die Bonner Universitätsbibliothek. — A. *Hittmair*, Die Innsbrucker Universitätsbibliothek. — Seymour de *Ricci*, Jean Richenbach: un relieur du XV. siècle. — Literaturberichte und Anzeigen: Gustav *Wolf*, Einführung in das Studium der neueren Geschichte. (Walther *Schultze*.) Manuscrits du VIIe au XVe siècle. (Emil *Jakobs*.) Hanns *Bohatta*, Katalog der liturgischen Drucke des XV. u. XVI. Jahrhunderts in der Herzogl. Parmaschen Bibliothek in Schwarzau am Steinfeld. (K. *Haebler*.) — 10. szám (október): K. *Löffler*, Zur Provenienzfrage der Weingartener

Handschriften mit Italafragmenten. — O. Lerche, Das älteste Ausleihverzeichnis einer deutschen Bibliothek. — W. Bickerich, Eine wiedergefundene Bücherei. — J. H. Hessels, H. Degering und P. Schwenke, Eine Stelle im Helmaspergischen Notariatsinstrument. — Preussischer Ministerialerlass betr. Beschleunigung der Vergleichungsarbeiten für den Gesamtkatalog. — Annahme von Praktikanten für den mittleren Bibliotheksdienst. — Literaturberichte und Anzeigen: R. F. Arnold, Bibliographie der deutschen Bühnen, (F. A. Mayer.) P. L. Phillips, A list of geographical atlases in the Library of Congress. (H. Meisner.) C. Beck's Jahrbuch der Bücherpreise. (P. S.) — 11. szám (november): P. Schwenke, Zwei internationale Kongresse in Brüssel. — P. Tscharsmann, Haftet der Versteigerer für die von ihm im Auktionsverzeichnisse gemachten Angaben? — Zwei Ministerialerlasse für die preussischen Bibliotheken. — Literaturberichte und Anzeigen: Karl Friese, Geschichte der Kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin. (A. Hortschansky.) Aus den ersten Zeiten des Berliner Buchdrucks. W. Paszkowszky, Berlin in Wissenschaft und Kunst. A. Feuereisen, Livländische Geschichtsliteratur 1907. (M. Perlach.) — 12. szám (dezember): Antonio Spagnolo, Abbreviatura nel Minuscolo Veronese. — W. M. Lindray, Note on the preceding Article. — K. Haebler, Kleine Funde. — H. Schnorr v. Carolsfeld, Zur Geschichte der Inkunabel-Bibliographie. — P. S., Zur Versendung und zum Jahresverzeichnis der Universitätsschriften. — Literaturberichte und Anzeigen: Zeitschrift des Österr. Vereins für Bibliothekswesen. E. Petzet und O. Glauning, Deutsche Schrifttafeln des X. bis XVI. Jahrhunderts. (H. Deyering.) Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft V.—VII. (P. S.) List of books forming the reference library in the reading room of the British Museum. — Allandó rovatok: Kleine Mitteilungen. Umschau und neue Nachrichten. Neue Bücher- und Aufsätze zum Bibliothekswesen. Antiquariats-kataloge. Personalmeldungen. Bekanntmachung.

Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen. I. évfolyam, 3—4 szám (1910.): H. Lemaitre, Leopold Delisle. — J. Strobl, Die Schlossbibliothek von Kreutzenstein. — R. Wolkan, Zur Geschichte der Bibliothek in Heiligenkreuz. — Eine Rundfrage. III. — Allandó rovatok: Österreichische Rundschau. — Deutsches Reich. — Rundschau in der Fremde. — Volksbibliotheken. — M. Grolig, Antiquariatskataloge und Bücherauktionen im Jahre 1910. — Besprechungen. — Vereinsnachrichten. — Personalmeldungen. — Nekrolog. — Kleine Notizen. — An unsere Leser. — Österreichische Bibliographie des Bibliothekswesens.

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam, II. évfolyam, 7. szám (1910. október): Otto von Schleinitz, Die Trierer Stadtbibliothek. — M. Eckardt, Unbekannte Gedichte von G. A. Bürger. — Fr. J. Kleemayer, Bücher, Zeitungen und Bismarck. — Johann Sass, «Bibliothekserfahrungen». — Loescher, Ein merkwürdiger Einblattdruck. — K. v. Rozycki, Ein Besuch bei Joh. Friedr. Kindl und Ludwig Tieck (1829). Aus Briefen des Anton Ed. Odyniec. — Kurt Wolff, Von einem Exemplar des ersten «Werther». — 8. szám (november): Reinhard Buchwald, Über einige Verleger und Illustratoren des

Hans Sachs. — Karl Theodor *Gaedertz*, Inedita in Schrift und Bild aus der Fritz Reuter-Ausstellung zu Berlin. — Robert *Naumann*, Ein Brief der Herzogin Anna Amalia aus dem Jahre 1795. — Friedrich E. *Hirsch*, Der Bauer in der Stadt. (Folytatólagos közlemény.) — *Eine* Plauderei über Buchschmuck. — Ernst *Schulz-Besser*, John Jack Vrieslander. — Paul *Kersten*, Bucheinbände in Menschenhaut. — 9. szám (december): Otto von *Schleinitz*, Die Trierer Stadtbibliothek. II. — Rudolf *Krauss*, Eine Flugschrift aus der Franzosenzeit und die Schicksale ihres Verfassers. — Fritz Adolf *Hünich*, Probleme des deutschen Anakreontik. — Friedrich E. *Hirsch*, Der Bauer in der Stadt. (Folytatólagos közlemény.) — Fritz Adolf *Hünich*, Neue Wertheriana.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Kinevezés a Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtáránál. A nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr dr. Bajza József, könyvtári gyakornokot m. é. december hó folyamán kelt rendeletével segédőrré méltóztatott kinevezni.

Szamota István emlékezete. A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának e nagytehetségű, a tudomány kárára oly korán sirba dőlt tisztviselőjéről dr. *Melich* János múzeumi őr a Magyar Nyelvtudományi-Társaság február 21-iki közgyűlésével kapcsolatban tartott igen megleghangú s tartalmas emlékbeszédet, melyben Szamota történetírói s különösen nyelvtudományi munkásságát fejtegette.

A müncheni kir. udvari és állami könyvtár főnnállásának 350. évi fordulója alkalmából a *Münchener Neueste Nachrichten* 1911. február 4-iki száma érdekes áttekintést nyújt a nagynevű intézmény multjáról, melyet főbb vonásaiban a következőkben ismertetünk: A könyvtár megalapítója V. Albrecht bajor herczeg volt, aki 1561. február 27-én nevezte ki Oertel Egyedet, Nürnbergből, könyvtárosává s ezzel a gyűjtemények némi nyilvános jelleget kölcsönzött. A herczeg könyvgyűjteménye ekkor még meglehetősen szerény keretek közt mozgott. Dr. Hartig Ottó kutatásai szerint a herczeg 1558-ban vásárolta meg Widmanstetter János Albert humanista és államférfiú könyvgyűjteményét, mely ily módon magva lett a jelenlegi nagyszabású könyvtárnak. Widmanstetter könyvtárát legelsőbb Landshutban állították föl, de még ugyanazon évben átvitték Münchenbe, hogy más herczegi udvarok mintájára, a bajor fejedelmi székhelyen is legyen könyvtár.

Az 1554—60. években a könyvtár ideiglenes vezetésével Vend Erazmust, az akkori levéltárost bízták meg s a könyvtárt is a levéltár helyiségeiben szállásolták el. Nemsokára azonban külön díszes épületet emeltek a könyvtár és régiséggyűjtemény befogadására a királyi palota azon a szárnyán, melyet még ma is antiquariumnak neveznek.

Az új gyűjtemény legfontosabb gyarapodása volt 1571-ben a Fugger János Jakab-féle könyvtár megszerzése. A gazdag Fugger könyvtárában elsőrangú kéziratok s a tudomány minden ágára vonatkozó fontos művek voltak. Egy másik különösen értékes alkotórésze volt a gyűjteménynek Schedel Hartmann nürnbergi orvos könyvtára, melynek állaga mélyen visszanyúlik a középkorba. Ezentúl gyorsan gyarapodott a müncheni könyvtár s csakhamar világhírre emelkedett.

Albrecht közvetlen utóda, V. Vilmos herceg szintén erősen érdeklődött a könyvtár iránt és sokat tett fejlesztése érdekében. Még több érdemet szerzett e téren I. Miksa, a ki féltő gonddal örködött könyvtára épsége fölött. A mikor 1632-ben a győztes svéd hadsereg Bajorországba nyomult, Miksa rendeletére a könyvtár legnagyobb kincseit hordókba csomagolták s a burghauseni erődbe szállították. Az óvatosság nem is volt fölösleges, mert Gusztáv Adolf katonái úgy a választófejedelmi könyvtárt, mint kincstárt is megdézsmáltak. Az erről szóló tudósítások azonban annyira ellentmondók, hogy a tényleges kárt megállapítani nem lehet. Mikor két év multán a nördlingeni ütközet folytán Tübinga a Liga kezébe került, Maximilán a maga számára követelte az ottani gazdag könyvtárat s átvitette Münchenbe, hogy «kiköszörülje — úgymond — a csorbát», a mit a svédek ejtettek könyvtárán. Ekkor került Münchenbe, egyebek közt, az a pompás wittenbergai biblia, melyet Ágost szász választó, Luther és Melancthon ifj. Cranach Lukács által festett arcképe díszít.

Hála a Miksa herceg által kiadott szervezeti utasítás jelességének a könyvtár a későbbi utódok alatt is állandóan gyarapodott és fejlődött. A belföldi irodalom gyűjtésére nézve igen fontos volt Ferdinánd Mária fejedelemnek 1633-ban kelt rendelete, melyben meghagyta, hogy az országban nyomtatott könyvek mindegyikéből egy kötelespéldányt ingyen kell a fejedelmi könyvtárnak átengedni. Kiváltképp bőven gyarapodott még a könyvtár Károly Tivadar fejedelemsége alatt, a ki jobb helyiséget is bocsátott rendelkezésére az ú. n. akadémiai épületben. Ő alatta vásárolták meg Viktorius Péter olaszországi filológusnak, kora egyik legkiválóbb tudósának a könyvtárát. 1766-ban a mannheimi udvari könyvtár részére szerezte meg báró Redinghoven történeti emlékekben gazdag kéziratgyűjteményét, ezt követte 1769-ben a négy Canevarius nagyszerű kéziratgyűjteményének a megvétele. Minde szaporulat Károly Tivadar halála után átkerült Münchenbe.

Főleg a középkori anyagban szaporodott az udvari könyvtár a XIX. század elején, a mikor a szekularizáció folytán a régi bajor kolostorok könyvanyaga is állami tulajdonba került.

A fejlődés bekoronázásául tekinthető I. Lajos király azon intézkedése, melylyel a nagyszabású gyűjteménynek új hajlékot emelt. 1834—1842-ben épült a Ludwigstrassen az a pompás firenzei stílusban készült palota, mely a királyi gyűjteménynek valóban királyi foglalatla.

G. P

A szófiaíai Nemzeti Könyvtár kézíratainak és régi szláv nyomtatványainak leíró katalógusa. Czoneff B. bolgár egyetemi tanár a szófiaíai Nemzeti Könyvtár (Narodna Biblioteka) kézíratainak és régi szláv nyomtatványainak a leíró katalógusát adta ki; a kiadvány czime: «Opis na rako-pisite i staropečatnitë knigi na Narodnata Biblioteka v Sofija ... Sofija 1910.» A kiadvány bevezetéséből megtudjuk, hogy a szófiaíai «Narodna Biblioteka»-t 1879-ben alapították, kézíratait és nyomtatványait állami segítséggel gyűjtötték. Nagyobb adománnyal a könyvtár szláv anyagát talán csak az egykori szófiaíai metropolita Miletij gyarapította, de hogy mennyivel, azt nem lehet megállapítani. A könyvtárnak becses keleti (török, arab stb.) kézira-

tai és könyvei vannak, amelyek mind az egykori viddini török pasa, ismert bibliofil Pazvantoolu könyvtárából valók. A Narodna Biblioteka Bulgária legnagyobb könyvtára, nagyobb mint az Egyetem könyvtára. Hogy nyomtatványainak mennyi a száma, Czzoneff nem közli, a szláv kéziratokét és régi könyveket azonban leírásából megtudjuk. E szerint van a könyvtárnak 559 szláv kézírata és 46 régi szláv (bolgár) nyomtatványa. Czzoneff a bevezetésben igen értékes megjegyzéseket tesz azon szláv nyelvi sajátságokról, amelyek alapján egy régi szláv (bolg.) kódex korát, írása helyét meg lehet határozni.

Czzoneff katalógusa minket azért érdekel, mert leírásában néhány magyarországi szláv nyomtatványról is beszámol. Tudvalevő dolog, hogy az oláhok egyházi nyelve sokáig a középbolgár szerkesztésű egyházi szláv nyelv volt. Ebben vannak a régi egyházi szerkönyvek megfogalmazva s ilyen nyelvűek az oláhok részére nyomtatott XVI. sz. erdélyi nyomtatványok. A mikor pedig a budai egyetemi nyomdát fölláltították, ez igen sok bolgár nyelvű könyvet nyomtatott. Czzoneff katalógusában ezekből is többet leír. Leírásából a következőkről emlékezem meg részletesebben:

1. Gyulafehérvár, 1579. Báthori Kristóf rendeletére kiadott bolgár nyelvi szerkesztésű *Evangeliarium*, címe *Tetroevaggelie*. Czzoneff 468. szám alatt írja le a Nemzeti Könyvtár példányát, a melyből ezeket közli:

«Повелѣнїемъ великаго воєвода. Бать | рь крїпчивъ. азъ лоринць діакъ. | троудиха ђ сѣмъ | ѡ ѡспїсахъ кнїги сїѣ. | глѣмїи тетрѣвъ ꙗ мїе. въ лѣто ѡ, тмекъ | шь ѡѡ, почеше сѣ сїѣ кнїгы, мѣца. фе | вроуѡріе, КЕ. днѣ, ѡ сѣврѣшнїше сѣ мѣца | мац, СИ днѣ. въ градѣ бѣлыград...» Ezután címer, s a címer alatt ez van: «Ѣ съ влѣстїю великаго воєвода. батьрь Крїпцовъ. За ѡ, лѣтъ да не смѣтъ на тїнаръ...»

E műről lásd még Archiv f. slav. Phil. VIII. 132., Hodoş-Bianu: Bibl. rom. v. I. 75., Magyar Könyvszemle régi folyam XV. Hodinka cikkében a 27., 28. számokat s esetleg 12., 15. számot is.

2. Bőjtı triod, 1578. évi brassói kiadás, bolgár szláv redactió. Mint-hogy az illető könyvtár példánya csonka, bővebben nem írja le (nála 480. sz. alatt), de utal Karatajef I. 204-re és Hodoş-Bianu, Bibl. rom. vech. 68—69-re. V. ö. még Hodinka cikkét Magyar Könyvszemle, régi folyam XV. köt., 13. és 11. szám alatt.

A Balkán-népek irodalmának megújhodása terén fontos szerepet játszik a budapesti Egyetemi könyvnyomda, melynek sajtótermékei becsesek oláh, szerb és bolgár irodalmi tekintetből. Czzoneff katalógusában a következőkről van említés:

3. Rukovódstvo k Slavenstěj Grammaticě... izdano trudom Avraama Mrazoviča... Vtoroje izdanije. V Budině gradě... 1800, 8° 192. l. (Czzoneff 519. sz. alatt); megvan a Magyar Nemzeti Múzeumban is. L. slav. 671. jegy alatt. Balogh István «A m. kir. Egyetemi könyvnyomda termékeinek címjegyzéke» című művében nem említi; Petrikben sincs róla szó.

4. *Kanon* pokajannyj... taže: Stichoslovije... naposlédok: Ključ... V Budině 1807, 16° 84. l. (Czoneff 513. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik).

5. *Časoslov*, napečatasja blagosloveniem archiepiskopa i mitropolita Karlovačkago Gdina Stefana... v Budině... | (= 1815.) 8° 6 + 153. (Czoneff 514. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik.)

6. *Kniga sija zovomaja Ogledalo* opisa sja radi potreby i polzovanija prepostějšym i ne knižnym jazykom bolgarskim... v Budině 1816. (Czoneff 523. sz. alatt, Baloghy 250. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri.)

7. Različna poučitelna nastavlenija, sočinennaja ieremonachom Joakimom *Hadži*... V Budině... 1819. 4° XII + 310. (Czoneff 525. sz. alatt, Baloghy, Petrik nem ismerik.)

8. *Žitie svjatogo Aleksija čeloveka božija*... sočineno... ot Konstantina *Ognjanoviča* rodom serba... V Budině... 1833. 8° 63. l. (Czoneff 530. sz. alatt, Baloghy 250. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri.)

9. *Carstvennik* ili istorija bolgarskaja... Izdanie pervoje... u Budimu 1844. 8° 80. l. (Czoneff 539. sz. alatt, Baloghy 251. lapon hibásan írja le, Petrik nem ismeri, a Nemzeti Múzeum példányának jegye Turc. 402.)

Végül két brassói cyril-betűs oláh nyomtatvány van Czoneffnél 556. és 557. sz. alatt leírva; minthogy bibliografiai irodalmunk ezeket sem ismeri, itt közlöm rövid címüket:

10. *Floarê darurilor*... Braşov, prin tip. Fridrich Herfurt 1808. 8° 8 + 174.

11. *Uşa pokăintîi*... Braşov, tip. Joan Fridri... 1812. 4° 32 + 352.

Dr. Melich János.

Az amerikai könyvtárügy fejlődéséről a new-yorki Library Club 25. évi közgyűlése alkalmából kiadott ünnepi iratából a következő képet nyerjük: 1885-ben a legnagyobb tartott amerikai könyvtár: a washingtoni Library of Congress 565.000 kötetből állt. Ma már két közkönyvtár van Amerikában, melyek mindegyikében 2 milliónál több kötet van s négy olyan, melynek állománya a kongresszusi könyvtár 1885-iki kötetszámát meghaladja. Az időben csak két könyvtárban volt 300.000—500.000 kötet, 1909-ben pedig már kilencben; 100.000—300.000 kötet volt akkor 15-ben, ma 61-ben, 50.000—100.000 kötet volt akkor 30-ban s ma 141-ben. Az Egyesült-Államok területén 1885-ben csupán 48 könyvtár volt 50.000 kötetten felül, 1909-ben ellenben 218; az egész birodalom területén akkor 2987 könyvtár volt egyenkint legalább 1000 kötetten, ma pedig 5640. Az Egyesült-Államok összes könyvtáraiban lévő kötetek száma 20 millióról 63 millióra emelkedett. Az 1885-iki összes forgalomról nincsen statisztikai kimutatás, de van az 1876-ikről, mely 8.800.000 kötetet s van az 1895-ikről, mely 35 millió kötetet mutat ki. E két szám alapján az 1885-iki forgalmat hozzávetőleg 20 millió kötetre s az 1909-ikét 75 millióra becsülik.

E sokat beszélő számokkal kapcsolatban reprodukáljuk azokat a nem kisebb jelentőségű szavakat, melyekkel a Library World szerkesztője jellemezte

az angol-amerikai szabadkönyvtárak munkásságát, a tavalyi exeteri könyvtárgyülés alkalmából, amelyen néhány amerikai kollega is részt vett. «Jó volna — írja a kissé epéshangú cikk, a melyben azonban van némi igazság — ha a brit, britgyarmati és amerikai könyvtárosok gyakrabban találkoznának egymás kölcsönös tanulmányozására és megbámulására. Az átlagos amerikai túlságosan önálló és az Egyesült-Államokon kívül eső könyvtári munka történetéről, föltételeiről és sikereiről igen keveset tud. Ez nem egészséges szellem, mert azt a hitet segíti elő, mintha másutt nem akadna jelentős könyvtári munka. Nem kevésbé mulatságos, hogy ezt az álláspontot nemcsak az egész nemzet, hanem egyes államok közt is észlelhetjük. Massachusetts épen hogy megtűri Florida munkásságát; Ohio meg Texasét. Az Unio szinte egyöntetűen mosolyog az ó-világ könyvtári munkásságának pusztá gondolatára is. Azt még csak megengedik, hogy az ó-világ is kezdeményezett egy keveset, de némelyek véleménye szerint ezt is az ujság-olvasótermek s a könyvvédő borítékok berendezésével tékoztatták el».

A világ legterjedelmesebb könyve állítólag a stockholmi királyi könyvtárban őrzött *Ördög bibliája*, melynek magassága 90 cm., szélessége 50 cm. s oly súlyos, hogy három ember kell a megemeléséhez. A kézirat 309 hártyalapból áll, melyek előállításához 109 számárdbórt használtak föl. Laponkint gót minuszkulákkal írt, kezdőbetűkkel díszített két-hasábos szöveg van. A bekötés négy cm. vastag tömör tölgyfalapból áll, melyet fémkapocs tart össze. E nagyméretű könyv első részét, úgy látszik, a X. században, a másodikat ellenben csak 300 év múlva írták Podlovice csehországi kolostorban. A szöveg tarka egyvelege az ó- és új-testamentumnak, héber iratoknak, Seviliai Izidor műveinek, Kosmas krónikájának, stb. A hatalmas kódexet a svéd hadsereg Königsmark gróf vezérlete alatt «szerezte» meg 1648-ban, közvetlenül a westfaliai békekötés előtt, Ulfilas híres gót bibliafordításaival egyidejűleg, mely azóta az uppsalai egyetemi könyvtár féltve őrzött kincse. A kódex furcsa elnevezését egy legenda szolgáltatta, a mely szerint a hatalmas könyvet egy halálra ítélt cseh szerzetes az ördög segélyével egyetlen éjszaka írta. (V. ö. *Zeitschrift für Bücherfreunde*. Beiblatt. Uj foly. II. 200 l.)

Σ.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtáruis forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, IV., *Ferenczyek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—18. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezéntül is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészítik: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben, illetve 1908-ban és 1909-ben. I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Egy-egy füzet ára 50 fill.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 mares.

Nouvelle série. XIX. volume. I-e
livraison. Janvier—Mars 1911.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Éméric Karácson. Les bibliothèques de Constantinople ...	1
Dr. Adrien Divéky. Un nouveau fragment du cantique d'Étienne Gálszécsi. (Avec un fac-similé sur planches et deux vignettes dans le texte) ...	10
Dr. Antoine Áldásy. Le congrès international des archives et des bibliothèques à Bruxelles. (Deuxième partie) ...	14
Dr. Paul Gulyás. L'évolution de la reliure artistique ...	41
Bibliothèque hongroise. Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Ch. Szabó. (Par Étienne Harsányi, Ignace Horváth, Louis Kemény, Désiré Rexa et Elemér Rössler)	53
Indicateur officiel. La Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le dernier trimestre de 1910 ...	62
La bibliothèque de l'université de Budapest en 1908 ...	67
Littérature. Programme de concours détaillé de la bibliothèque publique municipale. E. Szabó, Quelques maximes sur l'architecture des bibliothèques modernes. Par S. — I. van den Gheyn, Le Bréviaire de Philippe le Bon. Par T. Gerevich. — G. Lanson, Manuel bibliographique de la littérature française moderne. I—III. Par le dr. Paul Gulyás. — A. M. Broadley, Chats on autographs. Par le dr. Paul Gulyás ...	73
Revue des périodiques étrangers ...	87
Notices. Nomination à la bibliothèque du Musée National Hongrois. — La mémoire d'Étienne Szamota. — À l'anniversaire de la bibliothèque royale de Munich. (P. G.) — Catalogue descriptif des manuscrits et des anciens livres slaves de la Bibliothèque Nationale de Sophia. (Dr. Jean Melich.) — Le développement des bibliothèques américaines. — Le plus volumineux livre du monde ...	92

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

KOLLÁNYI FERENCZ

•

*1911. évi folyam * II. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1911.

TARTALOM.

	Lap
A Magy. Nemz. Múzeum Széchényi orsz. könyvtára az 1910. évben. (Egy melléklettel és két szövegképpel.)	97
Dr. Sztripszky Hiador. A hazai rutének legrégibb nyomtatványai. (Első közlemény, két szövegképpel.)	117
Dr. Iványi Béla. Az írás és könyvek Eperjesen a XV—XVI. században. (Első közlemény.)	132
Dr. Áldásy Antal. A brüsszeli nemzetközi levéltári és könyvtári kongresszus. (Harmadik, befejező közlemény.)	147
Magyar könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának I. kötetéhez. (<i>Ferenczi Zoltántól, Harsányi Istvántól, Horváth Ignácztól, Kemény Lajostól, Rexa Dezsőtől.</i>)	154
Tárca. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára az 1911. év első negyedében	161
Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1909-ben	165
Szakirodalom. Catalogus manuscriptorum bibliothecae reg. scient. universitatis Budapestinensis II. 3. 4. Ism. 2. — Dr. Gulyás Pál, Népkönyvtári czimjegyzék. Ism. <i>Melich János.</i> — F. Dörnhöffer, Seelengärtlein. Ism. 2. — H. Bohatta, Katalog der liturgischen Drucke. Ism. 2. — H. Bohatta, Bibliographie der Livres d'heures. Ism. <i>G. P.</i> — F. M. Kircheisen, Bibliographie des Napoleonischen Zeitalters. Ism. <i>dr. Gulyás Pál</i>	172
Külföldi folyóiratok szemléje. Deutsche Literaturzeitung. XXXII. 1. 2. 7. 9—12. sz. — La bibliofilia. XII. 10—12. — Revue des bibliothèques. XX. 10—12. — The library journal. XXXVI. 1. 2. — The library world. XIII. 1—9. — Zeitschrift für Bücherfreunde. II. 10—12. — Zentralblatt für Bibliothekswesen XXVII. 1—3	183
Horváth Ignác. A magyar bibliografiai irodalom 1910. év IV. és 1911. év I. negyedében	187
Vegyes közlemények. Miniált kéziratokat sokszorosító egyesület. — Nagyszabású kézirat katalogus. (<i>Gerevich T.</i>) — Mibe kerül a német tudományos könyvpiaç egy évi termése. (<i>gl.</i>) — A 42 soros Gutenberg-biblia hasonmás kiadása. (<i>G. P.</i>)	188
Melléklet. A hazai könyvnyomdák az 1910. évben	1—22

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA AZ 1910. ÉVBEN.

(Egy melléklettel és két szöveggéppel.)

A könyvtár kibővítésének ügye az elmúlt esztendőben nem haladt előre, a minek következménye az, hogy a szaporulat elhelyezése, rendszeres földolgozása és a látogató közönség kiszolgálása az immár tűrhetetlenné vált helyhiány miatt a legnagyobb nehézségbe ütközik s a túlsúlyfolttság erősen veszélyezteti a könyvtár belső rendjét és az anyag biztonságát.

Egy elvetemült tisztviselő által elkövetett és 1909-ben földerített bűnös visszaélések ügyében elrendelt vizsgálat az 1910-ik év végén a vizsgálatról szóló jelentés elkészültével befejezést nyert. A könyvtári rendszeres földolgozás menetét úgy a vizsgálat, mint az annak folyamán szükségessé vált intézkedések nagy mértékben akadályozták úgy, hogy a könyvtári és különösen a levéltári földolgozatlan hátralékokban nemcsak nem állott be apadás, hanem azok mennyisége ijesztő módon megnövekedett.

A könyvtár négy osztályában az évi szaporulat 150.353 (1909-ben 144.911) darab. Mindezen osztályokban egy év alatt 38.044 (1909-ben 34.907) használó fordult meg, kik a könyvtár állományából 158.911 (1909-ben 179.771) darabot vettek igénybe.

A könyvtár hivatali személyzetében kinevezés útján a következő változások történtek: *Idősb Szinnyei József* igazgatóór osztályigazgatóvá, *Horváth Ignác* múzeumi ör igazgató-órré, *dr. Vértessy Jenő* segédőr múzeumi órré lépett elő, *dr. Bajza József* gyakornok pedig az év végén segédórré neveztetett ki. Tisztviselők és alkalmazottak létszámában egyéb változás nem történt.

Hivatalos képviseltetések és kiküldetések könyvtári anyag megbecslése, átvétele és egyéb folyó ügyek céljából többször

történtek, ezenkívül külön megbizatással, a megfelelő költségvetési rovatból nyert támogatással, tanulmányutakban résztvettek a következők: *Aldásy Antal* múzeumi őr, ki a könyvtárnokok és levéltárnokok brüsszeli nemzetközi kongresszusán a m. kir. közoktatásügyi kormány megbízásából vett részt, *dr. Melich János* őr krakói és lembergi könyvtárakban végzett tudományos kutatásokat, *dr. Gulyás Pál* olaszországi és *dr. Fitos Vilmos* németországi könyvtárakat tanulmányozott, főleg a könyvtári adminisztráció szempontjából. Mindezen tanulmányutakról az illetők részletes jelentésekben számolnak be. *Melich János* és *Havrán Dániel* múzeumi őrök ez évben nézték meg a kolozsvári új egyetemi könyvtár épületét és berendezéseit, mely útjuk a megelőző esztendőre volt tervezve, akkor azonban különböző okokból nem volt végrehajtható.

A könyvtár folyóirata, a Magyar Könyvszemle, *Kollányi Ferencz* pápai prelátus igazgatóőr szerkesztésében eddigi programjához hiven igyekezett képet adni a könyvtár belső életéről s a hazai és külföldi könyvtári mozgalmakról.

A könyvtár által elintézett hivatalos ügyek (nem ügyiratok) száma 1453 (1909-ben 1019). A szaporodás tehát nagymérvű.

Az olvasóterem látogatására egy év alatt 3788 (1909-ben 3682) igazoló-jegy adatott ki.

A könyvtár czimeliothekáját 407 egyén tekintette meg, jobbra tanáraik vezetése alatt megjelent iskolai növendékek, kiknek a könyvtár tisztviselői szolgáltak magyarázatokkal. E gyűjteményből tudományos használatra 18 darab emeltetett ki kellő elővigyázat mellett. A gyűjteménynek tervbe vett átrendezése személyzetihiány és munkatorlódás miatt a lefolyt évben nem volt végrehajtható.

A könyvtár négy osztályában a gyarapodás, használat és a végzett munka eredményeit a következő adatok mutatják.

I. *Nyomtatványi osztály.* Gyarapodás: *köteles példányokban* 10.852 (1909-ben 11.931), *ajándék útján* 1210 (1909-ben 880), *vétel útján* 1461 (1909-ben 1494), *áthelyezés útján* 15 (1909-ben 22), összesen 13.538 (1909-ben 14.327) darab.

A könyvtárilag földolgozandó és részben már földolgozott gyarapodáshoz járul még 29.100 (1909-ben 29.999) darab apró

nyomtatvány, melyek anyaguk természete szerint 10 csoportra és érkezésük ideje szerint évnegyedes csomagokban megőrizve ekkép oszlanak meg:

1. Gyászjelentések	5693
2. Zárszámadások és üzleti jelentések	2308
3. Egyházi körlevelek	159
4. Pöriratok	34
5. Hivatalos iratok	702
6. Műsorok	1449
7. Alapszabályok	1280
8. Szinlapok	6581
9. Falragaszok	8497
10. Vegyes apró nyomtatványok	2397
Összesen	29100

A nyomtatványi osztály összes gyarapodásának darabszáma tehát 42.638 (1909-ben 44.326).

Nyomtatványok vásárlására 9701·61 korona, 264·72 марка, 45·50 lira, 100 frank és 2 dollár fordítottatott (1909-ben a vásárlási összeg volt 13.795·62 korona, 4257·70 марка, 30·30 frank és 2 dollár).

A könyvtár nyomtatványi osztályát a következők gyarapították:

Acsay Ferencz (Győr), Áldásy Antal, Altmann Ignác (Szeghalom).
Argentina köztársaság konzulátusa.

Bába-kalauz szerkesztősége, Baloghy Imre (Opova), Bányakapitányság (Sarajevo), Belügyminiszterium, Biasiotti Giovanni (Róma), Biblioteca Nacional Rio de Janeiro, Bibliothèque royale de Belgique (Bruxelles), Bosnyák-hercegovinai országos kormány (Sarajevo), Boyle Robert (London), Brassó megye alispánja, Budapest statisztikai hivatala, Budapesti állami rendőrség, Budapesti egyetemi turista egyesület, Budapesti kereskedelmi és iparkamara, Budapesti tud. egyetem bölcs. karának dékánja, Bunte J. (Portsmouth).

Cambridge philosophical society, The John Crerar library (Chicago), Czárán Márton.

Dávid László (Dunapentele), Deputazione di storia patria (Fiume), Dobján László, Dunamelléki ref. egyházkerület, Dunántúli ev. püspök (Pápa).

Egri egyházmegyei irod. egyesület, Egri főegyházmegyei hatóság,

Egyesült budafoki kaszinó és sportklub, Egyházmegyei hatóság (Székesfehérvár és Szombathely).

Fabó Bertalan, Fejérpataky László, Feldmann Lajos, Ferenczi József, Ferenczi Miklós (Kolozsvár), Fodor Árpád (Szentgotthárd), Főegyházmegyei hatóság (Zágráb), Földművelésügyi minisztérium, Földrajzi közlemények szerk., Főrendiházi iroda, Fővárosi Közmunkák Tanácsa, Fraknói Vilmos.

Gaigne Viktor O. (Pozsony), Galilei-kör, Gallé Tamás (Beregszász), Gazdasági egyesületek országos szövetsége, Gragger Róbert, Guareschi Icilio (Torius), Gulyás Pál, Győri püspök, Győry Tibor.

Hamar István, Hampel József, K. K. Handelsministerium (Wien), Héder János, Helmár Ágost, Honvédelmi minisztérium, Huber Lipót (Kalocsa), Hudovernig Károly.

Instituto Oswaldo Crua Rio de Janeiro, Iskolai igazgatóságok.

Jedlicska Pál (Nagyszombat), Joszipovics Miklós (Zágráb), József-műegyetem rektora.

Kais. Akademie der Wissenschaften (Wien), Kállay András (Nyíregyháza), Kalocsai főegyházmegyei hatóság, Kele Antal (Zalaegerszeg), Képviselőházi iroda, Kereskedelemügyi minisztérium, Kereszty István, Kner Izidor (Gyoma), Kondor József (Csurgó), Kongl. universitet-bibl. (Uppsala), Kostialik N. János (Kalocsa), Körmöczbánya város tanácsa, Kövesligethy Radó, Közlekedésügyi tanfolyamok igazgatósága, Kúnváry Fülöp, Kuthy Zoltán (New-York).

Legacion de la republ. Argentina (Wien), Library of Congress (Washington), Lorenc Artur, Löffler Henrik, Löw Immanuel (Szeged), Ludig István (Arad), Lundström Ármin (Uppsala).

Maday Gyula, Maderspach Livius (Zólyom). Magyar egyházirodalmi iskola, Magyar heraldikai és genealogiai társaság, Magy. kir. állami számvevőszékelnöke, Magy. kir. államvasutak igazgatósága, Magy. kir. állatorvosi főiskola, Magy. kir. földtani intézet igazgatósága, Magy. kir. közlekedési múzeum igazgatósága, Magy. kir. központi statisztikai hivatal, Magy. kir. Miniszterelnök, Magy. kir. orsz. meteorológiai s földm. intézet, Magy. kir. posta központi anyagraktára, Magy. kir. posta- és táviró vezérigazgatósága, Magy. kir. szabadalmi hivatal, Magyar könyvkereskedők egylete, Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága, Magyar ornithológiai központ, Magyar Történelmi Társulat elnöksége, Magyar Tudományos Akadémia, Magyar vízlaverseny egyesület, Magyarországi Kárpát Egyesület (Igló), Mahler Ede, Maruch Ede (Ungvár), Matica Srpska (Újvidék), Melich János, Milleker Bódog (Versecz), Minister of mines Melbourne, Ministère de l'instruction publ. (Páris), Ministero della istruzione publ. (Róma), Mo-

ricz Zsigmond, Musée russe l'empereur Alexandre III. (St. Petersburg), Museum des Königreichs Böhmen (Prága), Múzeumok és Könyvtárak országos főfelügyelősége, Múzeumok és Könyvtárak országos tanácsa, Műbarátok Köre elnöksége, Müller József.

Nagy Olivérné (Kassa), Nemzeti Zenede titkára, Nitsche József, Novák Sándor.

Obál Béla (Eperjes), Orczy Gyula, Országos levéltár igazgatósága (Zágráb), Orsz. magy. kertészeti egyesület, Országos vízépitési igazgatóság, Ödönni László.

Pálinkás Péla (Fiume), Pauer Mariska, Pécsi egyházmegyei hivatal, Protestáns orsz. árvaegylet, Publ. i. Rumjancovszkij Muzej (Moszkva).

Rendes Géza, Renaissance könyvkiadóvállalat, Rensselaer polytechnic institute Troy, Richard Adhamar (Genéve), Hrg. Robert von Parma Erben (Wien).

Sági János (Keszthely), Sándor Imre (Kolozsvár), Schimkó Gyula, özv. Schönherr Antalné (Nagybánya), Sebők Zsigmond, Sepsiszentgyörgy tanácsa, Siposs Antal, Smithsonian Institution (Washington), Sobó Jenő, Soltész Elemér (Nagybánya), Soós Elemér, Sopronmegye alispánja, Sopron város közönsége, Statistische Zentral-Kommission (Wien), «Stefánia» gyermekkórház egyesület, Strausz Dávid, Supka Géza, Szabadság szerk. (Cleveland), Szabó Endre, Szabó György (Nagyernye), Szabó Péter, Szádeczky Béla (Kolozsvár), Szádeczky Lajos (Kolozsvár), Szalay Imre, Szathmáry Kornél, Székely Nemzeti Múzeum (Sepsiszentgyörgy), Székesfehérvári Hírlap kiadóhivatala, Székesfővárosi házi-nyomda, Szentgyörgyi László, Szily Kálmán, id. Szinnyei József, Sztripszky Hiador.

Telekes Béla, Temesvár városi tanácsa, néhai Thaly Kálmán, Tietosanakirja szerkesztősége (Helsingfors), Tud. Egyetem tanácsa.

Ungvár polgármesteri hivatala, Urhász Sándor (Pettend).

Váczi múzeum egyesület elnöke, Vallás- és közoktatásügyi miniszterium, Városi múzeum és könyvtár igazgatósága (Versecz), Vécsey Tamás, Verein d. niederösterr. Landesfreunde (Baden), Verseczi magyar közm. egyesület, Vértess-Vögerl Ágost, Vértessy Gyula (Temesvár), Veszprémi egyházmegyei hatóság, Veszprémmegyei múzeum (Veszprém), Veszprém Gyula.

Wachsmann Ferencz, Wiener nemzeti vadászati kiállítás magy. orsz. bizottsága, Wlassics Gyula.

Zambra Alajos, Zirci apát, Zsilinszky Lajos.

Az ajándékozók száma tehát 204 (1909-ben 209).

Az osztály nevezetesebb szerzeményei közül kiemeljük a Régi Magyar Könyvtár néhány darabját, melyek legnagyobbbrészt

néhai Thaly Kálmán végrendeleti hagyományaként az elhunyt könyvtárából kiválogatott értékes könyvekkel jutottak a könyvtár tulajdonába. Ilyenek:

1. Noulu testamentu, Gyulafehérvár 1648 (250 korona).
2. Zrínyi Miklós, Adriai tengernek syrenája, Bécs 1651 (Thaly K.).
3. Buzinkai Compendii logici libri duo, Sárospatak 1668 (15 kor).
4. Szent Dávid százötven zsoltári, Amsterdam 1686 (108 korona).
5. Új kalendárium, Lőcse 1704, 1705, (Thaly K.).
6. Új kalendárium, Komárom 1706, 1707, 1708, 1709, 1711 (Thaly K.).
7. Calendarium Tirnaviense 1707, 1710, 1711 (Thaly K.).
8. Histoire du prince Ragotzi, Kassa 1707 (Thaly K.).
9. Ács Mihály, Magyar theologia, Bártfa 1709 (Thaly K.).
10. Francke A. H., Oktatása a gyermeknevelésről, Halle 1711 (Thaly K.).
11. Francke A. H., Szentírás szerint való életnek regulái, Halle 1711 (Thaly K.).

Thaly Kálmán könyvei közül még kiemelendők saját, jobbra szépirodalmi munkáinak ritka díszkiadásai, Szalay László történetének egy a forgalomban lévőknél teljesebb példánya, a Rákóczi mozgalmakra vonatkozó több külföldi nyomtatvány stb.

A lefolyt évben a könyvtár olvasótermét 32.306 egyén látogatta, kik 69.591 kötetet használtak (1909-ben az olvasók száma 32.099 volt, 71.638 darab könyvhasználattal). Kikölcsönzés útján pedig 1935 egyén 4465 kötet könyvet vett igénybe (1909-ben 1781 egyén 4152 könyvet kölcsönzött ki).

A könyvtári földolgozás eredménye a következő: egy év alatt 7385 mű osztályoztatott, a melyekről 9652 könyvtári címlelap készült (1909-ben az évi eredmény 6308 mű 9241 czédulával). Kötés alá 1895 mű került 2328 kötetben (1909-ben 2161 mű 2835 kötetben).

A köteles nyomdatermékek kezelését végző irodában ez év alatt 2394 nyomtatványcsomag érkezett (1909-ben 2446); az iroda pedig 3036 postai küldeményt, jobbra átvételi elismervényeket továbbított (1909-ben 2721-et); ezek között 1148 be nem küldött sajtótermékek reklamálása volt (1909-ben 1043). A könyvtár a lefolyt év alatt 19 esetben (1909-ben 17-szer) kereste meg a közalapítványi kir. ügyigazgatóságot, hogy a köteles példányok beküldéséről szóló törvény intézkedéseit megsértő nyomda-

tulajdonosok ellen peres eljárást indítson. Úgy ezen, valamint korábban megindított eljárások eredményeül az orsz. Széchényi

NOVA POSONIENSIA.

ANNO CHRISTI MDCC XXI.
DIE XIII. AUGUSTI.

Arisis a. d. 18. Iulii. Turcarum legatus, quem nuper Regi valedixisse nuntiabamus, Aurelianensem quoque Ducem nudius abhinc quartus salutavit. Hodie Cameracensem addibit Archiepiscopum; post duos vero dies Bibliothecam regiam eum spectaturum aiunt. Nobilissimo *Poulardo*, quem *Dux Aurelianensis*, Praefectum mercatorum, (a) *Cairi* in Egypto commorantium constituit, iniunctum est, ut itineri sese quamprimum accingat: credimus igitur cum nauibus legati turcici eum esse profecturum. (a) *Consul.*

Alia a. d. 21. Iulii. Cum idem turcarum Legatus a. d. 18. Iulii, Bibliothecam regiam visurus, rheda veheretur, factum est, ut Regi in platea S. Honorii

occurreret: quod cum Rex aduertisset, etsi ei iam valedixerat, tamen colloqui porro cum eo cupiens, propius cum sua ad eius rhedam accessit, denuoque eum salutavit: quem honorem sibi exhibitum Turca permagni habuit, Regique iterum verbis conceptissimis, valedixit. Nullum iam est dubium, quin proximo die veneris, ad suos tandem sit reversurus.

Roma a. d. 12. Iulii. Coniux Pro-Regis Neapolitani, superiori hebdomade, cum triremibus Neapolim hinc proficiscentibus, discessit. Praeterita Iouis die sanctius Purpuratorum Consilium, in quo res Religionis atque conscientiae iudicari solent, coierat, in quo de libello Ducis *Bracciani* consultarum esse fuerunt: is enim a Pontifice summo petiit, ut sibi coniugis mortuae sororem germanam, eamque Principis *Eugenie* unicam filiam,

1. kép.

könyvtár javára 167'85 kor. pénzbüntetés és kártérítés folyt be (1909-ben 217'44 korona).

II. *Hirlapkönyvtár.* Gyarapodás: *Köteles példányokban* (t. i. a törvényben előirt havi vagy évnegyedes csomagokban és szabályellenesen: egyes számonként küldve) 87.883 hirlapszám; *ajándék útján* 1941 szám; *vétel útján* 3288 szám; a könyvtár egyéb osztályából *áthelyezés útján* 1931 szám. Az összes gyarapodás tehát 95.043 hirlapszám (1909-ben volt: 94.210).

Az ajándékok közt kiemelendők a Nemzeti Kaszinó által átengedett külföldi hírlapok, melyek már több mint tíz éve többé-kevésbé teljes példányokban gyarapítják a hirlaptár anyagát. Egyéb ajándékozók voltak még: Délamerikai Egyesült Köztársaságok; a «Fejérvármegye Hivatalos Lapja», a clevelandi «Szabadság» és a «Veterinarius» cz. lapok szerkesztősegei; Engel Imre (Szeged), dr. Herrmann Antal, Kereszty István, Madarassy László, dr. Pap Zoltán, Verbiř Béla.

Nevezetes szerzemény még a Thaly Kálmán hagyatékából származó «Nova Posoniensia» 1721—22. évi 52 száma; ezen első, rendszeresen megjelenő magyarországi hírlapról mutatványt közlünk. (1. kép.) Ritka a Thaly Kálmán által 1863-ban szerkesztett «Nemzeti Képes Ujság», benne a később elkobzott 12. szám eredeti példánya; Széll Farkas hagyatékából származik az 1848. évi «Debreczen-Nagyváradai Értesítő» három száma, dr. Kacziány Gézától pedig az 1849. évi «Magyar Őr» két száma, a mely évfolyamok rendkívül becsesek, mert eddig egyetlen számuk sem volt meg a Múzeum gyűjteményében.

Hírlapok vásárlására 213·90 K fordítottatott (1909-ben 209·50 K).

A hirlaptár olvasótermet 3250 olvasó látogatta, kik a könyvtárban 6341 kötetet használtak; kölcsönzés útján pedig 51 intézet és egyén 171 hírlapkötetet használt a könyvtáron kívül. Összesen tehát 3301 olvasó 6512 hírlapkötetet vett igénybe (1909-ben 3437 egyén 6766 kötetet).

Czéduláztatott 677 évfolyam, átnézetett 69.775 hirlapszám, bekötöttetett 1298 kötet hírlap.

A föltartóztathatatlanul növekvő anyag elhelyezése már-már alig lehetséges; az elmúlt évben, a világosság rovására, kényszerülve volt a hirlaptár az emeletnyi magasságban végigfutó folyosó ablakainak felső fölkéjébe polczokat erősíteni, hogy így legalább 6—700 kötet számára jusson hely, a mi azonban aránylag elenyésző csekély. A tavaly megkezdett átrakodás így

is átnyulik a jövő esztendőbe, a nélkül, hogy a helyszűke számbavehető orvoslást nyerne.

Főlemlítendő — mint a kezelést megnehezítő s a teljes rendtartást illuzóriussá tevő körülmény — hogy a nyomdák nagy része, minden figyelmeztetés után is, a törvény világos szövege ellenére számonként küldi be a hirlapokat s ebből az anyagból, melynél az eltévedés lehetősége is inkább fönnforog, aztán jóval több hiányzik, mint a nyomdai kimutatással csomagban küldött, rendezetten érkező anyagból. A lefolyt évben 17.109 szám (míg 1909-ben csak 16.053 sz.) érkezett be egyenként.

III. *Kézirattár*. Gyarapodás: *Ajándékozás* útján 15 kézirat, 60 irodalmi levél, 1 zenei levél, 14 irodalmi analecta; *hivatalos gyűjtés* útján 1 népdal-gyűjtemény; *vétel* útján 22 újkori kézirat, 41 irodalmi levél, 17 zenei levél, 2 zenei kézirat, 25 irodalmi analecta; *áthelyezés* útján 7 kézirat, 10 irodalmi levél, 2 zenei levél, 1 zenei kézirat, 8 irodalmi analecta. Az évi gyarapodás darabszáma tehát 494 (1909-ben 425 darab).

Kéziratok vásárlására 3313·20 korona és 318·80 márka fordított (1909-ben 2989 korona és 54·60 márka).

Kéziratokat ajándékoztak:

Fabó Bertalan, özv. Gillming Ferenczné, Gulyás Pál, dr. Győry-Szabó Károly, dr. Hampel Józsefné, Hegymeghy Dezső, d'Isoz Kálmán, Kereszty István, Madzsar Béla, Mahler Ede, Melich János, Schapf Endre, néhai Széll Farkas örökösei, Tettei Nándor, Tolnai Vilmos, Vécsey Tamás.

A szerzemények közt kiemelendő a Petőfi-ereklyetár jelentékeny gyarapodása. Tizenhat darab oly könyvet sikerült megszerezni, melyek a költő könyvtárából valók. A többi ereklyét Szendrei Júlia, Petőfi Zoltán, Petőfi István s a Horvát-család tagjainak levelezése és egyéb iratai képezik, melyek főleg Szendrei Júlia és Petőfi Zoltán életére nézve tartalmaznak nagybecsű adatokat.

Az irodalmi levelestár főleg néhai Ágoston József hagyatékából származó írói levelekkel nyert nevezetes kiegészítést.

Érdekesebb kéziratok: egy 1644-ben Nagylévárdon lemásolt német nyelvű szakácskönyv, egy 1722-ből való magyar lovassági *regulamentum*, a magyar vezényszavak egyik legrégebb kútforrása, Balog Istvánnak a magyar színészet egyik úttörőjének 1820—1839 között irt naplója, Papp János Magyar története, melyet a szerző

mint Guyon tábornok gyermekeinek nevelője írt Damaskusban s benne a szabadságharcz történetét személyes élményei alapján írta meg, stb.

A zenei kéziratok közt kiemelendő Ruzitska József Kemény Simon czimű operájának 1822-ből való partitúrája és Liszt Ferencz Ave Mariájának eredeti kézírata, melynek egyik átdolgozását a szerző sajátkezű följegyzése szerint Budapesten 1881 március 24-én írta. E kéziratnak azt a részét, a hol annak dátuma olvasható, facsimileben közöljük (2. kép).

A zenei levelek gyűjteménye Liszt Ferencz, Reményi, Hummel, Hauser stb. leveleivel szaporodott.

A kéziratát a lefolyt évben 228 kutató kereste föl, kik annak állományából 796 kéziratot, 2314 irodalmi levelet és 17 analectát használtak. Hivatalos megkeresésre 32 esetben 66 kézirat és 13 irodalmi levél kölcsönöztetett ki. A használók száma tehát együttvéve 260, a használt daraboké pedig 3706 (1909-ben 235 kutató 1090 darabot használt).

Elkészült Pulszky Ferencz nagy terjedelmű levelezésének — mely részenként került különböző alkalmakkor a könyvtárba — egyesített jegyzéke, hasonlókép az újonan létesített Musica szak repertoriuma. Az irodalmi levelestár és irodalmi analecták csoportja revideáltatott és új jegyzék készült a Petőfi-ereklyékről. Az újabb szerzemények rendszeres feldolgozásában nincs hátrálék.

IV. *Levéltár.* Gyarapodás: *ajándék* útján 3164 darab, *vétel* útján 3425 darab, *áthelyezés* útján 4 darab, *letét* útján 526 darabbal, összesen 7119 darabbal szaporodott. Ez az összeszámtott mennyiség azonban csak igen kis része az évi gyarapodásnak, mely épen a lefolyt év alatt szokatlanul nagy mérveket öltött. Ez év alatt kerültek ide: letéteményképen a Magyary-Kossa cs. levéltára, végrendeleti intézkedéssel Thaly Kálmánnak nagy mennyiségű másolatokból és eredetiekből álló gyűjteménye, valamint itt letéteményezett családi levéltárának kiegészítésére rendelt hagyatéka és Türr Istvánnak az állam által 40.000 koronáért megszerzett irodalmi hagyatéka és levelezése. Mindezen igen nagy terjedelmű, egyenkint sok-sok ezer darabra menő gyűjtemények rendezésére és számbavételére a lefolyt év alatt gondolni sem lehetett, mert a levéltár maroknyi személyzetét az egyre sűrűbben jelentkező kutatók kiszolgálása és a napi ügyek

elintézése, főleg pedig a könyvtárban működő vizsgálóbizottság kívánalmainak teljesítése a legnagyobb mértékben megakadályozta abban, hogy intenzív levéltári rendezési munkásságot végezessen.

Levéltári darabokat ajándékoztak a következők:

Bevilaqua Béla, Budapesti tábori főpapi hivatal, Darányi Kálmán, Dévai Gyula, Josipovics Miklós, Königmajer Ilona, Márki Ferencz, Mautner László, Mika Sándor, Orsz. börtönügyi múzeum, néhai Reiner Zsigmond, özv. Széll Farkasné, id. Szinnyi József, Tettei Nándor, Thallóczy Lajos, Vécsey Tamás.

A levéltár gyarapítására 57.320 korona, 361'95 márka és 1200 frank fordított. Ezen szokatlanul nagy összegből 40.000 korona a Türr-iratok vételárára esik, melynek fedezéséről a magas kormány külön hitel nyújtásával gondoskodott. Továbbá 5350 koronát tesz ki a gróf Kreith-féle 1848/49-iki szabadságharci múzeumból megszerzett iratok vételára, 3000 koronáért a Kacziány-féle gyűjtemény szereztetett meg, 2600 koronáért pedig egy nagyobb erdélyi levéltárból és gyűjteményből származó középkori okleveleket és armálisokat sikerült megszerezni.

A múzeumi törzsanyag feldolgozott gyarapodásából 177 db a középkori eredeti oklevelek, 37 db a nemesi iratok és címereslevelek, 1705 db a szabadságharc és emigrációkori gyűjtemény-csoportjába esik.

A nevezetesebb szerzemények közül kiemelendő: 139 középkori oklevélből álló gyűjtemény, mely egy magánlevéltár anyagából vétel útján került a Múzeum tulajdonába; ez oklevelek jobbra Hunyad és Közép-Szolnok vármegyékre, továbbá a Csáholi-családra vonatkozólag tartalmaznak adatokat. E gyűjteményben van a többi közt II. Ulászló király által 1508 május 27-én fia, a gyermek II. Lajos nevében kiállított hitlevél eredetije, melyben tudatja az ország lakosaival, hogy fiát magyar királylyá koronáztatja s egyúttal a maga, fia és összes örököseik nevében fogadja, hogy az ország törvényeit, szabadságait híven megtartja, fiát a magyar rendek között az országban hagyja, idegen fejedelemnek nevelés végett át nem adja és kötelezi fiát, Lajos királyi herceget arra, hogy érett korban az ország jogainak megtartására ígéretet tegyen. E nagyérdekű oklevélnek a mellékelt facsimilén adjuk képét.

Megszereztetett a fiágon kihalt gróf Beleznay-család levél-

tára, mely 6750 darabból áll, ezek között 10 db eredeti középkori oklevél. Az újabbkori iratok közül pedig különösen kiemelendők néhai Thaly Kálmán nagyterjedelmű történelmi forrás-gyűjteménye, különösen a Thököly- és Rákóczi-korra vonatkozó eredetiek és másolatok tömegével, Türr István tábornok hagyatéka, Kacziány Géza 1848/49-es gyűjteménye és a gr. Kreith Béla múzeumából megszerzett s főleg az emigráció kezdetére vonatkozó anyag. Az 1848/49-es iratok közt érték szempontjából az első helyek egyikére kell tennünk a honvédsereg központi halálozási nyilvántartó anyakönyvét, melyet a budapesti tábori főpapi hivatal közvetítésével a cs. és kir. közös hadügyministerium ajándékozott a Múzeumnak, és a Kacziány-gyűjteménynyel megszerzett 1849-iki radikálpárti programot sok eredeti aláírással. Nagyérdekű egy ajacciói kereskedőtől, A. Folaccitól 1200 frankon megszerzett 12 darab emigracionális levél, melyek Kossuthtól, Teleky Lászlótól, Cavourtól stb. Pietri senatorhoz intézvék.

A címeres és nemeslevelek gyűjteménye 37-tel gyarapodott. Ezek között van egy középkori is, Zsigmond király címereslevele Gathaly László részére 1431-ből. Az újabbkori címereslevelek között feltűnő nagy számmal találhatók erdélyi fejedelmektől származók, egyik-másik szép lapszéli díszítésekkel. A legújabb korbeli armálisok közt pedig díszes kiállítása és ezüsttokba foglalt pecsétje által kiválik Mária Terézia 1753-iki grófi oklevele a Klobusiczky-család részére.

A letéteményezett családi levéltárak száma a lefolyt évben a következőkkel gyarapodott:

1. A Hidaskürti Nagy-családdal, melyet Magyary-Kossa Ferencz téteményezett le. A levéltár összesen 2125 darabot foglal magában, ezek között 8 db középkori oklevél, 4 címereslevél és nemesi irat található.

2. A fiágon kihalt gróf De la Motte-család levéltára, melyet özv. báró Skrbenszky Ottóné szül. De la Motte Róza grófnő helyezett el a Múzeumban; a kis levéltár mindössze 34 darab XVIII. századi iratot foglal magában.

3. A Magyary-Kossa-család levéltára, melyet Magyary-Kossa Sámuel helyezett letétbe. E levéltár rendezéséhez még nem lehetett hozzáfogni. Ez új levéltárakkal az itt elhelyezett családi letétek száma 88-ra emelkedett.

Ezenkívül egyes levéltárak újabb letétek által tekintélyes kiegészítést nyertek. Így:

1. A báró Jeszenák-levéltár Thaly Kálmán hagyatékából annak állagába tartozó 79 darabbal.

2. A gróf Forgách-levéltár szintén e hagyatékból 49 dbbal.

3. A Thaly-család levéltára szintén e hagyatékból Thaly Kálmán nagyterjedelmű levelezésével s reá és családjára vonatkozó iratokkal gyarapodott.

4. A gróf Széchényi-levéltár gróf Széchényi Viktor által 398 darab genealogiai táblával és címerrajzzal bővült.

5. A Berzeviczy-család levéltárát Berzeviczy Albert v. b. t. t. egy darabbal gyarapította.

A levéltárat a lefolyt évben 209 kutató kereste föl, kik annak állományából 71.324 darabot használtak; 33 térítvényen 2517 db irat kölcsönöztetett ki, összesen tehát 242 egyén használt 73.841 darabot (1909-ben 252 egyén 101.291 darabot).

A levéltár munkásságát a növekedésknapló részletes vezetése, az újabb szerzemények rendezése, a közönség részéről egyre nagyobb mérvben nyilvánuló nemességi kérdezősködések ügyében való kutatások végzése és a Múzeumban működő bizottság követeléseinek kielégítése teljes mértékben igénybe vette s hogy mégis jutott idő nagyobb gyűjtemények rendezésére, ez csak fokozott munkássággal volt elérhető.

A már fönt ismertetett levéltári rendezéseken kívül felállított a Szunyogh-levéltár, összesen 17.513 jobbara legújabb kori irattal. Feldolgoztatott a Hidaskürti Nagy-család levéltára 2125 darab irattal és nagy mértékben haladt a Türr-iratok rendezése, mely a levéltár személyzetének három tagját állandóan foglalkoztatta.

A könyvtári tisztviselők és alkalmazottak irodalmi munkásságát a következő összeállítás mutatja:

Id. Szinnyey József

osztályigazgató.

1. Magyar írók élete és munkái 119—122. füzet. (XIV. kötet 1—4. füzet. Tánecz-Ujhely.)

2. Széki gróf Teleki-család írói. (Különlenyomat a «Magyar írók»-ból).

3. Merényi (Müller) Matild meghalt! (Visszaemlékezések. Komáromi Lapok 5. sz.)

4. Bach-korszak. Naplójegyzetek 1852. VII—IX. (Komáromi Lapok 1—3., 9—10., 44—48. sz. Részben átvette az Ország-Világ 7., 8. sz. Különlenyomatban is megjelent.)

5. A magyarság. (Budapesti Hirlap 79. sz.)

6. A régi Komárom. (Komáromi Lapok 36. sz.)

7. A nyárasdi csata 1849. (Budapest 306. sz.)

Kollányi Ferencz

pápai praelatus, jaáki apát, igazgató ör, a hiteles helyi levéltárak országos főfelügyelője, a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagja.

1. Az Akadémia és a Nemzeti Múzeum. Értekezések a történettudományi osztály köréből. (XXII. köt. 8. sz. 121. l.)

2. Emlékeszéd Knauz Nándor fölött. (Kéziratban.)

3. Szerkesztette a Magyar Könyvszemlét.

Sebestyén Gyula

igazgató ör.

1. Szana Tamás emlékezete. Székfoglalója alkalmából elmondta a Kisfaludy-Társaság 1910. márcz. 3-iki fölolvasó ülésén.

2. Volt-e naiv époszunk? Székfoglaló tanulmány. Bemutatta a Kisfaludy-Társaság 1910. márcz. 3-iki fölolvasó ülésén.

3. Petőfi-ereklyék a Magyar Nemzeti Múzeumban. (Ismeretterjesztő előadás 1909. nov. 13-án a Magyar Nemzeti Múzeum dísztermében. Kivonata: Jelentés a M. N. M. 1909. évi állapotáról. Budapest, 1910. 252—254. l.)

4. Jelentés lipcei, berlini, prágai és bécsi útjáról. (U. o. 208—216. l.)

5. Jelentése veszprémmvármegyei gyűjtőútjáról. (U. o. 216—220. l.)

6. Katona Lajos Nekrolog. (Budapesti Szemle, 1910. szept. 405. füz. 450—454. l.)

7. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság Magyar Népköltési Gyűjteményét.

8. Munkácsi Bernáttal szerkeszti az Ethnographiát.

Horváth Ignác

igazgató ör.

1. Az 1909. évben keletkezett és megszűnt folyóiratok. (Melléklet a Magyar Könyvszemle 1910. évf. 3. füzetéhez.)

2. Történelmi repertorium. (Századok 1910. évfolyam.)
3. A magyar bibliografiai irodalom repertoriuma az 1909. év utolsó és 1910. év első három negyedében. (Magyar Könyvszemle 1910. évf.)
4. Jogi könyvtár. A jog- és államtudományi irodalom műszavak szerint rendezett könyvszete 1867—1910. című, Kudora Károly munkájának ismertetése. (Magyar Könyvszemle 1910. 4. füzet.)

Kereszty István

ör.

1. Budapesti Hirlap 172. sz.: Francia ponyva-versek. I. Rákóczi Györgyről (fordítások: dr. Haraszi Emil cikkében).
2. Egyetértés 67. sz. (a képes mellékleten): Siposs Antal.
3. Erkel Ferencz-Emlékkönyv: Az Erkel-család krónikájához.
4. A Franklin-Társulat kézi lexikona: Színészeti és zenei cikkek. (Sajtó alatt.)
5. Magyar Könyvszemle: A hazai hirlapirodalom 1909-ben (Melléklet.)
6. Művészeti Almanach 1911-re: Előadó zeneművészeink a külföldön.
7. Renaissance 12. sz.: Zenekongresszusi gondolatok.
8. Színházi Ujság (Szeged) 1. és 3. sz.: Budapesti zenei levél.
11. sz. Erkel Ferencz operái.
9. Színjáték II. évf. 3. sz.: A zenei szezon.
10. Vasárnapi Ujság 9. sz.: Chopin. 12.: Strauss Rikárd: «Elektra».
- 22.: Goldmark. 45.: Erkel Ferencz. 47.: Rékai Nándor: «György barát».
11. A Zene 5. sz.: A 80 éves Goldmark. 11.: Erkel Ferencz százéves.
12. Zeneközlöny 1909—10. 18. és 19. sz.: Dalolhatóság. 24.: Visszapillantás a lefolyt operaévre. — Minden számban: A M. Kir. Opera krónikája. 1910—11. 2. sz.: Szentirmay Elemér.
13. Zenelap 1. sz.: A tegnap és a holnap. 2.: Egy gonoszabb járvány. 5.: A százéves Chopinről. 6.: Márczius tizenötödike. 9.: Goldmark, az örökifjú. 10.: Érdek és érdeklődés. 11.: Operaházi ügyek. 13.: Emlékeztető. 17.: A százéves Erkel. — Sok számban a zeneirodalmi kritika.
14. Kéziratban dal- és karénekszövegek (az Egyetemi Énekkarok stb. számára).

Dr. Áldásy Antal

ör, a Magyar Tudományos Akadémia lev. tagja, egyetemi m.-tanár, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság titkára.

1. Schönherr Gyula emlékezete. (Turul 1910. évf. I. füzet.)
2. A magyar országgyűlés követsége V. Lászlóhoz 1452. október havában. (Századok 1910. évf. VII. füzet.)

3. Ismertetések a Századok és a Turulban.
4. Cikkek a New-Yorkban megjelenő Catholic Encyclopedia-ban.
5. Genealogiai és heraldikai tárgyú cikkek a Révai-féle Nagy Lexikonban.
6. Szerkesztette a Turul-t, a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság közlönyét.

Dr. Bátky Zsigmond

ör.

1. Könyvismertetések az Ethnographiában.
2. A hajítófához. U. o.
3. Supon A., Fizikai földrajz című munkája I. kötetének fordítása. (Kogutowicz K.-val és Littke A.-val.)
4. Földrajzi tankönyvbírálatok a kultuszminiszterium számára.

Dr. Melich János

ör, egyetemi magántanár, akad. I. tag, a helsinki-i Finn-ugor társaság és a várnai Archaeologiai társaság I. tagja.

1. A magyar nyelv szláv jövevényei. (Különlenyomat a Magyar Nyelv című folyóirat 1910. évi folyamából.)
2. Die Herkunft der slavischen Lehnwörter der ung. Sprache. Berlin. (Különlenyomat az Archiv für slav. Philologie 1910. évi folyamából.)
3. A tövégi magánhangzókrol. (M. Nyelv 1910.)
4. Heyden Sebald «Gyermekei beszélgetéseinek» krakkói töredéke. (Különlenyomat a Magyar Könyvszemle 1910. évi folyamából.)
5. Kisebb közlések, szövejtések, könyvismertetések a Magyar Nyelv, Magyar Könyvszemle, Archiv für slav. Philologie, Egyetemes Phil. Köz-löny című folyóiratokban.

Dr. Vértessy Jenő

ör.

1. Czakó Zsigmond. Fölolvasás a M. T. Akadémia febr. 21-iki ülésén. (Kivonata megjelent Akadémiai Értesítő IV. f.)
2. Vörösmarty drámáiról. (Budapesti Szemle III. f.)
3. Hugo Károly iratai a M. Nemz. Múzeum könyvtárában. (Magyar Könyvszemle III. f.)
4. Régebbi Faust fordítások. (Erdélyi Múzeum IV. f.)
5. Donnay és Aristophanes. (Egyetemes Philologiai Köz-löny VIII. f.)
6. Egy modern arab drámáról. (Uránia X. f.)

7. Rákóczi. Költemény. (A Cél II. f.)
8. A kard. Hugo Viktor költeménye. Fordítás. (Budapesti Szemle VIII. f. és Olcsó Könyvtár 1591—2. sz.)
9. Yvette. Maupassant regénye. Fordítás. (Klasszikus Regénytár X. sorozat.)
10. Kisebb közlemények az Életheben, az Egyetemes Philologiai Köz-
lönyben és a Magyar Nyelvőrben.

Dr. Gulyás Pál

segédőr, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetségének jegyzője, a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Főfelügyelőségének népkönyvtári szakmegbízottja, a Magyar Könyvszemle segédszerkesztője.

1. Népkönyvtári címjegyzék. Budapest, 1910. (A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa kiadása. 8-r. 596, 2. l.)
2. Les drames scolaires français d'un Jésuite hongrois. (Revue d'histoire littéraire de la France. 1910. évf.)
3. Voltaire és Shakespeare. (Magyar Shakespeare-tár 1910. évf. és különnyomathban.)
4. Francia iskolai drámák hazánkban. (Erdélyi Múzeum 1910. évf.)
5. Egy ismeretlen Vitéz-kódex a hannoveri kir. könyvtárban. (Magyar Könyvszemle 1910. évf.)
6. Páris tudományos közkönyvtárai. II. és III. közlemény. (U. o.)
7. Az 1680. üstökös-járás irodalmához. (U. o.)
8. Az új fővárosi könyvtár tervezete. (U. o.)
9. Az új fővárosi közkönyvtár körül. (U. o.)
10. Vidéki könyvtáraink. (U. o.)
11. Az olasz népkönyvtárügy fejlődése és jelen állása. I. közle-
mény. (Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1910. évf.)
12. A katonaság, a tanító és a kultúra. (Népnevelők Lapja 1909. évf.
Pótlás a tavalyi kimutatáshoz, melyből, minthogy a cikk tudtom nél-
kül jelent itt meg, kimaradt.)
13. Könyvismertetések: A) az Egyetemes Philologiai Köz-
lönyben, B) a Magyar Könyvszemlében, C) a Museumskundéban.
14. Kisebb közlemények: A) a Magyar Könyvszemlében és B) a
Magyar Nyelvben.

Dr. Bártfai Szabó László

segédőr, a Heraldikai és Genealogiai Társaság jegyzője.

1. A Hunt-Paznan nemzetségbeli Forgách-család története. Buda-
pest, 1910.
2. Gyöngyös város czéheiről. (A Gyöngyösi Kalendárium 1910. évf.)
3. Könyvismertetések a Turulban.

Dr. Bajza József

segédőr.

1. Petőfi István versei. (Petőfi-könyvtár XVII. kötet.)
2. Petőfi költői nyelvéről. (Magyar Nyelvőr.)
3. A Szemere-Tár Bajza-levelei. (Irodalomtörténeti Közlemények.)
4. Birálatok: 1. Rubinyi Mózes: Mikszáth Kálmán stílusa és nyelve. (Magyar Nyelvőr.) 2. Maday Gyula: A költői nyelv és Csokonai. (Magyar Nyelvőr.) 3. Haraszti Károly: Bajza és Toldy levelezésének irodalmi jelentősége. (Irodalomtörténeti Közlemények.) 4. Concha Győző: A gentry. (Turul.)
5. Szeremley Császár Lóránt †; Prohászka János: Petőfi költői nyelvének főszajtságai. (Philologiai Közöny.)

Jakubovich Emil

gyakornok.

Könyvismertetések a Turulban:

1. A csikszentsimoni Endes-család levéltára 1544—1848. (Közlí Sándor Imre. Kolozsvár, 1910.)
2. Rudnay Béla: Az Ujfalu ssyak és Rudnayak pereí a Petrőczyek ellen 1543—1591. Budapest, 1910. (Turul 1910. évf. 3-ik füzet.)

Dr. Gerevich Tibor

gyakornok.

1. Le relazioni tra la pittura e la miniatura bolognese nel trecento. II. III. (Rassegna d'Arte, 1910. febbr.—marzo.)
2. Nuove ricerche intorno all'architettura Bentivolesca. (U. o. 1910. marzo.)
3. A barok-kutatás mai tudományos állása. (Budapesti Szemle 1910. július.)
4. Az építészeti munka szervezete a középkorban. (Budapesti építőmesterek ipartest. évkönyve.)
5. Külföldi Szemle. (Múzeumi és Könyvtári Értesítő 1910. 1—4. füzet.)
6. Könyvismertetések: a) Österreichische Kunsttopographie; b) E. Basermann—Jordan: Der Schmück; c) W. Bode: Die Sammlung Oscar Huldshinsky; d) Rassegna d'Arte; e) M. Csaki: Baron Bruckenthalsches Museum in Hermannstadt; f) b Forster Gyula: Olaszország legújabb törvényhozási intézkedései a műemlékek védelme körül;

g) H. Posse: Die Gemäldegalerie des Kaiser Friedrich-Museums. I. Abt.;
 h) J. Polnesics: Alte Innenräume österr. Schlösser, Paläste und Wohnhäuser. I. Lief.; i) Erdélyi Múzeum; j) A Pécs—Baranyamegyei Múzeum-Egyesület Értesítője; k) A Bács-Bodrogvármegyei Tört. Társulat XXV. évkönyve; l) Tragor J.: Vác története 1848—49-ben; m) E. W. Braun: Die Bronzen der Sammlung von E. Rho; n) L. Diehl: Der Altertümer-Sammler; o) P. Schubring: Hilfsbuch zur Kunstgeschichte; p) B. Kleinschmidt: Lehrbuch der christlichen Kunstgeschichte; q) M. Dvořák und B. Matejka: Topographie der historischen und Kunst-Denkmale im Königreiche Böhmen. U. o.; r) J. von den Gheyn: Chroniques et conquestes de Charlemaigne. (Magyar Könyvszemle 1910. 4.)

7. Kisebb közlemények és ismertetések a Rassegna d'Arte-ban.

8. Részt vett a Beatrix-Okmánytár sajtó alá rendezésében.

Bevilaqua Béla

gyakornok.

1. Libro d'oro della nobiltà Italiana. (Ismertetés. Turul.)
2. De stupae noxa 1823. (Állatorvosi Lapok.)
3. A valóság problémája. Ismeretelméleti tanulmány. (Sajtó alatt.)

Dr. Holub József

gyakornok.

1. A Mika Sándor szerkesztette Történelmi Olvasókönyvek VI. részébe (Magyarország története különös tekintettel az alkotmány történetére) fordította az 1435—1608-ig terjedő részt.
2. Heraldikai apróságok. (Turul 1910. IV. füzet.)
3. Zala vármegye megbízásából dolgozik a vármegye történeti monografiáján.
4. Könyvismertetések. A Századokban: Alexa Ivić: Ansiedlungen der Bulgaren in Ungarn. 1910. V. füzet. A Turulban: Ferenczi Miklós: Hadadi báró Wesselényi István élete és naplója. 1910. IV. füzet. Jahrbuch der K. K. Heraldischen Gesellschaft Adler, 1910. IV. füzet.

Dr. Rédey Tivadar

gyakornok.

Az 1910. évben a következő fővárosi lapokban jelentek meg közleményei: *Uj Idők*; *A Hét*; *Élet*; *Magyar Szemle*; *Pesti Hirlap*; *Az Ujság*. — Számszerint: 18.

A HAZAI RUTÉNEK LEGRÉGIBB NYOMTATVÁNYAI.

DR. SZTRIPSZKY HIADORTÓL.

(Első közlemény, két szövegképpel.)

A rutének száma a XVI—XVII-ik században történt sűrű telepítés miatt erősen növekedőben volt. Azelőtt úgy csekély számuk, mint pásztoroló életmódjuk nem adott alkalmat irodalom keletkezésére. Addig az időig irodalmuk tisztára templomi ószláv könyvekből és pedig túlnyomóan kéziratokból állott. Mivel fejlődésük legrégibb góczpontján, a máramarosi Körtvélyes bazilita monostorában már nyomdájuk is volt 1640 és 1680 között. Ennek mindössze két termékét ismerjük: 1. *Bukvar* és 2. *Pentecostarion* cziműt, a mint azt Petrof kimutatta.¹

A politikai jogokkal nem biró, törvényileg el nem ismert görögkeleti vallás jobbagysorra szorította a rutén papokat, e nemzetiség egyedüli vezetőit s így kulturintézmények teljes híján azon a két könyvön kívül egyebet nem is termelhettek. Irodalmuk csakis akkor indult némi fejlődésnek, a mikor az 1646. évi vallási unio révén a nyugateurópai eszmeáramlatok körébe jutottak. Ezek hatása alatt a XVII. és XVIII. században alig tizenkét rutén könyv keletkezett, a melyeket a hazai könyvészet részben egyáltalán nem ismer, részben pedig kiegészítésre, pótlásokra várva hiányosan ismertet.

I.

3. DE CAMELIS JÓZSEF, Katechisis dlja nauki Uhroruskim ljudem žložennij. *Nagyszombat*, 1698. az akadémia betűivel

¹ *Materialy* dlja istoriji ugorskoj Rusi, V. 101—105. 1. Ismertetője, Melich János dr. (*M. Könyvszemle* 1909:93.) minden megjegyzés nélkül hagyja Petrofnak azt az állítását, hogy volt ennek a sajtónak még egy harmadik nyomtatványa is és pedig egy Molitvoslov, azaz imádságos könyv. Mi azt hisszük, hogy Petrof ezt kellőleg nem bizonyította be. Ezért tehát csak a fönti kettőt tartjuk Régi Magyar Könyvtárunkba való adaléknak.

Hoerman András által. 8°, elül: címlevél + 362 számozott lap + a fordító, Kornicki János zárószava, tartalom és sajtóhibák jelzése 3 számozatlan levelen.

Amíg az orthodoxiáról a katolikus hitre vezető átmenet tartott, a régi barbár világ még jó sokáig folytatódott a rutén papság kivált hegyvidéki részének tanultsága tekintetében. Ezen a siralmas állapoton akart segíteni a Chios-szigetről származott és Rómából Munkácsra küldött új püspök, a görög De Camelis József. Legelső dolga volt, hogy papjait a jobbágysorból kiszabadítsa és számukra, mint katolikus papoknak, mentességet eszközöljön ki Lipóttól. Ezt a kurucz háborúk lezajlása után nagy nehezen aztán ki is küzdötte a földesuraktól, köztük időrendben legelsőnek Rákóczi Ferencztől.

Második dolga volt, hogy papjait a keresztény hit igazságaira rendszeresen megtanítsa. Ebből a célból latin nyelven papi katekizmust állított össze, a melybe beleszorította a papoknak szükséges sok egyéb tudnivalót is. De Camelis azonban idegen volt; a rutén nyelvhez még csak nem is konyított s így csupán ruténul tudó papjai számára ez a latin könyv hasznát nem hozott volna. Alkalmas embert keresett tehát, a ki azt ruténra lefordítsa. A siralmas viszonyokat igen jellemzően azonban nem találkozott tizenhatsz vármegyére kiterjedő egyházmegyéjében egyetlen tollforgató pap sem, a kire ezt a munkát bízhatta volna. Így hát Galicziából hozatott tudós papot *Kornicki* János személyében, a ki azt 1697-ben lefordította. A püspök azután 1698-ban Nagyszombaton a jezsuiták sajtóján ki is adatta ezt a 368 oldalas katekizmust.¹ A ruténeknek ugyanis fejedelmi pártfogás és iskolák, meg egyéb művelődési eszközök teljes hiányában saját nyomdájuk egészen 1863-ig nem volt.

Ez volt a legelső katolikus, sorrend szerint azonban már harmadik, rutének számára készült hazai nyomtatvány.² Teljes czime a következő:

¹ Szabó K. (R. M. K. II. 1933.) tévesen 412 laponak írja le, holott a címlevelén kívül tényleg 362 számozott *oldala* és a végén három számozatlan levele van, tehát a könyv címlevelével együtt összesen 370 lapos.

² Szabó Eumén *Christomatia* című munkájában (Ungvár, 1893. 187 l.) azt írja ugyan, hogy De Camelis püspök még előbb, 1692-ben egy *Casuistica* című rutén könyvet is adott volna ki ugyancsak Nagyszombatban. Ez tehát

Katechisís | dlja nauki Uhroruskím ljudem | zložennij | Ot prevelebnijš (oho): H(ospo)dina Jo:Josífa: | De Kamelis Chio Ep(isko)pa Sebast(ijskoho): Mu- | kačov(skoko): i proč: | Nami-sníka (Ap(osto)lskoho nad Ljudmí | Vostočn(oho): (nab(o)žen-(stva): | v Krolevstvi Uhorskom, i jeho Predjilach | Presvit(loho): Cesar(skoho): i Krolev(skoho) Maje- | statu sovitníka. | IH̄S v Ternavi Típom: Akadem(iji): odsmene An- | dreja Hoermann, Roku B(o)ž(o)ho, 1698.¹ (1. ábra.)

Magyar jelentése im ez: Katekizmus a magyar-rutén nép tudományára (tanítására) szerkesztve főtisztelendő Chiosi De Camelis Jo. József úrtól, sebastiai és munkácsi stb. püspöktől a magyar királyságban és részeiben lakó keleti szertartású népek apostoli helytartójától, a felséges császárnak és királynak tanácsosától. Nagyszombat, az akadémia betűivel, tölem Hoermann Andrástól az Úrnak 1698. évében.

A kis nyolczadrétű könyv lapjának nagysága 9×15 cm., a szövetségzés tükrének szélessége 7.7 cm., a tükör magassága 11.7 cm., azonban lapszám, ívjelzés és az órszók nélkül; ezeket is beletudva, a tükör teljes magassága 13 cm. Sárgás papirosú lapjai fent a közepén számozvák és pedig a cziril abc folyó betűivel. Minden lapszámot 2—2 szembe fordított hajlott zárójel foglal maga közé, ilyenformán:)(ā)(.

Vízjegye nincs, ívjelzése pedig a lap alsó felének közepén így halad: $A_2 A_3 A_4 A_5$, három levelen a jelzés megakad; azután következik a második ív jelzése: $B_1 B_2 B_3 B_4 B_5$, három levél ismét

megelőzte volna a Katekizmust. Azonban a könyvészet sem ilyen, sem más című De Camelis-féle nyomtatványt nem ismer sem 1692-ből, sem pedig Camelis püspökségének (1690—1706) valamely más évéből. Szabó híradása téves, meg nem bizonyított; valószínűleg a Bizancki-féle 1727-ben megjelent Casuistica szolgáltatott okot a tévedésre, a mellyel amazt Szabó forrása összezavarta. Erről az utóbbiról alább. Szabó híradását minden megjegyzés nélkül elfogadta *Petrof*, *Materiali* IV. 28. és *Hodinka* Antal is, A munkácsi g. k. püspökség története 811. l.

¹ Ez az olvasás sokban eltér attól, a melyet Szabó Károly adott közre. (R. M. K. II. 1933. sz.) Mi Szabónak itt nemcsak sajtóhibáit igazítjuk ki ezzel, hanem a rutén nyelvű könyv címét csakugyan rutén fonetikával adtuk is vissza s nem nagy orosz-szerbes hangoztatással, mint a hogy ezt Szabó K. tette, nem tudom, melyik munkatársának (a könyvezim kiolvasójának) hibájából.

jelzetlen, azután ugyanígy a *C* stb. latin betűsor betűi egészen a *CC*₂-ig. Minden lapot őrszó rekeszt be.

A címlevél *b*) oldalának közepét ilyen szövegű négy sor foglalja el: *Keresztény tudomány Krisztus valamennyi hívője számára, úgy egyháziaknak, mint világiaknak; különösen pedig az ifjaknak szükséges.* E ritka könyv később felbukkanó, esetleg csonka példányainak meghatározhatására jónak látjuk tartalmának menetét részletesen is közölni.

A címlapot nem számítva, az *a*) betűvel jelzett első lapon kezdődik a szerző előszava s tart a 8-ik levélíg. A 9. levéltől kezdve a könyv tartalmát is mutató, következő fejezetek vannak benne:¹ 9. l. *Ščo majut čyniŭ duchovniŭ, podajučy ljudem tuju nauku.* (Mit tartoznak cselekedni a lelkipásztorok e tudománynak tanítása alkalmával.) — 12. l. A keresztény tudomány első fejezete. *O virji i ispovidaniŭ viry apostolskom* (így, apostolskoj helyett!). A hitről és az apostoli hitvallásról. (1. fejezet.) — 98. l. A reményről s az Úr imájáról (2. fejezet). — 122. l. A szeretetről és Istennek tízparancsolatjáról (3. fejezet). — 149. l. Az egyházi szentségekről (4. fejezet). — 157. l. A keresztségről (O krescenyi, így!). — 169. l. A bérnálásról. — 179. l. Az eucharisziáról. — 209. l. A bűnbánatról. — 230. l. Az utolsó kenetről. — 237. l. Az egyházi rendről. — 251. l. A jegyváltásról és a házasságról. — 272. l. Az ötödik fejezet különféle kérdésekre ad feleletet. — A 362-ik levelet három számozatlan követi. Ezek elsőjének, a 363-nak *a*) oldalán a fordítónak utószava olvasható, *b*) oldalán pedig a tartalom-mutató; a 364*a*–*b*) és 365*a*–*b*) oldalakon a tekintélyes számú sajtóhibák igazítása. A fordító zárószava így hangzik:

«Ezt a jámbor könyvet latinról ruténre fordítgatva, ha miben tökéletlenségem és gyenge tudományom miatt vétékbe estem s minden kifejezést elég világosan visszaadni nem tudtam, kérem a szent katolikus egyházat, hogy nekem bocsásson meg s bölcsességével az én tökéletlenségemet igazítsa meg és fedezzen be, mint jó anya, kinek is örökké fiául ismerem el magam, méltatlan szolgálja az Úrnak, Kornicki János.»

¹ A rutén jelleg megmutatására az első két szakasz címét eredetiben is adjuk.

Kissé körülményesen ismertettük ezt a harmadik hazai könyvterméket, mert 213 esztendő alatt igazi könyvészeti ritkaság lett belőle. Azt mondja ugyanis róla 1879-ben Szabó Károly, hogy

КАТЕХИЗЪ.

Для науки отрождскихъ людей
зложнній.

ѿ прѣкелебнѣхъ: гдѣа ѿ ѿснѣа:
 декамѣа хѣо епѣа себаѣ: моу.
 вѣчѣ: ѿ прѣ:

НАМѢСНИКА АПЪСКОГО НА АРЪМИИ
Восточн: Намѣст:

въ Крѡлѣствѣ Оугѡрскомъ, и еѡ Прѣдѣлѣ.

ПРЕСВѢ: ЦЕОѦ: Ѧ КРОЛѢ: МАЕ.
СТАТОУ СОВѢННКА.

Второй Типом: Академ: Юдмине Ан-
дрей Германна, Рок Бяго, ахад.

1. ábra.

csak *egyetlen példányban* van meg hazánkban és pedig épen a Magyar Nemzeti Múzeumban.¹

¹ Jelzése : Hung. e. 1086.

Ide valószínűleg a XIX. század elején juthatott, a mire a könyv emléklapjára írt följegyzésen kívül abból is következtetünk, hogy az 1806-ban befejezett Széchenyi-katalogus még nem említi. A könyvtárnak valamelyik tisztviselője, vagy talán olvasója névtelenül azt írta oda ugyanis németül, hogy: «De Kamilis Katechismus für die unirten Ruthenen in Ungarn Tyrnau 1619 in ruthenischer Sprache.» Erről már Szabó Károly is megállapította (illetőleg szlávista munkatársa), hogy téves keltezés. Téves pedig három okból. Az egyik az, hogy de Camelis munkácsi püspöksége 1690–1706 között tölt el. Már pedig a címlapon szerzőként világosan de Camelis szerepel s így ezt a könyvet 1619-ben, vagyis 71 évvel püspöksége előtt nem írhatta. A második ok pedig az, hogy ez a káté — mint a rutének valamennyi nyomtatványa 1850-ig általában — czirillbetűs. Már pedig a nagyszombati jezsuita sajtót czirillbetűvel épen De Camelisnek és a ruténeknek nagy pártfogója, Kolonics csak 1680 táján látta el. Erről nemcsak Kolonicsnak De Camelishoz ebben a tárgyban írt és Hodinkától röviden említett leveléből¹ értesülünk, hanem más uton is. Káldi Györgynek *Istennek szent akaratja* című és Nagyszombatban 1681-ben nyomtatott egyházi beszédei mellett a nyomdászok nyilatkozatot adtak ki, a melyben a többek között ezt írják: Prospectum insuper voluit Illma D. V. desertissimis Ruthenorum ac Rascianorum animibus, quas ruditate obscurissimas illustrare satagit, procuratis in *Ruthenicum typum* magna liberalitate calculis, *nunquam hic antea visi*.

Harmadik ok pedig Hoermann nyomdásznak a neve. Ez a könyvnyomtató a nagyszombati sajtó összes termékeiből kivehetőleg 1694-ben kezdett dolgozni s 1703 után neve a könyveken többé nem szerepel.

A megjegyzés névtelen írójának dátumbeli tévedése azonban igen egyszerű okra vezethető vissza, a mely Szabó Károly figyelmét elkerülte. A címlap a nyomtatás évét ugyanis így jelzi: AXrΘN. A czirillbetűk számértékben való használata szerint az $A = 1000$, $X = 600$, $\Theta = 9$, $N = 8$. A 90-es számnak jelzésére

¹ A munkácsi g. k. püspökség története 811 l. A czirill betűket Kolonics valószínűleg Krakkóból, a híres nyomdavárosból szerezte, a mely egyúttal katolikus is volt s így Kolonics keze ide elérhetett. Disunitus népektől effélelt bajosan kaphatott volna, Róma pedig illesmihez kissé messze volt.

azonban külön betű szolgál: a Ψ . Hoermann pedig nem ezt a szabályszerű Ψ czirillbetűt használta, hanem e helyett szokatlanul — egészen magyaros gondolkodás szerint — a 9-esnek megfelelő Θ jegyet. A czirillbetűs dátum névtelen megfejtője a Θ jegyet igazi értékében 9-nek, az N-t pedig tévesen, de érthető okból H helyett tíznek nézte, előtte tehát a ΘN jegyek egész természetszerűleg 19-nek tűntek föl. Annál is inkább pedig, minthogy a szláv nyelvekben a 19-es szám képződése akként történik, hogy a kilenczet hamarabb mondják és előbb is írják ki, mint a tizet. Akár a német neunzehn. Szabályosan tehát így kellett volna jelezni az 1698-as évszámot: $AX\Psi N$. Hoermann azonban ezt nem tette: az ő fülében előbb a 90-es szám csengett; ezt egészen magyar módra 9-essel fejezte ki s így adott alkalmat arra, hogy a két utolsó számot 19-nek olvassák 98 helyett.¹

De Camelis ezt a kátét bizonyára olyan példányszám-ban nyomatta ki, hogy egyházmegyéjének valamennyi papja kaphasson belőle, sőt megszerzését egyenesen kötelezőleg minden papnak el is rendelte. Már pedig a munkácsi egyházmegyéből azóta két új püspökséget is hasítottak ki, az eperjesi rutén ajkút 1820. s a szamosújvári rumén ajkút 1856. évben; így tehát a munkácsinak eredeti terjedelme — mint azt magának De Camelisnek *Diariumából* olvashatjuk² — háromszorosa volt a mainak. Kiterjedt pedig Szepes, Sáros, Zemplén, Abauj, Gömör, Hont, Heves, Külsőszolnok, Hajdú, Szabolcs, Bereg, Ung, Ugocsa, Máramaros, Beszterczenaszód, Szilágy, Szatmár és Bereg vármegyékre egészben vagy kisebb részeiben. A rumén ajkú eklézsiákat nem is számítva (mert azok is Munkácshez tartoztak 1856-ig), a tisztán rutén ajkú munkácsi és eperjesi egyházmegyéknek ma mintegy ezerszáz papja van. Figyelembe véve azt, hogy Olsavszki idején mintegy 800 parochia volt a megyében, De Camelis alatt is ugyanennyit vehetünk fel. Hozzászámítva ehhez az időközben megmagyarosodott eklézsiákat a nyugati és déli vármegyékben, mintegy 1000 rutén papja lehetett De Camelisnek a nagyszámú

¹ Egyébként a 90-es számjegynek 9-essel való jelzése más czirillbetűs könyvekben is előfordul, de nagyon ritkán, tehát szabályellenesen.

² Kiadta *Zsathkovics Kálmán* a Tört. Tár, 1890. évfolyamában.

(körülbelül 30) Bazil-monostorok lakóival egyetemben. S a jövő nemzedékre is kellett számítani a nyomtatáskor.

Hová lett hát az 1000—1500 példány káté?

Szabó Károly 1879-ben csak egyetlenegy példányt ismert az ország köz- és magángyűjteményeiben s azóta is tudtunkkal csak ötre szaporodott e szám. Egy csonka példánya megvan ugyanis Budapesten dr. Todoroszku Gyula bibliofil magángyűjteményében, a mely Sáros vagy Szepes vármegye egyik falujából került elő; a harmadik pedig szintén csonka, Lembergben van a Narodnij Dom rutén múzeumának úgynevezett Petruševič gyűjteményében. Ezt a példányt nem láttuk. Létezését csak onnan sejtjük, hogy Petruševič pontos leírását adja *Voprosy i otvety* című már idézett művében. Szabó Eumén Ungvárt 1893-ban megjelent «A magyarországi rutén irodalom christomatiája» című munkájában szövegpróbát nyújtva a kátéból, forrásul az ungvári püspöki könyvtárban levő példányt nevezi meg, a mely itten tényleg meg is van. Ötödik, címlap nélkül való példányát a csernekhegyi bazilita-kolostor őrzi.

Ha tehát a közgyűjteményekben ily kevés számban van ez a káté, bizvást föltehető, hogy faluhelyt — templomok használatban nem levő ócskaságai között, parochiális vagy kántori lakásokban — lappangania kell még egy-két példánynak. Elterjedésének biztosítéka ugyanis nemcsak a püspöki parancsolat volt, hanem kifogástalan rutén, népies nyelvezete. Igaz, hogy fordítójának, a galicziai Kornickinek tollából számos polonismus is csuszott nyelvébe, de egyébként érthetőség szempontjából olyan a viszony közte és a nyomtatásban eddig kizárólag divatozott ószláv-orosz keveréknyelvű termékek között, mint a milyenben az olasz nyelv van a latinhoz. Hogy a papok értelmesen meg is tanulhassák, okvetlen paraszti észjárásukhoz kellett szabni a szerkesztését. Ennek pedig ez tökéletesen meg is felelt. Célját tehát De Camelis nem tévesztette el.

A kátét meg is kellett tanulniok a papoknak. Ezt ugyanis nemcsak maga De Camelis őrizte ellen sűrű látogatásai alkalmával tett kikérdezéseivel, hanem a földesuri hatóságok is. A batyókóknak (atya) nevezett papok fölött joghatóságot ugyanis a földesurak gyakoroltak a *vichodra*¹ vagy vajdálásra járó vajdák

¹ Vichod rutén szó = kijárás, szemletartás.

útján, a kik a batykókat és a köznépet a hitvallásból kikérdezték. Egy 1701 évbeli ungvári urbarium¹ szerint «communis inquisitionis vulgo vajvodatus nuncupata peragitur ad arbitrativam domini terrestris dispositionem. Examinari solent illa occasione presbyteri Rutheni de scientia orationis domini, symboli apost. etc., quae si ignoraverit presbyter, debet deponera fl. 1 denar. 80.» Tehát a már fölszentelt s parochián működő papokat némely uradalomban, pl. az ungvári, munkácsi és homonnaiban, a vichodra járó vajdák mindannyiszor kikérdezték s a felelni nem tudókat megbüntették. Ez az állapot Mária Terézia koráig tarthatott, kivált a hegyekben; mert a mikor Olsavszki Mihály 1750-ben beutazza megyéjét, följegyzéseiből láthatjuk, hogy egy-két öreg pap kivételével már valamennyien helyes feleleteket adtak vizsgálatain.

II.

4. *BUKVAR jazyka slavenjska*. Nagyszombat, 1699. az akademia betüivel, Hoermann János András által. 8°, címl. + 3—40. számozott l.

De Camelis reformátori munkája nem merült ki a papi káté kiadásában. Ez a könyv csak arra volt szánva, hogy a már tényleg paposkodó, de tudatlanságban felnőtt lelkészeket a hit-tan elemeire tanítsa. A jövő nemzedék oktatásáról azonban más-kepen kívánt gondoskodni. Emezt alapjaitól kezdve akarta az új szellemben nevelni s ezért a gyermekekre gondolt De Camelis.

A görögkeleti egyház az egész földön egyáltalában nem gondoskodott sem iskolákról, sem pedig az ifjúságnak iskolán kívül való, de olyan-amilyen könyvvel leendő oktatásáról. A reformáció gyors terjedésének egyik oka épen abban keresendő, hogy az újítók azonnal kátékba foglalták tanaikat s ezt papok és köznép hamar szétkapkodták. Példájukat követték a katolikusok is: a hitvallást a trienti zsinaton formulázták, Canisius pedig a hit tanait általános tetszésnek örvendő kátéba foglalta, a melynek magyar fordítása is már 1562-ben Bécsben megjelent. Csak a keleti egyház vallásának tanítására nem volt semmiféle népszerű rövid útmutató.

¹ Hodinka, i. m. 225 l.

A nikeai és a második konstantinopolisi zsinat formulákba foglalta ugyan a hitvallást, de népszerűen írt kátéja az egész keleti egyháznak a XVII. század első negyedéig egyáltalán nem volt. Lukaris pátriárka volt az, a ki az első kátét, és pedig a reformátusok erős befolyása alatt, Genfben 1629-ben latinul és görögül kiadta.¹ Benne Kálvin felfogását követi, a mi aztán ropant hullámmzásba hozta az egész Keletet. A tunya orthodoxia, álmából felrázódva, kapkodott ide-oda, felzúdult és zsinaton anathemat mondott Lukaris kátéjára. Ez azonban végre is megtermette a maga gyümölcsét: 1643-ban Mohila Péter, kievi rutén pátriárka, olyan kátét szerkesztett, a melyet az egész keleti egyház egyértelemmel elfogadott. Végeredményében tehát az első két keleti káté mégis csak a nyugati eszmeáramlatok gyümölcse.

Ha a keleti egyház még hatalmi területének középpontján sem tudott termelni kátéirodalmat 1643-ig, épenséggel nincs mit csodálkoznunk, ha azt látjuk, hogy a magyarországi ruténeknek még 1643 után sincsen kátéjuk. Valószínű ugyan, hogy a körtvélyesi monostori nyomda Bukvar-ja afféle ábécés káté lehetett, a milyenek akkor általán divatban voltak s a melyek egyikével alább meg is ismerkedünk, de hát bizonyosság híján erről ítéletet nem mondhatunk. Kátéhez csak akkor jutottak ezek, a mikor hitben Rómával egyesültek s így De Camelis ábécés kátéját elsőnek kell ebben a sorban kijelentenünk.

Ez a czirillbetűs *Bukvar* nevű ábécés káté 1699-ben jelent meg Nagyszombatban. Eddigélé mindössze egy példányban ismeretes: a budapesti Egyetemi Könyvtárban. Nincs ugyan rajta De Camelis neve, de több körülmény arra enged következtetni, hogy az ő keze járt közbe ennek kiadásában is. Szabó Károly ismerteti ugyan a R. M. K. II. 1966. száma alatt, de olyan rossz, felemás átirásban adja, hogy jónak látjuk azt, most immár helyesen, újra közölni. Pontos címmása a következő:

BUKVAR | Jazyka Slavenŕska | PĪSANIJ ČTENIJA | učitiŕja
choťjaŕŕim v po- | leznoje rukovoženie. | v Tĭrnavi Tĭpom Akadem:
Ro- | ku, ot Ržestva Chrstova. 1699. | ot Joanna Andr. Herŕman.

Magyar jelentése: A szláv nyelv ábécés könyve. Iratott az olvasást tanulóknak hasznos útmutatására. Nagyszombat, az

¹ Hunfalvy Pál. Az oláh káté. (Századok 1886. 484—486.)

akadémia betűivel, Krisztus születésétől számított 1699. évben Hermann János András által. (2. ábra.)

8°, 2½ ív; címlevél + 3—40. számozott lap. Órszavas lap-

2. ábra.

jainak számozása nyomdadiszítések és két-két zárójel közé foglalt czirillbetűkkel fent a közepén. Ívjelzése АВ—ГВ. Szövegének egész tükre 127×73. Sárgás, vastag, bordázott papirosának vízjegye nincs. A címlevél b) oldalán fent három oldalról

nyomdadíszek közé foglalt fametszet van, a mely a feszület előtt térdepelve imádkozó nőt ábrázol, a háttérben hegy és templom. A kép alsó részén ez a felírás van: S. BRIGITTA. A 3. és 11. lapon nyomdadíszekből összerakott fejléc, a 7-iken kettős szárnyú angyalfő-záróvignetta, a 25. l. kosárban levő virágcsokor s a 40. l. kétfülű vázából kétfelé hajló leveles ág.

A Bukvarra vonatkozólag számolnunk kell azzal az esetleges ellenvetéssel, hogy ezt a könyvecskét nem a hazai rutének számára írták, hanem a szerbeknek. A címlap szerint ez a *szláv* nyelvnek volna az ábécéje. Ez igen bő köpönyeg, a mely alá jól megférthetők úgy a rutén, mint a szerb; hiszen a liturgikus nyelv, görög szertartás rendje és a czirillbetűk mindkettőjüknél azonosak. Mindazonáltal több körülmény világosan beszél a mellett, hogy ez csakugyan rutének részére írott könyv.

Nagyszombatban tényleg nyomtattak a szerbek számára is katolikus ábécés kátét és pedig úgy latin, mint czirillbetűkkel. Két latinbetűs ilyen nyomtatványt ismerünk,¹ t. i. *CANISIUS Kratka Abekavica i kratak kerstianski katoličanski nauk*, 1696 és 1697; és egy czirillbetűst: *Kratka azbukvica, i kratak kerstjanski katoličanski nauk*. P. ot Petra Kanizia društva imena Isusova. Složen u slavinski jezik. Pritiskan po milosti Pripoštovanoga, i priviskoga Gđa Kardinala Koloniča Ostrogonskoga Arcibiskupa. Nagyszombat, 1696.² Ezt az utóbbit Szabó Károly szlovén nyelvűnek mondja és épen ezért a legjobban ez oldja meg a Bukvar kérdését.

A czirillbetűs *Kratka azbukvica* ugyanis tényleg *római* katolikus szellemben és valóságos szerb, tehát nem szlovén nyelven íródott. Ennek igazolásául szolgáljon itt néhány belőle vett latin átírási idézet:

Jesili ti katoličanski kerstjanin? Je sam po milosti Božoi. Učemu stoji navlastito vira Isu Kerstova? U dvima poglavnim otaistvim, koja su zatvorena u zlameniu Svetoga Križa, to jest, u jedinstvu i trojstvu Božijemu i u put'deniu i smerti našega Spasitelja. Koliko je Sakramenatach? Sedam. Broji sve sedam stb. Ez nyilvánvalóan élő szerb beszéd.

¹ R. M. K. II., 1843. és 1893.

² R. M. K. II., 1844.

Ez a Kratka azbukvica azonban nemcsak hogy katolikus szellemű, hanem egyenesen *latin szertartású* római katolikusok számára írott könyv. Erre vall a Hiszekegy rövidített formája, a mely sokkal rövidebb a keleti egyháznál; a Miatyánk és különösen az Üdvözlégy, a mely teljesen eltér az ószláv szövegtől; a napi imádságoknak a katolikus egyháztól megállapított szövegezése; a különböző litániák, a melyek a keleti egyházban egyáltalán ismeretlenek stb. Úgy látszik tehát, hogy szerb nyelvű, de római katolikus délszlávok számára készült, azaz a bunyevácoknak. Ehhez képest helyesírása is egészen elütő a keleti cirill helyesírástól, a mennyiben a *ds* hang jelölésére $\overline{\text{P}}$, az *ly* hangra *IH*, az *ny* hangra *NH*, a *cs* hangra pedig X alakú, a görög szertartású szlávoknál egészen ismeretlen jeleket, illetőleg betűket használ, az utóbbiaknál általános *ъ* jelt pedig egyáltalán nem ismeri. A betűk betanítása és szótagolása a két könyvecskében szintén különböző, kétféle szerkesztésű ahhoz képest, hogy kétféle nyelvnek az ábécéjét is nyújtja.

Ezektől az eltérésektől eltekintve, az 1696-iki Azbukvica és az 1699. évi Bukvar tartalma nagyjából megegyezik. Mindkettő a betűk ismertetésével, régi divatú szótagolásával kezdődik s mindkettőnek derék részét a hit igazságainak és az egyház tanításainak ismertetése, meg imádságok alkotják, csak hogy nagyon különböző szövegezésben. Nem tudnók ennél fogva elfogadható magyarázatát még elképzelni sem, miért szerb nyelvű, szerb helyesírású és *római* katolikus az 1696. évi ábécés káté és miért rutén-ószláv nyelvű, rutén-ószláv helyesírású és *görög* szertartás szerinti katolikus az 1699. évi, hogyha ez a két könyv egy és ugyanazon népnek íratott volna?! Miért kellett három év elteltével a szerbeknek az előbbtől eltérő, más szerkesztésű kátét nyomtatni más betűkkel, más helyesírással és más imádságokkal? Hogyha a Bukvar csak második kiadása akart volna lenni az Azbukvicának, bizonyára ugyanazon tartalommal, helyesírással és ugyanazon vallás szerint való alakban jelent volna meg. Pedig ez nem így történt. Ez tehát azt jelenti, hogy a Bukvar nem azoknak íródott 1699-ben, a kiknek az 1696. évi Azbukvica. Viszont pedig, hogyha Kolonics azt akarta volna elérni a Bukvarral, hogy vele a keleti vallású szerbeket a katolikus hitre csábítgassa, akkor ezt a könyvet is szerb nyelven és szerb helyesírással katolikus szerkesztésű imád-

ságokkal adatja vala ki. Minthogy pedig czirillbetűvel és ósláv templomi nyelvvel élő görög szertartású katolikus szerbek nincsenek és — az 1678. évi¹ szörványos, utóbb aztán teljesen el is tűnt esetektől eltekintve — nem is voltak soha, világos dolog, hogy az 1699. évi nagyszombati Bukvart nem ósláv templomi nyelvet használó szerbeknek írták, hanem ilyenrel élő görög katolikus ruténeknek.

Az 1699. évi Bukvar ugyanis a másikkal ellentétben görög szertartású szláv népektől használatos ábécével, azaz a rutén-óslávval, ennek betűivel és helyesírásával, de katolikus *szellemen* van szerkesztve. A betükön kívül erre vall a görögkeleti szláv egyházban egyedül használatos titlás szavak alkalmazása (Ahhl, Bea, Hdi, Is, mltj, ržestvo, sščēnik stb.); erre vall az imádságoknak a görögkeleti egyháztól megállapított szövegezése: Mennyei király, Szent Isten, Legszentebb háromság, Miatyánk (szigorúan az ósláv szerint, a záradékkal együtt) Főlkelve az álomból, Könyörülj rajtam Isten. A hitvallás szövege fölött világosan ott áll czím gyanánt: A nikeai és második konstantinápolyi zsinattól megállapított vallása az orthodox hitnek (isповиданије pravoslavnyja viry). A 20—25. lapok egyenest a görög-szláv egyház utrenyéjének énekeit tartalmazzák: Az angyali sereg csodálkozott. Magasztalja az én lelkem az Urat. Dicsőség a magasban az Istennek stb. A 26—29. lapon Athanáz alexandriai pátriárka symbolikus tanításai, a 30—31. lapon pedig Ambrozius mediolani püspöknek magasztaló éneke olvashatók. A 32—35. lap a tizparancsolatot tartalmazza óslávul, szorosan a biblia szavai szerint. Végül pedig a 38—40. lapon a görög-szertartású keleti egyház imádságait czirillbetűkkel ugyan, de *görög nyelven* írva olvashatjuk.

Ez utóbbi két szempontból is érdekes. Egyik az, hogy a czirillbetűnek egyedül a ruténeknél *i* hangjelölésére használt értékét olvashatjuk ki belőle, így pl. a Miatyánkban: *Пѣтер ѡмон ѡ ѡн тѣс урѣнѣс* (tehát uranisz és nem uranjesz!). *Тон ѡрѣон ѡмон тон ѡпѣусѣон дѡс ѡмин симѣрон* (tehát epiuszion

¹ A mondott évben a varasdi generalatus szerbjei között tényleg próbálkoztak az unio elfogadtatásával, csak hogy igen kevés eredménnyel. (Csaplovics, Gemälde von Ungern. Pest, 1829. I. 287..)

és nem epjeuszion! A másik pedig az, hogy nyilván tanúságot teszen a rutén rendeltetés mellett. A czirillbetűkkel írt görög szöveges imádságoknak fejezetczime ugyanis a következő:

Сѣже молитвы альбо вѣщи нѣкоторые, для Цвѣчѣня Дѣтій, (sic!), погребѣску, Лѣтѣрами Рускими, Расположихомъ. 'А най-пѣрвѣй.

Azaz: «Ezek pedig imádságok, avagy némely dolgok a gyermekek fölékesítésére görög nyelven *rutén betűkkel* szerkesztve. A rutén nyelvet ismerő azonnal fölismeri az aláhúzott szavakban az ószlávtól olyannyira elütő kisorosz, vagyis rutén kifejezéseket, a melyek egyike határozottan meg is mondja, hogy rutének számára íródtak.

Betűk és helyesírás teljesen a templomi szláv nyelv szabályai szerint valók. Ezek alapján tehát teljesen kétségen kívül áll, hogy az 1699. évi nagyszombati Bukvar a hazai görög szer-tartású rutének számára írott, rutén-ószláv nyelvű, katolikus szellemű ábécés káté. Tekintve pedig nyomtatási idejét, a mely a De Camelis kátéjával majdnem összeesik, igen valószínű, hogy De Camelis keze mellett ebben is a Kornicki Jánosé működhetett közre.

AZ IRÁS ÉS KÖNYVEK EPERJESÉN A XV—XVI. SZÁZADBAN.

DR. IVÁNYI BÉLÁTÓL.

(Első közlemény.)

Valamiképen ma, úgy a régen letűnt századokban is főleg a könyvek voltak a szellemi élet színvonalának fokmérői.

A nyughatatlanul működő emberi elme gondolat tömegének, a tudásnak, a tapasztalásnak eredményeit az írás, majd később a nyomtatás rögzítette meg és tette közkincsé.

Az emberi ész különböző irányú működésének leszűrt eredményeit ily módon kicserélésre tette alkalmassá az írott, majd a nyomtatott betű.

Volt idő, midőn nálunk nem nagy becsülete volt a betűnek. Ott huzódott az meg az egyház szolgáinak, a betűfestő szerzeteseknek csendes celláiban és innen indult ki arra az óriási hódító útra, a melynek még ma sincsen vége s a melynek végét megmondani, eredményét mérlegelni még ma sem tudjuk. Abban a régen elviharzott korban nemcsak hogy a monostorokban, az egyházak közelében készültek könyvek, hanem jóformán csakis itt használják őket.

A középkor szerzetes miniátorai¹ mellett azonban csakhamar feltűnnek hazánk szellemi életének második gyűpontjában, a városokban élő könyvmásolók és könyvhasználók.

Ezek között a városok között a szellemi élet terén első-

¹ Csontos János a Könyvszemle 1879—81. évfolyamaiban «Ismeretlen magyarországi könyvmásolók és betűfestők a középkorban» cím alatt összesen száz magyar másolóval ismerteti meg minket, ezek közül 78 XV. századi volt. A legelső magyar könyvmásoló szerinte Gellért pécsi püspök (1031—1043), a ki «propria manu scribebat» a Bakonyban a könyveket. A XIV—XV. században már ismer szepesi, miskolci, bátfai könyvmásolókat is, de eperjesit nem.

rangú szerepet vittek a felsőmagyarországi városok, köztük Kassa, Lőcse, Bártfa, *Eperjes*. Míg a három elsőnek szellemi élettörténetével már aránylag elég behatóan foglalkozott a tudomány, addig az utóbbinál ezen a téren szinte egészen járatlan csapáson kénytelen a kutató elindulni.

Ennek oka abban rejlik, hogy Eperjes város rendkívül nagybecsű és értékes levéltárának anyaga eddig az ismeretlenség homályából kiemelve nem lett.

A jelen sorok írója a város levéltárának rendezésekor számos érdekes és becses kulturadatra bukkant, a melyeknek alapján be lehet világítani a város kulturtörténetének nem egy, eddig ismeretlen és homályos részébe, a melyeknek alapján többek közt szinte rekonstruálni tudjuk Eperjes város középkori könyvtárát.

A XIII. századbéli Eperjes lakóinak, a mint azt a város levéltári darabjai magukban is bizonyítják, korán kellett az írás-olvasás mesterségével foglalkozni. Néhányan a lakosok közül már a XIII—XIV. században minden bizonynyal tudtak olvasni, de hogy ebben a korban a városban még valami túlélnék szellemi élet, könyvek, könyvmásolók stb. nincsenek, az valószínű, mert hisz az adatok is mélyen hallgatnak róluk. Csak a XIV. század második felében, a város gazdasági föllendülése után kezdenek a szellemi élet megnyilvánulásairól beszélő adatok feltűnedezni. Ekkor már a városi tanács oklevéladó fórum, mely ebben a minőségében az oklevélforgalomról egy könyvet, egy «*registrum testimoniorum*»-ot vezet. Ez, a bizonyságlevelek kivonatát tartalmazó könyv, mely minden valószínűség szerint a városházán őriztetett 1424-ben már javításra szorul. Föltehető, hogy a könyv kötése a hosszas használat következtében megrongálódott és ezt kellett (május 6-ika után) a város tanácsának 1/2 forintnyi költséggel megjavíttatni.¹

Ezen a registrumon kívül az első valódi értelemben vett könyv, melyről 1429-ből írott adat maradt reánk, úgy látszik,

¹ 1424. május 6. körül. Item dedimus 1/2 florenum pro reformatione *registri testimoniorum*. (Eperjes város számadáskönyve, a M. Nemzeti Múzeum Törzslevéltárában.)

jogi- vagy törvénykönyv volt. Legalább erre lehet következtetni abból a körülményből, hogy *compilator*a, meg valószínűleg másolója is *Rüstorffer Mátvás* az időbeli eperjesi bíró volt, a ki ezért a munkáért, hogy t. i. a könyvet összeállította, két ízben 200—200, összesen tehát 400 dénárnyi jutalmat kapott.¹ Hogy ez a könyv mit tartalmazott, ma pontosan megmondani nem tudjuk, tán valami summát, vagy a szepesi jogot, tán a tárnoki czikkeket, vagy éppen Eperjes város előttünk ma már ismeretlen *valamely statutumait*. Hogy jogi tartalmú könyv volt, az nem kétséges, mert eltekintve attól, hogy joggal gyakorlatilag foglalkozó ember szerkesztette, a városok tanácsainak főleg és első-sorban tételes jogi könyvekre volt szükségük, hogy az előttük tárgyalt peres ügyeket elbírálhassák és ítéletet hozhassanak.

Az első könyv és annak másolója után (figyelembe nem véve a város jegyzője által vezetett számadási és egyéb jegyző-könyveket) nemsokára feltűnik egymásután a többi is. Az első eperjesi betűfestő, kinek ebbeli foglalkozása már egész biztosan megállapítható, valami *György* nevű volt. Ennél 1447-ben rendelt a város egy misekönyvet, melynek másolásáért három forintot fizetett.²

A második eperjesi betűfestő és másoló, a kinek nevééről tudomásunk van, bizonyos *Miklós* («schreiber»), a kiről nevén fölül azt is tudjuk (az eperjesi adólajstromok alapján), hogy 1465—78 közt szerepel és hogy a szlávok városnegyedében lakott.

Miklós mester után a következő másoló a valószínűleg lőcsei származású *Henckl* György, a ki, a mint azt egy 1483 augusztus 11-én Eperjesről Hilarius bártfai lelkészhez intézett leveléből látjuk, 1480—85 körül élt (ha ugyan egyáltalán *itt* élt) Eperjesen. Személyéről és életéről azonban közelebbi adataink nincsenek.³

¹ 1429. Item dedimus eidem (t. i. Mathie iudici) Ħ (= 200) denarios *pro libro civitatis nobis compilato*.

1429. Item dedimus sibi (a fentinek) Ħ (eredetileg a szövegben ĦII (= 400) volt írva, de Ħ ki van törölve) *pro libro civitatis*. (Eperjes város számadáskönyve, a M. Nemzeti Múzeum Törzslevéltárában.)

² 1447. Item solvimus Georgio scriptori de libro missali fl. auri III. Eperjes város levéltára, 210/a. szám, 70. lap.

³ Az idézett levelet közli Varju Elemér a Könyvszemle XV. évfolyamá-

Henckl után bizonyos *Mátyás* nevű, «scriptor» tűnik fel, a ki 1480—90 körül szerepel az eperjesi adólajstromokban és a ki nem más, mint *Kathedrális Mátyás*, a ki tudomásunk szerint 1500-ban és 1501-ben egy pazarul kiállított antifonálén dolgozott, melyet valami Boldizsár nevű eperjesi polgár rendelt meg nála.¹ Azonban Mátyás festő a művet már ennek halála után fejezte be. A fényes kiállítású könyvet Mátyás nemcsak maga írta, «illuminálta», azaz festette, de sőt maga kötötte is, a mint azt a város számadáskönyveibe bejegyzett adatok tanúsítják.²

ban (Új folyam), a 91. lapon «Egy eperjesi könyvfestő levele 1483-ból» czím alatt. Szerinte Henckl ekkor már 80-ik éve körül járó idős ember, a mi alig valószínűsíthető, mert 80 éves korában olyan tevékenységet már alig fejtenek ki az emberek, mint Henckl akkor. Tévedés az is, hogy a levélben megnevezett Lénárd nem más, mint az a bártfai jegyző, a ki 1453-ban Bártfa város czimereslevelét hozta haza, mert 1458-ban már *György* a bártfai jegyző (Ld. Iványi: Bártfa város levéltára 159. lap) és a szóbanforgó Hnyczowi Lénárd, a ki még a század ötvenes éveiben pap lett, 1469-ben (június 29-én) már halott volt (L. I. m. 270. l.), hanem igenis a kérdéses levélben valószínűleg Lőrincz ekkori *eperjesi* jegyzőről és (Stock) György löcsei jegyzőről van szó.

¹ Az, hogy az egyházak számára magánosok szerkönyveket irattak, nem szokatlan a középkorban. Így pl. 1480-ban egy misekönyvet írnak «quem fieri fecit Joannes Potennperger», vagy 1488-ban a pozsonyi plébánia-templom számára készül egy misekönyv «sumptibus Magdalene Rosenthalerin». M. Nemzeti Múzeum kéziratára: Fol. Lat. 1964. és 1984.

² 1500. Erzsébet napja előtti szombat: Mathie Kathedrali dati sunt denarii I pro complecione Antiphonarii, quos domina Baltisarin iterum tenetur civitati solvere. — Eperjes város levéltára 598/a sz. 176. lap.

1501. Quasi modo geniti vasárnapon: In persona domine Baltisarin Mathias Kathedralis pro completionem libri recepit fruges pro fl. IIII, quos annotata Baltisarin civitati soluere tenetur. U. o. 186. lap.

1501. Sabbato post Galli: Pro illuminatura Antiphonarii — den. II (= 200). U. o. 193. lap.

1501. In die sancti Leonardi confessoris: Pro illuminatura certorum capitulorum Antiphonarii — den. II. U. o. 194. lap.

1501. Ipso die Sancti Briccii episcopi: Paulo Pihoreun pro munilibus Antiphonarii den. XXXV. — Mathie Cathedrali pro *ligatura* Antiphonarii den. I II. U. o. 194. lap.

1501. Brengsay János végrendeletének töredéke; Debitis, quibus ipse ecclesie Sancti Nicolai et civitati fassus extitit se omnimode dare locum prout libro civitatis habunde continetur, demptis dumtaxat fl. III ratione cuiusdam Antiphonarii, quod Mathias Cathedralis post mortem Balthasaris finivit. Eperjes város levéltára 670/a szám.

Kathedrális Mátyásról ezeken fölül még azt is tudjuk, hogy a város második vagy harmadik kerületében lakott és hogy háza 1504-ben leégett, a mikor is annak újra fölépítésére 250 dénárnyi kölcsönt kap a város tanácsától.¹

Ennyit mondanak forrásaink Eperjes város középkori könyvfestőiről és másolóiról.

A mi már most az írás anyagát illeti, Eperjesen a középkorban úgy a hártya, mint pedig a papiros egyformán használatban volt. Eltekintve attól, hogy nem egy hártýára írt és a város tanácsa által kiállított középkori oklevél maradt reánk, forrásainkból tudomásunk van arról is, hogy Eperjesen a XV. század második felében (1480–90 közt) élt egy Jakab nevű írhás (permenista, permentist, permeter), a kiről azanban csak annyit tudunk, hogy a harmadik városnegyedben lakott.²

Hogy az íráshoz szükséges hártýát kitől, honnan vette a város, azt nem tudjuk, csak annyit, hogy hártýát, pergament 1448-tól fogva kimutathatólag többször vásárolt, még pedig nagyon változó árakon. Az első vételnél (1448-ban) 120 dénárt, tehát elég magas árt fizet a város a hártýáért, 1445-ben 44 dénárt adnak ki hártýáért. A XVI. század elején már nagyon leszállt a pergamen ára, 8, (papírral együtt) 10, 12 dénár ekkor az ára, 1517-ben egy fél pergamen lap ára már csak hat dénár, ugyanennyi az ára 1519-ben is; 1529-ben 25 dénár a hártya ára, 1537-ben pedig négy pergamenlap ára 1 frt 60 dénár, egy lapé tehát 40 dénár volt.³

¹ Anno Christiano 1504. combustis in secundo et tertio quartali infranotate in auxilium reedificationis domorum suarum data sunt. — Mathie scribe den. II¹/₂. — Eperjes város levéltára, 598/a. 256. lap.

² 1480 augusztus 24-én a harmadik városnegyedben lakik «Jacobus permenista». Eperjes város levéltára 445. sz. 1485. április 24-ike körül, továbbá 1486 szeptember 24-ike körül ugyanott lakik Jakab «permenista». 1488. szeptember 29-én ismét szerepel «Jakab permeter» az adólajstromokban. Eperjes város levéltára 476., 489. és 505. szám. 1489 október 16-án és 1491 április 24-én még mindig a harmadik városban él «Jacob pergamenist, permentist». U. o. 510. szám.

³ 1448. Item solvinus pro pergamenno den. ÍXX. Eperjes város levéltára 210/a. szám 73. l.

1455. Dominica iudica me Deus etc. Item vor eyn haut permynt den. XLIII. U. o. 149. lap.

A milyen keveset emlegetik a számadáskönyvek a pergament és annak árviszonyait, annál többször és bővebben emlékeznek meg az írásnak, hogy úgy mondjuk, népszerűbbé vált anyagáról, a papirosról.

1441-től fogva majdnem folyatólágosan ki tudjuk mutatni azt, hogy mennyi volt Eperjes város évi papirszükséglete, milyen volt a papir árhullámlázása, sőt több esetben még azt is meg tudjuk mondani, hogy ki volt Eperjesen a papir árusítója. Így például 1441-ben Guman Miklós, 1451-ben bizonyos Rakenczan nevű, 1464 és 1466-ban Czoff- vagy Czöffné, 1515-ben Schwob János, 1529-ben Kalmár János szállítja a városnak a papirost.

A mi a papiros árát illeti, erre nézve általános megjegyzésünk az, hogy a XV. század közepétől a XVI. század elejéig annak ára tetemesen leszáll, mert míg egy könyv papirosért (pro uno libro papiri, eyn buch papir) a XV. század közepén 90 dénárt is elfizettek, addig a XVI. század elején egy könyv papirosnak az ára 6—7 dénár körül ingadozik.

A mi a papiros árhullámlázásának részletes statisztikáját illeti, az a következőkben vázolható:

1441-ben egy könyv papiros ára 50 dénár,

1444-ben „ „ „ 90 „

1452-ben két „ „ 50 dénár, tehát egy könyv papirosnak az ára 25 dénár lett volna, azonban ugyanazon évben egy könyv papirosért 28 dénárt fizetnek.

1453-ban egy könyv papirosnak az ára már csak 20 dénár.

1499 november 30. Pro libro papiri et pro pergamenno ad registrum literarum den. X. U. o. 598/a. 156. lap.

1510. Sabbato post inventionis sancte crucis: Pro pergamenno pro literis scribendis den. VIII. U. o. 598/a. 37. lap.

Die solutionis ante Katherina virginis: Pro uno pergamenno den. XII, U. o. 41. lap.

1517. Die saturni post Dorothee virginis: Pro medio pergamenno den. VI. U. o. 890/a. szám 50. lap.

1519. Die festo visitationis gloriosissime virginis: Pro pergamenno den. VI. U. o. 100. lap.

1529. In die divi Leonardi confessoris: Pro pergamenno den. XXV. Eperjes város 1528—37. évi számadáskönyve 84. lap.

1537. Sabatho ante Martini: Pro IIII membranis pergamenis fl 1 den. LX. U. o. 715. lap.

1454-ben szintén.

1463-ban két könyv ára 24 dénár, egyé tehát 12 dénár.

1464-ben egy könyv papirost először 18, majd pedig 12 dénárért vesznek.

1466-ban egy könyv papiros ára ismét 25 dénárra emelkedik.

1469-ben egy könyv papiros ára már csak 8 dénár.

1470-ben egy könyv ára egyszer 12, majd pedig 8 dénár.

1497-től fogva 1498, 1499, 1500, 1501, 1502 és 1503-ban állandóan 8 dénár az ára egy könyv papirosnak.

1504-ben már 7 dénárra csökken egy könyv papiros ára és ez az ár állandóan megmarad 1505, 1506-ban is.

1509-ben ismét 8 dénár a papiros ára.

1510-ben, továbbá 1511, 1513, 1515, 1516 és 1517-ben ismét állandóan 7 dénár egy könyv papirosnak ára.

1519-ben az ár 6 dénárra száll le.

1521-ben hol 7, hol meg 6 dénár a papiros árfolyama.

1522-ben és 1523-ban állandóan 6 dénár a papiros ára.

1524-ben 6—7 dénár közt ingadozik az ár.

1525-ben 7—8, sőt 14 dénár egy könyv papiros ára.

Már 1526-ban és később mind gyakrabban egyszerre egy rizsma papirost (1000 ivet) vesz a város, melynek ára összesen $1\frac{1}{3}$ forint volt.

1528—29-ben, meg később is, egy könyv papiros ára 7—8 dénár marad, de később, úgy látszik, a város gyakran kisebb mennyiségű, 2—5 dénár ára papirost is vásárol. A XVI. század harminczas éveiben már rendszerint nagyban, rizsmaszám veszi a város a papirost. Ennek ára természetesen szintén ingadozó. Így például:

1532-ben egy rizsma («riss») papiros ára 1 forint.

1535-ben egy rizsma papiros ára 1 forint és 5 dénár.

1535-ben az ár felváltva 1 frt és 1 frt 25 dénár.

1536-ban az ár szintén 1 frt 25 dénár, sőt ennyi marad 1538-ban is.

1539-ben 1 forint 20 dénár, 1542-ben 1 frt 25 dénár, 1544-ben ismét egy forint (2 rizsma 2 frt), 1545-ben pedig 1 frt 14 dénár a papiros rizsmája. Innen fogva ismét csak könyvszámra vásárolja a város a papirost 1549-ig, a mikor egy rizsmáért 1 frt 20 dénárt fizettek. Közben, például 1547-ben nyolczszor vesz a város egy-egy könyv papirost 7—8 dénárért.

A papirosár megállapításánál nemcsak a mennyiség (könyv, koncz, rizsma), hanem a minőség is irányadó. Eperjes városa, úgy látszik, rendszerint egy minőségű papirost vett, mert a számadáskönyvek csak egyetlenegyszer — 1515-ben — emlékeznek meg a papiros minőségéről, a mikor finomabb minőségű «papi-

rus regalis» és közönségesebb fajtájú, «papyrus communis» véte-
léről van szó.¹

¹ A következőkben a papirosra vonatkozó összes eperjesi levéltári
adatokat közzé tesszük:

1441. Item prouno libro papiri Nicolao
Gwmman L den.
Eperjes város levéltára 210/a szám.
8. lap.

1442. Item pro papiro XXX den.
U. o. 20. lap.

1444. Item pro uno libro papiri den
LXXXX.
U. o. 38. lap.

1449. Dominica IIII post Pasca.
Item pro papiro den. XXVII.
U. o. 79. lap.

Item dominica ante festum nativita-
tis Marie.

Item vor pappire den. XXXIX.
U. o. 84. lap.

Dominica vor Simonis unde Jude.
Item vor X pogen pappire den. XV.
U. o. 82. lap.

1450. Dominica post Epiphaniarum
Domini.

Item vor pappire den. XXV.
U. o. 85. lap.

Dominica post festum Sancti Jacobi.
Item vor II Bücher pappire den. L.
U. o. 88. lap.

Dominica vor Elizabeth.

Item vor eyenn Buch pappire den.
XXVII.
U. o. 91. lap.

1451. Dominica sexta Exaudi.
Item *Rakenczan* vor papir den. XXXII.
U. o. 97. lap.

1452. Dominica prima post festum
Nativitatis Christi.

Item pro papiro den. IX.
U. o. 106. lap.

Dominica Salus populi.

Item vor papir den. XXIII.
U. o. 113. lap.

1453. Dominica suscepimus Deus.
Item vor papir den. III.

U. o. 123. lap.

Dominica tertia dicit Dominus.

Item vor eyn buch papir den. XX.
U. o. 125. lap.

1454. Dominica circumdederunt me.
Item vor eyn buch papir den. XX.
Dominica ecce Deus adiuvet me.
Item vor eyn buch papir den. XX.
U. o. 139. lap.

(**1463.**) Dominica Deus in loco sancto.
Item vor papyr II bücher den. XXIII.
Eperjes v. lt. 339. szám. 1. lap.

1464. Dominica circumdederunt.
Item vor eyn buch papir der *Cczof-
fin* den. XVIII.

U. o. 7. lap.

Dominica infra octavam Sancti Lau-
rencii.

Item vor eyn buch papir den. XII.
U. o. 12. lap.

1466. Dominica factus est Dominus.
Item von eyn buch papir der *Tczö-
fin* ort. 1/2.

Eperjes város lt. 349. szám. 7. lap.
Dominica Salus populi.

Item von eyn buch papir den. XXV.
U. o. 10. lap.

1469. Dominica quasimodo geniti.
Item vor eyn buch papir den. VIII.
Eperjes v. lt. 365/a szám. 4. lap.

1470. Dominica letare Jherusalem.
Item vor papir eyn buch den. XII.
U. o. 13. lap.

Dominica omnes gentes plaudite.

Item um papir und um Strenge und
um lewt lon den. XXXVI.

U. o. 15. l.

Dominica in voluntate tua.

A város a papirost legnagyobb részben Lengyelországból szerezte be. Ha a város középkori számadáskönyveinek vízjegyeit

- Item vor eyn buch papir den. VIII.
U. o. 16. lap.
1497. Sabbato post Blasii.
Pro popiro VIII den.
Eperjes v. lt. 598/a szám. 98. lap.
In vigilia Pentecosten.
Pro popiro VIII den.
U. o. 100. lap.
Sabbato post Nativitatis Christi.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 107. lap.
1498. Sabbato post Valentini.
Pro popiro IIII antiquos.
U. o. 115. lap.
Sabbato in die Mathie apostoli.
Pro popiro, cervisea, candelis, pul-
lis X den.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 115—116. lap.
Sabbato in vigilia Johannis ante por-
tam Latinam.
Pro popiro duobus libris XVI den.
U. o. 118. lap.
Sabbato post Petri et Pauli appos-
tolorum.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 119. lap.
Sabbato post exaltationis S. Crucis.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 123. lap.
Sabbato in vigilia divi Martini.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 125. lap.
1499. Sabbato dierum Carnivalium.
Pro libro papiri VIII den.
U. o. 144. lap.
In vigilia pentecosten Spiritus Do-
mini.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 147. lap.
Sabbato post Petri ad Vincula.
Pro popiro den. I.
U. o. 151. lap.
Sabbato ipso die Bartholomei.
Pro popiro den. VIII.
U. o. 152. lap.
Sabbato ipso die Mathei apostoli.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 153. lap.
November 30.
Pro libro papiri et pro pergameno
ad registrum literarum den. X.
U. o. 156. lap.
1500. Sabbato ante dominicam Invo-
cavit.
Pro uno libro papiri den. VIII.
U. o. 165. lap.
Sabbato post Visitationis Marie.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 171. lap. [tiris.
1501. In die festo beati Georgii mar-
Pro uno libro papiri den. VIII.
U. o. 187. lap.
Sabbato post Visitationis Marie vir-
ginis.
Pro uno libro papiri den. VIII.
U. o. 189. lap.
In die S. Leonardi confessoris.
Pro uno libro papiri den. VIII.
U. o. 194. lap.
1502. In die divi Vincencii martiris.
Pro uno libro papiri den. VIII.
U. o. 202. lap.
Sabbato post Thiburci et Valeriani.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 205. lap.
In die visitationis gloriose virginis.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 206. lap.
Sabbato post Simonis et Jude.
Pro libro papiri den. VIII.
U. o. 212. lap.
1503. Feria secunda post Epiphania-
rum Domini.

vizsgálat alá vesszük, arra az eredményre jutunk, hogy ezek közt a Lengyelországban vízjegyként már a XIV. században

Pro libro papiri den. VIII.

U. o. 228. lap.

In vigilia visitationis Marie virginis.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o. 233. lap.

1504. Luce saturni post Sophie.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 249. lap.

Sabbato post Dionisii et sociorum eius.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 253. lap.

1505. Die saturni ante Viti et Modesti.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 269. lap.

In die festo Sanctorum Omnium.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 273. lap.

1506. Ipso die S. Anthonii confessoris.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 285. lap.

In profesto inventionis S. Crucis.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 287. lap.

Die festo Sancti Stephani prothomartiris.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 293. lap.

1509. Octava die trium regum.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o. 77. lap.

1511. Die saturni post Anthonii confessoris.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 54. lap.

In profesto Sancti Urbani.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 57. lap.

Die saturni post Nativitate Marie.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 61. lap.

1510. Infra octava trium regum.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 33. lap.

Sabbato post Francisci confessoris.

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 40. lap.

1513. In profesto Sancti Valentini.

Pro papiro den. VIII.

U. o. 13. lap.

Sabbato in vigilia Philippi et Jacobi apostolorum.

Pro libro papiri civitati den. VII.

U. o. 16. lap.

Die solutionis ante Epiphaniarum (1514).

Pro libro papiri den. VII.

U. o. 24. lap.

1515. Octava die Ephiphaniarum Domini.

Pro uno libro papiri den. VII.

Eperjes v. lt. 890/a szám. 7. lap.

Die solutionis post Valentini.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 9. lap.

Sabbato ante Ramispalmarum.

Johanni Schwob pro uno libro papiri introligato den. LXXV.

U. o. 10. lap.

Die saturni post Bartholomei apostoli.

Pro papiro ad *reformatione fenestrarum* in domo civitatis den. XXV.

U. o. 16. lap.

Die festo Nativitatis Marie virginis.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o.

In profesto undecim milium virginum.

Pro papiro *regali* et pro uno libro de communi den. XXX minus obolo.

U. o. 18. lap.

177-féle változatban szereplő ökörfej-ábra a leggyakoribb. (V. ö. Szőnyi: 14. századbeli vízjegyeink 72. l. Ugyanitt a 133. és 134.

1516. Die saturni ante dominicam
Invocavit.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 31. lap.

In vigilia beatorum Petri et Pauli
apostolorum.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 37. lap.

Die solutionis ante Simonis et Jude.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 41. lap.

1517. Sabbato ante dominicam Re-
miniscere.

Pro libro papiri civitati den. VII.

U. o. 52. lap.

In vigilia divorum Petri et Pauli
apostolorum.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 56. lap.

In die decolationis divi Johannis
baptiste.

Pro uno libro papiri empto den. VII.

U. o. 58. lap.

1519. Sabbato ante kathedra Petri
apostoli.

Pro uno libro papiri den. VI.

U. o. 95. lap.

1521. In profesto divorum Fabiani et
Sebastiani martirum.

Pro uno libro papiri den. VII.

U. o. 137. lap.

Die solutionis post Bonifacii martiris.

Pro uno libro papiri den. VI.

U. o. 142. lap.

Die saturni ante Simonis et Jude.

Pro libro papiri den. VI.

U. o. 148. lap.

Pro duobus cribris, item pro uno
libro papiri et pro una mensura
ad repletionem bombarde cum
pulveribus den. XVIII.

U. o. 152—3. lap.

1522. Die saturni ante Quasimodo-
geniti.

Pro uno libro papiri den. VI.

U. o. 163. lap.

Die festo Sancti Luce ewangeliste.

Pro uno libro papiri den. VI.

U. o. 169. lap.

1523. Sabbato ante Judica dominicam.

Pro papyro notario den. VI.

U. o. 181. lap.

Sabbato post Philippi et Jacobi.

Notario pro papyro den. VI.

U. o. 183. lap.

Sabbato post octavam Corporis Christi.

Notario pro papiro den. VI.

U. o. 184. lap.

Sabbato ante festum Marie Magdalene.

Notario pro duobus libris papiri den.
XII.

U. o. 186. lap.

Sabbato ante Mathei evangelistae.

Pro papyro den. XII.

U. o. 189. lap.

Sabbato ante festum Thomae ap-
postoli.

Pro papyro den. XII.

U. o. 194. lap.

1524. Die divi Adalberti episcopi.

Notario pro papiro den. XII.

U. o. 205. lap.

Sabbato ante Magdalene.

Pro duobus libris papiri den. XII.

U. o. 208. lap.

Sabbato post Mauricii exposita.

Pro duobus libris papiri den. XIII.

U. o. 211. lap.

Sabbato post undecim milium virgi-
num.

Pro una nova clave et papiro *pro*
fenestris ad domum civitatis den.
XIII.

U. o. 212. lap.

ábrán látható vízjegy azonos Eperjes város 598/a és 890/a jelzetű számadáskönyveiben látható vízjegyekkel.) Ezenfölül pozi-

In vigilia circumcisionis Domini.

Pro libro papiri den. VI.

U. o. 215. lap.

1525. Sabatho primo quadragesime.

Pro libro papiri den. VIII.

U. o. 224. lap.

Philippi et Jacobi apostolorum.

Pro uno libro papiri empto den. VII.

Sabatho infra octavas Corporis Christi.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o. 229. lap.

Feriis divi Hieronimi.

Pro uno libro papiri den. XIII.

U. o. 233. lap.

1526. Pridie dominice Invocavit.

Pro resa papiri fl. 11/2.

U. o. 245. lap.

1528. Die saturni ante exaltationis

Sancte Crucis.

Pro papiro unius libri 7 den.

Eperjes v. lt. 1528—37. évi számadás.

kv. 33. lap.

In profesto divi Nicolai episcopi.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o. 40. lap.

1529. Sabatho ante purificationis

Marie.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o. 59. lap.

Die festo dive Dorothee virginis.

Pro uno libro papiri den. VIII.

U. o.

Die saturni post octavam Corporis

Christi.

Pro papiro den. V.

U. o. 69. lap.

Sabbato ante divi Johannis Baptiste.

Pro papiro den. II.

U. o. 71. lap.

Sabbato post Kiliani martiris.

Pro papiro den. II.

U. o. 73. lap.

Sabbato ante Vincula Petri apostoli.

Johanni Calmar pro uno libro papiri

den. VIII.

U. o. 76. lap.

Sabbato post transfigurationis Domini.

Pro papiro dati sunt den. II. In hoc iterum den. VII.

U. o. 76. lap.

Die solutionis post Mathei apostoli.

Pro libro papiri empto den. VII.

U. o. 81. lap.

1532. Sabbato ante cinerum.

Pro papiro integro volumine Reyzy fl. 1.

U. o. 228. lap.

1533. Sabato ante Jubilate.

Pro integro Rysz papiri fl. I den. V.

U. o. 308. lap.

1535. Sabato ante Reminiscere.

Integrum papiri Rysz per dominum Benedictum emptum fl. I.

U. o. 494. lap.

Sabato ante Lucie virginis.

Papiri Rysz integrum emptum fl. I den. XXV.

U. o. 537. lap.

1536 (helyeseben 1537). Sabato post Epiffaniarum.

Papiri Rysz integrum emptum flor. I. den. XXV.

U. o. 635. lap.

1537. Sabatho postridie purificationis Marie.

Pro papyro den. III.

U. o. 673. lap.

Sabatho ante Letare.

Pro papyro den. III.

U. o. 679. lap.

Sabatho ante Laurencii.

Pro papyro den. III.

U. o. 703. lap.

Sabatho ante Galli.

tiv adat arra, hogy a város a középkorban a maga papírszükségletét Krakkóban szerezte be, csak egy van, ugyanis 1510-ben olvassuk a számadáskönyvekben, hogy a város egy *Krakkóból hozott* új registрумért, a mely persze számadások vagy följegyzések összeírására lett fölhasználva, összesen 121 dénárt fizetett.

A XVI. században, 1526 után már több adatunk van arra, hogy a város Krakkóból hozatja a papírost. Így például 1540-ben Menyhért úr (valószínűleg Melczer Menyhért) Krakkóból hoz 4 forint ára papírost, viaszt, cukrot és más egyebet. 1541-ben a Krakkóba induló bírót a város megbizsa, hogy onnan 8 forint ára papírt, jegyzőkönyvet, viaszt stb.-it hozzon. 1545-ben a Krakkóban időző bíró a város számára egy rizsma papírost vesz.¹

Pro papyro fl. I den. LXXV.

U. o. 711. lap.

1538. Sabato ante dominicam misericordia.

Papyrus den. IIII.

Eperjes v. 1538—44. évi számad. könyve. 73. lap.

Sabato ante Jubilate.

Fenisetis et pro papyro den. XV.

U. o. 75. lap.

Sabato ante Magdalene.

Papyrus et globus redemptus den. V.

U. o. 85. lap.

Sabato Bartolomei.

Pro papyro den. I.

U. o. 90. lap.

Sabato Michaelis.

Pro papyro den. III.

U. o. 96. lap.

Sabato post Michaelis.

Pro papyro et sale den. VI.

U. o. 98. lap.

Sabato ante Galli.

Pro I Risso papyri fl. I den XXV.

U. o. 99. lap.

1539. Sabato Misericordie.

Pro papyro et scopis den. XIII.

U. o. 168. lap.

És így tovább.

¹ 1510. In die S. Appollonie virginis et martiris: Pro uno registro novo de Cracovia apportato den. İXXI. Eperjes város levéltára 598/a. szám 35. lap.

1540. Sabato Philippi et Jacobi: Domino Malchiori pro emenda *papyro*, cera, zacaro etc. *Cracoviam eunti* fl. IIII. Eperjes város 1538—44. évi számadáskönyve 264. lap.

1541. Sabato ante Misericordia: Domino iudici *Cracoviam* profecturo pro emendis *papyro*, *regestis*, cera ruffa, item pulvinariis dati sunt monete polonice et hungarice flor. VIII. U. o. 363. lap.

1544. 7 maii: Papyri 2 riss empt. per dominum Iudicem Cracovie fl. 2. U. o. 634. lap.

1545. Empte res varie: Papyrus 1 lb den. 6. In quadragesima dominus iudex *Cracovie existens* emit pro civitate papyri riss 1. fl. 1 den. 14. Eperjes város 1545—54. évi számadáskönyve 49. lap.

Azonban Eperjesen a papirost nemcsak oklevelek, levelek, könyvek írására, hanem másra is felhasználják. Így például, hogy papirost vesznek üvegablak pótlására, «ad reformationem fenestrarum», arra 1515-ből és 1524-ből van adatunk.

A mi a város papirfogyasztásának mérvét illeti, azt már a XV. század folyamán figyelemmel lehet kísérni. Így 1441, 1442, 1444-ben évenként egy izben vesz a város egy-egy könyv papirost. 1449-ben, 1450-ben már három izben, tehát a fogyasztás emelkedőben van. Már a század végén, 1498-ban például 7 izben, 1499-ben pedig 6 izben vesz a város egy-egy könyv papirost.

A következő század elején az évenkénti papirfogyasztás mennyisége igen változó. Vannak olyan esztendők, hogy a város egyáltalán nem vásárol papirost. Így volt ez 1518-ban vagy 1520-ban. Vannak azután olyan évek, hogy csak egy-egy könyv papirost vesz a város, viszont némely esztendőkhöz hat-hét könyvnyi papirosfogyasztás állapítható meg, sőt 1526-ban már egy egész rizsma papirost szerez be a város.

1526 után vannak esztendők, a mikor roppant nagy a papirosfogyasztás, mint például 1529-ben, 1538-ban vagy 1547-ben, viszont vannak évek, a mikor az egész évi papirosvétel nem több két könyvnél, a mint ez például 1528-ban vagy 1541-ben történt.

A vásárolt papirosmennyiség nagy részét a város oklevelek írására, egy kisebb részét pedig adólajstromok, jegyzőkönyvek, számadáskönyvek céljaira használta fel. Ezek a jegyzőkönyvek, adólajstromok, számadáskönyvek Zsigmond király korával, a XV. század huszas éveivel, veszik kezdetüket és bennük a magyar művelődés-, jog- és köztörténetnek páratlanul becses anyaga van felhalmozva. Habár ezen könyveknek teljes és folytatólagos sorozata nem is maradt reánk, mégis elég lesz, ha csak arra az egy körülményre utalunk, hogy a város számadáskönyvei — leszámítva a Zsigmond korától egészen Mátyás király uralmának közepéig terjedő töredékeket — 1497-től fogva, mondhatni a mai napig, teljes sorozatban fennmaradtak.

Az a körülmény, hogy a város a vásárolt papirosmennyiséget szorosabb értelemben vett könyvek írására vagy iratására is felhasználta, nagyon valószínű ugyan, de nehezen bizonyítható azért, mert írott könyv a város levéltárában csak egyetlenegy

maradt reánk. Arra a kérdésre, hogy ennek a könyvnek papirosa hol készült, továbbá, hogy a könyvet magát Eperjesen írták-e, határozott pontossággal felelni nem tudunk, a valószínűség azonban a mellett szól, hogy a könyv Eperjesen készült, erről azonban még későbbben lesz szó.

A városnak a most elsorolt jegyzékek és könyvek iratásához természetesen írószerekre is volt szüksége, azonban a számadáskönyvek csak egyetlenegyszer emlékeznek meg arról, hogy a város írószereket vett, ugyanis 1452-ben a város 12 dénárért írószereket vásárol.¹ Később, 1557—58-ban a számadáskönyvekben azt olvassuk, hogy a város 7 dénárért tintát, 16 dénárért *porzót*, 14 dénárért tintakészítéshez szükséges gubacsot és vitriolt vásárol.² Úgy látszik, a szokás az volt, hogy az írószerszámokat a város jegyzője vagy írnoka a sajátjából szerezte be.

A papirosra való íráson kívül ismeretes volt Eperjesen a fára való *rovás-írás* is, a mely az egyetlen reánk maradt adat tanúsága szerint még a XV. század végén is használatos volt. Ugyanis egy 1496-ban kelt végrendeletben, melyben egy Albert nevű eperjesi kovácmester végintézkedik, abban a részben, a hol a végrendelkező a künt lévő követeléseit sorolja föl, azt olvaszuk, hogy «Georg Calmar et alii quamplures, super quibus *specialia registra lignea* habet — pro laboribus sibi tenentur...» stb.³ Ez a «speciale registrum ligneum» pedig nem lehet más, mint *rovás*.

¹ 1452. Dominica Exurge: Item vor eyn *schreyb gerete* den. XII. Eperjes város levéltára 210/a. 107. lap.

² 1557. Sabbato Philippi Jacobi; Pro atramento den. 7.

1557. Sabato 4. dominice Adventus: Pro pulveribus *scriptoriis* den. 16.

1558. Sab. 7-te dominice post Trinitatis: Galla et vitriolium ad confectionem attramenti den. 14. Eperjes város levéltára 1555—58. évi számadáskönyvében.

³ Eperjes város levéltára 588. szám.

A BRÜSSZELI NEMZETKÖZI LEVÉLTÁRI ÉS KÖNYVTÁRI KONGRESSZUS.

DR. ÁLDÁSY ANTALTÓL.

(Harmadik, befejező közlemény.)

V.

A kongresszus III. szakosztálya a levéltárakkal és könyvtárakkal kapcsolatos gyűjtemények kérdésével foglalkozott. Ezek között első sorban meg kell emlékeznünk Van den Gheyn jezsuita atya indítványáról, a könyvtári állandó kiállításokról. Van den Gheyn azt indítványozta, hogy azok a könyvtárak, melyekben már egy ily állandó kiállítás létezik, e kiállításokat továbbra is megtartsák és továbbfejlesszék, továbbá, hogy azok a könyvtárak, melyekben ily kiállítások nincsenek, ilyeneket létesítsenek, végül ott, a hol ily kiállítások voltak, de már leszereltettek, ezek újra felállíttassanak. Van den Gheyn az 1910. év késő tavaszán több heti tanulmányutat tett, a melyen a könyvtári kiállításokat is tanulmányozta. Megfordult Budapesten is, a hol az Országos Széchényi könyvtár kiállítását is megtekintette. Indítványát a kongresszus elfogadta Schlitter dr. kiegészítő indítványával, hogy a levéltárakban is létesíttessék hasonló kiállítás, a mely első sorban az illető állam történelmi fejlődésére való tekintettel rendeztessék be és azon kívül ölelje fel az illető levéltár specziális anyagát.

A pecsét-tani tudománnyal Aug. Corbierre abbé, a Revue Sigillographique szerkesztőjének indítványa foglalkozott, a ki azt indítványozta, hogy minden levéltárban létesíttessék egy pecsét-másolat gyűjtemény, a mely a közönség részére kiállításszerűen rendezve hozzáférhetővé tétessék, készüljön a gyűjteményről egy jegyzék és végül létesíttessék a pecsétmásolatokra nézve is nemzetközi csereviszony. A kongresszus ezt az indítványt elfogadta. A pecsétekkel foglalkozott E. Hauviller metzi állami levéltárnok előadása is, a melyet a brüsseli állami levéltárnak a pecsét-

másolatok gyűjteményét őrző helyiségben tartott. Hauviller előadása nagyjából azonos volt azzal, a mit ő 1909 november havában a berlini «Deutscher Herold» társaság jubileumi ülésén e tárgyról tartott, és a mely a «Vierteljahrschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde» 1910. évi folyamában és külön is megjelent. Kiindult annak a fejtegetéséből, hogy a pecsétek műtörténeti, viselettörténeti, heraldikai stb. szempontokból mily végtelen becses anyagot nyújtanak és hogy ez az anyag, ha kellő szakszerű gondozásban, megóvásban nem részesül, egy idő múlva teljesen tönkre megy, megsemmisül. Szakemberek előtt ismeretes, hogy némely helyen, régebbi időben, de még most is, mily barbár módon bánnak el a pecsétekkel. Hauviller azt követeli, hogy a pecsétek megóvására fokozott figyelmet fordítsanak a levéltárak, azoknak, különösen a függő pecséteknek, tisztítása és a rongálástól való megóvása legyen az első feladat, ez kövesse az a törekvés, hogy megsemmisülés esetére a pecsét hű hasonmásban megmaradjon, tehát a pecsétekről pontos és hű másolatok, rajzok vagy pedig gipszöntvények készüljenek. A gipszöntvények készítésére nézve Hauviller az általa gyakorolt eljárást ajánlja, a mely a pecséteket megtisztítja, zsírkóporral hinti be, és plastilin segítségével róluk negatívumot készít, a melyről aztán a gipszmásolat vétetik. Az így készült másolatot Hauviller megpróbálta színeztetni, hogy a másolat az eredeti pecséthez minél hasonlóbb legyen, és az a bizonyos egyhangúság, a mely a fehér gipszmásolatok gyűjteményét jellemzi, elkerültessék. A színezést eleintén úgy próbálta eszközölni, hogy a festékanyagot a gipszbe keverte, minthogy azonban ez a kívánt eredményt nem adta meg, a gipszmásolatot az eredeti után kézzel színezte. Ez az ú. n. Hauviller-féle eljárás, a melyet különben, mit ő meglepetéssel vett tudomásul, a M. N. Múzeum már több mint 10 év óta ismer és alkalomadtán gyakorol is. Hauviller fejtegetései, melyeket ő bemutatásokkal illusztrált, mindvégig lekötötték a jelenlévő levéltárnokok figyelmét és mindegyikünk igazat adott magában neki, hogy a pecsétek konzerválására eddig általában véve nagyon kevés történet, legföljebb annyi, hogy követték a régi levéltárnokok példáját és a pecséteket selyempapírral vagy vattával burkolták be. Ez utóbbi eljárásra melleleg meg kell jegyezmem, hogy a Gesamtverein

der Deutschen Geschichts- und Altertumsvereine 1910. évi szeptember 7—9-ig Posenben tartott gyűlésén Dr. Prümers, a poseni állami levéltár igazgatója a poseni levéltár pecségeit ismertette és ez alkalommal óva intette a jelenlevő szakembereket attól, hogy a viaszpecségeket vattával vagy kőcczel burkolják be. Ez, a régiek által gyakorolt megóvási eljárás ép az ellenkezőjét eredményezi annak, a mit elérni akarnak, elősegíti még jobban a pecsétek romlását és szétmállását, mert a vatta vagy kőcz mohón szívja magába a viasz zsírtartalmát, a pecsét kiszárad és darabokra mállik. Innen van az, hogy kőcczel körülvett és vászonzacskókba varrt pecsétek, a minőket a levéltárakban nagy számmal találunk, csupa darabra tört pecsétet tartalmaznak.

Voltaképen az I. szakosztályba tartozott, de a III. szakosztályban lett bemutatva Mlle Elise Samuelson lundi állami levéltári tisztviselő előadása az oklevelek restaurálásának egy új módjáról. A zaponnal való konzerválás, melyhez oly nagy reményeket fűztek, tudvalevőleg csődöt mondott. Samuelson az oklevelek konzerválásánál a kitt-nek nevezett anyagot alkalmazza, a mely eredeti állapotában kemény és átlátszó, gelatinszerű anyag. Alkalmazás előtt fölmelegítendő, a melegítés mindig csak kis darabokban történjek, és pedig erősebben rongált papirosnál melegebb, kevésbbé rongáltnál hidegebb oldat alkalmazandó. Az eljárás lényege abban áll, hogy a megtisztított iratot kitergetve, az elvált, leszakadt részeket hozzáillesztve, egy papírlapra helyezzük, széles, puha ecset segélyével a kitt-et vékony rétegben reákenjük és azután egy japán selyempapírost teszünk a kittel bekent iratra, az egészet leszorítjuk, egy idő múlva az egészet óvatosan lefejtjük a papírlapról, melyre az iratot helyeztük, megfordítjuk és az irat hátlapját is hasonló eljárás alá vesszük. Az így preparált darabot aztán kifeszített zsinóron megszáritjuk, szárítás után a japán papírosnak fölöslegessé vált részeit lesöpörjük. A szárítás után az irat úgy néz ki, mintha gelatinlemezek közé volna foglalva, minthogy a kitt a japán papírost egészen átlátszóvá teszi. Ezen restaurálási és konzerválási eljárást Samuelson eddig csak papirokleveleknél alkalmazta, pergamennél nem, és minthogy a kísérletezés még csak rövid idő óta folyik, nem áll kellő tapasztalás rendelkezésre, vajjon a kittel való konzerválás beválik-e vagy sem. Samuelson

kisasszony az eljárási módot a kongresszus előtt gyakorlatban is bemutatta, azonban sajnos, a svéd nyelven kívül más nyelvet nem beszélt, előadását francia nyelven betanulva, elmondotta ugyan, de a részletekre nézve felvilágosítást tőle magától nyerni nem lehetett, miután magát megértetni nem tudta, az őt kísérő tolmácskisasszony pedig az eljárás részleteiről teljesen tájékozatlan volt.

A washingtoni Library of Congress jelenlévő tisztviselői egyes iratokat mutattak be, a melyek az ott szokásos eljárással konzerváltattak. Ez az ú. n. «crêpeline» szövettel és egy külön keverék segítségével történik. A crêpeline sűrű, fehér fátýolszerű szövet, a mely háromféle minőségben különböző nagyságban kerül forgalomba. A hozzá való paszta a következő recept szerint készül:

- 1 csésze legfinomabb búzaliszt,
- 3 csésze hideg víz,
- $\frac{1}{4}$ teáskanál porrá tört timsó,
- 4 gran fehér arzenik.

A keverék minden egyes része teljesen porrá törve, göbök nélkül alkalmazandó, az egészet kettős főzőedényben 10 perczig föl kell forralni, a forralás után, ha a keverék kihült, le kell főlözni és az egészet jól fölkeverni. Ezzel kell aztán az iratot bekenni és a crêpelinet reá alkalmazni, lepréselni és megszáritani. Amennyiben a tinta megfakulna, teveször-ecset segítségével ammoniacum hydrosulphuricummal kenendő be az írás, a mely eljárás azonkívül, hogy néha sárgás foltok mutatkoznak, más következménnyel nem jár. Az ily módon konzervált okirat úgy néz ki, mintha fehér vagy sárgás szalmapapírral volna bevonva.

A III. szakosztályban még egy érdekes kérdést vetett föl Des Marex brüsszeli városi levéltárnok. Brüsszel városa 1910-ben C. Huysmans indítványára 2000 frankot szavazott meg, hogy ezen összegben egy kinematografiai film gyűjtemény létesíttessék, mely a mindennapi, szociális élet jellemzőbb eseményeit megörökítő filmeket foglalja magában. Ez a gyűjtemény a városi levéltárban nyer elhelyezést, a mely Des Marex fáradozásai folytán a jelenkori brüsszeli életre vonatkozó emlékeket is összegyűjti. Ebben a kinematografiai archivumban eddig a kezeim között lévő «L'organisation du Service des Archives de

la ville de Bruxelles» szerint többek között kinematografikus fölvételek őriztetnek II. Lipót belga király temetéséről, Albert király Brüsszelbe való bevonulásáról, a brüsszeli kiállítás megnyitásáról stb. Kétségtelen, hogy ily nevesebb kortörténeti eseményekről készült kinematografikus fölvételek későbbi időkben kulturtörténeti szempontból rendkívül érdekesek lesznek. Des Marez kérdést intézett a kongresszushoz, vajjon külföldi múzeumok vagy levéltárakban van-e hasonló gyűjtemény, és ha igen, minő módon konzerválják ott a filmeket, lehet-e számítani arra, hogy e filmek tartósak maradnak? Azonban a szakosztály tagjai e kérdésekre választ adni nem tudtak, miután úgy látszik, hasonló gyűjtemények más államokban nincsenek, azt azonban mindenki elismerte, hogy ily kinematografikus gyűjtemény létesítése máshol is helyén volna. Györy Árpád ehhez még azt a megjegyzést fűzte, hogy a kinematografikus gyűjteménnyel együtt egy fonografikus gyűjteményt is lehetne talán létesíteni, és reámutatott arra, hogy a bécsi cs. k. tud. akadémia már rendelkezik egy nagyterjedelmű fonografikus levéltárral. Megjegyzem különben, hogy a brüsszeli gyűjtemény filmjeinek konzerválása úgy történik, hogy a filmek staniolpapirba vannak göngyölve és légmentesen csukódó dobozokban elzárva. Hogy ez a konzerválási mód beválik-e vagy sem, azt a jövő fogja megmutatni, illetve a kinematografusok tudják megmondani.

VI.

A kongresszus IV. szakosztályának, a népkönyvtárak szakosztályának tárgyalásáról bővebben beszámolni nem tudok, mint-hogy e szakosztály a III. szakosztálylyal egyidőben ülésezvén, annak tárgyalásán jelen nem lehettem. A szakosztály elfogadott indítványai a következők voltak:

H. Farr, a cardiffi Public Library könyvtárnokának indítványa, mely szerint nyilvános népkönyvtárak minél nagyobb számban létesíttessenek az egyes államokban, párhuzamosan a népkönyvtárakkal állíttassanak föl az ifjúság részére is könyvtárak, a helyi viszonyok és az ifjúsági nevelés követelményének tekintetbevételével, végül, hogy a könyvtárak és iskolák között minél szorosabb kapcsolat létesíttessék.

Farnak Gittens anversi könyvtárnok által elfogadott indít-

ványa azt kívánja, hogy a magánosok és a köztényezők hassanak oda, hogy az ifjúsági irodalom minél nagyobb terjedelemben merítse tárgyait a hazai történelem és hagyományból, a magánosok a legjobb ily tárgyú könyvek részére kitűzött díjak adományozásával szolgálhatnák e cél, a köztényezők pedig azzal, hogy ily munkákat minél nagyobb számban vásárolva, azt az ifjúsági könyvtáraknak szétosztják.

Th. Rouvez, a belga minstre des Sciences et des Arts osztályfőnöke azt kívánta, hogy a népkönyvtárak részére a nagyobb városokban mindenütt külön épületek emeltessenek. Kisebb városokban a könyvtár az iskolákban helyezhető el.

Végül Palmgren, Gittens, Defrecheux és Kenney együttes indítványa úgy hangzott, hogy az egy helyen fönnálló népkönyvtárak lehetőleg egy központi igazgatás alá helyeztessenek költségmegtakarítás szempontjából, valamint, hogy a rendelkezésükre álló eszközökkel a célnak, melyet szolgálnak, minél jobban megfelelhessenek, továbbá, hogy úgy a központi, mint a fiókkönyvtárak tisztviselői szakképzettséggel bírijanak, végre, hogy a kölcsönzés minél liberálisabban kezeltessék.

Ezeket az indítványokat a kongresszus mind magáévá tette. Ezeken kívül a szakosztály előtt feküdt még egy rapport James D. Stewart, a londoni Islington Public Libraries könyvtárnokától, a mely a fertőző betegségekről és a könyvtárakról és ezzel kapcsolatosan a könyvek fertőtlenítéséről szólt. Utóbbira nézve a formaldehyddel való fertőtlenítést ajánlotta, mint a mely eljárás jelenleg a leginkább használatos és általa a könyv megrongálódásnak kitéve nincsen.

A kongresszus zárulése augusztus hó 31-én tartatott meg. F. Muller elnökle alatt. Ez ülésen mindenekelőtt a szakosztályok titkárainak jelentései hallgattattak meg, mely után az egyes, a szakosztályok által elfogadott indítványok terjesztettek hozzájárulás végett a kongresszus elé. Ezután Muller elnök mondott rövid záróbeszédet, melyben összefoglalta a kongresszus munkálkodásának eredményeit. Gardy indítványára azután a kongresszus kimondotta, hogy egy állandó központi bizottságot alakít, a melynek feladata lesz, a kongresszus időközönkénti megtartásáról gondoskodni. E bizottság tagjai az 1910-iki kongresszus központi szervező bizottságának tagjai, a kooperáló egyesületek által

kiküldendő két-két tag, továbbá azon államokból, a hol levéltárnoki és könyvtárnoki egyesületek nincsenek, két, a központi bizottság által választott tag, egy a levéltárnokok, egy a könyvtárnokok sorából. A központi állandó bizottság ülése Brüsszel, az 1910. évi kongresszus rendező bizottsága, mint állandó bizottság működik tovább, a következő kongresszus idejének és helyének megállapítása az állandó bizottságra bízott.

A napirend letárgyalása után a belga közoktatásügyi minster kiküldötte mondott a kongresszusnak köszönetet, a mire Muller elnök pár szóval az 1910. évi kongresszust befejezettnek nyilvánította.

A kongresszussal kapcsolatosan kiállítások nem rendezettek. A programmba fel volt véve a brüsszeli kir. könyvtár és a brüsszeli állami levéltár megtekintése, utóbbi helyen a pecséttani gyűjtemény mutattatott be a megjelenteknek, a mely gyűjtemény azonban távolról sem közelíti meg a müncheni állami levéltár hasonló gyűjteményét, a mely úgy az anyag terjedelménél, mint szakszerű és áttekintő elrendezésénél fogva, a brüsszelit mindenképpen felülmulja. A bollandisták könyvtárának megtekintése, mely a programmba fel volt véve, elmaradt. A kongresszus tagjainak egy kis része, mintegy 30—40, Laloire brüsszeli állami levéltárnok vezetése alatt megtekintette Arenberg herczeg gyűjteményeit és palotáját, mely rendes körülmények között a nagy közönség részére hozzáférhetetlen. A gyűjtemények anyaga a régészet és iparművészet válogatott tárgyait öleli fel, kéziratokat csekély számban tartalmaz, ezek is majdnem kizárólag a flamand iskola termékei. A herczegi ház levéltára szintén a palotában van elhelyezve két nagy teremben, melyek egyike egyuttal dolgozó szobául is szolgál, a legnagyobb kényelemmel ellátva. A levéltár maga teljesen rendezve van, inventariumokkal ellátva, állományának legnevezetesebb darabjai egy kis kiállításban vannak elhelyezve, mely egész a IX. századig visszamenőleg tartalmaz okleveleket. A megjelenteknek Laloire levéltárnok szolgált szakszerű magyarázattal ismertette a herczegi család történetét rövid vonásokban, valamint a levéltár beosztását, rendszerét és bemutattva egyes nevesebb darabokat.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRA-
NAK I. KÖTETÉHEZ.¹

16.

Debreczen. 1619.

Kalendarium. Kalendarium, | CHRISTUS URUNK | születése
utan, 1619. | Efstendőre. | Irattatot: | Herlicius David D. altal. |
(*Magyarország czimere.*) DEBRECZENBEN, | Nyomtatta Lipfiai Pál.
Másodczime: Prognosticon Astrologicum. | Az az: | Az Egghi fő csilla-
goknak forgásából valo jő- | vendőles, neminemű törté- | nendő
dolgokrol, es az űdőknek | változafarol, Chriftus Urunk | születése
utan, 1619. | Efstendőre. | Irattatot: Herlicius David Doctor altal. |
DEBRECZENBEN. | Nyomtatta Lipfiai Pál.

16-r. A—Ds=40 sztlan levél. *Végül:* rövid Chronica. 7 sztlan levél
(a többi hiányzik).

Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I. kötetének 488. száma alatt
nagyon röviden két sorban írja le s így indokoltnak látom itt e folyóirat hasáb-
jain teljesen leírva közölni. Lugossy József (M. Akad. Értesítő 1844. 160. l.)
és Mátray Gábor (Uj M. Muzeum 1853. II. 182. l.) ismertette.

M. N. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

17.

[454] Kassa. 1619.

Stellae crinitae effigies 1619.

A városi tanács a Fest János könyvnyomtató műhelyéből kikerült
Stellae crinitae effigies című nyomtatványt elkobozza. Lásd a város 1619.
évi márczius hó 14-én kelt jegyzőkönyvét. (V. ö. Kszemle 1901. 65. l.)

Kemény Lajos.

¹ Az utolsó számozott (453. sz.) adalék e folyóirat 1911. évi folyama
61. lapján jelent meg.

18.

[455] **Kassa. 1621.**

Naptár az 1621-ik évre.

«1620. 10. Decembris. Joannes Festi more solito ajándékozza az nemes tanácsot az új Kalendariumokkal». Kassa v. jegyzők. *Kemény Lajos.*

19.

[456] **Kassa. 1622.**

Naptár az 1622-ik évre.

«1621. 16. Decembris. Az könyvnyomtató more solito dono offert prognosticon anni futuri 1622». Városi jegyzők. *Kemény Lajos.*

20.

[457] **Kassa. 1626.**

Naptár az 1626-ik évre.

«1625. 16. Octobris. Daniel Schulez compactor dono offert calendaria futuri anni 1626». Városi jegyzők. *Kemény Lajos.*

21.

Debreczen. 1627. (Jav. RMK. I. 561. sz-hoz.)

Kalendarium,* | AZ* 1627.* ESZTEN*- | dőre Chrifus Urunk |
Bűletese után. | Az* Baraßlai* Kalendariumbol* | Magyarra fordít-
tatott. | (*Magyar czimer*). DEBRECZENBEN.* | Nyomtatta RHEDA
PETER. | *Másod-czímlap*: Prognosticon Astrologicum. | Az az: | AZ EGI
CSILLA- | GOKNAK FORGASA- | bol való itélet az 1627. EBten- |
dőre Chrifus Urunk Bűletese u- | tan, neminemű történendő | dol-
gokrol, es az idők- | nek változáfirol. | Nemetből Magyar nyelvre |
fordittatott es | (*kis vignetta*) Nyomtattatott Debreczenben | Rheda
Peter által. |¹

E kalendariumnak eddig csupán csak egy csonka példánya (az Erdélyi Múzeumé) volt ismeretes, melyet *Szabó Károly* a levelek számának föl-
jegyzése nélkül írt le a RMK. I. 561. sz. alatt. (*Dr. Gyalui Farkas* egye-
temi magántanár, kolozsvári egyetemi könyvtárigazgató-helyettes úr szíves
értesítése szerint e csonka példánynak a következő részei vannak meg:
Czímlapja, melyről az impressum hiányzik. A naptári rész 5 levelének

¹ A csillaggal jelzett szavak vörös betűkkel vannak nyomtatva.

töredéke, melyek e napokat tüntetik fel: jan. 1—16, febr. 1—11, 19—28, márcz. 1—11, 20—30, ápr. 1—9, jun. 20—30, jul. 1—15. Prognosticon Astrologicum a czímlappal együtt 16 levél—C₁—D₈. A czímlapja ép, a többi levelek erősen meg vannak rongálva, nevezetesen a C₅ és C₆ és D₇ levelek fele le van szakítva; a D₁ levél második, D₅ levél második, D₆ levél első és D₇ levél második lapján csak néhány betű különböztethető meg.) 1910-ben nekem sikerült e kalendáriumnak egy teljes példányát — A—D-iv, 8 levelenként = 32 levél, 16-r. — kiáztatnom *Melotai Nyilas István «Speculum Trinitatis»* cz. 1622-ben Debreczenben kiadott 4-r. alakú munkájának (RMK. I. 521. sz.) tábláiból, *egy 1626-iki szintén debreczeni kalendáriummal együtt*, mely szintén teljes példány. (Ebből eddig csak a *Fraknói* által felfedezett példány volt ismeretes, mely a Nemzeti Múzeum tulajdona. Lásd: Magyar Könyvszemle. 1878. 269. lap. 19. szám.) Ennek az 1627-iki debreczeni Kalendáriumnak az egyes hónapok után között magyar versei (4+4+4+1) a *Székely István* kalendáriumból (lásd RMK. I. 354. szám. V. ö. Erdélyi Múzeum. 1899. 593. lap.) vannak véve. Ugyane versek megtalálhatók az 1611-iki kereszturi Kalendáriumban is. (RMK. I. 430. sz. V. ö. Irodalomtört. Közlem. 1900. 406—407. lap.)

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

22.

H. n. 1627.

Kincstartócska. KINCZTARTOCZKA | AZ VILAGOS CZESTE-|
HOI EGYHAZÁNAK. | MELX MAGABAN FOGLAL | Historiáját
 csudálatos Boldogh | Aszszony képerül négy Historiakbűl | Szor-
 galmatosban kiszették, hogy sem mint | az első nyomtatásban
 attanak vala-ki. | **AZ ELSŐ REMETE SZ:** | Pál Szerzetin való
 Frater LAJOS által | Lengyelbül Magyarra fordittatot: Az | előt-
 tünk iárok akarattyábűl. | Cap. 7. | Kimérhetetlen kincse az embe-
 reknek (: az Böl- | csessegh :) á ki véle eltenék, Istennek baratsá-
 gában reszessé lettenék, á tudomannak aján- | dekabűl ajánlat-
 tattanak. NYOMTATTATOT | M. DC. XXVII. Eftzendőben.

4-r. A—Hh₂=122 sztlan levél. (Hiányzik a Q ív 1—3 levele.)

Szabó Károly ennek a könyvnek példányát nem látta és a Régi Magyar Könyvtár I. kötetének 565. száma alatt igen röviden (két sorban) írja le, megjegyezvén, hogy a Tejfalvi Csiba Márton: Romanocategorus című és 1637. évből való munkájának 45. és 46. lapjain e szavakkal: «Frater Ludov. Csesteho Barat, nevenekűl kibocsatot kincs tartocska könyve» van említve. Címlapja és az ajánlás első 2 levele kézírással van pótolva.

M. N. Múzeum könyvtára.

Horváth Ignác.

23.

[458] Kassa. 1628.

Naptár az 1628-ik évre.

«1627. 17. Novembris. Az compactor Dániel Schultz adott calendariumokat, németeket és magyar nyelven valókat.» Városi jegyzőkönyv.

Kemény Lajos.

24.

[459] Kassa. 1630.

Naptár az 1630-ik évre.

«1629. 13. Decembris. Daniel Scholczin supplicál, hogy az *Kalendarium*ért adnának valamit.» U. ott..

Kemény Lajos.

25.

[457] Kassa. 1630.

Carmen congratatorium. 1630.

Az 1630-ik november hó 2-án kelt városi jegyzőkönyv szerint Kassa város tanácsa vizsgálatot indít egy, a kassai könyvnyomtató műhelyből ki-került «az Rákóci Gyeorgy erdélyi fejedelemségéről» irt «congratatorium carmen» miatt.

Kemény Lajos.

26.

RMK. 597. (Csepreg. 1631.)

Szabó Károly «Régi Magyar Könyvtár»-ának I. kötetében 597 sorszám alatt a Csepregen 1631-ben megjelent «Evangeliumok és Epistolák» című könyvet jelzi. Nem írja le, mert a soproni ev. lyc. könyvtárában levő azon példány, a melyet Szabó mint egyetlen ismert példányt említ — csonka s czímlap híján nem adhatta a könyv teljes czímét. Az árvavármegyei Csaplovics-könyvtár rendezetlen anyagában sikerülvén a könyv egy második példányára ráakadnom, itt leirom azt annyira, a mennyire e csonka példányból lehetséges.

Czímlap: Az EGESZ || Efstendő által való Va- || fárnepokra és Innepekre || rendeltet || EVANGE || LIOMOCE'S [így!] || EPIS-
TOLAC, || Az Evangeliumokból szereztetet || IMADSAGOC || kal
egyetemben. || Mellyeket moltan újjób re- || vífió és meg-igazítás
alat, ma- || ga költséggével újonnan || ki-nyomatatot || CSEPREG-
BEN Farkas Imre. || Anno 1631.

A következő levelen kezdődik az ajánló levél, a mely nem mint Szabó írja a csepregi gyülekezethez szól, hanem a Dunán-inneni ágostai Ecclesiák vezetőinek:

Az Tisztelendő és Böcsületes Kys Berthalan Uramnac, Dunán-innen az *Augustána — Confession* — való Keresztyén *Ecclesi*-áknak méltóságos *Superintendens*-ének. És ugyan ezen *Ecclesi*áknak böcsületes, Tudós, és Isten-félő fő *Seniori*-nac; Lethenyei Istvannac: Galgoei Miklósnac: Sagodi Gergelynac: Kőrösi Imrenec: és Terbócs Iános Uraimnac: es az egész közönséges Atyafiaknac, az *Iezus Christus* hyúséges Szolgainac, nékem bizodalmas Uraimnac, *Paterim*nec és *Fautorim*nac, Istentül minden lelki és testi jóknac bévelkedő áldását kívánom.

Ez ajánló levelet követi:

IMÁDSÁG Mellyet az Minister praedicatio-után-is mondhat, s-az Templumban-való minden-napi Isteni-szolgálatkor-is.

Példányunkban ezen imádság nem teljes, hiányzik belőle két levélnyi.

Ezután következik az A iv az ADVENT ELSŐ VASÁRNAPRA VALÓ EPISTOLA-val, s a P₁₀ lapon: AZ SZEN-TEK INNEPIRE, rendeltetett Evangeliomoc és Epistolac az Imádságockal egyetembe.» — kezdődik.

A kezem között levő igen tiszta példány hiányos: a már említett hiányzó 2 levélen kívül hiányzik a könyv vége Az Y iv 11-ik levelétől. A hiányzó rész pótolva van ugyan, de a pótlás nem folytatása a nyomtatványnak. Egy fohász következik egykorú irással, a melynek végső szavai: *Finita Concionis. Benedictio* . . . 6. v. 24. A két levélnyi kézirat után 7 beiratlan levél következik s erre két magyar nyelvű *Invocatio* és egy latin Bernardusból vett idézet három levelen, majd ismét 3 beiratlan levél. — Kérdés, valjon a tiszta lapok a hiányok pótlására voltak-e bekötve a hártya táblába, a mely valamikor a Westphali béke Aurea Bullájának szövegét tartalmazó könyv táblája volt.

A példány valóságos vandalizmussal van körül vágva; némely lapon a legfelső sort is elnyeste a könyvkötő. Azt azonban, hogy a könyv lap-számozva nem volt, elárulja az egyik levél sarka, mely behajtás folytán megmenekült a lemetéltetéstől. Ebből kitűnik, hogy a könyv eredetiben tompított sarkú volt, lapszám nélkül.

Az utolsó Epistola, a mely példányunkban megvan, a Szent Kathalin napjára való Epistola. — (November 24.)

Alsókubin, Csaplovits-könyvtár.

Rexa Dezső.

27.

[458] **Kassa. 1632.**

Naptár az 1632-ik évre.

«1632. 18. Martii. Scholcz Dánielné supplicál, hogy az nemes tanácsnak adott calendariumokért adnának valamit.» Városi jk.

Kemény Lajos.

28.

[459] **Kassa. 1635.**

Naptár az 1635-ik évre.

«1634. 14. Decembris. Az compactorné 12 új kalendariumokkal ajándékozta meg az nemes tanácsot.» Városi jk. *Kemény Lajos.*

29.

[460] **Pozsony. 1636.**

Pázmány Péter. A' ROMAI Anyaszentegyház Szokasából, | MINDEN | VASARNAPOKRA, | ES EGY-NEHANY | INNE-PEKRE, | Rendelt Evangeliomokrúl, | PREDIKACZIOK. | *Mellyeket,* | ELO NYELVENEK TANITASA-UTAN | *Irában foglalt* | CARDINAL PAZMANY | PETER ESZTERGAMI | ERSEK. | 2. ad *Corinth. 4. v.* 2. | Csalárdfággal nem járunk; az Isten Igéjét meg nem fer- | tettyük: hanem, Igazfágnak ki-jelentésével aján- | lyuk magunkat minden emberek lelki ifmérleti- | hez, Isten-előt. | *Nyomtatatták Pozsonban, M. DC. XXXVI. Efstendőben.*

2-r. 1248 szzott lap. Elül: 15 sztlan levél.

Szabó Károly: Régi Magyar Könyvtár I. kötetének 663. száma alatt leírt példánytól címlapjára nézve különbözik.

*M. N. Múzeum.**Horváth Ignác.*

30.

[461] **[Hely nélkül.] 1638.**

Minden efstendőre szol- | gáló örök | CALEND- | RIVM | és az | CISIO JANUS | Magyaról. [Szövegzáro egy rák, egy bakk, egy makk.]

8-r. a₁₋₈=8 számozatl. levél. Hely, év és nyomtató nélkül. A naptár szól az 1638—1658. évekre.

A naptár, mely ez alakban tudtommal egyetlen, egy táblával kezdődik: «TABULA Festorum mobilium pro confignatis annis sequentibus, az új Calendarium szerint.» E táblán az 1638—1658 évekre meg van határozva a húsvét, a farsang hetének száma, az epactae, a vasárnapi betű, a Mátyás-ugrás. Ezt követi 12 oldalon a 12 hónap leírása a következő rovatokkal: napok sorszáma, a hét napjai *a, b, c, d, e, f, g* betűkkel jelezve az akkori naptári szokás szerint, a hónapról valami megjegyzés egymás alá nyomtatott annyi szótagból, a hány napja van a hónapnak, továbbá névnapok és római naptár. A naptár kulcsa az, hogy akkori szokás szerint a hét napjait a naptár *a, b, c, d, e, f, g* betűkkel jelezte, úgy, hogy új év napja

mindig *a* betű volt: már most ha a vasárnapi betűt minden évre megadta, akkor tudni lehetett, hogy új év a hét melyik napjára esett, pl. a vasárnapi betű 1656-ra *B*, akkor újév szombatra esett s így tovább az egész év meg volt határozva. A Mátyás-ugrás alatt értendő az, hogy Mátyás-napja szökő évben febr. 24-ike helyett 25-re esett; tehát ugrott egyet s ekkor márcz.-ban a vasárnapi betű megváltozott s ezt adja a nevezett rovat. Az egyes hónapokról való megjegyzésekben pl. áprilisről ez olvasható: «Vi-rá-gos Am-brús meg-tán-to-rúlt az jó bor-tul, Ti-bur-tzot kül-dé az al-föld-re György Alb: Mark-hoz zöld bu-za-ért». Juniusról: «Nem mon-dot-ták vólt meg én né-kem hogy Bar-la-(bás) An-tal Vi-dát meg-vág-ta far-ló-já-val, I-vánt Ján-(os) Lász-(ló) Pét: Pált».

Kolozsvár, Erdélyi Múzeum.

Ferenczi Zoltán.

31.

Debreczen. 1641.

(*Keresztyen Imadsagok* egy néhány szép Enekekkel.) DEB-
R(ECZENBEN) Nyomtat(atott Fodorik) Menyhart N(yomdájában
1641-ben).

Töredék. 12-r. Egy XVII. századbeli könyv tábláiból áztattam ki. A csonka, keretes címlevelen (csak az alsó bal negyedrésze van meg) kívül meg van-
nak a következő levelek: 9, 11, 135, 136, 148, 153, 154, 166, 171, 172, 184,
189, 190, 202, 207, 208, 218, 219, 237, 245, 261, 262, 279, 280, 290, 291, 299,
308, 317, 326, 327, 335, 346, 351, 352 és még 47 részint ép, részint csonka
levél, vagyis összesen (a címlevéllel együtt) 83 levélnyi töredék, mely e
debreczeni imádságos és énekeskönyvnek (a csonka címlevelen, továbbá
a 9-ik és 11-ik levelen kívül) eddig ismeretlen, vagyis: 80 levélnyi részét
foglalja magában.

Szabó Károly RMK. I. 713 sz. a. azt a csekély töredéket (az A és
B ívből) írta le, melyet Lugossy József ajándékozott az Erdélyi Múzeum
könyvtárának. A nyomtatás évét Lugossy után Szabó Károly is 1641-re
tette. Ezzel az évszámmal sorozta be a XVII-ik század énekeskönyvei közé
Erdélyi Pál is.¹

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

¹ (Magyar Könyvszemle. 1899. 133 lap. 116. szám.)

TÁR C Z A.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRA
ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1911. ÉV ELSŐ NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatvány osztály* anyaga ebben az évnegyedben kötelese példányokban 3002 drb, ajándék útján 146 drb, áthelyezés útján 19 drb, vétel útján 376 drb, hivatalos kiadvány czimén 3 drb, összesen 3546 drb nyomtatványnyal gyarapodott. Ezenfelül kötelese példány gyanánt beérkezett alapszabály 398 drb, egyházi körlevél 76 drb, falragasz 1939 drb, gyászjelentés 1506 drb, hivatalos irat 140 drb, műsor 415 drb, perirat 7 drb, szinlap 2345 drb, zárszámadás 259 drb, különféle 616 drb, összesen 7701 drb apró nyomtatvány. Vételre fordítottatott 4231·30 korona, 796·75 márka, 30 lira, 31·30 frank.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi osztály anyagát: Abo stads hist. museum, Adler Tivadar, Akademia amiejtnosci w Krakowie, Argentínai konzulátus, Arnold Allen (Boston), Bábakalauz szerkesztősége, Balaton-bizottság elnöke (5 drb), Balla Antal, Bánó László, Baráczius József (Szendrő), Békésvármegye alispánja (Gyula, 2 drb), Beniczky Lajosné (Ruttka, 6 drb), Bevilacqua Béla, Bozóky Ferencz (Nagyvárad), Budapest székesfőváros mérnöki hivatala, Dunamelléki ref. egyházkerület főjegyzője (2 drb), Durning-Lawrence Edwin (London), Erdélyi Múzeum-Egyesület (Kolozsvár), Fejérpataky László, Fekete Mihály, Főegyházmegyei hatóság (Eger, Esztergom), Fővárosi könyvtár igazgatósága, Fraknói Vilmos, Galgóczy János, Gragger Róbert, Gulyás Pál (2 drb), K. K. Handelsministerium (Wien, 2 drb), Havass Rezső, Hevesy Andor, Hontvármegyei Gazdasági Egyesület (Ipolyság), Bárány Hornig Károly (Veszprém), Izr. magyar irod. társulat (2 drb), Kais. Akademie der Wissenschaften (Wien, 2 drb), Karl Lajos, Képviselőházi iroda (6 drb), Kohányi Tihamér (Cleveland), Kókai Lajos (2 drb),

Kovács István (2 drb), Kongl. universitáts bibliotek (Üppsala), László Ernő, M. kir. Földtani-Intézet igazgatósága (3 drb), M. kir. orsz. meteorologiai s földmágnességi-intézet (2 drb), M. kir. orsz. vízépítési igazgatóság, M. kir. postatakarékpénztár, Magyar Könyvszemle szerkesztősége (3 drb), Magyar Nemzeti Múzeum igazgatósága (3 drb), Magyar ornithologiai központ, Magyar Tud. Akadémia (10 drb), Márton Sándor (Újvidék), Matica srpská (Újvidék. 5 drb), Obál Béla (Eperjes), Orsz. borászati kongresszus (Veszecz). Pénzügyminiszterium, Perényi József (Veszprém, 10 drb), Sándor Imre (Kolozsvár), Schiller Bódog, Semsey Andor (5 drb), Singer és Wolfner, Special tax. commission (Urbana Illinois), Szabó Ervin, Szkunszevits Kornél, Szöllősy Kálmán (Nagybecskerek), Tud. egyetem böcs. karának dékánja (18 drb), Tud. egyetem. I. sz. sebészeti klinikája, Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, Walter Gyula, Wieni nemzetközi vadászati kiállítás magyar orsz. bizottsága, Wlassics Gyula, Zambra Alajos (2 drb).

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt negyedévben 11.603 egyén 24.851 kötet nyomtatványt használt, kölesön útján pedig 583 egyén 1534 kötetet.

A mult negyedévben 2229 munka osztályoztatott, a melyekről összesen 2851 czédula készült. Kötés alá készítettett 939 munka 1090 kötetben.

A kötelespéldányok átvételére berendezett helyiségbe ezidő alatt 882 csomag érkezett, ugyaninnen 746 levél expedíaltatott, a miből 312 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdatulajdonosokkal szemben a törvényes eljárás 5 esetben indított meg.

II.

A *hírlaptár* a lefolyt évnegyedben kötelespéldányok útján 353 évfolyam, 21.156 számával, ajándék (illetőleg áttétel) útján 5 évf. 748 számával, vásárlás útján 4 évf. 106 számával gyarapodott; összesen 362 évf. 22.010 sz.

Ebből ajándék: a Nemzeti Casinótól 1909—1910. évi külföldi napilapok (Kölnische Zeitung, Neue Freie Presse stb.); vásárlás Boldizsár Andortól Erdélyi Magyar Hírvivő (Nagyszeben, 1790), Kriegsbote (u. o. 1789) stb. (35 kor.); Kun S. antiqu. czégtől 1848—1849. évi lapok: Hadi Lap (Csíkszereda, 1849), Pesther Figaro (1848) stb. számos egyes szám (66 kor. 40 f.).

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 1136 olvasó 1202 hírlap 1470 évfolyamát 1670 kötetben, házon kívül 18 olv. 27 hírlap 55 évf. 75 kötetben használta, összesen tehát 1154 olvasó 1229 hírlap 1525 évfolyamát 1745 kötetben.

Átnézetett 262 évf. 16.229 szám. Czéduláztatott 56 évf., közte 9 új lap.

Ezekon fölül a rendes folyómunka egyéb elágazásai is zavartalanul folytak.

III.

A *kézirattár* az 1911. év első negyedében ajándék útján 1 újkori kézirattal, 2 kodex-töredékkal, 53 zenei kézirattal és 1 zenei levéllel; vétel útján 8 újkori kézirattal, 8 irodalmi levéllel, 1 irodalmi analektával, 2 zenei kézirattal és 2 zenei levéllel; áttétel útján 1 Petőfi-ereklyével, 6 újkori kézirattal, 2 irodalmi levéllel és 1 irodalmi analektával, összesen 88 darabbal gyarapodott. Vételre 410 koronát és 33 márkát fordítottunk.

Ajándékozók voltak: özv. Beniczky Lajosné, Goldmark Károly, özv. Ruzitska Béláné és Torkos László. Az ajándékokból a zenei gyűjtemény nyert értékes szaporodást: Goldmark «Im Frühling» című nyitányát ajándékozta könyvtárunknak saját kézírásában, míg zenetörténetileg igen becses a Ruzitska Béláné adománya: Ruzitska Györgynek, a kolozsvári zene-konzervatorium alapítójának s a régebbi magyar zene-irodalom kiváló alakjának összes meglévő munkái. A vett anyag érdekesebb darabja a «Der National-Ungar» című névtelen kézirat 1840-ből, mely német nyelven buzgólkodik Széchenyi István reformeszméi mellett. Ezenkívül kiemeljük Gorove László egy ismeretlen drámájának sajátkezü tervét, Szemere Bertalan két kéziratát s az írói és művészi levelek közül Tompa Mihály, Jósika Miklós, Erkel Ferencz, Markó Károly és Paál László leveleit.

A szaporulat földolgozásán kívül elkészült a keleti kéziratok kijavított katalógusa Goldziher Ignác egyetemi tanár meghatározásai alapján.

Az évnegyed folyamán 56 kutató 101 kéziratot és 36 irodalmi levelet használt. Kikölcsönöztünk 11 esetben 17 kéziratot és 6 irodalmi levelet.

IV.

A *levéltár* az elmúlt negyedévben vétel útján 3838 drb, ajándék útján 2590 drb, más osztályból való áttétel útján 1 drb, összesen 6429 drbbal gyarapodott.

A letéteményezett levéltárak száma nem emelkedett. A régebben letéteményezett levéltárak közül a báró Perényi-levéltár gyarapodott 27 darabbal, melyeket dr. Komáromy András orsz. allevéltárnok adott át a levéltárnak. Kiegészítést nyert a gróf Széchenyi-család levéltára is 1 drb XX. századi irattal, melyet gróf Széchenyi Aladár tétteményezett le.

Vételre fordított 9392 korona és 10380 марка.

Ajándékaikkal: Eisenstädter Ödön, Vargha Elemér, Leimeter Cap. János, Gömöry Gusztáv, id. Szinnyey József és Weinwurm Antal gazdagították a levéltár anyagát.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából 264 drb esik a középkori, 3273 drb az újabbkori iratok csoportjára, 280 drb az 1848/49-es iratokéra, 26 drb a czimeres levelekre, 2583 drb a gyászjelentések és 3 drb a fényképmásolatok gyűjteményére. A czimeres levelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott:

1. 1431. július 2. Nürnberg. Zsigmond király czimeres levele a Bezerédy-család részére. A szöveg egyszerű XX. századi másolata, a czimerkép színezett fényképével.
2. 1583. szeptember 27. Bécs. II. Rudolf czimeres levele Kolozsvári Baráth János részére. Eredeti.
3. 1587. márczius 10. Gyulafejérvár. Báthory Gábor czimeres levele Adorjány Pál deák részére. Eredeti.
4. 1593. január 19. Prága. Rudolf király czimeres levele Tóthdióssy Feinecker Ezechiél részére. Eredeti.
5. 1599. július 12. Gyulafejérvár. Báthory Endre bibornok czimeres levele Somogyi Benedek részére. Eredeti.
6. 1606. márczius 15. Kassa. Bocskay István czimeres levele Szentandrassy György részére. Eredeti.
7. 1612. november 29. Szeben. Báthory Gábor czimeres levele Hosszúmezei Varga Pál Tamás részére. Eredeti.
8. 1617. szeptember 21. Prága. II. Mátyás czimeres levele Barachy Gergely részére. Eredeti.
9. 1642. december. Bécs. III. Ferdinánd czimeres levele Szabó, másképp Kiss Miklós részére. Eredeti.
10. 1657. december 18. Prága. I. Lipót czimeres levele Hubachek György részére. Eredeti.
11. 1662. márczius 1. Ebesfalva. Apafi Mihály czimeres levele Pap Salamon részére. Eredeti.
12. 1665. május 18. Gyulafejérvár. Apafi Mihály czimeres levele Szőcs, másképp Graszner János részére. Eredeti.
13. 1667. január 17. Marosvásárhely. Apafi Mihály czimeres levele Donáth János részére. Eredeti.
14. 1669. november 21. Ebesfalva. Apafi Mihály czimeres levele Csongrádi Kristóf részére. Eredeti.
15. 1672. október 12. Gyulafejérvár. Apafi Mihály czimeres levele Görgényi György részére. Eredeti.
16. 1677. márczius 11. Bécs. I. Lipót czimeres levele Horváthy Gergely részére. Eredeti.
17. 1688. márczius 5. Fogaras. Apafi Mihály czimeres levele Bakó István részére. Eredeti.
18. 1699. január 19. Bécs. I. Lipót czimeres levele Benedek Mihály részére. Eredeti.
19. 1699. márczius 30. I. Lipót czimeres levele Nagy Sámuel részére. Eredeti.
20. 1699. augusztus 25. Bécs. I. Lipót czimeres levele Orbán Mihály részére. Eredeti.
21. 1709. május 2. Bécs. Keresztély Ágost szász herczeg, eszterg. érsek leirata a magyar kancelláriához arról, hogy a király a Sárpataky-családnak grófi rangot adományozott.
22. 1784. nov. 16. Bécs. II. József birodalmi czimeres levele Raunacher Ignác részére. Eredeti, külföldi.
23. 1793.

november 18. Bécs. II. Ferencz czimeres levele a Lautter-család részére. Eredeti. 24. XVIII. század évn. Bárói oklevél czimerképeinek kivágata, valószínűleg Mária Teréziától. Külföldi, eredeti. 25. 1826. augusztus 4. Weinsierl. I. Ferencz által Cséppi Kákonyi Ferencznek adományozott bárói oklevél töredéke. Eredeti.

Az elmúlt évnegyedben 49 kutató 13.971 drb iratot használt. Kikölesönöztetett 9 térítvényre 891 drb irat.

A negyedévi szerzemények földolgoztattak az Ocskay-féle vétel kivételével, melynek feldolgozása jelenleg folyamatban van. A Türr-iratok rendezése befejeztetett s jelenleg azok jegyzékének elkészítése van folyamatban. A Perényi-levéltár kiegészítésére letéteményezett anyag a következőkép oszlik meg: XV. századi eredeti 2 drb, XVI. századi mohácsi vész előtti 1 drb, középkori másolat 1 drb, XVI. századi mohácsi vész utáni 5 drb, XVII. századi 18 drb, összesen 27 drb, ezek között a Perényi-családnak 1507. évi római birodalmi hercegi diplomájának másolata.

AZ ERDÉLYI NEMZETI MÚZEUM KÖNYVTÁRA 1909-BEN.

Dr. *Erdélyi* Pál 1909. évi jelentéséből a következőkben mutatjuk be az Erdélyi Múzeum-Egyesület és kolozsvári Tudományegyetem Könyvtára 1909. évi működésének képét.

Könyvtárunk gyarapodásáról, forgalmáról és állapotáról tanuskodó mellékleteink azt igazolják, hogy az új épület elfoglalása, berendezése és használatra bocsátása mellett az évi gyarapodás kedvezőbb s annak kezelése és hozzá teszem: földolgozása rendes módon folyt. Vásárlásainkban némi hanyatlás észlelhető, a minek magyarázatául az a kényszerűség szolgáljon, hogy a költözködés miatt nagyszámú kötetlen könyveink köttetésére az idén is többet kellett áldoznunk. A két erdélyi és a budapesti főügyészség területén gyűjtött köteles nyomtatványok beszolgáltatását följegyezvén, megemlítem, hogy az utóbbiak átadási határidejéül a Vallás- és közoktatásügyi és Igazságügyi miniszter urak a könyvtár kérésére június hó legvégét engedélyezték. Ez a változtatás azért mutatkozott szükségesnek, mert az eddigi eljárás szerint kijelölt idő, a szeptember eleje, a könyvtárnak amúgy is nagyon igénybe vett évnnyitó munkáját erősen terhelte.

Az 1908. évre eső anyagot még a régi rend szerint vettük át. A könyvtár fejlesztésére nagyjelentőségű a nagymélt. Miniszter úrnak az a rendelkezése, hogy a M. N. Múzeum fölös példányaiban a mi könyvtárunk is részesíttessék. A csereanyag ez évben is rendszeresen folyt be, miben nagy része van a választmány ama határozatának, hogy az egész egyesület kiad-

ványainak kezelése a könyvtárra bízott s így a csereviszonyban álló intézetekkel és társulatokkal közvetlen érintkezésbe léphettünk. Ez év folyamán az illinoisi egyetemmel léptünk cserére. A jubiláris év a mi jó közönségünk lelkét is meghihlette. Dr. Finály Gábor, dr. Gyalui Farkas és Veress Endre ez alkalomból nagyobb és értékesebb gyűjteménnyel gyarapították könyvtárunkat.

Egyes gyűjteményeink nevezetesebb gyarapodásáról a következőkben emlékezünk meg: A RMK. 9 mű 9 kötetével gyarapodott. Főlemlítésre méltók: A Károlyi Gáspár-féle Új testamentum 1646. amsterdami kiadása. Példányunk, melyet *Gaál* Lajos ajándékozott, elején rongált, vízfoltos s részben csonka, mert a 337—456. lapok hiányzanak. E kiadásból Szabó Károly egyetlen csonka példányt (14 első levele hiányzik) említ (I. 783). Vétel útján jutottunk, ezüstkapcsos és aranyvágású Károlyi-féle Szent Biblia 6-ik kiadásához. Czimlapja nem az eredeti Tótfalusi Kis Miklós-féle nyomtatás, hanem 1701. előtti új nyomás. A nyomtatási év elnézéséből (!) 1685 helyett 1683-al van jelezve.

Hirlaptárunk az 1909. évben ajándék útján 12 kötetel, vásárlás útján 9 kötetel gyarapodott. Sajnos azonban, hogy a múlt év elején egy gyakorlott munkatársam pénzügyi okok miatt megvált a könyvtártól s a személyzet kicsinysége miatt a hirlaptár vezetésével megbízott tisztviselőmet kénytelen voltam más munkakörbe osztani. Ez elmúlt évben teljesített munkánk arra szorítkozott, hogy 41-féle hirlap 212 kötetét beköttetjük s az 1907—1908. évi sajtóügyi hirlap-anyagot számszerint rendezgetjük s a hiányokat pótolni igyekezzünk.

Kézirattárunk mindössze 70 mű 80 kötetével és füzetével gyarapodott s ez az egész anyag, kevés kivétellel, tartalomban sem kiváló. Ajándékainkból említésreméltók: Sárosmagyarberkeszi Katona Zsigmond 1789—90-iki akadémiai naplója, mely *Vörös Sándor* úr ajándékából szerencsésen egészíti ki a szerzőnek a gróf Toldalagi-levéltárral már előbb hozzánk került 1791. évi akadémiai följegyzéseit. *Lugossy* István úr ajándékából többek közt *Hugo Viktor* és *Dumas* két ismert jeles művének *Lugossy József*-től és *Egressy Bénitől* származó fordításaihoz jutottunk. Dr. *Csengery János* két nagyobb, megjelent műfordítása eredeti kéziratával ajándékozott meg. Végül *Thúry* Zsigmond útján három XVIII. századi csonka szombatos kézirattal gyarapodtunk. Kiváló becse van egy XVII. századi unitárius graduálisnak. Iskolai életünk multjára érdekes az a kézirat, mely számos XIX. századi iskolai és akadémiai kurzust és dolgozatot tartalmaz.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárába, mindjárt az alapítás idején, nagyon szép levéltári anyag jött, mely az alapul szolgáló gr. Kemény József és Sámuel-féle gyűjteményekkel hosszú időn keresztül, mint kézirati és levéltári gyűjtemény, együtt kezeltetett. Az anyag elválasztását néhai Szabó Károly kezdette meg, ki a levéltárnak legrégibb okleveleit regesztrálta s ki is adta. A kéziratgyűjtemény lajstromozását dr. Ferenczi Zoltán indította meg s ő válogatta ki, állította föl s kezdette katalogizálni a kézirat jellegű anyagot. A levéltári anyag azonban, noha időközben tetemesen

szaporodott, rendszeresen kezelve nem volt, mert a könyvtárnak e czélra sem embere, sem anyagi ereje nem volt. A levéltár rendszeres kezelése csak akkor indulhatott meg, mikor e lehetetlen helyzetnek őszinte föltárása után, a nagym. Miniszter úr megfelelő szakembernek szolgálatátételre való beosztásával s a Múzeum Egyesület kisegítő erők díjainak engedélyezésével a munka fölvételét 1903. őszén lehetővé tették. Ez idő óta a levéltár *önálló gyűjteményként* szerepelt ugyan, de mostoha elhelyezése miatt, raktár-helyiségeinkben szétszortott anyagával nem érvényesülhetett. Pedig részint eredeti anyagunk föllállításával és gondos gyarapításával, részint különösen az utóbbi tíz év alatt nálunk elhelyezett családi levéltáraival igen előkelő gyűjteménynyé nőtte ki magát.

Levéltári gyűjteményünk új épületünk elfoglalásakor egyszerre bon-takozott ki, illő tehát, hogy róla valamivel bővebben emlékezzünk meg.

Új helyiségébe a múlt évnek első hetei alatt hurczolkodott be. Végleges föllállítása a tavasz folyamán történt s ez alkalommal mindenekelőtt revizióra került a már földolgozott, czédulázott anyag, hogy a költözés alkalmával netán tévedésből más gyűjteményhez tartozó oklevél helyére juthasson és hogy a borító palliumból netalán kicsúszott oklevelek helyre rakassanak. A megejtett revízió után a levéltári anyag pormentesen záródó és folyószámmal ellátott bádogdobozokban van elhelyezve. Gróf Kemény József gyűjteménye 1—47; Mike Sándor gyűjteménye 48—97; Galánthai gróf Esterházy-család cseszneki ágának levéltára 98—117; Czimeres levelek 118—127; Irott gyászjelentések 128—137; Branyicskai báró Jósika-család magyarfenesi levéltára 138—197; Gróf Kemény Sámuel gyűjteménye 198—227; Kisbudaki Rettegi-család levéltára 228—237; Oklevelek törzsgyűjteménye 238—347; Gróf Gyulay-Kuún-család levéltára 348—417; Magyar-gyerőmonostori b. Kemény Pál családi levéltára 418—437; Kisebb családi levéltárak 438—457; Vegyes gyűjtemények 458—467; Czéhíratok 468—497; Losonczy gróf Bánffy-család levéltára 498—647; Hadadi báró Wesse-lényi-család levéltára 648—757; Széki gr. Teleki László (gyömrői) levéltára 758—857; Altörjai báró Apor-család levéltára 858—867; Szárhegyi gróf Lázár-család medgyesfalvi levéltára 868—887; Nagyercesei gróf Toldalagi-család koronkai levéltára 888—917; Gönczruszkai gróf Kornis-család levéltára 918—937.

Törzsgyűjteményünk időrendben van föllállítva. Családi levéltáraink közül azokat, melyek vagy teljesen rendezetlenül, vagy megbízható föllállítási rendszer, vagy alapul szolgáló elenkus nélkül kerültek be, szintén időrendben állítottuk föl. A báró Bánffy-család és báró Kemény-féle levéltárakat, mivel aránylag eléggé rendben voltak s a fascikulusok helyreállítása könnyebben ment, régi elhelyezésük szerint, fascikulusaikban állítottuk föl. Viszont a bizonyos eseményre, városra, intézményre, birtokokra vonatkozó s együtt rendezve bekerült kisebb akta-csomókat *Vegyes gyűjtemények* címen, a kisebb terjedelmű családi levéltárakat meg *Kisebb családi levéltárak* gyűjtő neve alatt állítottuk föl.

A múzeumi terem emeletére helyeztük el a Bánffy-család levéltárának

nagyobb fasczikulus-anyagát, «Nyomtatott és írott rendetetek»-et tartalmazó gazdag gyűjteményünket és az Oklevelek törzsgyűjteményébe kerülő még földolgozásra váró akták csomagjait. Az ablakok közti két állványon a gróf Bánffy-levéltár mutatói és a gróf Kemény Sámuel oklevél-kötetei nyertek helyet. A családi levéltárak termében a gróf Teleki-család gyömrői levéltára misszilis-leveleit állítottuk föl 291 dobozban. Ugyan e teremben két szekrény eredeti és gipsz-másolatú pecsét-gyűjteményünket őrizzük. A családi levéltárak II. terme még ujabbán megrendelt bádogdobozaira és anyaga rendezésére vár.

A levéltár indexe négy szekrényben a már czédulázott oklevelek katalógusát foglalja magában. Ennek 64 fiókjában a főlapok *időrendi*, 252 fiókjában az utalók *betűrendi* kartonjai vannak, 64 fiókban aláírásokból, pecsétékből létesített gazdag gyűjteményünk utaló czédulái, melyeket pecsét- és czimer-rajzok, valamint arczkép és történeti vonatkozású képek utalói egészítene ki, míg 36 fiókban megkezdtük az *Oklevelek történelmi repertoriuma* fölállítását, a levéltári kutatásokat végzők segítségére. A dolgozószobában magyar történeti kézikönyvtár van berendezve s ugyanitt nyert helyet gróf Kemény József és Mike Sándor *lexicalis* jellegű, kézirati gyűjteménye.

A levéltár évi gyarapodása szám szerint is meghaladja az elmúlt évekéit, mintha jóakaróink csak arra vártak volna, hogy új épületünkbe költözzünk, hol gyűjteményeinket jobban és tanulságosabban tudjuk elhelyezni és kiállítani.

Ujabb czimeres leveleink: Szeben, 1621. május 21. Báthory Gábor fejedelem Zibay Gergely és felesége Nikos Ilona; Hunnobrod, 1621. december 2. Bethlen Gábor Haynal István; Gyulafehérvár, 1663. június 18. Apafi Mihály gyalui Kovács István; Segesvár, 1672. február 12. Apafi Mihály Balázs Péter és Kis Benedek; Bécs, 1700. július 10. I. Lipót király borbereki Ács (alias Kis) Pál részére nemességet adományoz. Basta Györgynek Kolozsvárt, 1604. februárius 8-án alsócsernátoni Vajda István részére adott díszes kiállítású pergamenre írt primipilusi levele, mely unikum, mivel Bastának ennél több pergamen oklevele ismeretlen, csak kár, hogy függő pecsétje hiányzik.

Czéhirataink a lippai mesterembereknek *egy czéhben egyesült* 1820-iki németnyelvű czéhlevelével gyarapodott. Magyar történeti arczkép-gyűjteményünk 140 rézmetszettel és egyéb rajzzal szaporodott. A kolozsvári egykori református könyvnyomda XVII—XVIII. századi fejléc- és kezdőbetű anyagából 408 darab eredeti, legnagyobb részt fametszetét, melynek egyrészé annyira ép, hogy ma is használható, külön említjük meg.

Az elmúlt évben három családi levéltárat kaptunk letétbe. Losonczy gróf *Bánffy* György v. b. t. t., m. kir. főajtonállómester 22 szekrényben beadta az iktári gróf Bethlen- és a Korda-családok levéltárát; gönczruszakai gróf *Kornis* Károly a szentbenedeki-kastélyában őrzött s főleg misszilis-levelekben és művelődéstörténeti fontosságú XVII. századi magyar jegyzékekben gazdag levéltárát; czegei gróf *Wass* Béla a gróf Wass-családnak elhelyezendő czegei levéltárához előljáróban s a maga nevében egyelőre 4 darab középkori (1330—1399. közti) oklevelet helyezett el nálunk.

A kolozsvári Ferencz József Tudomány-Egyetem és az Erdélyi Nemzeti Múzeum Könyvtára gyarapodása az 1909-ik évben.

	Egyetem				Múzeum			
	mű	kötet	füzet	drb	mű	kötet	füzet	drb
Nyomtatvány	943	1500	—	—	1381	1856	—	—
Ősnyomtatvány	—	—	—	—	—	—	—	—
Régi Magyar Könyvtár...	—	—	—	—	9	9	—	—
Folyóirat.....	18	894	—	—	7	303	—	—
Hírlap	—	—	—	—	1	19	—	—
Egyetemi nyomtatvány	35	237	—	—	—	—	—	—
Disszertáció	1300	—	1302	—	—	—	—	—
Értesítő	—	—	—	200	—	—	—	—
Vegyes nyomtatvány	53	—	—	53	123	—	—	154
Térkép	8	—	—	8	7	—	—	14
Kézirat.....	—	—	—	—	70	80	—	—
Szinlap	—	—	—	—	—	—	—	5
Proklamáció.....	—	—	—	—	—	—	—	17
Egyleveles	—	—	—	—	—	—	—	39
Gyászjelentés.....	—	—	—	—	—	—	—	1662
Oklevél	—	—	—	—	—	—	—	790
Facsimile	—	—	—	—	—	—	—	701
	2357	2394	1539	261	1598	2267	—	2562
					2357	2394	1539	261
					3955	4661	1539	3823

azaz 3955 mű, 10023 darab.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának gyarapodása források szerint az 1909-ik évben.

A) A nyomtatványi osztályban :

	Nyomtatvány		Ősnyomtatvány 1525-ig	R. M. K.		Folyóirat		Hírlap		Vegyes nyomtatvány		Térkép		Szinlap	Proklamáció	Egyleveles	Gyászjelentés
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	drb	mű	drb	darab				
Vétel útján...	335	471	—	—	1	1	1	115	—	9	7	7	—	—	—	1	—
Ajándékul...	870	1150	—	—	6	6	3	51	110	93	116	5	12	5	17	38	1313
Cserében	62	95	—	—	2	2	2	115	—	7	7	2	2	—	—	—	—
Kötelezpéld.	114	140	—	—	—	—	1	22	—	16	24	—	—	—	—	—	349
	1381	1856	—	—	9	9	7	303	119	123	154	7	14	5	17	39	1662

B) A kézirattári osztályban :

	XVII. század		XVIII. század		XIX. század		XX. század	
	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet	mű	kötet
Vétel útján...	1	1	5	5	34	41	—	—
Ajándécul...	—	—	4	6	15	16	3	3
Cserében...	—	—	1	1	—	—	—	—
Letétül...	—	—	—	—	7	7	—	—
	1	1	10	12	56	64	3	3

C) A levéltári osztályban :

	Oklevél							Czímeres levél	Czéhírat	Oklevél-másolat	Pecset	Arckép és viselet	Tájkép	Könyvvezérlap-másolat	Fényképlemez
	XIV. század	XV. század	XVI. század	XVII. század	XVIII. század	XIX. század	Lámbug (1541-45)								
Vétel útján...	—	—	13	69	171	482	10	3	—	—	68	—	—	2	408
Ajándécul...	—	—	1	10	129	66	—	1	1	1	48	140	15	—	—
Cserében...	—	—	—	—	—	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—
Letétül...	3	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—
	3	1	14	79	300	548	18	5	1	1	116	140	15	22	408

D) Összefoglaló kimutatás :

	Vétel		Ajándék		Letét		Cseré			Köteles példa		Összesen	
	mű	drb	mű	drb	mű	drb		mű	drb	mű	drb	mű	drb
Nyomtatványok							a) az Orvos- term.-tud. szakoszt.-tól	28	132				
							b) a Böles., ny.- és tört.- tud. szakoszt.	17	51				
							c) alkalmi ...	30	38				
	344	604	978	2718	—	—		75	221	131	535	1528	4078
Kéziratok	40	47	22	25	7	7		1	1	—	—	70	80
Órlevelek	—	1246	—	42	—	5		—	8	—	—	—	1671

**Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1909. évi jövedel-
meiről és azok felhasználásáról.**

		Bevétel		Kiadás	
		kor.	fill.	kor.	fill.
1	Rendes javadalom	3120	—	—	—
2	Rendkívüli bevételek	2	80	—	—
3	Állami segély	6500	—	—	—
4	Készpénz 1908-ról	327	47	—	—
5	Gyűjtemények gyarapításáért	—	—	3306	64
6	Könyvkötő munkákért	—	—	4448	40
7	Szállításért és uti számlákért	—	—	646	59
8	Rendkívüli munkákért	—	—	65	34
9	Az 1907. évi kölcsön törlesztéseért és kamataiért	—	—	842	—
10	Vegyes kiadások	—	—	1524	03
	Túlkiadás	882	73	—	—
		10833	—	10833	—

**A Tudomány-Egyetem és Erdélyi Nemzeti Múzeum könyv-
tárának használata az 1909-ik évben.**

H ó n a p	Házi használatra kivett művek		Az olvasóteremben használt művek	
	mű	darab	mű	darab
Januárus	A könyvtár zárva volt			
Februárus 8-tól	117	156	3528	4289
Márczius	183	388	4076	5202
Április	104	154	2004	2288
Május	103	176	2248	2736
Június 16-ig	69	104	750	925
Július } Augusztus }	A könyvtár zárva volt			
Szeptember	106	205	3478	4336
Október	313	54	6118	8287
November	238	491	5902	7305
Deczember	245	607	6032	7505
Összesen	1478	2865	34146	42873

SZAKIRODALOM.

Catalogus manuscriptorum bibliothecae reg. scient. universitatis Budapestinensis. Tomus II. Pars III. Pars IV. Budapest, 1907, 1910. Egyetemi ny. 8-r. VI., 848; 4, 280 l.

Épen három évtizedbe került, míg a budapesti egyetemi könyvtár kodexeinek és összes kéziratainak címjegyzéke az itt említett két kötettel befejeződött. A kodexeket leíró első kötet ugyanis még 1881-ben jelent meg s ma már végkép elfogyott, úgy, hogy új kiadására készülnek, mely a kézirtattörténetét tartalmazó értekezéssel fog bővülni. A II. kötet első része 1889-ben, második része 1894-ben látott napvilágot s az újabbkori kéziratok leírásán, valamint az eredeti okiratok regesztáin kívül a Hevenessy- és Pray-gyűjteményeket foglalja magában. Az 1907. évszámmal jelzett, de csupán 1910-ben forgalomba került harmadik rész a jeles jezsuita tudós, Kaprinay István történelmi szempontból rendkívül értékes gyűjteményét dolgozza fel kötetről-kötetre, darabról-darabra, jól tájékoztatva a CII. kötetes gyűjtemény gazdag tartalmáról. A függelékben a jobbára jelentéktelen újabb szerzeményű kézirtattári anyag került feldolgozásra, melyek részben a Wenzel, Szilágyi Sándor, Pauler Gyula és Tivadar könyvtáraival kerültek az egyetemi könyvtárba. A gondosan megszerkesztett kötet Dedek C. Lajos munkája, a ki a leírásokat latin nyelven adja. Itt-ott azonban a latin szöveg helyett magyar leírással találkozunk. Így 805. l. 151m-nél, 809. l. 151c-nél, 814. l. 199-nél, 816. l. 151t-nél, 833. l. 1. sz.-nál stb.

A II. kötet negyedik része gyanánt a kötet I—III. részéről szóló index jelent meg, melyet Tetzel Lőrincz készített s Dedek C. Lajos rendezett sajtó alá. A háromhasábos, valóban hangyaszorgalomról tanuskodó mutató két részre oszlik, egy név-, tárgy- és helymutatóra s egy időrendi mutatóra. A mutatót mindennél jobban dicséri az a körülmény, hogy több próba alkalmával utalásai mind helyeseknek bizonyultak. Σ.

Népkönyvtári címjegyzék. *A népkönyvtárak és kisebb közkönyvtárak részére ajánlható művek magyarázatos jegyzéke. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa megbízásából szer-*

kesztette **dr. Gulyás Pál**. *Függelék: Az Országos Tanács mintakönyvtárainak hivatalos jegyzéke*. Budapest, 1910. A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának kiadása 8-r. 596., 1. l.

Nagy szorgalommal, sok fáradozással és enciklopedikus tudással megszerkesztett mű az előttünk fekvő «Népkönyvtári címjegyzék». Mintakönyvjegyzék ez nem csupán olyan értelemben, hogy benne helyet foglal a magyar szép- és tudományos irodalom minden olyan terméke, a mely alkalmas arra, hogy a falusi népkönyvtárak és a városi kisebb közkönyvtárak olvasóközönségének legszélesebb rétegeit nemesen elszórakoztassa s a magasabb művelődésre vezesse, hanem abban az értelemben is, hogy ilyen szakszerű, olvasásra, sőt tanulásra alkalmas címjegyzékünk bibliografiai irodalmunkban egyáltalában nincs. A mi címjegyzékünk az elvek tekintetében a hasonló legjobb külföldi könyvjegyzékek figyelembevételével készült, mindazonáltal van beosztásában sok eredeti dolog is s a mi fő, ez eredeti dolog a gyakorlati élet szempontjából rendkívül értékes és becses. A mű e sok jelességét szerkesztőjének, dr. Gulyás Pálnak köszönhetjük. Lássuk azonban, miről is van szó, hogy annál inkább méltányolhassuk a szerkesztő nagy szorgalmát, sok utánjárást és nagy tudást igénylő munkáját.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa a magyar nyelven megjelent szép- és tudományos irodalomból olyan mintakönyvjegyzék kiadását határozta el, a mely lehetővé teszi az általa támogatott falusi népkönyvtárak és városi kisebb könyvtárak vezetőinek, hogy a céljuknak leginkább megfelelő, könyvtárak számára a legjobbat beszerezhessék. Ezért egy olyan címjegyzék kiadását határozta el, a melyben nem csupán bibliografiai adatok (megjelenés éve, szerző neve, mű címe, alakja, ára stb.), hanem röviden megírt irodalomtörténeti, esztétikai stb., szóval a mű értékét feltüntető sorok is helyet foglalnak. S ezek a jegyzetek teszik rendkívül értékesé e címjegyzéket, ezek emelik ki a puszta katalógusok sorából s helyezik a maradandó irodalmi értékre számító művek csoportjába. E jegyzetek úgy készültek, hogy az Orsz. Tanács a címjegyzékbe fölveendő könyveket tudományszakok szerint megfelelő szakembereknek adta ki véleményadás végett; a műveket első sorban általános erkölcsi és hazafias szempontból kellett mérlegelni, azután a magyarosság, közérthetőség és az ismeretterjesztés szempontjából. A szakemberektől így begyűlt jegyzetanyagból szerkesztette meg az előttünk fekvő művet Gulyás Pál. Hogy ő minő elvek szerint csoportosította e jegyzeteket, részletesen beszámol a mű bevezetésében (lásd különösen a 18. lapon). Hogy a jegyzetanyagot a szerkesztőnek sokszor át kellett alakítani, kiegészíteni, rövidebbre szabni stb., magától értetődik.

Hogy olyan rövid szavakba foglalva olyan becsesek az egyes írókról, az egyes művekről ez értékelések, abban Gulyásnak igen nagy érdeme van. A mit a mi címjegyzékünk: pl. Ambrus Zoltánról (1. l.), Eötvös Károlyról (26. l.), a klasszikus regénytárról (31. l.), Kiss Józsefről (49. l.), Sienkiewicz: «Quo vadis»-áról (168. l.), Kidd: «A társadalom fejlődése» című művéről (403. l.) s annyi másról mond, valóban kitűnő kalauz nemcsak a falusi népkönyvtárak s kisebb közkönyvtárak vezetőinek, hanem másnak is. Az értékelésekben, a rövid életrajzokban, egy-egy író munkássága irányának jellemzésében van e címjegyzék legfőbb irányító ereje, irodalmi értéke.

A címjegyzék két fő részre oszlik: I. Szépirodalmi, II. Ismeretterjesztő művek jegyzéke. A szépirodalmi részben a következő alcsoportok vannak: 1. Összes művek és gyűjtemények. 2. Verses művek. 3. Színművek. 4. Regények, elbeszélések, mesék és regék. 5. Az elbeszélő irodalom tartalmi átnézete. 6. A hazai területen lejátszódó elbeszélések földrajzi átnézete. 7. Mutató, a szépirodalmi részbe fölvetett magyar írók születés-helyéről.

E három utolsó jegyzéknek különösen nagy hasznát veszik a vidéki könyvtárak kezelői. Ha valaki saját falujára, megyéjére vagy foglalkozására vonatkozó szépirodalmi műveket szeretne olvasni, vagy pedig saját megyéje, városa íróival akar megismerkedni, a mennyiben műveik e mintajegyzéke föl vannak véve, itt megtalálja azok címét, illetőleg nevét pontos utalásokkal. A szépirodalmi részt név- és címmutató rekeszti be. Ennek a mutatónak az a célja, hogy szerzők szerint is, meg könyvczímek szerint is megkönnyítse az olvasóknak egy-egy könyv kikeresését.

Az ismeretterjesztő részben ezek az alszakok vannak (átvéve a charlottenburgi népkönyvtár jegyzékéből): 1. Általános, vegyes, folyóiratok. 2. Életrajzok, emlékbeszédek, emlékiratok és levelezések. 3. Történelem, művelődéstörténet. 4. Művészet és zene. 5. Irodalomtörténet, esztétika és nyelvtudomány. 6. Neveléstan, bölcsészet, hittudomány. 7. Föld- és néprajz. 8. Természettudomány, orvostan, egészségtan. 9. Jog- és államtudomány, törvények. 10. Nemzetgazdaság, társadalomtudomány. 11. Technika, ipar, kereskedelem, mezőgazdaság.

Ezután jön egy névmutató a szerzőkről s egy tárgymutató, a mely az ismeretterjesztő rész műveiről a bennük tárgyalt és ismertetett anyag alapján készült. E név- és tárgymutató épűgy, mint a szépirodalmi rész végén lévő név- és címmutató, más-más színű papírra van nyomva, a mi a használhatóságát rendkívül emeli.

Az eddig ismertetett mintakönyvjegyzékhez egy függelék is

van csatolva. Ez a függelék a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsa különböző típusú nép- és vándorkönyvtárainak hivatalos jegyzékét tartalmazza. E jegyzék a mintakönyvjegyzékben felsorolt művek alapján készült.

A legutolsó lapon *javítások* czimén e kötetbe csúszott sajtóhibák vannak felsorolva; e sajtóhibák közt nem találom megemlítve, hogy a «Természettudományi Közlönyt»-t nem Hurray Lajos és Gorka Sándor szerkesztik (l. 369.), hanem Ilosvai Lajos és G. S.; a 39. lapon *Jóka ördöge* helyett *Jókai ördöge* van javítatlanul. Ez apró-cseprő hibák azonban nem kisebbítik sem a szerkesztő nagy érdemeit, sem a mintakönyvjegyzék kiváló értékét. S ez érdemet és ez értéket az idők folyamán öregbíteni, növelni fogja az a szociális haszon, a mely e mintakönyvjegyzék irányító hatása nyomán fakadni fog. S e társadalmi haszon reményében is üdvözljük mind az Orsz. Tanácsot, a mű közrebocsátásáért, mind pedig a nagytudású szerkesztőt a mű nagy szakavatottsággal való egybeállításáért.

Dr. Melich János.

Dörnhöffer Fried. *Seelengärtlein. Hortulus animae. Cod. bibl. Pal. Vindob. 2706.* Frankfurt a. M., 1911. Baer & Co. 4 r. 77 l., 23 képes tábla és 1056 hasonmás l. Ára 660 M.

A bécsi udvari könyvtár egyik legfényesebb kézírata, az 528 levélből álló, gazdagon miniált *Hortulus animae* ezen remek hasonmás-kiadása a mai fejlett nyomdai technikának egyik leg-sikerültebb terméke. A műlapok előállításához külön e célra készített hártyaszerű papirost használtak, melynek mindkét oldalára egy-egy lap hasonmását az eredeti sorrendjében nyomták, úgy hogy ha a lapok margóját levágatjuk s a könyvet egybe köt-tetjük, egy kis jóakarattal az eredeti illúzióját ébreszthetjük föl. A színes lapok fotomechanikai uton előállított háromszinű fény-nyomattal készültek; de azokhoz a táblákhoz, melyeken a zöld szín árnyalatai dominálnak, a háromszínyomás nem vezetett kielégítő eredményre, úgy hogy az ily képeknél — hosszas hiába-való kísérletezések után — a zöld szín előállításához egy negye-dik lapot kellett alkalmazni. A gazdag aranyozást szintén külön s még pedig kőlap útján rakták föl az egyes táblákra. Ehhez járult még a fekete írás nyomására szolgáló fénynyomatú lap s az egészet összefoglaló alnyomás, úgy hogy egy-egy műlap elő-állításához három helyett átlag 6—8 lemezt kellett használni. A hűséget igen fokozta az a körülmény, hogy a cs. és kir. fő-kamarási hivatal az egész reprodukció idejére átengedte a kéz-íratot a cs. kir. osztr. államnyomdának, melynek műhelyében az eredetit így folyton összehasonlíthatták a próbanyomatokkal s a hasonmáson a szükséghez képest igazíthattak. Innen magya-

rázható, hogy a kényes reprodukció miatt sikerült oly kitűnően.

A nagy gonddal írt, gyönyörűen miniált kézirat tartalma egy a *Livre d'heures*-ökhez hasonló tartalmú imakönyv típusnak, az ú. n. *Hortulus animae*-nek a másolata, mely az 1046. lapon látható bejegyzés szerint egy 1510-ben Flach Márton strassburgi sajtójából kikerült nyomtatott példány után készült. A latin nyelvű Hortulusok első kiadása még az inkunabulum-kor végére (1498) esik, a mikortól fogva az XVI. század huszas éveig szinte évről-évre megjelent, sőt protestáns színezetet nyerve még későbbi kiadásai is ismereteseek. A legrégebb latin és német nyelvű kiadások — ez utóbbiak közül az első 1501-ből való — strassburgi nyomdák termékei; a XVI. század második évtizedében Koberger nürnbergi és lyoni műhelyei vezetnek e téren, a mihez még néhány lipcsei, baseli, augsburgi és worms-i kiadás is járul. A nyomtatott kiadások illusztrálására eleinte a Schongauer hatása alatt álló strassburgi fametszők termékei szolgáltak, a melyeket 1511 óta Hans Baldung bájos fametszetei s a nürnbergi kiadásokban a Dürer iskolájába tartozó mesterek alkotásai váltottak föl. A kézirat példány elkészítésénél használt 1510-iki kiadásból ma már egy példány sem ismeretes, a mi az olyan sűrűn használt könyveknél — a minő az imakönyv — épen nem példátlan eset a könyvnyomtatás történetében. A fennmaradt 1502. és 1512-iki kiadással történt egybevetés azonban kétségtelenné tette, hogy hű másolattal van dolgunk, melynek szövege az 1502-iki kiadáshoz áll a legközelebb.

A kézirat Hortulus másolója nemcsak a szöveghez ragaszkodtak, hanem a díszítés fő irányelveit is innen vették át. A képek s léczek kivétel tekintetében a németalföldi-francia iskolához sorolhatók, a tárgy megválasztása, a képek száma és elhelyezése szempontjából azonban, néhány csekély jelentőségű eltérést nem tekintve, a németországi nyomtatványhoz kapcsolhatók. A kéziratban 36 egész lapnyi miniatűr van, ezekhez erősebb hártyalapokat használtak, melyeket utólag fűztek a kézirat megfelelő lapjai közé. A féllapra terjedő ábrázolások száma 30, az ilyen lapokon rendszerint hat sornyi, színes kezdőbetűvel kezdődő szöveget is találunk. Keretrajz 119 lapot ékesít; ezek közül 29-et figurális ábrázolások töltenek ki, a többi 90 díszítő motívumokból — túlnyomó számban növényrészletekből s apró rovarokból s csak elvétve ékkövekből és geometriai alakzatokból — szövődik. A kézirat díszét kiegészíti 75 nagy, naturalisztikus virágokkal és stilizált indákkal kitöltött iniciálé, több ezer kisebb, geometriai díszítésű kezdőbetű és sok ezer hézag-töltő lécz.

A fényes kézirat keletkezéséről oklevéltári adatok hiánya-

nak; a képek alapján azonban szinte általánossá lett az a vélemény, hogy a mű a gent-brüggei festőiskola terméke. Ez iskolára főleg a dekoratív részletek jellemzőek, melyeket Dörnhöffer három alaptípusra vezet vissza. E három típus változatára a Hortulus egész és féllapnyi miniatűrjeinek keretrajzai számos példát szolgáltatnak. Az alakok ábrázolásánál az iskolára jellemző Gerhard Dávid és tanítványai műveinek az utánzása. Kodexünkben erre is bőven akad példa. Így tehát kétségtelen, hogy a Hortulus is annak, a XVI. század elején világhírű, brüggei miniator-iskolának a terméke, melynek legfényesebb, de korántsem egyedül álló terméke a Grimani-breviarium. A bécsi császári könyvtárakban 9 oly miniatúrt kézirat van, mely a Hortulusszal azonos műhely terméke.

A Hortulus képes ábrázolásait már Chmelarz is két kéz munkájának tartja és Dörnhöffer szintén e nézeten van. Az egyik, a ki a többi közt a kalendárium összes képes lapjait is készítette, igen ügyesen komponálja meg a sokalakú jeleneteket és a tájképeket, de a kivitelben nincs sok finomság, az alakok aránylag túlságos nagyfejűek, esetkezelése igen széles, kedveli az erőteljes színeket s az élesebb szinkontrasztoktól sem riad vissza. A másik művésznek sokkal tisztultabb ízlése van a színek megválasztásánál s az arcokat apróra kidolgozza. Az ornamentika szintén több kéz munkája s nem lehetetlen, hogy, mint Kämmerer véli, esetleg nők is közreműködtek elkészítésüknél.

A kézirat készítése idejére az alsó korhatár a szöveghez mintául szolgáló nyomtatott mű kiadási éve, tehát 1510, a felső korhatárt Dörnhöffer 1524-re teszi, a mely évben készítette Glockenton Miklós Albrecht brandenburgi bibornok számára az aschaffenburgi kir. könyvtárban őrzött Breviáriumot, mely illusztratív részében a bécsi Hortulusszal szoros függésben áll.

A megrendelő neve ismeretlen, de tekintve, hogy a Hortulus német földön volt kedvelt imakönyv, kétségtelenül német férfiú volt. Az sem lehetetlen, hogy a 732. lapon ábrázolt áldozó férfiú, a kinek egyéni arcvonásai olyan feltűnően ütnek el a többi arc stilizáltságától, a megrendelő arcképe. Waagen véleménye, mely szerint a kodexet Margit főhercegnő, I. Miksa császár leánya rendelte volna meg a maga számára, tarthatatlan többek közt azért is, mert a főhercegnő, a ki kora gyermekségétől a francia udvarban nevelkedett, alig tudott valamit németül s így nem valószínű, hogy ezen a nyelven imádkozott volna.

A kézirat multját egyébként is sűrű homály fedi. Egy XVII. századi bejegyzés szerint a kötet 1490-ben egy Hoorn nevű lüttichi kanonoké volt, de e kései bejegyzésnek nincs történeti alapja, mivel a kodex csakis 1510 után készülhetett s Hoorn

kanonok mint lüttichi püspök már 1505-ben meghalt. Az udvari könyvtárnak Gentillotti könyvtárossága idejében (1705—1723) készült kézirattári jegyzékében még nem szerepelt s így alighanem később került oda ismeretlen helyről és uton. Denis abbé 1745-iki katalógusában azonban már szerepel. A kéziratot 1809-ben Napoleon rendeletére Párisba vitték s a Bibliothèque nationaleba kebelezték. Az első császárság bukása után azonban a becses kodex ismét visszakerült jogos tulajdonosaihoz.

Dörnhöffer tanulságos bevezetését egy terjedelmesebb függelék rekeszti be, melyben a K. K. Hofbibliothekban és a K. u. K. Familien- u. Fideikommiss-Bibliothekban lévő többi 13 brüggei származású kéziratot ismerteti. Σ.

Bohatta, Hanns. *Katalog der liturgischen Drucke des XV. und XVI. Jahrhunderts in der herzogl. Parma'schen Bibliothek in Schwarza am Steinfeld N.-Ö.* Wien, 1909, 1910. A. Holzhausen-ny. 4-r. XII, 467; 4, 443 l.

E pazar fénynyel kiállított két kötetben dr. Hanns Bohatta, jónevű osztrák bibliografus a Pármai hercegeknek az alsó-ausztriai Schwarzauban elhelyezett egyik érdekes gyűjteményét dolgozta föl, az ú. n. kis liturgikus könyvtárat, melynek alapját Charles Louis de Bourbon, Pármai herceg vetette meg 1849-ben. A gyűjteményt előbb a szászországi Wisdrupphan őrizték, innen Párisba, majd 1870-ben Nizzába került, míg végre 1889-ben a hercegi nagy könyvtárral együtt Schwarzauba helyezték át. A herceg halála után (1883) a nagyérdékű könyvgyűjtemény unokájára, Robert Pármai hercegre szállt, a ki lelkesedéssel fejlesztette azt tovább. Míg az öreg herceg főleg livres d'heures-öket gyűjtött, addig az unoka a missalék, breviariumok s egyéb ritka liturgiai könyvek inkumábulum-kori kiadásaiiban lelte örömét. Robert herceg bibliofil hajlamát bizonyítja az is, hogy ő határozta el 1906 nyarán jelen fényes katalógus kiadatását. Sajnos, a mű megjelenését már nem érthette meg, mert 1907 nov. 16-án őseihez költözött.

Bohatta a reá bizott föladatot derekasan oldotta meg. A 600-nál több számra terjedő gyűjtemény mindegyik darabját apróra leírta. Nemcsak az incipitet és kolofont, hanem a három fő egyházi ünnepre vonatkozó passzusokat is közli, azután gondos jellemzést ad a kiadványról általában s a leírt példányról különösen. Ezt kiegészítik a mű egyéb lelőhelyeire s könyvkereskedői értékére vonatkozó adatok. Az utóbbiakhoz a szakmunkák hosszú sorát használta föl, melyek közül sajnosan nélkülözzük a Szabó - Hellebrant - féle régi magyar könyvtár III. kötetét. Így történhetett meg azután, hogy az esztergomi missale 1512-iki

velencei s az esztergomi breviárium 1524-iki velencei kiadására vonatkozó szakaszokba több hiba csúszott be. Így nem tud róla, hogy a missale kétféle kolofonnal nyomtatott s a Weszprémi és Knauz nyomán felsorolt példányoknál a variánsokat összezavarja; ezenkívül Szabó-Hellebrant egyéb példányokról is tud s a címlapon látható szentképet is meghatározza, a mi a schwarzauai, czímlap-nélküli példány leírásánál kiegészítés gyanánt fölemlíthető lett volna.

Egyébként a munka, mely az említett két könyvön kívül más magyar vonatkozásút nem tartalmaz, a pontosság legmeszebbmenő követelményeinek is eleget tesz.

Beosztása: 1. Általános művek; 2. az egyházmegyék, illetve a rendfőnökségek betűrendjében csoportosított szerkönyvek; 3. a czimek betűrendes mutatója; 4. jegyzék a nyomtatási helyek betűrendje szerint; 5. jegyzék a nyomtatás időrendjében; 6. a nagy *livre d'heures*-ök képeinek táblázatos átnézete.

A mű becses adalék a könyvészeti irodalomhoz s nélkülözhetetlen segédkönyv a liturgikus irodalom XV—XVI. századbeli termékei szakszerű földolgozásánál. Σ.

Bohatta, Hanns. *Bibliographie der Livres d'heures (Horae B. M. V.), Officia, Hortuli Animae, Coronae B. M. V., Rosaria und Cursus B. M. V. des XV. und XVI. Jahrhunderts.* Wien, 1909. Gilhofer és Ranschburg (ny. Wilhelm Fischer). 8-r. 8, 77 l. 12 M.

A rendkívül nagy bibliografiai tevékenységet kifejtő szerző e füzetében a XV. és XVI. századi, irodalmilag ismeretes imakönyv-félék jegyzékét állítja össze igen áttekinthető csoportosításban s a bővebb leírásukat tartalmazó művekre való utalással. A jegyzékben az első helyet az imakönyvek legnépszerűbb, nyomdászati szempontból legértékesebb válfaja: a *Livres d'heures*-ök foglalják el, melyeknek nem kevesebb, mint 1447 kiadását sorolja föl. E nagy szám szükségessé tette a czimek áttekinthetőbb csoportosítását. Bohatta a Horariumokat két főcsoportba sorolta: külön foglalja jegyzékbe a latin- és franczia nyelvűeket, még pedig liturgiai rendeltetésük szerinti alcsoportokba osztályozva (a városok, illetve szerzetesrendek betűrendjében) és külön az egyéb nyelvűeket, a melyek száma amazokéhoz képest feltűnően kevés. A többi imakönyvfajokat, már a kiadások jóval kisebb száma következtében is, csupán a megjelenés helye és éve betű-, illetve időrendjében sorolja föl, mindig a sor élére állítva az évszám-, illetve helynélkülieket.

Érdekes, hogy az Officium B. V. M. cz. imakönyvből 218-féle, a Hortulus animae-ből 100-féle, a Corona B. V. M.-ből 13-féle,

a Rosarium B. V. M.-ből 43-féle és a Cursus B. V. M.-ből 19-féle kiadást ismer csupán. Ennek oka alighanem abban is rejlik, hogy míg a Livres d'heures-ök már régóta foglalkoztatják a biblofileket és a bibliografusokat, addig a többi imakönyv-fajokkal jóformán semmit sem törődtek, jöllehet illusztrativ és ornamentális szempontból ezek sincsenek művelődéstörténeti, sőt művészi érték híján. A tájékozódást, kétes darabok meghatározását igen megkönnyíti a füzet végén található több rendbeli mutató. Így van külön mutató a könyvnyomtatókról és könyvkiadókról, a husvétitáblázatról s végül az egyes lapokon található sorok számáról. A sorszámot illetőleg a minimum oldalankint 12 sor, a maximum pedig — mely csupán egyetlen Rosarium-kiadásnál fordul elő — oldalankint 53 sor. A könyvek legnagyobb része oldalankint 20—30 sornyi szöveget tartalmaz. Szerző e művével főleg az amatőröknek, antiquariusoknak, de a könyvtáraknak is hasznos segédkönyvet nyújtott. G. P.

Friedrich M. Kircheisen. *Bibliographie des Napoleonischen Zeitalters.* I. köt. Berlin, 1908. E. S. Mittler u. Sohn. 8-r. XLVIII, 412 l. Ára 12 M 50

Szerző, a ki a napoleoni kor történetét készül megírni, ezen két kötetre tervezett munkájában a nagyjelentőségű korszak gazdag irodalmának kritikai, tehát válogatott bibliografiáját adja. Tíz éven át napi 8 órai munkával 70.000 könyv és folyóiratheli értekezés címét gyűjtötte össze, a melyek kiadásáról azonban, tekintve, hogy legalább 10 kvart-kötetet töltenének meg, le kellett mondania s gondos mérlegelés után 8000 címet választott ki s rendezett el szisztematikusan az itt szóban forgó munkájában. «Habe ich dennoch den richtigen Blick für die Bedeutung eines aufzunehmenden Werkes nicht besessen — írja — ist mir dieser oder jener Artikel nicht bekannt geworden, oder habe ich gar Bücher genannt, die mir nicht vorgelegen haben und die keinen Platz in dieser Bibliographie finden sollten, dann bitte ich um Nachsicht.»

Ismerve a föladat nagyságát, ezt a bocsánatot úgy hiszem mindenki szívesen megadja a szerzőnek s így mi se vesszük tőle zokon, hogy forrásai közül a Magyar Könyvkereskedők Évkönyve kimaradt s hogy a magyar történetet összefoglaló művek közül sem Acsádyét, sem a Szilágyi Sándor-féle nagy vállalatot nem említi. Ellenben dicsérettel emeljük ki, hogy abban a néhány magyar könyvcímbe, a melyet idéz, nyelvünk nincs úgy kerékbe törve, a mint ezt külföldi bibliografiáknál rendszeren tapasztaljuk.

Súlyosabb beszámítás alá esik nemzeti szempontból, hogy

Magyarországot Ausztriába s ezzel együtt a német birodalomba kebelezi. Tudatos ferdítéssel van-e dolgunk, vagy egyszerű tudatlansággal, azt bajos eldönteni, bár történetírónál, különösen a Napoleon-kor kutatójánál a tudatlanság ekkora foka szinte lehetetlennek látszik.

Általános bibliografiai szempontból kiváltképp érdekes szerző bevezetésének az a része, a melyben országonként csoportosítva beszámol a rendelkezésre álló bibliografiai segédeszközökről s itt-ott azok használhatóságát is néhány kritikai megjegyzéssel megvilágítja. Főforrásai voltak: 1. az egyes országok kiadóinak közös, hivatalos könyvjegyzékei; 2. a cím teljességét szem előtt tartó nyomtatott könyvtár-katalogusok; 3. jól szerkesztett kiadói és antikváriusi jegyzékek és 4. speciális bibliografiák.

Különösen lelkesedik s nem ok nélkül, a British Museum nyomtatott katalogusáért, melyről a következőképp áradozik: «Sollte ich die bedeutendsten Werke, die das menschliche Genie hervorgebracht hat, bezeichnen, so müsste ich dieser monumentalen Leistung einen der ersten drei Plätze anweisen. Man weiss nicht, was man bei diesem Werke mehr bewundern soll, die Leitung des ganzen Unternehmens oder die gleichmässige Durchführung einzelner Teile von Seiten der Bearbeiter!»

Kirchelsen a gyűjtött anyagot a következő főosztályokban csoportosította: I. Egyetemes történet. II. Egyes államok története 14 alosztálylyal és számos alcsoporttal. III. Háborúk (1796—1815.) húsz alosztálylyal s több-kevesebb alcsoporttal. IV. I. Napoleon és családja. V. Emlékiratok, levelezések, életrajzok. VI. Rőpiratok. VII. Utleirások. VIII. Folyóiratok. IX. Appendix, melybe a vegyes tartalmú gyűjtemények kerülnek. Az első kötet az I—III. főcsoportra terjed s az 1905 végéig megjelent műveket foglalja magában.

A címeket teljesen adja, élére helyezett szerzővel. A túlságosan terjedős címeket azonban rövidítve közli s a jelentéktelen részeket a kihagyások szokásos jelével (...) helyettesíti. Egykorú szerzőknél lehetőleg hivatali vagy társadalmi állásukat is föltüntette, mert ez az adat útmutatással szolgálhat a művek értékelésére. A rétnagyságot és a lapszámot is mindig kiteszi, de oly könyveknél, melyeket maga nem látott, röviden kiteszi a forrást is, a honnan adatát merítette. Helyes volt az is, hogy a könyvek eredeti bolti árát is megjelöli, mert ez beszerzésük-nél némileg zsinórmértékül szolgál. A névtelen s álnevű műveknél, a kiderített szerző nevét [] közt tünteti föl, szintúgy évnélkülieknél a megjelenésnek utólag megállapított évét. Igen hasznos eljárás volt továbbá szerzőtől az is, hogy a művek idegennyelvű fordításait s a reájuk vonatkozó fontosabb ismerteté-

seket és polemiákat is röviden fölsorolja. Sőt a művekből előzőleg folyóiratokban leadott nagyobb szemelvényekre is utal, ami sokaknak legalább részben hozzáférhetővé tesz egy-egy különben meg nem szereshető munkát.

Mint ez adatokból kitetszik, Kircheisen bibliografiai szempontból igen gondosan oldotta meg föladatát, vajjon történeti szempontból is ilyen jeles-e műve, azt döntsék el az arra hivatott szakemberek.

Dr. Gulyás Pál.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXXII. évfolyam, 1. szám (1911. jan. 7.)
A. C. von Noé, Recent german books on America. — 2. szám (január 14.):
L. Müller, Die Breslauer politische Presse 1742—1861. (Ernst Consentius). — 7. sz. (február 18.): *Katalog der Nürnberger Stadtbibliothek.* I. Bd. 1. Abt. 1. Tl. (Karl Schottenloher.) — *Report of the librarian of Congress...* for the fiscal year ending june 30., 1910. — 9. szám (márczius 4.) H. Brugmans en O. Oppermann, Atlas der niederlandse Paläographie. (Albert Brockmann.) — 10. szám (márczius 11.): R. Focke, Das Volksbibliothekswesen in der Provinz Posen. B. Otten, Die deutschen Volksbibliotheken und Lesehallen. (Constantin Nörrenberg.) — 11. sz. (márczius 8.) Erich Caspar, Petrus Diaconus und die Monte Cassineser Fälschungen. — 12. szám (márczius 25.) Jaeschke. Stadtbücherei Elberfeld. Bücherverzeichnis. (Gottlieb Fritz.) — A. Marignan, Étude sur le manuscrit de l'Hortulus deliciarum. (Stephan Beissel.)

La bibliofilia XII. évfolyam 10—11. szám (1911. január-február):
Giovanni di Cocco, I corali miniati di Monteoliveto Maggiore conservati nella cattedrale di Chiusi. — Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Folytatólagos közlemény.) — Carlo Frati, Bolletino bibliografico Marciano. (Folytatólagos közlemény.) — L. Rocco, Anonimi e pseudonimi italiani. (Folytatólagos közlemény.) — L. Zambra, Corriere d'Ungheria. — A. Boinet, Courrier de France. (Folytatólagos közlemény.) — *Notizie*: Indice decennale de La Bibliofilia. — Quelques manuscrits fort précieux. — L'edizione monumentale della Divina Commedia. — Composizioni musicali di Niccolò Paganini. — Le Memorie di Riccardo Wagner. — La Biblioteca del Congresso di Washington. — Un curioso autografo del principe di Bismarck. — Importante scoperto bibliografica. — Curiosità bibliografiche. — Collezione di manoscritti abessini ereditati di Menelik. — Un libretto d'alchimia inciso su lamine di piombo. — Biblioteche pubbliche nel Giappone. — La nuova legge sul deposito degli stampati. — 12. szám (márczius): Arnoldo Bonaventura, Le esumazioni della musica antica. — C. Melzi d'Eril, Di un Portolano del secolo XVI. — Umberto Cassuto, Incunaboli ebraici a Firenze. (Folytatólagos közlemény.) — C. Boinet, Courrier de France. — Vendite pubbliche, — *Notizie*: Quelques manuscrits fort précieux. — Giubileo della libreria antiquaria editrice Leo S. Olschki di Firenze. — I papiri d'Ercolano. — La scoperta di un importante codice alla biblioteca Ambrosiana. — Per la storia di una berlina. — Esposizione

di stampe nel Museo Civico di Pavia. — Edizioni di G. Leonardi da Rubiera. — Un' esposizione dantesca a Breslavia. — Vittime dei libri. — Iscrizioni scoperti negli scavi di Babilonia. — Biblioteca Celtica. — Costumanze natalizie milanesi nel Settecento. — Le fonti della Divina Commedia e gli scritti di S. Pier Damiano.

Revue des bibliothèques. XX. *évolym*, 10—12. *szám* (1910. október—december): G. *Lepreux*, Contribution à l'histoire de l'imprimerie parisienne. IV. Un libraire (et imprimeur?) inédit du XV. siècle. — Pierre *Champion*, Un «liber amicorum» du XV. siècle. Notice d'un manuscrit d'Alain Chartier ayant appartenu à Marie de Clèves, femme de Charles d'Orléans. — Ernest *Wickersheimer*, Notes sur quelques bibliothèques américaines. — *Bibliographie*: P. *Champion*, La librairie de Charles d'Orléans (A. Boinet). I. Van den Gheyn, Histoire de Charles Martel (A. Boinet.) H. Brugmans en O. Oppermann, Atlas der Nederlandsche Paleographie (A. B.) A. Roersch L'humanisme belge à l'époque de la Renaissance. (A. Boinet.) Périodiques. — *Sociétés savantes*. — *Chronique* des bibliothèques: France Allemagne. Belgique. Espagne. Italie. Pays-Bas. — *Catologues* de libraires. — *Ventes*.

The library journal. XXXVI. *kötet* 1. *szám*. (1911. január): Purd. B. *Wright*, The work of public libraries in civic campaigns. — Mary W. *Plummer*, The christmas book exhibit in libraries. — Samuel H. *Ranck*, The use of the library lecture room. — Henry W. *Kent*, Pierre Bayle's dictionary. — Round table *meetings* 1910. — Best *books* of 1910. — *Report* of the librarian of Congress. — Cooperative library *lists*. — Los Angeles city planning *conference*, 1910. — Child welfare *exhibit*. — A. L. A. *post-conference*, 1910. — *Reviews*: John Cotton Dana, Modern American library economy (F. C. Hicks). John Porter *Lamberton*, Supplement to a list of serials in the principal libraries of Philadelphia. (I. G. Mudge.) — 2. *szám* (február): Lucy M. *Salmon*, On the college professor. — Marilla W. *Freeman*, The psychological moment. — New *building* of the New Bedford Public Library. — Library *legislation* of 1910. — Western *reserve* children's conference. — Child welfare *exhibit*. — Merely Real *Human*. Evening dress. — *Meeting* of library school instructors. — Southern educational *association* department of libraries. — *Meeting* of the college and university librarians of the middle west. — Atlantic city *meeting*. — *Reviews*: John C. Dana, Booklists and other publications. (C. W. F.) B. Otten, Die deutschen Volksbibliotheken u. Lesehallen. (F. W.) Islington. Public libraries. Select catalog and guide. (I. G. Mudge.) *Allandó rovatok*: Editorials. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Librarians. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Notes and queries. — Humors and blunders. — Library calendar.

The library world. *Uj sorozat*, XIII. *kötet* 1. sz. (1910. július): *Editorial*: 1898—1910. A retrospect. — John *Barr*, The library and the assistant staff organization. — *Fulham* public libraries. — *Incunabula*. — The modern

american library. — 2. szám (augusztus): *Library methods in modern business.* — The Brusses international congresses. — P. E. *Farrow*, Rules and regulations for lending libraries. — The L. A. *Examinations*, 1910: a criticism of the papers. — *University of London*. Privileges to library association students. — *National bibliographies*. — 3. szám (szeptember): The Brussels international conferences. — James D. *Stewart*, Advertising a library. — R. A. *Peddie*, American Newspapers in the British Museum. — Douglas *James*, An early chapter in the history of book annotation. — *American library examination.* — *Recent library publications.* — 4. szám (október): The *Exeter* conference. — Reginald E. *Smither*, Information bureaux in public libraries. — Olive E. *Clarke*, Impressions of the international conferences. I. Bibliographical. — The *usual*. — Elizabeth *Moir*, List of books on Canadian bibliography. — *Library lectures.* — *Library reports.* — *Recent library bulletins* etc. — The *pseudonyms*. — The *gastro-nomical* librarians. — 5. szám (november): Corinne *Bakon*, What makes a novel immoral. Olive E. *Clarke*, Impressions of the international congresses. II. Librarians and archivists. — New *appointments* in the library of the university of Chicago. — The Edwin *Tate* Library at the Battersea Polytechnic. — Northern counties notes. — 6. szám (december): Walter J. *Jackson*, On the signs and symbols in cataloguing. — R. A. *Peddie*, National bibliographies. — *Story-telling.* — *Luton* public library. — W. Erwart *Owen*, A variation on the staff time sheet illustrated in Brown's manual. — *Recent library bulletins.* — *Library report.* — *House* to house delivery of books. — *Indispensable* annuals. — *Syllabus* of a course of lectures on bibliography. — 7. szám (1911. január): L. Stanley *Jast*, A novel catalogue. — Olive E. *Clarke* English publishing trade bibliographies. — The *non-recognition* of trained librarianship. — William *Mc Gill*, A form of work-sheet. — *Bournemouth* public libraries. — A *library* annual. — 8. szám (február): Robert T. *Jones*, Some aids to readers. — The *L. s. d.* of safe-guarded open access in lending libraries. — *Another* feature of doubtful literature. — The *artificial* illumination of libraries. — New *branch* libraries at Bolton. — John *Ingram* (of the «Mitchell»). — *Review.* — *Recent library bulletins.* — 9. szám (1911. márczius): Thonnas Wm. *Huck*, The university library, Cambridge — Jas. D. *Stewart*, The librarian as a human being. «*P-t-R-*» — The *literature* of librarianship. — R. A. *Peddie*, National bibliographies. — Edward *Mc Knight*, — «*Library World*» notes and news. — *Library* staff clubs. — *Allandó rovatok*: M900 + X050. — Some new books. — Correspondence. — The library press. — Library associations. — Calendar and renembrencer.

Zeitschrift für Bücherfreunde. Új folyam, II. évfolyam, 10. szám (1011. január): Wilhelm *Herz*, Himmels-und Naturserscheinungen in Einblatt-drucken des XV. bis XVIII. Jahrhunderts. (Folytatólagos közleménye). — Friedrich E. *Hirsch*, Der Bauer in der Stadt. (Befejező közleménye). — G. A. *Erich Bogeng*, Goethe, Hermann und Dorothea. — 11. szám (február): Wilhelm *Herz*, Himmels und Naturserscheinungen in Einblatt-drucken des XV. bis

XVIII. Jahrhunderts. (Folytatólagos közlemény.) — G. *Kohfeldt*, Zur Lebensgeschichte Dr. Eisenbarts. — Fritz *Korge*, Eine neue Schrift von Rudolf Koch. — Constantin *Nörrenberg*, The Düsseldorf Artists' Album: ein Unikum? — 12. szám. Kurt *Wolff*, Deutsche Buchkünstler der Gegenwart. II. Emil *Preetorius*. — Wilhelm *Herz*, Himmels- und Naturerscheinungen in Einblattdrucken des XV. bis XVIII. Jahrhunderts. (Befejező közlemény.) — H. H. *Houben*, Karl Gutzkows «De profundis».

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVII. évfolyam, 1. szám (1911. január): G. *Leyh*, Ausleihe an den italienischen Staatsbibliotheken. — H. *Escher*, Die 10. Vereinigung schweizerischer Bibliothekare; Zwei neue schweizerische Bibliotheksgebäude. — E. *Jacobs*, Die von der königlichen Bibliothek zu Berlin aus der Sammlung Philipps erworbenen Handschriften. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Neue Arbeiten zur Inkunabelkunde und Drucker-geschichte. (Ernst Voulliéme). — 2. szám (február): K. *Schottenloher*, Fränkische Druckereien der Reformationszeit. — L. *Bertalot*, Pier Candido Decembrio der Verfasser von Pseudo-Boccaccios Compendium historiae Romanae. — Von der *Lederkommission* des V. D. B. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Robert F. *Arnoldt*, Allgemeine Bücherkunde zur neueren deutschen Literaturgeschichte. (Hans Daffis) J. Luthers Titleinfassungen der Reformationszeit. Camille *Pilollet*, Sur la destinée de quelques manuscrits anciens. (R. Münzel). — 3. szám (március): E. *Voulliéme*, Die Druckerei Retro Minores und Heinrich Quentell. — Jos. *Hilgers* S. J. Bücherverbot und Büchzensur des 16. Jahrhunderts in Italien. — J. F. *Meuss*, Die Schiffsbibliotheken der kaiserlichen Marine. — *Bayerische* Verordnung betr. die Abgabe von amtlichen Drucksachen an die öffentlichen Bibliotheken. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Benetta *Otten*, Die deutschen Volksbibliotheken und Lesehallen in Städten über 10.000 Einwohner. Eugène *Morel*, La librairie publique. (P. S.) Jahresverzeichnis der schweizerischen Hochschulschriften für 1909—10. — *Állandó rovatok*: Umschau und neue Nachrichten. — Kleine Mitteilungen. — Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. — Antiquaristokataloge. — Bücherauktionen. — Personálnachrichten. — Verein deutscher Bibliothekare.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1910. ÉV IV. ÉS 1911. ÉV I. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ.

CATALOGUL societății de lectură a femeilor române din Turda. Kolozsvár, 1910. «Carmen» ny. 8-r. 40 l.

CZIMJEGYZÉKE, Bács-Bodrog vármegye közigazgatási szakkönyvtárának —. Zombor, 1910. Bittermann Nándor és fia ny. 8-r. 76 l.

CZIMJEGYZÉKE, Néhaj dr. Katona Lajos könyvtárának —. Budapest, 1911. Hornyánszky Viktor ny. 8-r. 54 l.

FRAKNÓI VILMOS irodalmi munkássága 1860—1910. Kézirat gyanánt. Budapest, 1910. Stephaneum ny. 8-r. 4, 64 l.

HEINLEIN ISTVÁN. Mikszáth Kálmán művei idegen nyelveken. Budapest, 1910. Hornyánszky Viktor ny. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A dévai magyar királyi állami főreáliskola ifjúsági könyvtárának —. Déva, 1910. Laufer Vilmos kny. 8-r. 53 l.

JEGYZÉKE, A m. kir. 16. honvéd gyalogezred tisztí könyvtárának —. Besztercebánya, 1910. Havelka József ny. Kis 8-r. 32 l.

JEGYZÉKE, A soproni állami felső kereskedelmi iskola ifjúsági könyvtárának —. Sopron, 1910. Romwalter Alfréd ny. 8-r. 26 l.

JEGYZÉKE, A Bohn-féle «Szegedi Deák-Otthon» internatus könyvtárának —. Szeged, 1910. Endrényi Imre ny. 8-r. 35 l. Ára 40 fill.

JEGYZÉKE, A miskolci katolikus olvasókör könyvtárának —. Miskolcz, 1910. Klein és Ludvig ny. 8-r. 26 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, Az élesdi kaszinó könyvtárának —. Élesd, 1910. Sándor Mór ny. Kis 8-r. 37 l.

JEGYZÉKE, A sz. Benedek r. főgimn. alsó osztályú ifj. könyvtárának —. Esztergom, 1910. Buzárovits G. ny. Kis 8-r. 31 l.

KATALOG knižnice Paula Križku z Kremnice. Majetok jeho dedičov. V opatere muzeálnej slovenskej spoločnosti. Turóczszentmárton, 1911. Turóczszentmártoni nyomda r.-t. 8-r. 34 l.

KATALOGUSA, A dévai m. kir. áll. tanítóképző-intézet tanári könyvtárának —. Déva, 1909. Laufer Vilmos kny. 8-r. 100, 2 l.

KATALOGUSA, A budapesti árú- és értéktőzsde könyvtárának —. Budapest, 1910. Pesti Lloyd társulat ny. 8-r. 35 l.

MATOLCSY MIKLÓS. Könyv- és irodalmi gyűjtemény magyarországi gyógyszerészeti munkákról 1578—1909. Winkler Lajos előszavával. Budapest, 1910. Stephaneum ny. 8-r. IV, 256 l.

KÖNYVTÁR-JEGYZÉK. Szekszárdi polgári olvasókör. Szekszárd, 1911. Molnár-féle ny. 8-r. 20 l.

NACHTRAG I., zum Catalog der Bibliothek des militärwissenschaftlichen und Casino-Vereines in Budapest. Budapest, 1910. Kertész József ny. 8-r. 27 l.

PÉK JÁNOS ÉS VÉRTES JÓZSEF. A Vörösmarty-kör könyvtárának jegyzéke. Székesfehérvár, 1910. Csitári ny. 8-r. 34 l. Ára 30 fill.

PÓRJEGYZÉKE, A besztercebányai casino könyvtárának —. Besztercebánya, 1910. Havelka József ny. 8-r. 7 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Miniált kéziratokat sokszorosító egyesület. 1910 végén új társaság alakult Párisban azzal a czéllal, hogy tagjai számára a középkori miniatűröket megbízható hasonmásokban kiadja. A jó papíron, tetszetős formában kiadandó reprodukciókhoz előszó, jegyzetek, részletes bibliográfiák és indexek fognak járulni. Ezen kívül a tagok egy a tárgykörre vonatkozó *Értesítőt* is fognak kapni, melyben időről-időre egyes hasonmások és szakcikkek is megjelennek. Később a társaság műlap-sorozatokot fog előállítani, melyeket darabonként is áruba fognak bocsátani. A társaságnak már eddig is felajánlották letét gyanánt régebbi kiadványok rézlapjait, melyekről az amatőrök csekély díjért levonatot kaphatnak.

Az eredetére és igazgatására francia egyesület egyetemességre törekszik úgy a résztvevőket, mint kiadványait illetőleg. Az első kiadvány egy fényes *Bible moralisée* összes lapjainak a reprodukálásából fog állani, mely a XIII. sz. francia miniatűr-festészet remeke s a mely három részre szakítva az oxfordi Bodleiana-ban, a londoni British Museumban és a párisi Bibliothèque Nationaleban őriztetik. A 638 levélből álló mű 5000-nél több festett medaillont tartalmaz. A reprodukció négy kötetből fog állani bevezetéssel és részletes indexszel. A teljességében reprodukált kéziratot mintegy húsz táblán egyéb, hasonló irányú kéziratokból vett képek fogják kiegészíteni.

Háromféle tag: pártolók évi 100 fr., rendesek évi 25 fr. s életfogytiglaniak egyszersmindenkorra 2500 fr. lefizetésével. Társulatok, könyvtárak s egyéb jogi személyek életfogytiglani tagságot nem válthatnak. A tagdíjak a kiadványok költségeire s az ezzel kapcsolatos egyéb kiadásokra, továbbá egy alaptőke alakítására fordíthatnak. A pártoló tagok a tagdíj fejében az összes kiadványokat megkapják, a rendes tagok csupán az *Értesítőt* s joguk van, a mennyiben a készlet tart, az évi képes kiadványt 75 fr. lefizetésével kiváltani. A több kötetes kiadványoknál azonban kötelezniök kell magukat az egész mű átvételére. A fölös lapokból tárgyszerinti sorozatok alakíthatnak s egyenkint is áruba bocsátatnak.

Nagyszabású kézirat-katalogus jelent meg ez év folyamán *Manuscripts sur vélin avec miniatures du Xe au XVIe siècle* czimen Leo Olschki firenzei antikvárius kiadásában. Ez a híres czég 74-ik katalógusa, mely a birtokában levő s eladásra szánt illuminált kéziratokat írja le. Gazdagabb, érdekesebb e nemű gyűjtemény alig van ma kereskedő kezén. Olschkinak volt hozzá kitartása és pénze, hogy ezt mindeddig így együtt

tartsa, nem manipulált vele addig, míg az egészet föl nem dolgozta a maga és mások okulására. A könyvtárak és a szakemberek megbecsülhetetlen hasznát veszik a miniatűr-kiadványoknak; nem állnak rendelkezésükre — vagy csak igen csekély mértékben — nagy fotografiai czégektől készített reprodukciók, mint a képtáraknak és a szoros értelemben vett művészettörténészeknek. A miniatűrrel dolgozóknak folyóiratokból és gyűjteményi katalógusokból kell az összehasonlító anyagot összehöngészni. Így a kereskedők kiadványai is tudományos segédeszközzé lesznek, a minnek a nagy antikváriusok tudatában vannak.

Olschkinak dicséretére válik, hogy legujabb katalógusával szemben alig kell a tudományos mértéket a — természetesen jogosult — üzleti érdek rovására leszállítani.

Leírásai minden fontos körülményt felölelnek. Fontosabb darabnál a meghatározás indokolását is kapjuk. A gyűjtemény nem egy kodexét különben már ismertették szakemberek az Olschki ügyesen szerkesztett folyóiratában, a Bibliofilában. Mint hiányt kell megemlíteni, hogy némelyütt — úgy látszik túlzott óvatosságból — nem ad elegendő meghatározást, van eset, hogy még az országot sem jelöli meg. Ma már, daczára a segédeszközök elégtelenségének, jutott annyira a miniatűr-kutatás, hogy csaknem minden emléikkel szemben nemcsak az országot, hanem a vidék-szerinti iskolát is meg tudjuk állapítani, vagy legalább rá tudunk mutatni. Hiba az is, hogy Olschki a czimerek megfejtésével többnyire adós marad, még a reprodukált daraboknál is.

Az alábbiakban felsoroljuk a gyűjtemény nevezetesebb darabjait, megbeszélve a nézetünk szerint helytelen meghatározásokat s megjelölve az árakat. Az első szám mindig a katalógus sorszámára fog vonatkozni.

7. Latin biblia. 131 alakos inicziále. 503 ll. 25.000 francs. A katalógus a XIII. sz. első feléből származtatja; a miniatürek meghatározását illetőleg ezenkívül csak annyit mond, hogy román stílusban készültek. Keletkezését mi a század második felére tennők. A miniatűrökben még nyoma van ugyan román elemeknek, a gótikusok mégis túlnyomóak: az alakok karcsúsodnak, trilobált ékitményekkel találkozunk, az inicziálék külső kerete csúcsos ívekben halad. Minden jegy egybehangzóan francia kézre utal. Csaknem egészen síkábrázolás; az arcz teljesen az, benne a részletformák tollhegygyel rajzolva; ugyancsak tollhegygyel húzott, párhuzamos drótszerű hullámvonalakból álló hajzat; legyező formájú kezek; az inicziáléknak említett módon történő keretelése; dróleriek; Dávid király alakjának ikonográfiai megoldása. Melyik francia iskolából való a miniator? Párisra nem lehet gondolni, mert a miniatűrök stílje nem eléggé egyenletes, nem eléggé tiszta, nem tanuskodik kifogástalan formaérzékről, reprodukció alapján a technika nem látszik elsőrendűnek. E negatív jegyek Észak-Franciaországra utalnának, de viszont a miniatűrök e vidékre jellemzetes s angol érintkezés folytán keletkezett más lényeges jegyek híján szűkölködnek. Dél-francia miniatürra kell gondolnunk, a minnek föltevésére azon körülmény is biztat, hogy a codex Luccában, a Minutoli Tegrimi-család birtoká-

ban, tehát olasz birtokban volt. A miniatürökből vont idő és vidék meghatározásunkat a codex írása fedi; nem az elegáns, tiszta, karesú párisi, nem a kissé nyugtalan, nyers, bastarde észak-francia, hanem az olaszhoz közel álló, nyugodt ductusu, kissé tömzsi, aránylag széles betű- és sor-közben írott, kevés és rövidebb haránt-hajszálvonalal terhelt provençei gotikus betűk.

8. Latin biblia. 6000 francs. A kormeghatározás helyes: XIII. sz. vége. Lokalizálás megint hiányzik. Nézetünk szerint föltétlenül olasz földön készült, a miniatürök (V. tábla) stílje szerint valahol Lombardia és Emilia határán.

9. Latin biblia. XIII. sz. 5000 francs. Közelebbi meghatározást nem mond a leírás. Azt hisszük, a század közepéről való; a miniatürök (VI. tábla) hasonló vidékre utalnak, mint a 8. számnál, de más, némi francia hatás alatt (arczok!) dolgozó műhelyre.

11. Breviarium Franciscanum. XV. század második fele. 20.000 frcs. (XXXVII. tábla.) A miniatüröket Olschki Paolo d'Ancona (Bibliofília, X: 46.) nyomán a firenzei Francesco d'Antonio del Chericonak tulajdonítja. Inkább iskola-munka.

13. Catherina, S., de Senis. Legenda. XV. sz. Olasz. 15.000 frcs. A gyűjtemény legérdekesebb darabja, melynek különleges műtörténeti becséről a kiadónak, úgy látszik, nem volt tudomása. Mint terminus post quem 1461 állapítható meg. Az utolsó lap bejegyzése szerint «Jacobus Macharius Venetus» a scriptor. A 10^a lap keretdiszítésének és inicziáléjának alapmotívuma az egymásba fonódó kigyóvonal (intrecci, entrelacs). E motívumon sajátos diszítési típus épül föl, melylyel a XV. századi velencei, firenzei és nápolyi miniatürfestészetben gyakran találkozunk; bennünket különösen azért érdekel, mert Corvinákban is előfordul. Az említett lapon kívül még 50 inicziálé alkotja a codex miniált diszítését. A 10^a lap alsó lapszélén a miniátor nevét olvassuk: «India fecit». Tullio India veronai festő volt, a ki a miniatürön kívül freskó- és arczképfestéssel foglalkozott s másolt Ráfael után (Pozzo, 76., Rosini, V:342., Nagler, VI:449.). Rendszeren «India il vecchio»-nak hívták, megkülönböztetésül szintén festő, s 1568—84 tájt működött fiától, Bernardinótól, a ki atyjánál jelesebb művész volt. Tullio igazi ereje a miniatürfestészetben nyilatkozott meg, falfestményein is mint miniátor gondolkodott. Korának egyik legünnepelebb miniátora s mindeddig csak egy művét ismerjük: az Olschki-codex miniatürjeit. A codexet eredetileg a milánói Museo Cavalieri-ban őrizték, a honnan Dumoulardhoz, majd a Pietro Vergani közvetítésével Butlerhez, Londonba került; ¹ hogy innen közvetlenül került-e a firenzei antiquarius birtokába, azt nem tudjuk.

15. Diogenes Laertius. Vitae. XV. sz. második fele. 1600 frcs. Cosimo Medici számára készült. Firenzei miniátor, egyszerűbb intreccik.

16. Djami. Juszuf és Zulejka regénye perzsa versekben. Papir.

¹ Francesco Carta: Codici, corali e libri a stampa miniati della Biblioteca Nazionale di Milano. Roma, 1891. p. 56.

XVI. sz. 80. Lakkal bevont eredeti kötés. 16 jellegzetes miniatür, alakokkal. Ára 1000 frcs, a mi nem nagy, tekintetbe véve a képes keleti kéziratok s általában a keleti művészet iránt ma tapasztalható érdeklődést.

17. Evangelia IV latine. «X. sz.» 8000 frcs. Az írás későbbi korra mutat, úgyszintén némely járulékos ékítmény. A disztítés szervezete és fontosabb részei, első sorban figurális részei valamely X. századbéli jobb minta gyenge, rossz technikájú másolatai.

Számos Horae. A francziák és flamandok aránylag magas áruak, az olaszok olcsóbbak.

23. Horae. XV. sz. vége. Francia. 12.000 frcs.

26. U. a. XIV. sz. vége. «Francia». 4000 frcs. A miniatürök stíljé után valószínűleg északfrancia, bár a naptárt nem ismerjük.

27. U. a. XV. sz. közepe. Francia. Eladva 30.000 frcs-ért. 40. 192 levél (végén 1—2. lap hiányzik), 16 nagy, 26 kisebb miniatür, 384 bordure. Havi foglalkozások. Jelentékeny, vsz. párisi mester munkája.

30. U. a. XV. sz. eleje. Francia. 25.000 frcs. Ikonográfiailag becses.

28. U. a. XV. sz. közepe. Francia. 20.000 frcs. Azt hisszük, oly burgundi mester alkotása, ki megfordult Olaszországban, vagy ott dolgozott; ezt nemcsak az összegző formáltság tételezteti föl, hanem Milánóra utaló egyes arcztípusok is.

35. U. a. XV. sz. Francia. 4000 frcs. A miniatürök előbbivel egy műhelyből, ha ugyan nem egyazon mestertől. Az írás 28. és 35.-ben teljesen különböző.

47. Lectiones in Evangelia. XV. sz. vége. «Francia». A két előbbivel, kivált a 35-tel rokon. E csoporttal összeköttetést árul el a pármái Corvina (Carraffa) miniátora, különösen a mi a mintázás módját és a hajtékok képzését illeti. A 47. annyiban is közelálló a Carraffához, hogy mindkettőn arany árnyékolást találunk. Mindezeknél nem gondolunk ugyanegy mesterre, csak a kapcsolatra akarunk rámutatni; további megállapítások itt nincsenek helyén. A 47. keretelése és írása inkább 35.-hez, mint 28.-hoz áll közel.

50. Officium B. Mariae Virginis secundum usum Romanum. XV. sz. eleje. Firenzei iskola. 2000 frcs. A Paolo d'Anconától származó meghatározással (Bibliofilia, X: 49.) nem értünk egyet. A miniatürök mindenestre a XV. sz. közepéről származnak. Cosmè Turától befolyásolt ferrarai mester művei.

51. U. a. XV. sz. vége. Boccardino vecchio (Firenze). A Pandolfi-család czimerével. 3000 frcs-ért adták el.

52. Ordo sanctae romanae ecclesiae. XIV. sz. 1060 frcs. Közlebbi meghatározás nélkül. Kétségkívül bolognai munka, a Niccolò da Bolognát közvetlenül megelőző időből (1330—40.). Számos analógia. Plasztikus gótikus írás, ú. n. littera bononiensis.

54. Petrarca. I. Trionfi. XV. sz. vége. Olasz. 1500 frcs. Intreccik; firenzei iskola.

55. Pontificale Romanum. 1451. Olasz. 4000 frcs. A miniatürök véleményünk szerint Niccolò da Bologna valamely kései, archaizáló követőjétől származnak.

57. Psalterium, XIV. sz. Olasz. 2500 frcs. Félreismerhetlenül bolognai miniatűrök, a XIV. sz. elejéről, még bizantinikus nyomokkal.

60. Thomas de Senis. Legenda Catherinae de Senis. 1430—40. tájt. Olasz. 1000 frcs. Szintén bolognai mester kevéstől való két inieziáléval.

61. Tractatus varii philosophici et astronomici. XIV. sz. 2000 frcs. A részben kiadatlan, érdekes kézirattal G. Boffito foglalkozott a Bibliofiláiban (X:325.); szerinte a másoló a szerkesztővel azonos, 1300 táján dolgozott. Olschki a miniatűröket érthetetlenül a XV. századba teszi; nézetünk szerint a XIV. század elejéről, másodrendű bolognai mestertől erednek; meggyőző analógiák a bolognai Museo Civicóban és a luccai Archivio Capitolareban.

A katalógus 63 számot ölel föl s 91 lapra terjed; 60 szövegkép, 1 színes melléklet, 32 fénynyomatú és 4 fototipikus tábla szolgáltatja a bő illusztratív anyagot.

Gerevich T.

Mibe kerül a német tudományos könyvpiacz egy évi termése?

Az a nem tagadható tény, hogy a tudományos irodalom gyűjtését a könyvtárak jelenlegi anyagi eszközeikkel, a folyton emelkedő termelés következtében egyre tökéletlenebbül képesek végrehajtani, arra birta Wilh. Ermann bonni egyetemi könyvtári tisztviselőt, hogy a Hinrichs-féle jegyzék alapján kiszámítsa, mibe kerül a német könyvpiaczon 1908 második és 1909 első felében megjelent tudományos könyvek és folyóiratok beszerzése. A *Zentralblatt für Bibliothekswesen*-ben (XVII: 166—67. l.) megjelent érdekes táblázatból álljanak itt a következő adatok: Az összes tudománysszak körében megjelent tankönyvek ára 6322 M.: ebből 3560 M. esik újabb kiadásokra, 1921 M. pedig folytatásokra. Egyéb nem időszaki mű beszerzési ára 25.145 M., ebből új kiadás 3037 M. és folytatás 9801 M., végül a folyóiratok ára 28.839 M.-t tesz ki, úgy hogy az összes új anyag beszerzésére 60.306 M. volna szükséges. Az egyes szakok közt az összeg igen különbözőkép oszlik meg. Legtöbbször kerül az orvosi szak: 9583 M.-ba, legkevesebbe a szláv és kelta filológia: ezek együttvéve 95 M.-t igényelnek. 3000 M.-nál nagyobb összegre volna még szükség a következő szakoknál: jogtudomány (4872 M.), természettudomány és ált. élettan (3087 M.), történelem (4783 M.), építészet, mérnöki tudomány és bányászat (3786 M.), képzőművészet (4288 M.). Évi 300 M.-nál olcsóbban csupán két szak adja: a csillagászat (280 M.) és a már említett szláv és kelta filológia. *gl.*

A 42 soros Gutenberg-biblia hasonmáskiadása ügyében, melyet folyóiratunk tavalyi évfolyamában ismertettünk,¹ a Literarisches Zentralblatt (1910 ápr. 1. sz.) híradása szerint a két versengő kiadó közt békés megállapodás jött létre. E szerint a lipcsei Insel-Verlag fogja kiadni a 42 soros bibliát, Welter pedig, e kiadvány II. kötetének megjelenése után egy évvel megindítja a 36 soros biblia hasonmáskiadását. *G. P.*

¹ 1910. évf. 380—381. l.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. François Kollányi.

Quatre livraisons par an; prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XIX. volume. II-e
livraison. Avril—Juin 1911.

SOMMAIRE.

	Page
La bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois en 1910. (Avec une planche et deux vignettes.)	97
Dr. Hiador Sztripszky. Les plus anciens monuments typographiques des Ruthènes de Hongrie. (Première partie, avec deux vignettes.)	117
Dr. Béla Iványi. L'écriture et les livres à Eperjes aux XV ^e —XVI ^e . s. (Première partie.)	132
Dr. Antoine Áldásy. Le congrès international des archives et des bibliothèques à Bruxelles. (Fin.)	147
Bibliothèque hongroise. Contributions au I. vol. de l'ancienne bibliothèque hongroise de Ch. Szabó. (Par Zoltán <i>Ferenczi</i> , Étienne <i>Harsányi</i> , Ignace <i>Horváth</i> , Louis <i>Kemény</i> , Désiré <i>Rexa</i> .)	154
Indicateur officiel. La Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le I. trimestre de 1911	161
La Bibliothèque du Musée Nat. de Transylvanie en 1909	165
Littérature. Catalogus manuscriptorum bibliothecae reg. scient. universitatis Budapestinensis II. 3. 4. Par <i>Σ.</i> — Dr. Paul Gulyás, Catalogue pour les bibliothèques populaires. Par le dr. Jean <i>Melich</i> . — H. Bohatta, Katalog der liturgischen Drucke. Par <i>Σ.</i> — H. Bohatta, Bibliographie der Livres d'heures. Par <i>P. G.</i> — F. M. Kircheisen, Bibliographie des Napoleonischen Zeitalters. Par le dr. Paul Gulyás	172
Revue des périodiques étrangers	183
Ignace Horváth. La littérature bibliographique hongroise du 1 octobre 1910 au 31 mars 1911	187
Notices. Société pour la reproduction des manuscrits illuminés. — Un catalogue remarquable de manuscrits. (<i>T. Gerevich</i> .) — Ce que coûte la production typographique allemande d'un an. (<i>gl.</i>) — L'édition fac-simile de la Bible de Gutenberg à 42 lignes. (<i>P. G.</i>)	188
Supplément. Les imprimeries hongroises en 1910	1—22

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő** czimére a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, IV., *Ferencziek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—18. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai hírlapirodalom 1906-ban. I. A magyar hírlapirodalom, Zászló Jánostól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Horváth Ignácztól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 10 fillér. Kiegészítik: *A hazai hírlapirodalom 1907-ben, illetve 1908-ban és 1909-ben I. Hírlapok, Kereszty Istvántól. II. Folyóiratok, Horváth Ignácztól.* Egy-egy füzet ára 50 fill.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

1911. évi folyam ★ III. füzet.

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1911.

TARTALOM.

	Lap
Kereszty István. Liszt Ferencz kéziratai a Nemzeti Múzeumban	193
Dr. Gulyás Pál. A newyorki közkönyvtár és új épülete. (Négy szöveg- képpel.)	205
Dr. Iványi Béla. Az írás és könyvek Eperjesen a XV—XVI. században. (Második közlemény, három szövegképpel és egy melléklettel.)	215
Videki könyvtáraink 1909-ben	227
Dr. Sztripszky Hiador. A hazai rutének legrégibb nyomtatványai. (Máso- dik, befejező közlemény, két szövegképpel és egy melléklettel.)	243
Tárcza. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi Országos Könyvtára az 1911. év második negyedében	263
Szakirodalom. E. Morel: La librairie publique. Ism. <i>dr. Gulyás Pál.</i> — K. Frieze: Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin. Ism. <i>S.</i> — A. Staerk: Les manuseritis latins à la bibliothèque impériale de St. Petersbourg. Ism. <i>S.</i>	268
Külföldi folyóiratok szemléje. Deutsche Literaturzeitung. XXXII. 16—20. 2 . 24. — La bibliophilía. XIII. 1—3. — Revue des bibliothèques. XXI. 1—3. — Rivista delle biblioteche e degli archivi XXI. 1—12 — The library journal. XXXVI. 3—6. — The library world. XIII. 58—60. — Zeitschrift für Bücherfreunde. III. 1—3. — Zentralblatt für Bibliotheks- wesen. XXVIII. 4—6	273
Horváth Ignác †. A magyar bibliografiai irodalom az 1911. év II. negye- dében	278
Vegyes közlemények. Változás a Magyar Könyvszemle szerkesztésé- ben. — Horváth Ignác †. — Tóth Árpád †. — Emőkei Emich Gusztáv †. — Változások a M. N. Múzeum könyvtára tisztviselői karában. — A magyar emigráció egy emléke. (V. J.) — Ujabb adat Székely István krónikájának 1558-iki kiadásáról. (<i>Harsányi István.</i>) — Az országos levéltár új épületéről. — Mit olvas a magyar nép? (<i>Observer.</i>)	280
Változások a magyarországi nyomdáknál. 1911. január—szeptember	288
II. melléklet: A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. Magyar nyelvű hirlap- irodalom. II. Nem magyar nyelvű hirlapirodalom. Összeállította <i>Kereszty István.</i> III. Folyóiratok. Összeállította <i>dr. Fitos Vilmos.</i> Függelék. A ma- gyar nyelvű hirlapok és folyóiratok statisztikája. Id. <i>Szinnyei József</i> nyomán	1—91

LISZT FERENCZ KÉZIRATAI A NEMZETI MUZEUMBAN.

KERESZTY ISTVÁNTÓL.

A legnagyobb magyar zenészt, Liszt Ferenczet, joggal és kötelességszerűleg ünnepli születésének századik évfordulóján a Magyar Nemzeti Múzeum is. Maga Liszt Ferencz személyes kapcsolatban is állt a Múzeummal: az intézet dísztermében tartotta 1856 augusztus 28—29-én egyik legnagyobb művészi alkotásának: az esztergomi székesegyház fölszentelésére írott ünnepi mise-zenéjének főpróbáit s ugyanezt a remekét ugyancsak maga dirigálta el ugyanitt 1858 április 10.-én; végrendeletében is megemlékezett nevezetes kulturintézetünkről, mely azóta is kegyelettel gyűjti a magyar lángelmével vonatkozásban álló írott és nyomtatott emlékeket.

Ezek közt természetesen az Országos Széchényi-könyvtárban őrzött, Liszt kezétől származó írások a legértékesebbek. Aránylag bizony nagyon kevés: még száz darab sincs; köztük 18 zeneszerzemény, a többi (szinte mind) levél. Hetvenöt életével, hatvannégyéves művészpályájával szemben ez, ismétlem: elenyészően csekély; de a ki nem akar igazságtalanul itélni: az nem felejtí, egyrészt, hogy bármily gazdag élet dokumentumait, mennyiségük helyett tartalmuk, miségük súlya szerint kell mérni; másrészt nem hagyhatja figyelmen kívül azt a sajnálatos tényt, hogy a Nemzeti Múzeum szűkre szabott dotációja egy ilyen európai híró és jelentőségű szellem piacra kerülő hagyatékának teljes beszerzését nem teheti lehetővé. Pedig amit eddig nem tehattunk meg, az a későbbi korokban mind nehezebben lesz meg valósítható.

A művészet külső oldalának története tele van az emlékek hihetetlen drágulásának eseteivel; minden bizonynyal számtalan példát fog erre szolgáltatni Liszt kézírathagyatéka is, hiszen minden nagy, sőt páratlan ünnepeltetése mellett is, a melyet a „zongora-

király» boldogan élvezett egész hosszú életén át: eleget szenvedett Liszt, mint zeneköltő, attól a banális igazságtól, hogy kortársainak szemében ő nem volt próféta. Ötnegyed századdal ezelőtt érhetetlen, chaotikus, «nehéz» zenének hirdették Mozart «Don Juan»-ját; 40 év multán Beethovent kiáltották ki örültnek, mert a megszokottól eltérő, eredeti gondolatait öntötte megfelelő, új formákba; ugyanez a «crucifige!» zúgott a XIX. század közepétől kezdve több, mint egy emberöltőn át Richard Wagner és Liszt Ferencz feje körül; pártszempontok, művészeti iskolák kicsinyítő szemüvege és néhány értelmetlen ellenfél hangossága nem engedte a nagy többséget önállóan itélni — s így csak lassan terjedt el mindezeknek az óriási nagyságoknak a való értékük szerinti méltatása. Az idő megérlelte az újabb nemzedéket a magasabb művészet felfogására, méltatására és bálványozására; így nyert újabb időben, s fog még ezentúl is sokáig nyerni, Liszt zeneköltői nagysága és egész egyéni értékének jelentősége.

Röviden ismertetem Nemzeti Múzeumunk kézirati Liszt-anyagát; elsősorban a (bármily csekély vonatkozásban is) magyar érdekű darabokat — időrendben.

I.

(Mus. Ep. 14.)¹ 1847 újév napján írta ezt a levelet Liszt; talán Bucuresci-ben? és kinek? nem tudhatni. Nagy magyarországi és keleti művészkörútjában írta; érdekes — és természetesnek találjuk —, hogy újabb zeneköltéséről ennyit mond: «Neues habe ich nichts anderes, als Ungarisches aufgeschrieben»; kár, hogy nem részletezi: vajjon *hallott* magyar zenét gondoljon-e olvasója, vagy pedig a hazai föld szuggerálta őt magyarjellegű zenei motívumokra. Ma már csak megmosolyogjuk, a következő megjegyzését: «Das sollen aber auch die letzten seyn — der Cyclus scheint mir jetzt ganz vollständig»; hiszen tudjuk, hogy minden művész egyszerre csak úgy érzi, hogy kiírta magát, új gondolata nem jelentkezik parancsszóra; a talaj egyelőre kiemerül — a pihenés aztán, idővel, ismét termőképesévé tökéletesíti.

Nem kevésbbé érdekes — mert a legtöbben nem is tudnak

¹ Így jelzi a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi-könyvtárának kéziratára.

róla, hogy Liszt (a 11 éves korában Párisban komponált «Don Sancho» után) egyáltalán írt operát — az a mondat e levélben, hogy «operám I. felvonása kész.» Legújabb életrajzírója, Julius Kapp, Lisztnek két operájáról is tud — mint tervekről; csak szövegüket említi. (Alább e tárgyat illetőleg meglepetéssel szolgálunk.)

(Mus. Ep. 15.) Jassy, 1847 január 4. (= 16.) (Az első dátum az oláhországi görög-nem-egyesültek naptára szerinti.) «Mon cher ami», így szólítja meg az előttünk ismeretlen címzettet. A hosszú levél elég keveset mond: leírja, hogyan ünnepelték őt mindenütt, főleg Erdélyben; «il m'est venu plus d'une fois de sérieuses émotions au coeur...» S idézi egy más barátjának írt levélből (németül): «élő művészek közt én az egyetlen vagyok, a kire hazája méltán büszke», s leírja a diadalmenetszerű fogadtatásait. Oroszországba készül.

(Mus. Ep. 14.) Stanislawow, 1847 május 18. Ajánlólevél «un compatriote de Kecskemét» érdekében egy közelebről nem ismert «Monsieur le Conseiller»-hez. Mint írja: elég szerény az illető honfitárs vágya. Talán ezért nem él e jótétemény emléke: sem Kecskemétről, sem máshonnan nem szólt senki róla a világnak.

(Mus. Ep. 6.) Woronisce, 1847 nov. 7. A Párisba készülő Hugo Károlyt látja el nemcsak jó tanácsokkal, hanem Eskeles bankárnak szóló, 100 aranyat érő utalványnyal. Bátorítja, hogy ajánlólevél nélkül, mint drámairó keresse föl személyesen Jules Janint és Dumast. És fölkéri: szerezzé meg az ő édesanyjának azt az örömet, hogy meglátogattja. — S itt helyénvalónak látom föl- említeni, a mit magyarul még nem olvastam, de a mi reánk nézve nagyon érdekes s a minek való voltát Bayreuthban igazolhatják: Liszt anyja (osztrák leány volt, lélekben magyarrá lett) nemcsak szerette férjének és nagy fiának hazáját, hanem állandóan figyelemmel is kísérte a magyarországi eseményeket s ezt a meleg szeretetet és állandó érdeklődést évtizedeken át átplántálta Cosimára — a kit ő nevelt, — hogy Liszt Ferencz leánya és Richard Wagner özvegye még 70 éves korában is teljesen tájékozva volt a magyar viszonyokról és felőlük szívesen, ott-honosan beszélt. Lehetséges-e tehát, hogy az anyja oldalán élő Liszt Ferencz megszűnt volna magyarnak lenni?

(Mus. Ep. 14.) Eilsen (schaumburg-lippe-i fürdőhely), 1851 júl. 10.

Egy előttünk ismeretlen barátjához intézett e levelében arról szól, hogy Löwy Simon bécsi bankár fogja neki elvinni a Rákóczi-induló korrekturáját és a — rendesen, úgy látszik: Párisban lakó — maréchal de logis, Belloni, fogja a czímzettet értesíteni az induló párisi kiadásának ideje felől.

Ramann nagy Liszt-életrajza 1853-ra tesz egy Rákóczi-indulót és pedig úgy zenekarra szerzett formájában, mint zongorára 2 és 4 kézre átírva; ezeket, úgymond Berlioz iránti gyöngédségből, csak 1871-ben adatta ki Liszt. Nem tartom valószínűnek, hogy húsz évig korrektura-példány állapotában maradtak. Ramann műve, úgy látszik, itt hézagos.

(Mus. Ep. 14.) Weimar, 1855 nov. 22. Liszt ajánlólevele egy ismeretlen barátjához Dionys Pruckner érdekében, a ki Bécsben készül hangversenyt adni. A levél eleje valami függő dologról szól, a melyet nem ismerünk, vitáról («querelle d'Allemand») s Liszt a szójárásban foglalt «német» jelzőt vígan felkapva, magyar voltát szegezi ellenébe — ő nem házsártoskodik...

(Mus. Ep. 15.) Erkel Ferenczhez írta Weimarban 1856 júl. 28. Úgy látszik, a magyar opera megteremtője holmi áskálódások felől tudósította Lisztet, mint a kit nem valami ideális karnagynak festettek itthon. Liszt köszöni az értesítést; válasza: meg lehet győződve Erkel, hogy ő általános megelégedésre fogja megoldani feladatát — az esztergomi primási székesegyház fölszen telésére írott mise-zenéjének dirigálását.

(Mus. Ep. 15.) Erkelhez, Bécs, 1856 szept. 19-én. Pachl (János, pesti zongorakészítő) át fog adni Erkelnek Lisztől emlékül egy szivartárczát. — L. Prágába, onnan Wagnerhez Zürichbe készül; hazatérve, Weimarból fogja kérni a «Hunyadi László» partitúráját, beleírott német szöveggel! (Vajjon min mult, hogy még sem adták ott?) Végül L. kéri Czeke értekezéseit a magyar zenéről.

(Mus. Ep. 15.) Erkelhez, Zürich, 1856 nov. 21. Gratulál gr. Ráday intendánsnak (eleve Lisztet emlegették erre a tisztre!); Liszt, ha magyar operája megszületik, mint «redlich gesinnter und wahrhaftig getreuer Landsmann» reméli: R. tartja a művet keresztvízre. Most egy szimfoniai költeményt tervez, főmotívuma az «Isten áldd meg a magyart» első két üteme... «Az ön jó tanácsát követem az «Ideale» szimf. költeményben: négy «be-

vágást» szerkeszték, olyan fokozással, hogy maga Festetics Leó gr. is kedvet kap beleénekelni!»

Wagnerrel nagyszerű napokat töltött Liszt. «Sein Ring des Nibelungen... ist eine gänzlich ungeahnte, sublime Welt.»

Hol késik a «Hunyadi László» szövegének német fordítása?

Különös, hogy Esztergomból (az ünnepi mise óta, tehát negyedéve!) semmi életjel sem jön, egy sornyi elismerés sem...

St.-Gallenben, 25-én, folytatta Liszt a levelet: Wagner itt tegnap az Ercsík-t dirigálta, a képzelhető legmesteribben; volt is hozzá nagy, méltó zenekara.

Ezer szíves üdvözlét Doppleréknek és Brandnak! (tudnivaló, hogy az utóbbiból lett Mosonyi Mihály.) — Köszönet Pachl úrnak, hogy oly szíves volt megküldeni Czeke értekezéseit a cigányzenéről. Meg kell jegyeznünk, hogy Lisztnek a cigányokról és zenéjükéről írott könyve csak három év múltán jelent meg — tehát ebben ő okvetlenül felhasználta azt, a mit Czeke Sándornak (a «Pester Lloyd» volt zenekritikusának) műveiben elfogadhatónak talált.

Indíttatva érzem magamat, az egyetlen *Liszt*hez írott levelet is ismertetni; a Mester tisztelői (s ma ki nem volna az?) csak jó néven vehetik, ha a közleményem czimében foglalt ígéreten *felül* nyernek valamit.

Szintén a Múzeum könyvtári kéziratárában, **Mus. Ep. 280.** jelzéssel ellátva, valóságos hódoló-felirat található. Különös, megmagyarázhatatlan, hogy eredeti aláírásukkal látták el: J. Ign. Assmayr k. k. 1-r Hofkapellmeister (nyilván a nagyformájú levélpapír gyöngy-írásának fogalmazója), Carl Haslinger k. k. Hof-Musikalienhändler, Jos. Hellmesberger, Johann Krall, Joh. Herbeck, L. A. Zellner — nagyobb nál nagyobb bécsi nevek — s mégis tele van jelentékeny törlésekkel és változtatásokkal, úgy, hogy a rajongó tisztelet emanációja végül lehiggadt egyszerű udvarias meghívással: jöjjön és igazgassa a két előadást. A Bécsben, 1857 («november» szót áthúzták,) december 15-én kelt levél czímzése:

«Seiner Hochwohlgeboren. Herrn Doctor Franz *Liszt*, Königl. preussischer Hofrath, grossherz. Weimarischer Hofkapellmeister, Commandeur und Ritter hoher Orden, etc.

Weimar.»

Az egy lapnyi levél meghívja a Mestert «esztergomi miséjének» két bécsi előadására a jövő évi márcz. 21.-e tájára. A papíralja ollóval le van vágva; a hátsó oldalon jelentik ki a nevezett aláírók, hogy az előadást létesítő bizottságba lépnek.

Melléje való a **Mus. Ep. 325.** jelzésű nyomtatvány: a fönn kitűzött előadások programja. Bécs város neve hiányzik rajta, a magánénekesek: Josefine *Ernst-Kaiser*, Therese *Ellinger-Engst*, Albert v. *Jekelfalussy*, Karl *Köszeghy* a pesti Nemzeti Színház drága nevei — az ember azt hihetné, hogy a magyar fővárosban folyt a nagyszerű előadás; csak színhelye: «im k. k. grossen Redouten-Saale» téríti gondolkodásunkat a helyes irányba. Aztán módunkban áll utánanézni pl. a «Pester Lloyd»-ban, mely részletesen beszámol az aránylag nem nagy jövedelemről; a tetemes kiadások miatt a két jótékony czélnek szánt tiszta jövedelem mindössze 231 frt 44 kr. volt — s ezt Liszt nagylelkűen kiegészítette kerek 1000 forintra, holott ő fődőzte a nevezett pesti művészek uti- és összes egyéb költségeit!

(Az ének- és a zenekar 250 tagból állott. Az operaszólamot Alexander Winterberger játszotta, a kiről Wohl Jankánk francziául írt Liszt-könyvében azt olvassuk, hogy a Mesterhez feltűnően hasonlított...)

Érdemesnek vélem fölemlíteni, hogy három hét múlva Pesten ismételték meg az Esztergomi Mise két előadását: 1858 ápr. 10-én, szombaton, a Nemz. Múzeum dísztermében, másnap pedig a belvárosi plebániatemplomban.

(**Mus. Ep. 12.**) Weimar, 1858 febr. 1. Simonffy Kálmánnak, a remeklő nótaköltőnek, megköszöni «Magyar hangfüzér»-ét, elfogadja a «Tárogató» cz. új nótagyűjtemény ajánlását («*hizeleg nekem e hazafias figyelem*») s aláír 5 példányt. A levél második felében igen diszkrét módon figyelmezteti Liszt Simonffyt a zenei helyesírás szemmeltartására...

(**Mus. Ep. 15.**) Erkelhez, Weimar, 1870 junius 20. Megköszöni az aug. 18-ára Pestre kitűzött országos dalegyesületi ünnepre szóló meghívást. El fog jönni, s megbeszéli a Beethoven születésének századik évfordulójára (decz. 16.) kitűzendő ünnep részleteit; erre az alkalomra írta Liszt a «Beethoven-Cantate»-t.

(A dalversenyen, aug. 19.—20., jelen is volt, szerenádott kapott, s másnap maga dirigálta a Vigadóban Dante-szimfoniájából az Inferno-t.)

(Mus. Ep. 1.) Szegszárd, 1870 okt. 15. Dr. Julius Langhoz, egy bécsi művészeti lap szerkesztőjéhez. Köszönetet mond «F. Liszt in Ungarn» cz. ragyogó czikkeért; különösen meghatja és megörvendeztetti ennek két főpontja: első, hogy *tárgyilagosan hangsúlyozza Lisztnek, sok művön és sok éven át, következetesen érvényesült magyar-érzését*; a második: Weimarhoz való viszonya, melyet nem szándékszik felbontani. — Egyébiránt L. házigazdája, báró Augusz Antal (volt helytartótanácsi elnök) a Szegszárdon okt. 22-én tartandó ünnepre meghívja Langot.

E levél mellett őrizzük a báró levelét is, mely szintén megköszöni a «Deutsch-Ungarische Monatschrift»-ben és a «Pester Tagblatt»-ban írott Liszt-czikkeket. A főttebb idézett irat: önálló füzet,¹ a melyből L. 12 példányt kér.

(Mus. Ep. 3.) *Nunc venio ad fortissimum*... Nem csoda, hogy legujabb időben ezt a L.-levelet emlegetik és idézik legsűrűbben. Most már bizonyos, a mit a «Pallas»-lexikon csak mint «állítólag» szemetszuró okot említ fel: hogy t. i. Augusz bárót hazafias gondolkozása miatt mentették föl a Bach-korszakbeli helytartótanácsban viselt elnöki tiszte alól. A kivel szemben így lehetett szint vallani!

Weimarban, 1873 május 7.-én írta L. e levelet.

Szól a felállítandó országos jellegű magyar zeneakadémiáról: helyesli Haynald kalocsai érsek indítványát egyházi-zenei tanszék felállítására iránt, ajánlja is reá a legnagyobb tekintélyt: ez Franz Witt, Regensburgban, a német Cäcilien-Verein elnöke. (Milyen botorság volt az egész gondolatot mellőzni!) — Rendkívül örül L. Simonffy Kálmán (akkor orsz. gy. képvis.) alapítványának, mely évi 20 db arannyal jutalmazza a legjobb, magyar stílusú, zeneművet; ezen az uton szilárdul meg és világít messzire a zeneakadémia nemzeti alapja! — Ugyancsak felállítandó egy tanszék «a magyar népdal és fejlődése» számára. «Csak megengedik nekem, hogy sajnálatos magyarul-nemtudásom

¹ Följegyzésre méltó, hogy Kapp («Vollständige L.-Bibliographie») nem ismeri.

ellenére is, születésemtől kezdve siromig, szivemben és elmém-ben *magyar* maradjak, és tehát a magyar zenei kulturát komolyan előbbre akarjam vinni.»

Ezt az őszinte expektorációt, remélni akarom, tudomásul fogja venni hamarosan az egész érdeklődő világ. Valaki épen e napokban fac-similét készítettett róla. Legfőbb ideje!

Azt óhajtja L., hogy a zeneakadémiára vonatkozó hivatalos határozmányokat Hegedüs Kandid — az a min. oszt. tan., a kinek ügykörébe a művészet akkor tartozott — fordíttassa le számára németre. Egyszersmind kis lakást óhajt a z.-akadémia épületében: hálósobáján kívül egyetlen szobát; de magyar inasa (Miska) számára is egy szobát.

Május 29-én a «Christus»-oratoriumot adják elő; nem jöhetne-e el arra Ábrányi?¹

(Ott is volt id. Ábrányi Kornél az ifjabbal: fiával; vele gr. Apponyi Albert, Mihalovich Ödön, Plotényi Nándor, Reményi Ede, Rosty Pál.)

... Múltó párja a következő, *Mihalovich* Ödönhöz írott, leg-később 1874-ben kelt (kelet nélküli) levele. (Mus. Ep. 10.)

A zeneakadémia kérdésével szemben L. teljesen önzetlen: az eszme nem az övé, de még kivételét sem szorgalmazza, mert 1. az ország szegény ahhoz, 2. van már két nagy zeneiskola Budapesten, harmadikat felállítani «szegényes fényűzés lenne»: mire való volna pl. a bécsivel vagy a lipcseivel akarni versenyezni? 3. Hogy hatalmas lendületet nyerjen a művészet Magyarországon: ahhoz elismert, nagytekintélyű tanári kar kel-lene, a minőt összeválogatni nehéz feladat lenne s nemcsak sok értelem, hanem sok pénz is kellene hozzá. L. maga nem támaszt nagy igényeket, az ő vallási rajongáshoz hasonló meghódolása «hazánk és művészetünk előtt» beéri azzal, hogy szolgál nekik, tehetségének csekélységéhez mérten... «Távol vagyok minden nekem tulajdonított hiú gondoktól. Az én igazi barátaim azok, a kik az ideálért harcolnak; erről ismerjük meg egymást mindörökké.»

Korántsem magában álló L.-nek ez a nyilatkozata; a leg-őszintébb vallomás — s a ki valami «pose»-t vél benne találni:

¹ Lisztnek Ábrányihoz írt levelei rég megjelentek (a La Mara-féle gyűjteményben), azért nem foglalkozom velük.

a legalaposabban csalódik. Lisztnek emberemlékezet óta sohasem volt oka arra, hogy csaljon.

Bőjtben, írja tovább L., Budapestre jön és megszólaltatja a «Strassburgi harangok»-at — «és az ön «Sellő»-jét is.» (1875. márcz. 11.-én Wagnerrel együtt adott hangversenyt L. Budapesten; ekkor mutatta be «A strassburgi monostor harangjai» cz. nagy karénekművét).

(Mus. Ep. 15.) *Erkelnek*, Róma (Villa d'Este), 1875 okt. 14. Megszólítása: «Hochgeehrter Herr, Verehrter Freund!» Ön 30 év óta képviseli s előbbre viszi a magyar zenét; ez lesz ezentúl a budapesti zeneakadémiának is feladata — kezeskedik érte az, hogy Ön igazgatja. «De rajtam sem mulik.»

(Még ezt a csekélységet is jó volna ismernie a L. magyar szimpatiait tagadó «Berliner Börsen-Courier»-beli, új névtelen ellenségünknek.)

(Mus. Ep. 1.) Budapest, 1877 december 23. Állítólag dr. Julius Langhoz szól, azt erősítve, hogy L. magatartása mindig teljességgel nélkülözi a politikai hajlamokat, ellenben kizárólag a zenében olvad föl, annyira, hogy más szakmabeli dolgokat megítélni képtelen. — Nyilván valamely politikai jellegű beavatkozásra akarták rábírni.

(Mus. Ep. 15.) *Erkelhez*, Weimar, 1879 júl. 14. Jusson eszünkbe a Mihalovichhoz írt levélből, hogy L., joggal, milyen tekintélyes tanári kart igényelt az országos zeneakadémia számára. A jelen levél keltekor az akadémia már négy teljes éve működött, igen kevés tanárral, — igaz, hogy igen kevés tanítvánnyal is. Maga Liszt csak három-négy téli hónapot szokott Budapesten tölteni — ezért kellett, alábbi levelével, méltó helyettesről gondoskodnia.

«Juhász Aladár huzamos betegeskedése elszomorít... Nézetem szerint először is egy fiatal *virtuóz* zongorajátszóra van szükségünk, a ki a növendékeknek helyesen eljátszhatja a legnehezebb dolgokat; erre J. kiválóan alkalmas.»

(Mus. Ep. 15.) *Erkelhez*, csakhamar. (Weimar 1879 július 26.) Ajánlja Juhász Aladárt E. mellé segédtanáru: jelentékeny tehetség! Ha nem gyógyulna fel hamarosan: mindenestre kívánja L., hogy tartsák fenn J. számára a zeneakadémiai tanszéket. Egyszersmind, összhangtanra és zongoratanaszékre, Gobbi Henriket ajánlja. — Gratulál Erkel fiának, Gyulának, tanszékeéhez.

U. a. sz. a. még hét, Erkelhez szóló rövid levele van Múzeumunknak.

Weimar, 1881 máj. 31. A L. tulajdonát képező, Chickering-féle (ma is pompás) hangversenyzongora az akadémia zenetermébe jöjjön, de csak kivételes alkalmakkor használják.

Weimar, 1882 június 8. (Távirat.) Szükség esetén felhasználhatják a szalont, de a hálósoba maradjon zárva. (Vajjon mire akarták használni?)

Weimar, 1884 szept. 6. A «Magyar király-dal» mindössze 50 ütem, 6—8 perczig tart, az operaház megnyitóelőadása elején nem lehet fárasztó.

(... Persze, hogy nem! De ilyen nevetséges, bárgyú kifogás jutott eszükbe azoknak, a kik nem merték L.-nek szemébe mondani a megrendelt karének mellőzésének igazi okát, hogy t. i. a loyális alkalom és szöveg egy kurucz nóta motivumát kapta zenei mez gyanánt. A mellőzést már akkor is hyperloyalitásnak és méltatlanságnak tartotta mindenki — az intéző hatalmat kivéve.)

Budapest, 1885 márcz. 14. reggel. A «Szent István» mai sikeréhez gratulál.

(Az üdvözlés korai volt, épen a sikerről való szilárd meggyőződés bizonyossága; csak aznap *este* mutatta be a M. Kir. Operaház Erkel F. utolsó dalművét, mely a megírás hosszú ideje alatt czímét «Szt. István»-ról «István király»-ra változtatta.)

Ezen kívül több keltezetlen levél, egészen jelentéktelen ügyekben, melyek csak autogramm értékével bírnak.

— — Ugyancsak E. hagyatékából való, tehát zeneakadémiai hangversenyekre vonatkozik, L. három sajátkezű programja, a 70-es évek végéről, mikor Bloch József (a mai z.-ak. hegedűtanár), Juhász Aladár, Rausch Károly, Majewska (orosz hölgy?), Nikó Hortense, Voigt Gizella tartoztak az intézet kötelékébe. Szembetűnő a műsorok szerencsés sokoldalúsága.

(Mus. Ep. 14.) Pozsony, január 20, szombat. Év és czímzett: ismeretlenek. Érdekes volna tudni, mert a pár sornyi irás ezt mondja: «Euripides- és Edda-hasonlításait szívesen beszélem meg önnel ma 11—12 ó.» (Talán gr. Zichy Gézánál volt L. szállva? akkor a felkezü Liszt-tanítvány, de esetleg a város ősz levéltárosa: Batka János felvilágosíthatna az érdekes tudós kiléte felől.)

(Mus. Ep. 2.) Budapest, 1883 január 18. Válasz ismeretlennek.

«60 évi zongorázás után ideje volt abban hagynom. A bécsi Beethoven-szobor javára felléptem legyen zongoraművész-pályám határköve.»

Az egyáltalán nem hazai vonatkozású levelek közül csak a legérdekesebbet kivonatolom; sajnos, nem tudjuk, hogy kihez szól.

(Mus. Ep. 14.) Weimar, 1856 máj. 18. «Cher ami», Küldöm szimfoniai költeményeim első hat számát; csakhamar több hasonló fog következni, mert végkép eltökéltem, hogy nem térek le a kövecses ösvényről, melyet meggyőződésemmel számomra kijelölt. Bár e művekről is elmondhatni, a mit Cherubini mondott Berlioz szimfoniáiról: tökéletes minták arra, hogy hogyan nem szabad komponálni...

II.

A kézirati zeneművek közül sem adatott, épen a legbecsebbeket megszerezni. De van azért köztük korszakalkotó is, s nem egyet büszkén vallhatna magáénak bármely gazdag gyűjtemény is.

A magyar zenét hat darab képviseli. A *Rákóczi-induló*nak, zongorára 2 kézre, Ramann L. csak két kidolgozását ismeri; nekünk három van meg (Mus. Ms. 16, 22, 23.); mindegyik eltér a másiktól; csak abban egyek, hogy a maga nemében mind remek. Javítás alig van bennük. Az egyes tételek hossza, a periodusok száma és tagozódása, erősen eltérő; de mindig erő és képzelet öntik meg az új formát. Ez az újra meg újra kigondolás, más-ként és gyönyörűen alakítás, azt az elvet bizonyítja, hogy a művészetnek értékmérője a «mikép?» Csak egy pillantást vessünk a Rákóczi-induló «népszerű», könnyebb átíratára (a Rhodaunban írott és Haslingernél megjelent Liszt-kézirat mellé tették: Erkel Ferencz műve, Wagner «Josef» adta ki, Lisztnek van ajánlva s az ő magyarzsinóros mellképe díszíti a borítékot) — óriási a különbség, a távolság a két nagy zenész munkája közt. Ez nem lekicsinylése Erkelnek, a kit kiadója egyenesen azzal bizott meg, hogy a vásárló nagy közönség képességeihez tartsa magát — míg Liszt fantáziája szabadon csaponghatott.

A kevésbé ismeretes «*Csárdás obstiné*» (Mus. Ms. 21.) mond-

hatni: csak egy csárdás frisse, végkimerülésig — a bal kézben egyforma, kábitó topogással igazolja a sajátságos czimet. — A mű nincs kijelölve a Breitkopf és Härtel czég által teljesnek hirdett, mostanában megindított L.-kiadás jegyzékében.

Az I. és a II. *Rhapsodie hongroise* 1851-i korrektura-példányait (Mus. Ms. 113.) a kéziratár őrzi, mert csak a hangjegyanyag van nyomtatva; az időmérték és a dinamika jelzése, gyakran a kellő ujjak kijelölése: L. saját kezeirása.

A nem-magyar jellegű zenei alkotások közt említsük legelőbb a (Mus. Ms. 17.) jelzésűt, mert sehol nem találtam nyomát, hogy megjelent volna, s a Breitkopf-féle «teljes kiadás» sem említi föl: «Weber's Schlummerlied, mit Arabesken von Fr. L.» Egyik-másik variációja ügyességet igényel, de a darab különben nem nagyigényű.

Magasan az egész kollekczió fölött áll legújabb szerezményünk: Liszt «*Faust-szimfoniájának*» eredeti, első partitúrája. Az I. tétel («Faust») 37 lapra terjed, a lassú II. («Gretchen») 17-re, a befejező III. pedig («Mephistopheles») 32 lap; ez alá írta Liszt: «August anfangen, 14. (= 19.?) October Instr. fertig.» Évszám nincs; Lina Ramann 1853-at és 1854-et állít. Igen, de 1857-ben a Mester még énekkart (Chorus mysticus) költött hozzá, — ez már nincs meg a mi példányunkban. A hatalmas mű azonban így is, Sofie Menter szerint, «wunderbare Arbeit der göttlichsten Hand, die je existierte»; az imént megdöbbenő hirtelenséggel elhunyt Felix Mottl szerint is «das grösste und weitaus hervorragendste Werk Liszts.»

Ekkora kincs mellett elenyészők a többiek: egy orgonára írt «Via crucis» (14 igen rövid stáció, helylyel-közzel néhány ének-szólammal); a «Stabat Mater» a «Krisztus»-oratoriumból való, két kidolgozásban; továbbá az első (C-dur) Prélude (az újabb feldolgozásban); a «Vergessene Romanze» (hegedű-zongora); egy megjelent miniatűr «Ave Maria» újabb, néhány ütemmel Budapesten bővített átdolgozása; a «Tannhäuser»-beli «O du mein holder Abendstern» zongoraátiratának idegen kéztől való másolata, L. korrektúraival; és kikutathatatlan egyéneknek írott kicsiny albumlapok. A ki azonban tüzetesen foglalkozik a Mester szellemi hagyatékával: tartsa kötelességének ezeket is mind megsemlélni.

A NEWYORKI KÖZKÖNYVTÁR ÉS ÚJ ÉPÜLETE.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

(Négy szövegképpel.)

Abból az alkalomból, hogy a newyorki községi szabad könyvtár új épülete elkészült, az amerikai Library Journal májusi és júniusi számai több cikk keretében ismertetik az újvilág e nagyszabású intézményének állományát, működését, új épülete berendezését s megnyitását.

Oly fontos esemény ez a könyvtárak fejlődéstörténetében, miszerint helyénvalónak tartottuk e lap cikkei alapján az Egyesült-Államok ezen egyik legnagyobb szabású intézményét bővebben megismertetni a magyar közönséggel.

A New-York public library jelen szervezetében alig 16 esztendő óta alakult az Astor Library, Lenox Library és a Tilden Trust egyesítéséből.

Az Astor-libraryt a heidelbergi születésű J. J. Astor alapította 400.000 \$-ral; az alapítványt fia 550.000, unokája pedig 850.000 \$-ral növelte.

A Lenox-libraryt 1870-ben alapították. Szép ősnymtatvány-, biblia-, Shakespeare- és Miltonra vonatkozó gyűjteményeket, gazdag hangjegykönyvtárat, számos Americanát stb. tartalmazott. E könyvtár részére vették meg többek közt 1893-ban 84.492 \$-ért George Bancroft amerikai történetíró gyűjteményét is. A Tilden Trust pedig Morel szerint¹ 30,000 kötet és két millió dollár fölött rendelkezett.

Az egyesítés alkalmával 353.000 kötet volt a gyűjteményben. Azóta több más könyvtárral is egyesült. Jelenleg a város különböző pontjain 40 fiókja van, melyek épületeit Carnegie költségére emelték. A fiókok száma a közel jövőben 60-ra fog emelkedni. A város hozzájárulása a fentartási költségekhez 1907-ben 460.000 \$-ra rúgott.

¹ La librairie publique, Paris, 1910. 96 l.

1908. őszén a newyorki közkönyvtár tudományos osztálya (reference department) mintegy 800.000 kötetet, 300.000 füzetet, 100.000 kéziratot és 70.000 metszetet, két képtárt és egy nagy térképgyűjteményt tartalmazott. Ezenkívül a 40 fiókkönyvtárban mintegy 780.000 kötet volt, melylyel évi 7 millió kötetes kölcsönforgalmat bonyolítottak le. A fiókok könyvkészlete 8000—30.000 kötet közt váltakozik, mindegyikben van egy kis kézikönyvtár s egy jól felszerelt gyermekkönyvtár.

Billings igazgatónak a könyvtár anyagát ismertető cikkéből¹ a következőket emeljük ki:

A könyvtárban leginkább keresik a folyóiratokat. Ennek megfelelően a rendelkezésre álló szak- és szépirodalmi folyóiratok száma 7000 körül jár; ebből mintegy 1000-ból a fontosabb cikkeket külön czédulajegyzék indikálja. A régi folyóiratok mintegy 90.000 könyvtári kötetre rugnak. A napilapok közül a könyvtár eddig 50-re fizetett elő; az új helyiségben 200 lap számára van hely.

Az Americana-gyűjtemény is páratlanul gazdag. Az Egyesült Államokra vonatkozó kézirati anyag 1500 kötetből és 50.000 külön okmányból áll.

A speciális gyűjteményeket külön alapítványok kamataiból gyarapítják s minden egyes kötetét az alapító nevét viselő bélyegzővel látják el. Billings hozzáteszi, hogy «az ország egyetlen könyvtárában sincs több kilátás arra, hogy több biztonsággal és nagyobb haszonnal állíttassanak föl a külön közgyűjtemények s hogy minden ily gyűjtemény az adományozó vagy alapító örök emlékeül fog szolgálni».

Az új épület — Carrère és Hastings építészek alkotása — melynek főhomlokzata a Fifth avenuera, hátsó homlokzata pedig a Bryant-parkra nyílik s két oldalt a 40. és 42. utca által van határolva, hosszúkás négyszög, melynek hosszoldala 390 láb, mélysége pedig 270 láb. Két belső udvara van, melyek mindegyike 80 négyzetláb. Az épület pinczéből és négy különböző magasságú emeletorból áll.

A pincze 13, a mély földszint 15 láb, a magas földszint 22 láb, 6 hüvelyk; az első emelet 16 láb, a második emelet alacsonyabb

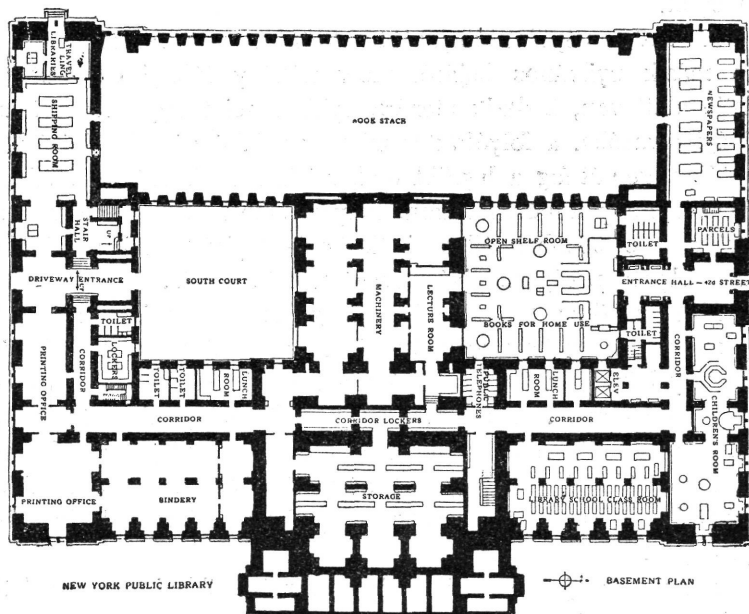
¹ Library Journal. XXXVI: 233—237. 1.

részein 11—23 láb s a nagy olvasó-, valamint nyilvános katalógusterem 50 láb magas. Az épület 115.000 négyzetláb területet foglal el. Köbtartalma 10,380.000 köbláb.

Az egész épület negyedfél millió kötet és 1700 olvasó befogadására képes.

A falak cementtel kötött téglából készültek s kívülről átlag egy láb vastag márványréteg borítja.

A lépcsőházak, folyosók, vestibül és a kiállítási terem borí-

1. ábra. A newyorki könyvtár mély földszintje.

tásához szintén márványt használtak. A szerkezeti czélokra fölhasznált márvány mintegy 375.000 köbláb, míg a belső díszítésnél alkalmazott márvány 50.000 köblábnyi tömeget tett.

A folyosókon a padlót és a falakat márvány, a mennyezetet gipsz-vakolat fűdi; a hivatalokban tölgyfa-burkolat, márványszegély, vakolt fal és mennyezet van; az olvasótermekben fémkönyvszekrények, tölgyfaburkolat, márványszegély, vakolt falak és mennyezetek, téglavagy parafapadlók láthatók, a főhomlokzatra nyíló földszinti szobák faburkolata francia diófából készült. A nagy

olvasóteremben a padlót márványkeretbe foglalt kőlapok alkotják, az ablakok alatt tölgyfa-könyvpolczok állanak, fölöttük a falakat műkö borítja s a mennyezeteket gazdag stuccodísz három, festmények befogadására alkalmas mezőre osztja.

A fényűzően berendezett, elsőrangú anyagból kiállított könyvtár-palota, mely némileg modernizált XVI. Lajos korabeli barokk formákat mutat, a telek nélkül, 9 millió dollárba, vagyis *45 millió koronába került* és városi telken, kizárólag városi pénzen épült.

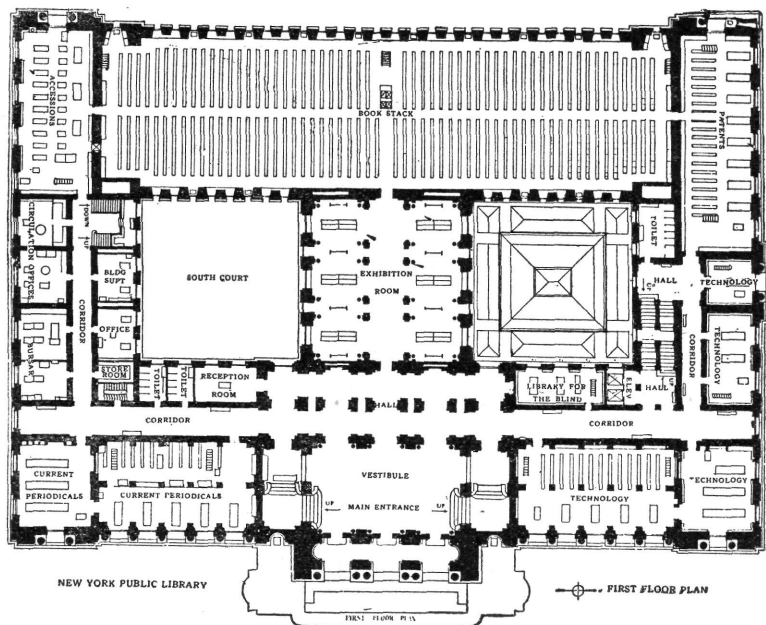
A hatalmas épület főbejárója a Fifth avenuen van elhelyezve. Egy másik nyilvános bejáró, mely néhány lábnyra az utca szintje alatt van, a 42-ik utczára nyílik s minthogy ez vezet az ifjúsági olvasóba, a folyóiratterembe és a kikölcsonzó-helyiségbe, hihetőleg ezen át fog a legtöbb ember közlekedni. Ettől a mellékbejárótól, mely a mély földszint helyiségeibe vezet, jobbra van a ruhatár, vele szemben áll a kikölcsonzó-helyiség ajtaja; a jobb oldali folyosó pedig az újság-olvasóterembe nyílik.

Maga a könyvkikölcsonzó-helyiség nem más, mint az épület egyik udvara, melyet a magas földszint magasságában üvegtető borít s a mely közvetlen összeköttetésben áll a hátsó homlokzatot elfoglaló főraktárral. Az ekként nyert 80 négyzetláb területű, felülről világított terem falait körül 6 láb magas fapolczok borítják, ezenkívül még mintegy 20 négy láb magas, szabadon álló állvány is el lesz benne helyezve, úgy, hogy a terem befogadóképessége 20.000 kötet.

A bejárótól jobbra nyíló folyosó a mély földszint északkeleti részét elfoglaló ifjúsági olvasóterembe vezet, melyben alacsony könyvpolczok s vagy egy tucsat asztal fog állani, még az ablakfülkék is olvasó- vagy mesélőhelyiségek gyanánt fognak fölhasználtatni. A folyosónak a Fifth avenue-vel párhuzamos része mentén vannak a könyvtári iskola osztály- és előadóterme, a férfi és női étkező, a hol az olvasók a *magukkal hozott* ételeket elkölthetik, a távbeszélő kapcsolóhelyisége és a könyvkötészet. Ez utóbbival szomszédos a nyomdahelyiség, melynek a 40. utczára nyíló kocsibejáróra is van kijárata. A kocsibejárón túl van a csomagolóhelyiség s e mögött a vándorkönyvtárak irodája, melynek külön kapuja van a Bryant Park felől. A csomagolóhelyiségből ajtó vezet a főraktárba, mely 297 láb hosszú,

78 láb széles és 6—7 láb magas könyvtáremeletre oszlik. Minden második vagy harmadik könyvtáremelet a rendes emeletekkel egy szintbe kerül. A raktár két végén egy-egy s a közepén négy könyvfölvonó van alkalmazva. A természetes világosságot két oldalról alkalmazott prizma-üvegből készült ablakok adják. (1. ábra.)

E hatalmas, mintegy 3 millió kötet befogadására szolgáló

2. ábra. A newyorki könyvtár magas földszintje.

raktár vasszerkezetének súlya 8 millió font (3.628.720 kg.); ez a jelentékeny súly könyvekkel megrakva mintegy 12 millió fontra fog emelkedni.¹

A magas földszintre a főbejáró három bronzkapuján juthatnak. E kapukkal szemben nyílik a vesztibülből a kiállítási terem; ezen 80 négyzetláb területnyi terem falait fehér márvány, mennyezetét faragott tölgyfa borítja. A kiállítási teremtől balra nyílik a violaszínű márvánnyal burkolt kis fogadószoba. Ugyanezen oldalnak

¹ Morel i. h. 97 l.

a főhomlokzatra eső részén van a folyóiratterem. Szabadon csupán a legnépszerűbb revuekhöz lehet hozzáférni, míg a kevésbé keresettek polczokon vannak elhelyezve. Kötött folyóiratokat a nagy olvasóteremben lehet csak használni. E folyóiratteremben s a mellette lévő sarokszobában összesen 100 olvasónak van helye. A 40-ik utca felőli részen több hivatalos helyiség nyert elhelyezést.

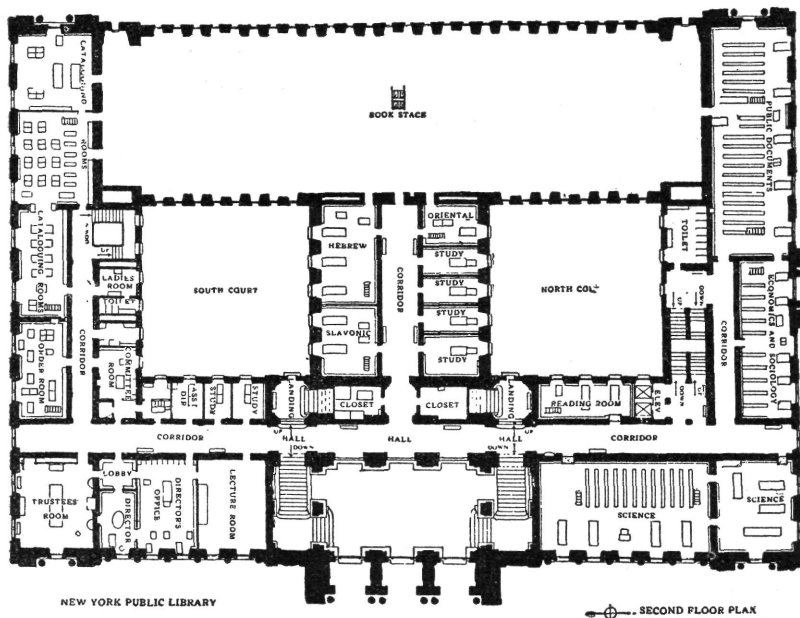
A főbejárótól jobbra van a technológiai irodalomnak fönn tartott két, dúsan aranyozott terem 24, illetve 42 olvasóhellyel s 30.000 kötetre számított befogadóképességgel. E termekbe, ép úgy, mint a többi külön olvasótermekbe, csakis speciális olvasójegygyel léphet be az olvasó. Az udvar felőli részen van a vakok könyvtára, míg a 42-ik utca menti részen kisebb technológiai könyvtárterem s a szabadalmi leírások tágas, 64 olvasóra és 20.000 kötetre berendezett szobája van. (2. ábra.)

Az első emelet délnyugati sarkán van az emeleteket összekötő szolgálati lépcső, mely az emeleten jobbfelől a katalogizáló munkálatokra fönn tartott három terembe vezet, melyek a raktárral és a teherszállítóval összeköttetésben állanak. Mellettük van a rendelések szobája s ezzel szemben az udvari részen a bizottság szobája. A Fifth avenue felőli részen a lépcsőháztól balra van az igazgató helyisége, az előadóterem és a könyvtárbizottsági terem közé ékelve. Az előadóteremben mintegy 185 egyén fér el. A folyosó mélyén széles ablakon át az érdeklődő a könyvraktárba vethet egy szempillantást. A fölépcső jobboldalán két terem van 50.000 kötetnyi befogadóképességgel és 68 olvasóra berendezve a természettudományok számára. A 42-ik utca menti részen van a 30 olvasó és 20.000 kötetre berendezett szociológiai és a 30 olvasó és 80.000 kötetre berendezett hivatalos nyomtatványok könyvtára. (3. ábra.)

A II. emeletnek a raktár fölötti, magasabb részét a kétoldali világítású nagy olvasóterem foglalja el, a hová az ugyanolyan magasságú katalogus-szobán át jutunk, mely a fölépcső előcsarnokából nyílik.

A 80 négyzetláb területű katalogus-szobában a falak mentén 6000 katalogus-fiók van elhelyezve. A terem közepén van a közönség tájékoztatására kirendelt tisztviselők hivatalos helye; körülötte 13 magas íróasztal, a hová az olvasóknak ki kell helyez-

niök a czédula-fiókokat s a hol kitölthetik a könyvkérő lapokat. Ezután az olvasó visszahelyezi a kiemelt fiókot. A térítvényt egy tisztviselőnek adja át, a ki pneumatikus uton továbbítja az olvasóterembe, miután egy számot vezetett reá. Ugyanazt a számot az olvasó is megkapja, a ki már most belép az olvasóterem északi vagy déli részébe s a könyvkiadó-pulpitusnál megvárja, míg az indikátoron a kapott szám megjelenik. Ez annak a jele, hogy a kívánt könyv megérkezett s a szám ellenében

3. ábra. A newyorki könyvtár első emelete.

átvehető. A két részre osztott olvasóteremben 20—25.000 kötet szabadon hozzáférhető módon van fölállítva. A 4 láb széles és 22 láb, 6 hüvelyk hosszú olvasóasztalok száma 48, mindegyik mellett 16 szék van, úgy, hogy a terem 768 egyénre van berendezve. A nagy olvasóteremtől jobbra nyílik a genealogiai könyvtár, 20.000 kötetre és 60 kutatóra számítva; mellette van a fényképezőhelyiség, a hangjegy-könyvtár két terme s a nyomtatványok kiállítására szolgáló sarokszoba. Ezzel szomszédos a Fifth avenue homlokzatára eső részen a képtárterem; azután jó a főbejáró fölötti részen a Stuart-gyűjtemény terme, azt követi

a 20.000 kötetre és 30 olvasóra berendezett képzőművészeti könyvtár, majd a sarkon s a 40-ik utcára nyíló homlokzaton vannak elhelyezve a ritka nyomtatványok, metszetek és kéziratok megőrzésére és tanulmányozására szolgáló helyiségek. Az utolsó terem, mely a nagy olvasótól balra nyílik, az amerikai történet befogadására szolgál. A 40-ik utca udvarfelőli részén van a térkép-gyűjtemény, míg a Fifth avenue udvarfelőli traktusán, két a nyomtatványi osztályhoz tartozó, külön olvasóterem van berendezve. (4. ábra.)

Az épületben szükséges mechanikai erőt egy különálló erőtelep szolgáltatja az épület déli részén. A kazánházban nyolcz Babcock és Wilcox-kazán van, melyek 2000 lóerőt fejlesztenek. A szénraktárak, 1000 tonna befogadóképességgel, közvetlenül a kazánok fölött vannak elhelyezve. A kazánokba szükséges vizet három Worthington-féle szivattyú szolgáltatja. A villanyfejlesztő telep négy Fitchburg-féle gépből és négy összesen 1400 kilowatt befogadású Westinghouse-féle generátorból áll. E telep a világitáshoz és erőművekhez 235 volta erejű áramot szolgáltat.

Az új épület¹ egyaránt 2—2 mérföldnyire van a beleszánt gyűjtemények befogadására szolgáló eddigi épületek, a Lenox- és az Astor-épületektől. Az átköltözés márczius 15-étől május 18-ig tartott, de előkészítése: nevezetesen az egyes gyűjtemények és szakok által elfoglalandó terület kiszámítása, hónapokat vett igénybe.

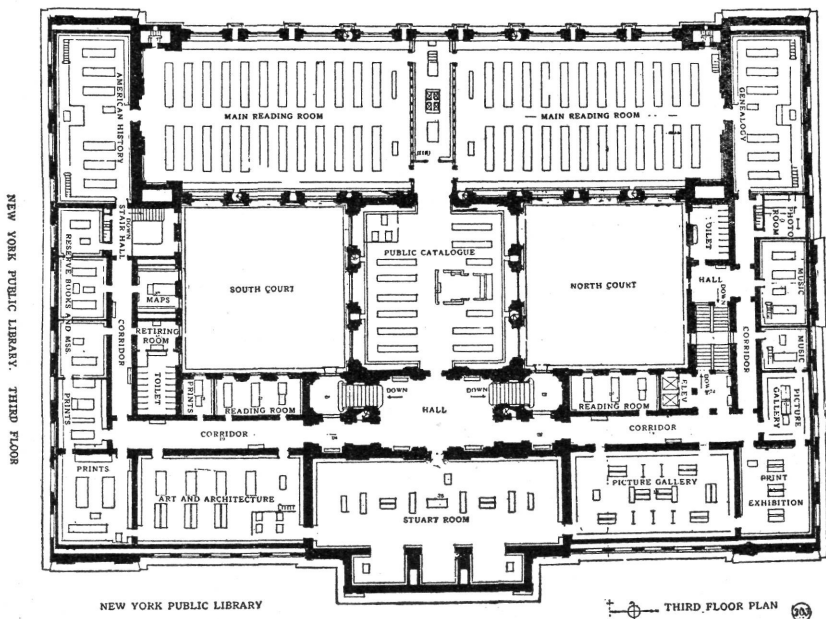
A Lenox-épületet márczius 18-án zárták be, miután a képek becsomagolását már 15-én megkezdték. Ez épület tartalmának átköltöztetése április 12-én nyert befejezést s mindjárt másnap megkezdték az Astor-épület anyagának elszállítását, míg az épületet csupán április 15-én zárták be. Az utolsó fuvar május 18-án hagyta el ezt az épületet.

A könyveket 3 láb hosszú, 1 láb mély és 1 láb magas faládákba csomagolták el, úgy, hogy egy-egy láda tartalma éppen az új épület egy-egy polczát töltötte ki. A láda egyik végére 3 hüvelyk széles és 5 hüvelyk hosszú papirvignettát ragasztottak, melyre fölírták a szakjelzést s az új épületben elfoglalandó hely pontos megjelölését. Ilyenformán:

¹ H. M. Lydenberg. Moving the New York public library. Library Journal XXXVI: 296—97. 1.

XYZ
IV
4NW₃B.

Ez azt jelentette, hogy XYZ szakból az illető ládába helyezett könyvek a negyedik raktáremelet északkeleti negyedében álló negyedik raktár harmadik állványán felülről számítva a második polczra kerülnek.

4. ábra. A newyorki könyvtár második emelete.

A raktáremeletek alulról fölfelé I—VII számmal voltak el látva. Minden emeletet négy negyedre u. m. északkeleti, északnyugati, délkeleti és délnyugati negyedre osztották. Minden negyedben a középtől kezdve az állványsorokat, vagyis raktárakat 1—58 folyószámmal látták el. A raktárak 10—10 állványra s az állványok a beléjük helyezendő könyvek méreteiről függő számú polczokra oszlottak.

A fekvő elhelyezendő nagy foliók állványai a raktár északi és déli végén helyeztettek el.

A külön olvasótermekben a földszinti raktárakat páratlan, a

karzati raktárakat pedig páros folyószámokkal, az állványokat betűkkel s a polczokat ismét számokkal jelölték meg. Így minden könyv azonnal az előre megállapított helyre került.

A lakatra záródó szállítókoszokra 6 láb magasságban állították egymásra a könyvesládákat. A kocsikat a könyvtár két oldal-bejáratánál egy-egy tisztviselő fogadta, a kijegyzék alapján konstátálta egy-egy szállítmány helyes beérkezését. A ládákat elevátorok szállították a megfelelő könyvtári vagy épületelemekre. A kicsomagolást a helyszínen 1—2 tisztviselő ellenőrizte s kék czeruzával húzta át a kiürített ládákon lévő vignetták fölírását.

Egy-egy szállítmányra átlag 80 láda s egy-egy napra átlag 18 szállítmány esett, úgy, hogy naponként mintegy 1400 ládat szállítottak el, melyek átlag 20—20 kötetet tartalmaztak. A Lenox-épületből 220, az Astor-épületből pedig 500 szállítmány került ki.

A fényes épületet¹ 1911. május 23-án d. u. 2 órakor nyitották meg Taft elnök és mintegy 500 meghívott vendég jelenlétében. Az ünnep első szónoka John Bigelow, a könyvtári bizottság 93 éves elnöke volt, a ki röviden vázolta a könyvtár és az építkezés történetét. Utána még számos beszéd hangzott el, legutolsónak a Taft elnöké, melynek következő részletét ragadjuk ki:

«A könyvek fölhalmozása egyetlen könyvtárban, bármily értékesek, ritkák és nagyszámúak legyenek is azok, ha nem jár vele a megtekintés, használat és kikölcsönzés könnyűsége, hasonló azokhoz a föld mélyén elraktározott s értékes ásványokat tartalmazó bõ erekhez, melyek létezéséről tudunk, de a melyekhez nem férhetünk hozzá, hogy az emberiség számára hasznosíthassuk».

Valódi aranymondás, melyet figyelmeztetőül minden köz-könyvtár kezelőjének be kellene vésni emlékezetébe!

Az ünnepséget Farly érsek áldó imádsága rekesztette be. Négy óra után a főbb helyiségeket külön erre jogosító jegyekkel bíró egyéneknek is bemutatták. A kiváltságos látogatók száma 15.000 volt. Másnap már a forgalomnak is átadták az új épületet s hozzávetőleges becslés szerint e napon 50.000 egyén fordult meg az épületben. A hivatalos megnyitás előestéjén az intézet nagy-energiájú igazgatója, dr. J. S. Billings, szép házi ünnepet rendezett, melyen a tisztviselők közt a nevezetes nap emlékére ezüst- és bronzérmeket s virágcsokrokat osztott szét.

¹ Dedication of the New York public library. U. o. XXXVI: 293—295. l.

AZ IRÁS ÉS KÖNYVEK EPERJESEN A XV—XVI. SZÁZADBAN.

DR. IVÁNYI BÉLÁTÓL.

(Második közlemény három szöveggéppel és egy melléklettel.)

Miután a könyvirókkal, továbbá az írás és könyvek anyagával megismerkedtünk, térjünk át immáron magukra a könyvekre.

Elsősorban természetesen magának Eperjes városának könyveiről, könyvtáráról kell megemlékeznünk. Ez a könyvtár, a mint azt a számadási följegyzések, továbbá maguk a megmaradt könyvek is igazolják, már a középkorban elég tekintélyes volt.

Már említettük, hogy a városnak Zsigmond király korában volt már valami jogkönyve, a Rüstorffer-féle kompiláció. A XV. század későbbi folyamán volt valószínűleg a városnak több írott könyve is, azonban ezek közül is csak egyetlenegy példány maradt fenn az utókorra. Ez a könyv egy «summa legum», egy jogi kompendium, mely más városok tanácsainál is használatban volt, így például Bártfán is.¹ A nagy kötött könyv első hártyalapján XVI. századvégi — XVII. századi írással ez a följegyzés olvasható: «L. I. C.! Statuta seu iura municipalia regiae liberaeque civitatis Epperiensiensis iustitiae conferencia per eandem hactenus rite observata ac futuris quoque temporibus sine ulla immutatione semper observanda.» Azonban ez a fölírás nem fedi a könyv tartalmát, mert az nem Eperjes város municipális statutumait, hanem a római és egyházi jogból összeszerkesztett kompendiumot tartalmaz.

A 39 nagy folio papírlapra (78 oldalra) írt könyv lapjain vízjegyet hiába keresünk, így tehát annak származása meg nem állapítható. A papírra a szöveg kéthasábosan van írva. A díszes első lapon a bevezető sorok, továbbá a fejezetek czimei (rubrum)

¹ Iványi Béla: Bártfa sz. kir. város levéltára I. kötet. 511. lap.

vörös festékekkel vannak írva, maguk a kezdőbetűk kék vagy vörös festékekkel. A summa három könyvre oszlik. Minden könyv kezdőbetűje nagyon diszesnek készült. (1. és 2. ábra.) A miniator

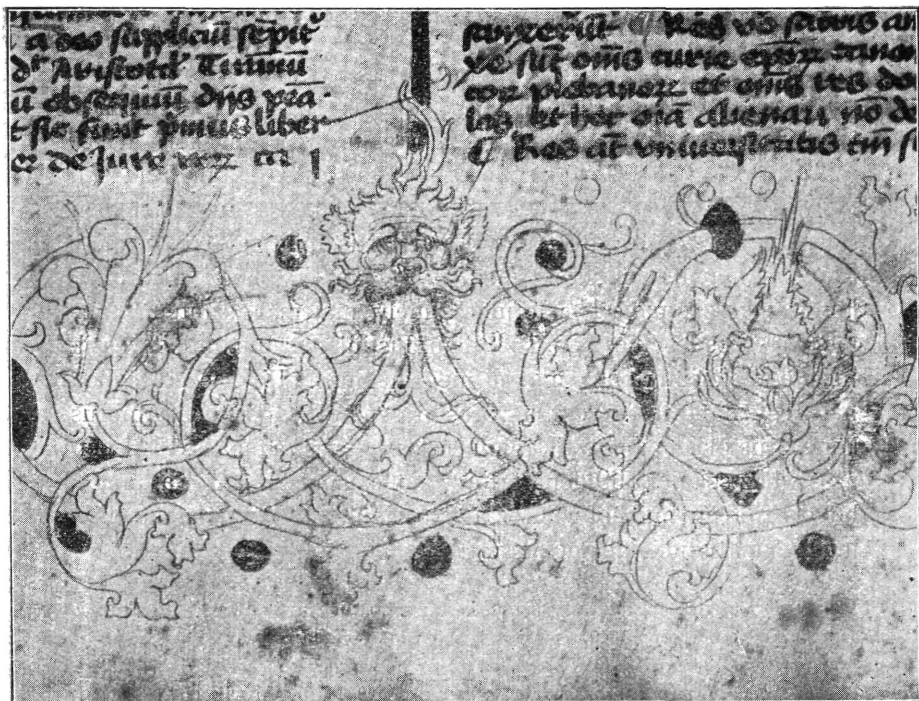

1. ábra. A «Summa» egyik kezdőbetűje.

például az első lap díszítésénél nemcsak a vörös alapfestéket, de a léczekre a lap alján és jobboldalán az aranyat is felrakta, de azután, mivel úgy látszik, a megrendelő tanácsnak a könyvre

szüksége volt, az initialék disztítését már be nem fejezhette. A könyv végén tartalomjegyzék van, melynek legutolsó soránál — «L. Pena mutatur» az évszám, 1481 olvasható, ebben az esztendőben készült tehát a könyv.

Hogy a város tanácsa csakugyan használta ezt a summát, azt Glogovita Lőrincz, Czibner Keresztély, Fontanus Imre és

2. ábra. A «Summa» egyik lapszéli díse.

más XVI. századi városi jegyzők marginális bejegyzései bizonyítják. A könyv kötése: préselt barna bőrrrel bevont fatábla, rézkapcsokkal. A bőrkötésen három sorban czimeres oroszlán, sas, keresztbe tett kard, továbbá arczképek láthatók, a legbelső sor képei alatt *Joh(annes)*, *Mar(cus)* és *Era(zmus)* felirattal.

Mivel a summa az egybekötött papirosnak csak kisebb részét foglalja el, a fenmaradt tiszta lapokra a tárnokjogi czikkek, a városi tisztviselők eskümintái stb. vannak XVI—XVII. századi írással bevezetve.

Ha kutatjuk, hogy ki volt a könyvnek miniatora, úgy arra az eredményre kell jutnunk, hogy valószínűleg a már általunk ismert Henckl György másolta, a ki — a mint azt már említettük — ezen időtájt (1489) Eperjesen tartózkodott. Ezen a könyvön fölül a XV. században meg voltak a városnak az ország törvényei, meg az ország krónikája.¹ Fenmaradt továbbá a város levéltárában négy darab XV. századi ősnymtatvány is, ezekről azonban később lesz szó.

A XVI. század elejéről már több adat van a városi könyvtár állagának szaporodásáról. Így például: 1515-ben megveszi a város a «császári» (azaz német birodalmi) törvényeket, helyesebben a digeszták és pandekták négykötetes lyoni kiadását, mely ma is megvan a város levéltárában. Ugyanezen évben vesz a város 75 dénárért egy «liber artis militiae»-t is, a mely azonban ma már nincsen meg. 1520-ban Werbőczy Hármaskönyvét veszik meg 1½ forintért, mely ma már szintén nincs meg a város levéltárában. 1538-ban Justinianus Institutioit veszik meg egy forintért. Ez ma is megvan még. Ugyanezen évben még egy naptárt is vesz a város 5 dénárért. 1542-ben Ambrus könyvárústól két naplót — «ephimerides» — vesz a tanács. 1544-ben az egyház számára 90 dénárért egy katechismust vásárol a tanács, hogy azonban ma hol van ez a valószínűleg Luther-féle katechizmus, nem tudjuk megmondani.²

¹ 1497. Bertalan előtti szombaton: Pro ligatura decreti et *Cronice Regni* xL den. Eperjes város levéltára 598/a. 103. lap.

1498. Assumptio utáni szombat: Pro decreto regni 1 fl. U. o. 122. l.

1500. Visitatio utáni szombat: Pro decreto regni den. III. U. o. 171. l.

² 1515. Luca utáni szombaton.

Pro uno coreo ad leges imperiales den IX.

Pro asseribus ad eundem librum et pro una rama den. XII.

Eperjes város levéltára 890. a. 23. lap.

Die solutionis post Thome apostoli.

Pro introligatione legum imperialium den. XXXII. U. o.

Sabbati post b. Barnabe apostoli.

Pro uno libro *artis milicie* den. LXXV. U. o. 36. lap.

1520. Die solutionis ante dominicam oculi

Pro legibus Stephani Verbecy fl. 1½. U. o. 121. lap.

1588. Sabato ante Ascensionis.

Liber Institutionum Justiniani imperatoris germanice cum commentariis emptus fl. 1. Eperjes v. számad. kve. 1538—44—78. lap.

Azonban a kulturára fordított kiadások nem merültek ki a városi könyvtárnak vétel útján való gyarapításával, hanem támogatja a város anyagi segítséggel a magánosok könyvtárának szaporítását is. Így például 1538-ban előfordul, hogy a szlávok hitszónokának egy forintnyi segélyt ad a tanács könyvvételre. 1536-ban a város Korponáról hívott meg hitszónokot, kinek könyvtárát a város szállíttatta Korponáról Besztercebányán, Liptószentmiklóson, Szepesszombaton, Lőcsén át Eperjesre. A könyvtár szállításának díja összesen négy forint 34 dénár volt. 1549-ben (Tordai) Gelous Zsigmond eperjesi tanítónak három forintnyi segélyt ad a tanács, hogy javait és *könyveit* Vittembergából Eperjesre szállíthassa. Ugyanez a tanító úgylátszik még két évig Olaszország valamely egyetemén is tanult, mert 1551-ben, midőn Eperjesen «publicus professor» lett, «pro viatico et vectura librorum ex Italia» a tanács összesen huszonöt forintot — az akkori viszonyokhoz képest nagy összeget — szavazott meg.¹

1538. Pro tabula sive *Calendario* den. V. U. o. 113. lap.

1542. Sabato ante Gregorii.

Papyrus empta item ephimerides 2 ab *Ambrosio bibliopola* den. LXXV. U. o. 479. lap.

1544. *Liber catechismi* emptus pro ecclesia a domino Bartholomeo Bogner (ez volt ekkor a németek hitszónoka) solutus per dominum Johannem Roth den. 90. U. o. 690. lap.

¹ 1536. Exposita extraordinaria.

Vectura librorum domini concionatoris a Sancto Nicolao usque ad Jorgenperck constat et Lewscham den. XLXVI. (így!)

Vectura domini concionatoris librorum a Carpona Bistriciam et Bistricia Sanctum Nicolaum soluta flor. 11 den. XVIII. Eperjes város 1528—37. évi számad. kve 567. l.

Sabato ante dominicam Palmarum.

Vectori libros domini concionatoris Alemanici aportanti in Lewscha in vecturam dati flor. 1. dem. LXX. U. o. 599. lap.

1549. De adducta supellectili, *libris* videlicet etc. domini Sigismundi Geloi ex ipsa Viteberga stb. addidit civitas flor. 3. Eperjes v. számadás-könyve 1545—54-ből, 383. lap.

1551. Domino Sigismundo Geloo publico professori.

Item 16. decembris eidem domino Sigismundo Geloo pro viatico et *vectura librorum ex Italia* fl. 25. U. o. 558. lap.

Tordai Gelous Zsigmond — úgy látszik — a páduai egyetemen tanult, mert 1549-ben Páduában egy könyv is jelent meg tőle, melynek címe volt: *Oratio de beatitudine*, mely ma már csak két példányban ismeretes.

Daczára Gutenberg korszakos találmányának, Eperjes városa még a XVI. század közepén is másoltat, — igaz ugyan, hogy csak az ország törvényeit, noha azok már ekkor nyomtatásban is megjelentek. Így például 1543-ban a tanács 75 dénárt fizet a löcsei városi jegyzőnek azért, hogy az országos törvényt lemásolta. 1550-ben bizonyos Márton nevű timár (lanio) 12 dénárt kap azért, mert az országos törvényt lemásolta.¹

Ha már most azt keressük, hogy vajjon voltak-e Eperjesen olyanok, a kik könyvek árusításával hivatásszerűen foglalkoztak, úgy arra az eredményre jutunk, hogy már a középkorban volt Eperjesen hivatásos könyvkereskedő. Így 1519-ből bizonyos *Márk* nevű könyvkereskedő létezéséről van tudomásunk. 1542-ben egy *Ambros* nevű könyvkereskedőt, ugyancsak 1542—43-ban még egy *Márton* nevű könyvkereskedőt is ismerünk, ez utóbbtól azonban könyvet nem, hanem inkább fűszerszámot, sáfránt, borsot stb., vesz a tanács.²

Azonban Tordai nemcsak ekkor, hanem később is fejtett ki irodalmi működést. Ugyanis 1551 januárjában Bázelen jelenik meg az: Euripides Orestes tragoedia cum primis elegans stb. című munka, 1554-ben pedig Bécsben jelenik meg egy műve, a melyet Pozsonyban írt és a mely a Nádasdi Tamáshoz írt epigrammáit tartalmazza. Ez a munka csak egyetlen példányban ismeretes. (Ld. Szabó-Hellebrant: Régi magyar könyvtár III. 1. 117, 120 és 126. lap.)

¹ 1543, Aulica.

Notario Leuchoviensi de articulis regnicolarum descriptis dati sunt den. LXXV. 1538—44-es számadkv. 541. lap.

1550. Sabato Misericordia.

Martino lanio scriptori articulorum den. XII. 1545—54-es számadkv. 510. lap.

² 1519. Wolff Lőrincz babérkoszorús végrendelete. Ennek egyik pontja:

Domino *Marco* bibliopole pro sex allexandris fl. 1. den XXX. Eperjes v. leltára 1009. szám.

1542. Sabato ante Gregorii.

Papyrus empta item ephimerides 2 ab *Ambrosio* bibliopola den LXXV. 1538—44-es számadáskv. 469. lap.

1542. Ad calculationem.

Feris Andree pro condimentis adferendis dati sunt *Martino* bibliopolae fl. XIV. U. o. 509. lap.

1543. Ad magnum convivium.

Condimentis a *Martino* bibliopola croc. π 1 f. 4 $\frac{1}{2}$ et pip. π 2 fl. V (den.) LXXXX. U. o. 557. lap.

A város kulturkiadásai közt előforduló tétel még a könyvnek kötetésére fordított költség is. Az 1441—54. évi számadáskönyv bekötetése 12 dénárba került, a mi aránylag olcsó volt, mert például 1497-ben az országos törvény és Magyarország krónikájának bekötése negyven dénárjába került a városnak.

1517-ben a «császári» törvények négy kötetének bekötése összesen 53 dénárba került, ebből bőrre, fatáblára, szóval anyagra 21 dénár kellett, maga a kötetés 32 dénár volt.

1517-ben a tanács a város egy könyvének bekötési táblájához egyszer tíz, majd ismét busz dénárért csatot (fibula) vesz.

1544-ben az egyház számára vett katekizmust is beköteti a város, ugyanekkor a jegyző vagy számadáskönyvek bekötéseért fizét a tanács a könyvkereskedőnek egy forintot.¹

Ezek után áttérünk a város levéltárában mind mai napig megőrzött könyvek, ősnymtatványok és XVI. századi könyvek — a város hajdan nevezetes könyvtára romjainak — ismertetésére.

A városi könyvtár XV. századi nyomtatott könyveinek száma ma már csak öt darab.

A legrégibb 1483-ból való. A könyvek majdnem kivétel nélkül jogi tartalmuak, hiszen a tanácsnak főleg ilyenekre volt szüksége.

Maguknak a könyveknek leírása a következő:

1. 1483. Nürnberg.

A. M. T. S. Boetius: De consolatione philosophica.²

Folio kötet, elől czimlapja nincsen, hanem az indexxel kezdődik, mely azonban az I. betű végéig hiányzik. Az öt könyvre osz-

¹ Ld.: a 218. lapon levő jegyzeteket. Ezeken felül:

1441. Item pro copertorio huius registri XII. den. Eperjes v. lt. 210. a. 1. lap.

1517. Beraczk napja utáni csülörtök,

Pro fibulis ad librum civitatis aplicatis den. X. Eperjes v. lt. 890 a. sz. 61. lap.

1517. Sabbato ante Luce evangeliste.

Pro fibulis ad unum librum civitatis den. XX. U. o. 60. lap.

1544. 7. maj.

Pro ligatura catechismi in ecclesiam, item pro regestis papyr fl. 1 den. 35. Eperjes város levéltára 1538—44. évi számadásk. 634. lap. —

Pro ligatura regestorum bibliopole fl. 1. U. o.

² V. ö. Hain I: 463 l. 337 l. (Szerk.)

tott munkában a kezdőbetűk festésére mindenütt helyet hagytak, de csak az első oldalon van egy kisebb és egy nagyobb *C* betű gyors és vázlatos tollrajzzal, minium festéssel odavetve, a többi kezdőbetű helye üres. Ehhez hozzá van kötve: Margarita decreti seu tabula martiniana edita per fratrem Martinum ordinis prae-dicatorum, domini pape penitentiarum et capellanum.

A két hasábosan nyomott könyvnek évszáma, kiadója meg-nevezve nincsen. Az initálék festésére itt is helyet hagytak, de csak egy kezdő *I.* és *A.* betű van miniummal megfestve, a többi-nek a helye üres.¹

A két munka bőrrel bevont fatáblába van együvé kötve és bőrös rézcsatokkal ellátva.

2. 1494. Decretalium dñi pape Gre-||gorij noni cōpilatio accurata || diligentia emendata fūmoqꝫ || studio elaborata et cū scriptu || ris sacris aptissime cōcordata.²

Azépállapotban lévő quart alaku könyv bőrrel bevont fatáblába van kötve, rézverettel és rezes csattal van ellátva. Kötése 1500 körül készülhetett, mert az első tábla belső tiszta lapján a könyv egykori volt tulajdonosának következő bejegyzései olvashatók:

«Ego Johannes Heidelberger ordines minores sumsi in Romana curia vigilia nativitatis Domini, anno incarnationis Domini 1501 in fine jubilei, ordinem vero diaconatus in die Stephani, ordinem presbiteratus in die Johannis evangeliste eiusdem anni, primicias cecini tertia feria inter festa Penthecostes, eiusdem anni in Novozolio patre spirituali existente magnifico domino Michaeli Kunigsperger, cuius anima vivat cum superis uxore existente eiusdem Benigna N., suscepi statum caplanatus Kramnicie eodem anno in vigilia visitationis gloriose virginis Marie, in quo permansi usque ad vigiliam Trinitatis. In vigilia Trinitatis recessi a Kremnicia Wiennam versus studii causa. 1502 veni Wiennam 6 feria post festum Corporis Christi. Tercia feria sequentis septimane intitulatus sum ad matriculam alme universitatis Wiennensis per egregium doctorem Joannem Keckinam tunc temporis rectore existente universitatis eiusdem. Sequenti die intitulatus sum ad facultatem iuris canonici per eximium doctorem Joannem Kaltmarter eo tempore decano eiusdem facultatis s. — Anno 1502, mansi autem Wiennae annis fere duobus in iure canonico audiente ordinario primo existente doctore Wolffgango, post ipsum egregius vir utrorumque iurium licenciatus Gabriel N., decreti Magister Johannes Weydel, post ipsum magister cori licenciatus Sexti et Cle. elegantissimus doctor utriusque iuris

¹ Valószínűen azonos Hain III: 367 l. 10837. sz. a. leírt művel. (Szerk.)

² Hain II: 520 l. 8031. sz. a. leírt mű. (Szerk.)

Georgius Madeil filius Poseniensis. Recessi a Vienna 1504. post festum Ascensionis Domini. Item incepti legere ad lecturam Sancti Johannis Elemosinarii 20. die septembris anno 1506. — in Novosolio mortura est autem mater mea spiritualis Benigna Kunigspergerin die 16. januarii ante horam tertiam in nocte anno 1507.

3. 1496. Nürnberg.

Czime: Decretales cum summariis suis et textuum divisionibus ac etiam rubricarum continnationibus.¹

A nyomtatott czim alatt XVI. század elei írással mintegy czimkiegészítésül ezt olvassuk: «In legum corruptores ex divo Gregorio episcopo Nazanzeno paraphrase (?) Petro Moselano auctore».

Ezután ugyanazzal az írással egy: «Perplexis legum versari in rhetibus usque» kezdetű hét soros vers következik.

A bekötési tábla első belső lapján VIII. Incze pápának 1487. november 10-én Rómában kelt és az erfurtiakhoz intézett brevje van beragasztva, melyben a pápa az apostoli szék által engedélyezett bucsú nyilvános kihirdetését illetőleg intézkedik.

A 382. lapos folio könyv bőrrel bevont fatáblákba volt kötve, azonban a kötés rongált, a bőr nagy része lekopott. A rézkapcsolók elvesztek. A kezdőbetűk festésének mindenütt helyet hagytak, valamennyi ki is van festve kék festéssel, kivéve az első *G* kezdőbetűt, a mely kék, piros és arany festéssel van kifestve. A könyv a nedvesség folytán, meg a rovarok pusztításaitól annyira megrongálódott, hogy a 266. laptól kezdve majdnem teljesen hasznavehetetlen.

4. 1498. előtt.

Ein new geteütscht Rechtbuch gezogen ausz Geystlichen und weltlichen Rechten. Bővebb czime a címlap belső oldalán olvasható: Klagantwurt und auszgesprochne urteyl gezogen ausz geysztlichen und weltlichen rechten, so vil und der czu teglichem gebrauch und yebung nott sein. Ezután a «Register» következik.

A könyv levelei számozva vannak, összesen 174 levelet (348 lapot) tartalmaz.

Czímlapján egykoru írással írva ezt olvassuk: «*Sum civitatis Epperies, anno Domini 1498.*» (3. ábra.)

¹ V. ö. Hain, II. 521. l. 8034. sz. a. (Szerk.)

A kis folio könyv bőrrel bevont fatáblába van kötve, a kötésen rézcsatokkal.

5. 1498. Velenceze.

Summa Azonis.¹

Végén: Defende nos beate pater Antoni. Ezen fohász alatt Szent Antalnak fametszetű színezetlen képe látható.

A 320 folio lapnyi könyv első lapjai felül és a belső alsó sarokban víztől rongáltak, a többi lapok vízfoltosak. Kezdetűi kifestve vagy írva nincsenek. Kötése fatábla, kissé már megrongált bőrrel bevonva, a könyv bőrös rezes csatjai elvesztek.

Ennyi a város könyvtárának középkori könyvtárának maradványa. Bizonyára csak romja a hajdani könyvtárnak, melyben, a mint már tudjuk, az ország törvényei, az ország krónikája, a hadi tudomány könyve, Werbőczy első kiadása stb. mind helyet foglaltak.

Ezekén kívül még öt XVI. századi könyv maradt fenn a város levéltárában, a melyeknek leírása a következő:

1. 1512–1514. Lyon.

A digesták, pandecták és institutiók négykötetes lyoni kiadása.

a) A czímlapon: Copiosum argumentum voluminis stb.

Ugyanitt a könyvnyomtató Fradin Ferencznek mesterjegye. Végén: Impressum Lugduni, per Franciscum Fradin, anno Domini millesimo CCCCXIII. die vero XIII. mensis novembris.

b) Czímlapján: Copiosum argumentum voluminis, Fradin Ferencz mesterjegyével. Végén: Mira sedulitate impressum opera Francisci Fradin Lugduni commerantis anno Domini MCCCCXII. die vero XVIII. decembris. *Ehhez hozzákötve*: 1. Institutionum imperialium argumentum. Nyomatott u. o. anno Domini MCCCCXIII. die vero XXV. mensis februarii. 2. Casus longi super institutis prohemium. Végén: Impressi Lugduni per magistrum Jacobum Mareschal, anno Domini MCCCCXIII, — XVIII. januarii.

c) Infortiatum, quod quattvor et decem contiutus libros pandectarum est medium per vigili iurisperitorum ac impressoris

¹ V. ö. Hain, I: 283 l. 2235. sz. (Szerk.)

Digestum vetus quinquaginta librorum pandectarum
 primum volumen xxiij. libros continens erratis abiectis ac glossis transpositis suis locis re-
 stitutus magna impensis sedulitate subiecta complectitur.

Crassus breues variorum doctorum scriptum erudientes.
 Annotationes inculas paucas in marginibus positas.
 Ocularem indicem ex hisce annotationibus.
 Tertius sufficienter mensurati et explanati rubricas ratiocinantes.
 Quoties in super ad iuratum doctrinam per alios abiectiones coactos.

Pro pandectarum capitula spiciendo, videtur
 huiusmodi sub notulis delinquis carui.

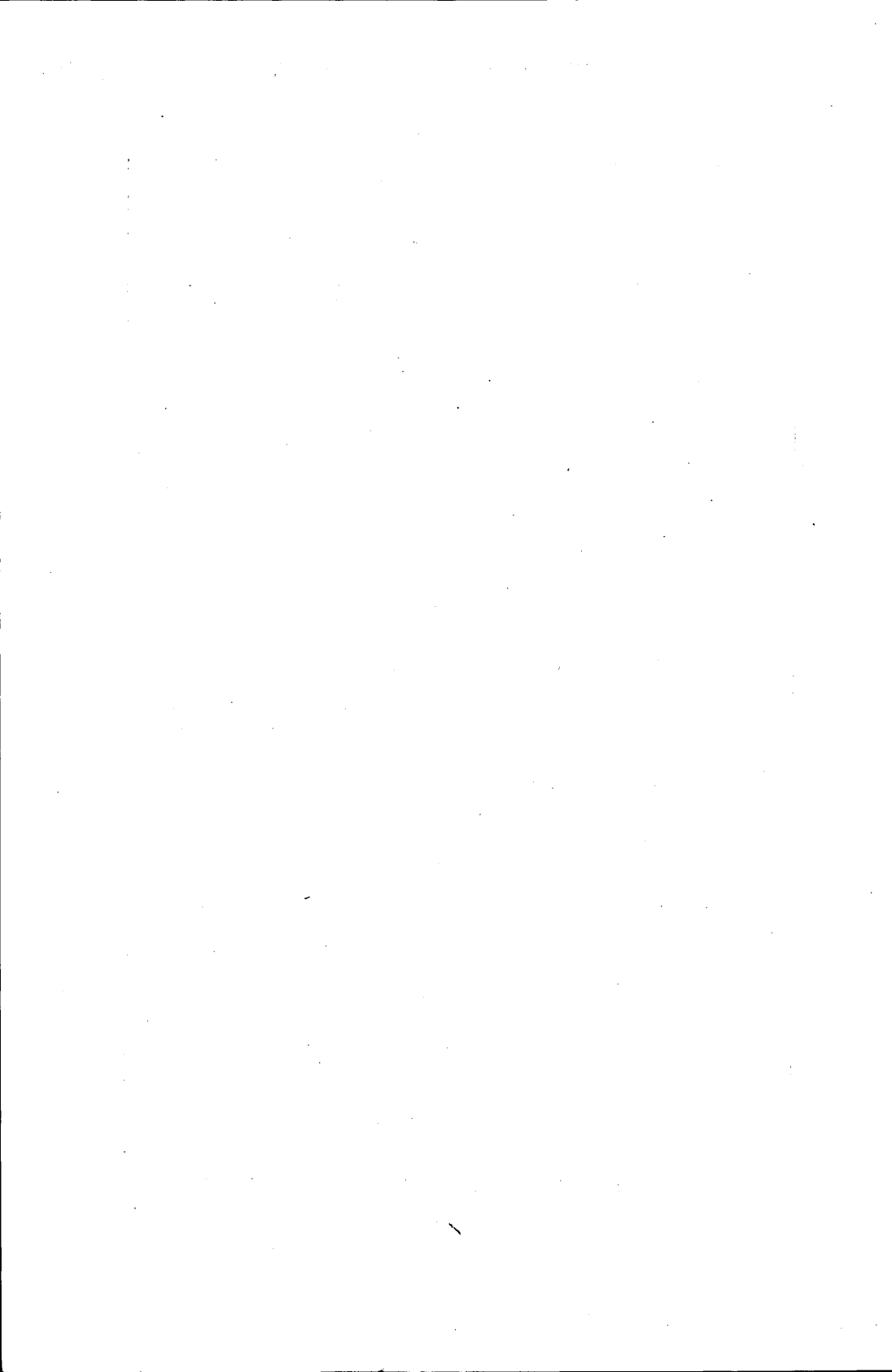
Quid sit veteri addidimus.

Ampliationes ac interpretationes textuum et glossarum Ludouici Bolognini ac variorum docto-
 rum concordantias iuris canonici ad ius civile que pretermisse prius fuerant.

Arborem seu figuram Jurisdictionis situatam ante rubricam de iurisdic. indi. fol. xxiii. co. iij.

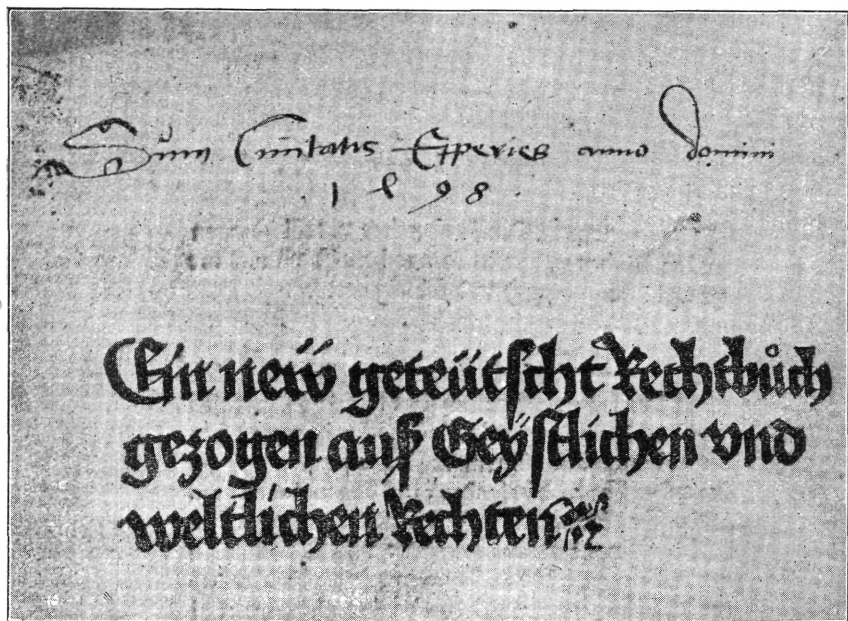
Hic arbor seu figura seruata situatam ante rubricam de iurisdic. indi. fol. xxiii. co. iij. Et qui iste materie vident in
 hac arte typiculis satis omnes ideo ampliorum figurarum et suis distinctioibus vt facilius pprehendat.

Item recognouimus repositum titulum legum ac materialium in glo. contentarum.

cura sculptum hec comprehendit sub notata. Fradin mesterjegyé-
vel. Végén: opera Francisci Fradin impressoris Lugduni com-
morantis, anno Domini millesimo quingentesimo XIII. die vero
XXV. Januarii. Ezután következik abc rendbe szedett index.

d) Digestum vetus quinquaginta librorum pandectarum
primum volumen XXIII. libros continens (erratis abiectis ac glosis
transpositis suis locis restitutis) magna impressum sedulitate su-

3. ábra. Az 1498. előtti Rechtbuch címlapjáról.

biecta complectitur. Fradin mesterjegyével. (Melléklet.) Végén:
Lugduni opera Francisci Fradin, anno a natali Salvatoris
CCCCXIII. supra millesimum, die vero X. may.

A kötetek félig bőrrel bevont fatáblákba vannak kötve; a
csatok a III. kötet egyik csatja kivételével elvesztek.

2. 1536. Frankfurt. (Majna m.)

Justinianischer Instituten, warhaffte dolmetschung. darin der
groszmechtigest Kayser Justinian den ersten grund geschribner
recht hat forgebildet, durch Orth. Tuchsper von Dit. M. D. XXXVI.

Getruckt zu Frankfurt am Meyn, bei Christian Egenolff im jar M. D. XXXVII.

A címlapon ez a feljegyzés: *In usum civitatis Epperries*. A kis folio alakú könyv bőrrel bevont fatáblába van kötve, rézcsatjai elvesztek.

3. 1539. Lipcse.

Sachssenspiegel corrigirt auff's New, nach dem Inhalt der Alten, waren, corrigirten exemplarn und Texten. Gedruckt zu Leipzig durch Nicolaum Wolrab anno M. D. XXXIX.

Elöl ez a bejegyzés olvasható: «In usum civitatis Epperries». A könyv végén a következő bejegyzés: Dieszes Buch ist der Stat Epperries gekauft im 1550. Jar. Kötése a kis folio alakú könyvnek fatábla bőrrel bevonva, zárórész csatjai elvesztek. A kötés címlapján «*Sachssen spigel*» felirat olvasható, körülötte bibliai jelenetek képe látható.

4. 1561. Lipcse.

Sachsenspiegel, auff's neue obersehen, mit summarii und Additionen. — A könyv utolsó oldalán: Leipzig, bey H. Ernesto Voegelin anno MDLXI.

A kis folio alakú könyv rongált bőrös fatáblába van kötve, rézcsatjai közül egyik elveszett.

5. 1566—71. Frankfurt (Majna m.).

Notariat und Teutsche Rethorie.

Getruckt Franckfort am Meyn, bey Christian Egenolffs Erben M. D. LXXI.

Az összesen 146 lapos könyv a 25. lapig víztől erősen meg van rongálva. Ehhez *hozzákötve*: Formular alterlei Schrifften, Instrumentum und Brieffe stb. Franckfort am Meyn, bei Christian Egenolffs Erben M. D. LXVI.

A kis folio alakú könyv disznóbőrbe van kötve, a kötés maga szintén nedvességtől rongált.

A város bírāja és tanácsa ezekből merítette azt a mély és körültekintő jogi tudást, mely a mai kor jogászainak is becsületére válnék. Mindezen XV. és XVI. századi könyveken kívül van a város levéltárában sok XVIII. századi könyv is, köztük pl. unicum is, (így a nagyszombati egyetem könyvnyomdájának 1753-iki könyvraktár jegyzéke) ezeknek ismertetése és leírása azonban már ezen cikkk keretén kívül esik.

VIDÉKI KÖNYVTÁRAINK 1909-BEN.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelősége az 1909-ik évben fönállásának 12-ik évét töltötte be. Kettős feladatának, hogy t. i. az állami segélyezésben részesülő tudományos közgyűjtemények fölött az állami felügyeletet gyakorolja s hogy a múzeumi és könyvtári ügy fejlődését az országban a tudomány és közművelődés érdekeinek megfelelőleg irányítsa, ez évben is igyekezett megfelelni.

E munkásság könyvtári részének eredményeit a Főfelügyelőség évi jelentése és a Múzeumi és Könyvtári Értesítő IV. évfolyamában közölt tájékoztatás alapján a következőkben ismertetjük:

A társadalmi tényezők által föntartott tudományos közgyűjtemények közül az 1909-ik évben 77 intézet tartozott az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe. Ez intézetek közül 27 volt az önálló nyilvános könyvtár, 38 rendelkezett kisebb méretű nyilvános használatra szánt könyvtár felett, míg a szakkönyvtárak száma 8-at tett.

A Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó gyűjtemények szükségleteire, a könyvtári és múzeumi ügy fejlesztésével járó egyéb kiadások fedezetéül az 1909. évi állami költségvetésben 298,660 korona állapított meg a törvényhozás által, mely összegből a rendes kiadásokra 173,160 korona, a rendkívüli kiadásokra pedig 125,500 korona esett.

E javadalmi tételek csupán a Főfelügyelőség szükségleteinek személyi járandóságok rovatánál megállapított 1600 koronával multak fölül az 1908. évi költségvetési javadalmat, ellenben változatlanok maradtak a Főfelügyelőség dologi szükségleteire, a tudományos közgyűjtemények támogatására és az építkezési és beruházási szükségletek fedezésére szolgáló tételek.

Ehhez a javadalomhoz járult az 1908. évben felhasználatlanul maradt 2696 korona 69 fillér, mely összeg részint a Fő-

felügyelőség központi szükségleteinek, részint pedig a tudományos gyűjtemények szükségleteinek fedezetét gyarapította. Ekként 175,856'60 koronát tett ki az összeg, a melyet az Orsz. Főfelügyelőség 1909. évi rendes kiadásai keretében központi szükségleteire és a múzeumi és könyvtári ügy fejlesztésére fordíthatott.

A rendkívüli, átmeneti kiadások 125,500 Kt kitevő összegéből az országos felügyelet alatt lévő könyvtárak építkezéseinek és berendezéseinek segélyére:

1. Az <i>alsókubini</i> Csaplovics-Könyvtár építésére 30,632 K-ról 40,000 K-ra felemelt segély 7. részlete	5,000 K
2. A <i>hódmezővásárhelyi</i> kaszinó épületének múzeumi és könyvtári czélokra való megvételére szükséges 70,000 K államsegélynek első részlete	6,000 «
3. A <i>kecskeméti</i> múzeum és könyvtár átalakítására, berendezésére és felszerelésére adott 10,000 K 2. részlete	5,000 «
4. A <i>komáromi</i> vármegyei könyvtár épületére adott 25,000 K 4. részlete	5,000 «
5. A <i>miskolczi</i> ág. h. ev. egyházi könyvtár építkezésére adott 20,000 K 7-ik részlete	2,000 «
6. A <i>pozsonyi</i> városi könyvtárnak beszerzésekre adott 40,000 K 9. részlete	4,000 «
7. A <i>sárospataki</i> ref. kollégium nagy könyvtárának kiegészítésére adott 10,000 K 2. részlete	3,000 «
Összesen tehát	<u>30,000 K</u>

folyósíttatott.

A Főfelügyelőség a rendelkezésére álló anyagi eszközök felhasználásánál az 1909. évben is az eddigi eljárást követte. A hatáskörébe tartozó tudományos közgyűjteményeknek rendes évi államsegélyek czimén pénzbeli támogatást nyújtott, a vall. és közokt. minisztériumhoz ez iránt tett javaslatban lehetőleg igyekezve az intézetek által eddig nyert évi segélyek összegénél megmaradni, hogy ilykép a segélyt állandósítva, a gyűjtemények rendszeres és folytonos gyarapítását, a mire a rendes

évi segély első sorban hivatva van, lehetővé tegye. A hol azonban a szükség úgy kívánta, ott nemcsak gyarapítás céljaira, hanem a fentartáshoz való hozzájárulás képen is, pl. helyiség bérére, vagy személyi kiadásokra is, kieszközölt megfelelő államsegélyt.

A rendes segélyeken, valamint a rendkívüli, átmeneti kiadásoknál felsorolt építkezési államsegélyek folytatólagos részletein kívül, a Főfelügyelőség a rendelkezésére bocsátott javadalomból rendkívüli segélyeket is nyújtott az intézeteknek.

Könyvtári czélokra az 1909. évben 31,000 K rendes segélyt folyósított a minisztérium, még pedig:

1. Az *alsókubini* Csaplovits-Könyvtárnak 700 Kt, 2. az *aradi* Kölcsey-Egyes. Múzeumának 1700 Kt, 3. a *balassagyarmati* Nógrádmegyei Múzeumnak 600 Kt, 4. a *bártfai* Sárosvármegyei Múzeumnak 500 Kt, 5. a *beszterczébányai* Városi Múzeumnak 400 Kt, 6. a *békéscsabai* Múzeumnak 300 Kt, 7. a *budapesti* Könyvtáregyesületnek 1500 Kt, 8. a *budapesti* Ráday-Könyvtárnak 800 Kt, 9. a *debreczeni* Reform. főisk. könyvtárnak 1800 Kt, 10. a Szolnokdobokam. Irod., Történelmi és Etnogr. Társaság könyvtárának *Désen* 300 Kt, 11. a *győri* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 12. a *gyulai* Múzeumnak 300 Kt, 13. a *gyulafehérvári* Múzeumnak 300 Kt, 14. a *hódmezővásárhelyi* Reform. főgimn. könyvtárának 800 Kt, 15. a Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeumnak *Kassa* 2000 Kt, 16. a *keszthelyi* Balatoni Múzeumnak 300 Kt, 17. a *kézménári* ág. h. evang. lyceumi könyvtárnak 800 Kt, 18. a *kiskunhalasi* ev. ref. főgimnázium könyvtárának 600 Kt, 19. a *komáromi* Várm. Könyvtárnak 800 Kt, 20. a *losonczyi* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 21. a *lőcsei* ág. h. ev. egyház könyvtárának 500 Kt, 22. a *máramaroszigeti* Reform. főiskola könyvtárának 1600 Kt, 23. a Borsodmiskolczi Múzeumnak *Miskolczon* 800 Kt, 24. a *nagybányai* Városi Múzeumnak 500 Kt, 25. a *nagyenyedi* Bethlen-főiskol könyvtárának 800 Kt, 26. a *nagyszombati* Városi Közkönyvtárnak 400 Kt, 27. a Biharmegyei Múzeumnak *Nagyváradon* 200 Kt, 28. a *nyitrai* Múzeumnak 500 Kt, 29. a *pápai* Ref. főisk. könyvtárának 1000 Kt, 30. a *pozsonyi* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 31. a Gömörmegyei Múzeumnak *Rimaszombat* 200 Kt, 32. a *selmeczbányai* Városi Könyvtárnak 400 Kt, 33. a *sepsiszentgyörgyi* Székely Nem-

zeti Múzeumnak 400 Kt, 34. a *sümei* Állami Darnay-Múzeumnak 400 Kt, 35. a *szamosújvári* Örmény Múzeumnak 300 Kt, 36. a *szatmári* Kölcsey-Kör Múzeumának 400 Kt, 37. a *szászvárosi* ref. Kún-kollegium könyvtárának 700 Kt, 38. a *szegedi* Somogyi Könyvtárnak 1800 Kt, 39. a *szekszárdi* Múzeumnak 200 Kt, 40. a *szombathelyi* Múzeumnak 1000 Kt, 41. a *temesvári* Városi Könyvtárnak 800 Kt, 42. a *váczi* Múzeumnak 300 Kt, 43. a *verseczyi* Múzeum és Könyvtárnak 500 Kt, 44. a *zombori* Városi Könyvtárnak 800 Kt.

A *beszerzésekre* és *rendezésekre* szánt rendes javadalomból az 1909-ik évben a Főfelügyelőség könyvtári czélokra a következő tételeket fordította:

1. A *felsőmagyarországi Rákóczi-múzeum* részére megvásárolta a «Breviarium Grimani» XI. kötetét 213·22 koronáért (az előző köteteket már előbb átengedte a Főfelügyelőség).

2. A *pápai ref. főiskola* metszetgyűjteménye rendezéséért dr. Takács Zoltánnak tiszteletdíja második és utolsó részletekép fizetett 800 koronát.

3. A *pozsonyi városi közkönyvtár* részére megvett Hajnik-könyvtár elszállításának költségeire fizetett 145·60 koronát.

4. A *szegedi Somogyi-Könyvtár* részére felerészben városi hozzájárulással, felerészben a főfelügyelőségi javadalomból megvették néhai dr. Schmidt Sándor műegyetemi tanárnak nagybecsű ásványtani szakkönyvtárát s a vételárnak a Főfelügyelőségre eső 5000 koronányi részéből kifizetett 2000 koronát s fedezte a könyvtár Szegedre történt elszállításának 178·15 koronányi költségét is.

5. A *szekszárdi múzeum* számára már korábban megvett Wosinsky-könyvtár vételárakép fizetett 1500 koronát.

6. A *Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtára* számára megvette a «Breviarium Grimani» XI. kötetét 213·22 koronáért.

A *rendezési rovatból* az egyes intézetek szerint felsorolt segélyeken kívül a Főfelügyelőség a M. N. Múzeum könyvtári duplum-anyagának rendezésével megbízott tisztviselő tiszteletdíját is fedezte.

Beszereztettek e javadalomból, de egyelőre még nem osztattak szét a Főfelügyelőség fenhatósága alá tartozó vidéki gyűjtemények között:

1. a régi festészeti műalkotásoknak a Fischer & Francke berlini cég kiadásában megjelenő színes reprodukciói közül a Pol de Mont által szerkesztett: «Les primitifs Néerlandais» című teljes sorozat 1080 korona áron;

2. a Bode által egybeállított «Die italienische Malerei» című sorozat 3., 4., 5. füzete két-két példányban, összesen 648 koronáért;

3. a Friedländer összeállításában megjelenő «Deutsche Malerei» című sorozat 3., 4. füzetei két-két példányban, összesen 432 koronáért;

4. a nagybányai múzeumban elhelyezésre kerülő Schönherr-könyvtár vételárának első részlete fejében kifizettetett 1000 korona; végre

5. a Dr. Kertész Kálmánnak diptera-katalogusából 4 példány 220 koronáért.

A gyűjtemények anyagát a fentebb említett vételeken kívül a főfelügyelőség még a vall. és közokt. minisztériumtól s egyes ajándékozóktól nyert ajándékokkal, illetve állami letétekkel gyarapította.

Valamennyi felügyelet alá tartozó intézet megkapta: A Főfelügyelőség 1908. évi működéséről szóló *jelentést*; a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* III. évfolyamát; *Balogh Pál* «A népfajok Magyarországon» című művét a térképfüzetekkel együtt; *Szalay Imre* «Tájékoztató múzeumok és könyvtárak építése és berendezése» című munkáját, végül *dr. Balás Károly* «A népesedés» című művét. Több, kevesebb intézet közt kerültek szétosztásra: *Petrik Géza*: Magyarország bibliographiája, 1712—1860; *Divald Kornél*: Szepes vármegye művészeti emlékei, III. rész; *Varju Elemér*: A losonczy Bánffy-család története, I. kötet (Oklevéltár); *Kullervo*, finn époszrészlet, fordította *Vikár Béla*; *Vay Péter gróf*: Kelet művészete és műízlése; *Malonyai Dezső*: A magyar nép művészete, II. kötet; *Lotz Károly* falfestményei; Magyarország az 1900. évi párisi világkiállításon; *dr. Telleyesniczky Kálmán*: Művészeti bonczolástan.

A *bebutorozásokra és berendezésekre* szolgáló javadalomból a *nagyszombati* könyvtár butorozási költségeinél felmerült hiány fedezésére 307 koronát utalványoztak.

A Főfelügyelőség tagjai az 1909-ik évben is buzgón látogatták a vidéki intézeteket.

Dr. Fejérpataky László orsz. gyűl. felügyelő, Debreczenben, Győrött, Kassán, Kolozsvárott, Komáromban, Nagyenyeden, Pápán, Selmeczbányán, Szatmáron, Szombathelyen, Veszprém-ben, *dr. Ferenczi Zoltán* orsz. felügyelő pedig Aradon, Beszterczebányán, Gyulafehérvárott, Hódmezővásárhelyen, Miskolczon, Nagyenyeden, Szászvároson, Szentesen, Temesvárott látogatta meg a Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárakat.

Az 1909. évben a Főfelügyelőség ismét rendezett szaktanfolyamot a vidéki tudományos közgyűjtemények vezetőinek kiképzése céljából. A tanfolyam ezuttal a könyvtárak öreinek képzésével foglalkozott s a már idáig rendezett tanfolyamok sorában a tizenegyedik, a könyvtári tanfolyamok sorában pedig a hatodik volt.

A tanfolyamot, mely július hó 5-én kezdődött s július 19-én ért véget, Budapesten, az Orsz. Széchényi-könyvtárban tartották. A tanfolyamot *dr. Fejérpataky László* orsz. felügyelő, az Orsz. Széchényi-könyvtár igazgatója vezette s ő maga 16 órán át a szükséges paleografiai, kézirat- és levéltárkezelési ismeretekből tartott előadásokat, míg az elméleti és gyakorlati könyvtári ismeretek köréből és pedig a könyvtártanból (bibliothekonomia) *dr. Ferenczi Zoltán* egyetemi könyvtárigazgató, orsz. felügyelő, a könyvismerettanból (bibliologia) *Varju Elemér* múzeumi segédőr, a kassai múzeum miniszteri biztosa és a bibliografiából *dr. Gulgás Pál* múzeumi segédőr, egyenként 12 órai időben tartottak előadásokat.

Az Országos Széchényi-könyvtárban, a könyvtár anyagának és hivatali személyzetének bő igénybevétele mellett tartott előadásokat és gyakorlati bemutatásokat eredményesen egészítették ki a könyvtári látogatások, melyek a következő rendben mentek végbe: július 10-ének délutánja az Orsz. Széchényi-könyvtárnak, július 12-ének délutánja a M. kir. Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának, július 13-ika a Tudományegyetem és a M. Tudományos Akadémia könyvtárainak, július 14-ike a Budapesti Könyvtáregyesület budai könyvtárának és a Józsefműegyetem új könyvtári épületének, július 15-ike a Kereskedelmi és Iparkamara és a képviselőház könyvtárainak, július 16-ikának délelőtti pedig a M. kir. Országos Levéltárnak volt szánva. Július 16-án délután a tanfolyam hallgatóiból tizenketten Kolozs-

várta utaztak és ott a tanfolyam vezetőjének és két előadójának társaságában, július 17-én, dr. Erdélyi Pál könyvtárigazgató szakavatott magyarázata mellett alaposan megtekintették az egyetemi és múzeumi új könyvtáráépület elrendezését, legújabb technikai vívmányok szerint történt felszerelését és gazdag anyagának kiválóságait.

A tanfolyam rendes hallgatói a következők voltak:

1. *Ifj. Biás István*, marosvásárhelyi levéltári segéd, a széki gróf Teleki-nemzetség főlevéltárosa; 2. *Brósz Károly*, miskolci felső kereskedelmi iskolai tanár; 3. *Harsányi István* a sáospataki ref. kollégium főkönyvtároshelyettese; 4. *Juhász Ferencz*, az aradi Kölcsey-egyesület könyvtárának segédtisztviselője; 5. *Kauffmann Aurél*, állami főreáliskolai tanár, a lőcsei ág. hitv. ev. egyház könyvtárosa; 6. *Maróthy Ernő*, győri városi levéltári segéd; 7. *dr. Rónaky Kálmán*, Baranya vármegye árvaszékének elnökhelyettes ülnöke, a pécsi városi múzeum tb. öre; 8. *Székelly János*, hódmezővásárhelyi könyvtárkezelő, városi irnok; 9. *Tankó Béla*, a szászvárosi ref. Kun-kollégium könyvtárosa; 10. *dr. Vass Antal*, gimnáziumi igazgató, Sáros vármegye bárlfai múzeumának öre.

A felsoroltak, mint a Főfelügyelőség részéről felhívottak, egyenként 100—100 korona anyagi támogatásban részesültek. Közülök azok, kik a kolozsvári kirándulásban résztvettek, a m. kir. Kereskedelemügyi Minisztérium által engedélyezett felárú vasuti jegy váltására jogosító igazolványon kívül még külön 20—20 korona utisegélyt is kaptak az Orsz. Főfelügyelőségtől.

Ezekén kívül a tanfolyamban való részvételre az önként jelentkezők közül engedélyt nyertek a következők:

1. *Danielisz Sándor*, végzett bölcsészethallgató, Budapestről; 2. *Gaberdeen Rezső Lajos*, minorita rendű áldozópap, a rendház könyvtárainak öre, Aradról; 3. *H. Fekete Péter*, polgári iskolai tanító, Nagyváradról; 4. *Kemény György*, m. kir. központi statisztikai hivatali könyvtártiszt, Budapestről; 5. *Kiss Béla* főgimnáziumi tanár, a kecskeméti ref. főiskola könyvtáröre; 6. *dr. Örvényi Béla*, végzett bölcsészethallgató, Budapestről; 7. *Raj Ferencz*, joghallgató Budapestről; 8. *Semsey Gyula*, Torontál vármegye főlevéltárosa, Nagybecskerekéről; 9. *Szász Ferencz*, ref. főiskolai tanár, Marosvásárhelyről; 10. *dr. Tóth Zsig-*

mond, egyetemi tanársegéd, Budapestről; 11. *Varga Antal*, vallás- és közoktatásügyi minisztériumi könyvtári szakdíjnok, Budapestről.

A tanfolyam hallgatóinak száma együttvéve tehát *huszonegy* volt, kik részvételükről, kívánságukra, hivatalos tanusítványt kaptak.

A kézikönyvtár ajándék útján 10, vétel útján pedig 35 művel gyarapodott.

Az alábbiakban közöljük az Országos Főfelügyelőség hatáskörébe tartozó könyvtárak életében előfordult nevezetesebb és közérdeklődésre számot tartható eseményeket:

Bártfán a *Sárosvármegyei Múzeum* öre a polgármesterrel együtt folytatta Bártfa város értékes *levéltárának* 1908-ban megkezdett rendezését s ebben az 1600. éven túl jutottak el. Az 1526—1600-ig terjedő időből közel 15.000 okirat van a levéltárban, az 1600—1711-ig terjedő időből pedig még 10.000 darabnál több vár rendezésre. (Az 1526-ig terjedő anyagot dr. Iványi Béla orsz. levéltári tisztviselő rendezte és lajstromozta 1907-ben.)

A múzeum könyvtárának gyarapodásából említést érdemel Gemmingen-Homberg Gabriella bárónő ajándéka, a ki Berzeviczy Pál hagyatékából 162 darab (1750—1820. körüli időből való) könyvet ajándékozott a múzeumnak.

Budapesten a *Ráday Könyvtár* anyagának 1905-ben megkezdett rendezése az elmúlt évben befejezést nyert. A czédula és a szakkatalogusok elkészültek, a könyvtár régi magyar irodalmi műveinek betűsoros lajstromát az egyházkerület közzétette s csak a hirlapok, a duplumok és a levéltári anyag feldolgozása maradt a folyó évre. A könyvtár októberben nyílt meg a nyilvánosság számára, hivatását azonban csak új helyiségében fogja méltóan betölthetni. Ugyanis az 1911. évben áthelyezik a könyvtárt a theol. akadémiával együtt a ferencvárosi dohánygyár épületének Ráday-utczai szárnyába.

Eperjesen a *tiszai ág. h. ev. egyházkerület kollégiumának könyvtára* a megfelelőbb elhelyezéshez és az olvasóterem berendezéséhez valamivel közelebb jutott, a mennyiben az építendő kollégiumi főgimnázium terveit a minisztérium elfogadta. A politikai viszonyok azonban egyelőre lehetetlenné teszik az épít-

)(5)(

ЩО МАЮТЬ ЧИНІТИ ДУХОВНІІ

подаючи людямъ тую НаукѸ.

Въ Предмѣстѣ напомнимъ вамъ чѣ-
нїи ѿцѣи абысте вѣдали Апосто-
лскон науки житїи и ѿбычанїи вѣшнѣ спра-
вовали. Тої тѣмъ перше сѣбѣ житїи и за-
хотѣти мѣсте, абы презъ добрихъ чын-
ки просвѣтились свѣтъмъ вѣшнѣмъ предъ чоло-
вѣки, и яко лампы на свѣтильникахъ
поставленїи абысте ѿсвѣчали тѣхъ, ко-
трихъ въ тмѣ, не вѣдѣнїи зостають, жебы
просиявали ѿца вѣшнѣго иже їсть на нб-
сѣхъ. Выбоведемъ їте наставниками
по Апостолахъ, котрымъ Христосъ Гдѣ
мѣнялъ, Шедже въ вѣкъ мїръ, пропо-
вѣдѣте Евангелїе. Для того Евангел-
скон науки научайте вѣшнихъ парохїанъ,
чаю въ Црквахъ повѣдаючи слово Бжїе,
и молодымъ и малымъ дѣтѣмъ вы-
кладаячы тої шїю вѣрїти и чинїти
покинно, для ѿриванїя жыкоти вѣчно-
го, абы про вѣше небааство душѣ пре-
найдо-

❧ (18) ❧

omnia facta sunt. Qui propter
 всѡ выша. Нѣсѣ рѣди
 nos homines, & propter noitram
 челоѣкъ , ѿ нашего рѣди
 salutem, descendit de coelis,
 спасѣніѡ , ѡшѣдшаго съ нѣсѣ ,
 & incarnatus est de Spiritu
 ѿ коплотѣвшаго ѡ Дѣа
 sancto, & Maria Virgine, &
 еѣа , ѿ Мрѣи Дѣи ѿ
 homo factus est.

кочелоѣчшаго.
 Crucifixus etiam pro nobis
 Распѣтаго же за ны при
 sub Pontio Pilato, & passus,
 Понтѣйстѣ Пѣлатѣ , ѿ страдѣша,
 & sepultus est, & resurrexit
 ѿ погребѣна , ѿ кокрѣшаго
 tertia die secundum scripturas.
 съ трѣтѣи дѣнь по писанѣи.
 Et ascendit in coelum, &
 ѿ возшѣдшаго на нѣсѣ , ѿ
 sedet ad dexteram Patris. Et
 еѣдѣша ѡдѣнѣю Оѣа. ѿ
 iterum venturus est cum gloria,
 пакѣ градѣщаго со славою,
 judic.

kezés megkezdését. Ilyen körülmények között a könyvtár örének munkássága a czédulakatalogus revidiálására s kiegészítésére és a szaklajstrom elkészítésére szorítkozott. Ez utóbbiból eddig a theologiai résznek rendszeres szaka készült el, a melyben szép számmal találhatók régi magyar nyomtatványok.

Győrött a *Városi Közkönyvtár* anyaga az elmúlt évben az ajándékba kapott Milkovich-Zámory-féle könyvtár anyagával s az államsegélyből és városi javadalomból beszerzésekre fordított s egyúttvéve 3600 koronát meghaladó összegen szerzett könyvekkel gyarapodott. Az új vételek közül a könyvtár egyik disze a Zittritsch-féle könyvtár, mely egy régi városi polgárcsaládé volt. Ennek 592 darabja között 274 hungarika van. A könyvtár eddig 9000 betűsoros címlappal rendelkezik.

Gyulafehérvárott az *Alsófehérmegyei Történelmi, Régészeti és Természettudományi Egylet múzeumának* gyűjteményei közül a *szakkönyvtárt* régészeti szakmunkákkal gyarapították.

Hódmezővásárhelyt a *református főgimnázium nyilvános könyvtárának* rendezése a múlt év folyamán befejezést nyert. A könyvtári anyag 18 szakcsoportba van osztva s 10.038 művet számlál 15.652 kötetben. Ezenkívül van még a könyvtárban 2300-ra menő kézirat és okmány az 1486. évtől az 1850-es évig, melyek túlnyomó részét (1900 darabot) Csernovits Péter temesi gróf, kir. biztos okmányai (1848-ból) s Bene Lajos kormánybiztos s csongrádmegyei adminisztrátor hivatalos okmányai (1842–48.) teszik.

A könyvtár gyarapodásából nevezetes Imre József orvos ajándéka, ki kolozsvári egyetemi tanárrá lett kinevezve és Hódmezővásárhelyről történt elköltözése alkalmával 135 kötetet adott a könyvtárnak.

Kecskeméten a *Városi Múzeum és Könyvtár* még az elmúlt évben sem volt a nagyközönség szabad használatába adható, a nyilvánossáttétel előkészítése, a gyűjtés és rendezés azonban tovább folyt. A könyvtár gyarapítására a város 2200 koronán felüli összeget áldozott.

Keszthelyen a *Balatoni Múzeum-Egyesület* által fentartott Balatoni Múzeum 1909-ben ama két külön bérházban, összesen nyolcz szobában s egy hosszú folyosón volt elhelyezve, a melyeket a múzeumi tárgyak szaporodása s a fokozódó látogatottság

követelte helyiségkibővítés folytán nyert. E helyiségek közül a könyvtárnak egy szobája van.

A könyvtár rendezése 1909-ben tetemesen haladt, a meny-nyiben elkészült a czédula-katalogus, a mely munkálatnál dr. *Keller Oszkár* gazdasági akadémiai asszisztens jó segítségére volt az egyesület vezetőségének.

Késmárkon az ág. h. ev. ker. lyceum könyvtára az 1909. évben lett nyilvános könyvtárrá. Az eddigi három teremből álló könyvtárhelyiséget, a melyben az értékes könyvanyagot a nyilvánosság elől elzárva őrizték, az elmúlt évben három teremmel, közöttük egy olvasóteremmel bővítették ki s az 1908-ban kiutalt 3500 korona államsegély igénybevételével megfelelő módon bebútorozták s villanyvilágítással is felszerelték.

A könyvtárban az újabb szépirodalom s tudományos irodalom még egyelőre kevéssé lévén képviselve, a közönség érdeklődése bár lassan, de azért észrevehető módon fokozódva fordul a könyvtár felé. A mult évi gyarapodás legnagyobb részt ajándékba kapott régi theologiai és filológiai művekből állván, szintén nem alkalmas az érdeklődés fokozására, a minek eléérése, közönségnek a fentjelzett irányban nyilvánuló igényei kielégítése által, egyelőre a jövő feladata marad.

Kiskunfélegyházán a Városi Múzeum örének munkásságát megbénította az a körülmény, hogy a múzeum összes gyűjteményei számára csak egy helyisége volt. E bajon az év vége felé sikerült némikép segíteni, a mikor a városi tanács a főgimnáziumban feleslegessé vált szolgálatából három helyiséget engedett át a múzeum céljaira. E helyiségek egyikébe a könyvtárt helyezték el.

Lőcsén az ág. ev. egyházi könyvtár számára az 1909. évi államsegélyből egy Globe-Wernicke-rendszerű czédulakatalogust szereztek be és pedig a kassai Felsőmagyarországi Rákóczi-Múzeum könyvtárában igen jól bevált minta alapján. A katalógus szekrényeit egy kassai műasztalosnál rendkívül jutányos áron készítette a vezetőség, úgy, hogy az egész, 12.000 czédulával felszerelt könyvtármutató csak 260 koronába került. Ilykép az előirányzott 500 koronából megtakarított összegen mult századbeli történeti, irodalmi s természettudományi művek voltak beszerezhetők.

A könyvtárnak örvendetes gyarapodásban volt része ajándékozás útján is, mert a Steinhausz-család néhai Steinhausz László műszaki tanácsos hagyatékából 43 becses mérnöki és archeologiai művet 111 darabban ajándékozott a könyvtárnak.

A *Nagybányai Városi Múzeum* az 1904. évben történt megnyitása óta rohamosan szaporodva, küzd már a helyszűkével. A vezetőség reméli, hogy a legközelebbi jövőben történő főgimnázium-építésnél a városi előljáróság gondoskodni fog a múzeum jobb elhelyezéséről is s főkép a könyvtáréről, a mely jelenleg olvasószoba nélkül nem fejleszthető nyilvánossá. Ez okból a könyvtár gyarapításánál is, a mire az államsegély legnagyobb részét fordították, a könyvtárnak csupán ezidőszerinti szakkönyvtári jellegét vették figyelembe. A beszerzett szakkönyveken kívül leginkább folyóiratoknak ajándékba kapott évfolyamaival gyarapodott a könyvtár.

A levéltár Temesvári Boldizsárnak Rákóczi György korabeli (1634.) nemesi levelével gyarapodott.

Nagyenyeden a Bethlen-főiskola könyvtáránál említést érdemel, hogy a főiskola előljárósága 1849 koronát fordított a mult évben a könyvtár karbahozatalára, főleg a még mindig sok fűzött mű beköttesítésére. A könyvtár ajándékozás és vétel útján a szokottnál is nagyobb mértékben gyarapodott. Az ajándékozók között első helyen járt Gáspár János kollégiumi főgondnok, a ki 194 művet 305 kötetben ajándékozott.

Nagyszombaton a Városi Közkönyvtár és Történeti Emléktár szervezője s kezelője, *Alszeghy János* polg. isk. igazgató, súlyos műtéttel járó betegségen menván keresztül, a gyűjtemények az év negyedrészen át zárva voltak. Felgyógyulása után a kezelő a könyvtárnak 500 s az emléktárnak 200 darabra menő szaporulatát naplókban, leltárakban, czédulajegyzékekben s irott katalógusokban teljesen feldolgozta.

A *Nyitra vármegyei Múzeum* a mult év utolsó negyedében adta át könyvtárát a közhasználatnak s a könyvtár katalógusát a vármegye házilag sokszorosította. Az olvasóterem alkalmatlan volta miatt a könyvtár használata kikölcsonzésre szorítkozik.

Pápán a ref. főiskola könyvtára első sorban tudományos könyvtár lévén, forgalma már nem emelkedik oly rohamosan, mint nyilvánossáttétele első éveiben. Azonban mind messzebb

vidékről is igénybe veszik azt. Az 1909. évben a 305 napon nyitva volt kis olvasóteremben 1718 látogató 1759 művet használt, a kikölcsonzésekkel együtt pedig összesen 4072 kötetre emelkedett a használat.

A könyvtárnak a főiskolától a helyiségen, fűtésen, szolgáltatáson kívül kapott 2800 korona s az államtól kapott 1000 korona javadalmából 3200 koronát fordítottak beszerzésekre. A beszerzett művek legnagyobb része a vallástörténet, történelem, természettudományok és bölcsészet körébe vág.

Pozsonyban a városi könyvtár végleges elhelyezését biztosító múzeum és közkönyvtár építkezés jelentékeny előhaladást tévén, alapos remény van arra, hogy a könyvtár elhelyezésének tíz év óta vajudó ügye a múzeumi és könyvtári épületre hirdetett az 1910. év október 15-én lejáró pályázat eldőlte után rövid idő alatt oly megoldást fog nyerni, a mely Pozsony város fejlett kulturális életének s a közkönyvtár méltó elhelyezéséhez fűződő kultúrpolitikai érdekeknek mindenkép meg fog felelni. Addig is, míg ez megtörténik, a városi tanács igyekezett a könyvtár helyiségi viszonyain segíteni, a mennyiben *dr. Kumlik Emil* könyvtáros előterjesztésére a primási palota félemeletén újabb három helyiséget engedett át a könyvtárnak s állványokkal, világítással s fűtéssel szerelte fel azokat. A három helyiség legnagyobbikában a Hajnik-könyvtár anyagát, a másik kettőben beleházi Bartal Aurélnak 1906 óta ládába zárt könyvadományát helyezték el s vették feldolgozás alá. A Hajnik-könyvtárnak 2000 kötete már szakok szerint rendezve hozzáférhetővé vált.

Rimaszombatban a Gömörvármegyei Múzeum régi helyiségeit a ref. egyház az 1909. évben felmondta, miután pedig a múzeum végleges otthonául megvenni és átalakíttatni szándékolta régi leányiskola megszerzésének ügye — az e célra javaslatba hozott 100.000 koronás államsegély elnyerése az 1910. évi költségvetés szentesítéséig nem lévén biztosítva — még függőben van, a múzeum vezetősége kénytelen volt a várostól bérbe venni a majdan múzeummal átalakítandó régi ház egy szárnyát s abban ideiglenesen rendbe hozott egy helyiséget, a hol a múzeum gyűjteményeinek anyagát elraktározták. Így a múzeum most 1909. június hava óta zárva van.

Íly körülmények között a gyűjtemények anyaga csak halasztást

nem szenvedő alkalmi vételekkel és a beérkezett adományokkal gyarapodott. Ez utóbbiak között igen becses az Országgyűlési Tudósítások 72 levele 1836-ból, Loysch Ödön múzeum-igazgató véleménye szerint Kossuth Lajosnak több sajátkezű másolatával. A múzeum nevezetességét képező Tompa-ereklyék Tompa Mihálynak három levelével gazdagodtak.

Sepsiszentgyörgyön a Székely Nemzeti Múzeum új otthonának létesülése a politikai viszonyok miatt nem haladhatott előre, miért is az elmúlt évben kénytelen volt a múzeum a végleges berendezkedés előtt még egy költözködést átélni: a Mikó-kollégiumból át kellett azt vinni az építendő múzeum telke mellett álló épület két kibérelt helyiségébe.

Jelentős esemény az elmúlt évben a múzeum tulajdonjogának végleges tisztázása is. Csik és Udvarhely megyék törvényhatósági bizottságai a múzeum igazgatóválasztmányának memorandumára kimondták, hogy a sepsiszentgyörgyi múzeumot az egész székelység közös kincsházának kívánják tekinteni s azért tulajdonjogukat fentartják s a múzeum gyarapításához s fentartásához hozzájárulnak. E nemes szándékot megvalósítandó, Udvarhely megye külön kezelésben lévő megyei múzeuma egész anyagát engedte át a Székely Nemzeti Múzeumnak, Csik megye pedig évi 500 korona hozzájárulást szavazott meg a múzeum költségeihez, a melyet már 1909. január hó 1-től kezdődőleg ki is utalt. Az udvarhelymegyei múzeum átutalt anyaga közt 569 könyvtári darab volt.

A könyvtár gyarapítására szánt államsegélyből a gyűjtemények feldolgozásához szükséges szakmunkákat szerezték be. A könyvtárnak modern könyvtárrá való fejlesztésére, valamint Siculicák gyűjtésére, mely két nevezetes kulturális feladat teljesítésére a vezetőség nagy hivatást és kedvet érez, nem telt már a javadalomból. A levéltári anyag gyarapítása s általában a székelység historikus korának felderítése érdekében a fejedelmi korban jelentős Bereczkben, Kézdivásárhelyen, a gróf Telekicsalád marosvásárhelyi levéltárában, az Erdélyi Múzeum-Egylet levéltárában, az Orsz. Levéltárban és Brassóban végzett a múzeum vezetősége a székelység XVI—XVIII. századi történetére vonatkozó kutatásokat s a nevezett adatokról másolatokat vett a levéltár számára.

Szamosujvárt az *Örmény Múzeum* az 1909. évben életének nevezetes fordulópontjához ért: a múzeum anyaga a Főfelügyelőségtől nyert butorzási segély és a régi fölszerelés árán beszerezett megfelelő szekrényekbe került s így a múzeum a nyilvánosság számára megnyithatóvá vált. Az ekként fölélesztett érdeklődés megnyilvánulására mutat, hogy Szamosujvár polgármestere a múzeumban helyezte el örökös letétek gyanánt a városnak feltékenyen őrzött kiváltságleveleit, az örmény családok pedig — még az ország távoli vidékeiről is — családi ereklyéiket adták oda a múzeum gyarapítására, élükön a Verzár-családdal, a mely az utolsó örmény püspökkel, Verreresko Sándorral, rokon s a mely család eredeti nemeslevelét ajándékozta oda a múzeumnak.

Vásárlás útján is sikerült egy értékes darabbal szaporítani az örmény emlékek számát. Ez egy négy és fél méter hosszú imatekeres, mely szakértők egybehangzó véleménye szerint a XIV. századból származik. A szép betűkkel írt szöveg Klaji Nerszesz patriárkának a Szentháromsághoz intézett gyönyörű imájával kezdődik s az Isten Anyjához s a főbb szentekhez intézett imákban folytatódik. A szöveget miniatur festmények díszítik.

Szatmárt a *Kölcsy Kör Könyvtára* az államsegélyből vásárolt 50 könyvön kívül ajándékok útján 775 darabbal gyarapodott.

Szászvárosban a *református Kún-Kollégium könyvtárának* életében az 1909. év nevezetes fordulót vezetett be, mert ekkor vette kezdetét a kollégium új főgimnáziumi épületének s ebben a modern követelmények szerint berendezhető könyvtárnak, dolgozó és olvasó helyiségeknek építkezése. A könyvtári helyiségek berendezésére a Főfelügyelőség rendkívüli segélyt helyezett kilátásba s így remélhető, hogy ez a nemzetiségek közé ékelt kulturális góczpontban elhelyezett könyvtár fontos missióját az 1910. év nyarára tervezett átköltözés után a kor igényeinek megfelelő eszközökkel fogja szolgálhatni.

A könyvtárt a rendelkezésre álló 872 korona államsegélyből s a kollégium autonóm alapjából kiadott 1452 koronából szépirodalmi és népszerűsítő tudományos művekkel gyarapították.

Szegeden a *Somogyi Könyvtár és Városi Múzeum* közös igazgatás alatt álló gyűjteményei közül a nagy forgalmú — átlag naponta 50 olvasó által látogatott — könyvtár legneveze-

tesebb gyarapodása néhai dr. Schmidt Sándornak a város és a Főfelügyelőség által együttesen 10.000 korona áron megszerzett ásványtani szakkönyvtára. A többi gyarapodás az 1800 korona rendes államsegély s a 3000 korona városi javadalmazás terhére eszközölt vásárlásokból s a szép számmal beérkezett ajándékokból származott. Ez utóbbiak közül Czigány János jászberényi ügyvéd gyorsírási könyvtára s Oltványi Pál prépost könyvtára a legnevezetesebbek, a melyek végrendeleti hagyománykép szálltak a könyvtárra. A gyarapodásnak földolgozott anyaga a törzsállományt 72.636 kötetnyire emelte; a Schmidt-könyvtár anyaga még nincs teljesen földolgozva, a mennyiben idáig csak leltározva van. Az Oltványi-könyvtár még nem volt átvehető.

A könyvtárnál a mult évben életbelépett új szabályzat értelmében megkezdődött a könyveknek otthoni használatra való kikölcsönzése. E tekintetben szerzett tapasztalatait azonban Tömörkény István igazgató nem találja kedvezőknek.

A kézikönyvtár részére külön, kartotek-rendszerű katalógus készült.

Szekszárdon a Tolnavármegyei Múzeum szervezetén némi módosítást eszközöltek, a mennyiben a múzeum állandó felügyelete céljából egy igazgató-őri állást szervezett a törvényhatóság októberi közgyűlése. Kovách Aladár igazgató-őr a 4000 kötetes könyvtárt szakcsoportokba osztotta s mintegy 1200 kötetet lajstromozott is belőle.

Szombathelyt a Vasvármegyei Kultúregyesület Múzeumában a könyvtár rendezése és katalogizálása tartós munka árán annyira előrehaladt, hogy az év végén már csak egy-két havi munka hiányzott ahhoz, hogy a könyvtár olvasóterme a közönség előtt megnyitassék s a könyvkölcsönzés újra meginduljon.

Temesvárt a Városi Közkönyvtár 37.000 darabon felüli anyagának szakszerű kezelése és használata szempontjából jelentős esemény, hogy a városi tanács tetemes anyagi áldozatok árán lehetővé tette a gyűjtemény szakcímztára 33 nagy ívnyi terjedelmű III. kötetének kiadását. E kötet az 1904. év óta befolyt könyvanyagot, nevezetesen a 25.000 koronás államsegélyen 1908-ban beszerzett műveket tartalmazza. A szakcímztár a III. kötettel együtt most már 90 nyomtatott ívre terjed.

Munka alatt áll a régi művek külön kötetben kiadandó cím-tározása is.

A könyvtárnak a mult év április eleje óta saját könyvkötő műhelye van, amelyben az év végéig 1030 könyvet kötöttek be.

A *Délmagyarországi Történelmi és Régészeti Múzeumtársulat* gyűjteményei a régi, szűk múzeumi épületben mind kevésbbé férnek el.

Az évi gyarapodásból 412 darab a szakkönyvtárra esik, a melynek eddig három szaka volt, t. i. régészeti, szépművészeti és néprajzi. A mult évben egy új könyvtári szak felállításához kezdtek, a mely kizárólag a Délmagyarországot illető forrásműveket fogja magában foglalni.

Versezen a *Városi Múzeum és Könyvtárnál* a legtöbb időt az új otthonban való elhelyezkedés és berendezés vette igénybe. E mellett a gyarapítás is élénken folyt.

A könyvtárnak az év végéig 22.000 darabon felül emelkedett állománya a városi javadalomból és az államsegélyből beszerzett újabb műveken kívül egyebek között a feloszlott Polgári Kaszinónak csekély áron átvett 192 kötetes könyvtárával is gyarapodott. A könyvtár öre évközben az ifjúsági iratokat katalogizálta.

*Veszprém*ben a *Veszprémvármegyei Múzeum-Egyletnek* a serény működéstől nem vette el a kedvét, hogy a már véglegesen megtervezett új múzeumpalota építését a belügyminisztérium megakasztotta azáltal, hogy a vármegye közönségének egy évi 1%-os kulturális pótdót megszavazó határozata megsemmisítette.

A könyvtár 181 kötetnyi vételen kívül számos ajándékkal: régi nyomtatványokkal, 103 az 1848-as időkre vonatkozó okmány-nal és nyomtatványnyal, 9 drb XVIII. századbéli naptárral és 69 drb harminczas évekbeli divatképpel bővült egyebek között.

Az itt felsorolt könyvtárakon kívül még a budapesti könyvtár-egyesületi, a debreczeni ref. főiskolai, a deési, hódmezővásár-helyi, kiskúnhalasi, komáromi, losonczy, máramarosszigeti, miskolezi, sárospataki és zombori könyvtárak küldték be évi jelentésüket, de a Főfelügyelőség e jelentésekben említésre érdemes mozzanatot nem talált.

Kár, hogy a nyilvánosságra hozott adatok sem a forgalom, sem az anyagi áldozatok nagysága felől nem tájékoztatnak.

A HAZAI RUTÉNEK LEGRÉGIBB NYOMTATVÁNYAI.

DR. SZTRIPSZKY HIADORTÓL.

(Második, befejező közlemény, két szöveggéppel és egy melléklettel.)

III.

5. *KATEKIZMUS a magyarországi oroszok részére*. Nagyszombat, 1726. (?)

Magyar czimet adunk a hazai rutének ötödik könyvének, mivelhogy ezen a czimen kívül róla semmi egyebet se tudunk. A nagyszebeni *Astra* közművelődési társulat könyvtárának katalógusában¹ ugyanis ilyen czimű könyvről szereztünk tudomást: *Catechismulū pentru neamulū rusescū din Tēra ungurēscū*. Sămbăta-mare, 1726. 1 vol. 16°.

Szóról-szóra ez annyit teszen, mint katekizmus a magyarországi rutén nép számára.

Togan Miklós könyvtáros, a katalógus készítője, nyilván nem tudta saját olvasásában adni a rutén könyvnek sem eredeti, sem latin átírású czímmását, azért tehát inkább valakitől mástól készíttetett oláh fordításban adja azt. Oláh szövegűnek ugyanis semmiképen se vehetjük ezt a könyvet, mert hiszen czíme szerint rutének számára készült. A könyvet különben szorgos utánjárásunk mellett sem sikerült eddigelé szemügyre venni s így körülményesebb leírását a szebeni könyvtár régen tartó rendezésének befejezéséig nélkülöznünk kell. Lehetségesnek tartjuk ugyan, hogy pontos megvizsgálása után e könyvnek az alább ismertetendő Bizánczi-féle 1727. évi moralissal való azonossága fog majd kitűnni, de ezt egészen határozottan még sem állíthatjuk. Ennek a föltevésnek támogatására nincsen más adatunk annál az egy-nél, hogy Bizánczi püspök a moralisnál egyéb könyvet tudo-

¹ *Catalogulū bibliotecei asociatiunei transilvane pentru literatura română și cultura poporului român*. De *Nicolaș Toganu* bibliotecariu. Sibiiu, 1895. pag. 3.

másunk szerint nem írt, vagy nem iratott. Viszont azonban három dolog is szólhat a mellett, hogy itt a moralistól eltérő, tehát csakugyan külön könyvvel van dolgunk.

Az egyik az a körülmény, hogy a szebeni katalogus szerint 1726-ban jelent meg ez a katekizmus: a Bizáncezi moralisáról pedig bizonyossággal tudjuk, hogy 1727-ben nyomtatódott. A másik az, hogy a katalogus szerint a katekizmus 16-od rétű — ha csak nem téves ez a meghatározás — holott a Bizáncezi könyve 8-ad rétű.

Végül figyelembe kell vennünk azt a bibliográfiai kószahírt is, hogy Bizáncezi elődje, De Camelis püspök, a már ismertetett 1698. évi katekizmuson kívül egy másik könyvet is írt volna. Szabó Eumén ugyanis azt írja,¹ hogy De Camelis 1692-ben egy *Kazuisztikát* is adott ki a nagyszombati sajtón s ezt minden megjegyzés nélkül *Hodinka* Antal és *Petrof* is átvette.² A dolog már mostan úgy áll, hogy ezt a kazuisztikát eddig soha senki se látta. Se könyvészeti nyoma nincsen és maga a könyv sem található sehol. Úgy véljük tehát, hogy ez a hiresztelés az Astra könyvtárbeli könyvre vonatkozhatik, illetőleg, hogy a teljességgel ismeretlen kazuisztikának hirtelt könyvet a szintén ismeretlen fönti katekizmussal tévesztették azok össze, a kiknek adatát Szabó Eumén fölhasználta. Ez volna tehát a második eshetőség az 1726. évi katekizmus dolgában.

A harmadik eshetőség végül az, hogy az Astra-könyvtár könyve azonos a Bianu-Hodos 190. számú, Nagyszombatban 1726-ban megjelent *oláh* katekizmussal, amely De Camelis fenti rutén könyvéből fordítódott. Ebben az esetben persze a mi könyvünkről az derülne ki, hogy nem is rutén, hanem oláh nyomtatvány; de viszont helytelennek bizonyulna Bianu ama megjegyzése, hogy e nagyszombati oláh könyvnek egy példánya sem ismertes. Erről tényleg azt állítja, hogy De Camelisnek a magyar-oroszok számára írott katekizmusából fordítódott oláhra: innen a Toganu tévedése. (Lásd *Erdélyi Múzeum* 1910. 317. lap.)

Utánajárni mindenesetre érdemes volna, a felvilágosítás megadásában pedig az Astra könyvtára a legilletékesebb.

¹ Christomatija Ungvár, 1893. 187. l.

² A munkácsi gör. kath. püspökség története. Budapest, 1910. 811. l. és Materiali IV. 28.

VI.

6. *BIZANCZI GYÖRGY*, *Kratkoje připadkov moralnych ili nravných sobranije*. Nagyszombat, 1727, az akadémia betűivel. 8°, czíml. + 4 szl., lev. + 412 számozott oldal + 2 szl. levél.

De Camelis ábéczés kátéja után 28 évig kellett várni a hatodik rutén könyvre. Ezalatt azonban legalább kis részben új, tanultabb nemzedék kezdett növekedni, a melynek műveltsége már latinos volt. 1705 óta ugyanis évenként 4—5 papjelölt Jány pécsváradi apát alapítványából a nagyszombati papnevelőben tanult s így 1730 körül a munkácsi egyházmegyének körülbelül 50—60 kifogástalan képzettségű papja volt. Ezek példája nevelte azután úgyahogy a többi. Azért azonban 1744-ig, a munkácsi theologia megnyitásáig, fenmaradt a kolostori papnevelés továbbra is, csakhogy eléggé szigorú ügyelet alatt.

Az unizált rutének egyházi ügyeinek legfőbb intézését ugyanis most már az egri r. k. püspök vette kezébe, a kinek aztán gondja volt arra, hogy alárendeltje, a csak a laikusok szemében munkácsi püspök, tudatlanokat pappá ne szenteljen. Hogy ennek a szigorú ügyeletnek megfelelhessen, *Bizánczi György* munkácsi püspök (1716—1733) egy eddig hibásan *casuisticának*¹ nevezett erkölcostant állíttatott össze s ezt Nagyszombaton 1727-ben kinyomatta. A fölszentelést kérő papjelöltnak az ebben foglaltakból szigorú vizsgát kellett kiállania. Tehát papvizsgálati kézikönyv volt ez, a melybe az erkölcs tan főcíme alatt beleszerített Bizánczi mindenféle a papoknak szükséges tudnivalót: erkölcs-tant, dogmatikát, egyháztörténetet, egyházszervezettant stb.

Ennek a közgyűjteményeink egyikéből sem ismert könyvnek teljes címe im ez:

Kratkoje | Připadkov Moralnych, ili Nravných | Sobranije. | Duchovnym Osobam potreбноje | Imuščije v sebi nauku o Sakramentach, | o Desjati Božích Prikazanjach, o Prikanjach Cerkovnych, i o Naučī Christianskoj, | s Vykladom. Sümvola, ili Ispovi- | danija Viry Pravoslavnyja kaftolīče | skija, s Vykladom molitvy: Otče | naš: i Bče Dvo radujsa. | Takožde:

¹ A könyvnek illetén hibás elkeresztelője a Szabó Christomatiája volt. (187. l.)

ĩ Nauku, s kratkym, ĩ propra- | vnym Posobijem : kako podobajet
 Junoša, | ĩli Nevĭnjatkov, v Virĩ Pravoslavnoj | nastavljati, | *soder-*
žaščeje. | Za Blahoslovenĭjem Prevelebnĭjšaho Hĭdna | **Heorhija**
Hennadija Vizantija | Eĭppa Sevast : Mukačov. : ĩ Proč : Nad
 Ljudmĩ | Vostočnaho Naboženstva, vo krolevstvi U | horskom, i
 jeho Predjilach, | namisnika apostolskoho. | V Ternavi Tĭpom
 Akadem(ĭji) : polzy radi Preve- | lebnaho, ĩ Vsečesnaho klĭru
 Uhoruskaho, ĭzdannoje jest lĭjta Chva 1727. Mšca Junĭja dnja k.
 (1. abra.)

A cím lap rövidített magyar értelmé ez: *Erkölcsei eseteknek*
 egyházi személyek számára írt *rövid gyűjteménye*, Bizánczi György
 Gennadius sebastiai és munkácsi püspöknek áldásával. Nagy-
 szombat, az akadémia betűivel, a magyar-orsz klérus haszná-
 latára kiadatott 1727 június 20-án.

8°, címlével + 413 lap + 2 számozatlan levél. Őrszavas
 lapjainak számozása a lap felső külső sarkán cizillbetűkkel.
 Ívjelzése a harmadik és negyedik levelen)(2 és)(3, a hatodik
 levéltől kezdve pedig, a hol egyúttal fönt a lapszámozás is kez-
 dődik, A—CCs. Szövegének tükre 12,5, lapszám és ívjelzésekkel
 meg őrszavakkal együtt pedig 13,5 magas, 8,00 cm. széles. Sár-
 gás, vastag, bordázott papirosa vízjegy nélkül. Vignettája mind-
 össze kettő van. Az előszó élén nyomdadiszkekből összerakott
 homloklécz, végén pedig fekete négyszögű keretbe foglalt emblema :
 2—2 levélből felnövő virágszirom fölött ^{IHS}_{MRA} betűk tövisszorosúba
 foglaltan, a melynek két oldalán fönt 1—1 többágú ostor, alul
 pedig kalapács és harapófogó van. Ugyanezt az emblemát talál-
 juk az 1699-iki Bukvar címlapján is.¹

¹ Tartalmának menetét — esetlegesen még előkerülő csonka pél-
 dányok meghatározására — szakaszonként a következőkben adjuk : A cím-
 levelet követő négy számozatlan levelen előszó a lelkészolvasókhoz, a
 melynek végén a fönt ismertetett keretes vignetta van. Első fejezet : a
 szentségekről, 1—17 lap ; második fejezet : a keresztség szentségéről, 17—
 41 lap ; harmadik fejezet : a bérmlás szentségéről, 41—51 l. ; negyedik
 fejezet : az eucharistia szentségéről, 51—78 l. ; ötödik fejezet : az isteni
 tiszteletről, 79—100 l. ; hatodik fejezet : a bűnbánat szentségéről, 101—142
 lap ; hetedik fejezet : a bérmlásról, 142—153 l. ; nyolczadik fejezet : az
 egyházi rendről (o sakramentji kaplanstva), 153—194 l. ; kilenczedik fej. :
 a püspökökről, archimandritákról, szerzetesekről és apáczákról, 194—227 l. ;
 tizedik fejezet : a házasság szentségéről, 227—248 l. ; tizenegyedik fejezet :

Az előszó egyházi (ószláv) nyelv felé hajló fogalmazás, de.

К Р Ы Т К О Б
Прѣдковъ Моральныхъ, или Правыхъ
СОБРАНИЕ

Духовнымъ Особамъ потребно.
Имущимъ въ себѣ Наукѣ ѿ Сакраментѣхъ,
ѿ Десяти Вѣщѣхъ Приказанія, ѿ Прика-
занія Церковныя, и ѿ Накази Хрѣтіанской,
съ Выхладомъ Суммею, или Непокон-
чанію Кѣры Православныя Кадрѣхъ
скіимъ, съ Выхладомъ Мѣтвы: Оубо
ишъ: и Бѣе. Дѣо радѣши.

Такѣде: и Наукѣ, съ краткыма, и припра-
внымъ Пособіемъ: како подобитъ Юноша,
или Невиняткоу, къ Кѣри Православной
наставляти,

СОДЕРЖАЩЕЕ.

За Бѣгословіемъ Преклѣнѣишаго Гѣна
ГЕОРГІЯ ГЕННАДІЯ КНЗАНТІЯ
ЕППА СЕВАС: Моучачѣ: и Прѣ: Нѣ Аѣмъ
Костѣчнаго Наказіиска, въ Кроуѣскѣ Оу-
гѣрскомъ, и ѣго Придѣлахъ,
НАМѢСНИКА АПОСТОЛСКОГО.

Въ Тернѣхъ Тѣхъ Акадѣ; позы радѣи Преклѣ-
нѣнаго, и Бѣсѣнаго Кларѣ Огторѣскаго, Нѣа-
ноу: Аѣтѣ Хѣа аѣхъ. Мѣа Юнѣа днѣа к.

1. ábra. A Připadkov morálnych sobranije czímlapja.

a keresztény hitről és a hitvallásról, 248—284 l.; tizenkettedik fejezet: a reményről és a Miatyánk meg Üdvözlégy imádságokról, 285—295 lap; tizenharmadik fejezet: a szeretetről, az isteni és egyházi parancsolatokról és az ezekkel ellenkező bűnökről, 296—355 l.; tizennegyedik fejezet: (Hlava čtirinacataja) a szerződésekről avagy egyezségekről (o kontraktach ili zmo-

maga a könyv kisorosz nyelvű. Ezt az előszó következő passzusa így magyarázza:

Сію ащали Россійскій Пѣстирь, должны били Тупомъ издати; подѣ совѣсти тяжестію; найпаче же Стаго Замойскаго ѹстано-
вленіемъ Собора, да издадутъ ю простимъ языкомъ, вирозумнѣнъ
ради, повеленіе воспріяна еже ѿ всего исполняюще оусѣрдія,
къ всѣмъ ѿвще "Іерѣомъ, — Azaz, a zamojszki zsinat határoza-
tából egyszerű, népies nyelven adatott ki, hogy minden pap meg-
érthesse.

A zamojszki zsinatra való hivatkozáson kívül egyéb adat is arra vall, hogy ezt a könyvet nemcsak magyarországi rutének használatára írták. Ilyen pl. az egyházi szervezetről szóló rész, a melyben olyan egyházi hivatalokról van említés, a melyek csak a néhai Lengyelországban voltak, nálunk ellenben nem: officialstvo, auditorstvo, kommisarstvo, prokuratorstvo, jekonomstvo, magistrovsto stb. és még inokynji, azaz apáczák.

Nyelvezete nem a magyar ruténéké, hanem az akkor általánosan divatos lengyelországi rutén dialektus, a melyben egyetlen hazai rutén tájszó, egyetlen magyar szó sincsen.

Minthogy pedig a címlap világosan jelzi, hogy ez a könyv a magyar-rutén papok használatára adatott ki, egészen bizonyos, hogy ez a termék is galicziai rutén pap tolla alól került ki és nem magyarországiéból.

Egy csonka példánya megvan a lemergi Ševčenko-múzeumban, teljes példány pedig, a melyről leírásunkat vettük, Kaminszky Gézának, az ungvári gör. kath. tanítóképző tudós igazgatójának magángyűjteményében.¹ Egy-egy példányát a föntieken kívül Ungváron (püspöki könyvtár) és a munkács-csernekhegyi bazilitáknál láttuk. Igen valószínűen ez az a könyv, a mely nagyon kevésé ismert volta miatt arra a mendemondára adott alkalmat, hogy De Camelis is írt volna egy Kazuisztika című könyvet és hogy ez 1692-ben jelent volna meg, mint a hogy erről föntebb is megemlékeztünk.

vach), 355—362 l.: tizenötödik fejezet; az egyházi büntetésekről 362—394 lap; tizenhatodik fejezet: a keresztény tudományról, 394—412.

¹ Ez e sorok megírása után a M. Nemzeti Múzeum birtokába került.

V.

7. OLSAVSZKY MÁNUEL *Elementa puerilis institutionis in lingua latina.*

Kolozsvár, 1746. jezsuita nyomda, 8°. 46. l.

Bizanczi Moralisz után tizenkilencz esztendőre, 1746-ban megjelent a hetedik rutén nyomtatvány is. Eddigelé magát a könyvet nem ismerte senki sem, de még csak könyvészeti, vagy egyéb irodalmi nyoma se maradt. Munkácsi püspök írta ezt is és pedig közöttük a legtevékenyebbik: Olsavszky Mánuel. A latin betűkkel írt tót-lengyel-ruténnyelvű kéziratok és egyéb nyomtatványok colligatumába bujtatott könyvecskére dr. Todoreszku Gyula úr budapesti bibliofil gyűjteményében akadtam rá, a ki azt valamelyik északmagyarországi tót falucskában találta. Ez az eddigelé egyetlen példányban ismert egyszerű iskolás könyv úgy könyvészeti, mint hazai művelődéstörténeti nézőpontból eléggé érdekes termék.

A munkácsi püspökök tőlük telhetőleg igyekeztek unizált papságukat művelődésre vezetni, hogy így megszabaduljanak a felsőséget gyakorló egri püspök örökös zaklatásaitól és úntalan dorgálásától, a mely szerint a munkácsi megye papjai csupa tudatlanok.

A két előd, De Camelis és Bizanczi, már előkészítette az utat. Ez azonban voltaképen nem volt egyéb, mint a házépítésnek a tetőtől való megkezdése. A rutén papság igen nagy része ugyanis továbbra is csak olyan műveletlen maradt, mint a milyen a nagy reformok előtt volt. Csak épen hogy irni-olvasni tudott a nagy többség, iskolai képzettsége azonban semmi. Az ilyeneknek hiába írták a püspökök azokat a fent ismertetett 3—400 oldalas tudós könyveket: hasznuk belőlük nem igen volt.

Olsavszky 1744-ben állított ugyan Munkácson papképző iskolát, de ez igen szerény intézet vala. Csak két osztályból állott. Az elsöben ószláv írásra-olvasásra fogták a tanulókat, sokszor felnötteket, sőt nös papokat is, meg egy kis számtanra. A másodikban katekizmust tanítottak és némi erkölestant.¹ Ennyiből állott a theologia!

¹ Zsatkovics K. G. Kath. Szemle 1910. évf.

Ámde honnan vegyen belé tanulókat? Iskolájuk a ruténeknek az ő idejében mindössze kettő volt: a munkácsi és nagy-károlyi. Itt igazán alulról, a legelejáról kellett kezdeni az építést. Olsavszky tehát e miatt igen ügyesen két dolgot kapcsolt egybe: a már kész papoknak olyan-amilyen pótló tanfolyamot tartatott és a jövőre számára való gondoskodással már *elemi iskolai oktatással* foglalkozott.

Ebből a kettős célból állította össze *Elementa*-ját két nyelven t. i. latinul és ruténul. A könyvecske eleje az ábécét tartalmazza, másik része pedig a hittan főrészeit és a számokat egytől millióig, de mindvégig párhuzamos szöveggel: egy sor latin s alatta ugyanazon szöveg rutén nyelven. A két nyelv azonos szerkezete miatt így tehát tulajdonképen két könyvet állított össze Olsavszky: a rutént a betűk megtanítására, a latint pedig a továbbképzésre, a mely felső iskolák látogatására képesített. Egyik felét tehát a rutén köznépnek szánta, másikat pedig a papjelölteknek.

Teljes czímmását a 2. sz. ábrán közöljük.

A cím rutén szövegének jelentése: Az írástudomány kezdetei gyermekeknek a latin nyelvben való oktatására. Istenfélő *Olsavszky Mihály Mánuel* rosseni, munkácsi és máramarosi püspök úrnak, apostoli vikárius és császári tanácsosnak rendeletére és költségén nyomtatott a kolozsvári typographiában, az Úrnak 1746-dik esztendejében.

Nem érdektelen azonban az *Elementa* könyvészeti része sem. Minden eddigi rutén könyv ugyanis a nagyszombati jezsuita sajtón jelent meg, a melyet rutén betűkkel éppen De Camelis sürgetésére Kolonics Lipót szerelt fel. Miért kellett tehát Olsavszky-nak Kolozsvárra fordulni az *Elementa* nyomtatása céljából?

Vélekedésünk szerint azért történt ez, mert Nagyszombaton már nem voltak többé czirill (rutén) betűk az Olsavszky idejében. A Bizanczi moralisa (1727) óta Nagyszombaton se rutén, se más féle nyelvű czirillbetűs könyv többé nem jelent meg, ami már maga is arra vall, hogy ezekkel a betűkkel valami történt. Nem is volt már itt rájuk szükség, hiszen a rutének valamennyien áttértek a katolikus vallásra: katolizáló szolgálatukat 1698—1727 között már megtették.

Annál inkább volt rájuk azonban szükség Kolozsváron.

Az 1700-ban unizált oláhok ugyanis új hitükben 1746 táján erősen ingadozni kezdtek. Vissza akartak térni az orthodoxiára.

ELEMENTA
PUERILIS INSTITUTIONIS
IN LINGVA LATINA.

НАЧАЛО ПИСМЕНЪ

ДѢТЕМЪ КЪ НАСТАВЛЕНІЮ НА Латинско-
мъ ꙗзыкъ.

Покрѣпленіемъ, ѿ наслѣдомъ.

БГОЛЮБИВАГО КУР.
МНХАЙЛА МАНУИЛА ОЛШАНСКОГО
Слѣпа Россискаго, Мѣсч. ѿ Мара
мороскаго на Лѹмѣ Восточнаго Набо-
винскаго во Оугрѣ, Викаріа Апѣскаго
го, ѿ Цѣскаго Совѣтника.
Напечатано въ Коложварскоѣ Типогра-
фїи, лѣта ГАНѢ АѢУМѢ.

Claudiopolit Typis Academ. Soc. JESU
per Andream Feij Annô 1746.

2. ábra. Olsavszky Elementájának címlapja.

A Baranyi-féle katekizmus (1703) sorsából pedig úgy látszik okúltak a jezsuiták s többé nem nyomtattak ezen az egyen

kívül egyetlen könyvet sem latin betűkkel az oláhoknak. Ezek ugyanis nagyon megszokták a czirillbetűket s éltek is velük szakadatlan egészen 1860-ig. A vallási forrongás épen 1746-ban olyan nagy mértéket öltött, hogy annak lecsillapítására Mária Teréziai király biztosként Olsavszky munkácsi püspököt küldötte ki. Ő tehát ebből az alkalomból Kolozsvárt is megfordult. Az oláh irodalmi igények kielégítésére lett volna ugyan módjuk a kolozsvári jezsuitáknak, hiszen 1703 körül a régi gyulafehérvári oláh nyomdát magukhoz hozatták Kolozsvárra. Ezt azonban 1744-ben a balázsfalvi görög katolikus püspökségnek ajándékozták oda. Most tehát ezeknek pótlásáról úgy gondoskodhattak, hogy a már amúgy is húsz év óta használatban nem levő czirill betűket elhozatták Nagyszombatból Kolozsvárra, egyik rendházból a másikba, a hol rájuk nagyon is nagy volt a szükség.

Ezt a nézetet azzal tudjuk igazolni, hogy az Elementa betűi tökéletesen azonosak a nagyszombati könyvtermékek betűivel, amint ezt a 18-dik lapról vett hasonmás mutatja (l. melléklet). E mellett szól az is, hogy Olsavszky könyve 1746-ban jelent meg, tehát két évvel a kolozsvári betűknek Balázsfalvára történt ajándékozása után. Esetleg visszamaradt betűkészlettel sem nyomtathatták az Elementát, mert a balázsfalvi nyomtatványok betűtipusa nagyon elüt ettől. Figyelembe véve tehát Olsavszky-nak épen 1746. évi erdélyi szereplését, valószínűvé válik az a föltevés, hogy az Elementa a Nagyszombatról Kolozsvárra szállított patkós betűkkel nyomtatódott.

VI.

8. *Magyar-orsz ábéczés könyv.* }
 9. *Magyar-orsz katekizmus.* } (Nagykároly, 1754—1755.)

Olsavszky Mánuelnek az a törekvése, hogy hiveit a nyomasztó szellemi sötétségből könyvek, iskolázás által kiemelje, nem merült ki az Elementa kiadásával. Fölvilágosítást czélozó buzgóságában intézményessé kívánta tenni annak eszközét s ezért abban fáradozott, hogy nyomdát állíthasson.

Saját egyházmegyei nyomdának Munkácson, a püspöki székhelyen való felállítására kettős ok mozgatta Olsavszkyt. Az egyik az, hogy papjainak és a templomoknak új, unitus szellemű kézi

és szerkönyveket adhasson, mert ezek még mindig csak a régiek voltak: a galicziai rutén- és oroszországi muszka szkizmatikus egyház termékei. A másik pedig az volt, hogy a köznépet iskolák útján rendszeresen nevelje.

Az első ok már az unió terjedésének első szakaszában 1671-ben ébreszti föl Malachovszky püspökjelöltben azt a gondolatot, hogy a munkácsi egyházmegye számára czirillbetűs sajtót kellene állítani. Sajnos, törekvéséből semmi sem lett. A nagy-szombati nyomdát fölszerelte ugyan Kolonics a rutének számára szükséges betűkkel, de ez igen alkalmatlan volt a nagy távolság miatt. Ezenkívül pedig 1727 és 1746 között alighanem Kolozsvárra vitték azokat.

Az erélyes Olsavszky azonban más úton próbálta meg a nyomdaállítási kérdésének megoldását és pedig három ízben is: 1755, 1761 és 1765. években. Első kísérletében kitűnő támogató erőhöz jutott az ideális gondolkozású Károlyi Ferencz grófban. Károlyit ugyanis sikerült rávennie Olsavszynak, hogy Nagy-károlyban saját költségén nyomdát állítson. A nyomtatási szabadalomlevél kieszközléseért 1754-ben Bécsbe küldött folyamodványában egyenesen azzal indokolja szándékát, hogy birtokán és annak környékén, Szatmár, Hajdú, Szabolcs stb. vármegyékben nagyon sok görög katolikus vallású pap és jobbágy lakik, a kiknek szükségére könyveket kellene nyomtatni, mert nagy tudatlanságban élnek, a papok pedig a templomi könyvek hiányát nagyon érzik. A kérvény szerkesztésében Rácz Demeternek, a gróf uradalmi igazgatójának, kezejárását sejtjük, a ki maga is görög katolikus volt és hite iránt érzett szeretetének nagyon sokszor adá bizonyosságát.¹

A nagy-károlyi nyomda 1754. novemberében meg is kezdte működését.² Azonban gazda nélkül csinálták a számadást: a nyomtatási szabadalom még nem érkezett le s Pap István nyomdász a feloszlott löcsei Brewer-nyomda betűivel mégis hozzá fogott a legelső könyvek munkájához, *magyar-orosz ábécének és*

¹ Ugyanazét, a ki Károlyi segítségével a máriapócsi bazilita kolostort építette, ennek ezer hold földadományt eszközölt ki és a ki a munkácsi kolostort is leégése után 1771-ben ujja építette.

² Éble Gábor, egy magyar nyomda a XVIII. században. Budapest, 1891. 12. 1.

katekizmusnak a nyomtatásához. Az új nyomda ezen zsengeit azonban csakhamar csapás érte. A fényi római kath. plébános, Gerstocker Antal, ugyanis haragját kivált Rácz Demeter ellen fordítván, tiltakozott a görög szertartású könyveknek királyi engedély nélkül való nyomtatása ellen, mivel hogy «az egri püspök így akarja s úgy végezte s úgy is kell lennie».¹ A dolgot gróf Barkóczi Ferencz egri püspöknek feljelentette, aki nem is késett Rácz Demetert és Szaploneczay Jánost, nagykarolyi udvari kapitányt levelében megdorgálni s a további nyomtatást betiltani. A nyomda e miatt a gróf kérvényének elintézéséig, majdnem egy esztendeig szünetelni volt kénytelen. Az engedély aztán 1755 október 27-én meg is adatott. Ebben kikötötte a királynő, hogy «a görög szertartásnak nyelvén, vagy bármily más nyelven nyomtatandó könyveket jóváhagyás végett Egerbe kell küldeni». Így aztán 1755 decemberében nagynehezen megkezdették, illetőleg folytatták a magyar-orosz ábéczés könyvek nyomtatását.

Miféle könyvek lehettek ezek? Leírásukat adni nem tudjuk. Nem maradt reánk belőlük egyetlen példány sem. De hogy nem orosz, illetőleg nem rutén nyelvűek voltak, hanem magyar könyvek, arra nézve két bizonyságunk is van.

Károlyi gróf ugyanis a szabadság elnyerése után tárgyalásokat indított meg Olsavszkyval, hogy az új nyomdát *czirillbetűkkel* is fölszerelhesse és hogy a rutén nyelvben jártas nyomdászt szerezzen. Olsavszky 1755. december 15-én arról értesíté a gróft, hogy utánjárásai következtében egy nyomdász Lembergől már ajánlkozik is; 1757. okt. 1-én pedig azt írja, hogy a görög katolikus szerkönyvek nyomtatásához szükséges czirillbetűk megszerzésére a kolozsvári jezsuita páterekhez fordult. Ezek a betűk időközben, úgy látszik még Kolozsváron, tűz által elpusztultak, a miről Károlynak 1757. decz. 15-én Olsavszkyhoz írott leveléből értesülünk.² A püspök és gróf tehát másutt próbálkoztak a czirillbetűk szerzésében, mert 1758. május 26-án Olsavszky azt írja a grófnak, hogy a műszereket már várja Leleszről, de czirillbetűi még mindig nincsenek: kéri tehát a

¹ U. o. 14. l.

² U. o. 28. l.

grófot, hogy ezeket sürgesse meg. A vallásos könyvek nyomtatásának megkezdésére 400 rénus forintja már készen van, de ha szükséges, többel is kész segíteni.

Ha tehát nem czirillbetűsök valának ezek az ábéczés könyvek és egykorú följegyzések mégis magyar-oroszoknak emlegetik őket, vajjon akkor hát mifélék lehettek?

Erre a kérdésre az a kis, 64 lapos könyvecske adja meg a választ, a melynek czíme a következő: *Imadsagos könyvetske a Magyar Oroszok lelki használatára*.¹ Kassán, Ellinger István Ts. K. priv. Könyvnyomtató költségével. 1825.

Tartalma pedig napközi és a szent liturgia alatt való imádságok, kánonok, ódák, kondákok, ikoszok: szóval csupa olyan buzgalmi foglalatú könyv, mint a milyennel ma is élnek az Alföld északi peremén lakó magyar anyanyelvű görög katolikusok. Orosz szöveg benne az az alig húsz, a könyvben csak czímek gyanánt elszórt szó, a mely a liturgikus cselekményeknek a pap által való végzését jelenti. Egyébként elejétől végig magyar könyv. A czímbe levő *magyar-orosz* kifejezés tehát nyilván a vallásra vonatkozik, illetőleg a szertartás kivatalos ósláv nyelvére. Mai nyelven azt jelenti, hogy görög szertartásúaknak s nem azt, hogy oroszul beszélők számára nyomtatódott. Ilyeneknek «lelki hasznokra» magyar könyvet kézre adni nem lehet. Ez egyúttal azonban annak is bizonyossága, hogy a magyar anyanyelvű görög katolikusok lelki szükségletét már 1825-ben is magyar liturgikus dolgokkal próbálták kielégíteni.

Mivel a Károlyi nyomdának még 1758-ban sem voltak czirillbetűi — a mint hogy a gróf közbejött halála miatt ilyenek soha nem is szereztettek be — az egykor valósággal létezett² nagykárolyi magyar-orosz ábczék és katekizmusok pedig még 1754-ben nyomtatódtak, világos dolog, hogy ezek is csak a féle magyar nyelvű könyvecskek lehettek, mint a milyen az Ellinger-féle magyar-orosz imádságos könyvecske.

Hogy pedig a hazai *rutén* könyvek lajstromába mégis fölvettük, annak az az oka, hogy föltehető, miszerint nem csupán

¹ 12-edrét, czíml. + 3—64. l. Őrszavas szövegének ivjelzése A₂—C 7. Tükre 7 × 13. Petrik nem említi s a Nemzeti Múzeumban sincs meg.

² Éble Gábor a nagykárolyi sajtó termékeinek sorozatát épen ezekkel kezdi meg.

magyar volt a szövegük. Legalább is az *Elementa* példája nyomán is arra lehet gondolni, hogy párhuzamosan rutén-magyar volt az. Erre még későbbi időkből is van példánk. Ilyen ugyanis a Győrben 1801-ben megjelent *Georgievits* Áron-féle görög-magyar kettős nyelvű *Kis Kátekizmus* is.

A nagykárolyi nyomda egyébként sem rutén, sem több magyar nyelvű könyvet nem termelt a görög katolikusok számára. Legfőbb oka ennek az a hosszú küzdelem volt, a melyet az egri püspökség, fenhatóságának épségben maradásáért a munkácsi püspökök egész sorozatával 1708-tól egész 1775-ig, a munkácsi egyházmegye önállóságának hivatalos elismeréséig folytatott. Az egri latin főpapok joghatósági féltékenysége hosszú ideig megakasztotta a hazai rutén könyvtermelést.

Olsavszky azonban nem hagyott fel a nyomdaalapítás gondolatával. Még 1752-ben tett jelentést a királynőnek arról, hogyan lehetne a szűkös fölszerelésű gör. kath. templomokat könyvekkel ellátni. A nyomda felállítására is vállalkozott, ha legalább 4—5000 forint állana e célra rendelkezésére. Károlyi segítségével akarta ezt elérni, de ebben nem csak a gróf halála akadályozta őt meg. Hasztalanul erőlködött a kolozsvári jezsuitasajtó czirillbetűinek megszerzésében és épen olyan eredménytelen volt az a fáradsága is, a melylyel a leleszi prépost útján igyekezett a már meglevő nyomdához czirillbetűket szerezni. Az ellenséges érzelmű egri latin egyház, ügylátszik megghiúsította törekvéseit.

Olsavszkyt 1765-ben újabb remények biztatták kedvencz eszméjének megvalósításában. Sikerült ugyanis Schönborn Ervin grófot, a munkácsi Rákóczi-uradalom hitbizományos urát, tervének megnyerni. A gróf folyamodványát be is nyújtotta Mária Teréziához, a kitől Munkácsra nyomdaállítási szabadalmat kért és azt, hogy sajtóját *szláv*, német, magyar, latin és oláh betűkkel is fölszerelhesse. A véleményezésre fölkért Esterházy egri püspök azonban a szabadalom megadása ellen nyilatkozott.¹ Eger tehát ismét győzött Munkács fölött és az energikus Olsavszky-nak 1767-ben bekövetkezett halála véglegesen megszüntette a nyomdaállítás folytonos kísérletezéseit. A munkácsi egyházmegye nem tudott saját nyomdát állítani egészen az 1863-ik évig, a

¹ Hodinka i. m. 813.

mikor is Jaeger Károly sajtója megindította az újabb kor modern könyvtermelését.

VII.

10. <i>Bukvar</i>	} (Bécs, 1770. Kurzboeck J. (? l.)
11. <i>Sbornik</i>	
12. (? ?)	

Czirillbetűs nyomtatványokkal három nép élt hazánkban: rutének, szerbek és oláhok. Sajtójuk azonban csak az oláhoknak volt és pedig már 1544 óta szakadatlan, a mi Erdély politikai külön voltának és fejedelmei protestáns irányú kulturtörekvéseinek tulajdonítandó. A ruténeknek és szerbeknek fejedelmi pártfogóik nem voltak s e miatt a XVIII. század végéig hazai földön czirillbetűs nyomdát minden erőlködésük mellett sem tudtak állítani. A rutének nyomdaállítási törekvéseit már megmutattuk; nézzük meg már mostan, mire jutottak a szerbek.

Az 1690-ben hazánkba telepedett szerbek már 1706-ban törekedtek nyomdaállítására Černovič Arzénnek I. Józsefhez intézett folyamodásában. Kérésüket 1721 és 1729. években hasztalanul újították meg. A kormány eleinte ügyet sem vetett reájuk, később pedig a nagyszombati jezsuita nyomdára utasította a kérelmezőket. 1751-ben végre — ugylátszik, a nagyszombati sajtó czirillbetűinek Kolozsvárra történt elszállítása miatt — meghallgatta a kérést s a szerbek engedélyt kaptak, hogy Karlóczán saját egyházi nyomdát állíthassanak. A censura-viszonyok azonban, valamint a katolikus hierarchia ingerültsége nem engedték meg, hogy szándékuk valóra váljék.¹

Ámbár szláv nyomdának működése — mint Kolonics példája mutatja — nem volt épen lehetetlen dolog, mindazonáltal voltak akadályai annak, hogy ilyen sajtó csakugyan fel is állíttassék. Úgy a szerb, mint a rutén nép egyazon szertartású lévén, teljesen azonos szövegű és azonos (ószláv) nyelvű templomi könyvekkel is él, a melyek csak egy-két szóban térnek el egymástól. Ennélfogva a tervezett nyomdának mindkettőjük részére kellett volna nyomtatnia a templomi könyveket. Csakhogy a szerbek görög keleti nem egyesültek, a rutének pedig görög kath. egyesültek: egy malomban két molnárnak örölnie bajos!

¹ *Kulakovskij*, Načalo školy u Serbov v XVIII. vjekje. Spetersburg. 1903. 42.

A nemrég egyesült ruténeket nagyon is szem előtt tartotta a katolikus egyház s az erdélyi oláhoknak 1746. évi hitbéli ingadozása ugyan óvatossá tette emezt. Ezért volt aztán az, hogy a mikor a kormány a tervezett közös nyomda iránt a püspököket megkérdezte, a primás, a csanádi, egri, váczi, nyitrai, pécsi, váradi és a *munkácsi* püspök egyhangúlag ellene nyilatkoztak.¹

Czirillbetűs nyomdát nem sikerült tehát állítaniok e hazában, se ruténeknek, sem pedig a szerbeknek. Az «összbirodalom» középpontjának ez végtére mégis megadatott. Trattnernek 1766. évi sikertelen ajánlkozása után négy évvel megnyílt az első önálló szláv nyomda Bécsben: Kurzboeck, a bécsi egyetem nyomdásza 1770. februárius 14-én húsz évre kizárólagos szabadságot kapott szláv könyvek nyomtatására.

Bécsbe fordultak tehát ezentúl irodalmi igényeikkel úgy a szerbek, mint a rutének. Kurzboeck nyomdájában mindjárt a legelső évben két könyv jelent meg a rutének vallási szükségleteire: egy *Bukvar* ábéczés könyv és egy *Sbornik* című imádságos és énekes könyv. Mindkettőnek szerzője ismét csak munkácsi püspök: ezuttal *Bradács János*.

A munkácsi püspökség 1646-ban Rómával hitbéli egyesítésre lépven, ennek föltételül hármat kötött ki: 1. a görög ritus változatlan fentartását, 2. a papság jogi elismerését, 3. szabad püspökválasztást. Róma azonban a harmadik pontot kezdettől fogva nem tartotta be. A munkácsi egyházmegyét — minthogy szabályszerűleg soha sem volt megalapítva — nem létezőnek tekintette s az egri latin püspök joghatósága alá osztotta be. Az unióból folyó ezen megaláztatás 66 évig tartó, már érintett elkeseredett küzdelemnek lett megindítója Munkács és Eger között, a melynek végre is azzal vetett véget Mária Terézia, hogy Rómában kieszközölte a munkácsi egyházmegye szabályszerű alapítását (canonisatio) és Egertől való teljes függetlenségét.

Ennek a canonisationnak egyik előkészítője volt Bradács János, Munkácsnak névleges püspöke s ebbeli munkájában sokszor fordult meg Bécsben. Ez adott neki alkalmat a fenti két munka kinyomatására. Ezeknek leírását azonban nem adhatjuk, mert hatóságilag elégették őket.

Az elkészült könyvek első 100—100 példányát saját aján-

¹ Hodinka i. m. 812.

dékaként megküldette Mária Terézia a munkácsi, váradi és kőrösi püspököknek. Az utóbbi azonban, Bozsicskovics, jelentést tett a helytartósághoz, hogy a könyvek katolikus-ellenesek, mert a keleti egyház speciális szentjeinek tiszteletét foglalják magukban, a filioque hiányzik a hitvallásban és effélék. A királynő tanácskozásra összehívta a három püspököt Bécsbe s bár itt Bradács teljesen igazolta magát, a királynő elrendelte, hogy a könyveket meg kell semmisíteni. Bradács a *már forgalomba bocsátott* ábéczés és imádságos könyveket összeszedette s megjelenésük után *három évvel* Kassára küldette. A hagyomány úgy tudja, hogy itt elégették őket. Azonban még így is megmarad annak a lehetősége, hogy belőlük egy-két példány Kassa vidékén még rejtekezik valahol. Legalább is az ábéczés könyvért érdemes volna kutatni Felsőmagyarországon.

Hodinka Antal azt állítja,¹ hogy 1770-ben Kurzboeck sajtóján még egy harmadik czirillbetűs könyv is jelent volna meg Bradács püspök közreműködésével az egyesültek, azaz nyilvánvalóan a rutének számára. Minthogy azonban erről semmit sem szól többet és se címét, se tárgyát nem nevezi meg, dolgozatunkba csakis a sorszám kedvéért vettük fel.

VIII.

13. MÁRAMAROSI URBARIUM *rutén népi nyelven.* (Bécs, 1770—1772 között. Kurzboeck.) 24 levél és táblázatok.

Kurzboeck sajtója alól minden nyomtatói megnevezés nélkül olyan füzet került ki, a mely sem irodalmi, sem vallási célokat nem szolgált s mégis nagy kelendőségnek örvendett legalább is Máramaros vármegyében. A címe *Urbarium*. Hivatalos emberek írták, a hatóság rendeletére terjesztették el kötelességből a jobbágyok szolgálmányait paragrafusokkal szabályozó intézkedéseket, a melyek minden, e hazában élő s így rutén nyelven is megjelentek.

Ezt, az eddigelé *egyetlen* példányban ismert nyomtatványt Petrof Elek fedezte fel az Országos levéltárban és a XVIII. századnak e népnyelvi emlékét bő magyarázatokkal egész terjedel-

¹ I. m. 814. l.

mében újra kiadta.¹ A vastag szálas papirosra nyomtatott urbariumnak papírnagysága 22×35 , szövegtükre pedig 14×23 cm. A szabályzatokat tartalmazó szöveg 24 levélből áll, a melyhez színes papírborítékba foglalt, nyomtatott fejezetekkel ellátott üres tabellalapok vannak csatolva. Őrszavas lapjainak levéljelzése a páratlan leveleken fut és pedig: az I. levelen, \bar{A} , a 3. $\bar{A}B$, az 5, $\bar{A}r$ és így tovább, a 21-en \bar{B} . A szolgálmányokat szabályozó szöveg 9 pontra oszlik, épen úgy, mint a többi nyelveken kiadottakéban, a melyekkel egyébiránt kisebb eltérésektől eltekintve, mondatról-mondatra teljesen megegyezik.

A nyomtató műhely és a nyomtatás helye nincsen rajta, de mindenesetre a bécsi Kurzboeck nyomtatta. Erre vall a Kurzboeck czirill-betűivel való azonosság, meg az, hogy akkori-ban a kormánynak más szlávbetűs nyomda nem állott rendelkezésére.

Hogy mikor jelenhetett meg az urbarium, erre nézve csupán egyetlen támasztékunk van. Az urbarium nyelvezete ugyanis teljességgel a máramarosi nyelvjárás sajátosságait tükrözi. Már pedig Máramarosban az úrbéri összeírásokra vonatkozó rendeletet 1772 szeptember 30-án hirdették ki, illetőleg maguk az összeírások ebben az esztendőben kezdődtek.² Tekintetbe véve pedig azt, hogy a Kurzboeck nyomdája 1770-ben kezdett czirillbetűs nyomtatványokat készíteni, a fenti urbarium csakis 1770 és 1772 között nyomtatódhatott. A szöveg összeírója, a czirillbetűkre való tekintet miatt, községenkint mindenesetre a helybeli kántor vagy pap lehetett, mert a rutén nyelven kívül csakis ezek ismerték a czirillbetűket. Erre vall a Zsatkovics Kálmántól közölt s ugyancsak Máramarosból való keletsényi kézirat urbarium is.³

IX.

Összegezve immár az elmondottakat, megállapíthatjuk, hogy majdnem két évszázadnak az az irodalmi termése, a mely-

¹ Materialy dlja istoriji Ugorskoj Rusi, V. Pervyj pečatnyj pamjanyk ugorusskavo narječija *Urbar*. Speterburg 1908. 4 + 139. l.

² Acsádi I. A magyar jobbágyság története. Budapest, 1906. 356.

³ Unio naptára (rutén), Ungvár, 1911. 109.

lyel a ruténség a hazai közművelődés munkájában részt vett, össze-vissza 12—13 nyomtatvány.

A Régi Magyar Könyvtár adalékát teszi belőle az első 4 darab és pedig ketteje ezeknek egy eddig ismeretlen nyomdából, a körtvéyesiből. A 13 termékből 4 bécsi, 9 pedig hazai nyomtatvány és pedig 2 körtvéyesi, 4 nagyszombati, 1 kolozsvári és 2 nagykarolyi. Ha ezeket tartalmuk szerint is tekintjük, azt látjuk, hogy azokból 4 könyv tisztán rituális, 5 ábczés katekizmus, 3 papoknak való kézi könyv és 1 urbarium.

A R. M. K. adalékul is szolgáló 4 rutén könyv önkéntelenül is arra csábít, hogy ezt a ruténnel egy vallású, közös ószláv szertartású és jórészt azonos etnoszú hazai oláhok hasonló termékeivel vessük egybe. Az oláhok szellemi művelődését 1544-től 1711-ig hat erdélyi és két magyar királyi városnak 10—12 sajtója szolgálta, a melyek összesen 45 könyvet termeltek ez idő alatt. És pedig nem csupán liturgikus könyvek ezek, hanem az eddigi kizárólagos ószláv liturgikus nyelvvel szemben oláh nyelvű bibliák, postillák, vitairatok. Ugyanezen idő alatt a két oláh fejedelemség, vagyis a mai egész Románia, mindössze 40—45 oláhn nyelvű könyvet termelt s azok is jórészt liturgikus és pedig szláv nyelvű szerkönyvek. A ruténnel ezzel szemben ugyanabból az időből mindössze négy könyvük van!

Ha ennek történeti okát keressük, úgy ezt csakis abban találhatjuk, hogy a hazai oláhságot a nyugateurópai műveltség áramlatai hamarabb és áthatóbban érintették, mint a ruténséget. Erdélyben ugyanis a vallásújítás mozgalmai azonnal megpróbálták az oláhokat is a nyugati gondolkodás körébe vonni. A ruténnel ezzel szemben a nyugati áramlatok elsejéből nem éreztek meg semmit sem. A protestántizmus egyetlen lelket sem tudott közülök magának megnyerni. Pedig írásbeli nyoma is maradt annak, hogy a reformáció hatását pl. a máramarosi ruténnel megéreztek: a nyágovai oktató evangéliumban, melynek postillái tele vannak protestáns eszmékkel. Ezen az egyen kívül azonban egyéb protestáns nyom a ruténnel között nincs.

Hogy a protestántizmusnak a ruténnel között semmi hatása sem maradt, ezt rendszerint azzal szokás magyarázni, hogy a ruténnel eléggé értvén templomi ószláv nyelvüket, nem valának

ráutalva a reformácziónak az anyanyelvet hirdető eszméire és ezek befogadására. Szerintünk azonban ennek mélyebben járók az okai. Az t. i., hogy a protestáns Erdély fejedelmei nem foglalkoztak a perifériákon élő rutének vallási ügyeivel, pedig bizonyára érdekükben volt, hogy ezt a királypárti magyarság és Erdély között lévő területet a maguk részére megnyerjék. A Rákóczi-birtok révén ezt úgy látszik, biztosítottak is gondolták. Mikor a XVII. század első harmadában megindul az a nyugoti áramlat, a mely a ruténeket katholizálni akarja, Erdélynek munkácsi exponense, Balling várkapitány, a protestáns Erdély érdekében erőszakkal iparkodik elfojtani az unionális törekvéseket. Most észrevették az erdélyiek, hogy mennyire érdekük ellen való léssen az, ha a rutének vallásilag egyesülni fognak a katolikusokkal, vagyis katolikus vallásuk által királypártiakká válnak. A rutén köznép azonban semmit sem tudott az egyesülési törekvésekről, a melyet 1649-ben nélküle és ellenére tisztán csak a papok cselekedtek meg. A protestáns Erdély most már, az 1649. évi részleges unió megtörténte óta, tényleg segítségére sietett a ruténeknek abban, hogy ne térjenek át a katolikus hitre. Minden erejével támogatta azokat, a kik — mint például az ugocsaiak, máramarosiak — Rómával még nem egyesültek. Csakhogy a fejedelmi pártfogás már későn jött: az uniót királyi szóval, sőt katonai karhatalommal Máramarosban is sikerült elfogadtatni. Máramaros rutén népe véglegesen épen azokban az 1730-as években lett katolikussá, a mikor a mindegyre gyöngülő Erdély véglegesen elbukott és szélső függelékét Máramarost, politikailag is Magyarországhoz csatolták.

A ruténség ezóta, a katolikus egyház istápolásával, a hazai közmívelődésben könyvekkel is kezd szerepelni: ime a fenti 12 könyv közül csak kettő az orthodox egyház terméke, ellenben 10 az újabb, katolikus időkben keletkezett. Hogy az oláhok 145 évvel hamarabb kezdték a ruténeknél művelődni, jól meglát-szik a két nemzetiség régi könyvtermelésének 4:45-höz való számarányában is.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYV-
TÁRA ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1911. ÉV MÁSODIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga ebben az évnegyedben kö-
teles példányokban 3710 drb, ajándék útján 1540 drb, csere
útján 50 drb, vétel útján 238 drb, hivatalos kiadvány czimén
6 drb, összesen 5544 drb nyomtatvánnyal gyarapodott. Ezen-
felül kötelespéldány gyanánt beérkezett alapszabály 311 drb,
egyházi körlevél 10 drb, falragasz 2693 drb, gyászjelentés 2607
drb, hivatalos irat 86 drb, falragasz 2693 drb, perirat 4 drb, szin-
lap 1917 drb, zárszámadás 1262 drb, különféle 832 drb, össze-
sen 10.102 drb apró nyomtatvány. Vételre 2650'40 koronát és
172'90 márkát fordítottunk.

Ajándékaikkal a következők gyarapították a nyomtatványi
osztály anyagát: Alsófehérmegyei Tört. Rég. és Természettudo-
mányi Egyesület (Gyulafehérvár), Balogh Ferencz (Debreczen, 3
drb), Benzsay Gida, Bevilacqua Béla (3 drb), Bosnyák-hercz.
országos kormány (3 drb), Burzenländer sächsisches Museum
(Brassó), Columbia University (New-York), The J. Crerar library
(Chicago), Csiki Ernő (4 drb), Egri Egyházmegyei Irodalmi Egye-
sület, Erdélyi Múzeum Egyesület (Kolozsvár), Erdélyi Nemzeti
Múzeum Könyvtára (Kolozsvár), Feleky Károly (New-York, 2 drb),
Földváry Elemér (Genève), Grünhut Jenő (3 drb), Gulyás Pál,
Gyárfás Tihamér (Brassó), Hispania society of America (New-
York), Igazságügyminiszterium, Képviselőházi iroda (6 drb),
Kongl. Universitäts-bibliothek (Uppsala, 2 drb), Kön. Hof- u.
Staatsbibliothek (München), Lazar Viktor (Bukarest), Madarassy
László (6 drb), Madarász Gyula (4 drb), M. kir. közp. statisztikai
hivatal (2 drb), Magyar Könyvszemle szerkesztősége, Magyar
Mérnök- és Építész-Egylet, Magyar Tudományos Akadémia (6 drb),
Magyar vegyészek orsz. kongresszusa, Magyarországi Kárpát-
Egyesület (Igló, 2 drb), Márton Lajos (4 drb), Matica Srpská
(Ujvidék), Musée Guimet (Páris, 3 drb), Museum des Königreichs

Böhmen (Prag), Múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége, Múzeumok és könyvtárak orsz. tanácsa, Pannonhalmi főapátsági főisk. igazgatósága, Persián Kálmán (Kolozsvár), Petrov A. (St.-Petersburg), Phys.-medizinische Gesellschaft (Würzburg), Piukovits József, Pivány Jenő (Philadelphia), Rendőrfőkapitányság, Roth Gyula (New-York), Ságth József, Statist. Zentral-Kommission (Wien), Stefánia-gyermekkorház Egyesület, Svoronos C. M. (Athènes, 2 drb), Szendrei János (2 drb), Téglás Géza, Towarzystwo przyjaciót nauk (Pozsian), University college library (London), Váczi Múzeum-Egyesület (9 drb), Vécsey Tamás, Veszprémmegyei Múzeum-Egylet (Veszprém), Wladár Róbert, Zarándy A. Gáspár (Garamkövesd).

Az itt felsorolt ajándékozókön kívül külön kell kiemelnünk a következőket: Tóth Margit (Csejte), a ki 716 drbbal gyarapította osztályunk gyűjteményét és a Fővárosi könyvtárt, a melynek adományából 715 drb vált be. E két könyvadomány feldolgozása fokozottabban vette igénybe a könyvtár személyzetét.

A vételek közt nevezetesebb szerzemények: 1. Comenius J. A. Orbis sensualium trilinguis. Coronae, 1703. (40 korona.) 2. Calvin J. Az keresztyéni religióra való tanítás. Hanovia, 1624. (120 korona.) 3. Milosai István. Az mennyei tudomány szerint való irtóvány. Debreczen, 1617. (100 korona.) 4. Cynosura juris-peritorum. Leutschoviae, 1687. Hozzákötvé: Articuli 1681. Soporionii conclusi és Articuli 1687. Posonienses. 5. Károli S. A mi Urunk Jézus Krisztusnak új testamentoma. Amsterdam, 1687. (100 korona.)

A könyvtár helyiségeiben a lefolyt negyedévben 9870 egyén 20.758 kötet nyomtatványt használt, kölesön útján pedig 400 egyén 1011 kötetet,

A mult negyedévben 1751 munkát osztályoztunk, a melyekről összesen 2400 czédula készült. Kötés alá készítettünk 424 művet 596 kötetben.

A kötelespéldányok átvételére berendezett helyiségbe ez idő alatt 1017 csomag érkezett, ugyaninnen 484 levelet expedialtunk, a miből 1021 reklamálás volt.

Az 1897: XLI. t.-czikk intézkedései ellen vétő nyomdajelölővel szemben a törvényes eljárást 26 esetben indítottuk meg.

II.

A *hírlaptár* gyarapodása a lefolyt évnegyedben csakis kötelespéldányok útján történt. És pedig: nyomdai kimutatással érkezett, a törvényszabta csomagokban, 277 évfolyam 16.936 száma; számonként pedig 77 évf. 6693 száma, összesen 354 évf. 23.629 sz.

A könyvtár helyiségében 715 olvasó 1417 kötetet használt, házonkívül 11 olvasó 104 kötetet; összesen 726 olvasó 1521 kötetet.

Átnéztük 454 évf. 17.143 számát — bele nem számítva a Nemzeti Casino régebbi, feldolgozás alatt levő ajándékát. — Czéduláztunk 45 évfolyamot, közte 5 új lapot.

A nyomdai kimutatással érkezett kötelezpéldányokat első ízben a növedéknaplóba jegyeztük, minden alkalommal pedig külön nyilvántartó czédulákra. A számonként érkezetteket hetenként beosztattuk a betürendben tartott teljes anyagba.

III.

A *kézirattár* az 1911. év második negyedében ajándék útján 6 újkori kézirrattal, 1 irodalmi levéllel és 2 irodalmi analektával, örök letét útján 10 újkori kézirrattal, 490 irodalmi levéllel és 17 irodalmi analektával, vétel útján 39 újkori kézirrattal, 1219 irodalmi levéllel, 34 irodalmi analektával, 1 zenei kézirrattal, 1 zenei levéllel, 151 Petőfi-ereklyével és 1 fényképpel, átétel útján 2 zenei levéllel, összesen 1982 darabbal gyarapodott. Vételre összesen 11.071 koronát, 5000 márkát, 10 font és 13 shillinget fordítottunk.

Ajándékozók voltak a budapesti kir. Törvényszék, Jeszenszky István, Lonovics Gyula és Tóth Margit.

E rendkívüli szaporodás nagy száma arányban áll annak értékével. Sikerült megszerezni Gyulai Pál irodalmi hagyatékát, mely az újabbkori magyar irodalomtörténetre nézve megbecsülhetetlen értékű. A Petőfi-ereklyék is e gyűjteményből kerültek elő, benne Szendrey Julia több rendkívül érdekes levele, Szendrey Ignác gazdasági munkái, Petőfi Zoltán levelei s több más adalék a Petőfi- és Szendrey-család történetéhez. Gyűjteményünkben van Gyulai Pál több munkájának eredeti kézírata, Gyulai családi és baráti levelezése, elhunyt és élő jeleseink sok bizalmas levele, az egész írói kör teljes képe, melynek e nagy író és ember volt a központja. Nem kisebb beccsel bírnak Vörösmarty ifjúkori munkái eredeti kézírattban s Madách Imre — részben kiadatlan — levelei Szontagh Pálhoz, melyek mind Gyulai birtokában voltak. E gyűjtemény mellett a szerzett anyag legbecsesebb darabja Liszt Faust-szimfóniája, a mester sajátkezű kézírattában. Az irodalmi levelek közül kiemeljük Pyrker László egy levelét, melyet halálos ágyán írt, akkor is irodalmi tervekkel foglalkozva, s értékes a Vörösmarty Mihály árváira vonatkozó hivatalos iratcsomó, mely a budapesti kir. törvényszék ajándékából jutott a kézirrattár birtokába.

Másfelől nagyfóntosságú a Lonovics József volt kalocsai

érsek hagyatéka, melyet az érsek rokona, Lonovics Gyula, örök letéteményképen helyezett el könyvtárunkba. A nagyterjedelmű gyűjtemény a kiváló egyházfejedelem egész pályájára, írói és főpásztori működésére teljes világot vet.

A kéziratár személyzete a szokatlan nagy szerzemény földolgozását munkába vette, de teljesen nem tudott elkészülni vele. E mellett a szomolnoki műkedvelő szintársulat könyvtárának — mely régebbi szerzemény még nem nyert végleges elhelyezést — rendezésén és katalogusán dolgozott.

A lefolyt évnegyedben kikölcsonőztünk 14 esetben 43 kéziratot és 61 kutató használt 193 kéziratot, 203 irodalmi levelet és 10 irodalmi analektát.

IV.

A *levéltár* a lefolyt évnegyedben vétel útján 72 drb, ajándék útján 139 drb, letét útján 2 drb, összesen 213 drb irattal gyarapodott.

A letéteményezett levéltárak száma nem növekedett, a régebbi levéltárak közül a Görgey-levéltár nyert kiegészítést 283 drb, XVII—XIX. századi és a Szily-levéltár 3 drb XV—XVIII. századi irattal, melyeket Görgey Albert, illetve Szily Kálmán téteményeztek le.

Ajándékaikkal Banovits Kajetán, Bécsy Dezső, Z. Czigány János, Feleký Károly, Géber Antal és a Fővárosi könyvtár gyarapították a levéltár anyagát.

Vételre 1055 koronát és 2075 márkát fordítottunk.

A törzsgyűjtemény gyarapodásából 21 drb esik a középkori, 183 drb az újabbkori, 3 drb az 1848/49-es iratok és 4 drb a címereslevelek csoportjára.

A negyedév gyarapodásai közül kiemelendő különösen az 1492. évi közjegyzői okirat, a mely Beatrix királynénak Ulászló magyar királylyal kötött házassága ügyére vonatkozik s a melyben a királyné a közte és Ulászló között a házasság ügyében folytatott tárgyalásokról, a házasság megkötéséről, Ulászló királynak általa történt segélyezéseiről, Ulászló vonakodásáról őt feleségül elismerni, rendkívüli részletességgel nyilatkozik. A nevezetes oklevél a Phillips-féle kéziratok londoni árverésén került Jacques Rosenthal müncheni antikvárius kezébe és tőle a Múzeum birtokába.

A címereslevelek csoportja a következő darabokkal gyarapodott 1. 1610. május 17. Gyulafejérvár. Báthory Gábor címereslevele Zsegedi Kálmár Demeter részére. (Mellékelve külön a címerekép rajza) 2 drb. — 2. 1620. május 10. Bécs. II. Ferdinánd címereslevele Bessenyei István és Ferencz részére. —

3. 1623. augusztus 24. Bécs. II. Ferdinánd címereslevele Banovich Ádám részére. — 4. Nyitra vármegye vizsgálati jegyzőkönyve Virágh János és György nemessége ügyében. — 5. 1910. jan. 14. Kivonat Nyitra vármegye jegyzőkönyvéből 1731-ből Banovics István nemességét illetőleg. — 6. 1910. január 14. Kivonat az 1754/55. évi vágújhelyi járásbeli opus investigationis nobilium című könyvből Banovich István nemességét illetőleg.

A lefolyt negyedben 135 kutató 28.503 drb iratot használt. Kikölcsönözöttetett 7 térítvényen 418 drb irat.

A negyedévi szerzeményeket feldolgoztuk. Folytattuk az Ocskay-iratok, továbbá a Türr-gyűjtemény rendezését, mely utóbbi részletes jegyzéke a befejezéshez közel áll. A letéteményezett levéltárak kiegészítése gyanánt beküldött anyag a következőkép oszlik meg: *Görgey-levéltár* 4 drb XVII., 259 drb XVIII. és 20 drb XIX. századi irat, összesen 283 drb, *Szily-levéltár* 1 drb XV. századi másolat, 1 drb XVI. és 1 drb XVII. századi irat, összesen 3 drb.

SZAKIRODALOM.

Morel, Eugène. *La librairie publique.* Páris, 1910. A. Colin. 8-r. 322 l. Ára 3 Fr. 50 c.

Szerző e kis könyv két fejezetében foglalja össze rövidebben s némileg rendszeresebb alakban azokat az eszméket és megfigyeléseket, melyeket Bibliothèques czimen harmadéve kiadott két vaskos kötetében¹ egybegyűjtött cikkei tartalmaznak. A hét fejezetre oszló mű első fejezete librairies et bibliothèques czimen a modern ember könyvtári szükségleteit elemzi s az arra az eredményre jut, hogy e szükségleteket a közadókból fentartott angol-amerikai *free public library* típusa elégíti ki. Mint-hogy az új intézmény új nevet is kíván, elveti a bibliothèque szót, mely a renaissance óta kiszorította a használatból a régi librairie szó eredeti jelentését s helyébe ez utóbbit ajánlja, a mely most könyvkereskedés jelentésben használatos. Keresztül tudja-e vinni ezt az erőszakos visszaváltoztatását egy ma is élő szó jelentésének: legalább is oly kétséges, mint általában azon eszmék megvalósítása, a melyekért e sok temperamentummal írt könyvben küzd.

A második fejezetben példák czimén a külföld szabad- és népkönyvtári intézményeit ismerteti fejlődésük főmozzanataiban s néhány jellegzetes példa kapcsán. A fősúlyt az angol és amerikai törekvésekre veti. Bővebben szól a német viszonyokról is, de nem méltányolja eléggé és többször rosszul is ismeri az elért eredményeket.

A harmadik fejezetben a könyvesház — e kifejezést ajánlom a *free public library* magyar egyenértékésének — nevelő hatását vizsgálja s mint a szabad kutatás legfőbb szerszámát dicsőíti. Ezzel szembe helyezi a mai francziaországi könyvtárak készleteit és szervezetét, de jóval szelidebb hangon ítélkezik, mint főművében, melyet épen tónusáért a szakkörök érthető felháborodással fogadtak.

Az ötödik fejezetben a könyvesház létjogát fejtegeti s azt a nehéz kérdést igyekezik megoldani, hogy mit is tegyünk e

¹ V. ö. Magyar Könyvszemle 1909. évf. 273—276. l.

könyvesházakba. A fősúlyt a gyakorlati élet kézikönyveire, a hirlapokra és időszaki kiadványokra, főleg a népszerűsítő folyóiratokra helyezi. A regényolvasás veszedelmét elismeri, de azokat a törekvéseket, melyek történeti és kritikai művek beszerzésével akarják a hatást ellensúlyozni, mint célra nem vezetőket, elítéli. A kivezető utat abban látja, hogy a szépirodalmat megválogatva adjuk az olvasóknak, de ha értéktelen műveket kérnek, azokat is szerezzük be a számukra, nehogy elfordulva az intézettől, olyan helyeken szerezzék be szellemi táplálékukat, a hol a reklám és üzleti érdek *csakis* e káros és selejtes termékeket tartja raktáron.

A hatodik fejezet a kivitel módzatait: ingyenes és olvasó-díjas könyvesházakat, szervezetüket, felszerelésüket, működésüket s a kezelő személyzetet tárgyalja. Végül a hetedik fejezetben a megvalósításnak azon eshetőségeit mérlegeli, melyeket szerző hazájában célravezetőknek ítél.

A könyv első sorban azoknak ajánlható, a kik Morel előbb említett főművét még nem ismerik. Sok helyes gondolattal ismerkedhetnek meg belőle, de sok túlzással is. Emezeket kellő értékükre kell leszállítani, amazokat pedig jobban kimélyíteni s egyéb idevágó szakmunkák alapján kiegészíteni, ha megvalósításukhoz akarunk fogni.

Dr. Gulyás Pál.

Frieze, Karl: *Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin.* Berlin, 1910. Georg Reomer. 8-r. 4, 165 l. Ára 3 M. 60 pf.

A berlini egyetem fennállásának százéves fordulója alkalmából megjelent könyvtártörténeti monográfia érdekes világot vet az ilyen intézmények fejlődésmenetére. A berlini egyetemi könyvtár jóval később keletkezett, mint maga az egyetem, mivel a főiskola alapítói szemében a régi és gazdag királyi könyvtár mellett egy külön egyetemi könyvgyűjtemény felállítása hosszú ideig nélkülözhetőnek tetszett. S csakugyan az egyetem fennállása két első tizedében (1810—1830) a királyi könyvtár látta el a hallgatók könyvszükségletét a beiratkozásnál lefizetendő egy tallérnyi könyvtárilleték ellenében. A diákság azonban úgy ellepte a királyi könyvtárt, hogy ez a tudományos kutatást is károsan befolyásolta, miért is Wilken főkönyvtáros már 1828/29-ben hangoztatta illetékes helyen egy külön kis egyetemi könyvtár felállítását, a mihez az egyetemi tanács is hozzájárult. A tervezet szerint egy helybeli használatra szánt kis könyvtárról lett volna szó, melyet a kir. könyvtár főkönyvtárosának ellenőrzésével külön őr kezelt volna. A minisztérium 1829. április havában elvben hozzájárult a tervhez s Wilkent fölkerlte részletes tervezet kidolgozására. A tanács azonban időközben meg-

változtatta nézetét, a kisméretű könyvtárt, mint szegényletes és célra nem vezető intézményt állította oda, tiltakozott az ellen, hogy az egyetem épületében helyeztessék el s azt tanácsolta, hogy a kir. könyvtár épületében szorítsanak számára teret. Így is történt s 1831-ben a kir. könyvtárban elkülönítve, de annak fenhatósága alatt létre is jött az új intézet. Anyagát elsősorban a kir. könyvtár kettős példányaiból, a brandenburgi kerület köteles nyomdatermékeiből s a diákok által fűtésre és világításra fizetett összegből kihasított 500 tallér évi javadalom terhére eszközölt vásárlásokból állították össze. A könyveket házi használatra adták ki, mivel olvasótermük még nem volt. — Állománya eleinte 1668 kötet volt, miért is a tanács Wilken beadványára, melyben a megnyitás tárgyában kért intézkedést, még csak nem is válaszolt.

A forgalom ily körülmények közt eleinte igen szűk kerektek közt — napi 20—30 kötet — mozgott. Mindazonáltal a könyvtár egyre fejlődött alkalmi vételek s nagyobb adományok útján, úgy hogy a helyiség csakhamar szűknek bizonyult s a könyvtár új elhelyezéséről kellett gondoskodni. A könyvtárt tényleg 1839-ben át is vitték a Hársak alatti 76. sz. magánházba, az ú. n. Adler-féle terembe, ahol egyúttal egy 12 személyre berendezett olvasóteremhez is jutott. 1853-ban az addig már 40.000 kötetre felszaporodott könyvtár ismét helyiséget változtatott s a Galamb-utca 23. sz. házba került. Innen 1874-ben vitték át a Dorottya-utca 9. sz. a. emelt külön könyvtári épületbe, ahol 72 személyes olvasóterem fölött is rendelkeztek. A helyszűke azonban itt is csakhamar érezhetővé vált, úgy hogy a szomszédos házat is meg kellett szavazni a könyvraktárak részére. 1910-ben azután a könyvtár ismét egy fedél alá került a királyi könyvtárral, de attól teljesen elkülönítve.

Mint önálló egyetemi intézmény 1874 óta működik, tevékenységét az 1890-ben kibocsátott rendelet szabályozza. A használat csakis a jelenlegi s volt egyetemi hallgatókra terjed ki, a kik egyetemi igazolványuk alapján vihetik haza a könyveket. Ugy a forgalom, mint az anyagi javadalmazás és a személyzet is szép fejlődésnek indult. 1874-ben könyvbeszerzésre 10.500 Márka volt előirányozva, 1907-ben pedig már 29.000 Márka, a mihez még 20.000 Márka rendkívüli gyarapítási segély járult. Jelenleg 8 könyvtárosi, 4 irodatiszti és 9 szolgai állás van a könyvtárban. Állománya 227.778 könyvtári kötet, 220.787 egyetemi irat és 40.842 iskolai irat. 1909-ben 68.778 kötetet olvastak otthon, 63.441 egyén fordult meg az olvasóteremben. Érdekes, hogy míg 1905-ben az olvasásra kért könyvek 15·6%-a nem volt meg a könyvtárban, 1904-ben ez a negatív statisztika már csak 8·9%-ot tett.

Staerk Antonio O. S. B.: *Les manuscrits latins du Ve au XVIIIe siècle conservés à la bibliothèque impériale de Saint-Petersbourg.* Szent-Pétervár, 1910. Franz Krois. 2 köt. 2-r. XXIV, 320 l., 41 tábla; XXXII, 101 tábla. Ára 100 fr.

A szentpétervári császári könyvtár kéziratgyűjteménye a régi, egész az V. sz-ig visszanyúló, szöveg- és külső kiállítás szempontjából egyaránt becses latin kéziratok hosszú sorával dicsekedhetik. E kéziratok javarésze Dubrovsky Péternek az orosz kormány által megvásárolt gyűjteményével került 1805-ben a császári könyvtárba.

E kéziratok valamikor a híres Saint-Germain des Prés-i apátság tulajdonában voltak. 1791-ben lopatta el őket Dubrovsky Péter, akkori orosz követségi titkár Párisban a könyvtárt pusztító tűzvész alkalmával. A lopás Poirier egy följegyzése szerint¹ úgy történt, hogy a kéziratokat kifejtették eredeti kötésükből s másokkal helyettesítve vissza rakták a polczokra. Így pl. a 205. sz. kézirat kötése eredetileg egy VIII. sz. szent Ambrust takart, míg a lopás után egy jelentéktelen prédikációs gyűjtemény került a táblákba. E könyvtár akkori állapotában a saintmauri benczés kongregáció alkotása volt. A IX. sz. óta őrzött törzssanyaghoz az idők folyamán több magános és néhány apátság könyvtára is került, ez utóbbiak közt a corbiei apátság 400 kötetből álló kodexgyűjteménye. E remek gyűjtemény legszebb darabjai most a császári ház könyvtárában őriztetnek.² E becses anyagot kiegészítik Zaluski András és József grófok gyűjteményei, melyek Varsó bevétele után, 1795-ben kerültek Szent-Pétervárra; a jezsuita atyák egykori polotzki akadémiájától 1831-ben beszerzett kéziratok; a varsói közkönyvtárból 1834-ben átszállított kodexek és a Suchtelen gróftól 1836-ban megszerzett gyűjtemény.

Don Antonio Staerk angolországi benczés szerzetes, jelen munka szerzője, e diszes mű első kötetében 141. latin kézirat leíró katalógusát adja, még pedig latin nyelven. Minden egyes darabnál közli jelenlegi jelzetét, az eredetére vonatkozó adatokat, felsorolja a reá vonatkozó eddigi irodalmat, melynek főbb

¹ Delisle Le cabinet des manuscrits de la bibliothèque nationale. II: 488.

² Érdekes, hogy az orosz kormány miként honorálta Dubrowsky «érdemeit». A császár udvari tanácsossá, a császári könyvtár egyik őrévé nevezte ki ingyen lakással, 1200 rubel évi fizetéssel és 3000 rubel évi járadékkal. Ez utóbbit 1812-ben, a mikor állásáról leköszönt, 4000 rubelre emelték fel s halála esetén öt túlélő nővéreire is kiterjesztették. Ezenkívül 38.000 rubel készpénzt is kapott s temetési költségeire 2800 rubelt folyósítottak. Dubrowsky mint a Szent-Anna-rend gyémánt keresztjének tulajdonosa halt meg 1816-ban. V. ö. Delisle. i. h. 52. l.

passzusait jegyzetek alakjában újból lenyomatja s a kodex terjedelmére, méreteire, írásmodorára s keletkezési korára vonatkozó adatokat. A részletes leírás során a kódexek bő tartalmi ismertetését, sőt a legfontosabb darabok teljes szövegét is kapjuk. A képek tárgyról, festésmódjáról stb. azonban semmi közelebbit nem mond, hanem csak jelzi őket ilyen formán: titulus cum pictura.

Ez az első kötet egy czimképet és 40 táblát tartalmaz, melyek a legfontosabb kodexek egy-egy szöveglapját reprodukálják jól sikerült autotípiákban. A kéziratok theologiai érdekűek. Számos, részben igen fontos szentírástörödek s az egyházatyák műveinek igen tekintélyes sora van itt feldolgozva, melyek a kritikai kiadások készítéséhez becses adalékokat szolgáltatnak.

A második kötet száz képes táblából áll, melyek túlnyomó része szintén kizárólag paleografiai érdekű, de azért akadnak közöttük a miniatura történéseit érdeklő táblák is. Ilyenek például a XI. és XII. táblákon látható szimbolikus ábrázolások egy VII. sz.-i meroving-kodexből; a XVI. tábla, mely a VII–VIII. sz.-ból való Sancti Basilii Magni regula czímlapjának kettős portálját reprodukálja; a XIX. táblán látható szent Jeromos arczképe a VIII. századból; a XXI. és XXIII. táblán látható százsz inicziálás lapok a VIII. sz.-ból; a XLII. és XLIII. tábla; a XLVII. táblán látható IX. századi miniatur, mely sz. Mátét ábrázolja; az L. táblán lévő kezdőbetűk, a LIII. és LIV. táblán lévő keretrajz és inicziálé, a LXI, LXII, LXXV. lapokon látható kezdőbetűk, a LXXVII. táblán reprodukált evangelista stb. Kár, hogy e táblákhoz magyarázó szöveg, mely az ábrák színezését is leírná, nincs csatolva.

Σ.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXXII. évfolyam, 16. sz. (1911. ápr. 22.): K. Schottenloher, Die Entwicklung der Buchdruckerkunst in Franken bis 1530. (K. Haebler). — 17. szám (április 29.): K. J. Endemann, Die Reichsgräflisch von Hochbergsche Majoratsbibliothek in den ersten drei Jahrhunderten ihres Bestehens, 1609—1909. — 18. szám (május 6.): J. Luther, Die Titelseinfassungen der Reformationszeit. Lief. 1 u. 2. (O. Clemen.) — 19. szám (május 13.): A. Gudeman, Imagines philologorum (A. Klotz). — 20. szám (május 20.): L. D. Petit, Bibliographie der Middellandsche taal-en letterkunde. 2. deel. (J. W. Muller). — 22. szám (junius 3.): P. Heitz, Unbekannte Ausgaben geistlicher und weltlicher Lieder, Volksbücher und eines alten ABC-Büchleins, gedruckt von T. Berger. (A. Kopp.) — 24. szám (junius 24.): G. Leidinger, Katalog der Wittelsbacher-Ausstellung im Fürstensaale der kgl. Hof- u. Staatsbibliothek.

La bibliofilia. XIII. évfolyam, 1. szám (1911. április): Enrico Celani, La biblioteca Angelica. — A. d'Inghuem, Bibliographie chinoise et japonaise. — Leo S. Olschki, Quelques manuscrits fort précieux. (Folytatólagos közlemény.) — Luigi Zambra, Corriere d'Ungheria. — Gardner Teall, American notes. — A. Valgimigli, English courier. — *Notizie*: Prezzi dei autografi in Inghilterra e in America. — La mostra classica alla Biblioteca Mediceo-Laurenziana di Firenze. — Preziosi cimeli distrutti dall'incendio del Campidoglio in Albany. — Un cimelio artistico-bibliografico. — Per la Biblioteca Ambrosiana di Milano. — La bibbia di Gutenberg pagata 250.500 lire. — Un manoscritto del secolo XIII. — La nona riunione della Società Bibliografica Italiana. — Un nuovo repertorio per gli amatori di stampe. — 2—3. szám (május—junius): Enrico Celani, La biblioteca Angelica. (Befejező közlemény.) — G. Castellani, Note tipografiche Fanesi: Giacomo Moscardi di Verona. — Carlo Frati, Bolletino bibliografico Marciano. (Folytatólagos közlemény.) — A. Valgimigli, English courier. — A. Balsamo, Pubblicazioni di carattere bibliografico e intorno alla storia dell'arte tipografica. — *Notizie*: Le vicende di un prezioso manoscritto e per la tutela del patrimonio bibliografico italiano. — La bibbia di Re Giacomo I. — Un centenario inglese. — Gli scritti vinciani. — Una lettera inedita di Goethe. — Manoscritti di Swinburne. — La più antica carta topografica. — La nuova Biblioteca Nazionale Centrale di Firenze. — Il «Libro dei martiri» di Fox all'asta per 200.000 lire. — La libreria antiquaria di Jacques Rosenthal di Monaco. — *Állandó rovat*: Vendite pubbliche.

Revue des bibliothèques. XXI. évfolyam, 1—3. szám (1911. január—márczius): A. Morel-Fatio, Cing recueils de pièces espagnoles de la Bibliothèque de l'Université de Paris et de la Bibliothèque nationale. — Paul Legendre, Lectures tironiennes. Études des Miscellanea Tironiana de W. Schmitz (Vat. lat. Reg. 846). — *Bibliographie*: Henry Lemaître, Histoire du dépôt légal. I. France (G. Lepreux). Paul Durrieu, Les «très belles heures de Notre-Dame» du duc Jean de Berry (A. Boinet). Joseph Brassine, Catalogue des manuscrits légués à la Bibliothèque de l'Université de Liège par le baron A. Wittert. (A. B.) E. Petzet u. O. Glanning. Deutsche Schrifttafeln des IX. bis XVI. Jahrhunderts aus Handschriften der K. Hof- und Staatsbibliothek in München. I. (A. B.) H. Vaganay, Les Amours de P. Ronsard (A. B.). H. Labande, Recueil des lettres de l'empereur Charles Quint qui sont conservées dans les archives du palais de Monaco (R. S.). Ch. Michel et P. Peters, Évangiles apocryphes. I. (Marcel Laurent.) *Állandó rovatok*: Périodiques. — Sociétés savantes. — Chronique des bibliothèques: France. Allemagne. Angleterre. Autriche. Espagne. Italie. Pays-Bas. Portugal. Russie. Suède. — Catalogues de libraires. — *Melléklet*: Collection de Cangé. Table des noms cités.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXI. évfolyam, 1—3. sz. (1910. január—márczius): A. Fr. Giachetti, Contributo alla storia del volgarizzamento del sec. XIV. delle vite parallele di Plutarco. — O. Viola, Le biblioteche del mezzogiorno. — E. Filippini, Un ignoto codice miscellaneo contenente poesie di Bartolomeo Dotti, D. Giuseppe Pagani ed altri. — C. Mazzi, Le gioie della Corte Medicea nel 1566. (Vége.) — A. M. Amelli O. S. B., Indice dei codici manoscritti della Biblioteca Ambrosiana. (Folytatás.) — *Notizie*: Bibliotechine per le scuole elementari. — R. Biblioteca Governativa di Cremona. — Les joyaux de l'Arsenal. — Recherches historiques et documents sur Avignon etc. — Bolletino mensile della Nazionale di Parigi. — Pro cultura. — Alcune ricerche storiche sull' Ufficio et la Professione di ragioniere a Firenze al tempo della Repubblica. — Bibliografia degl' Incunabuli. — 4—5. sz. (április—május): G. Biagi, Nel mondo dei libri. — Gina Mazzoni, Bibliotechine gratuite per le scuole elementari di Firenze. — A. M. Amelli, O. S. B., Indice dei codici manoscritti della Biblioteca Ambrosiana. (Folytatás.) — *Notizie*: Esposizione internazionale di Torino. — La Casa editrice Ettore Vrani. — Historie della mia fuga delle prigioni della repubblica di Venezia, scritta di Giacomo Casanova di Seingalt. — Raffaele Luigi, Maffeo Vegio. — Olschki L. S., Manuscrits sur vélin. — Schmeidler B., Italienische Geschichtsschreiber. — Visconti F., Letterati viaggiatori nel secolo XVIII. — Delisle L., Instructions pour la mise et maintien en ordre des livres d'une bibliothèque. — Monnet C., Projet de bibliographie Lamartinienne française-italienne. — Bibliothèque nationale, Suisse. — 6—7. szám (junius—julus): G. Baccini, Giuseppe Giusti, il conte L. Guglielmo de Cambray Digny e il poeta Lorenzo Lorenzini. — Rosa Borghini, La letteratura tedesca e l'Antologia di G. P. Vieusseux. — *Libri nuovi*: F. E. Vassalli, Di talune clausole con riferimento al «dies mortis»

nel legato e nella stipulazione. M. H. Morgan, A bibliography of Persius. Bibliographical contributions. A. Balsamo, Catalogo dei manoscritti della biblioteca di Piacenza. I. H. Brugmans en O. Oppermann, Atlas der nederlandsche palaeographie (E. Rostugno). — 8—10. szám (augusztus—október): R. *Borghini*, La letteratura tedesca e l'Antologia di G. P. Vieusseux. (Folytatás.) — C. *Mazzi*, Un documento di Benedetto Dei. — E. *Casanova*, Il primo congresso internazionale degli archivisti e dei bibliotecari in Bruxelles. — G. *Biagi*, Un po' di commento alla relazione Casanova. — G. *Biagi*, Due lettere di Leopoldo principe di Toscana. — M. *Amelli*, Indice dei codici manoscritti della Biblioteca Ambrosiana. (Folytatás.) — *Notizie*: Le modificazioni all' Editto di stampa. — Assedi e battaglie memorabile dai tempi più remoti al 476 d. Cr. — Avviso di concorso. — 11—12. szám (november—december): L. *Frati*, Una miscellanea umanistica in volgare. — Rosa *Borghini*, La letteratura tedesca e l'Antologia di G. P. Vieusseux. (Folytatás.) — G. *Baccini*, Cessione dell' «Archivio storico italiano» alla deputazione di storia patria. (1. gen. 1865.) — M. *Amelli*, Indice dei codici manoscritti della Biblioteca Ambrosiana. (Vége.)

The library journal. XXXVI. kötet 3. szám (1911. márczius). Frederic W. *Jenkins*, The rise and distribution of literature. — Helen E. *Hames*, Two aids in library work. — Samuel H. *Ranch*, The public library as a factor in civic development. — Isadore G. *Mudge*, Some reference books of 1910. — *Carnegie* library gifts 1910. — *Net* fiction. — Ida I. *Duff*, Child welfare exhibit. — *Reviews*: (C. Dana, Advertising C. S. H. R.) C. Evans, American bibliography. (W. E.) Mendelssohn's South-African bibliography. G. A. Stephen, Die moderne Grossbuchbinderei. (F. W.) A. S. Osborn, Questioned documents. (A. C. Tillon.) — 4. szám (április): Georgia G. *Ralph*, Child welfare exhibit in retrospect. — Caroline *Burnite*, The standard selection of children's books. — Harry *Farr*, Library work with children. — J. I. *Wyer*, Outside the walls. — C. G. *Leland*, Class-room libraries in New-York. — *Children's* work in Youngstown, Ohio. — E. D. *Greenman*, The bibliographic work of the library of the United States Bureau of education. — Julia T. *Rankin*, Story hour in Carnegie Library of Atlanta. — Fanny D. *Fish*, What the Y. W. C. A. library means in Brooklyn. — W. A. *Perry*, The association boy. — Clinton Rogers *Woodruff*, Municipal periodical literature. — N. M. *Russ*, California reading list. — J. I. *Wyer*, Net fiction and the libraries. — C. K. B., Sam Walter Foss. — J. D., Work of the public library in Bergen, Norway. — J. D., The bogsamlingsbladet and danish library work. — The new California free library law. — J. C. *Dana*, On the establishment of a library. — *Bi-state* library meeting at Atlantic City, march 9—11, 1911. — New-York state teachers association, library section, Rochester N. Y., Dec. 28, 1910. — Arthur *Guiterman*, The book line. — *Reviews*: Catalogue of the Allan A. Brown collection of music in the Boston Public Library. XI. 1. (E. M. J.) H. T. Kennedy, Suggestive list of children's books for a small library. (C. W. Herbert.) — 5. szám (május): *The new building of*

the New-York public library. — John S. *Billings*, The New-York public library. — W. Dawson *Johnston*, The library resources of New-York City and their increas. — *The New-York* state library fire. — *Ohio* state librarianship. — Marie H. *Milliken*, Library clubs for boys and girls. — *Indiana* library legislation. — *Ontario* library legislation. — 6. szám (június): Arthur E. *Bostwick*, Two tendencies of american library work. — Samuel H. *Ranck*, The relation of the public library to technical education. — David C. *Barrow*, The library as a form of extension work. — George E. *Scroggie*, Library publicity. — *Dedication* of the New-York public library. — Harry Miller *Lydenberg*, Moving the New York public library. — The *Hoe* sale. — *Dwight* church library sold. — Oscar *Leonard*, Branch library uses. — *Alabama* legislation on libraries. — *Massachusetts* library legislation. — *Reviews*: Aid for social workers. (E. G. Routzahn.) H. G. T. Cannons, Bibliography of library economy. (I. G. Mudge.) Catalogue of the Allen A. Brown collection of Music. II. 2. (E. M. J.) D. Cuthbertson, 33 years' adventures in bookland. (T. W. K.) L. Delisle, Instructions pour la rédaction d'un catalogue de manuscrits. (F. Weitenkamp.) G. Lepreux, Gallia typographica. (F. W.) I. B. Reynolds, Civic bibliography of Greater New York. (J. I. W.) American and english genealogies in the library of congress. (I. G. Mudge.) — *Allandó rovatok*: Editorials. — American library institute. — American library association. — State library associations. — State library commissions. — Library Clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and bequests. — Librarians. — Bibliography. — Notes and queries. — Humors and blunders. — Library calender.

The library world. XIII. kötet 58. szám (1911. április): Joseph *Pomfret*, Reading circles. — *Modern* american library economy. — Henry A. *Sharp*, Notes on section II. of the Library Association examination syllabus. — *A week-end* impression of open-access. — *Proofcorrecting* marks and signs. — *St. Louis* public library. — 59. szám (május): *The new* innocents abroad. — Henry A. *Sharp*, Notes on section II. of the Library Association examination syllabus. (Folytatás.) — 60. szám (június): L. Stanley *Jast*, Classification and discovery. — Walter S. C. *Rae*, Access to files of current periodicals in reading rooms. — *Professional* literature. — George T. *Shaw*, The L. A. examinations. — A. Kirby *Gill*, The annual report. — *Manual* of library bookbinding. — James Duff *Brown*, The shy enquirer. — S. A. *Pitt*, Procedure in obtaining extension of rating power for public library purposes. — *Why hold* Library Association monthly meetings? — R. A. *Peddie*, National bibliographies. — Henry A. *Sharp*, Notes on section II. of the Library Association examination syllabus. (Folytatás.) — *International* librarianship. — *Allandó rovatok*: M 900 + X 050. — *Reviews*. — Some new books. — Library reports. — Recent library bulletins. — Library associations.

Zeitschrift der Bücherfreunde. *Uj folyam*, III. évfolyam, 1. szám (1911. április): Johannes *Schinnerer*, Deutsche Buchkünstler der gegen-

wart III. — Erich *Ebstein*, Jacob Philadelphia in seinen Beziehungen zu Goethe, Lichtenberg und Schiller. — Ernst *Schur*, Die Bücher und das Publikum. — 2. *szám* (május): Rosa *Schapiro*, Otto Spukters Lithographie auf das Jahr 1848. — Gr. Carl von *Klinkowstroem*, Die Gusmão-Flugblätter von 1709. — Robert *Priebsch*, Unbekannte Briefe von Fritz Jacobi, Ottilie von Goethe, E. M. Arndt, K. Immermann und Th. Storm. — Heinr. *Falkenberg*, Die Listen der besten Bücher. — Rudolf *Göhler*, Gutzkows Ehrenwort in Sachen der deutschen Schillerstiftung. — Oskar *Loewenstein*, Die deutsche Kunstbuchbinderei und ihre Vertretung in Brüssel durch Paul Kersten. — Kurt *Wolff*, Fritz Schlossers Bibliothek. — Flodard Frhr. v. *Biedermann*, Fraktur und Antiqua. — Anton *Schubert*, Ein Prachteinband von 1851. — 3. *szám* (júnus): Adolf *Schmidt*, Die Ablassbriefe für Neuhausen bei Worms 1461 und 1462. — Adolf *Mutzhorn*, Ein ungedrucktes Gedicht von G. A. Bürger. — Paul *Margis*, Carl Georg von *Maassen* und Hans von *Müller*, Ein anonymes pornographisches Werk von E. T. A. Hoffmann? — *Besuchskarten* von Selma Geibel.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVIII. *évfolyam*, 4. *szám* (1911. április): G. H. *Müller*, Die Quellen der Costerlegende. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Allgemein zugängliche Bibliotheken, Lesehallen und Museen. (Hy.) J. von Pflugk-Harttung, Kunstgewerbe der Renaissance. I. (J. Luther.) A. F. Aude, Bibliographie critique et raisonnée des Ana français et étrangers. (W. Ahrens.) — 5. *szám* (május): G. H. *Müller*, Die Quellen der Costerlegende. (Befejezés.) — M. *Senf*, Die Wittenberger Buchbinder im 16. Jahrhundert. — K. *Ernst*, Eine Studienreise durch die Bibliotheken Spaniens und Portugals im Auftrag der Inkunabel-Kommission. — 6. *szám* (júnus): O. *Clemen*, Zur Geschichte der Zwickauer Ratsschulbibliothek. — K. *Haebler*, Zur Druckergeschichte von Valencia. — A. *Spagnolo*, Abbreviature nel minuscolo veronese. Corrigenda. — Von der *Lederkommission* der V. D. B. — P. *Schwenke*, Eine «Reichsbibliothek». — Preussischer *Erlass* über die Anstellung von Bibliothekssekretären und Bibliothekssekretärinnen. — *Literaturberichte und Anzeigen*: Wilhelm Freih. von Weckbecker, Museen und Bibliotheken unter verwaltungstechnischem Gesichtspunkte. (Frankfurter.) H. G. T. Cannon, Bibliography of library economy. (P. S.) Katalog der kgl. Ernst August-Fideikommis-Bibliothek in Gmunden. I. 1. — *Allandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. — Umschau und neue Nachrichten. — A. Hortschansky, Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. — Antiquariats-Kataloge. — Bücherauktionen. — Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1911. ÉV II. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: HORVÁTH IGNÁCZ. †.

BIBLIOGRAPHIA, Társadalomgazdaságtani. V. évfolyam. 1900. Január-december. Cöthen, 1910. Dünnhaupt Pál ny. 8-r. 1—512 l. (Közgazdasági Szemle melléklete.)

BIEBER GYULA. Negyedik pótfüzet a magyar kir. közigazgatási bíróság könyvtárának 1906. évi czímjegyzékéhez. Az 1909. évben beszerzett könyvek. Budapest, 1910. M. kir. állami ny. 8-r. 39 l.

BÜCHERVERZEICHNIS der Bibliothek der Buchdrucker und Schriftgiesser Pressburgs. Pozsony, 1910. Eder István ny. Kis 8-r. 39 l.

CATALOGO della biblioteca sociale del club alpino Fiumano secondo lo stato del 31 dicembre 1910. Fiume, 1911. Mohovich Emőd ny. Haránt 8-r. 16 l.

CATALOGUS manuscriptorum bibliothecae reg. scient. universitatis Budapestinensis. Tomus II. Pars III—IV. Budapest, 1907. 1910. M. kir. egyetemi ny. 8-r. VI., 848; 280 l.

CZÍMJEGYZÉKE, A kaposvári m. kir. állami főgimnázium ifjúsági könyvtárának —. (Az 1909—10. tanév végén.) Kaposvár, 1910. Hagelman Károly ny. 8-r. 50, 2 l.

GULYÁS PÁL. Könyvészeti tanulmányok. I. Budapest, 1911. Szerző kiadása. (Ramschburg bizománya és Stephaneum nyomása.) 36 l.

GULYÁS PÁL. Népkönyvtári czímjegyzék. A népkönyvtárak és kisebb közkönyvtárak részére ajánlható művek magyarázatos jegyzéke. Budapest, 1910. A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa kiadása. (Athenaeum ny.) 596, 1 l. Ára 5 K.

GYARAPODÁS, Könyvtári, 1911. márczius 1-től május 1-ig. Budapest, 1911. Pesti könyvnyomda r.-t. 8-r. 13 l. (A budapesti kereskedelmi és iparkamara könyvtára. 2. sz. 1911—II.)

JEGYZÉKE, A csornai iparos társaskör könyvtárának —. 1911. Csorna, 1911. Csornai nyomdaváll. 8-r. 20 l.

JEGYZÉKE, A debreczeni kereskedelmi csarnok szépirodalmi könyvtárának IV. sz. betűsoros —. Debreczen, 1910. Hoffmann és Kronovitz ny. 8-r. 48 l.

JEGYZÉKE, A homonnai kaszinóegyesület könyvtárának —. Szeged, 1911. Várnay L. ny. 8-r. 31 l.

JEGYZÉKE, Magyarországi könyvnyomdászok és betűöntők szakegyesülete aradi csoportjának könyvtári — és igazolványa. Arad, 1911. Corvin-ny. Kis 8-r. 29 l. Ára 20 fill.

JEGYZÉKE, A nyíregyházi casino könyvtárának —. Nyíregyháza, 1911. Jóba Elek ny. Kis 8-r. 100 l.

KAÁN GÉZA. (Józsefvárosi kör.) Könyvtári pótgjegyzék 1911. évben. Budapest, 1911. Szent László ny. 8-r. 13 l.

KATALOG der Bibliothek des Militärwissenschaftlichen Vereines in Nagyvárad, 1911. A nagyváradi katonai tudományos egyesület könyvtárának czímjegyzéke. Nagyvárad 1911. Neuman Vilmos ny. 8-r. 55 l.

KATALOG (Zweiter) der Heltauer Schul- und Lesebibliothek (mit Ausschluss der Lehrerbibliothek), 1910. Nagyszeben, 1910. Krafft V. ny. 8-r. 27 l.

KATALOGUS, Könyvtári. A magyar kir. kereskedelmi múzeum nyilv. közgazdasági szakkönyvtárának címjegyzéke. Hatodik kiadás. 1911. Márczius hó. Budapest, 1911. Pesti könyvnyomda r.-t. 8-r. XL., 199 l.

KATALOGUSA, A magyar királyi pénzügyministerium könyvtárának —. Kiadja a m. kir. pénzügyministerium. Budapest, 1910. M. kir. állami ny. Nagy 8-r. XL. 338 l.

KÖNYV-JEGYZÉK (a kőbányai casinoban) az 1911-ik évben beszerzett művekről. Budapest, 1911. Első kőbányai ny. 8-r. 4 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A kaposvári iparos ifjúság önképző együletének alapszabályai, könyvtárszabályai és —. Kaposvár, 1911. Hagelman Károly ny. 8-r. 47 l.

KÖNYVTÁRJEGYZÉKE, A kolozsvári m. kir. esendőr altiszti olvasókör —. Kolozsvár, 1911. Lepage Lajos ny. Kis 8-r. 20 l.

(PÓTJEGYZÉK.) 1910-ben a kaszinói könyvtár szaporodása. Sopron, 1911. Romwalter Alfréd ny. 8-r. 259—272, 2 l.

PÓT-KÖNYVJEGYZÉKE, A dobsinai olvasóegyesület —. Terjed 1910-ig. Dobsina, 1910. Schmidt Géza ny. 8-r. 8 l.

PROGRAMJA, A községi nyilvános könyvtár részletes pályázati —. Budapest, 1911. Budapest székesfővárosi házi ny. Nagy 8-r. 21 l. Egy helyszinrajzzal.

PROGRAMJA, A községi nyilvános könyvtár és közművelődési intézet részletes pályázati —. Második *némileg* módosított kiadás. Budapest, 1911. Budapest, székesfővárosi házi ny. Nagy 8-r. 21 l. Egy helyszinrajzzal.

SUPPLEMENTO (2°) al Catalogo del circolo letterario di Fiume. Fiume, 1911. Mohovich Emőd ny. 8-r. 22 l.

SZABÓ ERVIN. A modern könyvtárépítés némely elvéről, tekintettel a főváros terveire. Előadás kilencz képpel. Budapest, 1911. Budapest székesfővárosi házi ny. Nagy 8-r. 18 l. Ára 1 K. (Különnyomat a «Városi Szemle» 1911. febr. számából.)

TARTALOMJEGYZÉKE, A diósgyőri m. kir. vas- és aczélgyári «Jószerecsse» dal- és önképzőkör könyvtárának —. Összeállítatott: 1910. deczember hóban. Miskolcz, 1910. László-könyvnyomda. 8-r. 48 l.

VÁRADI JÓZSEF. A «Gyöngyösi kereskedelmi csarnok» könyvtárának új, teljes (1910. év végéig) betűsoros jegyzéke. Összeállította: — könyv- és levéltárnok. Gyöngyös, 1910. Steinitz Gábor ny. 8-r. 88 l. Ára 60 fill.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Változás a Magyar Könyvszemle szerkesztésében. *Kolányi Ferencz* pápai prelátus úr, a ki folyóiratunkat 1902. óta szerkesztette, megválván a M. N. Múzeumnál viselt állásától, a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszter úr szeptember hó 12-én 87.895. sz. rendeletével könyvtárunk hivatalos lapjának szerkesztésével dr. *Gulyás Pál* nemz. múzeumi segéd-ört méltóztatott megbízni.

Horváth Ignác †. A Magyar Nemzeti Múzeumot, első sorban a könyvtári osztályt, súlyos veszteség érte egyik legrégebb, munkáséletű tisztviselőjének, Horváth Ignác múzeumi igazgatóörnek 1911. aug. 17-én, tragikus körülmények közt történt elhunytával. A megboldogult 1851. január 21-én született Tatán, papi pályára készült előbb a szent Benedek-rendiek pannonhalmi iskolájában, azután mint világi növendékpap az esztergomi szemináriumban, majd kilépven az egyházi rendből, egyideig a kincstári jogügyek igazgatóságánál, a budapesti egyetemi könyvtárnál s végül 1876. szeptember óta a múzeumi könyvtárban volt napidíjas gyakornok. Időközben a tudomány egyetem bölcsészeti karára is beiratkozott s 1881-ben befejezván tanulmányait, 1882 május 27-én a Széchényi grófi család ajánlatára múzeumi segéddé nevezték ki. Segédőrré 1886-ban, örré 1898-ban s igazgatóőrré 1910-ben lépett elő. A munkaszerető tisztviselő mintaképe volt, a ki fáradhatatlan buzgalommal, jeles gyakorlati ismeretekről tanúszkodva s a legszigorúbb pontossággal töltötte be a számára kijelölt ügykört. 1898 óta ő vezette a kötelezpéldányok nyilvántartására berendezett irodát s minden lehető megtett, hogy a mennyire könyvészeti segédeszközeink elégtelensége mellett lehetséges, ellenőrizze a nyomdatulajdonosokat az 1897: XLI. t.-cz.-ben előírt kötelezettségük teljesítésében. Ugyancsak nagy jártassága könyvtárunk szakrendszerében s könyvkészletében mintegy predesztinálták őt az ötvenkint szokásos könyvtári revízió vezetésére, melyet három ízben bízta reá az ügy előnyére. A legutolsó revíziót éppen az idén vezette, de már a munkálatok lezárásában s a végső jelentés elkészítésében megakadályozta őt a halál. Gyakorlati képzettsége szélesebb körben elterjedvén, több a múzeumon kívül álló intézet is reá bízta könyvtára szakszerű elrendezését, cím- és szakkatalogusai elkészítését. Így 1884-ben a kézmárki ág. h. ev. liceum könyvtárának, 1891-ben az Országos Magyar Gazdasági Egyesület könyvtárának egyik rendezője volt, az

igazságügyi minisztérium szakkönyvtárat pedig 1889-ben egymaga rendezte és látta el a szükséges katalogusokkal. De nemcsak gyakorlati téren, hanem a szakirodalomban is szorgalmas munkásnak bizonyult. 1881-től 1891-ig folyóiratunk függelékében ő állította össze a *Magyarországi könyvészetet*, 1904-től haláláig *A magyarországi bibliografiai irodalom* negyedéves lajstromait, s végül a *Hazai hírlapirodalom* 1901—1909. éveiről szóló jegyzékekben a folyóiratokra vonatkozó fejezetet. Legjelentősebb munkája e nemben: A budapesti kir. m. tud. egyetem bölcsészeti karának bibliografiája, mely 1896-ban jelent meg egy ötödfélszáz lapra terjedő vaskos kötetben. De nemcsak a modern, hanem a régi nyomtatványok leírása terén is jelentős munkásságot fejtett ki. Ilyenmű munkálatai közül első helyen említjük meg *A M. N. Múzeum Könyvtárának ősnymtatványai* cz. kötetét, mely a múzeumi könyvtár katalogusainak sorát nyitotta meg s áttekinthetőségével, pontosságával az ilyenmű hazai kiadványok közt jelentős szerepet tölt be. A katalogus elkészülte után beszerzett bölcsekkori nyomtatványokról szóló pótlékát folyóiratunk 1900. folyama hozta. E nagyobb dolgozatok mellett a Magyar Könyvszemlének szinte mindegyik évfolyama hozott tollából többé-kevésbé jelentős adalékokat akár régi magyar irodalmunkhoz, akár a magyar könyvtártörténethez s néha szakirodalmi rovatunkat is fölkereste a bibliografiai törekvéseket átértő, sok jóindulattal tanúskodó ismertetéseivel. Emlékét kegyelettel őrizzük!

Tóth Árpád †. Munkáselete delén, 52 éves korában dőlt ki f. é. május hó 13-án a M. N. Múzeum tisztviselői sorából *Tóth Árpád*, az intézet titkára, akit, mint a Magyar Könyvszemle pénztárosát szorosabb kötelek kapcsoltak folyóiratunkhoz. Az a példaszerű köteleességtudás és pontosság, mely egész munkásságát jellemezte, ezen a téren is érvényesült s tette értékessé közreműködését. Fájlalva korai halálát, kérjük a Mindenhatót, adja meg lelkének az örök nyugalommat.

Emőkei Emich Gusztáv †. A magyar bibliofilek kis csapatának egyik vezető alakja, Emich Gusztáv udvari tanácsos, immár nincsen az élők sorában. A megboldogult egyik legelőkelőbb könyvkereskedőnk és könyvnyomtatónk, id. Emich Gusztáv, Petőfi kiadója fiaként született 1843-ban Pesten. Gondos neveltetésben részesült, több évet töltött a tengerészeti akadémián, hosszabb ideig járta a külföldi egyetemeket s hogy az atyjától majdan átveendő üzlet technikai rejtélyeivel is megismerkedjék a betűszedés mesterségét is elsajátította. Az atyja üzletéből kialakult Athenaeum irodalmi és nyomdai r. t.-nak haláláig volt az igazgatója s e derék intézetnek nyomdászati fejlődésére, kiadói tevékenységének felvirágoztatására nagy hatást gyakorolt. Kulturális szempontból legjelentősebb tette e téren az egykoronás teljes Petőfi-kiadás s Madách drámai költeményének, Az ember tragédiájának népies kiadása volt. Mint könyvgyűjtő páratlan áldozatkészséggel és szerencsével gyűjtötte úgy a hazai vonatkozású, mint a külföldi miniatűr kéziratosokat és ritka könyveket. Hazafias áldozatkészségének adta tanújelét, a midőn 1905-ben a tulajdonában volt Corvin-kodexet öt más, hazai vonatkozású kézíráttal együtt 20.000 koronáért átengedte a Nemzeti Múzeumnak,

mert kétségtelen, hogy az árverés hevében e becses emlékek vételára jóval magasabbra szökött volna. Külföldi vonatkozású kézíratait és ritka könyveit a bécsi Gilhofer czég árverezte el az egész művelt világ érdeklődése és részvéte mellett. Mint a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsának egyik buzgó tagja, a könyv útján terjesztett közművelődés szolgálatából is kivette a maga részét. Áldás poraira!

Változások a M. N. Múzeum könyvtára tisztviselői karában. *Kollányi Ferencz* m. n. múzeumi igazgatóőr nagyváradi kanonokká neveztetvén ki, július 1-ével megvált a M. N. Múzeum Széchenyi Orsz. Könyvtárában viselt állásától. Kollányi Ferencz a Széckényi család ajánlatára 1892-ben került mint őr a Nemzeti Múzeum kötelékébe s 1902-ben igazgatóőrré lépett elő. Itt kifejtett fáradhatatlan munkásságának maradandó irodalmi emléke a könyvtár százéves története, melynek első kötete 1905-ben látott napvilágot. Amily nehezünkre esik Kollányitól, mint az intézet egyik legkiválóbb tagjától megválni, szintoly örömmel látjuk őt abban a díszes állásban, melyet az egyház és tudomány szolgálatában kifejtett jelentős munkásságával oly méltón kiérdemelt.

Dr. Sulica Szilárd gyakornokot a nmélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr július hó 18-án segédőrré méltóztatott kinevezni.

A magyar emigráció egy emléke. A Magyar Nemzeti Múzeum újabb szerzeményei között van egy eléggé testes kötet a következő címmel: «Rövid magyar történet kérdésekkel és feleletekkel. Guyon Mária és Victor tanítványaim számára szerkesztém Damaskusban 1851/2. Pap János» (könyvtári jegye: 1975. Qu. Hung.). A szerzőről Szalczser Sándor «A magyar emigránsok Törökországban» (Pécs, 1893) című könyvében olvashatni: Honvédfőhadnagy volt Bem erdélyi seregében s a szabadságharcz leverése után Törökországba bujdosott. Itt Szulejmán név alatt beállt a török hadseregbe, de megmaradva keresztény hitében, mint Kmetty és Guyon: 1861-ben Olaszországban állt be a magyar emigránsok közé. A kiegyezés után búcsút mondvá a kalandoknak, hazájába tért s hivatalt vállalt. Szerette elbeszélni viszontagságos életét s az ő elbeszéléseiből írta meg Szalczser említett könyvét. E könyvben olvassuk (154. l.), hogy Guyon tábornok — török nevén Khorsid pasa — Pap Jánost választotta segédtisztül. A következő szavakat intézte hozzá: «... hadsegédemnek kívántam; jöllehet inkább *magyar* nevelőre volna szükségem gyermekeim mellé». Hogy Pap János nevelőnek is meg akart felelni, annak bizonyossága ez a könyv, mely 1910-ben került a múzeum birtokába.

A magyarok történetét elég részletesen mondja el, lángoló gyűlölettel a Habsburg-ház iránt, melynek el nem mulaszt kifejezést adni minden lépten-nyomon. A történelem az 1848 márcziusi események tárgyalásánál szélesedik ki. Itt Szilágyi Sándor «A magyar szabadságharcz vezérférfiai», 1850-ben névtelenül megjelent munkáját használja forrásul s innen írja ki a vezérférfiak élénk, népszerű, de nem mindig megbízható jellemzését. Innen veszi Görgői elleni gyűlöletét, bár ez amúgy is természetes Guyon segédtisztjétől, mert a tábornok tudvalevőleg mindig Görgői ellensége és Kossuth

lelkes hive volt. Pap János egy «Görgei átka» című igen selejtes költeményt is mellékelte művéhez, mely alá a Vörösmarty nevét írja. Elbeszélésébe különben más költeményeket is belesző Petőfőtől, Sárosy Gyulától stb., nyilván, hogy fiatal növendékeit jobban föllelkesítse. Közül több magán- és hivatalos levelet is, melyeket szintén Szilágyi művéből írt ki.

Munkája emlékiratszerűvé lesz az erdélyi hadjárat tárgyalásánál. 1849 február 6-án csatlakozott Bemhez Ihász őrnagy zászlóaljával, hol mint őrmester szolgált. Élénken írja le a piskii csatát, a hol életveszedelemben forgott, mikor bajtársaival együtt átgázolt a félig befagyott vizen sűrű golyózáporban. Nem tagadja, hogy őket is elragadta a harc vad-sága, mert bizony leszúrták a kegyelmet kérő osztrák katonát is: «sokkal több dolgunk volt, minthogy foglyokkal bajoskodjunk». Elbeszéli aztán Bem csodálatos gyors hadjáratát, a melylyel hatalmába kerítette Erdélyt. Nagy nélkülözésen mentek át; egyszer négy nap négy éjjel nem aludtak s Pap János boldognak érzi magát, hogy feje alá teheti borjútját, köpenyébe takarózhat s elhalhatik a hóban. Ott látja az öreg Bemet, a mint tábori tűz mellett melegszik a közlegényekkel egysorban. Hajnalra megered a csendes havazás s Pap Jánost is egészen betakarja fehér lepellel, mire fölkel. Akkor nevezik ki hadnaggyá.

Az egész könyv kétségkívül jó olvasmány lehetett arra, hogy valakit lelkes magyarrá neveljen. De a sors nem úgy akarta. Guyon Richard igazi típusa volt a nemes kalandornak, a kit nem az anyagi vágyak, hanem a lelkesedés s a dicsőség vágya visz keresztül az egész világon. Az angol főúr ifjú korában Portugáliába megy, majd az osztrák hadseregbe lép. Magyar asszonyt vett feleségül s lett a szabadságharc egyik legbátrabb, legmerészebb bajnoka, hogy végül mint Khorsid pasa török földbe térjen örök nyugalomra. Holta után családja Párisba költözött s Guyon Victor, Pap János egyik tanítványa, újra hazát cserélve, francia katonai szolgálatba lépett. V. J.

Újabb adat Székely István Krónikájának 1558-iki kiadásáról. Hogy Székely Krónikájának 1559-iki krakkói kiadásán [RMK. I. 38.] kívül egy 1558-iki ugyanottani első kiadása is volt, arról a Magyar Könyvszemle f. é. 53-ik lapján 442. sz. a. közölt adalékon kívül bizonyosságot tesz Szenczi Molnár Albert is, ki «Nova Grammatica Ungarica... Hanoviae. 1610.» című művének «Epistola Dedicatoriá»-jában, hol a 13-ik lapon erről az általa legrégibb magyar könyvnek tartott, de ma már egy példányban sem ismeretes kiadásról így emlékezik meg: «*Omnium librorū quos adhuc cōquirere potui, vetustissimus est, Chronicon mundi, Ungaricē scriptū à Stephano Székely; editū Cracoviæ in Polonia Anno 1558.*» A Szenczi Molnár által Székely Krónikájából vett idézetek közül az elsőnek szövege eltér az 1559-iki kiadásétól, a mennyiben István királynak a 14-ik lapon 48. sorszám alatt említett neve — «48. *Stephanus Rex.*» — az 1559-iki kiadás idézett 150-ik levelének b lapján nem fordul elő; ott a névsor 47. sorszám alatt Geiza-val végződik [«47. Geiza»]. Az 1559-iki kiadásból hiányzó «48. *Stephanus Rex.*» szavakat nem Szenczi Molnár töltötte be az idézetbe, mert ő, ha az idézetbe valamit magyarázatul betoldott, azt szegletes záró-

jel közé tette, mint pl. a 17-ik lapon az *«Eszter kiraly»* szavakat. A *Szenci Molnártól* idézett részletek, melyek közül a második és harmadik a 15—18. lapokon található, az 1559-iki kiadásban is ugyanazon lapokon találhatók. [A második idézésnél azonban a *«fol. 124.»* helyett *«fol. 142.»* olvasandó]. Megjegyzem végül, hogy *Sándor István* nemcsak az említettem [Keszemle. 1911. 53. l.], németből magyarra fordított művének előbeszédében szól az 1558-iki kiadásról, hanem *Magyar Könyvesházának* 2-ik lapján is. Ezek az adatok *Szabó Károly* figyelmét kikerülték.

Harsányi István.

Az országos levéltár új épületéről a Századok szeptemberi füzetében hosszabb közleményt olvashatunk. A közlemény szerint az új palota, melynek vázlatterveit Pecz Samu, műegyetemi tanár készítette, a Várban, a Bécsi kapu-téren fog épülni 3,200.000 K költséggel. A monumentális épület három részre tagozódik: középpütt lesz a hivatalokat magában foglaló rész, két oldalt a levéltári raktárak, melyek 12 embermagasságú emeletre vannak tervezve. A raktárak belső oszlopai s minden második földem vasbetonból, az irattári állványok pedig kovácsolt vasból készülének. A hivatali részben a félemeletre a 12 m. hosszú, 7 m. széles felülről világított dolgozó terem, az első emeletre a főlevéltáros hivatalos helyiségei, a kézikönyvtár és két levéltáros dolgozószobája, a második emeletre egy levéltáros és öt allelevéltáros részére egy-egy szoba és a vizsgálatok terme, a harmadik emeletre pedig három allelevéltáros és a gyakornokok hivatalos helyisége jön. Hogy ez a rangsorszerinti elhelyezés a tényleges követelményeknek meg fog-e felelni, azt a jövő fogja megmutatni. A román stílusban tervezett épület dunai főhomlokzata faragott termésköböl, a mellékhomlokzatok és a külön álló igazgatósági épület façadejai pedig jobbminőségű téglából készülnek.

Mit olvas a magyar nép? Erre a kérdésre érdekes felelet az az összeállítás, melyet lapunk szerkesztője közöl a *Múzeumi és Könyvtári Értesítő* f. é. 2—3. füzetében megjelent tanulmányában. Az adatokat a szerző a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa fenhatósága alá tartozó népkönyvtárak 1909. évi forgalmi kimutatásaiból merítette és csoportosította. A jelentéstételre köteles 552 könyvtár közül 263 erre a kérdésre csupán általánosságban mozgó választ adott s beérte a legkedveltebb írók felsorolásával, 185 könyvtár ellenben minden név mellé a kölcsönzések számát is kitette.

Az első csoportba tartozó 263 könyvtár közül 232 Jókai Mórt vallja legkedvesebb írójának, a második a sorban, de a vallomások számát tekintve, messze az első mögött Mikszáth Kálmán 145 szavazattal, a harmadik Benedek Elek, a kire 134 szó esett, míg a negyedik idegen szerző: Jules Verne, a kire 104 könyvtár szavazott. Száznál kevesebb könyvtár sorolja legkedveltebb írói közé Gárdonyi Gézát (84 könyvtár), Gaal Mózes (77), Vas Gerebent (66), Rákosi Viktort és Jenőt¹ (50), Herczeg Ferenczet (39),

¹ Sztévalasztani bajos a rájuk vonatkozó adatokat, mert a legtöbb könyvtárkezelő nem teszi ki a keresztnevet.

Eötvös Józsefet és Károlyt (35) és Jósikát (32). Örvendetes jelenség Beniczkyné (37 eset), Marlitt (16 eset), May Károly (3 eset) és Ohnet (9 eset) háttérbe szorulása, a mi ez írók fokozatos kiküszöbölésében leli magyarázatát Annál elszomorítóbb jelenség, hogy költőinket alig olvassák: Aranyt 19, Petőfit 16, Tompát pedig csak 5 könyvtár tartotta érdemesnek a megemlítésre s talán ezek is inkább honoris causa tették!

Bármily érdekesek is azonban ezek az adatok, az írók tényleges kedveltségéről képet nem adhatnak, mert a nevek pusztá felsorolása nem sejteti velünk, hogy hol kezdődik minden egyes jelentéstartó név a népszerűség fogalma. A kérdésnek ezt az oldalát világítja meg az a 185 könyvtár, mely a legolvasottabb szerzők lajstromán az egyes írókra vonatkozó kölcsönzések számát is feltünteti. A legolvasottabb író ebben a csoportban is Jókai, akit 161 könyvtár említ föl. Műveiből e 161 könyvtárban összesen 19.937 kötetet olvastak; a legtöbbet, 1911 kötetet, a hódmezővásárhelyi közkönyvtárban. Minthogy e könyvtárban a szépirodalmi olvasmányok összege 11.123 kötetre rugott, Jókaira egymagára a szépirodalmi forgalom 17⁰/₀-a jut. Vannak azonban könyvtárak, melyek forgalmában Jókai még nagyobb százalékkal szerepel. Így Ódombovárt a szépirodalmi olvasmányok 25⁰/₀-a, Temesvár-Erzsébetvárosban 37-5⁰/₀-a, Petrilla-Deákban 50⁰/₀-a s Besztercebányán 55-1²/₀-a írható Jókai javára. Mikszáth 111 könyvtárban szerepel, de a kölcsönzések végösszege csupán 6176 kötetre rüg. Legtöbbet a pécsi központi könyvtárban olvastak tőle, 620 kötetet, a mi az egész szépirodalmi forgalom 13⁰/₀-ának felel meg. Benedek Elek csak 91 könyvtár jegyzékében szerepel, de az olvasott kötetek számát tekintve, túlszár Mikszáthon s így tulajdonképen Jókai után ő következik. Az ő művei 8662 kötetel szerepelnek e 91 könyvtár forgalmában. A maximumot: 839 kötetet a kismányai könyvtár érte el, a mi e könyvtár szépirodalmi forgalmának 31-5⁰/₀-át teszi. Mikszáthot, az olvasók számát tekintve, majd hogy eléri, bár csak 75 könyvtár említi meg. Jules Verne, a kire e könyvtárak forgalmában 5260 kötet jut. A legtöbbet a hódmezővásárhelyiek olvasgatták: összesen 890 esetben, a mi az ottani forgalom 8⁰/₀-át képviseli. Ha a közkedveltség megállapításánál nem a szavazatok számát, hanem az illető íróra eső kikölcsönzések mennyiségét vesszük irányadónak, akkor ötödik helyre Gaal Mózeset kell tennünk, a kitől 51 könyvtárban 3717 kötetet olvastak (százon felül volt a kikölcsönzések száma 6 könyvtárban, a legtöbb 1013 kötet Kismányán), a hatodik hely Gárdonyi Gézáééé meg, a ki 65 könyvtárban 2550 kötetel szerepel (százon felül volt a kikölcsönzések száma 6 könyvtárban, a legtöbb 182 kötet Temesvár-Erzsébetvárosban); a hetedik Beniczkyné B. Lenkééé, a ki csak 13 könyvtár jegyzékében szerepel ugyan, de sajnos, 2298 kötetel (százon felül állt a kikölcsönzések száma 7 könyvtárban, a legtöbb: 1295 kötet Hódmezővásárhelyt); a nyolcadik helyre, de Beniczkynével majdnem egy vonalba kerül Vas Gereben, a kitől 52 könyvtárban 2278 kötetel olvastak (százon felüli kölcsönzések száma 5, a legtöbb 413 Pécsen); kilencedik a sorban a két Rákosi, a kiknek műveit 37 könyvtárban 1417-szer vették igénybe (százon felüli esetek száma 4,

a legtöbb, valamennyi Rákosi Viktortól, 308 kötet Nagykanizsán, míg Rákosi Jenőnek Galántán volt a legtöbb olvasója: 50, a mi igen szép szám, ha meggondoljuk, hogy egyetlen munka: A kis Kelemen története útján éretett el) és a tizedik helyen áll Herczeg Ferencz, akinek művei 18 könyvtárban 1325 kötetes forgalmat értek el (százon felül állt a kölcsönzések száma 5 könyvtárban, a legtöbb: 283 kötet Pécsen). Érdekes, hogy br. Jósika Miklós, noha 20 könyvtár kedvelt írói közt szerepel, csupán 748 kötetes forgalmat volt képes elérni. Nem kevésbé figyelemre méltó a kikölcsönzéseknek az a viszonylag elég jelentős száma, melyet egyik-másik könyvtárban a kevésbé általánosan kedvelt írókra nézve is kimutatnak. Így pl. Baksay novellás kötetei Lajtaufalun 59-szer, Tatabányán 36-szor és Békés-Bélmegyeren 21-szer voltak kézben; Dickens Bicskén 75 kötetnyi forgalmat ért el, Tolsztoj és Csehov a kistapolcsányi kimutatásban 30—30 kötettel szerepelnek; Abonyi Lajosról Pécsen 316, Bicskén 100 kötetnyi forgalmat mutatnak ki; Bársony István csupán négy könyvtár kimutatásában szerepel, de ez 202 kötetnyi forgalmat jelent; két legnagyobb költőnk közül Arany 12 könyvtárban 357 kötetnyi (a legtöbb 142 kötet Dettán), Petőfi 9 könyvtárban 324 kötetnyi (a legtöbb 55 kötet Csongorban) forgalmat képvisel.

Az ismeretterjesztő olvasmányokat illetőleg kérdőíveink igen szűkszavúak. Az a pár adat, a mely ebbe a körbe vág, azt a föltevést igazolja, hogy elsősorban a hazai történelem (s ebből is főleg: két korszak a kuruczkor és a szabadságharc), azután meg az útleírások érdeklik a mi népünket. Ime a rendelkezésünkre álló adatok: Brankovics: A magyar szabadságharc története Pápán 46-szor, Krizbán 8-szor kölcsönöztetett ki: Brózik földrajzi műveit Baksán 48-szor vették igénybe; Erdődi útleírásait a felsőbalástyai tanyai nép (Szeged) 19-szer használta; Endrődi Magyar hölgyek életrajzai Kisszerdahelyen 5 kikölcsönzést ért; Gracza műveit Csongorban 48-szor olvasták; Szalay-Baróti műve Békés-Kamutkerten 22 kötetnyi, a Szilágyi Sándor-féle Talpason 7 kötetnyi forgalmat adott; Sztérenyi Hugót Erdévikén 18 esetben, Szivos Bélát Szerepen 11 esetben, Smiles-t Egyházasszeződön 8 esetben s Thaly Kálmánt Kézdi-Vásárhelyen 15 esetben olvasták.

Valósággal revelációkép hat a kecskemét-gáttéri vándorkönyvtár könyvjegyzéke, melyet a kezelő, id. Kovács József, az egyes könyvek 1909-iki használati eseteinek pontos feltüntetésével ellátva terjesztett a Tanács elé. Minthogy ez a jegyzék a szinmagyar földmivelő nép lelki világának valósággal tipikus dokumentuma, egypár adatát a következőkben ismertetjük: A kikölcsönzések zöme: 65 kötet a Jó könyvek című vállalat hét kötetére esik; ez után jó Móka bácsi Legszebb magyar meséinek két kötete, mely 46 kötetnyi forgalmat képvisel, Böngérfi Tündér Ilonája (24), Jókai: A magyar nemzet története (17), Nagy Miklós: Kossuth Lajos és Radó V.: Magyar népmondák (11—11), Baróti: Ezer év, Boldogháza, Falk: Erzsébet királyné, Jakab: Marosszéki történetek, Jókai: A janicsárok, Jósika: II. Rákóczi, Petőfi: Költemények (10—10), András a szolgaleány,

Arany: Az első lopás, Benedek: A magyar népköltés, Garai: Szent László, Gárdonyi: Az én falum, Göre Gábor, Gáspár: 40.000 mérföld, Gauss: A búrok földjén, Nagy M.: Az uralkodó család, Radó V.: Gróf Benyovszky, Sziklay: Hany Istók története, Tóth Sándor: A kuruczkirály (9—9), Abonyi L.: Magduska öröksége, De Amicis: A szív, Böngérfi: Az állhatatlan herczeg, Brankovics: Szabadságharcz, Gaal: Kujak A. keleti utazása, Benardin de St. Pierre: Pál és Virginia, Hoffmann: Mindenki a maga szerencséjének a kovácsa, Mayne R. Vilmos: A hajósinas, Radó: Robinson Crusoe, Szabó J.: A falu őrangyala, Szalay: A tatárjárás, Twain: Koldus és királyfi, Verne: A bundák hazája, Vörösmarty költeményei (8—8), Beniczky: Az első nyom, Csulak: Székelyföldön, Defoe: Robinson, Gaál: Szent István, Holyoake: Segíts magadon, Jókai: Népvilág, Kincs István: Tanulmányos történetek, Markó F.: Amerika fölfedezése, Radó: Ezeregy éjszaka, Sajó A.: A császár kenyere, Tábori: Gábor Áron, Verne: Utazás a holdba (7—7 esettel). Az ismeretterjesztő művekre érdekes adatok még a következők: Bornemisza: Hasznos madarak védelme (2), Borovszky: A honfoglalás története (4), Braidwood: Anyák tanácsadója (4), Csiky: Mithologia (3), Csánki: Rajzok Mátyás korából (5), A magyar emigráció (2), Endrődi: Századunk irodalma (1), Erődi: A szentföldön (5), Gaal M.: Mária Terézia (6), II. Lajos (2), Gracza: Márcz. 15. (2), Gyulai: Vörösmarty élete (3), Hanusz: A magyar haza (2), A magyar Alföld (1), Dél-Európából (5), Hensch: Szántás-vetés, Herman: A madarak haszna (1—1), Kane, a sarkutazó (4), Kardos: Magyar szépirodalom tört. (1), Lázár: A népvándorlás (3), Kálmán király (1), Márki: Dósa György (5), Molnár: Szőlőművelés (1), Monostori: Szarvasmarhatenyésztés (2), Oláh: Az ember és az egészség (3), Sebestyén: Az Árpádok története (4), Szegefi: A világ csodái (4). Ellenben szomorú tünet, hogy a helyes gazdálkodásra vonatkozó könyvek legtöbbjét egyetlen egyszer sem vették igénybe.

Ez adatok egy része egyik könyvnyomtatásunk buzgóságából a napi sajtót is bejárta. A hozzáfűzött kommentárok közül a magyar néplélek nem ismerését tanúsító tájékozatlanságával mulatságosan kiválik a *Világé*, mely népünk izlésbeli hátramaradottságán sopánkodik, a miért Jókait, Mikszáthot, Verne-t kedveli s nem Anatole France-ot, Stendhalt, Balzac-ot vagy Flaubert-t olvassa a magyar olvasóközönség, helyesebben a magyar paraszt, mert hiszen ebből a sorból kerül ki a népkönyvtárak olvasóközönségének a zöme. Ezzel szemben leszögezzük a mezővárosi népkönyvtár kezelőjének 1910. évi jelentésében kifejezésre juttatott panaszát, a mely szerint az ottani közönség annyira bizalmatlan minden új iránt, hogy az újrakötetett kedvelt könyveit sem akarja kézbevenni, mert okoskodásuk szerint csak az a jó, a mit sokan olvasnak s a min meg is látszik ennek a nyoma! Különben is egészen holtbizonyos, hogy a Világ által felsorolt francia szerzőket, a kiknek igaz átértése, tehát élvezése is a kultúrával telített szellemi választottak privilégiuma marad, a francia nép sem olvassa valami nagyon s így népszerűtlenségükről a mi népünk kulturai fejletlenségére következtetni legalább is elhamarkodott dolog.

Observer.

VÁLTOZÁSOK

a magyarországi nyomdák nál 1911. január—szept. hónapokban.

Budapesten.

- Adler Ármin.
VIII., Rákóczi-tér 17.
Adler Árminné Szerdahelyi Erzsébet.
VIII., Rákóczi-tér 17.
Bata János.
VI., Csengery-utca 74.
**Bauer Lajos.
VII., Vörösmarty-utca 14.
Breiner Elemér.
IV., Irányi-utca 19.
**Bruckner Gyula.
I., Attila-utca 13.
Büchler Henrik.
VI., Felsőerdősor 29.
**Einzig Mór.
VIII., Luther-utca 2.
Élet irodalmi és nyomdai rt.
I., Fehérvári-út 17.
**Faludi Sándor.
V., Lipót-körút 12.
Fesztinger Béla.
VI., Szondy-utca 14.
Goldberger Arnold.
VIII., Népszínház-utca 17.
**Guttmann Ignáczné Jelenik Gizella.
VI., Dessewffy-utca 7.
György József.
VIII., Népszínház-utca 25.
Heller Ignácz és Heller Mór.
VII., Izabella-utca 34.
**Klein Samu.
VI., Dávid-utca 41.
Krausz Jakab és Haán Albertné.
VI., Csengery-utca 86.
**Kuderna Ede.
I., Attila-utca 13.
Marbach Henrik és Marbach Bernát.
I., Orlay-utca 2.
Molnár Irén.
V., Nádor-utca 74.
Morva Rezsóné Hőgye Mária.
VIII., Tisza Kálmán-tér 26.
Nagy Mór.
VII., Hársfa-utca 59/b.
Rákosi József és Kohn Hermin.
VIII., Aggteleki-utca 10.
**Reiner Lajos.
IV., Irányi-utca 19.
Reisz Jenő és Neumann Lipót.
VII., Síp-utca 24.
**Rosenzweig Ignácz.
I., Mészöly-utca 4.
Schwartz Mór, Bardócz Sándor és
Vida Henrik.
VI., Dalszínház-utca 10.
**Thalia (T. Faludi Gábor).
V., Csáky-utca 12.
Thalia műint. rt. (Üzv. Somogyi Lipót).
V., Csáky-utca 12.
Waldmann Adolf és Elsass Debora.
VII., Izabella-utca 33.
Weisz Adolf.
IX., Ráday-utca 26.
Werler Péter.
I., Attila-utca 13.

Vidéken.

- Balassagyarmat.
Schlesinger Samu.
Balatonfüred.
Fränckl Adolf.
Békéscsaba.
Staffel János.
Csáktornya.
**Hernstein és Gut.
Füzeggyarmat.
**Lipschitz Lipót.
Kecskemét.
Kecskeméti Ujság ny. v.
(Tul. Dr. Réti Gyula.)
Léva.
**Mercur ny.
Nagyszombat.
Elbert testvérek.
**Winter Zsigmond (T.
Winter Katalin és Pol-
lák Arnold.)
Winter Zsigmond. (T. Pol-
lák Arnold.)
Nagyvárad.
**Helyfi László.
Helyfi László utóda Gut-
mann M.
Tarsoly Béla.
Nyíregyháza.
Feldman és Burger.
Oraviczbánya.
**Wunder Károly.
Pécs.
Függetlenség ny. rt. (Bérlő
Döme Anzelm).
Tóth Antal.
Polgár.
Csohány Mártonné.
**Szabó Fülöp.
Pozsony.
**Back Bernát.
Neuleid Lipót.
Quittner Jakab.
Siklóss.
Cserni és Krenhardt.
Szolnok.
**Hercz Zsigmond.
Ujvidék.
**Bradánovics Koszta,
Külein Mita és Dr. Kna-
szojevics György.
Bradánovics Koszta.
**Miletics Szvetozár (T.
Krufa József és Popovics
Milán).
Fuchs Oszkár és társa.
Zólyom.
Waldmann Zsigmond.

Az egy *-gal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve. A két **-gal jelöltek megszűntek.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le dr. Paul Gulyás.

Quatre livraisons par an; prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XIX. volume. III-e
livraison. Juillet—Septembre 1911.

SOMMAIRE.

	Page
Étienne Kereszty. Les manuscrits de François Liszt au Musée Nat. Hongrois	193
Dr. Paul Gulyás. La bibliothèque publique de New-York et son nouveau palais. (Avec 4 vignettes dans le texte.)	205
Dr. Béla Iványi. L'écriture et les livres à Eperjes au XV—XVI. s. (Deuxième partie, avec 3 vignettes et 1 planche.)	215
Nos bibliothèques de province en 1909.	227
Dr. Hiador Sztripszky. Les plus anciens monuments typographiques des Ruthènes de Hongrie. (Fin, avec deux vignettes et 1 planche.)	243
Indicateur officiel. La Bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le II. trimestre de 1911	263
Littérature. E. Morel: La librairie publique. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> . — K. Friese: Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin. Par <i>Σ.</i> — A. Staerk: Les manuscrits latins à la bibliothèque imp. de St. Petersbourg. Par <i>Σ.</i>	268
Revue des périodiques étrangers	273
Ignace Horváth †. La littérature bibliographique hongroise dans le II. trimestre de 1911	278
Notices. Changement dans la rédaction de la Magyar Könyvszemle. — Ignace Horváth †. — Árpád Tóth †. — Gustave Emich de Emöke †. — Changements dans le personnel de la bibliothèque du Musée Nat. Hongrois. — Un monument de l'émigration hongroise. (<i>E. V.</i>) — Un renseignement nouveau sur l'édition de 1558 de la Chronique d'Étienne Székely. (<i>Étienne Harsányi</i>). — Le nouvel édifice des archives nationales. — Les lectures du peuple hongrois. (<i>Observer</i> .)	280
Changements dans l'état des imprimeries hongroises. Janvier—septembre 1911	288
II. Supplement. La presse périodique hongroise en 1910. I. Les journaux hongrois. II. Les journaux étrangers. Par <i>Étienne Kereszty</i> . III. Les revues. Par le <i>dr. Guillaume Fitos</i> . Appendice. Statistique des journaux et des revues en langue hongroise d'après M. <i>Joseph Szinnyi aîné</i>	1—91

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle*
Budapest, Musée National Hongrois.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ívnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvtárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimere a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, IV., *Ferenciek-tere 2.* A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—18. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM
SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÁNAK
KÖZLÖNYE

A NM. VALLÁS- ÉS KÖZOKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM MEGBÍZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

DR. GULYÁS PÁL

*1911. évi folyam * IV. füzet.*

BUDAPEST

KIADJA A M. N. MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁRA.

1911.

TARTALOM.

	Lap
Dr. Fabó Bertalan. Az Esterházy tabulaturás könyv kora (Két szöveg- képpel.)	289
Dr. Áldásy Antal. A düsseldorfi és karlsruhei levéltárakról	293
Dr. Iványi Béla. Az írás és könyvek Eperjesen a XV—XVI. században. (Harmadik, befejező közlemény.)	301
Dr. Gulyás Pál. A velencei szent Márk-könyvtár és Grimani breviariuma	319
Dr. Zambra Alajos. A Széchényi Orsz. Könyvtár quart. ital. 58 jelzetű kodexe, tekintettel az olaszországi Attila mondakörre	332
A könyvtári könyvkötés szabályai	344
Magyar Könyvesház. Adalékok Szabó Károly régi magyar könyvtárának I. kötetéhez. (Harsányi Istvántól és dr. Todorescu Gyulától.)	352
Tárca. Jelentés a M. N. Múzeum Könyvtára állapotáról az 1911. év III. negyedében	355
Szakirodalom. Barcza Imre: A magyar bankkérdés és vámpolitika iro- dalma. Ism. dr. Gulyás Pál. — Deák Geyza: A könyv és a könyv diszítése. Ism. dr. Gulyás Pál. — Sztripszky Hiador és Alexics György: Szegedi Gergely énekeskönyve XVI. századbeli román fordításban. Ism. dr. Melich János. — Giovanni Nicci: Catalogue raisonné des premières impressions de Mayence. Ism. Sz. — Hans Tietze: Die illu- minierten Handschriften der Rossiana in Wien-Lainz. Ism. Gp. — Dudley How Miles: The influence of Molière on restoration comedy. Ism. dr. Gulyás Pál. — Lantos Á. 9—10. sz. könyvjegyzéke. Ism. G. P.	359
Külföldi folyóiratok szemléje. Deutsche Literaturzeitung. XXXII. 26. 27. 34. 37. 39. — La bibliofilia. XIII. 4. 5—6. — Le bibliographie moderne. XIV. 82—84. — Revue des bibliothèques. XXI. 4—6. — Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXII. 1—6. — The library journal. XXXVI. 7. 8. 9. — The library world. XIV. 61. 62. 63. — Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen. II. 1. 2. — Zeitschrift für Bücherfreunde. Uj f. III. 4. 5. 6. — Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXXVII. 7—8. 9—10.	372
Dr. Fitos Vilmos. A magyar bibliográfiai irodalom az 1911. év III. ne- gyedében	377
Vegyes közlemények. Dr. Melich János múzeumi ör kitüntetése. — A Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Szövetség 1911. évi közgyűlése. — A tudományos akadémia könyvtára 1910-ben. — Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1910-ben. — A budapesti közs. nyilvános könyvtár és közmívelődési intézet tervpályázata. — Magyar könyvtár a berlini egyetemen. (G. P.) — A Robert Hoe-féle árverés. (Bibliofil.) — A német közkönyvtárakban lévő inkunábulumok számáról. (G. P.) — Külföldi könyvtárakról. — Költemény sz. hang nélkül. (Sz.) — A berlini könyv- kötő szakiskola mesteriskolája. (G.) — A belga posta a népkönyvtár- ügy szolgálatában. (T.)	379
Név- és tárgymutató	390

AZ ESTERHÁZY TABULATURÁS KÖNYV KORA.

DR. FABÓ BERTALANTÓL.

(Két szövegképpel.)

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának írásszakértői már nyolcz évvel ezelőtt, mindjárt a könyv feltalálásakor kifejezést adtak abbeli véleményüknek, hogy a szövegtöredékek írásvonásai írásmódja alapján ez az énekes könyv, jobban mondva zenés könyv a XVI-ik századból, valószínűleg annak végéről való; evvel ellentétben a magunk véleménye akkor is az volt, hogy az a XVII-ik századból, az 1660—1670 körüli időből való. Meggyőződésemmé azóta sem változott semmit se és külső és belső, formai és tartalmi okok egész tömege készlet arra, hogy ahhoz ma is erősen ragaszkodjam. Az okok csoportja nagyjában a következő.

1. Némely zenész ortografiája és betűvetése — sokszor még a legnagyobb tehetségeké is — évtizedekkel, sőt fél száz évvel is elmaradottabb, mint a korabeli nagy poétáké és íróké; lásd Goethét és Beethoven-t, nálunk Csokonai-t és Csermákot; ez az érv tehát egymagában igen kevés; különben is a Kájoni-kodex szövegtöredékei (kimutathatólag 1661-től kezdve) betűvetés tekintetében a tabulaturás könyvhöz képest semmi haladást nem mutatnak. Erről különben még lesz szó.

2. A tabulaturás könyvben rengeteg sok internacionális táncnóta van; többek között courante és gagliarda stb. Ha az a XVI-ik századból, Bakfart vagy Balassa idejéből származnék, akkor nem ezek a tánczok,¹ hanem ezek helyett a passamezo,

¹ A courante, sőt a gagliarda is nyugaton (Franciaország) már szóróványosan a XVI-ik század végén, Nyugat-Németországban már 1612-ben fölmerül: de mifelénk csak ötven évvel később terjedt el és ezért igen kell néznünk és vizsgálnunk, hogy bizonyos nóták, tánczok mikor jutnak el Bécsbe és hozzánk. Pl. A *Cesti*-nek nagy parádés, lovas *carrousses* ballet-

kintve — az orgona-tabulaturákban való egyezése nem véletlenség, hanem fejlődéstörténeti egyidejűség. Ha az énekeskönyv a XVI-ik századi Magyarországból származnék, akkor annak kótairásmódja vagy a Tinódi Sebestyén egyházas kótairása vagy a Bakfartéhoz hasonló lant-tabulatura volna, mert *akkor* ez volt a kor divatja.

5. Nunc venio ad fortissimum. A szövegtöredékek alapján ki lehetett keresnem a nóta alá való verseket (kettő kivételével a melyek még feltalálhatlanok); nos ezek a versek mind XVII-ik század-beliek, már Thaly Kálmán ilyeneknek deklarálta őket és tekintve, hogy azok mind a Mátrai kodex-ből, a Szentsey énekes könyvből és a Vásárhelyi dalos könyvből valók¹ azok csak a XVII-ik századból sőt a XVII-ik századnak második feléből keltezhetők.

Amint a dallamok rithmizálásánál, úgy azok kormeghatározásánál is (egyebeken kívül) ez a néhány vers volt és marad az én legnagyobb erősségem. Az ellenkező véleményt vitatóknak ezen verseknek a XVI-ik századból való származását kétségbevonhatatlanul kimutatni volna a legelső kötelességük. Addig csak makacskodnak.

¹ Pl. «Térj meg bujdosásidból» Vásárhelyi daloskönyvben fordul elő; «búm elfelejtésére» a Mátrai kodex-ben; «Sokat szólnak most én reám» a Szentsey daloskönyvben; «Óh kedves fülemülécske» (Thaly vitézi énekek 248. oldal), de hasonló tartalmú vers Zrínyi Miklós költeményei között is van («Zengedező raj méhecske») és Esterházy Pál nótás listájában 1666. körül is ott van a «Fülemüle éneke»; «Égő lángban forog szivem» Mátrai kodex, a mint a Vásárhelyi daloskönyvben lévő kivételével azokat Thaly már félszáz év előtt közölte. Zrínyi kis költeményére még 1903-ban Vargha Gyula úr figyelmeztetett; boldogult Thaly Kálmán, a kit elsőik között értesítettem személyesen a nótáskönyv tartalmáról sem mondta nekem, hogy ő ezeket a verseket többé nem tartja a XVII-ik századból valónak, hanem fél vagy egész száz évvel korábbinak. Az Esterházy Pál nótáslistájában ott van a «galiárda» továbbá «Én vagyok a messze földről repülő kis madár», a mely vers egész terjedelmében megvan az újjonnan felfedezett és Erdélyi Pál által ismertetett Teleki énekeskönyvben 1656-ból. (Erdélyi Múzeum 1907.); ugyancsak ott van a «Térj meg bujdosásidból is», a melynek versszövege a Vásárhelyi daloskönyvben, dallama (szövegkezdéssel) épen az általunk felfedezett és a XVII-ik század második harmadára datált énekeskönyvben. Mindez adatok — merítve a *XVII-ik század második feléből* való öt verseskönyvből, egy nótáskönyvből és egy nótáslistából — egy összefüggő láncz, a melyet szét nem szakíthat az az ötlet, hogy a pár sornyi szövegtöredék betüvetése a XVI-ik századba menne vissza.

A DÜSSELDORFI ÉS KARLSRUHEI LEVÉLTÁRAKRÓL.

DR. ÁLDÁSY ANTAL TÓL.

Az 1910. év folyamán a brüsszeli nemzetközi levéltárnoki és könyvtárnoki kongresszusra történt kiküldetésemmel kapcsolatosan az újabb német levéltárak közül megtekintettem a düsseldorfi porosz állami levéltárat és a badeni nagyhercegségi General-Landesarchiv-ot Karlsruheban, a melyekről az alábbiakban óhajok rövid tájékoztatást nyújtani e folyóirat olvasóinak.

A düsseldorfi porosz állami levéltár nem tartozik ugyan a legújabb építkezések közé, a mennyiben mintegy 10 év előtt épült és azóta, a karlsruheit nem említve, épültek többek között a magdeburgi és boroszlói levéltárak, melyek jelenleg a legmodernebbek. A bambergit, noha szintén csak néhány évvel ezelőtt lett készen, annyiban nem számíthatjuk a modern levéltárak közé, mert ott a levéltári anyag nem magazinokban hanem termekben van elhelyezve, tehát az ú. n. Kammersystemen alapul. Tényleg a düsseldorfi levéltár megtekintése nem is nyújtott különösebb tanúságot, de azért néhány szóval megemlékezem róla, miután tudtommal magyar folyóiratban még nem ismertette senki.

A düsseldorfi levéltár ép úgy, mint általában az újabb levéltárak, külön választja az adminisztratív helyiségeket a magazinoktól. A két épület egymástól 6 méternyi távolságra fekszik, melyeket az adminisztráció épületének első emeletéből kiindulós a magazinépület harmadik emeletére torkolló folyosó köt össze. A magazinhelyiség teljesen kőből, illetve cement- és vasból készült, belső berendezése a Lippman-féle rendszer alapján történt. A raktár hat emeletre oszlik, melyeken végigvezet egy fölvonó gép a levéltári anyag részére, míg a közlekedést az emeleteken végig futó vaslépcső közvetíti. A két épületet egymással összekötő folyosó két oldalt vasajtóval van elzárva

tűzbiztonsági szempontból. A raktárhelyiség hossza 22·58 méter, szélessége 15·28 méter, a hosszoldalt 10, illetve 15 ablak, az épületnek keskeny oldalát pedig emeletenkint egy szélesebb ablak világítja meg. A raktárhelyiségek világításának fokozására, miután a raktárhelyiségbe villanyvilágítás bevezetve nincsen, a raktárfalak fehérre vannak festve, a vasállványok pedig világos szürkére. Minden egyes emeleten 16 kettős és 4 egyes állvány van elhelyezve, a melyek, mint említettük, a Lippmann-féle rendszer szerint, de annak újabb formájában vannak szerkesztve. Az által, hogy kettős repozitoriumok állítottak fel, meg lehetős mély repozitoriumokat nyert a levéltár, a mire az anyag egy részének természeténél fogva szüksége volt. A kezelés megkönnyítésére szolgálnak a repozitoriumokba, úgy azok hosszoldalába, mint keskeny oldalába beakasztható hordozható vasasztalkák, azonkívül kerekeken futó kisebb asztalok. Minden emeleten azonkívül egy nagy asztal van elhelyezve, melyre a levéltári anyag lerakható. Az állványokon elhelyezett levéltári anyag jelzésére, részben állványokra alkalmazott, részben a faszecikulusokra függesztett kartonlapok szolgálnak.

A raktárhelyiségek központi fűtéssel vannak ellátva, de az oly nagyon szükséges szellőztető készülék, melynek hiányát a levéltár nagyon érzi és a melyet a szorgalmas szellőztetés az ablakok segítségével nem pótol, nincs fölszerelve. Ellenben úgy az adminisztratív épület, mint a raktárhelyiség el van látva tűzcsapokkal, a raktárhelyiség földszinti ablakai pedig nyitható vasrácsokkal vannak ellátva.

A raktárhelyiség végén van a fényképező laboratórium. Céljaira a földszinti raktárhelyiségből egy kis részt rabitzfallal elválasztottak a sötétkamra és a szertár elhelyezésére, míg a felvételek részére külön toldaléképület szolgál.

A levéltár anyaga az állami levéltárakban szokásos osztályozás szerint van elrendezve, oklevelek, iratok, kéziratok, azonkívül külön a térképek és genealogiai czimeres táblák. Az oklevelek erős kartondobozokban vannak elhelyezve, melyek méretei 36×25×11 cm. Külön leemelhető fedelük van, azonkívül a dobozok jobboldali hosszfa lecsapható. Az egyes oklevelek papírköpenybe vannak betéve, a melyen az oklevél kelte és jelzete olvasható. Az egyes dobozok homlokzatu-

kon a bennök elhelyezett oklevelek éveit és jelzeteit mutatják. Két ilyen doboz van egymás fölött elhelyezve, mindegyik a kihúzásra alkalmas fogantyúval ellátva. A rendesnél nagyobb terjedelmű oklevelek részére kettős nagyságú dobozok szolgálnak. Az iratok faszcikulusokban vannak elhelyezve, kemény papírtáblákkal és zsinórral átkötve. A faszcikulusok, illetve a levéltár egyes részeiben ezek helyett alkalmazott mappák nem fektetve, hanem élükre állítva helyeztetek el, a jelzet vagy a köteg hátára van rávezetve, a mennyiben pl. bekötött könyvekről, iratokról van szó, vagy pedig erős kartonlapra írva a köteget összekötő zsinorra erősítve.

Az adminisztratív épület földszinten több hivatalos szobát és egy szolgálatot tartalmaz, az első emeleten van a 66 négyzetméter nagyságú dolgozóterem, az igazgató és egy hivatalnok helyiségei, a titkári iroda, szolga szobája és mellékhelyiségek, azonkívül a könyvtár, a mely három egyenkint 2·25 m. magas, két vaslépcsővel összekötött, emeletből áll. A második emeleten néhány hivatali szoba áll rendelkezésre. A dolgozóteremben három dolgozóasztal mellett 12 kutató találhat helyet. Az asztalok 3·30 m. hosszúak és 1·28 m. szélesek. A kutatók a felügyelő hivatalnokkal háttal ülnek, a felügyelő hivatalnok asztala nincs emelvényen elhelyezve. A dolgozó szobában nyert elhelyezést a kézikönyvtár, mely a lexikális és egyéb kézikönyveket, továbbá az alsó-rajnai vidékek történetére vonatkozó könyveket tartalmazza. A dolgozószoba egyenes összeköttetésben áll a könyvtárral, a könyvtárhelyiség egy részében a czédulakatalogusok, a levéltár repertoriuma és folyóiratok vannak elhelyezve. Az adminisztratív épület villanyvilágítással van minden részében ellátva, azonkívül házicsengő és telefon van bevezetve, a mely a magazint is összeköti az adminisztratív helyiséggel.

A terület, melyen a levéltár áll, 2118 négyzetméter terjedelmű, ebből beépítetlen 1148 négyzetméter; a költségek kerek összegben 248.000 márkát tettek ki, a belső berendezés 32.000 márkába került.

A badeni nagyhercegségi Generallandesarchiv Karlsruheban 1905-ben költözködött be a jelenlegi új épületébe, mely Karlsruhe-nak új városrészében, a nyugoti városrésznek sétányain, az

u. n. Hildapromenade-on fekszik. Körülötte más állami épületek feküsznek: a közigazgatási bíróság és a főszámvevőszék. A levéltár szintén elkülönített rendszerben épült, külön van az adminisztratív és külön a raktár helyiség.

Az adminisztratív helyiség földszintjén egy irodahelyiség, a ruhatár és a könyvtár van elhelyezve, továbbá egy kis szoba a katalogusok részére. A könyvtár mellé egy kis olvasóterem van építve. A földszinten van továbbá a dolgozóterem is. Az emeleten a hivatalos helyiségek, az igazgatói irodák, szolgálóhelyiség, stb. vannak elhelyezve. A dolgozóterem 21 méter hosszú és 6 méter széles, az asztalok száma 7, mindegyik két személyre számítva, úgy hogy az összesen 14 kutató fér el. A dolgozószobába egy kis kézikönyvtár is került. A felügyeletet gyakorló hivatalnok emelvényen ül, úgy hogy a dolgozó asztalokat könnyen átténkintheti. A földszinten van még a kiállítás céljára szolgáló helyiség, a mely 75·50 m² terjedelmű. A kiállítási szekrények a müncheni múzeumban használt vitrinák mintájára készültek.

A tisztviselők mindegyikének külön dolgozószobája van, csakis a kezelő hivatalban vannak többen egy szobában. A hivatali szobák tágasak és kényelmesek, kitünően világítva. A mesterséges világítás gázizzófénnyel történik, csakis a repertoriumok részére szolgáló két szoba, a könyvtár és a kiállítási terem vannak villanynyal világítva. A könyvtári helyiség, a mely helynyerés céljából valamivel mélyebbre megy le az alapzatba mint az épület többi része, két emeletre van osztva, melyeket egymástól vasbeton választ el. A könyvanyag befogadására szolgáló vasállványok a betonpadlásba vannak beépítve, számuk 26, összesen 116 polcczal. A könyvtár befogadó képessége 40,000 kötet, jelenlegi állománya mintegy 18,000 kötet. Az adminisztratív épület harmadik emeletét az igazgató lakása foglalja el. A szolgáló lakásai egy külön álló kis épületben nyertek elhelyezést.

A levéltári raktárhelyiséget az adminisztratív épülettel külön épületrész köti össze, a mely három egymástól fekvő egyenként 17½ méter hosszú és 2½ méter széles folyosóból áll. A folyosók a raktárépület pincze, első és negyedik emeletébe torkolnak. A raktárhelyiségben külön, két emeletre terjedő elfalazott helyiségben van a nagyhercegi házi levéltár elhelyezve. E helyiség berendezése rendkívül díszes, a folyosó felé nehéz

vasajtó zárja el. Két emelete keresztülmenőleg kupola-boltozattal van ellátva, padlója beton, a melyre márványnyal szegett csementburkolat került és a rendes szokástól eltérőleg díszes szőnyeggel van borítva. A levéltári anyag befogadására szolgáló szekrények tömör diófából készültek, rendkívül díszes faragással, ajtajukon sárgaréz szellőztető rácsokkal. A családi levéltár helyisége alatt nyertek elhelyezést a nagyhercegi hitbizomány tulajdonában lévő kéziratok, továbbá a rajzok, térképek, valamint a pecsét- és a pecsétnyomógyűjtemény is. A raktárhelyiségek nyolcz emeletet foglalnak magukban, vas és beton szerkezet van mindenütt alkalmazva; az első és második, az ötödik és hatodik emelet között tömör betonfödémek választják el a raktárakat egymástól. Az egyes emeletek 32 ablakon át nyerik a világosságot, a mesterséges világítás villanynyal történik. A világító testek részben a födémekre vannak erősítve, részben hordozhatók, a repozitoriumok szélén alkalmazott kapcsolók segítségével. Az összes vezetékek öntött vas csövekben futnak, a lámpákat vas-kosarak védik. A fűtés alacsony nyomású gőzfűtéssel történik. A raktárhelyiségekben tűzcsapok nincsenek, ellenben tűzicsap van minden emeleten a lépcsőházban, azonkívül tűzjelző készülék a portásnál. A raktáremeletek vasszerkezetű állványokkal vannak ellátva, de más levéltáraktól eltérőleg a levéltári anyag nem vas, hanem fadeszkákra van elhelyezve. E deszkák hossza 1'05 m., mélysége 36 cm., 5—5 cm.-ként eltolhatók. Az egyes állványokon átlag 6 sorban van a levéltári anyag elhelyezve, az egyes deszkák közti üres tér átlag 33 cm.

A levéltár oklevélanyaga Karlsruheban is kartondobozokban van elhelyezve. Az oklevelek egyenkint erős papírköpenyekbe vannak téve, a melyeken az oklevél kelte és a jelzetek olvashatók. A dobozok a düsseldorfi levéltárban használtak mintájára készültek és itt is két-két doboz van egymás fölött. Az összes dobozok száma meghaladja az 5000-et. Az egyes dobozok tartalmát czimpajzskák tüntetik fel. Az iratok faszczikulusokban nyertek elhelyezést és pedig az átköltözés alkalmával a levéltár iratanyaga újból kötegeltetett. A faszczikulusokat kettesével fektették, tartalmuk megfelelőleg jelezve van. A házi és állami levéltár iratanyaga azonban nem fekvő, hanem álló faszczikulusokban van elhelyezve.

A raktárhelyiségekben akasztható és hordozható asztalok szolgálnak az iratokkal való manipuláció céljaira. Azonkívül minden emeleten a raktárhelyiség mellett egy külön szoba áll rendelkezésre a hivatalnokok részére. E szobákat nagyobb terjedelmű szerzemények feldolgozására, vagy pedig a nagyobb terjedelmű anyag átkutatására használják, hogy el kerüljék a munka alatt lévő nagy anyagnak az egyes hivatalnokok szobájába való átvitelét. Az emeleteken keresztül futó felvonó úgy van szerkesztve, hogy nagyobb terhek, a felvonónak egyenesen az udvarra szolgáló ajtaján rakhatók be a felvonógépbe. Az udvarban emelt külön épületben van a fényképező-laboratorium, a mely a központi fűtéshez van csatolva, de télen nehezen fűthető. A levéltárnak egy külön technikailag képzett alkalmazottja van, a ki a fényképfőlvételeket, rajzokat, pecsétmásolatokat stb. készíti.

A levéltári repertoriumok, katalogusok stb. két külön, tűzálló vasajtóval elzárt helyiségben vannak elhelyezve. Ez a két helyiség a Generallandesarchiv legbecsesebb része. A levéltár majdnem a maga egészében tudományosan föl van dolgozva és repertorizálva, úgy, hogy bármely pillanatban fölvilágosítást nyerhet a kutató, hogy az általa keresett kérdésre, személyre vagy tárgyra vannak-e és milyen adatok a levéltár anyagában. Az anyagot czédulakatalogus tartja nyilván, de emellett még bekötött repertoriumok is állanak rendelkezésre. Hogy csak példát említek, e repertoriumok és katalogus segítségével rögtön meg lehet tudni, vajjon a nagyhercezség területén fekvő egyik vagy másik községre, helységekre vonatkozólag találhatók-e adatok a levéltárban és annak mely részében, sőt még azt is meg lehet állapítani, hogy például egy község egyházára, vagy temetőjére stb. van-e adat vagy sem. Azonkívül gondoskodás történt, hogy a levéltár anyaga a kutatás részére nyomtatásban is megjelenjék. Az Inventare des grossherzogt. badischen Generallandesarchiv cz. műből eddig már 5 kötet jelent meg.

Közismert dolog általában, hogy a levéltári ügy egész Németországban, legjobban a badeni nagyhercezség területén van szervezve. Ez irányban különösen a Badische Historische Kommission és annak volt elnöke, Weech, a Generallandesarchiv egykori igazgatója, a mostani igazgatónak, Obsernek elődje szer-

zett magának hervadhatatlan érdemeket. A bizottság működési körébe a nagyhercezség egész területét bevonta és gondoskodott arról, hogy a levéltárak megvédése tekintetében a szükséges intézkedések mindenütt megtétessenek. Ezen intézkedések közé tartozott a nagyhercezség területén fekvő összes levéltárak, községi, lelkészi, magánlevéltárak összeírása és azok nyilvántartása. A községi és plébániai levéltárak összeírása 1908 végére készült el, a földesuri, magánlevéltáraké még folyamatban van ugyan, de a badeni nagyhercezség területén a levéltári állomány nyilvántartási munkája körülbelül be van fejezve. Ezzel kapcsolatosan folyt és tart még most is e levéltárak rendezése és szakszerű feldolgozása, jegyzékbe foglalása. E végből a badeni történelmi bizottság 1906-ban külön szabályzatot és utasítást dolgozott ki, a mely a községi levéltárak rendezésére és felügyeletére vonatkozik. A szabályzat a nagyhercezség területét öt kerületre osztotta föl, minden kerület élén a bizottságnak egy tagja áll mint főfelügyelő (Oberpfleger), a ki az illető kerületben működő felügyelőket (Pfleger) ellenőrzi. Az utasítást a felügyelők részére a bizottság adja meg a badeni belügyminisztériummal együtt. A felügyelőket a minisztérium nevezi ki, az egyes községekkel az illető kerület felügyelője érintkezik. A felügyelők feladata, hogy a részükre kijelölt körzet községi levéltárainak anyagát a megállapított minta szerint rendezzék, jegyzékbe foglalják és tűzbiztos elhelyezésükről gondoskodjanak. A rendezéshez szükséges anyagot a bizottság bocsátja a felügyelők rendelkezésére. Kíváncos, hogy évenként minden kerületben legalább egy körzetnek levéltárai dolgoztassanak fel. A mennyiben több körzetben a rendezési munkálatok be vannak fejezve, ott megtörténik az ellenőrzés olykép, hogy a Generallandesarchiv igazgatójának vezetése alatt a levéltár négy hivatalnoka és a négy főfelügyelő évenként legalább egy körzet levéltárait átvizsgálják és meggyőződnek arról, hogy az előírt munkálatok végrehajtottak. E revízió-munkálatról jelentés megy a főlevéltárnokhoz és onnan a belügyminisztériumhoz. Ha majd az összes községi levéltárak föl lesznek dolgozva és ellenőrizve, az ellenőrzés nem fog megszűnni, hanem továbbra is fennáll és bizonyos, 7—8 évi, időközökben az egyes körzetek újból átrevideáltatnak. A főfelügyelők és felügyelők a rendezési

munkálatok idejére 6 márka napidiját és II. osztályú vasuti jegy költségét, valamint esetleges fuvar- és portódijakat kapnak. A felügyelők az általuk fölvelt levéltári anyagon alapuló közleményeket csak az illető levéltárak tulajdonosainak beleegyezésével tehetnek közzé. E célra a történelmi bizottság közleményei és a Zeitschrift für die Geschichte des Oberrheins szolgálnak.

Az általános szabályzattal kapcsolatosan a történelmi bizottság részletes utasítást dolgozott ki a levéltárak rendezése és repertorizálása tárgyában, a melynek alapján az egyes felügyelők munkálatukat végzik. Az *oklevelek* időrendben helyeztetnek el, palliumokba zárt elhelyezésük kartondobozokban történik. Kéziratokra nézve a bizottság egy külön schémát alkottatott meg, a mely 20 főosztályt különböztet meg megfelelő alosztályokkal. Külön állítatnak fel és osztályoztatnak a könyvek (kéziratok), a melyek tíz főcsoportba osztatnak tartalmuk szerint. Felállításuk főcsoportok szerint alfabetikus sorrendben, az egyes csoportokon belül pedig időrendben történik. Térképek, rajzok, képek külön csoportban, időrendben állítatnak fel. A levéltár anyaga külön e célra beszerzett szekrényben őriztetik. A levéltári jegyzék elkészülte után a jegyzéket a községi jegyző hitelesíti és azután a történelmi bizottságnak a főfelügyelő útján beküldi. A bizottság a jegyzékről két másolatot készítet, az egyik az illető kerületi előljáróságnak adatik át az ellenőrzés céljából, a másik példány az illető községnek küldetik, a mely azt a levéltárban tartozik elhelyezni. A rendezett, feldolgozott levéltárakról készült jegyzék azután a történelmi bizottság évi jelentésében nyomtatásban is közzététetik. Ugyanez áll a magán-, családi, plébániai stb. levéltárakra is.

Ilyen elvek szerint kezelik a levéltári ügyet a badeni nagyhercezség területén. A mint ebből látható, a levéltárak védelmére itt megtettek mindent, a mit emberileg megtenni lehet. Joggal mondhatta a badeni történelmi bizottság 1905. évi XXIII. nagygyűlésén a főfelügyelők nevében a munkálatokról jelentést tevő dr. Albert főfelügyelő, hogy a levéltárak védelme tekintetében a badeni nagyhercezség megelőzte a többi német államok nagy részét. De nemcsak Németország, hanem más államok is irigységgel teljes keserőséggel tekinthetnek a badeni állapotokra, a hol tervszerű munkálattal igyekeznek megmenteni a történelmi kutatás részére a mult emlékeit.

AZ IRÁS ÉS KÖNYVEK EPERJESEN A XV—XVI. SZÁZADBAN.

DR. IVÁNYI BÉLÁTÓL.

(Harmadik, befejező közlemény.)

Meg kellene végül emlékezni a város levéltárában őrzött számadási jegyzőkönyvekről, adó lajstromokról stb. Ezek Zsigmond király korával (1424) kezdődnek, teljes sorozatot azonban — különösen a számadáskönyvek — a XV. század végétől képeznek. Nem bocsátkozhatunk eme páratlanul nagyértékű levéltári anyag ismertetésébe már csak azért sem, mert nem feladatunk e helyen a város levéltárát, hanem a könyveket ismertetni.

A városnak — mint jogi személynek — könyvtára mellett meg kell még emlékeznünk az egyházak, továbbá a magánosok könyveiről.

Irott adataink nagyon szűkszavúan emlékeznek meg az egyházak könyveiről és könyvtárainról. Első adatunk 1478-ból való, a mikor az eperjesi kolostori templom számára egy — valószínűleg egyházi — könyvet vesznek.¹ Hogy ennek a templomnak könyvtára is volt, azt a templom-számadások bizonyítják, melyek szerint 1483—84-ben három ort dénárt fizetnek ki könyvekre.² 1485-ben ugyanennek a templomnak egy misekönyvet, még pedig valószínűleg irottat vesznek, melynek fejében összesen egy forint 56 dénárt fizettek ki.³ Arról az antifonaléről, melyet úgy látszik az eperjesi plébániatemplom számára írt és festett 1501-ben Cathedralis Mátyás, már bőven megemlékeztünk.

¹ 1478. Az eperjesi kolostori templom számadása. Item an *eyn buch* und den pit lewtin dy do habin oem gelwffin LXXXIII. den. Eperjes város levéltára 436. a. szám.

² 1483 február 11—1484. Az eperjesi kolostortemplom számadásának töredéke. Item an den *buchern* III ort den. U. o. 465. b. szám.

³ 1485. Az eperjesi kolostori templom számadásának töredéke. Item czum *mesbuch* das man hat gegeben irbir lewte 1½ frt. Item am *mesbuch* VI den. U. o. 484a. szám.

1507-ben a Szent Lénárd templom jut egy nyomtatott mise-könyvhöz, melyet Cromer György ajándékoz ennek az egyháznak. Magát a misekönyvet Velenczében nyomtatták. Áráról nem maradt feljegyzés.¹

Mindezekon felül tudjuk még azt, hogy 1544-ben — a mint azt már említettük — a főegyház számára a város Bógner Bertalantól vett egy katekizmust.

Ennyit tudunk az egyházak könyveiről.

Hátra van még, hogy a magánosok könyvtáiról és könyveiről megemlékezzünk. Arra, hogy magánosok is vesznek könyveket, első adatunk 1515 körülről való. Ekkor ugyanis Grauscher Jakab fiának, Mártonnak, a ki iskolai tanulmányait végezte, könyvek vételére 2 frtot ad a kiskorú Márton vagyonát kezelő eperjesi tanács.

1517-ben Gáspár babérkoszorúsnak tanítás és *könyvek* fejében Grauscher István vagyonából a tanács 4 forint 48 dénárt fizet ki, 1520-ban pedig György babérkoszorústól ugyanezen István számára 41 dénárért egy nyelvtant vesz a tanács.²

1515-ben Eperjesre vetődik András brassai deák, a ki ezen év februárjában egyik éjjelen részegségében megtámadja szállásukon az épen Eperjesen időző királyi adószedőket is. Ezen tettéért a tanács András deákot elfogatta és rövidesen lefejeztette. Kivégeztetése előtt (február 23-án) kelt végrendeletéből megtudjuk, hogy András könyveket is hordott magával. A végrendelet három «codex»-et sorol fel, egy «Gyöngyök gyöngye» című szótárt, egy poeticát és Valla Lőrincz művét.³

¹ 1507. Anno 1507. providus Georgius Cromer dedit ad ecclesiam sancti Leonardi unum missale impresum, *pressura Venetensi*, quod circa ecclesiam eandem temporibus perpetuis manere debet. Eperjes v. lt. 577a. szám, 16. lap.

² 1515 *táján*. Martino scolari napoti videlicet suo a filio suo Jacob Granscher progeurtum, secundum testamentarium ordinationem quondam providi Johannis Grauscher per dominos in pretorio super *eupcione librorum* vel ad alias necessitates suas quorsum volnerit dati sunt fl. 11.

1517. Anno salutifere incarnationis 1517. Baccalaureo Gaspar pretextu cerborum *librorum* ab eo emptorum et quod ipsum (t. i. Stephanum) annis tribus docuit fl. III. den. XLVIII.

1520. Anno 1520 sabbato post Margarethe Baccalaureo Georgio datus est fl. 1 ex eo quod Stephanum iuvenem eruditiv eidem etiam *pro una grammatica* den. XLI. per dominos de pretorio. — I. h. 758b. 35 és 39. ll.

³ 1515. február 23. (Eperjes). András brassai deák végrendelete, melynek egyik pontja:

«Item vocabularius unus Gemma gemarum dictus Margaretam poeticam

Természetes, hogy ebben az időben inkább egyházi férfiak foglalkozván könyvekkel és tudománnyal, könyvtáraik is jórészt ezeknek vannak.

1516-ban Miklós eperjesi lelkész végrendelezik, a ki végrendeletében könyvei közül egy misekönyvet és egy nagy nyomtatott breviáriumot a Szent Miklós egyháznak hagyományoz.¹

1517-ben János eperjesi plébános, Péter, a szabadművészetek babérkoszorúsa és közjegyző előtt azt vallja, hogy egy bizonyos Simon a maga misekönyvét megőrzés végett a Szent Miklós egyház custosának adta át.²

1519-ben Wolff Lőrincz babérkoszorús élete végét közeledni érezvén, végrendeletet alkot, mely azért nevezetes, mert felsorolja, hogy egy Márk nevű könyvkereskedőnek bizonyos könyvek fejében mennyivel tartozik.

A végrendeletnek vonatkozó része így hangzik:

«Debita, quibus obligatur hae sunt.

Domino Marco bibliopole pro sex allexandris fl. 1 den. XXX.

Pro donatis XVIII. den. LXXXXII.

Pro sex grammaticis Henrici Manni fl. 1 den. LIII.

Pro duodecim Epistolis Bartholomei Coloniensis den. LXX.

Et pro duabus grammaticis fl. 1.

Et pro duabus comediis Plauti den. XIX.»

A végrendelet rendelkező részéből még azt is megtudjuk, hogy Wolff Lőrincznek, a ki egyébként eperjesi iskolamester volt, Seneca tragédiáit Czibner Keresztély eperjesi városi jegyző fiának, a classicus műveltségű Eustáchnak hagyományozta.³ Az 1520-as

Laurentium Valla, hii dicti codices apud magistrum scolo (sic!) in Stropko habentes, pretere a fassus est se unum gladium poszlar habere, qui non esset ipsius proprius sed hospitis in Stropko, apud quem esset suus gladius horwatus proprius, quem postquam hospes ille reddet, debet sibi restitui predicatus gladius poszlar! I. h. 895. szám.

¹ 1516. június 10. Miklós presbiternek, az eperjesi szent Miklós templomban lévő Krisztus Teste oltárosának végrendelete «... calicem suum, ampullas argenteas missale et breviarium suum mayus impresum legavit ad ecclesiam civitatis huius parochialem sancti Nicolai.» U. o. 936. szám.

² 1517. április 16. Péter «arcium liberalium baccalaureus» és közjegyző előtt János eperjesi plébános azt vallja, hogy Simon «calicem suum pacificale, casulas duas ac missale custodi nominate ecclesie» (t. i. Sancti Nicolai) átadta, hogy mindezeket a sekrestyében megőrizze. U. o. 957. szám.

³ 1519. «Laurentius baccalaureus» többek közt «coram ... Jacobo artium liberalium magistro, concionatore civitatis» végrendeletet alkot. Eustachio filio domini notarii tragedias Senece» hagyományozza, a mi a végrendelet végrehajtójának megjegyzése szerint: «Eidem date sunt.» U. o. 1009. szám. — Wolf életére vonatkozó adatokat ld: Magyar Középiskola 1910. évf. 573—74. ll.

években erősen szereplő személy volt az eperjesi származású Chunis Mátyás (egy eperjesi szűcs fia), ki később szepesváraljai plébános volt. Ez írja 1523-ban Zalkán László egri püspökhöz, hogy Krakkóban javai, többek közt *könyvtára is* a tűz martalékává lettek.¹

Innen fogva 1548-ig az írott adatok a könyvtárakról és könyvekről hallgatnak. 1548. október 13-án elhunyt Österreicher Lénárd sárosi kapitány, ennek javai közt a következő kulturális eszközöket találjuk:

Ain compast,

Ain eisen Zirkel,

Item atn mos stab és végül

Sechs grosse Bücher, a melyek azonban — sajnos — névszerint megnevezve nincsenek.²

A XVI. század második feléből a város levéltárában már több könyvjegyzék maradt fenn, legtöbbje a város lelkészének könyvtárát tartalmazza, van azonban köztük polgárok kezén volt könyvtárnak jegyzéke is. A könyveket rendszerint osztozkodások vagy végintézkedések alkalmával írták össze, a mely összeírások néha — sajnos — csak sommásan végeznek a könyvtárral, azonban a legtöbbje mégis címek szerint egyenként felsorolja a könyveket.

Ezek a könyvtárösszeírások időrendben a következők:

1552-ben Feyner Gergely eperjesi polgár halála után, ennek felesége és mostoha gyermekei közt hat eperjesi polgár jelenlétében osztozkodás megy végbe, a mikor Feyner könyvtára szintén összeíratott, de megbecsülve nem lett, a mi kár, mert legalább a könyvek áráról is tájékozást nyertünk volna.

Az összeírás szerint Feyner könyvtárában a következő könyvek találtak:

¹ 1523. július 2. Eperjes. Chunis Mátyás, a szabadművészetek mestere és a theologia babérkoszorúsának levele Zalkán László egri püspökhöz: «Post humilimam servitorum commendationem, ut eadempancissimis rem omnem teneat, neutiquam sine causa redditum meum hactenus distulisse putet quoniam quidem necnibus tum paramentis tum aliis necessariis paratus usque nunc eram fortuna non madique obsecundante infelici omine Gracovie dammificatus igne, ubi in absentia mea et rerum suppelletilia (tametsi curta) et *librorum bibliothecam* funditus exustam amisi.» stb. Eperjes város ltára 1113. szám.

² Eperjes város ltára, 1548. október 13-án kelt okl.

«Ihm Jar 1552 ist geschehenn ein Richtung oder teulung der gutter des ersamen hernn Grigers Feyner fraw noch gelossene wytwe mit yhrenn styff Solnn Matz und deren andernn kynder alle, mit gegenwertigung der ersamen herrn her Hannes tischler, herr Hannes Centurio, herr Hannes weyda, Lenhardt Gerber, Matz tischler, Hannes Scherer.

Item mer bücher: Ein biblia
 Ein haus postil und zwen saxenn spiegel
 Ein Melchioris kliengen
 Augustini Dati institutio imperialis
 Ein Krewterbuch
 Ein kleyne deusche bybel
 Ein problemata Aristotelis
 Buxen mesterey
 Trium librorum de anima Aristotelis
 Item herbarius Magunciae
 Quintus Curcius: proverbialia Salomonis
 Geistliche lieder
 Praelectio Martini Lutheri
Soltar könyve
 Dreyhundert gemeine sprichwort
 Oratio phisica
 Nova scolia Philippi Melanchtoni
 Colloquia Erasmi
 Summa mach bucher 22; syndt nicht geschetz».¹

A mint látjuk Feyner könyvtárában csak egyetlen egy magyar könyv volt és ez nem lehetett más, mint Székely Istvánnak 1548-ban Krakóban nyomtatott Zsoltár könyve, a mely ma már csak három teljesen ép példányban ismeretes.²

Az 1550-es évek elején nem volt Eperjesnek parochusa (pastor Ecclesiae), hanem csak német, magyar és szláv hit-szónoka. 1553 őszén hívták meg Elbingeni Lauterwald Mátyást parochusnak, a kinek a plébánia javait, köztük a könyvtárat is 1553. szeptember 13-án adták át.

A legnagyobb részében theologiai tartalmú könyvtár jegyzéke a következő:

Inventarium librorum venerabili domino paracho presentatorium,
 per senatum, anno 1552. die 13 septembris.
 Concordancia
 Prima pars Lyrae et reliquae partes 3
 Biblia hebraica cum defectu
 Bibliorum germanicorum 2 partes

¹ Eperjes város ltára, 1552.

² Ld. Szabó: Régi Magyar Könyvtár I. kötet 9. lap. 19. szám *Soltar Koenue Szekele' Estuantul magiar nielre forditatott. Krakko 1548.*

- Brencius in Lucam 2 partes
 Hawspostill Lutheri per dominum Mathiam Calinowicz
 Kirchordnung
 Opera Hieronymi 9 tomorum. Deest 3 et 4
 Opera Augustini 10 tomorum cum indice
 Opera Ambrosii 4 tomorum
 Dionysius 2 volumina cum Theophilacto in Epistolas Pauli
 Homeliae Chrisosthomi in Genesim
 Item Chrisosthomi 2 volumina
 Fratris Anthonini 4 volumina
 Aurea Biblia fratris Anthonii Ampigolli
 Institutio Calvinii
 Sermones Augustini 1 volumen
 Martini Lutheri operationes in aliquot decades psalorum
 Opera Lutheri usque ad annum vigesimum
 Aristoteles de auditu phisicorum Lacer. et Gaietanus etc.
 Magister sententiarum cum conclusionibus Thomae Aquinatis
 Fragmentum Quaestionum Thomae Aquinatis
 Origenis 2 volumina
 Ius canonicum 3 volumina
 Gregorius Magnus 1 volumen
 Biblia germanica vetera 1 volumen. Primum deest.
 Summa Angelica
 Bernhardus et Gilbertus super cantica
 Biblia latina vetera
 Rupert Holgot
 In epistolas sancti Petri Martini Lutheri. Deutsch.
 Psegmata Chris(os)thomi
 Guillelmus super 4 libros sententiarum
 Sermones Ambrosii Spirae Tarvisini
 Sermones thesauri
 Mariale Bernhardi
 Philippi Melanchtoni in epistolam ad Romanos
 Philippi Melanchtoni in aliquot capita Genesis
 Ruperti Tnicensis de victoria verbi Dei
 Difficiliorum distinctionum in Genesim interpraetatio Andreae Placo.
 Sarterii Postilla
 Vino Dissidentium locorum
 Casparis Megandri in epistolam Pauli ad Ephesos
 Martini Lutheri: Auslegung der Epistel et Evangelii de Adventu.
 Deuts.
Pelbarti de Themesvar
 De vita Christi, desunt priora, per Leutholfum de Saxonia
 Secunda pars pantheologiae
 Sachsen spieg, zurissen oberlendisch
 Sermones quadragesimales Thesauri novi
 Missale cum defectu
 Lombardica historia
 Isidorus de summo bono
 Sermones fratris Michaelis de Mediolano

Sphaera Johannis de sacro busto
 Rosarium sermonum praedicabilium 2 volumina
 Summulae philosophiae rationalis magistri Nicolai Torbelli
 Farrago rerum theologicarum Vessellii
Ordinarium Ecclesiae Agriensis
Breviarium Ecclesiae Strigoniensis
 Novum testamentum in octavo. Deutsch.
 Pomeranus in Deuteronom.
 Philippi Melanchtoni in Matthaëum
 Erasmi Rotherodami de libero arbitrio
 Domini Martini Lutheri de servo arbitrio
 Commentaria Lutheri in Jonam prophetam
 Operatio Martini Lutheri in psalmum 21. Deus, Deus etc.
 Handlung der Widertauffen zu Zeffigen in Berner gebit.
 Brenenis in Joannem exegesis
 Lampertus in minores prophetas 2 volumina
 Epitome Philippi Melanchtoni in phisicam moralem
 Propheta Daniel Martini Lutheri. Deutsch.
 Das funfftzehend capitell der erstn Epistel ad Corinthos Martini
 Lutheri. Deutsch.
 Libellus Augustini, de disciplina christiana
 Von Ehsachen Brevei
 Tropi bibliaci Dolcz
 Urbanus Rhegius contra unam speciem sacramenti
 Novem libri partim scripti, partim excusi inter quos:
 Arithmetica Boetii.¹

Ezek után a jegyzék a «Hausroth» fölsorolásával véget ér.

A mint a könyvjegyzékből látjuk, a könyvek között magyar vonatkozású csak három van, ezek között is kettő egyházi szerző. A jegyzék Temesvári Pelbártot is megemlíti, de hogy 1483-tól 1521-ig megjelent számos munkái közül melyik volt meg az eperjesi plébánia könyvtárában, azt megmondani nem tudjuk.

A fölsorolt könyvek közül az 1496-ban megjelent *Lombardica historia* az 1502-ban megjelent *Rosarium sermonum predicabilium ad faciliorem predicantium commoditatem* stb., végül Arany-szájú szent Jánosnak «in totum Geneseos librum homiliae» 1523. évi bázeli kiadása ma is meg van az eperjesi szent Ferenczrendiek könyvtárában, 91., 165. és 166. szám alatt.

Nagyon valószínű, hogy ezek a könyvek az eperjesi plébánia könyvtárából, melyet egy ideig a Jézustársaságiak adminisztráltak, kerültek ide.

¹ Eperjes város ltára.

1555—56-ban a boroszlói Wingler Apollo volt Eperjesen a segéd-iskolamester («vice ludimagister»), a ki azután 1556-ban úgylátszik vagy meghalt vagy pedig ott hagyta a városi szolgálatot és máshova távozott, azonban könyvtára, mely főleg tankönyvekből és classicusokból állott, Eperjesen maradt. A könyveket 1556-ban jegyzékbe vették. A rossz latinsággal és még rosszabb írással összeírt jegyzék alapján Wingler könyvtára a következő műveket tartalmazta:

Inventarium auff die bücher, was der her Apollo hot gehot
 Anotaciones in Homerum cami. (?)
 Dialectica et rectorica (sic!) Fpilippi
 Officia Ciceronis
 De oratore Ciceronis
 Dictionarium proprium nominum
 Grammatica Fussenbroti
 Salustius
 Psalterium Spanebergi carmine
 Erasmus de pronunciacione
 Maturinus
 Cripta latina et germanica
 Cause quare et amplex.
 Jesus Sirach latine
 Apparatus latine lingue
 Argumenta latine germanica
 Anotaciones in *Poculika* (sic!) Virgilii
 Libellus argumentorum
 Dialectica sarcele
 Categismus
 Precepta dialoces Tilemi
 Libellus de anima
Fiseka (sic!) Welkurionis
 Dialectica scripta
 Hesiodus
 Categismus Steckelii
 Euchigredium (?) wocabularium
 Categismus Luteri, deucz
 Musica Listeni
 Dionidis gramatica
 Anotaciones in Evangelia
 Anotaciones in officium Ciceronis
 Sentencia sacre scripture partes 4 tail.
 Anotaciones in gramaticam
 Anotata in Eneida Wirgilii
 Anotaciones in evangelia ymater. (?)
 Rudimenta gramatice
 Terencius
 Postilla scripta

Anotaciones is *spalterium* (sic!)

Cantica

Adrianus Cartinalus

Tomus quartus Augusti operum

In retoricam Ciceronis scripta.¹

Azután egyéb javakat sorol föl a jegyzék, melynek külsején ezt a furesa fölratot olvassuk:

«Clavis ad testudinem in schola, cum inventario librorum in schola repertorum et lectisterniorum 1556.»

A mint látjuk, a könyvek legnagyobb része nyelvtan, meg klasszikus író műve, magyar vonatkozású könyv egy sincs.

1559-ben (április 25-én) Tordai (Gelous) Zsigmond és Pesty Ferencz a királyi jövedelmek kezelői nevében Fejérváry János, az eperjesi tanács nevében pedig Zula Kristóf és Ayl Orbán leltározzák néhai Fainer Gergely eperjesi polgár javait. Ebben a leltárban sommásan föl van véve 29 darab különböző kisebb-nagyobb könyv is, de egyiknek a címét sem tudjuk megmondani.

Fainer hagyatékában találtak egy köteg papirost is, a melyet a város vett meg egy forintért.²

1572-ben Cunius Ferencz eperjesi ember volt Olawban iskolamester. Ebben az évben élete végét közeledni érezvén, végrendeletet alkot, melyet 1572, október 17-én Brigg város tanácsa hiteles peccsétje alatt megerősített. Ebben a végrendeletben mindenekelőtt száz talléros alapítványt tesz olyan eperjesi ifjak számára, a kik a vittenbergi egyetemen akarnak tanulni. Egy másik pontban könyvtáráról intézkedik, melyet kölcsönkönyvtárszerű kezelés mellett Eperjes város tanácsára akar bízni. Költeményeit szintén Eperjes város tanácsának hagyományozza. Cunius Ferencz végrendeletének a könyvtárára vonatkozó része egyébként a következő:

¹ Eperjes város levéltára.

² Anno 1559. Inventarium rerum condom Gregorii Fainer, revisum ex permissione regie maiestatis domini nostri clementissimi presentibus Johanne Feyrwary in persona dominorum Sigismundi Torda et Francisci Pesty administratorum proventuum sue maiestatis, in persona vero domini iudicis et tocius senatus cristofforo Zwla et Urbano Ayl iuratis civibus, actum 25 aprilis.

Horologius unus parvus deauratus et pondus auri In armario. Libri diversi maiores et minores 29. Una ligatura papiri quam tulit civias. Solut. pro flor. uno. Eperjes v. ltára.

Meine Bücher geschrybene und gedruckte soll man sie gen Epperies einem erbarn Rath zu schicken, wo etlich knaben aus unser freuntschafft vorhanden weren denselbigen was Ihn dienstlich mit theilen, vo nicht so khan man sie in patria in bibliotheca in perpetuam rei memoriam behaltten, wo ymand darin will lehsen unnd zu seiner notturfft brauchen, den soll man nicht vorsagen allein das man widerumb ein stell.

Ettliche Bucher und partes gehören zur Schulen, als Lexicon

Das Altt und new Testament

Ein Altt Psalterium

Item Kneffellii partes

Vittenbergenses partes.

Die schwarcz Almer mit etlichen Büchern und Carminibus meis soll auch gen Epperies einem Erbarn Rath geschickt werden.»¹

Az eddig felsorolt magánkönyvtárakat úgy számban, mint pedig tartalomban felülmúlja egy bizonyos Korlatinus nevű lelkésznek 1575-ben leltározott könyvtára. Hogy ki volt ez a Korlatinus, vagy hogy hol volt lelkész (pastor), azt megmondani nem tudjuk. Ekkor — 1575-ben — ugyanis Eperjesen Bels (latinosan Belsius) Benedek volt a lekipásztor. A hitszónokok (concionator) nevei közt sem találunk Korlatinus nevet. Nem lehet tehát mást feltételeznünk, minthogy itt valami eperjesi származású egyházi férfiúról van szó, a ki azonban más város vagy egyén szolgálatában állott és nem lehetetlen, hogy élemedett korban szülővárosába nyugalomba vonulva, itt meghalt és könyvtárát elhunytá után leltározták.

Annyi tény, hogy a könyvtár inventáriuma Eperjesen készült, mert a könyvjegyzék írásában az eperjesi városi jegyző kezére ismerünk.

Az érdekes és terjedelmes könyvtár jegyzéke a következő:

Catholica expositio in vetus testamentum

Catholica expositio in novum testamentum

Tomus 1 Lutheri

Tomus 2 Lutheri

Tomus 3 Lutheri

Tomus 4 Lutheri

Tomus 5 Lutheri

Tomus 3 Lutheri in Genesim

In primum librum Genesis Lutheri

In primum librum Moysis Lutheri

Bullingeri in epistolas apostolicas

Bullingerus in Matthaeum et Lucam

¹ Eperjes város ltára.

- Bullingerus in Marcum et Johannem
 Epitome Augustini
 Chrisostomi 3 tomus
 Historiae ecclesiasticae Eusebii etc.
 Tertulianus
 Index Bibliorum Pellicani
 Josephus Historicus
 Musculus in Psalterium
 Musculus in Johannem
 Historiae ecclesiasticae Foxii
 Calepinus
 Chiliades Erasmi
 Commentariorum biblicorum tomus 1 Pellicani
 Eiusdem tomus 5 in libros apocriphos
 Postilla domestica Lutheri
 Polianthea
 Brentius in exodum Amos et judaeorum fabula
 Item Brentius in exodum leviticum Job, iudicum, Amos
 Brentius in Lucam
 Urbani Regii commentaria in Prophetas (az eredetiben áthúzza)
 Urbani Regii prophetiae veteris testamenti de chronologia in apo-
 calepsin Sebastiani Maier commentaria
 Chronologia Anselmi,
 Militis Christiani Erasmo auctore
 Catechesis Brentii
 Enchiridion Eckii adversus Lutherum
 De praedestinatione Johannis Garcaei
 Zwinglii potissima capita in articulos quosdam
 De coena Domini Jacobi Andreae
 De maiestate Domini Brentii, in pergamen
 Apologia Valdensium
 Flacii Illirici de Adiaphoris
Novum testamentum Hungaricum
 Prima pars }
 Quarta pars } *bibliorum Hungar.*
 Pomerani in psalterium
 Oecolampadius in Ezechielem
 Index utriusque testamenti cum concordantiis
 Commentaria Sebastiani Meyer in epistolam ad Corinthos, una
 cum annotationibus Pomerani in omnes epistolas Pauli
 Cyprianus
 Loci communes Stockelii
 Sarcerii in Johannem
 Sarcerius in epistolas dominicales
 Sarcerii in epistolam ad Romanos
 Pericopae Brentii in evangelia dominicalia
 Pericopae Brentii in festorum evangelia et epistolas dominicales
 Spangenbergii in epistolas dominicales
 Examen theologicum
 Onomasticon theologicum Theophili Lebaei

Syntaxis linguae Graecae (áthúзва)
Omnium gentium mores et cantiones Vngaricae
 Conciliationes scripturae locorum Altamerii
 Brentius de poenitentia
 De coena Domini Vestphali et Pauli ab Eizen una cum concordia Saxoniarum ecclesiarum
 Epitome topographicum Vadiani cum Bullingerii adversus cathaptistas
 Philippi Loci communes
 Chronica Carionis
 Palladii in libros Moysi
 Pandectae scriptoriarum utriusque testamenti Ottonis Bruni
Psalterium Ungaricum
 Commentaria crucigeri in Johannem
 Postilla Artacii
 Collectaneae communium troporum Bartholomei Vesthameri
 Conciliationes locorum Vesthameri
 Postilla Philippi
 Mamotrectus super biblia

A hosszúkás papirosra írt leltárnak külsején: «1575. Inventarium librorum pastoris Korlatini».¹

A jegyzékből láthatjuk, hogy a könyvtárban magyar könyvek is voltak. Így az új testamentom, mely vagy Pesti Gábornak 1536-iki, vagy Sylvester Jánosnak 1541-iki, vagy pedig Melius Péternek 1567-ben megjelent újtestamentuma lehet. A magyar nyelvű biblia első és negyedik része Heltai Gáspárnak 1551. illetve 1552-ben Kolozsvárt megjelent kiadása. Hogy az «*Omnium gentium mores et cantiones Ungaricae*» mi lehet, eldönteni nem tudjuk. Végül a magyar zsoltárkönyv vagy Székely Istvánnak 1548-ban Krakkóban megjelent zsoltáros könyve lesz, vagy pedig Heltai Gáspárnak 1560-ben Kolozsvárt megjelent «Soltár»-ja.

Ezen 82 kötetes könyvtár az utolsó, melyet Eperjesen a XVI. századból darab szerint ismerünk, többről ilyen részletesen forrásaink meg nem emlékeznek.

1591-ben valami Daubman János nevű eperjesi polgár javait írja össze három eperjesi esküdt, még pedig — úgylátszik Daubman rokonságára való tekintettel — lengyel nyelven. Daubman javai közt egyetlen egy könyvet is találunk, egy német nyelvű postillát (postilla niemieczka).²

¹ Eperjes város levéltárában.

² Anno Domini 1591, die 19 aprilis.

Consignatio rerum mobilium ex domo Joannis Daubmani susceptarum

A XVI. század hetvenes éveiben volt Eperjesnek egy nagy-műveltségű iskolamestere: Fabinus Lukács, a ki eredetileg a Szepességről származott volt ide. Fia Fabinus Dániel, atyja halála után elszármazván Eperjesről, 1592. december 20-án Késmárkról levelet intéz Eperjes város tanácsához, a mely levélből megtudjuk, hogy Fabinus Lukácsnak is szép könyvtára volt, melyet halála után leltároztak. A leltár --- sajnos --- nem maradt meg, de hogy létezett, azt Fabinus Dániel idézett levelének következő pontjával igazoljuk:

«Noch dem ich auch vernomen, das mein groszgünstiger herr Vatter Lucas Fabinus seliger gedachtnuss derer *von meinen Herrn Vatter verlassenen bücher ein inventarium gestellet*, welches noch vorhanden gewesen, da mir zue vor etliche bucher zue meiner notturft sind herausgegeben worden, wie solches dem herrn Notario, meinen besonders gunstigen herrn schwager ohne zweywell woll wiszlich, so gelanget an E. E. W. mein dinstfreundtliche bitt. E. E. W. wolle unbeschweret dabin bedacht sein, damit ich vorgemeltes *inventarium bekomme*, uno mich darnack destobasz richten möge».¹

A leltárt a tanács erre a kérelemre valószínűleg megküldte Fabinus Dánielnek és ez az oka annak, hogy Fabinus Lukács könyvtárát nem ismerhetjük.

Fabinus egyébként arról is nevezetes, hogy ő írta az egyetlen eddig ismeretes Eperjesen nyomott könyvet.

Mindezekon felül meg kell még emlékeznünk az *eperjesi szent Ferencz-rendűek* nevezetes ösnyomtatványokat tartalmazó könyvtáráról.

Erről a könyvtárról írt már dr. Ballagi Aladár, a Könyvszemle 1879. évfolyamában, a hol «Felvidéki könyvtárúvára-*latok*» czimen egy cikksorozat jelent meg tőle. Az idézett évfolyam 153. s. kk. lapjain ír az eperjesi ferenczesek könyvtáráról is, a hol tizenegy XVI. századi és öt mohácsi vész előtti ösnyomtatványt sorol fel.

Az értékes könyvtárat újabban a jelenlegi házfőnök: Kundrich Evarist rendezte és katalogizálta.

circa praesentem dominorum consulum Epperiensium scilicet domini Johannis Mesner et domini Georgii Szneider et domini Johannis Plank, ut sequitur:

Item postilla niemiecza iedna.

Eperjes város levéltára.

¹ Eperjes város ltárában.

A Ballagi által felsorolt tizenegy XV. századi ősnymtatvány közül e sorok írójának csak kettőt, az 1496-ban Velenczében nyomott «Sermones declamatorii»-t és az 1496-ban Nürnbergben nyomott «Legenda Lombardica»-t sikerült a könyvtárban feltalálni, míg ellenben a XVI. század elejéről még egyszer annyi nyomtatvány került elő, mint a mennyit Ballagi látott.

Az újabban előkerült könyvek a következők:

1. **1502.** *Brixen.* Divinum Petri Hieremie opus. Az oktáv alakú könyv bőrrel bevont fatáblába van kötve, *bőrös* rézcsatokkal. A bekötési tábla belső lapján Bártfa szabad királyi város XVI. századi nyomtatott exlibrisze van beragasztva, melynek szövege: «*Liber Bibliothecae Bartphanae.*» Ez alatt fametszetben Bártfa város czimere látható, mely alatt «*Insignia civitatis Bartphae*», majd egy «*Non quia Bartpha geris, felix es signa coronae*» kezdetű nyolczsoros hexameter olvasható. Könyvtári száma: 295.

2. **1503.** *Köln.* Dictionarius pauperum omnibus predicatoribus verbi divini pernecessarius. A kis oktáv alakú könyv rongált *bőrös* fatáblába van kötve, rézcsatjai hiányzanak. Könyvtári száma: 2063.

3. **1506.** *Velence.* Marcus Marulus Spalatensis de institutione benevivendi per exempla Sanctorum. A fatáblás *börkötés* fele hiányzik, két rézcsatja elveszett. Oktáv. Könyvtári száma: 2026.

4. **1513.** *Lyon.* Sanctus Hieronimus interpres biblic. Biblia cum concordantiis veteris et novi testamenti et sacrorum canonum stb. A kis folió alakú könyv *börbe* van kötve. Könyvtári száma: 88.

5. **1523.** *Bázel.* Divi Joannis Chrysostomi archiepiscopi Constantinopoli, in totum Geneseos librum homiliae sexagintasex a Joanne Oecolampadio hoc anno revitae. Kis folió alakú könyv, fatáblás *börkötésben*, rézcsatjai elvesztek. Könyvtári száma: 91.

6. **1525.** *Mainz.* Canones apostolorum, veterum conciliorum constitutiones decreta pontificum antiquiora. De primatu Romanae ecclesiae. Fatáblás *börkötésben*, rézcsatokkal. Könyvtári száma: 68.

1529. *Prága* (Praha). Pavel Severina: Biblia česka. Könyvtári száma: 87.

1536. *Lovanii.* Gemma Frisius: Liber arithmeticae. Könyvtári száma: 1997.

Háttra van még, hogy a XVI. század második felében Eperjesen működő könyvnyomdáról is megemlékezzünk.

Erről a nyomdáról, illetve ennek egyetlen eddig ismeretes termékéről, már Horváth István értekezett a Tudományos Gyűjtemény 1818. évi folyamában.¹ Ez az egyetlen terméke az eperjesi nyomdának — a mint már említettük — a nagy műveltségű és világlátott eperjesi iskolamester, a poprádi születésű Fabinus Lukácsnak «*Exempla declinationum et coniugationum*» című műve volt, a melyet «*in usum scholae Eperiensis*» Eperjesen nyomtatott. A nevezetes és ritka nyomtatvány egyetlen példánya a budapesti egyetemi könyvtárban őriztetik.

A nyomdászról, a ki a műben nincs megnevezve, közelebbi mondani nem tudunk. Hogy a XVI. század folyamán valószínűleg volt nyomda Eperjesen, azt Fabinus munkáján kívül bizonyítani látszik az a körülmény is, hogy Rudolf király rendeletet intéz Eperjes város közönségéhez, melyben úgy az ottani nyomdának, mint pedig a könyvkereskedőnek megtiltja a régi naptár nyomtatását, illetve árúsítását.

1584. február 7-én kelt ez a tilalom, tehát csak néhány hónappal előzte meg Ernő főherczegnek azon rendeletét, melyvel Gutgesell Dávidnak Bártfán nyomda felállítására engedélyt adott,² a mely nyomda azonban — bár úgy látszik engedély nélkül — már az 1570-es években működött.³

Ugy látszik a bártfai tán jobban felszerelt, olcsóbban dolgozó, vagy több üzleti élelmességgel vezetett Gutgesell-féle nyomda volt az oka annak, hogy az eperjesi nem tudott boldogulni.

Rudolf királynak Eperjes város közönségéhez intézett nevezetes rendeletét az alábbiakban egész terjedelmében közöljük:

¹ Tud. Gyűjt. V. évf. 76. lap. Az eperjesi, abrudbányai és varasdi könyvnyomtató műhelyekről a XVI. században.

Régi magyar könyvtár: II. k. 33. lap.

² Ernő főherczeg 1584. augusztus 1-én adta a nyomdafelállítási engedélyt. Bártfa város levéltárából Sáros vármegye Múzeumában letéteményezett oklevelek közt 290 szám.

³ A bártfai nyomda 1578—79—80-ban már dolgozik. Ld. Szabó: Régi magyar könyvtár, II. kötet, 36. 39. 40. ll.

Rudolphus secundus, Dei gratia electus Romanorum
imperator, semper augustus ac Germaniae Hungariae
Bohemiae etc. rex etc.

Prudentes et circumspecti fideles nobis dilecti. Quum nos veteris
calendarii reformationem non sine magnis causis susceptam, a longoque
tempore tractatam ab omnibus fidelibus subditis nostris observari
velimus, intelligamus autem esse nonnullos in isto regno nostro Hun-
gariae, qui reformatam ac novum calendarium reiciunt et veteris calen-
darii cursum pertinaciter sequuntur; non sine confusione rerum et
negotiorum tam privatorum, quam etiam publicorum. Proinde fidelitati
vestre et vestrum singulis harum sorie firmiter comittimus et manda-
mus, quatenus a modo imposterum, nemo vestrum audeat cursum
veteris calendarii sequi, sed novum calendarium a nobis ubique
acceptum in istis regni nostri Hungariae diocesis, a diocesis iam
antea nostra annuentia nostroque iussu publicatum, omnes obedienter
acceptare, illique vos in omnibus accomodare debeatis et teneamini.
*Omnes autem typographos, si qui in medio vestri essent, tum etiam
bibliopolas ab aeditione et venditione dicti veteris calendarii et illius
ephemeridum prohibemus,* contra autem facientes omnibus magistratibus
et officialibus nostris tam spiritualibus quam secularibus capiendi et
in rebus ac personis puniendi potestatem damus praesentium per
vigorem. Secus itaque non facturi. Datam in arce nostra regia Pragensi,
septima die mensis februarii, anno Domini millesimo quingentesimo
octogesimo quarto.

Rudolphus.

Georgius archiepiscopus Colocensis et
administrator Jauriensis

Joannes Joo.

Kivül czimzés: Prudentibus et circumspectis iudici et iuratis, cae-
terisque universis civibus civitatis nostrae Eperjes etc. fidelibus nobis
dilectis.

Alul ez a megjegyzés: Anno 1584.

Sua maiestas serio mandat, ut nemo audeat imposterum cursum
veteris calendarii sequi.

Eredetije papirosan, kivül papirossal fedett vörös viasz pecsettel,
Eperjes város levéltárában.

Rudolf király rendelete rezisztenciát szült. 1584-ben Letare
vasárnap utáni kedden (ó-naptár szerint április 7-én, új-naptár
szerint márczius 20-án) a Pentapolis lelképásztorai, névszerint
Winglerus András, ^{Kiss}Vadász Ferencz kassai, Platner Antal löcsei,
Wagner Márton bátfai, Megerlin Bálint kisszebeni és Sebestyén
~~Ambrus~~ késmárki lelkészek (ezen utóbbi ugyan nem tartozott a
Pentapolis lelkészei közé, de mégis «zu dieser congregation
beruffen hatt auch propter mutuum consensum unterschrieben».)
Kisszebenben «des neuen, uns *under dem schein einer Politischen*

Ordnung furgetragenen Calenders» ügyében gyűlést tartván, itt, a mint azt Eperjes város tanácsához intézett levelükben olvasuk, az új naptár ellen nyilatkoznak:

«Ob wir gleich hertzlich clagen müssen, das ohn alle unser Schuld, auch ohn unser wissen eine solche ergerliche Zerruttung und spaltung der Kirchen und verwirrung vieler gewissen, durch etliche personen, die es fur Gott werden haben zu verantworten ist eingefuhret werden, da wir uns doch als die beruffenen und verordneten Sehsorger eines andern zu unsern zuhorern vorsehen hetten, jedoch erkennen wir uns schuldig, das wir so viel noch muglich, das beste zur sachen rathen sollen, das zur christlichen einigkheit und wolstand der Kirchen und abeleinung aller ergerniss dinstlich sein muge. Und die weil man in diese *geferliche und verwirte sache* so geschwinde nicht hat konnen aller ding in eine richtigkeit bringen und hinlegen, so haben mirs zu vermeidung vieler kunftigen ergernis eintrechtiglich für gut und rhadtsam angesehen, das in den kirchen, in welchen noch diese zeit heilwertige lehre von dem leiden und sterben unsers herren Jesu Christi *nach dem alten Calender gehandelt wird, auch, nach demselbigen die trostreiche lehre seine frohlichen Auferstehung und himmelfart auch von der sendung des heiligen geistes und der heiligen Dreifaltigkheit solle gehandelt werden*, damit nicht die Zuhorer irgendt eines aus diesen haubtpunkten unserer Seligkheit, durch unbefugte endrung beraubt werden.»¹

Ime tehát az egyháziak tekintélyük latba vetésével valóssággal kényszerítettek mindenkit arra, hogy a husvéti kört a régi naptár szerint számítsák. Így azután nem volt csoda, ha a nyomdák részint a lelkipásztorok szavának engedve, részint a közönség igényeihez alkalmazkodva, még Rudolf rendelete után is a régi naptárt nyomtatták. Így történhetett ez Eperjesen is, de így történt Bártfán, a hol még 1588-ban is a régi naptárt nyomják, míg Rudolf király 1588. augusztus 28-án Prágában kelt rendeletével meg nem hagyja Bártfa város tanácsának, hogy miután még a vásárokat is nem a helyes időben, hanem a régi rossz naptár szerint tartják meg, ilyen rossz naptárt készítő nyomda pedig náluk is van, ennek működését szüntessék be.²

A XVI. század második felével a szellemi élet belterjesebb művelésének korszakához érkeztünk. Itt kénytelenek vagyunk megállani, mert ennek a kornak megvilágítása, a bőséges adat-

¹ Eredetije Eperjes város ktárában.

² Bártfa város levéltárából Sáros vármegye Múzeumába letéteményezett oklevelek közt 293. szám.

halmaz felsorolása immár kívül esik czikkünk keretein. Az eddig előadottakból úgy is eléggé kitűnik, hogy Eperjes városa a szellemi élet terén a rég letűnt századokban első rangú szerepet vitt. A városnak a kultúra iránt feltűnően fogékony vezetősége, a felsőmagyarországi városok nemes kulturversengése, a nagyműveltségű polgárok, a tanerőkkel és tanszerekkel jól felszerelt iskola, a külföldi egyetemekről hazakerült vagy idehívott lelkipásztorok¹ mind oda hatottak, hogy a város annak a szűkebb körnek, melyben vezérszerepet vitt, hovatovább világító szövéténeke — «lumen»-e — lett.

¹ Hogy csak egy példát idézzünk, a város egyik számadáskönyvében ezt olvassuk: 1557. 8. julii vocatus est ad docendum evangelium pius vir Martinus Lampertus Berlinensis.

A VELENCZEI SZENT MÁRK-KÖNYVTÁR ÉS GRIMANI BREVIARIUMA.

DR. GULYÁS PÁLTÓL.

I.

Velenczében nyilvános könyvtár alapításának gondolatával már a nagy lírikus, Petrarca is foglalkozott s e gondolat hatása alatt a tulajdonában levő kéziratok egy részét még 1362-ben a signoriára testálta. Fiókvégrendeletében azt az óhaját is kifejezi, hogy adományát megfelelő, tűzveszélytől s az időjárás változásaitól védett helyen állítsák föl s abban reménykedik, hogy adományát mások is fogják őregbíteni. Sajnos, a nagy költő e reménye nem vált be. Petrarca könyveit átadták a Szent Márk-templom prokurátorainak, a kik valószínűleg abban a kis szobában helyezték el, a hol a gondjaikra bízott iratokat is őrizték.¹

Ez elhelyezésből kifolyólag szokták ezt a gyűjteményt a Biblioteca Marciana magvának tekinteni, jóllehet e felfogásnak nincs semmi alapja. Petrarca könyvtárát 1734-ben egyesítették a köztársaság tulajdonában lévő egyéb könyvekkel. Kötetszámát ma már nem állapíthatjuk meg. A Tamarini «Petrarca Redivivus» című munkájában (1635) felsorolt 17 kódex közül 1844-ben, Gintl idejében² már csak 8 volt meg, de megjegyzendő, hogy Petrarca kétségtől tekintélyes könyvtára végrendelete daczára sem került sohasem teljes egészében a köztársaság tulajdonába, hanem halála után, Boccaccio és Poggio híradása szerint, széthurczolták.

A Marciana megalapítója igazában Bessarion bibornok volt.

¹ E. G. Vogel: Über einige frühere italienische Bibliotheken. Serapeum. 1841., 41—42. l.

² Österr. Blätter für Lit. und Kunst 1844. II. negyed, 60. l.

Bessarion bibornok, konstantinápolyi patriárka, a ki 1438-ban fordult meg először Itáliában s a ki később Rómában telepedett meg, 1463-ban II. Pius pápa legátusaként jött először Velenczébe s annyira megszerette a lagunák városát, hogy a mikor arról volt szó, kinek ajándékozza könyvtárát, hosszas habozás után Velenceze javára döntött. Az adomány értékéről fogalmat alkothatunk, ha tudjuk, hogy 30.000 zecchinóra becsülték s hogy Bessarion udvarmesterének, a ki a könyvtár átszállításával volt megbízva, jutalmul a szenátus 400 aranyat szavazott meg (1469). A Bessariontól kapott görög és latin kéziratok száma 833 volt s főleg a görögök nagyértékűek. Még ugyanabban az évben, a melyben Bessarion kéziratai Velenczébe kerültek, a szenátus kiadott egy rendeletet, melyben a doge palotának akkor sala novissimának (ma sala dello scrutino) nevezett termét jelölte ki a könyvtár céljaira. A mikor azután 1485-ben a termet a negyventagú tanács ülései számára igénybe vették, a terem egyik oldalán tölték össze s rakták egymásra a 30 betűvel jelölt szekrényt, melyben Bessarion kézirateit elküldte. Ez az elhelyezési mód annyira nem felelt meg, hogy a szenátus 1490 május 8-án kelt rendeletével kimondotta a kódexek czélszerűbb elhelyezésének szükségét. Egy ideig azt tervezték, hogy a döméseknek a SS. Giovanni e Paolo templom mellett fennálló könyvtárában helyezik letétbe, míg végre 1515-ben külön könyvtáráépület építését határozták el.

Az építkezéshez 1529-ben fogtak Giacopo Sansovino tervei szerint s a remek épület ma is egyik legszebb disze a Szent Márk-térnek. A könyvtári terem három felől kapott természetes világítást, 21 kerek mezőre osztott boltozatát hét festőművész. köztük Paolo Veronese, 3—3 sikerült képe díszíti. A falak mentén köröskörül helyezték el a kéziratok szekrényeket, melyek embermagasságnyra nyultak föl. Fölöttük Tintoretto, Veronese s más művészek festményei voltak láthatók, melyek a leghíresebb bölcseleket és tudósokat ábrázolták. A fényes berendezés 1553-ra készült el s nagyban hozzájárult a könyvtár további föllendüléséhez.

A marienburgi Guilandinus Menyhért, pádovai tanár, híres botanikus halálakor (1589) egész könyvtárát a köztársaságra hagyta, 1000 scudival együtt, a mit új állványok beszerzésére szánt. Kevéssel utóbb szállott a könyvtárra Giovanni Grimani aquilejai

patriárcha gyűjteménye, majd Domenico Grimani bibornoknak 1523-ban a könyvtárra testált remek breviáriuma, 1592-ben került a könyvtárba.

Giacopo Contarini da San Samuele páratlan kézirat- és könyvgyűjteménye, mely elsősorban a Velenczére vonatkozó iratokban volt gazdag, a kiváló tudós hírében álló nobile halála után, 1595-ben szintén a szenátusra szállott s igen sok saját aláírásával ellátott mű még ma is megvan a Marcianában. A Contarini kéziratok száma 1844-ben, Gintl szerint¹ 95 volt, ebből 15 görög, 38 latin s a többi olasz.

A Rómában elhalt ifjabb Aldo Manuzio is a Marcianára hagyta gyönyörű könyvgyűjteményét, de annyira el volt adósodva, hogy örökösei még a könyvtárt is értékesítették, csak hogy a hitelezőket kielégíthessék. A szenátus pört is indított, de nem sokra ment vele.

A szenátus már 1603-ban elrendelte, hogy a velencei köztársaság területén megjelenő minden műből egy köteles példány adandó a könyvtárnak. 1650-ben 300 darab aranyat utaltak ki a közpénzekből külföldön megjelent új könyvek beszerzésére s ezentúl a könyvtárt vétel útján is rendszeresen gyarapították. Az ajándékozók sem maradtak el, úgy hogy a felszaporodott anyag újabb föllállítására kellett gondolni. Ezt 1685-ben Silvestro Valerio, akkori procurator és könyvtáros s későbbi doge hajtotta végre. Ez időben új szerkezetű könyvtári szekrényeket szereztek be s a könyveket megszabadították lánczaiktól.

1734-ben halt meg Giovanni Battista Recanati, tudománykedvelő velencei nemes, a ki legbecsesebb kézirateit a Marcianának hagyományozta. Gintl szerint² 105 kódex tulajdonítható kétségtelenül Recanatinak, közte 49 darab görög. E jelentős hagyományt a könyvtáráépületben külön fölirat örököltette meg. Az ekként fölszaporodott kéziratokról a szenátus 1736-ban kelt rendeleteivel elrendelte a pontos katalógus kiadását. Ez meg is jelent 1740—41-ben Oechi Simon velencei sajtójában két kötetben, Antonio Maria Zanetti könyvtáros és Antonio Buongiovanni szerkesztésében. A kiadványt a szenátus aranyéremmel jutalmazta.

¹ I. h. II. Q. 80 l.

² I. h. 1844. III. Q. 38 l.

A XVIII. század vége felé a könyvtár mintegy 20.000 kötetből állt, ebből 2000 kötet kézirat volt, úgy hogy az elhelyezés addigi formája nem bizonyult megfelelőnek. Épen azért az 1763. évben elrendelték az átalakítási munkálatokat, melyek főleg abban álltak, hogy az eddigi polczok fölé karzatos ujjabb állványokat emeltek. Ez időtájban a könyvtár gyarapítási segélyét is föl-emelték.

Rendkívül sokat gyarapodott a könyvtár az állami kolostorok feloszlatása alkalmával. Könyvanyaguk legnagyobb részét 1797-ben a Marcianába kebelezték be, de a javát később Párisba szállították át, a honnan ugyan Napoleon bukása után visszareklamálták, de a hiányos jegyzékek következtében csak igen keveset kaptak vissza. A Marcianába kebelezett könyvtárak közt a delle Zattere-dominikánus könyvtár volt a legjelentősebb, mert ez úton az Apostolo Zenonak oda letéteményezett kézíratai is a Sz. Márk-könyvtárba jutottak. Fontos gyarapodásra tett szert még a SS. Giovanni e Paolo melletti dominikánusok s a S. Giorgio Maggiore kolostor benzéseinek könyvtárával is. A rendkívül felzaporodott könyveket 1816-ban I. Ferencz császár rendeletéből a doge-palota második emeletére vitték át s több tágas szobán kívül a sala del consiglio grande és a sala dello scrutinot jelölték ki felállítására. A felállítás munkáját 1820-ban hajtotta végre az akkori könyvtáros, abbate Giacomo Morelli.

Az 1821-ik év december 19-én tűz ütött ki az épületben, melyet szerencsére hamarosan elfojtottak, de a mely elég volt ahhoz, hogy az osztrák kormány kitelepítse az ott lévő hivatalokat. A palotában a könyvtáron kívül csupán a Museo archeologico, az Istituto Veneto és az Ateneo maradt meg s az épület csakugyan a tudomány, irodalom és művészet aziluma lett, a mint ezt I. Ferencz dekretuma mondja. Ez a megoldás, mely a fényes termék egy részét túlságosan megterhelte s a mellett a nagyobb közönség elől is elzárta, nem lehetett végleges. 1866 óta egyre többen és gyakrabban sürgették a könyvtár máshová helyezését. Szó volt a S. Zaccharia kolostorról, a palazzo Cornerről s más épületekről is, melyek e vélemények szerint alkalmasabbak lettek volna a könyvtár befogadására, de a szót nem követte a tett s minden a régiben maradt. Végre az épület falain oly fokú elváltozások jelentkeztek, melyek az elhelyezés sürgős megvalósítását

tették szükségessé. A nemzeti törvényhozás 1900 júliusában szavazta meg a Marciana számára a Zeccha palotáját, melyet egyebek közt már az a körülmény is nagyon beajánlott, hogy a könyvtár továbbra is ama hely közvetlen szomszédságában maradhat, a hová első alapítói szánták.

Az épület átalakítási munkálatai azonban csak két év multán kezdődtek meg s a Campenile beomlása következtében egy időre ismét megakadtak, mígnem kétségtelenül bebizonyult az átalakítandó épület teljes biztonsága.

Az átalakítási munkálatoknál — mint Morpurgo, akkori könyvtárigazgató írja — a következő főirányelvek érvényesültek: az épület hordozóképességének biztosítása; a választófalaknak a lehetőséghez képest való csökkentése; tágas, világos és levegős könyvraktárak létesítése, a nélkül, hogy az épület szerkezetét módosítani kellene.

Alessandro Inselvini mérnök e feladatnak az érdekeltek teljes megelégedésére tett eleget. Különösen szerencsésen oldotta meg az olvasóterem kérdését: e célból az épület gyönyörű udvarát kettős üvegfedéllel látta el, a melyen át az ekként létesített tágas (24×12 méter) terem jó megvilágításban s kellő szellőztetésben részesül. Az udvar átalakítási költségei 33.000 lírát emésztettek föl. Az épület belső helyiségeinek átalakítása mintegy 57.000 lírába került, a mi már magában is eléggé bizonyítja, hogy nagyobbszabású átépítésre nem volt szükség. A tűzbiztonsági és fűtési berendezés további 14.000 líra kiadást okozott.

A könyvraktárak úgy világítás, mint alaprajzi elrendezés szempontjából elég tűrhetőek, bútorozásuk pedig — Lipmann-féle vasállványok — a legkényesebb igényeket is kielégítik. Ez állványok 3000 m²-nyi területen 8500 folyóméter könyv felállításra alkalmasak s 54.000 lírába kerültek. Az állványok szélessége 1.10, 1.00 és 0.90 m. közt ingadozik; a polczok mélysége két-két hetedrészben 0.40 és 0.25 m., egy-egy hetedrészben 0.35, 0.29 és 0.22 m. A polczok az állványokon alulról fölfelé keskenyedő sorrendben kerültek alkalmazásba, úgy hogy a személyzet még azon állványsorok közt is elég kényelmesen mozoghat, a melyeknél az alsó polczok köze csupán 0.80 m.

A vasállványok mellett mintegy 1000 folyómétert kitevő

régi fapolezot is átvittek a régi épületből s ezzel a kéziratári olvasóterem, a Sala Bessarione és az igazgatói helyiség szükségleteit látták el.

A könyvtári helyiségek fontosabbjait elrekesztő vasajtó, a 100 személyre berendezett olvasóterem bútorozási költségei s egyéb berendezési kiadások együtt 20.000 lírát igényeltek, míg az átköltözködés 10.000 lírába került.

A Marciana vezetősége az átköltözésnél teljesen végrehajtotta azt a már régebben megkezdett munkát, hogy az 1880 óta megjelent nyomtatványokat teljesen elkülönítette a régebbi anyagtól s folytatólagos számozással ellátva állította föl, míg a régi anyagot a régi s nehézkes szakrendszer alapján helyezték a modern vasállványokra. Ugyancsak külön választották s újra rendezték a folyóiratokat és gyűjteményes vállalatokat, valamint a kéziratári olvasóterem 7000 kötetes kézikönyvtárát, melynek összeállításánál a kéziratár jellegének megfelelően irodalomtörténeti szempontok voltak irányadók. Az átszállítás 1905-ben történt meg.

Jelenlegi állapotában a könyvtár bejárója a piazzán, a molótól számított ötödik bolthajtás alatt van. A tágas előcsarnokból jobbra nyílik az új, barátságos olvasóterem, melyen a bejárómenti fal középső fülkéjébe helyezett Petrarca-szobor ábrándos tekintete látszik uralkodni. A terem baloldalán van a könyvikölcsönző helyiség, a hol az olvasók kitöltik kártyáikat s átveszik a könyveket. A Petrarcaról nevezett olvasóteremmel szemben, az előcsarnok baloldalán nyílnak a fentartott olvasótermek, a hová csakis jeggyel léphet be a kutató s a hol a ritka nyomtatványokat és kéziratokat olvassák. Az első emeletre szép kétágú lépcső vezet. Itt van elhelyezve, közvetlen az igazgató szobájának szomszédságában, a Sala Bessarione: a legbecsesebb kéziratok őrzésére s az állandó kiállítás befogadására használt gyönyörű terem. A terem legtöbb hírnévre szert tett kincse Grimani bibornok csodásan miniatűrű breviáriuma, melyet a jelenlegi igazgató, Carlo Frati, lekötelező szíveségéből eredetiben is megismerhettem s a melyről alább, Coggiola magvas tanulmánya nyomán, bővebben is fogok szólni.

A kiállítási teremtől jobbra van még egy kézirati repozitórium, míg az emelet többi részét a hivatalnokok helyiségei s

főleg a könyvraktárak töltik meg. Ugyanily rendeltetése van a II. emelet helyiségeinek, melyek során egy terem az inkunábulumok őrzésére van fentartva. A III. emeleten szintén könyvtaktárak, továbbá a fényképészeti műterem találtak otthont. Az épületet egy hosszú folyosó választja el a Sansovino építette egykori Libreria palotájától, mely ez idő szerint királyi lak, de a melyet előreláthatóan rövid időn belül vissza fog hódítani eredeti rendeltetésének az egyre növekvő könyvtár.

A könyvtár ugyanoly órákban van nyitva a közönség számára, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára, vagyis délelőtt 9-től délután 4-ig. A nagy olvasóterembe bárki szabadon bemehet s minden korlátozás nélkül használhatja az amerikai fiókokban elhelyezett czédula-katalógust. Házon kívüli kikölcöszzés, ha csak czímeliákról nincs szó, bizonyos korlátozás mellett meg van engedve. Az egész könyvtár szervezetét s kezelését modern, szabadelvű szellem lengi át.

II.

A Marciana történetének s mai helyzetének e vázlatával kapcsolatban ismertetjük azokat az eredményeket, melyeket Giulio Coggiola, a könyvtár egyik legszebb kézírata, a Grimani-breviarium gyönyörű hasonmás kiadásához írt bevezetésében¹ a kódex történetére s elkészültére nézve megállapított.

Dominico Grimani bibornok a renaissance művészetkedvelő nagyjai közt igen tiszteletreméltó helyet foglal el. Műveltségéről, filológiai képzettségéről szép számban ránk maradt munkái tanuskodnak s igazolják a kortársak föllengző panegirikusait. Velencei palotájában felhalmozott antik műkincseit számra és értékre Müntz a capitoliumi és vatikáni gyűjteményekkel egy sorba helyezi. Képtára izlésének önállóságáról tanuskodott, a mennyiben e korban szokatlan nagy számmal voltak benn képviselve a flamand festők. Könyv- és kéziratgyűjteménye pedig mintegy 8000 kötetre tehető.

E nagy gyűjtemény legszebb gyöngye az a hires imakönyv,

¹ Das Breviarium Grimani in der St. Markus-Bibliothek in Venedig. Seine Geschichte und seine Kunst. Leiden—Leipzig, 1911. Sijlhoff és Hiersemann. 20 205., 57. l.

a melyet Grimani Antonio Siciliano útján vásárolt s a melynek a tudós bibornok mai hírnevét is köszönheti. Eddig úgy hitte a szaktudomány, hogy a breviárium 1489-ben került Grimani birtokába; ez a dátum azonban Coggiola szerint meg nem állhat. Legelőször 1520-ban történik róla említés a bibornoknak október 2-án kelt végrendeletében, még pedig olyan megjegyzések kíséretében, a melyekből azt következtethetjük, hogy a mű csak nemrég került tulajdonába. Másodszor 1523-iki végrendeletében emlékezik meg a «Breviarium meum pulcherrimum»-ról, melyet életfogytiglani használatra Marino unokaöcsésére hagyományoz, de azzal a kikötéssel, hogy Marino halála után a velencei köztársaság tulajdonába fog átmenni. Alig néhány héttel a végrendelet kelte után a bőkezű meczenás jobblétre szenderült s a remek kódex a rendelkezés értelmében minden valószínűség szerint azonnal Marino Grimani birtokába jutott, a ki 1546-ban halt meg Orvietóban, egészen váratlanul, esetleg mérgezés következtében. A kódexnek már most a köztársaság tulajdonába kellett volna átmennie, azonban nem így történt. A fényes breviáriumot ugyanis Marino testvéröccse, Giovanni Grimani vette magához és csupán 1592. november 30-án súlyos és reménytelen betegségében bizta meg Marco Antonio Barbaro sz. márkai prokurátort, hogy a kötetet a velencei dogénak átszolgáltassa, a mi meg is történt.

Coggiola megezáfolja azt az eddig közkeletű állítást, hogy a kódex csak azután, a köztársaság halálából kifolyólag nyerte volna aranyozott ezüst veretekkel s Domenico Grimani arczképével ellátott piros bársonykötését. A kötésen látható arczkép rokonsága szerinte annyira feltűnő Camelio emlékérmével, hogy Coggiola ezt is Camelio munkájának s a bibornok idejében készültnek tartja, a keret ornamentikájáról pedig kimutatja, hogy egyéb quattrocento-korabeli diszítőrészletekkel rokon s így 1592 körül egyáltalán nem is készülhetett. Ellenben a táblákra alkalmazott fölíratos plaketteket és családi czimert hihetőleg csupán Giovanni Grimani készítette pótlólag a kódex átadása alkalmával.

A kódexet a doge a S. Marco templom kinestárába kebelezte be, a hol kétszáz éven át hol a vasszekrényben, hol meg egyik fali fülkébe téve őrizték. A velencei Szent Márk könyv-

tárba s így nagyobb nyilvánosságra a páratlan becsű kézirat csakis az 1797-ben beállott kormányforma-változásból kifolyólag jutott, az akkori könyvtáros, Morelli fáradhatatlan közbenjárására. A kéziratot Morelli hosszas huzavona után 1801 november 23-án vette a Marciana birtokába. Úgy ő, mint közvetlen utóda, Bettio, oly feltékenyen örködtek e mérhetetlen kincs fölött, hogy csakis a kiválasztottak egy igen kis töredékének tették hozzáférhetővé. Csakis fejedelmi személyek s egyéb előkelőségek lapozhattak benne s 1853-ig csupán kétszer hagyta el a könyvtár helyiségeit, egyszer 1823-ban az osztrák császári pár látogatása alkalmával s ismét egyszer 1846-ban a Velenczében időző orosz czárné óhajtatására. De azóta egyre növekszik az érdeklődők száma s a vezetőség mind nehezebben zárkózhatik el ezek óhajtatása elől. Épen azért már jókor hozzáfogtak a reprodukálásához.

A reprodukálás első kísérlete 1862-ből datálódik, a mikor Perini a londoni világkiállítás részére a 110, közel egész lapra terjedő miniatúrát eredeti nagyságában lefényképezte. Kevéssel azután (1864), Curmer francia kiadó adott vissza 35 miniatúrát és több keretrajzot színes könyvomban *Les évangiles des dimanches et des fêtes de l'année* cz. háromkötetes diszművében. Ezentúl az eredeti egy-két lapját csupán a hét bizonyos napjain mutatták be a közönségnek, később pedig (1875) egy üvegszekrénykét készítettek a számára, a melyben a kódex kötése és két időről-időre más-más helyen felütött lapja kényelmesen szemlélhető. A jelenleg használatos művészi kivitelű szekrényke 1905-ben készült.

Coggiola egész fejezetet szentel (53–118. l.) a breviárium eladója, Antonio Siciliano személyének, a kit Zanetto tévesen Antonello da Messina festőművésszel azonosított. Annyit sikerült megállapítania, hogy ez a «messer Antonio Siciliano» azonos a római Doria Pamphili-képtár egy diptichonján ábrázolt lovaggal, a kinek czimere a breviárium 81^a lapján is előfordul. A czimemben látható rózsák Coggiola szerint lehetővé teszik, hogy egy, a XV. századbéli messinai kereskedők közt sűrűn szerepelt Rosa-, di Roşa-, De la Rosa-családra gondoljunk, de ez csak föltevés marad mindaddig, míg a czimert viselő család végleg föl nem lesz derítve.

Miként került Messer Antonio czimere a 81^a lapra, erre nézve

Coggiola azt tételezi föl, hogy Antonio már eredetileg azzal a czélzattal készítette a kéziratot, hogy túlrad rajta s a kérdéses helyre csak mintegy a maga emlékének megörökítésekép tétette czimerét. Ez azonban csak az esetben áll meg, ha a czimerről kimutatható, hogy utólag került a kódexbe. A kódex ugyanis határozott esetből kellett, hogy készüljön, erre vall az a körülmény, hogy az eredeti s hihetőleg a megrendelő czimerét, esetleg arczképét is feltüntető cím lapot kivágták s üres hártyalappal pótolták; már pedig, ha Antonio Siciliano már azzal a czélzattal rendelte meg, hogy megfelelő bibliofilnél értékesíti, úgy a címlapon üresen hagyta volna a czimer vagy kép számára való helyet s nem vágatta volna ki. — A fejezet többi részében Coggiola az Anonimo Morellianonak nevezett följegyzésekkel foglalkozik, a melyeknek, mint egykorú emlékeknek nagy hitelük volt. Kimutatja, hogy szerzőjük, A. Michels, a ki azonban aligha látta a kardinális gyűjteményét és csak hallomásból beszél róla.

Dolgozata III. fejezetében Coggiola aprólékos gonddal írja le a nagybecsű kódexet. A 100 füzetből — jobbra quaterniókból — álló kódex minden ív-füzetét pontosan felsorolja s több helyt megállapítja, hogy egyes lapokat — főleg az egész oldalas miniaturák közül — a kódex összeállításakor iktattak be az anyag közé. Az ilyen betoldott miniaturák száma 49, melyek nagy részénél a keretet némileg kitoldozták, hogy méretük a szöveghasábokéval összhangba kerüljön. Többnél ez a kitoldozás elmaradt, a mikor is a formátumkülönbség legott szembetűnik. A toldás 10×5 mm.-re rüg.

Hogy a kódex többféle kéz munkája, az már a felületes átlapozásnál is szembeötlik. A kézváltozás egy vagy több ív végénél áll be, a mi arra vall, hogy az egyes íveket diszítésre különböző művészek közt osztották ki. Az egyes ívek utolsó levelének alján apróbetűs órszavak voltak, melyek az ívek helyes egymásutánját állapították meg. E kusztoszok nagy része a könyvkötő késének esett áldozatul. Coggiola a keretrajzok diszítő motivumai és technikai kivitelük alapján három, *A.*, *B.* és *C.* festőt különböztet meg, a kik felváltva illusztráltak egy vagy több ívet, sőt néha egy íven közösen is dolgoztak. A közösen kidolgozott íveknél leginkább pótlapokról van szó, melyek az elrontott lapok helyettesítésére készültek.

A szöveg kétségkívül még a keretrajzok elkészülte előtt iratott, még pedig valószínűleg Flandriában, az ott letelepedett olasz származású könyvmásolók műhelyében. Coggiola e másoló-műhelyből származó, az egész földkerekségen szétszórta egykorú kéziratok egész sorát említi föl, a melyek betűtípusra a Grimani-féle breviáriummal teljesen azonosak s így vele egy műhelyből kerültek ki. A Grimani-breviárium hihetőleg egyetlen, bámulatosan egyenletes írású, másoló munkája, a kinek írása csupán a testes kötet vége felé vall némi fáradságra. A másoló munkáját hihetőleg az egész kézirat összeállításával megbízott művész, ugyanaz, a kit Coggiolo *A*-val jelöl, irányította s ellenőrizte s ugyanő rendelhette meg a disztó művészi munka egy részét a *B*, *C*. és esetleg *D*-vel megjelölt többi művésznél vagy művészi műhelynél. Ha egész műhelyek munkásságát tételezzük föl, úgy képesek vagyunk megmagyarázni egyes alakok gyöngébb kivételét, néhány stilisztikai egyenetlenséget s méretbeli hibát, a mi mind a járatlanabb fiatal tanoncok, esetleg nők számlájára írható.

A különböző műhelyekre, illetve mesterekre vonatkozó föltevés egyúttal megmagyarázza a keretrajzok felfogásában, stílusában mutatkozó különbségeket is. Míg egy részük szinte fotografikus hűséggel másolja a természetet, addig egy másik részük viszont teljesen fantasztikus alakokat és színösszeállításokat tartalmaz. A disztések gazdagságáról és változatosságáról fogalmat alkothat a következő nomenklatura, melyben Coggiola a Grimani-féle breviáriumban ábrázolt növényeket és állatokat összefoglalta.

I. Növények. Sisakvirág (*Aconitum Napellus* L.). — Tikszem (*Anagallis arvensis*). — Harangvirág (*Aquilegia* vulg.). — Százszorszép (*Bellis*). — Borrágó (*Borrago officinalis*). — Kalendula (*Calendula officinalis*). — Csarap (*Calluna*). — Csengetyűvirág (*Campanula*). — Czédrus (*Cedrus Libani*). — Búzavirág (*Centaurea Cyanus*). — Madárhúr (*Cerastium*). — Ibolya (*Cheiranthus*). — Bogács (*Cirsium*). — Gyöngyvirág (*Convallaria maialis*). — Szulák (*Convolvulus*). — Galagonya (*Crataegus*). — Szekfű (*Dianthus*). — Szamóca (*Fragaria*). — Vajfű (*Galeopsis*). — Kékliliom (*Iris germanica*). — Sásliliom (*Iris pseudacorus*). — Árvacsalán (*Lamium*). — Levendula (*Lavendula*). — Hóvirág (*Leucoium*). — Fehér, vörös és turbánliliom (*Lilium candidum*, *bulbiferum*, *martagon*). — Len (*Linum*). — Mécsvirág (*Lychnis*). — Mályva (*Malva*). — Nefelejts (*Myosotis*). — Nárcisz (*Narcissus*). — Csipkepity (*Nepeta*). — Kandilla (*Nigella arvensis*). — Tavirózsa (*Nuphar*

luteum). — Olajfa (*Oleo europaea*). — Mákvirág és pipacs (*Papaver*). — Körtefa (*Pirus communis*). — Almafa (*Pirus malus*). — Borsó (*Pisum*). — Kankalin (*Primula*). — Cseresznyefa (*Prunus cerasus*). — Tüdőfű (*Pulmonaria*). — Tölgyfa (*Quercus robur*). — Boglárka (*Ranunculus*). — Ribizke (*Ribes rubrum*). — Vadrózsa és nemes rózsafajok (*Rosa*). — Gyalogszeder (*Rubus fruticosus*). — Nyílű (*Sagittaria*). — Zsálya (*Salvia*). — Szilencz (*Silene vulg.*). — Csucsor (*Solanum*). — Lóhere (*Trifolium*). — Szigorák (*Veronica*). — Bab (*Vicia faba*). — Örökzöld (*Vinca minor*). — Szagos viola (*Viola odorata*). — Árvácska (*Viola tricolor*). — Szőlő (*Vitis vinifera*).

II. *Állatok.* Jégmadár (*Alcedo ispida*). — Vadkacsa (*Anas boschas*). — Angolna (*Anguilla vulg.*). — Liba (*Anser cinereus*). — Gém (*Ardea cinerea*). — Folyami rák (*Astacus fluviatilis*). — Bagoly (*Athene noctua*). — Bálna (*Balaena mysticus*). — Marha (*Bos taurus*). — Varangyos béka (*Bufo vulgaris*). — Kutya (*Canis familiaris*). — Farkas (*Canis lupus*). — Róka (*Canis vulpes*). — Kecske (*Capra hircus*). — Szarvas (*Cervus elaphus*). — Gólya (*Ciconia alba*). — Katiczabogár (*Coccinella*). — Galamb (*Columba livia*). — Papagáj (*Conurus*). — Holló és varjú (*Corvus corax* és *C. cornix*). — Szarka (*Corvus pica*). — Fűrj (*Coturnix dactylisonans*). — Kakuk (*Cuculus canorus*). — Hattyú (*Cygnus olor*). — Harsca (*Cyprinus carpio*). — Ló (*Equus caballus*). — Szamár (*Equus asinus*). — Vándorsólyom (*Falco peregrinus*). — Macska (*Felis catus*). — Oroszlán (*Felis leo*). — Hiúz (*Felis lynx*). — Görény (*Foetorius putorius*). — Tengelicze (*Fringilla carduelis*). — Tyúk (*Gallus gallorum*). — Szajkó (*Garrulus glandarius*). — Darú (*Grus cinerea*). — Csiga (*Helix*). — Fecske (*Hirundo rustica*). — Farkatlan maki (*Inuus ecaudatus*). — Pillangók (*Lepidoptera*). — Tengeri nyúl (*Lepus cuniculus*). — Nyúl (*Lepus timidus*). — Szitakötők (*Libellulae*). — Zöld szöcske (*Locusta viridissima*). — Zöld gyík (*Lacerta viridis*). — Legyek (*Muscidae*). — Egér és patkány (*Mus musculus* és *M. rattus*). — Gyöngytyúk (*Numida meleagris*). — Fülesbagoly (*Otus vulgaris*). — Juh (*Ovis aries*). — Czinege (*Parus major*). — Páva (*Pavo cristatus*). — Kagyló (*Pecten Jacobaeus*). — Fogoly (*Perdix cinerea*). — Fácán (*Phasianus colchicus*). — Zöld harkály (*Picus viridis*). — Halak (*Pisces*). — Evet (*Sciurus vulgaris*). — Skorpio (*Scorpio europaeus*). — Gyöngybagoly (*Strix flammea*). — Vadkan (*Sus aper*). — Sertés (*Sus scropha*). — Búbos banka (*Upupa epops*).

Mint e listából kitetszik, a kódex csupa olyan állat- és növényfajt ábrázol, a melyek már az egész XV. század folyamán el voltak terjedve Európában. — Csupán egyetlen madárka

van, a mely az amerikai papagályra emlékeztet s a mely alkalmas arra, hogy a kézirat keletkezési korát a XV. század utolsó tizedéig tolja föl. Coggiola végül egybeveti a Breviáriumot a korabeli többi fényesen kiállított flandriai kézirattal is és főleg egy C. W. Dyson Perrins birtokában levő kézirattal, a nápolyi nemzeti könyvtár La Flora nevű kéziratával, Brandenburgi Albrecht imakönyvével hozza kapcsolatba.

A nagy miniatűrök művészeiről és stílusáról Coggiola bőbeszédű tanulmánya fonalán nem mond véleményt.

A SZÉCHÉNYI ORSZ. KÖNYVTÁR QUART. ITAL. 58 JELZETŰ KÓDEXE, TEKINTETTEL AZ OLASZ- ORSZÁGI ATILA MONDAKÖRRE.

DR. ZAMBRA ALAJOSTÓL.

A nemzeti múzeumi könyvtár tulajdonában lévő olasz kéziratok közt a legérdekesebbek és legrégebbek egyike a *quart. ital. 58* jelzetű kódex.¹ E kézírású papír kódex a XV. század végéről való. 228 ujonnan számozott lapot tartalmaz. Kezdődik: «(N)ui uederemo come atilla flagellum dei, pagan crudellissimo naque, et perche muodo el uene al mondo, La persona de quello fu inimiga della cristianitade, et perseguito la fede de cristo...» Végződik: «...Et fo prouisto, chel Rezimento de chandia con el ditto capitano podesse proueder a tutte quelle cose, che paresse, che fosse de segurta della ditta armada, et del hauer di merchadanti, Et quel, che per la maor parte de quelli fosse deliberado, fosse mandado ad exequution». Történetére vonatkozólag a béléspapirjára írt megjegyzésekből kitűnik, hogy T. Gar 1845. január havában megvette a kódexet Firenzében L. C. Caccianemicitől és hogy T. Gartól Enrico Corudo vette meg Trentóban 1853. szeptember 12-én. A kódex 1895-ben a Lanfranconi-féle hagyatékból került a Nemzeti Múzeum tulajdonába.

A szóban forgó kódex egy velencei krónikát tartalmaz, mely a város keletkezésének az elbeszélésével kezdődik és 1443-ig terjed. E krónika öt első lapja Attila nagyrészt mondaszerű történetével foglalkozik. A krónika tehát azon velencei

¹ Lásd e tárgyra vonatkozólag szerző «Contributi alla leggenda di Attila in Italia» cz. tanulmányát a «La Bibliofilia» XII. évfolyamának 7–8. füzetében. Külön is meg jelent (Firenze 1910, Leo S. Olschki editore). Ugyanott szerző teljesen közli a *quart. ital. 58* jelzetű kódex Attilára vonatkozó részét, filológiai magyarázatokkal kiegészítve.

krónikák csoportjába tartozik, a melyek Velence történetének természetes bevezetéseként Attila történetével kezdődnek, összefoglalván és átdolgozván erre a célra a hun király körül Olaszországban keletkezett számos elbeszélést és mondát. S krónikánk tényleg a «flagellum dei» furcsa származásának az elbeszélésével kezdődik, s miután röviden elmondta Olaszországban véghez vitt tetteit, a rá vonatkozó részt, Riminiben Giano padovai király keze által történt halálával fejezi be.

A krónika Attila származásánál azt mondja, hogy anyja Ostribardo magyar király leánya, atyja pedig egy kutya volt. A furcsa eset így történt. Ostribardo király leányát a bizánczi császár fiának, Brandianónak szánta; de mivel a leány édesanyja — a krónika szerint Andriana — meghalt volt és a király a leány erényét és tisztaságát nagyon féltette, egy néhány szolgáló leánnyal együtt magas toronyba záratta, a melyhez senkinek sem volt szabad közelednie. Csakhogy a tüzes vérű királyleány egy kis kutyát is hozott magával, a kivel éjjel aludni szokott. Az állat a meleg ágyban gyorsan fejlődött és így megtörténhetett, hogy «...una notte siando el ehan caldo Et la dona molto piu siando sotto la pieta hauendo appetito de luxuria, la dona li uolsse el uentre, donde, che questo can la impregno ...»

Alessandro D'Ancona az Attila olaszországi mondáiról írt nevezetes tanulmányában¹ jól fogta fel és helyesen magyarázta meg azon indokokat, melyek az Attila és pusztításai emléke által az itáliai népek képzeletében előidézett gyűlölettel együtt közreműködtek abban, hogy a népmonda, mintegy eszköze a posztumus bosszúnak, annyira nem emberi, annyira rendkívüli származást tulajdonítson neki.

Krónikásunk azonban már a legtárgyilagosabb történetíró hangján számol be a furcsa eseményről. Meg van győződve arról, a mit Attila származásáról ír. Gyűlölet nem sugallja sorait. Sőt elbeszélésében bizonyos fokú jóindulat vehető észre a szegény királyleány iránt, a kiben atyja bizalmatlanságának és a saját vére forróságának áldozatát látja és némi szánalom a végzetesen különös frigyből származó hős iránt.

¹ Alessandro D'Ancona, Studj di critica e storia letteraria (361—500 old.) Bologna 1880, Zanichelli ed.

Attiláról mint személyről, határozott jóindulattal ír a krónikás, a mi azonban nem gátolja abban, hogy elbeszélését velencei volta önérzetével ne egyeztesse össze. «... fo del suo campo valloroxo signor, et animoxo». Nem hátrált az elesett katonák tömeges hullái elől, akkor sem, ha az elestek az ő katonái voltak. A krónikás elismeri, hogy Attila igen erős, igen hatalmas. Latin, velencei önérzete azonban nem engedheti, hogy Attilát mint a legerősebbet, a leghatalmasabbat tüntesse föl. Ha nem is erősebb Attilánál Giano (Janus), Padova királya és a keresztény csapatok vezére, kit Attila még sem képes legyőzni, bár vele többször mérkőzik össze, erősebb nála Konstantin, a ki a krónika szerint Attila olaszországi hadjáratának idejében 421-ben uralkodott Konstantinápolyban s a ki a krónikás lelki világában a kereszténység, az Attilától veszélyeztetett Olaszország és vallása védő angyalaként szerepel, a kiről feltétlenül hinni és hangoztatni kell — ha nem másért, pszichológiai okokból — hogy a leghatalmasabb a világon. Erre vonatkozólag érdekes a következő passzus: «... Et sentando lo imperator constantin le nouitade fatte per atilla alla cristianitade haue grande paura...» A krónikás az igazat írta, midőn Konstantinról azt állította, hogy megijedt, de rögtön belátja, hogy ez — habár igaz — így nem maradhat; hogy Konstantin nem ijedhet meg, s azért rögtön kimagyarazza magát és hozzá teszi «cioe haue pena, et dolor, che la fede de cristo fusse cosi perchossa».

Attila származásának elbeszélése után, rátér viselt dolgai előadására. Ezek közül csak olaszországi hadjáratáról van tudomása, vagy inkább helyesebben, annak egyes történelmi és mondaszerű mozzanatairól. S mint az e tárggyal foglalkozó olasz krónikák legnagyobb része, teljesen mellőzi Attila németországi, galliai és spanyolországi hadjárait.

A krónikás elbeszélésének e részében is nagyon elnéző Attila irányában. Mintha az volna a szándéka, hogy Attila olaszországi hadjáratát inkább védő hadjáratnak tüntesse fel, mint támadó betörésnek: «... et sentando (Attila), che li christiani multiplicaua, et eran quasi alli confini di ongaria; El ditto tiran, et pagan crudelissimo deliberó de perseguitarli...» ami krónikánk szerint 421-ben történik. Így állván a dolgok,

Attila — mint előrelátó és birodalmának és hitének épségét féltő fejedelem — nem igen tehetett volna mást, mint megtámadni és üldözni a túlságosan szaporodó és birodalma határaihoz veszedelmesen közeledő keresztényeket.

A mint fentebb említettük, Attila hadi tettei közül, krónikánk csakis itáliai hadjáratát említi, ebben is főleg Aquileia és Rimini ostromára szorítkozva. E két ostromot, de különösen az utolsót alaposan tárgyalja. Firenzéről, Rómáról, Modenáról és a többi számos a monda szerint Attilától megtámadott, vagy elpusztított olasz városról szó sincs. Ravenna ostromára alig egy halvány utalás: «... se messe ad andar con lo suo exercito contra Rimano, ... onde el uene a Rauena, et quella lui destrusse ...» Ép hogy említi a nevezetes padovai ostromot: «... Siando adoncha atilla a campo a padoa, in breue haue quella, et arsella, et destruxella ...» Viszont később, midőn Attila álruhában behatol majd Riminibe és az oda menekült Janustól felismerve, életével fog lakolni vakmerőségeért, a két király párbeszédében gyakran fog utalni Padova híres ostromára, mely a közép- és újkorban kedvelt énekek és hősköltemények tárgya volt. Attila lombardiai betörésére csak e kevés szó vonatkozik: «... et cossi (arse e distrusse) molti luogi del padoan, et de lombardia, et de itallia ...»

De haladjunk sorjában. Ostribardo megtudja a toronyban történeteket és leányát egy magyar báróhoz férjhez adja, a ki rövid idővel rá, legnagyobb meglepetésére egy tőle nem származó, kutya arczu fiúnak apjává lesz. Az érdek úgy látszik a becsületnél akkor is többet nyomott a latban: a jó báró «azért is, hogy el ne veszítse Magyarország trónját, semmit nem mert tenni a nő és a gyermek ellen, a nő t. i. egyetlen leánya volt Ostribardónak».

Attila erős, nagy emberré lesz, megüresedvén a trón, kezébe veszi az ország kormánypálcáját és aggódva a keresztények már említett szaporodásán, 421-ben Olaszország ellen vonul. Az első felsőolaszországi város, mely szembe szállni kénytelen a hun hadsereggel, s mely megállítja Attilát pusztító előrenyomulásában Aquileia. Királya Minelapo védelmére hívja a padovai királyt, Janust, a vicenzai Alfonsin grófot, a concordiai királyt stb. Ezek között rögtön kiválik Janus, «... capitano, et

principal governador de cristiani . . . » A hősie védelem daczára, a keresztény királyok kénytelenek megbarátkozni a város megadásának eszméjével.

Az Aquileia ostromára vonatkozó mondabeli anyag közül krónikánk csakis a fakatonákkal véghez vitt eselt említi, melyhez Janus király ravaszul folyamodott, hogy a várost titokban kiürítse, s emellett az ostromló sereg azt higgye, hogy még védve van. Janus király t. i., mielőtt a várost kiürítette volna, falaira paizsokkal és sisakokkal felfegyverzett fabábukat állít. Attila ezeket őrt álló katonáknak nézi és több napig nem mer közeledni a városhoz. Végre egyik hadnagya kezéből felszáll egy sólyom és leereszkedik az egyik aquileiai fakatonra sisakjára. A katona természetesen nem mozdul és erre Attila észreveszi, hogy rászedték. Bevonul az üres városba és felgyújtja.

Krónikásunk úgy látszik idegenkedett attól az eszmétől, hogy az erős Aquileiát Attila erőszakkal foglalta el, s azért a golyák változata helyett ezt választotta, mely önértetét jobban elégítette ki.

Concordia és Altino városok mondaszerű ostromai nem szerepelnek krónikánkban. E városok lakói megelőzik Attila közeledését és a laguna szigeteire menekülnek. Ott több várost alapítanak: Chauorlé-t és Chandianá-t. Ezt meghallja Attila, a tenger felé tart és elpusztítja Axolló-t (Asolo), Hovederzót (Oderzo) és Trevisót.

Ezalatt a kiürített Aquileiaból Janus király Padova városába menekül. Attila ellenben Feltrét ostromolja és beveszi. Janusnak Pádovában nincs maradása: a ferrarai gróffal, Guarnierrel Riminibe vonul vissza. Attila követi. Így jutunk az utolsó, a legnevezetesebb hadi tethez, Rimini ostromához.

Az ostrom kezdetének előestéjén Attila azt álmodja, hogy egy keresztény lovag megöli. (Más mondákban az álom Concordia ostromát előzi meg.) Attila rögtön előhivatja táltosait, a kik Janus személyében vélük találni Attila álombeli megölőjét. Azzal vigasztalják azonban, hogy mindaddig nem fog meghalni, a míg negyven keresztény várost el nem pusztít. Attila azonban az álom hatása alatt, jól ismerve Janus erejét, levelet ír neki, melyben felszólítja, hogy legyen pogánynya. Ebben az esetben visszaadja neki Padovát és elhagyja Olaszországot. Janus vissza-

utasítja az ajánlatot és erre Attila mindenre készen megkezdí az ostromot.

A hun fejedelem ostrom közben áruhában behatol a városba, azzal a szándékkal, hogy Janust megöli. Találkozik is vele. Janus éppen sakkozik Armossal, Rimini urával. Attila nem eléggé óvatos, elárulja magát és hasztalan könyörgések után, Janus megöli.

Az esemény legapróbb részleteiben le van írva és a krónika Attilára vonatkozó részének legérdekesebb pontja.

Figyelemre méltó benne a Janus és a felismert Attila közötti párbeszéd, melyre már utaltunk. A pádovai ostrom sok vonatkozásával találkozunk benne, a mely ostromról a krónika illető helye alig tesz említést és a mely kedvenz tárgya volt a XIV—XVI. századbéli olasz énekeseknek és költőknek.

Az erre vonatkozó mondákban azt olvassuk, hogy a megostromlott Padova falai alatt Homeros énekeihez és az Antenor utódai ereiben keringő trójai vérhez méltó epikai csaták folynak le. Attila mintegy lovagja a Tafelrundenak, vagy mintegy palatinusa Nagy Károlynak párviadalra hívja ki Janust. A mérkőzés zárt helyen történik. Janus lerántja lováról ellenfelét; kardjával levágta már kutya-füleinek egyikét, már-már fejét vágja le, a midőn betör a párbaj szent helyszínére ötszáz hun lovas, királyát megmenti és foglyul ejti Janust, a győzött. De a lovagias Attila nemcsak hogy rögtön szabadon bocsátatja Janust, hanem az ötszáz hun lovagot, aki a lovagiasság legelemibb szabályát oly durván megsértette, felakasztatja.

Az ilyen és hasonló mondáknak s hőskölteményeknek nagyon elterjedteknek és ismerteknek kellett lenniök a XV. században, a midőn krónikásunk megírta krónikáját: az akkori olvasó vagy hallgató közönség nem igen értette volna a vonatkozásokat, melyekre a krónikás a Janus és a felismert Attila közötti párbeszédben utal, ha nem lett volna tisztában azzal a komplexummal, melynek részét alkották.

Krónikánkban a felismert Attila az őt halállal fenyegető Janusnak azt mondja: «...ho Re ianus tu fusti mio prexon, et io non te amazai, et cosi penso, che tu non serai si crudel che tu mi occidi...» De Janus nem enged, s ekkor Attila újabb padovai reminiszczenciákhoz folyamodik: «...porai tu

esser tanto crudele, perche come tu sai, jo te deliberai dauanti la tua cita de patauia, quando li mei homini te seguivan, et io li flexi morir....» Erre Janus azt válaszolja: «...quel, che tu me festi, tu el festi per saluar quello, che tu me haueui promesso, perche come tu sai conbatando con ti, jo te getai a terra, et haueriate morto, se li tui no fusseno uenuti a sochorerte, et perció tu me deliberasti, et festi quel, che tu doueui, perche tu mi haueui afidato, et dato la tua fede...»

Janus király miután Attilát megölte, előhivat egy fogoly hun vezért, s átadja neki Attila fejét azzal, hogy azt a táborba vigye. A hunok felismerik, sokat sírnak fölötte, «s miután kisírták magukat, kellett, hogy hallgassanak» és Pandiacho vezetése alatt elhagyják Olaszországot. Friuli határán találkoznak az olasz keresztények segítségére siető bizánczi hadsereggel, melynek vezére Ragio, Konstantin császár fia, szétveri őket. Pandiacho megmenekül, de odahaza megöli őt egy bizonyos Guisipelo. Et cosi fini atilla flagellum dei con il suo exercito...

E helyen, habár kódexismertetésünk körétől messze esik, czélszerűnek tartjuk főbb vonásaiban röviden ismertetni az olaszországi Attila monda kört, főleg Alessandro D'Ancona alapján. Ez által azok, a kik elolvasták a quart. ital. 58 jelzetű kódex első öt lapjában foglalt és a fentiekben vázolt Attila-mondát, azt az olaszországi Attila mondakör egészébe bele illeszthetik.

Attila olaszországi hadjárata a Kr. u. V. század legnevezetesebb eseménye. Oly esemény, mely gyors lefolyásánál és rettentő következményeinél fogva a legalkalmasabb volt arra, hogy mély és maradandó nyomokat hagyjon az elpusztított Felső-Olaszország lakosságának fantáziájában, s így magva legyen a később keletkezett Attila-mondáknak.

A monda mindig hű, megbízható tükre volt azon nép lelki világának és pszichológiai állapotának, a melynél keletkezett. Az a mi emitt lelkesedés, szerelem, dicsőség — amott gyűlölet és megvetés. Mahomednak minden elképzelhető erényt tulajdonítanak a vele foglalkozó arabs mondák: nyugaton ellenben mindennek a homlokegyenest ellenkezőjét találjuk, habár itt is élénken foglalkozik vele a monda.

Hasonlóképen történik Attilával. Velé egyaránt foglalkozik a latin népek mondája és a germánoké, de mily ellentétes eredményekkel. Míg a nem latin eredetű Attila-mondák a Róma ellen irányult összes események, a római birodalom összes ellenségei központjává teszik őt, sőt vele egykorúnak és társának nyilvánítják Hermanarichot és Teodorichot, holott az első Attila előtt halt meg, a másik pedig nyolcz évvel Attila halála után született — addig a latin népek mondái a régi római tartományok földjén található összes romokat neki tulajdonították, őt okozták minden mészárlással, sőt terhére rótták Orsolyának és 11.000 szüz társának lemészárlását.

A latin földön és különösen Itáliában keletkezett Attila-mondák nagy sokaságát Thierry úgy magyarázza, hogy a hun betörés okozta veszedelem és félelem elmulása után, a latin városok dicsőségüknek tartották, ha Attila őket valamikor meglátogatta és ha ellene ellenállást fejtettek ki. Azért történetükben okvetlenül kellett szerepelnie Attilának. D'Ancona ezen a nemzeti önérzetre visszavezethető körülményen kívül, egy bizonyos fokú előítéletet is vél találni e mondák keletkezésének indító okaiban.

Attilát ugyanis az isteni hatalom büntető eszközének tartották (flagellum dei). Remélhető volt tehát, hogy azok a városok, a melyeknek részük volt már az Isten haragjában, többé nem fognak bűnhődni. Ezért sok város arra törekedett, hogy néhány Attilától szenvedett csapást tudjon kimutatni.

Tudvalévő dolog, hogy Attila nem kelt át a Po folyón. Ennek daczára a Pótól meglehetősen messze fekvő *Firenze* pusztítását neki tulajdonítja. Ezzel az eseménnyel több firenzei krónikás foglalkozik. Köztük Malaspina azt írja, hogy a kopasz fejű és kutyafülű Attila Firenzét nem tudta erőszakkal bevenni. Cselhez folyamodik tehát. Egyenkint meghívja a firenzei fiatalokat — mindennap egyet — megvendégeli őket, ebéd után megöleti és holttestüket az Arnóba dobja. Attila így 2000 erős fiatal firenzeit öl meg. A firenzeiek csak az Arno folyó piros színéről kezdik sejteni a dolgot, de késő, mert Attila az ilyenképen megtizedelt lakosságot könnyű szerrel legyőzi és a várost elpusztítja. Kevéssel rá azonban a Maremmában meghal. Malaspina krónikája egy néhány történeti adatot is tartalmaz, de ezek

Totilára és nem Attilára vonatkoznak. Innen van az, hogy krónikájának több másolatában Attila helyett Totilát olvassuk. Más kódex kiigazodni nem tudván, egyszerűen azt írja «Attila vagy Totila». Annál nagyobb a zavar Villaniban és Pucciban.

A *római* mondáknak tudomásuk van az Attila ostromolta Róma falai alatt lezajlott csodás esatáról. Damascius szerint megnyíltak a sírok, s felkeltek a meghaltak lelkei, hogy Attila hadai ellen harcoljanak. A légi csata három nap és három éjszaka tartott. A római bástyákon megjelölték a furesa haditett pontos helyét és Leó pápa találkozása a Mincio partjáról a Tevere partjára vándorolt át.

A *ravennai* egyház komoly és hatalmas vetélytársa volt akkoriban Rómának: a világ fölötti hegemoniáról volt szó. Természetes tehát, hogy a ravennai mondák is felvették a harcot Róma ellen és a ravennai pontifexnek, Jánosnak vindikálták a Leónak tulajdonított tettet. Egy másik — Róma ügyét szolgáló — ravennai monda szerint, János lecsillapítja Attila haragját, sőt megígéri neki a várost a császári kincsekkel együtt, ha Róma ellen vonul és ha kiűzi onnan az eretnek Leót. Attila el is indul, útközben azonban találkozik Leóval, ki meggyőzi őt János alávalóságáról. Erre megfordul, beveszi Ravennát, saját kezével megöli Jánost papjaival együtt és ünnepélyesen kijelenti, hogy hasonlóképen fog elbánni mindazokkal, a kik nem ismerik el a római pápa fensőbbiségét. Ime Attila mint teologus és mint a római pápák jogainak védője.

A *modenai* monda hű mása a troyesinak, a hol a hirtelen megvakult hunok át haladnak a városon és mezőket látnak csupán.

Romantikusabb a *rimini-i* monda. Sokkal messzebb áll a valóságtól, mint a firenzei, római, ravennai, vagy modenai mondák. A rimini-i monda mely kódexünk Attilára vonatkozó részének javarészét teszi, a venetói Attila mondákkal van szerves összefüggésben, azért később azokkal kapcsolatosan említjük majd.

A Po folyón túl még *Ferrara* őriz Attila- emlékeket mondáiban. Ferrara ugyanis a hun király betörésére vezeti vissza eredetét: alapítói az Attila elől menekült népek voltak.

A Po folyón innen, az Attila-hagyományok erősen mondai tartalmuk mellett, némi történeti alappal bírnak. Egyes

krónikák szerint Attila Liguriát és Lombardiát sem kimélte meg. Milano, Pavia, Bergamo, Brescia, Piacenza lettek volna áldozatai. A *milánói* Attila-hagyományok a többiek között arról is szólnak, hogy Attila az elfoglalt Milanóban egy, a trónuson ülő római császárokat és az előttük letérdeplő szkitákat ábrázoló képet pillantott meg. Erre rögtön festőt hivatott és meghagyta neki, hogy őt fesse a trónuson ülve, a vállukon aranyzsákokat elébe hordó császárokkal.

Valószínű *Cremona* pusztulása, melyről több XVI. századi cremonai krónika szól.

Udine város a helyett, hogy pusztításokat tulajdonított volna Attilának, keletkezését hozza vele kapcsolatba. És nem a szokott formula szerint, hogy t. i. az Attila elől menekült népek alapították volna meg. Az udinei mondák szerint maga Attila vetette meg alapját, nevét pedig Attila egyik vezérének nevéből Uldino-tól származtatja. Mindez pedig Aquileia ostroma idejében történt. Attila t. i. azon a síkon, a hol jelenleg Udine fekszik, erődöt szándékozott építtetni, hogy katonái ott biztonságban telelhessenek. Azonban Attila azt akarta, hogy magaslaton épüljön az erőd; azért három nap alatt dombot emeltetett katonáival, kik a szükséges anyagot sisakukban és paizsukon hordták oda össze. Udine e monda szerint, Attila erősített táborának a maradványa. Ez a monda oly mély gyökeret vert az udinei lakosság fantáziájában, hogy egy nyilvánvalóan római őrtornyot «Attila tornyának» hívják ma is.

Aquileia volt Veneto első városa, melynek dolga akadt Attilával. A történelemből ismeretes hosszú ostromának lefolyása és a gólyák szerepe bukásában.

A hagyomány megőrizte az ostrom egyik igen valószínű epizódját. Egy Degna nevű előkelő aquileiai matrona a Natisone folyóba veti magát, nehogy a hunok kezébe kerüljön.

Egy másik hagyomány kifejezettebb mondai jelleget öltve, elbeszéli, hogy egy aquileiai őrző megtámadja az éjjel felderítő útra egyedül indult Attilát. A hun király hosszú harc után visszatér ugyan táborába, de a támadók kezében ott marad a sisakja.

Egy harmadik monda említi a városnak a krónikánkban is szereplő fabábuk csele által való kiűritését.

Ez utóbbi mondával kapcsolatosan Aquileiában sokáig tartotta fenn magát az a hagyomány, hogy a város lakói, mielőtt azt kiűritették volna, mély kutat ástak, s abba a város összes köz- és magánkincseit elhelyezték, hogy azokat Attila eltávolítása után ismét élvezhessék. Óvatosságukban a kút nyomát oly gondosan elrejtették, hogy se Attila, se később maguk az aquileiaiak sem tudtak nyomára akadni. Ebből kifolyólag a XIX. század elejéig az ingatlanokra vonatkozó adás-vételi szerződésekben az eladó mindig fentartotta magának a kutat.

A történelem szerint, Attila miután keresztül ment Vene-tón és Lombardián, 452 július 6-án a Mincio partján találkozott Leó pápával, ki visszavonulásra birta. Tényleg csak ket-ten tudtak szembeszállani a hun fejedelemmel: Lupus püspök Galliában és Leó pápa Itáliában. De a hagyomány szerint, a legkisebb város is ellenállást fejtett ki ellene. Aquileia hosszú ostroma után — melyben szerepelni kezd Padova királya, Janus — következik Concordia ostroma. *Concordia* ostrománál végzetes álma van Attilának, melyet krónikánk máshova, Rimini ostromára tesz.

Concordia elfoglalása után Attila megsemmisíti *Feltrét*, *Bel-lunót*, *Asolót*, *Cenedát*, *Oderzót*, melyeknek megmenekült lakói a tenger lagunáin Cardivinát alapítják. *Treviso* ellenben önként megadja magát. Attila honorálni akarva azért a várost, szemé-lyesen megy oda és nagy lelkesedéssel fogadják.

Most rá kerül a sors *Altinóra*. Attila és Janus párviadalt vív, Janus súlyosan megsebesül, s életét csak lovának köszön-heti, mely magával ragadja és visszaviszi a táborba.

Veneto legvirágzóbb városai egymásután porrá válnak. A romjaiból mintegy varázsszóra kinőtt mondák és hagyomá-nyok, a középkor utolsó századában és az újkor első századá-ban alapanyagát szolgáltatják többé-kevésbé sikerült, többé-kevésbé hosszú Attila-eposzoknak. Eme első alapanyaggal a kor és a közönség izléséhez képest, a legkülönbözőbb elemek vegyülnek.

A venetói monda ezek szerint lassanként feladja municzi-pális jellegét, hogy a regény- és a hőskölteményét vegye fel. A monda lerándul Közép-Olaszországba, a hová Attila sohase jutott. Itt a rimini-i mondakörrel lép szerves összeköttetésbe.

T. i. Janus, a venetói Padova királya, miután városában nem tudta többé magát fentartani, Riminibe menekül.

A rimini-i mondának nincs tudomása csodákról és Attila nem épen dicső halálával végződik. A hunok ostromolják a várost. Olaszország minden részéről érkeznek oda lovagok, a város és az odamenekült Janus védelmére. Nincs úgyszólván család vagy szomszédváros, mely ebben a hadi' tettben részt ne vett volna. Attila belátja, hogy a hatalmasan védett várost könnyűszerrel be nem veheti; félre teszi tehát a lovagiasságot: álruhában, egy óriási megmérgezett késsel, behatol a városba, hogy Janust orvul megölje. Találkozik is vele: Janus épen sakkozik Rimini urával. Attila mellette áll, nézi a játékot és lesi az alkalmas pillanatot. Egy szép huzásnál azonban elszólja magát; erre Janus felismeri és megöli.

Ime egy monda, mely minden izében monda. Semmi sem emlékeztet már itten arra a vallásos prozelitizmusra, melyre a római, ravennai vagy modenai mondákban akadunk. A rimini-i mondából hiányzik ezenkívül a firenzei Attila-mondák hibásan, valóban mondaszerűen felfogott történeti alapja, mely össze-tévesztvén Attilát Totilával, Attila halálának színhelyét a Maremmában látja, hol a gótok királya a taginai csata után tényleg halálát lelte.

A városi szellem jut benne érvényre, mely saját magasztalására szép és dicső eseményeket talál ki, s e közben nem igen törődik a történeti hűséggel. A keletről jövő népek, nevezetesen a magyarok betörésének idejében, az olasz városok falakkal kezdik övezni magukat, az ellenállásra szervezkednek és bentről létesítik azon szerveket, melyekből későbbben a municipális élet fejlődik. Azon szellemnek a maradványa e monda, mely a városi chauvinizmusra támaszkodva, századokig ébren tartotta a városi szabadságokat és függetlenséget.

A KÖNYVTÁRI KÖNYV KÖTÉS SZABÁLYAI.

A német könyvtárosok egyesülete folyó évi június hó 8. és 9. napjain Hamburgban tartott ülésén magáévá tette azt a minden izében átgondolt s a tartósság követelményeinek teljes mértékben megfelelő szabályzatot, melyet a bőr-bizottság a könyvtári kötésnél használandó anyag minőségére, előállítási és földolgozási módjára nézve megállapított. Hazai könyvtárainknak, de a kötések tartósságára súlyt helyező magánosoknak is szolgáltatást véltünk tenni, a midőn fordításban bemutatjuk e szabályzatot,¹ melynek figyelembevételét a hazai intézeteknek is melegen ajánljuk.

ELSŐ FEJEZET.

Bőr.

I. Általánosságok.

1. Mint a könyvkötésnél tartós bőrok használhatók: kecske-, disznó-, borjú-, marha- és birkabőr, de csakis az esetben, ha cserzésük, kikészítésük és kezelésük szakszerűen történik s megválasztásuknál a kötetek vastagsága és nagysága figyelembe vétetett.

A főkabórt illetőleg a német tapasztalatok nem elegendők arra, hogy — főleg tekintettel magas árára — ajánlhassuk.

2. A bőrok származása még nem ok kizárásukra.

3. Ásványi savak alkalmazása a gyártás egész folyamata alatt, az előkészítéstől az elkészítéséig, veszedelmes s épen ezért tilos.

II. Cserzés.

4. Alkalmas és veszélytelen cserzőanyagok a szumak, a tiszta tölgyhancs és a gubacs. Egyéb növényi cserzőanyagok,

¹ Megjelent a Zentralblatt für Bibliothekswesen 1911. évfolyamában.

minők a fenyő-, nyir-, fűzfaháncs-, gesztenyefa, quebracho, cassia, myrobalan és más gyorsan ható cserzőanyagok, a cserzés ma ismert és használatos módjai következtében elvetendők.

5. A nem növényi uton cserzett, tehát krómos, timsós és zsirtalanított bőrök tartósságát illetőleg még nincsenek kellő tapasztalataink.

III. Kikészítés.

6. A bőroket nem szabad vékonyabbra kikészíteni, mint a mennyire a könyvkötői munkálatok megengedik. A hasított birka-bőr okvetlenül ki van zárva.

7. A könyvkötéshez használt bőr kifeszíthető, hengerelhető és gyűrhető, mivel ez úton tartóssága nem veszít.

8. A bőr mesterséges szemcsézése tilos.

9. A bőr fehéritése szigorúan tilos, mivel ártalmatlan fehéritő anyagokat nem ismerünk.

10. Nem ajánlatos kizárólag festetlen bőrök alkalmazása.

11. A festékanyag korlátozását mellőzzük. Nevezetesen ma már nem kívánhatjuk meg, hogy a kátrányfestékek kizárásával, csakis növényi anyaggal színezzék a bőroket.

12. Van rá mód, hogy szintartó kátrányfestékeket kénsav, vagy egyéb ásványi savak alkalmazása nélkül használhassunk. Épen ezért a kénsavnak, egyéb ásványi savaknak s ezek sóinak alkalmazása tilos.

13. Egyenletes festés és bizonyos árnyalatok szigorú betartását illetőleg nem szabad túlzott követelményekkel előállnunk. A technika mai állása azonban a legtöbb festéknél ásványi savak alkalmazása nélkül is lehetővé teszi az egyenletes festési felületet. A színezés egyenletlensége tehát nem bizonyít a tartósság mellett.

14. Teljesen közömbös, hogy a bőr teljesen át van-e itatva festékkel, vagy pedig csupán szemcsés felülete van megszínezve.

IV. Elnevezés.

15. Annak a visszaélésnek elkerülésére, hogy a bőrök mindenféle önkényes elnevezések, minők: szattyán, marokin, sagrén stb. alatt kerüljenek áruba, minden bördarabot bélyegzővel kell

ellátni, a mely feltünteti, hogy az marha-, kecske-, disznó-, borjú- vagy birkabőr.

V. Jótállás.

16. Minden bőrdarabot, továbbá egy másik bélyegzővel is el kell látni, melyen a szállító cégével kezeskedik a gyártmány kifogástalan minőségéről. E bélyegző szövege: «A Német Könyvtárosok Egyesületének 1911. június 8. kelt előírásai szerint készült».

MÁSODIK FEJEZET.

Hártya (pergamen).

17. Borjú- és kecskehártyán kívül kisebb, keveset használt kötetekhez birkahártyát is használhatunk.

18. A hártya előállításánál és kikészítésénél az ásványi savak föltétlenül mellőzendők.

19. Hasított bőrök fölhasználása tilos.

20. A bőrt nem szabad lappasztani: a szemcsézet megtartandó.

21. A hártya mesterséges fehéritése, színezése, márványozása és mintázása tilos. A hártya egyöntetűségét illetőleg túlzott követelményeknek nincs helye.

22. A kész hárt्यानak ne legyen savas kémhatása.

23. Az egyes bőrökön bélyegzővel kell feltüntetni, hogy borjú-, kecske- vagy juhártya.

24. Továbbá minden hártyaért a gyárosnak a következő szövegű bélyegző útján kell kezeskednie: «Előállította (cég)-ban a Német Könyvtárosok Egyesületének 1911. június 8. kelt előírásának megfelelően».

HARMADIK FEJEZET.

Szövetek.

A) Kalikó és könyvkötő-vászon.

1. Nyersanyag, fonál és szövés.

25. A nyersanyag legyen: a) gyapotnál jó amerikai fagyapot (a minőség s nem a származás feltüntetésével); b) vászonnál

lenfonál, még pedig finom szöveteknél elsőrangú nedves fonál s durvább szöveteknél száraz fonál.

26. A nyersszövet legyen: *a)* gyapotszövetnél (dupla kalikó) $^{14}/_{14}$ fonalú egynegyed francia hüvelykre (= $^{21}/_{21}$ fonal 1 cm-re) $^{16}/_{16}$ -os wateryarnból; *b)* könnyebb vászonszövetnél (art linen) $^{20}/_{20}$ fonalú egy cm-re $^{35}/_{35}$ -ös elsőrangú nedves lenszálból; *c)* nehéz minőségű vászonszövetnél (buckram) $^{15}/_{15}$ fonalú 1 cm-re $^{18}/_{18}$ száraz lenszálból.

27. A vászonkötés minden más szövetanyagnál előnyösebb s épen ezért kizárólag ez az anyag alkalmazandó.

2. Fehérités.

28. Minthogy minden fehérités gyöngíti a rostokat, a gyapotot csupán leforrázni szabad, de sem klórmésszel, sem savakkal nem szabad fehériteni. A lenvásznat is csak le kell forrázni s csupán kénytelenségből lehet utána fehériteni. Tiszta és élénk színekről le kell mondanunk.

3. Színezés.

29. A szöveteket kikészítés előtt festékekkel kell átítatni. A kikészítőanyaghoz szintartó és ártalmatlan festékanyag hozzákeverése megengedhető.

30. Csupán oly festékanyagok alkalmazhatók, melyekről bebizonyult, hogy hosszas állás után sem támadják meg a rostokat. Ily káros hatású a kénes festékanyagok egy része, főleg ha nem alkalmazzák kellő tudással.

31. Könyvtárak részére általában elégségesek a következő színárnyalatok: fekete, bőrbarna 291, vörösbarna 227, sötétkék 221 és sötétzöld 257.¹

32. Úgy a szövetek átítatására szolgáló, mint a kikészítőanyaghoz kevert festékek szintartóak legyenek.

4. Kikészítés.

33. A kikészítésnél valódi festékanyagok, sőt pigmentfestékek hozzáadása is megengedhető. Ettől eltekintve, minden oly anyag hozzákeverése tilos, a melynek nem az a célja, hogy: *a)* a szövetnek a szükséges merevséget biztosítsa; *b)* a szövetet víz, csiriz és enyv számára áthatlanná s *c)* az aranynyomást

¹ A számok a Winterbottom Cloth Company mintakatalógusának színárnyalataira vonatkoznak.

lehetővé tegye. Kizárt minden tömítőanyag, minő a parafalisztt vagy a kaolin.

5. *Fényezés.*

34. A vásznakat egész könnyű fényező appreturával szabad csak ellátni, mivel az előnyösebb, mint a túlságos fényezés.

35. Tilos az árút annyira kifényezni, hogy ez által a fonál laposra nyomódjék.

6. *Mesterséges mintázat.*

36. Rovátkák s egyéb minták préselése tilos, mivel e mesterséges mintázat a por lerakódását elősegíti.

7. *Elnevezés és jótállás.*

37. A 26. alatt meghatározott három szövetszál elnevezése a következőkben állapíttatik meg: a) normális kettős kalikó; b) könnyű normális vászon; c) nehéz normális vászon, mindegyikhez a következő záradék járul: Készítette (czég)-ban a Német Könyvtárosok Egyesületének 1911. június 8. kelt előírásának megfelelően. A fölírás a végek elejére és végére bélyegző útján alkalmazandó.

B) *Egyéb szövetek, mint műbőr, moleszkin stb.*

38. A műbőr ma még nem olyan, hogy tartós könyvtári kötésekhez ajánlható.

39. A moleszkin nagy tartóssága folytán nehéz köteteknél kísérletképpen ajánlhatjuk.

NEGYEDIK FEJEZET.

Borító és előzőképpapír.

1. *A borítópapiros anyaga, erőssége és simasága.*

40. A borítópapiros a III. minőségi és 3. tartóssági osztálynak megfelelően választassék meg. A mintázás és különös hatások kedvéért legfeljebb 10% jutarostot szabad hozzá keverni.

41. A kisebb kötetek borítópapirosa qm-kint legalább 100 grammot, a nagyobb köteteké pedig legalább 140 grammot nyomjon.

42. A borítópapiros némileg sima legyen.

2. *Egyszínű borítópapírok.*

43. A papírost járja át a festék. Mázolt papírok felső máza csakis azonos színnel átítatott papírra alkalmazható.

44. A papíros festésére szintartó anyag használandó.

45. Az egyszínű papírok vízjeggyel való mustrázása meg van engedve.

3. *Mintázott borítópapír.*

46. A borításra használt mintázott papírok, minők a mártott, fröcsesentett, csirizelt, henger- és klisényomású, könyomatú papírok, megfelelő festékekkel átítatott papírból készítenők.

47. E papírok szintartó festékekkel és ártalmas savak és páczok alkalmazása nélkül állítandó elő.

48. Használat közben nem szabad elfakulniok.

4. *Előzékpapír.*

49. Előzékpapír gyanánt fehér vagy halvány tonusú, enyvel telített, a III. minőségi és 3. erősségi osztályba tartozó papírt használhatunk, mely qm-kint a kis kötésekhez használt fajnál legalább 100 grammot, a nagyobb kötésekhez valónál pedig legalább 140 grammot nyom.

5. *Elnevezés és kezesség.*

50. A megelőző követelményeknek megfelelő borító- és előzékpapírokra a következő elnevezések állapíttatnak meg:

a) normális borítópapíros, könnyű; b) normális borítópapíros, nehéz; c) normális előzékpapír, könnyű; d) normális előzékpapír, nehéz, mindenkor a következő hozzáadással: «A Német Könyvtárosok Egyesületének 1911. június 8. hozott követelményeinek megfelelően készült».

51. A követelmények betartása a tudományos papírvizsgálati módszerekkel ellenőrizhető.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Könyvkötészeti anyagok.

52. *Enyv.* Csakis savmentes bőrenyv használandó, melyet sem nagyon vastagon, sem nagyon forróan nem szabad fölkenni.

53. *Csiriz.* Kizárólag búzakeményítőből készült csiriz hasz-

nálándó, mely jól megfőtt s nem indult rothadásnak. A rothadás meggátolására timsót kell hozzá keverni.

54. A *fűzőczérna* fehérítetlen lenfonálból készítendő.

55. A *kötőzsinórok* kézzel sodrott tiszta kenderrostból készítendők.

56. A *vászonszalagok* vastagszövésű, tiszta, fehérítetlen vászonból készítendők.

57. *Kéregpapír*. Legjobb a tiszta, jól kiszáradt s jól hengerelt szürke kéregpapír. Szalmából vagy fahulladékból készült kéregpapír használata tilos.

58. *Hátbélés*. A könyvhát bélelésére normális iratfödél alkalmazandó.

HATODIK FEJEZET.

Könyvkötészeti technika.

59. Igen kívánatos, hogy a kiadói fűzésnél a későbbi kötésre tekintettel legyenek. A hollandi fűzés mód elégséges; a drótfűzés kerülendő. A hátra lehetőleg kevés enyvvet kellene rakni, mert különben az iverk szétválasztáskor megsérülnek és meggyengülnek.

60. Minden kötetet végig kell fűzni. A kötők száma: *a)* 20 cm. magasságig három; *b)* 30. cm. magasságig négy; *c)* 40 cm. magasságig öt; *d)* még nagyobb köteteknél a nagyságnak megfelelő számú kötő használandó. A legfelső és a legalsó kötő a hurokkötőtől legfeljebb 2 cm.-nyire lehet.

61. Vagy beágyazott zsinegre vagy pedig vászonszalagra fűzhetünk. A befűrészelésnél az ágyak csakis oly mélyre készítendők, hogy a zsineg kitöltse. Hártaszalagra fűzni nem tanácsos.

62. Az őrlapot (először) tartósságának fokozására sirtíng fáczra kell fölérősíteni s ezt a második ívhez hozzáfűzni.

63. Minden kötet beillesztendő. Félbörkötések mély fáczzal készítendők.

64. A kéregpapír tábla sarkait és széleit egy kissé le kell tompítani.

65. Könyvtárakban az üres hát kötelező.

66. Félbörkötéseknél a bőrsarkoknál alkalmasabbak a pergamensarkak.

67. A bevonásnál bőrhöz és hártýához kizárólag csirizt, vászonhoz és papiroshoz pedig enyvét kell használni. Brosurák-nál a vászonhát csirizzel erősítendő föl.

68. A könyvtest hátának beragasztására flanelt vagy legalább is szívós, tartós papírt vegyünk s csakis csirizzel dolgozzuk föl; az enyv használata ez esetben tilos.

69. A bőr márványozása maróanyagok útján ártalmas s ép ezért tilos.

70. A bőrkötéseket aranyozás előtt csakis tiszta, hígított eczettel szabad lemosni.

MAGYAR KÖNYVESHÁZ.

ADALÉKOK SZABÓ KÁROLY RÉGI MAGYAR KÖNYVTÁRÁ-
NAK I. KÖTETÉHEZ.¹

32.

[462] Sárospatak. 1652.

Comenius (Amos Johannes). Eruditionis Scholasticae | Pars II. |
JANUA. | Rerum & Lingvarum Structu- | ram externam exhibens. |
[Napot, holdat, csillagokat, fellegekből aláhulló esőt, fákat, hegyet
s vizet ábrázoló metszet e körirattal: «Omnia sponte fluant; Abfit
violentia Rebus.»] In ufum Scholæ Patakinæ | edita. | Typiſq̃,
Celſiſſ. Principis exſcripta. | Anno M. DC. LII. |

8-r. A—Zz(2)=362 számozatlan levél.

Szabó Károly RMK. I. 860. sz. a. leírja e mű egy másik, szintén 1652-iki sárospataki kiadását, a mely azonban a fent leírt kiadástól nemcsak címlapjára nézve különbözik (hiányzik róla az *exſcripta* szó; viszont a fent leírtól meg a nyomdász — *Georgius Renius* — neve hiányzik, stb.), hanem abban is, hogy a két kiadás szövegének szedése — bár mindenütt meglátszik, hogy a szedő egy nyomtatott példány szövege, beosztása szerint szedett s lapról-lapra, sorról-sorra, betűről-betűre utánozta az előtte fekvő példányt — mégis elüt egymástól. Így pl. az A₈ levél *a* és *b* oldalán levő szöveg szedése. A *b* oldalon (az itt leírt kiadásban) hiányzanak a sorszámok (1. 2. 3.); amabban meg hiányzanak a következő szavak: «*cum hæc ex Vestibulo prænota esse oporteat*» s így ez oldalon egy sorral kevesebb szöveg van. Különböznek egymástól az előbeszédék fölött levő fejlécek (A₂ levél *a* lap) s az előbeszédék után következő záródíszek (A₇ levél *b* oldal) is. Ezeken kívül a fent leírt kiadás papírosa vastagabb s nincs oly finom, mint amazé; továbbá, hogy nem járul hozzá a Szabó K. által leírt példányhoz csatolt s 93 lapra terjedő «*Grammatica Janualis*». — Mikor Szabó Károly 1870-ben főiskolánk könyvtárában kutatott, a fent leírt példányt nem láthatta, mert azt 1885. július 25-én ajándékozta Kovácsy Sándor főiskolai tanár a könyvtárnak.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

¹ Az utolsó számozott (461. sz.) adalék e folyóirat 1911. évfolyama 159. lapján jelent meg.

33.

Gyulafehérvár. 1654.

Fogarasi Ferenc. Kis Keresztyeny. | az az | A Hűtnek és Isten szerint valo élet- | nek, tsupán tsak, az sz. irás szavai- | bol álló oly Principiumja, melyre | mingyárt tanítani kel a' szolni | kezdő kisededeket. | Mely Angliai nyelvből Magyarra | fordittatott legelsőbenis az Nemes Nemzetes | nagyreménségű, és serény elméjű Bolgárfalvi | kiseded Sebesi György kedvé- | jért. Vizaknán. | az Vizaknai Ecclesianak | Tanítója. | Fogarasi Ferencz által. | Fejér Varat 1654. | Nyomtatta Major Márton.

8-r. Könyvtáblából kiáztatott töredék. Megvan az első a jegyű ív, 16 szott lap (közötte a czimlap).

Szabó K. a RMK. I. 884. sz. a. Bod Péter és Sándor István után említi, de nem látta.

Közlő magángyűjteményében.

Dr. Todorescu Gyula.

34.

[463] Kassa. 1654.

(A czímlap felső szélén, középen «[77]» lapszám, alatta fejlécz.)
HARMAS | SZENT | IRASBELI | DOLGOK, | Mellyekben | I-fzör; |
Három Articulusok foglaltatnak, | I. AZ ISTENRŐL. | II. A' CHRISTUS
JESUSROL. | III. A' SZENT LELEKRŐL. | II-fzor; | *Igen szép em-*
lekezetre méltó dolgok. | MELLYEKET | *Rövideden öfzve szedett és*
ki-adott | KIRALY JACAB, | Offdgyáni Ecclesiának méltatlan lelki- |
Páfztora. | CASSAN, | — | Nyomtatta GEVERS BALINT, 1654. | 12 r.

Kiraly Jacob, az «Ossdgyáni Ecclesiának méltatlan lelki-Pásztora» eme művét «Az Nemzetes, Nemes, és Tekintetes erős viteznek, Ossdgyáni Bakos Gabor urnak, Az Erdelyi méltóságos Fejedelemnek, Rakóczi Györgynek ő Nagyságának &c. Kalloi Vég Házanak fő Kapitánnyának, Szabóltcz Vármegyebéli Hajduságnak Generalisának, és hadi birájának, mint bizodalommal való jó akaró, Vrának, Fautorának, Pátronussanak, és kedves Komjának stb. . . . offerállya és dedicállya.» . . . «Ossdgyani, die 16. Octobris, 1654». (Szabó K. I. 887. sz. a. Sándor István Könyvesháza után csak rövid czímét említi.) A munka tartalmának felosztása a czímlapon olvasható. A mű végén (195 l.) «Következnek szép áhitatos Imádságok». És pedig egy reggeli, egy estveli és egy beteg emberért való imádság. Ezek után, a 212-ik lapon, következik egy 17 versszakból álló «Bűn bocsánattyáért való

Enek», a mely a munkát bezárja. Király Jacabnak emez eddig ismeretlen munkájára írta rendszeres czáfolatúl 1659-ben s adta ki Sárospatakon 1660-ban Szalóczi Mihály sajozszeptpéteri lelkipásztor «Az Isten-ember Jézus Christusnak személye felől igazán értő Tanítóknak, Valasz-tetelek; Melyben az igaz és Keresztyéni tudomány világossan le-tétetik» stb. czimű munkáját. (R. M. K. I. 969.) Király Jacabnak fentti munkája együtt nyomtatott (Cassan, 1654.), és pedig folytatólagos lapszámozással (77—215), folytatólagos ívjezéssel (D₄—I₇), egy másik munkájával, a melynek czime: «Mise-Nem-Mise Az az: A' Miseről való tudománynak, Ostromlása, meg-hamissítása, és elrontása.» (R. M. K. I. 886.) A két munka könyvtárunkban egybe is van kötve. Valószínűleg ez az oka, hogy Szabó Károly nem vette azt észre. Királynak emez eddig ismeretlen munkája bizonyosan meg van mindama könyvtárakban, a melyekben «Mise-Nem-Mise» cz. könyve föltalálható. T. i. ezzel egybekötve. Arra, hogy Királynak emez eddig ismeretlen munkája ugyanezen szerző «Mise-Nem-Mise» cz. munkájával van egybekötve, dr. Marton József nagyszombati főgimn. tanár úr hívta fel figyelmemet.

Sárospataki ref. főiskolai könyvtár.

Harsányi István.

TÁRCZA.

JELENTÉS

A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM SZÉCHÉNYI ORSZÁGOS KÖNYV-
TÁRA ÁLLAPOTÁRÓL AZ 1911. ÉV HARMADIK NEGYEDÉBEN.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga az elmúlt évnegyedben kö-
teles példányokban 3135 drb, ajándék útján 96 drb, vétel
útján 180 drb, áttétel útján 4 drb, összesen 3415 drb nyomtat-
vánnyal szaporodott. Ezenfelül kötelespéldányok czimén be-
érkezett alapszabály 439 drb, falragasz 2113 drb, gyászjelentés
1774 drb, hivatalos irat 162 drb, műsor 362 drb, perirat 9 drb,
szinlap 2572 drb, zárszámadás 239 drb, különféle 728 drb,
összesen 8398 drb apró nyomtatvány. Vételre 1792-29 koronát
és 81 márkát fordítottunk.

A nyomtatványi osztályt ajándékaikkal a következők gya-
rapították: Baros Gyula (2 drb), Bibliotheca nacional de Rio de
Janeiro (6 drb), özv. Bodon Józsefné (Rimaszombat, 3 drb),
Borsod-Miskolczi Múzeum-Egyesület (Miskolcz), Bozóky Ferencz
(Nagyvárad), Budapesti kir. orvosegyesület (2 drb), Concordia
(Wien), Dunamelléki ref. egyházkerület (2 drb), Feministák egye-
sülete, Földművelésügyi minisztérium (3 drb), Fridrich János
(Nógrádverőcze), Gulyás Pál, Győry Tibor, Handelsministerium
(Wien, 2 drb), Igazságügyminisztérium (3 drb), Kais. Akademie
der Wissenschaften (Wien, 5 drb), Képviselőházi iroda (9 drb),
Kolozsvári tud. egyetem rektora (2 drb), Königl. Universitäts-
Bibliothek (Uppsala), Könyves Tóth Mihály (Debreczen, 3 drb),
Kurverwaltung (Franzensbad), Lamberger Béla, Library of Con-
gress (Washington, 12 drb), Lukasz József, M. kir. földtani inté-
zet, M. kir. közp. statisztikai hivatal, M. kir. orsz. meteorologiai
és földm. intézet (2 drb), M. kir. posta- és távirda vezérigaz-
gatóság, Magyar Jogászegylet, Magyar Könyvszemle szerkesztő-
sege, Magyar Tudományos Akadémia (2 drb), Márki Sándor
(Kolozsvár), Ministre de l'instruction publique (Paris), Némäti
Kálmán, The New-York public library, Orsz. Széchényi-Szövet-
ség, Óvári Ferencz (Veszprém), Pap Károly (Debreczen), Peabody
Institute (Baltimore), Popovici József, Puky Andor (Kassa),
Sackett W. Henry (New-York 2 drb), Saskeöy József, Secretary

of the gypsy lore society (Liverpool), Szabadság szerkesztősége, Szalay Imre, Thallóczy Lajos, Vásárhelyi Ilona (2 drb), Vladár Róbert.

Nevezetesebb szerzemény: Jacobi Alting Fundamenta punctuationis linguae sacrae. Claudiopoli 1698. (Ajándék.)

A könyvtár helyiségeiben 1882 egyén 5027 kötet nyomtatványt használt, kikölcsönzés útján pedig 417 egyén 953 kötetet.

Az elmúlt évnegyedben 1405 munkát osztályoztunk, a melyekről 2068 czédula készült.

A köteles példányok átvételére berendezett helyiségbe a negyedév folyamán 1080 csomag érkezett; ugyaninnen 1115 levelet expedáltunk, a miből 722 reklamálás volt.

Végül megemlítjük, hogy szeptember hó folyamán a tisztviselők és a gyakornokok egy része a revízió alkalmával észrevett hibák kijavításával volt elfoglalva.

II.

A *hirlaptár* gyarapodása: kötelespéldányok 550 évfolyam 16.508 száma (ezek közül számonként jött 6096 sz.); ajándék: 2 évf. 5364 szám; áttétel: 271 szám; vásárlás: 757 szám; összesen 552 évf. 27.996 szám.

Vásárlás: Vachtel Gyula antiquariustól 15 korona («Der Ungar» 1845—47-ki évf.). — Ajándékozók: Britz János és Ritter Lajos (a kézirat gyanánt ny. «Abendblatt des Alt-Pester Gemeindeboten» számaival), Tóth Margit (Csejthén, a «Magyar Kurir» és az augsburgi «Allgemeine Zeitung» évf.), a Délamerikai Egyesült Köztársaságok Nemzeti Könyvtára, Budapest Székesfőv. Könyvtára.

Az évnegyed folyamán a könyvtárban 262 olvasó 616 kötetet, 20 olvasó pedig a házonkívül 35 kötet hirlapot használt; ez összesen 282 olvasó, 651 kötet.

Átnéztük 552 évf. 21.900 számát. Beköttettünk 235 hirlap-kötetet.

A nyomdai kimutatással érkezett kötelespéldányokat a gyarapodási naplóba jegyeztük, a nyilvántartó czédulakatalogusba vezettük és a számonként küldött hirlapokkal együtt betürendbe osztályozva elhelyeztük. A csomagküldeményben hiányzott számokat azonnal megreklamáltuk és följegyeztük, de időnként a bekötés alá rendezéskor is történt reklamálás.

III.

A *kézírtattár* az 1911. év harmadik negyedében ajándék útján 3 újkori kézirrattal és 3 irodalmi levéllel, vétel útján 4 újkori kézirrattal, 30 irodalmi levéllel, 13 irodalmi analektával,

94 zenei kézirattal és 2 zenei levéllel, áttétel útján 1 újkori kézirattal és 3 irodalmi analektával, összesen 153 darabbal gyarapodott. Vételre 527 koronát és 40 márkát fordítottunk. Ajándékozók voltak özv. Horn Antalné és Vásárhelyi Ilma.

A szerzett anyaggal elsősorban a zenei gyűjtemény szaporodott: Liszt Ferencz két érdekes levele, Rózsavölgyi Márk három zeneműve s a híres tenorista, Stéger Ferencz hagyatéka van köztük, benne a művész naplója, melyet szerepeiről vezetett. Becses szerzemények továbbá Csiky Gergely «Az ellenállhatatlan» című vígjátékának eredeti kézírata és Szilágyi András ev. ref. lelkész naplója a XVII. század végéről. Az irodalmi levelestár a többi között Eötvös József, Jósika Miklós, Pulszky Ferencz leveleivel gyarapodott.

A kéziratár munkásságát főképen a mult negyedévi nagy szaporulat földolgozása vette igénybe, melyből a Gyulai-hagyaték teljesen föl van dolgozva.

Az évnegyed folyamán 49 kutató használt 239 kéziratot, 546 levelet és 38 analektát. Kikölcsönöztünk 5 esetben 7 kéziratot.

IV.

A *levéltár* törzsanyaga a lefolyt évnegyedben vétel útján 73 drb, ajándék útján 33 drb, letét útján 34, összesen 140 drb irattal gyarapodott.

A családi levéltárak száma a lefolyt évnegyedben egygyel, a báró Drozdik-család levéltárával gyarapodott, melyet özv. Procopius Pálné letéteményezett. Ezzel együtt a letéteményezett levéltárak száma 89-re emelkedett.

A már letéteményezett levéltárak közül kiegészítést nyert a gróf Forgách-levéltár, a család ghymesí ágának levéltárával, melyet gróf Forgách Károly letéteményezett. Továbbá a Görgey-levéltár Görgey Albert, a Sibrik-levéltár Sibrik Kálmán, a Szent-Ivány-levéltár Szent-Ivány Ferencz és a báró Bánffy-levéltár özv. báró Bánffy Dezsőné küldeményeivel.

A törzsanyag gyarapodásából 122 drb esik az újabbkori iratok csoportjára, 9 drb az 1848/49-es nyomtatványokéra és 9 drb a czímereslevelek csoportjára.

Vételre 860 koronát és 52 márkát fordítottunk.

A czímereslevelek gyűjteménye a következő darabokkal gyarapodott: 1. 1613 márczius 31. Pozsony. II. Ferdinánd czímereslevele Bockh János részére. — 2. 1622 július 20. II. Ferdinánd czímereslevele Szalay Mihály részére. — 3. 1635 február 8. Sopron. III. Ferdinánd czímereslevele Sailer János részére. — 4. 1659 május 6. Bécs. I. Lipót czímereslevele Raikhort Lőrincz részére. — 5. 1670 márczius 26. Bécs. I. Lipót czímereslevele

Struk András és Tamás részére. — 6. 1693 augusztus 6. Bécs. I. Lipót címereslevele Mayer Theobald Benedek részére. — 7. 1695. Princzfalusy János címerkérő folyamodványa. — 8. 1706 július 12. Bécs. I. József címereslevele Luczai János és László részére. — 9. 1741 október 28. Pozsony. Mária Terézia címereslevele Schwartner Márton részére. Azonkívül a családi levéltárak újabb gyarapodásában a következő címereslevelek: 1. 1617 márczius 8. Prága. II. Mátyás címereslevele Drozdik János részére. (Báró Drozdik-levéltár.) — 2. 1675 május 4. Laxenburg. I. Lipót grófi diplomája Forgách András részére. (Gr. Forgách-levéltár.) — 3. 1686 május 14. Prága. I. Lipót cseh nemesi oklevele Maholányi János részére (ugyanott). — 4. 1688 márczius 4. Bécs. I. Lipót címereslevele Szenthe Bálint részére (ugyanott). — 5. 1827 márczius 16. Bécs. I. Ferencz bárói oklevele Drozdik János Vilmos részére. (Báró Drozdik-levéltár.) — 6. 1835 április 1. Bécs. V. Ferdinánd címereslevele Procopius György részére. (Báró Drozdik-levéltár.)

A lefolyt évnegyed gyarapodásának feldolgozásán kívül folytattuk az Ocskay-iratok és a Türr-hagyaték feldolgozását. A Türr-hagyaték végleges rendezését befejeztük és most az egyes darabok sorszámozása van folyamatban. Az Ocskay-iratok borítékozása is megtörtént, jelenleg azoknak kiállítók szerinti feldolgozása van folyamatban, a mely munka a XVII. század közepéig haladt előre. Nem lehetett ellenben feldolgozni a családi levéltárak újabb gyarapodását, a mi a következő negyed-évre maradt.

A lefolyt évnegyedben 69 kutató 28.348 drb iratot használt s 8 térítvényre 725 drb iratot kölcsönöztünk ki.

SZAKIRODALOM.

Barcza Imre: *A magyar bankkérdés és vámpolitika irodalma.* Budapest, 1911. Pallas nyomása. 8° 40 l. Ára 2 K.

A ma küzdelmei szempontjából kissé *post festum* jelent meg ugyan ez az ügyes összeállítás, de oly kérdéseket ölel fel, melyek érdekében a küzdelem, mint Bernát István is helyesen jegyzi meg a műhöz írt előszavában, fel fog ujulni a nem távol jövőben. Erre az alkalomra hasznos tájékoztató lesz Barcza nagy gonddal és sok körültekintéssel megszerkesztett füzeté, melynek néhány hiányára az esetleges második kiadás reményében a következőkben mutatunk rá.

Kimaradtak Barcza jegyzékéből a következő művek: 1. *Baross Gábor:* Bankpolitikánk.¹ 1899. — 2. *Beck D.:* Die ungarische Notenbank. 1908. — 3. *Berg O.:* Die Zollnovelle vom März 1886. Wien, 1885. — 4. *Blodig H.:* Die österreichische Zoll- und Staatsmonopolsordnung. Wien, 1856. — 5. *Bösz:* Bankosok és antibankosok. 1909. — 6. *Fogarassy János:* Magyar bank. Pest, 1841. — 7. *Gaal J.:* A külön vámterület. 1907. — 8. *Gesztli B. Ferencz:* A jegybank működéstörvények. Arad, 1871. — 9. *Határozmányok* az osztrák-magyar bankkal való üzleti közlekedésre nézve. 1881. — 10. Az osztrák-magyar bank leszámítolási üzletére vonatkozó szerves *határozmányok.* Wien, 1891. — 11. *Hermán F.:* Öt ujságcikk a jegybankról. 1909. — 12. *Hieronymi K.:* Der deutsche Zolllarif. 1902. — 13. *Horánszky F.:* Die Quotenfrage. 1898. — 14. *Horn E.:* Bankszabadság. Pest, 1870. — 15. *Jellinek H.:* Die ungarische Bankfrage. 1908. — 16. *Jerney A.:* A világhírű önálló magyar bank. Pest, 1873. — 17. *Kacziány Nándor:* Tisza — az aranyos — elkésett akciója. Aranyvalutás tanulmány. 1890. — 18. *Kacziány N.:* A világvaluta 12 pontja. — 19. *Karner János:* Az új pénz a mindennapi forgalomban. Pest, 1858. — 20. U. a. németül. — 21. *Kohl-bauer F.:* Valutánk gyöngéi. Arad, 1898. — 22. *Kornin János:* Magyarország járadéka Ausztria adósságához. 1903. — 23. *Kondor G.:* Vámisme. Pest, 1865. — 24. *Korizmics L.:* A pénzügyi vámok. 1877. — 25. *Krolopp Hugó:* Az autonóm vámtari-

¹ A hol a hely nincs kitéve. Budapest értendő.

fának hatása a magyar mezőgazdaságra. Magyaróvár, 1903. — 26. *Kvassay István*: A közös államadósság megoszlása. 1903. — 27. *Cs. Lázár Elemér*: Önálló magyar bank. Nagyszeben, 1906. — 28. An die hohen österr. und ung. Legislationen zur Valutaregulierung. Wien, 1892. — 29. *Lónyay M.*: Pénzügyi levelek. Pest, 1848. — 30. *Matlekovits S.*: Az autonóm vámtarifa. 1906. — 31. *Medve J.*: Az új pénz. Pest, 1858. — 32. *Mezey Gyula*: Adatok a banküggyhez. 1908. — 33. Die Österr. Nationalbank u. ihr Einfluss. Wien, 1875. — 34. *Remellay G.*: Mindennemű új pénz. Pest, 1858. — 35. *Sugár Ignác*: Az önálló vámterület életbeléptetése. 1905. — 36. *Surányi J.*: Adatok az önálló vámterület kérdéséhez. 1904. — 37. A vámügyi tanács szabályzata és ügyrendje. 1906. — 38. *Takáts L.*: Az új pénz. Pest, 1858. — 39. 1897. évi vámtarifadöntvények. 1897. — 40. *Zichy Jenő*: Az önálló vámterület fontossága 1905. — És hogy a kérdés humoros oldala is képviselve legyen: 41. A banklovag. (Karrikatura-gyűjtemény Justhra s az önálló bank harczosaira). é. n. (1910.)

A bibliografiai teljesség okáért jó lett volna megemlíteni, hogy *Hieronymi*: A német vámtarifajavaslat; *Láng L.*: A nemzetközi vámpolitika jövője; *Matlekovits*: A vámpolitika új korszaka; *Spitzmüller*: Die staatsfinanziellen Vereinbarungen im öst.-ung. Ausgleich; *Wickenburg*: A bankkérdéshez című folyóiratokban megjelent dolgozatok külön lenyomatokban is napvilágot láttak. Úgy látszik tévedésből került a jegyzékbe: La Hongrie contemporaine et le suffrage universel című füzet. A betűrend hibás a 20—22. lapon föltüntetett K-betűs szerzők egymásutánjában.

Mindezek azonban csak apró szépséghibák, melyek könnyen kiküszöbölhetők egy második kiadás alkalmával s melyek nagyrészt könnyen elkerülhetette volna a szerző, ha bibliografiája összeállításánál — a mint ezt ilyenmű hazai dolgozatok megbeszélésénél mindig hangsúlyozzuk — igénybe vette volna a M. N. Múzeum könyvtárát. A mű bolti ára (2 korona) indokolatlanul magas.

Dr. Gulyás Pál.

Deák Geyza: *A könyv és a könyv disztitése. (Ifjúsági művészeti könyvtár 1.)* Pápa, 1910. Főiskolai nyomda. 8° 59. 1. ill. — K. 60 fill.

E füzet egy igen jó pedagógiai gondolatnak fölöttébb silány kivitele. Az ifjúságot röviden tájékoztatni a könyv multjáról, kialakulásának történetéről s a vele kapcsolatos művészetekről igen ügyes gondolat, de csak az vállalkozzék reá, a ki alaposan jártas ezen diszcziplinák irodalmában, pontosan ismeri a sok-

szor bonyolult kérdések mai állását. Deák füzete nemcsak hogy igen pongyolán van megszerkesztve, de szinte lapról-lapra elárulja tájékozatlanságát, forrásai értéktelenségét. Egy pár találmomra kiragadott példa szolgáljon állításunk bizonyágául. 6. l. A gazdagabb római házaknál teleírt elefántcsont-táblákból volt a könyv. — 14. l. Van képes inicziále, melyet francziául lettreszistoaré (lettres historées)-nek mondanak. — 18. l. Papirusz kodex-ei voltak Melus görög királynak is Pergamumban Kr. e. a III. sz. végén. — 18. l. Egy darab (t. i. Korvin-kodex) Emich Gusztáv könyvtárában van. U. o. Ne téveszszük össze e két szót, mert e két szó (miniatura és miniatür) között különbség van. — 20. l. Van belőlük (t. i. az ösnyomtatványokból) a *Bibliothèque Nationale*ban Párisban, az *oxfordi Bodleian*ban, a *National Library*ban (?) Washingtonban, a *Public libraries*ben (!) az Egyesült-Államokban... — 21. l. Magyarországon az első latin nyelvű nyomtatványt 1473-ban nyomtatták a Geréb László... által felállított Hess-féle nyomdában. U. o. A magyar inkunabulumokra bátran elfogadhatjuk annak a német tudósnak a nézetét, a ki az ösnyomtatványok közé azokat a nyomtatványokat is fölvetette, a melyeket 1536-ig nyomtattak (úgy hiszszük, szerzőnek nincs tudomása Szabó Károlyról s arról, hogy az ő nyomán a régi magyar nyomtatványok határidejét egész 1711-ig tolták ki!). — A 23. és 24. l. egyes mondataiból az derül ki, hogy szerző véleménye szerint a legelső nyomtatott könyvek kizárólag pergamenre készültek. — 29. l. Abban a régi korban az első könyvekben... nem volt címnap... Épen ezért igen sok ösnyomtatvány szerzőjét nem ismerték. De a gyakorlott könyvkedvelő szeme ez ösnyomtatványok betűjéről... fedezi föl ma az ismeretlen nyomtatvány szerzőjét. — A 43. l. van 2 kikezdés a minaturákról, melynek semmi köze az ex libris-hez, a melyről szól az egész fejezet s a mely pusztá ismétlése a más helyt mondottaknak. — 52. l. A középkori francia könyvkötők közül kérészt munkájuk után ma is hiresek: *Geofroy Tory*, *Pigorneau*, *Jehan Foucault*, *Le Gascon*, *Boyet*, *Risinaux* Gloriere (sic) lioni könyvgyűjtő, II. Henrik, XIII. Lajos, Ausztriai Anna és Pompadour asszony könyvkötői. Legelszomorítóbban mulatságos az 54—59. l. található könyvészteti szótár, melyben pl. Claud (sic) Garmond, Geofroy Tory, keresztnévük alatt vannak a betürendbe illesztve, Eisen, a hires illusztrátor, «rajzoló, könyvkötő és nyomdász»-ként szerepel s a szakirodalom legkiválóbb művelői gyanánt Béraldi Henry és Panzer Wolfgang szerepelnek, de sem Hain, a ki legalább a szövegben előfordul, sem Brunet, sőt még Szabó Károly sincs megemlítve!

Szerzőnek a gyermekek számára rajzolt s az ex-librisek során közzétett könyvjelzői ép oly gyenge rajztudásról tanus-

kodnak, a mily fogyatékos írói tehetséget s tudományos készültséget árul el az egész füzet.

Alig hiszem, hogy e zavaros, többnyire általánosságban mozgó, s ha részletekre is kitér, majd mindig megbízhatatlan füzet sok új barátot szerez annak a nemes kedvtelésnek, melyet a tudós szerző szerint francia eredetű bibliofília szóval szoktunk megjelölni.

Dr. Gulyás Pál.

Szegedi Gergely *Énekes könyve XVI. századbeli román fordításban. Protestáns hatások a hazai románságra.* Irták: dr. **Sztripszky Hiador** és dr. **Alexics György.** Budapest, 1911. Hornyánszky Viktor-ny. 8° 232 l. Ára 5 K.

Dr. Todoreszku Gyula, a ki nagy szakavatottsággal és ritka szerencsével gyűjti a régi magyar nyomtatványokat, ez év folyamán egy budapesti könyvkereskedőtől a következő művet vette: «Diodori Siculi scriptoris graeci libri duo de Philippo et de Alexandro. Utrunque latinitate donavit Angelus Cospus Bononiensis. Viennae Pannoniae 1516.» A művet a kiváló könyvgyűjtő dr. Sztripszky Hiador tanácsára vette meg, a ki észrevette, hogy a könyv marhabőrből készült kötési tábláiban a különféle régi, XVI. századi nyomtatványok töredékei vannak, a melyeket a könyvkötő a táblák vastagabbá tétele végett használt fel. Észrevette továbbá azt is, hogy e nyomtatványtöredékek közt oláh nyelvűek is vannak.

Dr. Todoreszku a könyvtáblákat gondosan kiáztatta, s ime, az ekként kiáztatott nyomtatványlapok mind különböző XVI. századi ismert könyvek lapjainak bizonyultak. Volt azonban e nyomtatványlapok közt egy iv. összesen négy levél, a mely oláh nyelvű énekeskönyv töredéknek bizonyult. Ez az oláh nyelvű töredék egy eddig ismeretlen oláh énekeskönyvnek része. E *B.* jelzetű töredéket Sztripszky jelenlegi birtokosától, a ki áldozatkészségével lehetővé tette a töredék közzétételét is, *Todoreszku-töredéknek* nevezte el.

A *Todoreszku-töredék* valamely XVI. századi magyar protestáns énekeskönyvnek szóról-szóra való fordítása, esetleg több magyar énekeskönyvből való szerkesztés. Ezt a forrást azonban Sztripszky nem tudja közelebből megjelölni. Csupán annyit sikerült neki eldönteni, hogy az énekek az 1566. évi váradí és az 1568 táján készült unitárius énekeskönyvből vannak fordítva, még pedig «öntudatosan kálvinista szellemben» (135. l.). Az oláh könyvet minden valószínűség szerint 1570—73 közt Hoffhalter Rudolf nyomtatta Váradon.

Sztripszky kutatásainak ez a bibliografiai eredménye. De hát akkor miért viseli műve ezt a címet: «Szegedi Gergely Énekes-

könyve XVI. századbeli román fordításban». A 114. lapon azt mondja, hogy «Szegedi nevéhez fűződik az első idők minden közhasználatú énekeskönyve, az ő szapora kiadásai révén terjedtek el a két hazában a protestáns énekköltés legszebb darabjai. Szegedi Gergely nevéhez fűzzük tehát mi is a román énekeket, noha nem közvetlenül Szegedi könyvéből fordították őket. «En ez eljárást nem helyeslem, s egyenesen megítévesztőnek tartom. A Todoroszku-töredék nem a Szegedi Énekeskönyvből való, nem kell tehát ezzel még a mű címében is egybefűzni.

Sok más dolog is van e műben, a mi a Todoroszku-töredékekkel lazán vagy sehogysen függ össze, s a minek részletesebb ismertetésébe egy könyvészeti folyóiratban nem bocsátkozhatom. A műben helyén vannak a 116—197 közti részek, valamint az Alexics Gy. által írt «A Todoroszku-töredék nyelvi sajátosságai» (211—229. l.) c. fejezet, de nem odavalók a következő fejezetek: A görög vallású hazai népek ethnikumának egybevetése; Párhuzam Nyugat és Kelet műveltségi tényezői közt; Nyugat hatásának első jelenségei a románságban. E fejezeteket Sztripszky abban a hiszemben írta, hogy meg nem írásuk esetén az olvasó a Todoroszku-töredék jelentőségét meg nem érti, a mi mindenestre nagy túlzás. Nézetem szerint e fejezeteket, a melyek amúgy sincsenek a mű előnyére, el kellett volna hagyni s a Beköszöntő után mindjárt «A kálvinizmus hatása a románságra» című fejezettel kellett volna a művet kezdeni. Így a publikáció értékesebb lett volna.

Érdemleges megjegyzést csak hármat akarok tenni. Az egyik a Sztripszky által megállapított bibliografiai eredményre vonatkozik. Mint említettem, Sztripszky szerint az az oláh énekeskönyv, melynek eddig ismert *B.* íve a Todoroszku-töredék, 1570—73 közt Váradon Hoffhalter Rudolf sajtója alól került ki. Nekem úgy tetszik, hogy ez ellen egy magyar nyelvészeti érvet lehet felhozni. A Töredékben ugyanis minden ének fölé oda van írva, hogy mely magyar ének dallamára megy. illetőleg mely magyar éneknek a fordítása az oláh ének. E magyar énekcímek közt van ez a két szó is: *emléközzél*, *Diczériétec*. A mi már most e két szóban nevezetes, az az, hogy az elsőben a mai *é* hang (*emléközzél*) a felszólítóban *e*-vel, a másodikban (*Diczériétec*) *é*-vel van írva. Trócsányi Zoltán¹ kimutatta, hogy a Hoffhalter Rudolfnál Váradon nyomtatott könyvekben ez a magyar nyelvileg fontos jelenség (t. i., hogy az ikes igék egyes második sz. felszólítója nyílt *e* hang, jelölve *e*-vel, míg valamennyi ige többes 2. sz. felszólítója zárt hosszú

¹ «A XVI. századbeli nyomtatványok *e*-jelölései.» Budapest, 1908. 17. és 39. lapokon, v. 6. Nyelvtudományi Közlemények XXXVIII. köt. is.

é, jelölve *e*) nincs megkülönböztetve. Ellenben megtalálható e jelölés, még pedig következetesen, Heltai Újtestamentomában és egyéb nyomtatványában. Ha ezt a körülményt hozzávesszük ahhoz, hogy a Todoroszku-töredék a kötési táblákból hét olyan munka töredékeivel került elő, a melyek mindegyikét Kolozsvárt a XVI. században nyomtatták (lásd Sztripszkinél 127. l.), valószínűvé lesz, hogy a művet *Kolozsvárt Heltai sajtójában nyomtatták*. De természetesen, hogy a fentidézett két szó alapján én sem tudom a kérdést eldönteni, az érvet azonban ajánlom Sztripszky figyelmébe.

A másik megjegyzésem Sztripszky azon szokására vonatkozik, hogy *primitivus*-t ír. Ha már egyáltalában el nem tudja kerülni az idegen szót, írjon inkább primitivet, ez a megszokott.

Végül harmadik megjegyzésem a Todoroszku-töredék oláh szövegének közlésére vonatkozik. Felesleges volt e szöveget háromszor is leadni, mikor a faksimile-ben való közlés teljesen elegendő.

Dr. Melich János.

Seymour de Ricci, *Catalogue raisonné des premières impressions de Mayence (1445—1467)*. — Veröffentlichungen der Gutenberg-Gesellschaft VIII. IX. — Mainz. 1911. Gutenberg-Gesellschaft. (P. von Zabern nyomása.) 4-r. IX, 166 l., 1 tábla.

A Gutenberg-Gesellschaft kiadványsorozatának e kettős kötetében a nyomdászat bölcsekorának egyik kiváló ismerője, Seymour de Ricci katalogizálja azokat a nyomtatványokat, a melyek kétségtelenül a Gutenberg, Fust és Schoiffer nyomdáiban használt betűkészlettel nyomattak. Minthogy e korai — Schoiffer halálának valószínű évéig, 1467-ig terjedő — mainzi, bambergi s részben eltvillei nyomtatványokról sokszor bajos minden kétséget kizárólag megállapítani, hogy melyik műhelyből kerültek ki, szerző a nyomtatványokat a szöveghez használt betűtípus szerint csoportosítja s e betűtípusokat lehetőleg föléptük időrendjében veszi sorra. Így keletkeztek a következő csoportok:

I. A 36 soros biblia nagyméretű betűi: *a*) a Donatus eredeti betűi (1445—47?), 4 nyomtatvány; *b*) a kalendárium betűi (1447—57), 18 nyomtatvány; *c*) Pfister-féle betűk, egy nyomtatvány; *d*) Pfister nyomtatványai, 10 nyomtatvány.

II. A 42 soros biblia közép nagyságú betűi: *a*) a Gutenberg és Fust nyomtatta művek, 2 nyomtatvány; *b*) a Fust és Schoiffer (1455—66) vagy csupán Schoiffer (1467—86) nyomtatta művek, 11 nyomtatvány.

II—V. Az indulgentiák közép nagyságú és kisméretű betűi: *a*) 31 soros kiadások (Johann Gutenberg?), 4 nyomtatvány; *b*) 30 soros kiadások (Peter Schoiffer?), 3 nyomtatvány.

VI—VII. A zsoltárkönyvek nagyon nagyméretű betűi (Fust és Schoiffer, majd csupán Schoiffer), 9 nyomtatvány.

VII^b. A misekönyvek nagyon nagyméretű betűi (Johann Gutenberg?, később Berthold Ruppel?), 2 nyomtatvány.

VIII—IX. Fust és Schoiffer kisméretű betűi: *a*) Datált könyvek 1459—60-ból, 2 nyomtatvány; *b*) indulgentiák 1461—62-ből, 2 nyomtatvány; *c*) falragaszok 1461—62-ből, 10 nyomtatvány; *d*) keltezett könyvek 1462—1466-ból, 8 nyomtatvány; *e*) kelet nélküli könyvek, 3 nyomtatvány.

X. A catholicon kisméretű betűi: *a*) névtelen nyomtatványok (1460—61), 5-féle; *b*) Bechtermünze (Eltville) nyomtatványai, 2-féle.

XI—XII. Bechtermünze kis jellegű betűi, 4 nyomtatvány.

Szerző e 100 szám alatt 112 fajta inkunábulumot ír le, a melyek közül Hain és Copinger csupán 66-ot ismer. A többi 46 nyomtatvány közül több eddigelé teljesen kikerülte a bibliográfusok figyelmét.

A csoportok élén megadja a betűfaj pontos méreteit s a keletkezésük, használatuk történetére eddig földerített adatokat. Ez után jó minden egyes mű rövid leírása Hain módszere szerint. Ezt követi az egyes bibliográfiai egyedekhez fűződő problémák összefoglalása, a rájuk vonatkozó irodalom pontos feltüntetésével. Végül jó Seymour de Ricci munkájának legérdekesebb része: az egyes művekből meglévő példányok felsorolása, országok szerint s a provenientiájukra és állapotukra vonatkozó adatok kíséretében. Külön listákban állította össze azokat az «eltűnt» példányokat is, melyek régibb katalogusokban szerepeltek, de a melyek jelenlegi tulajdonosai irodalmilag ismeretlenek.

Két művel a mi könyvtárunk is előfordul e lajstromokban; az egyiknél az előző tulajdonos nevét a sajtóhiba Jandrowich-ra torzította el, s talán ennek tulajdonítható szerző kérdőjele, melylyel Jankovich nevének e torzalakját kíséri. A Corrigenda et addenda rovatában különben szerző maga is kiigazította e jelentéktelen hibáját.

Szerző érdemes munkáját két névmutató rekeszti be: az egyik a tulajdonosok közt szereplő közkönyvtárakat lajstromozza a városok neve alatt, míg a másik a magángyűjtők névsorát adja, melyben túlnyomó részben angol és amerikai nevekkal találkozunk. Ez utóbbi körülmény talán nem annyira a francia és német bibliofilek érdeklődésének híjján, mint azokon a horribilis árakon mulik, melyeket ma már szinte kizárólag az amerikai milliárdosok tudnak csak megfizetni. Σ.

Tietze Hans. *Die illuminierten Handschriften der Rossiana in Wien-Lainz.* (Beschreibendes Verzeichnis der illuminierten

Handschriften in Österreich. V.) Leipzig. 1911. K. W. Hiersemann. (Nyomtatta F. Jasper, Wien.) 4°, XV, 208 l., ill., 60 M.

A k. k. Institut für österr. Geschichtsforschung nagyszabású vállalatának e kötetében szerző a Lainzban elhelyezett Biblioteca Rossiana gazdag kéziratos anyagát ismerteti a korábbi kötetekben követett módszerrel és alaposággal. E könyvtár Lujza-Sarolta Bourbon hercegnő rangján alóli házasságának köszönheti létét. Azzal, hogy a hercegnő, özvegyiségre jutva egykori udvarmesterének, Gian Francesco de Rossi-nak nyújtotta kezét (1838 július 22.), lehetővé tette az irodalomért lelkesülő cavalierének, hogy könyvgyűjtő szenvedélyét a legnagyobb mértékben kiélégítse.

A kéziratok zöme vétel útján a Capranica Domokos bibornok (1400—1458) által alapított s a római Collegio Capranicensenek adományozott könyvtárból került ki, melyet az idők folyamán többször gyarapítottak, de még gyakrabban megdézsmáltak. 1842-ben, a mikor az intézet prefektusa, az egyházi előjáróság jóváhagyásával, a maradékot eladta Rossinak, a gyűjtemény csupán 112 hártýára és 122 papirosra írt kéziratból állott s ezek közül 191 ma is kimutatható a Biblioteca Rossianában.

Francesco de Rossi halála után a fenséges özvegy a római jezsuitáknak ajándékozta néhai ura könyvtárát (1855 márcz. 6.) s a gyűjtemény 1873-ig maradt a rend római palotájában. Róma ostromakor, 1873-ban királyunk, a kinek a rend feloszlatása esetére jogezime volt a könyvtár birtokba vételére, áthordatta az értékes gyűjteményt a Palazzo Veneziába, a honnan a nagykövetség többszöri sürgetésére 1877-ben Bécsbe vitték s a jezsuiták itteni rendházában állították fel. 1895-ben helyszűke miatt ismét otthont változtatott a könyvtár s legfelsőbb jóváhagyással a Jézus-társasági atyák lainzi rendházába került.

Tietze a gyűjtemény illuminált kézirateit elkészítésük földrajzi megoszlása szerint csoportosítja. A kodexek túlnyomó többsége úgy mennyiségre, mint minőségre olaszországi munka. A 338 olasz műhelyből kikerült kodex-szel csupán 34 német, 37 francia, 9 németalföldi, 4 keleti, 2 bizánczi és egy angol áll szemben. Minket e kéziratok közül a német műhelyből kikerült s itt 31. sz. a. leírt Missale fratrum minorum cz. kodex érdekel, mely Mátyás király gyűjteményéből származik. A kodex épen nem ismeretlen szakirodalmunkban. Úgy az 1882. évi könyvkiállításra, mint a milleniumi országos kiállításra idekölesönözte a rendfőnökség s a nagy közönség is szemtől-szembe élvezhette nagy uralkodónk könyvszeretetének e beszédes emlékét. A kodexet főleg az teszi becsessé, hogy benne van a király legrégebbi arcképe. Tietze részletes leírása, mely pontosság szempontjából már

a dolog természeténél fogva is meghaladja a könyvkiállítási kalauz leírását s a mely több tekintetben Csontosinak az Ungarische Revue-ben megjelent tanulmányán alapul, a következő:

255 × 362 mm. 276 f. Részben miniált minuszkulák, két hasábosan. Latinul. Későbbi kötés; fatáblák, vörös bársonyhuzattal és aranyozott rézgombokkal (modern).

Fontos bécsi munka 1469 előttről, melyet Corvin Mátyás király 1469 május 3-án cseh királyllyá történt megkoronáztatása előtt adományozott Thomas de Hungaria minorita szerzetesnek (f. 126). A Georius nevű másoló különben ismeretlen. Stilisztikai szempontból a miniatürök megegyeznek a bécsi udvari múzeumban lévő kétkötetes imakönyvvel. Corvin Mátyás arczképe, mint a király legrégibb hiteles képe fontos, mivel az Andreas Pannoni-us: De regiis virtutibus cz. vatikáni kéziratban lévő 1467-iki portré csak képzeleti kép. (V. ö. Csontos i. h.)

A kodesz a XVIII. sz. végéig a bécsi ferenczesek tulajdonában maradt, azután Festetics László, innen A. Kaltenbaeck történetíró s végül Bourbon Carola Ludovica gyűjteményébe került. — 1896-ban a milleniumi kiállításon ki volt állítva Budapesten. V. Ö. P. A. Budik, Entstehung und Verfall der berühmten, von König Matthias Corvinus gestifteten Bibliothek zu Ofen: Jahrbücher der Literatur. LXXXVIII., Bécs 1840, 21 l.; Joh. Csontos, Bildnisse des Königs Matthias Corvinus... Ungar. Revue 1890, 177 l.

f. 1—6. Calendarium (január 17.: Antonius abbas; február 15.: Translatio S. Antonii de Padua; márczius 21.: Benedicti abbas; május 20.: S. Bernardini; május 25.: Translatio S. Francisci; június 13.: Páduai sz. Antal; augusztus 19.: Ludovicus ep. et conf.; szeptember 17.: Impressio sanctor. stigmatum beati Francisci; szeptember 30.: Jeronimi presbiteri; október 20.: Translatio S. Clarae; október 4.: Festum Sti Francisci conf.; november 8.: Transl. Sti Ludovici). — *f. 7.* In nomine domini 1469 incipit missale fratrum minorum secundum consuetudinum Romanæ curiæ. — *f. 175'.* Incipit proprium Sanctorum. — *f. 223.* Incipit commune Sanctorum. — *f. 267'.* Végső szavak: Anno domini millesimo quadringentesimo nono finitus est præsens liber per manus Georii cathedralis et institoris in Wyenna deo gratias. — *f. 268—275.* Hozzáadások: imák stb., más kéztől.

f. 1, 15, 102', 106', 175', 206, 215', 216', 223, 246, 250, 258, 262. Kezdbetük a sugárlóriás Jézussal (S. Bernardinus).

f. 7. A kezdbetű; kék levélindával egyszínű kivitelben; belül biborvörös aranyos vonaldíszszel. Három oldalról keretléczek, hosszú, nyulánk szár kiágazó levelekkel és virágokkal. Közbul arany gyöngyök. Igen tiszta, ragyogó színek.

f. 15: *P* kezdőbetű, zöld, belül arany alapba préselt rutás disztmény; két oldalt keretléc.

Hasonló jellegűek *f. 20: E*; *f. 119: W* (keretléc nélkül); *f. 127: T*; *f. 132: R*; *f. 143: U*; *f. 146: S*; *f. 153: C*; *f. 175: D*; *f. 177: M*; *f. 182: S*; *f. 206: G*; *f. 215: B*; *f. 216: G*; *f. 220: G*; *f. 223: E*; *f. 223: J*; *f. 225: M*; *f. 227: S*; *f. 230: J*; *f. 231: P*; *f. 232: J*; *f. 237: S*; *f. 242: O*; *f. 243: D*; *f. 246: T*; *f. 247: B*; *f. 248: N*; *f. 250: S*; *f. 252: A*; *f. 258: O*; *f. 262: R*.

f. 125: Egész oldalas miniatűr keretléczczel: Sz. Ferencz stigmatizálása, a ki fákból gazdag tájon egy patak mellett térdepel s az angyalszárnyakon fölött lebegő feszülettől kapja a stigmákat. A képet három oldalról vörös keret fogja körül. Keretléc mind a négy oldalon van, az udvari stilust jellemző stilizálásban, de némely virágnál erősen megnyilvánuló naturalizmussal.

f. 126: Egész oldalas miniatűr: A boldogságos Szűz a gyermekkel, mint az ég királynője áll a holdsarlón. Mellette zöld növények. A kép körül zöld keret, melyet ruta díszít. A keretléczek hasonlóak az előbbi képen lévőkhöz, de tisztább stílusúak.

f. 126: Egész oldalas miniatűr: A szenvedő, minden sebből vérző Krisztus nyílt szarkofág előtt áll. Mögötte ponczolt aranyalapon a kinszenvedés eszközei és jelvényei, köztük Péter és a szolgáló, Judás, Pilátus, Kaifás és egy poroszló arcsképe. Krisztus előtt térdepel az ifjú Mátyás király, kezében: «Pie Jesu miserere nostri» fölíratú mondatszalaggal. A király fölött két angyal, az egyik koronát, a másik kardot tart. Mellette czimerpaizs Ausztria, Magyarország, Dalmácia és Besztercze czimerével (tehát 1469 május 3-án cseh királyllyá koronáztatása előtti időből). Aláírás: Ego Matthias rex Hungariae concessi hoc missali fratri Thomae de Hungaria post cuius obitum maneat praesens liber in provincia quo claudit diem extremum. Az így olyan, mint *f. 25*-ön.

A leíráshoz 4 kisebbített, nem valami éles kép járul, melyek a *f. 262: R* betűjét s a három egész lapnyi miniatűrűt ábrázolják.

A hasonló modorban leírt 381 kézirat közül szerző a németek csoportjából főleg két XI. századi Tegernseeben készült kodexet emel ki, melyek IV. Henriknek Krakkóban őrzött evangéliumok könyvével rokonok, továbbá egy a XIII. sz. első feléből származó missalét, mely a francia iskola befolyásának kezdetét tárja fel igen tanulságos módon s végül az 1498-ban készült imakönyvet, melynek Erasmus Schratter volt a másolója s Ulrich Schreier a díszítője.

A francia kéziratok közt első sorban a XIII. sz. elejéről való zsoltármagyarázat (41. sz.) érdemel figyelmet, melyet a bizánczi és gótikus díszítő formák keveréke jellemez. Művészileg

legjelentősebb darabja e csoportnak a bourgesi imakönyv (70. sz.), melynek miniatürjei Jacques Coeur Münchenben őrzött műveivel állanak rokonságban.

Az olasz kéziratok legrégibb darabja a XI. századból való evangeliarium, mely kissé elhamarkodott munka. Jelentékenyebb a felsőolaszországi 79. sz. biblia, melynek gondos kivitelű diszében határozott ókori remniszczenziák csendülnek meg. Mindezeknél jelentősebb egy a bizánczi és francia stílus hatása alatt álló kodex-sorozat, mely a trecento miniatura-művészetéhez szolgáltat becses adalékokat. A XV. sz. gazdag terméséből az első helyet egy remekül diszített zenei kodex foglalja el, melyet Tietze veronai vagy mantuai műhelynek tulajdonít.

A bőven illusztrált kötetet négyes mutató zárja be. Az első a leírt kodexek címét adja betűrendben; a második a kodexeket századonként s ezen belül nemzetek szerint csoportosítja; a harmadik a könyvmásolók és festők, megrendelők, egykori tulajdonosok s fontosabb képtárgyak nevét foglalja magában. Végül a negyedik mutató az illusztrációkat lajstromozza. Gp.

Miles, Dudley How, *The influence of Molière on restoration comedy.* New-York. 1910. Columbia University. 8-r. IX, 2, 272 l. Ára \$ 1.5.

Miles e művének irodalomtörténeti eredményeit az Egyetemes Philologiai Közlönyben ismertetvén, e szempontból legyen szabad oda utalnom az olvasót. Itt csupán a molièrei hatás bibliográfiai eredményeit foglalom össze, melyek folyóiratunk olvasóközönségét közelebbről érdekelhetik.

E szerint a restauráció korabeli angol vigjátékírók közül a következőknél nyilvánul Molière hatása, mely a szinte szolgai átdolgozásról, néhány jellem, vagy csak helyzet szabad átvételéig váltakozik.

Behn: The false count (Les précieuses ridicules); Sir Patient Fancy (Le malade imaginaire, Monsieur de Pourceaugnac, L'amour médecin). — *Betterton*: The amorous widow (Les précieuses ridicules, George Dandin). — *Brown*: The stage beaux tossed in a banquet (La critique de l'école des femmes, Le Tartuffe). — *Caryll*: Sir Salomon (L'école des femmes). — *Centlivre*: Love's contrivance (Le médecin malgré lui, Le mariage forcé, Sganarelle). — *Congreve*: The double dealer (Le Tartuffe, Les femmes savantes, Le misanthrope); Love for love (L'avare, Don Juan, Le misanthrope, L'étourdi); The old bachelor (Les fourberies de Scapin, M. de Pourceaugnac, Les femmes savantes, George Dandin, L'école des maris); Squire Trelooby (M. de Pourceaugnac); The way of the world (Les précieuses ridicules, L'école des

maris). — *Crowne*: The courtly wit (Le Sicilien, Le Tartuffe, La comtesse d'Escarbagnas, Les femmes savantes); The english friar (Le Tartuffe, La comtesse d'Exarbagas, L'avare); The married beau (Les précieuses ridicules); Sir Courtly Nice (Les précieuses rid., Les femmes savantes, Le tartuffe). — *Davenant*: The playhouse to be let (Sganarelle). — *Dryden*: Amphitryon (Amphytrion, Le mariage forcé); The assignation (L'étourdi, Le Tartuffe); An evening's love (L'école des femmes, Le dépit amoureux); Limberham (Le Tartuffe, Les fâcheux); Love triumphant (Monsieur de Pourceaugnac, L'étourdi); Sir Martin Mar-All (L'étourdi és Quinault: L'amant indiscret); The spanish friar (L'école des femmes, Le médecin malgré lui). — *Etheredge*: Love in a tub (Les précieuses ridicules, Le dépit amoureux); The man of mode (Les précieuses ridicules). — *Farquhar*: The beaux stratageme (Le Tartuffe); The constant couple (Le médecin malgré lui); Love and a bottle (Le bourgeois-gentilhomme, M. de Pourceaugnac); The twin rivals (Le médecin malgré lui, Le Tartuffe). — *Flecknoe*: The damoiselles à la mode (Précieuses ridicules, Sganarelle, L'école des femmes, L'école des maris). — *Lacy*: The dumb lady (Le médecin malgré lui, Les fourberies de Scapin, L'amour médecin). — *Medbourne*: Tartuffe. — *Otway*: The atheist (L'école des femmes, Les fâcheux); The cheats of Scapin (Les fourberies de Scapin); The soldier's fortune (L'école des maris, Sganarelle, Les fourberies de Scapin). — *Ravenscroft*: The Canterbury guests (Le mariage forcé, Le bourgeois-gentilhomme, M. de Pourceaugnac); The careless lovers (M. de Pourceaugnac, Les précieuses ridicules, Le bourgeois-gentilhomme, Le médecin malgré lui); The London cuckolds (L'école des femmes); Scaramouche (Les fourberies de Scapin, Le mariage forcé, Le bourgeois gentilhomme, M. de Pourceaugnac). — *Rawlins*: Mammamouchi (Le bourgeois gentilhomme, M. de Pourceaugnac, L'avare); Tom Essence (Sganarelle). — *Sedley*: The mulberry garden (L'école des maris). — *Shadwell*: The amorous bigot (L'avare, Les précieuses ridicules, L'école des maris, Les femmes savantes); Bury fair (Le misanthrope, Le bourgeois gentilhomme, La comtesse d'Escarbagnas); Epsom Wells (Le médecin malgré lui, Le misanthrope); The libertine (Don Juan); Psyche (Psyche); The scowers (L'école des maris); The squire of Alsatia (L'école des maris, L'avare); The sullen lovers (Le misanthrope, Les fâcheux); The virtuoso (L'école des maris, Le misanthrope); The volunteers (Les précieuses ridicules, L'école des maris); The woman captain (L'avare, L'école des maris). — *Vanbrugh*: The cuckold in conceit (Sganarelle); The relapse (Le bourgeois gentilhomme, L'école des maris); The mistake (Le dépit amoureux). — *Wright*: The female virtuosos (Les femmes savantes, M. de Pour-

ceagnac, Le malade imaginaire, Les fourberies de Scapin, Le mariage forcé). — *Wycherley*: The gentleman Dancing-master (L'école des maris); Love in a wood (L'école de femmes, L'école des maris); The plain dealer (Le misanthrope, La critique de l'école des femmes); The country wife (L'école des maris, L'école des femmes).

Mint e tanulságos jegyzékből kiderül, Molière darabjai közül legtöbbször — összesen tizenöt esetben — a L'école des maris-t aknázták ki. Ezután jó a Les Précieuses ridicules cz. darab (11 eset) s nyomban mögötte Monsieur de Pourceaugnac és Le Tartuffe (10—10 eset), majd: L'école des femmes, Le bourgeois gentilhomme, Le misanthrope, Le médecin malgré lui (7—7 eset) s végül L'avare, Les femmes savantes, Les fourberies de Scapin, Sganarelle (6—6 eset), míg a többi darab 2—3 esetben adott anyagot az angol vigjátékírók műhelyébe.

Dr. Gulyás Pál.

Lantos Á. 9—10 sz. *könyvjegyzéke.* (A könyvgyűjtő III. évf. 9—10. sz.) Budapest, 1911. Uránia ny. 8° 104 l.

E gondosan megszerkesztett katalogusban, melynek történeti része főleg néhai gr. Dessewffy Lajos gyűjteményéből került ki, nem kevesebb, mint 58 drb. 1711. előtti ú. n. régi magyar nyomtatvány van felsorolva. Ára leghorsosabb gr. Zrínyi Miklós: Adriai tengernek syrenaia, Bécs, 1651. cz. munkájának hibás példánya: 600 K. Mint a buzgó antikváriustól értesülünk, e horribilis ár sajtó hiba 200 K helyett. 100 K-n felül állanak, még: Apafi: Declaratio, London, 1680. Ára 160 K; Bonfinius, Basel 1543. Ára 120 K; Csipkés: Magyar Biblia. Leyden, 1685. Ára 160 K; Liszti: Magyar Márs. Bécs, 1653. Ára 250 K és Pázmány: Szent Irások etc. Bécs, 1626. Ára 150 K. Érdekes továbbá a jegyzék azon része, melyben újabb íróink most annyira felkapott első kiadásai szerepelnek. Mint már évek óta, most is Petőfi vezet. Ritkaságánál fogva nagyobb ára van még Katona Bánk bánjának (80 K); Gvadányi Falusi nótáriusának (45 K); Sárosi Arany trombitájának (100 K). A katalogusnak könyvedvelőink, jó hasznát fogják látni.

G. P.

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOK SZEMLÉJE.

Deutsche Literaturzeitung. XXXII. évfolyam, 26. sz. (1. 11. július 1.): Fr. Steffens, Lateinische Paläographie. 2. Aufl. Supplement zur 1. Aufl. Abt. II. — E. Petzet und O. Glanving, Deutsche Schrifttafeln des IX. bis XVI. Jahrhunderts, aus Handschriften der K. Hof- u. Staatsbibliothek in München (Rudolf Thommen). — 27. szám (július 8.): A. Tabeling, Kontrollbuch für Bibliothekare. (Hugo Otto Zimmer.) — 34. szám (augusztus 26.): R. Focke, Das staatlich organisierte Volksbibliothekswesen und die Zentralstelle für Volksunterhaltung in der Provinz Posen. (Constantin Nörrenberg.) — 37. szám (szeptember 16.): J. Marx, Treviresia. (J. B. Keule.) — 39. szám (szeptember 30.): C. Beck, Jahrbuch der Bücherpreise. V. (Fritz Milkau.)

La bibliofilia. XIII. évfolyam, 4. szám (1911. július): Arnaldo Bonaventura, Una grande pubblicazione di bibliografia musicale. — Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Folytatás.) — Leo S. Olschki, Quelques manuscrits fort précieux. (Folytatás.) — L. Zambra, Corriere d'Ungheria. — A. Boinet, Courrier de France. — Vendite pubbliche. — Notizie: Un manoscritto che rimpatria. — La biblioteca del Poeta Mario Rapisardi. — Manoscritti i cimeli Mazziniani donati al commune di Genova. — Un re negro arrestato per furto di libri. — Por l'avvenire della carta. — La collezione del commediografo de Courcelles. — Le opere minori e postume di Giosuè Carducci. — L'edizione nazionale degli scritti di Leonardo da Vinci. — La mostra storica del grande archivio di stato napolitano. — Una grande polemica intorno ad un piccolo volume. — Società per lo studio della miniatura francese. — Esposizione di fogli staccati della biblioteca del Börsenverein a Lipsia. — 5-6. szám (augusztus-szeptember): Annibale Tenneroni, Il libro di una fraternita di San Sebastiano. — Enrico Colani, Il carteggio dei Barberini. — A. Boinet, Courrier de France. — A. Valmigli, English courier. — Hugues Vaganay, Les romans de chevalerie italiens d'inspiration espagnole. (Folytatás.) — Leo S. Olschki, Quelques manuscrits fort précieux. (Folytatás.) — Umberto Cassuto, Incunaboli ebraici a Firenze. (Folytatás.) — Notizie: L'edizione monumentale della «Divina Commedia». — L'educazione del libro. — Un bibliomane nell'imbarazzo. — La «Divina Commedia» in francese ed inglese. — L'attività del «British Museum». — La propaganda Biblica. — Un'opera inedita di Purcell. — Una Lega contro il prestito dei libri. — Il catechismo di Luigi XIV. — Un manoscritto inedito di Franz Liszt. — La scoperta di un quinto Evangelo? — Un caso curioso di bibliocleptomania. —

La IX. riunione della Società Bibliografica Italiana. — Piano analitico della mostra d'iconografica popolare italiana. — Il più grande papiro. — Una bibliografia delle opere siderurgiche, metallurgiche etc. — Le pubblicazioni coloniali italiane. — Dalla Bastiglia... a Pietroburgo.

Le bibliographe moderne. XIV. *évfolyam*, 82—84. *szám* (1910 júlus—december): Henri Stein, Le prétendu miniaturiste «Ugo de Vosor». — P. Hildenfinger, Inventaire des actes administratifs de la commune de Strasbourg (1789—an VII) conservés à la Bibliothèque nationale. — Henri Stein, Notes pour servir à l'histoire de l'imprimerie à Bourg-Saint-Andéol (Ardèche) au XVIII. siècle. — Henri Stein, L'histoire de France dans les archives du grand-duché de Luxembourg. — P. Arnauldé, Inventaire de la librairie du château de Blois en 1518. (Folytatás.) — *Archives municipales*; règlement des communications et des expéditions. — Ch. Mortel, Les origines du dépôt légal; observations. — Le congrès des archivistes et des bibliothécaires de Bruxelles. — *Chronique des Archives: France*. — *Chronique des bibliothèques: France, Belgique, Italie, Turquie*. — *Chronique bibliographique: Bibliographie ardennaise. Bibliographie de Loir-et-Cher. Bibliographie Lorraine. Bibliographie normande. Bibliographie agricole. Bibliographie militaire. Bibliographie de la littérature italienne. Bibliographies individuelles*. — *Comptes rendus et livres nouveaux*: S. Muller, I. A. Feith et R. Fruin, Manuel pour le classement et la description des Archives (A. P.). L'ordinamento delle carte degli archivi di stato italiani (H. S.). E. Casanova, L'archivio di stato di Napoli 1899—1909 (H. S.). G. Lavalley, Catalogue des ouvrages normands de la Bibliothèque municipale de Caen. I. (H. S.). A. Seraphin, Handschriftenkatalog der Stadtbibliothek Königsberg (H. S.). O. Günther, Die Wiegendrucke der Leipziger Sammlungen und der herzoglichen Bibliothek in Altenburg (H. S.). A. Isnard, Catalogue général des livres imprimés de la Bibliothèque nationale. Actes royaux. I. (H. S.). I. Écorcheville, Catalogue du fonds de musique ancienne de la Bibliothèque nationale. I. (H. de Courzon). P. Caron, Bibliographie des travaux publiés de 1866 à 1896 sur l'histoire de France depuis 1789. III—IV. *füzet* (H. S.). G. Bourcard, Graveurs et gravures (H. S.). G. M. Wrong and H. H. Langton, Review of historical publications relating to Canada XII—XIV. (H. S.). J. Sebestyén, Rovás és rovásírás (I. Kont).

Revue des bibliothèques. XXI. *évfolyam*, 4—6. *szám* (1911 április—junius): E. Chatelain, Notes de bibliographie Molièresque. — P. Liebart, Inventaire inédit de la Bibliothèque capitulaire de Novare dressé en 1175. — A. Boinet, Notice sur une reliure exécutée pour Diane de Poitiers. — Christine Beresniewicz, Essai d'une bibliographie des traductions françaises de la littérature polonaise. — Cadet de Grassicourt, Catalogue des portraits, dessins, autographes et ouvrages imprimés de Théophile Gautier. — *Bibliographie*: G. Lepreux, Gallia typographica (Ch. Beaulieux). G. Durand, Tableau et chants royaux de la Confrérie du Puy Notre-Dame d'Amiens (A. Boinet). J. Van den Gheyn, Deux livres d'heures attribués à Jacques Coene (A. Boinet). H. Omont, Pinctures et initiales de la première et de

a reconde Bible de Charles le Chauve (A. Boinet). Codices e Vaticani selecti phototypice expressi I. II. (A. Boinet). J. W. Thompson, The Frankfort book fair (A. Boinet). — *Périodiques*. — *Sociétés savantes*, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres. Société des Antiquaires de France. Congrès des sociétés savantes. — *Chronique des bibliothèques*: Bibliothèque historique de la ville de Paris. Société pour l'étude de la gravure française. Lille. Berne. Breslau. Genève. Londres. Florence. Naples. Vienne.

Rivista delle biblioteche e degli archivi. XXII. évfolyam, 1—6. szám (1911 január—június): E. Benvenuti, Briciole secentesche. — Antonio Panella, Gli archivi fiorentini durante il dominio francese (1808—1814). — Francesco Ehrle, Per il restauro dei manoscritti. — Laura Orvieto, Bibliotechine gratuite per le scuole elementari di Firenze. — Rosa Borghini, La letteratura tedesca e l'«Antologia» di G. P. Viesusseux. (Folytatás.) — *Notizie*: Paleographia Iberica. Mostra Wittelsbachiana. Liriche di Folchetto da Marsiglia. Jacopone da Todi. Cavazza Ernesto, «Gli itteri emolitici». Congresso degli Archivististi tedeschi. La biblioteca a l'archivio storico del comune di S. Gionignano. Il congresso delle biblioteche inglesi. Biblioteca «Melchiorre Delfico» di Teramo. Segnalismo nel «Giorn. Stor. della Lunigiana».

The library journal. XXXVI. kötet, 7. szám (1911 július): James J. Wyer, What the community owes the library. — Alice S. Tyler, Effect of the commission plan of city government on public libraries. — Charles H. Brown, Limitations of the branch librarian's initiative. — Harriet G. Eddy, California county free libraries. — Arthur E. Bostwick, The administration of a public library. — Frances Jenkins Olcott, The Pasadena exhibit of library work with children. — Antoinette M. Humphreys, How the therced county free library system has been worked out. — *New England college librarians*. — *Library school requirements in Germany*. — *Reviews*: Children's reading. D. Figarola-Cadena, Cartografia Cubana del British Museum (F. C. H.). M. R. James, A description catalogue of the mrs. of Corpus Christi College, Cambridge II. (M. Radin). F. N. Levy, American art annual VIII. (J. C. Dana). — 8. szám (augusztus): Judson T. Jennings, Municipal civil service methods as affecting libraries. — Franklin F. Hopper, The basis of support of organisations for public library work. — C. Martel, Classification. — W. R. Reiniek, Checking serial publications. — *Best book cards*. — John J. Pleger, Some inconstistencies in the bookbinding art. — *American association of museums*. — *Bibliographical society of America*. — *Public documents round table*, Pasadena, Cal. — H. E. Haines, The place of the public library in the community. — S. H. Ranck, The problem of unused books. — *College librarians in the library week program*. — *A Library report in verse*. — *Reviews*: J. Towers, Dictionary catalogue of the operas and operettas (J. G. M.). — 9. szám (szeptember): Demarchus C. Brown, The state library. — George A. Howell, The library as an aid to technical education. — John Boynton Kaiser, Some phases of refence work. — Franklin F. Hopper, A 5000 branch library in Tacoma. — Harold

L. *Leupp*, Moving the university of California library. — Clifton B. *Clapp*, Sources of commercial information. — A. E. *Bostwick*, The social work of the St. Louis public library. — *Conference* of state library representatives. — *Summer* library conference. — W. K. *Setson*, Planning for efficiency in library building. — *Amherst* conference of rural social workers. — Pacific northwest library association. — Vera *Russel*, Library exams. — *Reviews*: M. Dewey, Decimal classification (G. F. Bowermann). H. Frost, Good engineering literature (W. P. Cutter). — *Allandó rovatok*: Editorials. — National association of state libraries. — American library institute. — League of library commissions. — American library association. — State library commissions. — State library associations. — Library clubs. — Library schools and training classes. — Library economy and history. — Gifts and bequests. — Librarians. — Cataloging and classification. — Bibliography. — Notes and queries. — Humors and blunders. — Library calendar.

The library world. XIV. kötet, 61. szám (1911 július): William *Mc Gill*, The Leighton library at Dunblane. — John *Hartley*, Book destruction. — *Library* service. — Olive E. *Clarke*, The unborn to morrow. — 62. szám (augusztus): Ernest A. *Savage*, The salaries of librarians and their assistants. — Thomas *Coulson*, An outline of the theory of classification. — W. C. Bernick *Sayers*, Model questions in classification. — The new Durban Municipal library. — T. E. *Turnbull*, The L. A. examinations. 1911. — W. Bramley *Coupland*, Some difficulties of the provincial library assistant. — 63. szám (szeptember): A. Cecil *Piper*, The advisability of establishing county libraries. — Thomas *Coulson*, An outline of the theory of classification. — E. A. *Baker*, The work of the education committee of the Library Association. — *Deptford's* first permanent library. — Manor G. *North*, The shadow and the substance. — The *national* library of Wales. — B. G. Curtis *Collier*, The libraries of government departments. — Library association examination, 1911. — *Allandó rovatok*: Notes and news. — Between ourselves. — Library publications. — Library association. — Reviews. — Correspondence.

Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen. II. évfolyam, 1. szám (1911 április): N. *Cottlareciuc*, Kurze Übersicht über die rumänische Bibliologie. — J. *Fritz*, Aus der Bibliothek Conrad Celtes. — Eine *Rundfrage*. IV. — *Österreichische Rundschau*. — *Deutsches Reich*. — *Rundschau* der Fremde. — 2. szám (augusztus 7): R. *Wolkan*, Aus Österreich. Handschriftenkatalogen. — Eine *Rundfrage*. V. — *Österreichische und ungarische Rundschau*. — *Deutsches Reich*. — *Rundschau* der Fremde. — *Allandó rovatok*: Besprechungen. — Vereinsnachrichten. — Amtliches. — Personalnachrichten. — Nekrolog. — Österreichische und ungarische Bibliographie des Bibliothekswesens, 1910—11.

Zeitschrift für Bücherfreunde. *Uj folyam*, III. évfolyam, 4. szám (1911 július): Hans *Sachs*, Die künstlerische Bildpostkarte. — Fritz Adolf *Hünich*, Unbeachtete Zeugnisse für Goethesche Mitarbeit. — Hans *Landsberg*,

Das literarische Plagiat. — Rudolf *Fürst*, Ludwig Börnes «Frankfurter Briefe». — Adolf *Schmidt*, Die Ablassbriefe für Neuhausen bei Worms 1461 und 1462. (Nachtrag.) — 5—6. *szám* (augusztus—szeptember): Wilhelm *Niemeyer*, Deutsche Buchkünstler der Gegenwart. IV. — F. H. *Ehmcke*, Die Reklame in Plunderweilern. — Jacob *Minor*, Novalis' Nachlass und die Originalausgaben. — Franz *Tetzner*, Tarquinius Schnellenberg und sein Werk «Practica deutsch». — Flodoard Frh. v. *Biedermann*, Die Schrift auf römischen Münzen und der typographische Schriftstil. — Gustav *Kohfeldt*, Gelegenheitsdichtungen à la «Deutsch—Französisch». — Robert *Priebsch*, Die beiden Fassungen des Briefes Schillers an Goethe vom 31. August 1794. — Georg *Schaafs*, Zu dem Aufsatz von A. Nutzhorn «Ein ungedrucktes Gedicht von G. A. Bürger». — Ernst *Collin*, Buchdruck, Buchbinderei und Buchhandel. — Adolph *Kohut*, Die Denkwürdigkeiten der Prinzessin Friederike Sophie Wilhelmine von Bayreuth.

Zentralblatt für Bibliothekswesen. XXVIII. *évtolyam*, 7. és 8. *szám* (1911 július—augusztus): G. *Leyh*, Weiteres von den italienischen Staatsbibliotheken, besonders über ihre Aufstellung. — K. *Haebler*, Schlussbericht über die Inventarisierung der Inkunabeln in Deutschland. — Ad. *Schmidt*, Die Anfänge des Buchdrucks in Reutlingen. — Giov. *Bresciano*, Documenti per servire alla storia della tipografia napoletana nel secolo XVI. — P. *Schwenke*, Die Bibliothekarversammlung in Hamburg. — *Vorschriften* für Bibliotheksbände beschlossen vom Verein deutscher Bibliothekare. — 9—10. *szám* (szeptember—október): Zwölfte *Versammlung* deutscher Bibliothekare in Hamburg. — G. *Schulz*, Versicherung der Wertsendungen der Bibliotheken. — J. *Loubier* und H. *Paulzow*, Bericht der Lederkommission. — H. *Paalzow*, Bericht der Kommission für amtliche Drucksachen. — R. *Helfsig*, § 606 des BGB. und die Bibliotheken. — R. *Kaiser*, Vergleichung der englisch-amerikanischen Katalogregeln mit der preussischen Instruktion und die Frage einer internationalen Einigung. — A. *Keyser*, Bericht der Kommission für Verwaltungspraxis. — R. *Münzel*, Die Hamburger Stadtbibliothek. — H. O. *Zimmer*, Zentralisation der Bibliotheken. — *Allandó rovatok*: Kleine Mitteilungen. — Umschau und neue Nachrichten. — Neue Bücher und Aufsätze zum Bibliotheks- und Buchwesen. — Antiquariatskataloge. — Personalnachrichten.

A MAGYAR BIBLIOGRAFIAI IRODALOM AZ 1911. ÉV III. NEGYEDÉBEN.

Összeállította: DR. FITOS VILMOS.

BÜCHER-VERZEICHNIS der Bibliothek des Werschetzer Lese-Vereines. Versecz, 1909. Mark Károly és Tsa. ny. 8-r. 16 l.

CÍMJEGYZÉKE, A magyar kir. földtani intézet könyvtárának szakcsoportok szerinti —. Catalogus arte conclusus bibliothecae instituti geologici regni Hungariae. Budapest, 1911. Fritz Ármin ny. 8-r. IX., 316 l.

CÍMJEGYZÉKE, A zilahi casino könyvtárának —. Zilah, 1911. Seres Samu ny. 8-r. 64 l.

CLAIR VILMOS. A F. M. K. E. Nyitra városi közkönyvtárának jegyzéke. III. kiad. Budapest, 1911. Pátria kny. 8-r. 102 l.

CSIKI KÁLMÁN. A marosvásárhelyi kir. törvényszék könyvtárának szakcizimára. Marosvásárhely, 1909. Grün Samuel ny. 8-r. 33 l.

GULYÁS PÁL. A hazai népkönyvtárügy kialakulása és mai helyzete. Múzeumi és könyvtári értesítő. V. évf. 2—3. füzet. 65—84 l. Budapest, 1911. Stephaneum kny. 4-r.

HELLEBRANT ÁRPÁD. A magyar philologiai irodalom. Egyetemes philologiai közlöny. XXXV. é. VI—VII. füzet. 517—624 l. Budapest, 1911. Franklin-társ. kny. 8-r.

IRODALOM, A magyar orvosi —. 1910. VI. évf. Összeállította Győry Tibor. Eger, 1911. Érseki lyceumi kny. 8-r. IV, 2, 96 l.

ISOZ ÉMILIE. Az orsz. kaszinó könyvtárának címjegyzéke. Budapest, 1911. Stephaneum nyomda r.-t. 8-r. 163 l.

JEGYZÉKE, A diósgyőri m. kir. vas- és acélgyári alkalmazottak olvasóköre könyvtárának —. Miskolcz, 1911. László-könyvnyomda. 8-r. 115 l.

JEGYZÉKE, A mezőcsáti kaszinó könyvtár —. Mezőcsát, 1910. Schvarcz Herman ny. 8-r. 14. l.

JEGYZÉKE, A nagykanizsai felső kereskedelmi iskola önképzőkori könyvtárában levő művek —. Nagykanizsa, 1911. «Gutenberg» könyvnyomda. 8-r. 241.

JEGYZÉKE A sümegi polg. önképzőkör könyvtárának —. Sümeg, 1911. Horvát Gábor ny. 8-r. 54 l.

KATALOG der in Marosvásárhely befindlichen Werke der Offiziersbibliothek des K. u. K. Infanterieregimentes Freiherr von Probszt Nr. 51. Marosvásárhely, 1911. Krafft V. könyvny. Nagyszeben. 8-r. 16 l.

KÖNYVTÁRA. A budapesti kereskedelmi és iparkamara —. Könyvtári gyarapodás 1911. május 1-től szeptember 1-ig. Budapest, 1911. Pesti könyvnyomda r.-t. 8-r. 1° l.

KÖNYVTÁRA, A magyar kir. földtani intézet —. I. Betűsoros címjegyzék. Térképek és ábrák címjegyzéke. Bibliotheca instituti geologici regni Hungariae. I. Catalogus alphabeticus. Catalogus mapparum & tabularum. Budapest, 1911. Fritz Ármin ny. 8-r. XIII, 488 l.

KÖNYVTÁR-JEGYZÉKE, A soproni polgári egyesülés —. Bücherverzeichnis der Bibliothek der soproner Bürgervereinigung. Sopron, 1911. Nyugatmagyarországi «Petőfi»-knyomda r.-t. 8-r. 15 l.

KUMLIK EMIL. Jelentés a városi közkönyvtárnak 1910. évi fejlődéséről. Jahresbericht... stb. Pozsony, 1911. Angermayer Károly ny. 4-r. 8 l. (A könyvtári címjegyzék ötödik pótfüzetéből.)

KUMLIK EMIL. Pozsony szab. kir. város közkönyvtárának címjegyzéke. Ötödik (1910. évi) pótfüzet. Pozsony, 1911. Katholikus irodalmi r.-t. kny. 8-r. X, 178 l.

LUKOSICS JÓZSEF. A veszprémi egyházmegye könyvészete. Veszprém, 1909. Egyházmegyei nyomda. 8-r. 272 l. (Különlenyomat az 1909. évi egyházmegyei schematismusból.)

NÉVJEGYZÉKE, A sárbogárdi iparos olvasókör könyvtárának —. Sárbogárd, 1910. Spitzer Jakab ny. 8-r. 15 l.

PÓTJEGYZÉKE, A magyarországi kereskedelmi utazók egyesülete családi könyvtárának —. Budapest, 1911. Kálmán M. és társa ny. 8-r. 7 l.

PÓTCÍMJEGYZÉKE, A magyarországi könyvkötők és rokonszakmabeli munkások és munkásnők szakegyesületének könyvtári —. Budapest, 1911. Világosság kny. 8-r. 16 l.

PÓTFÜZET, 2-ik — a könyvtárjegyzékhez. (Győr, 1911. Gross Gusztáv ny.) 32-r. 19 l.

PÓTJEGYZÉKE. A szatmár-németi társaskör könyvtárának —. Szatmár, 1911. «Szabadsajtó» r.-t. ny. 8-r. 6 l.

VEGYES KÖZLEMÉNYEK.

Dr. Melich János múzeumi őr kitüntetése. Ő felsége dr. Melich János múzeumi őrnek, könyvtárunk tiszttviselőjének, a budapesti kir. tud. egyetem javaslatára a nyilv. rendkívüli tanári czímet méltóztatott adományozni. Ez eseményt, mint Melich tudományos eredményekben gazdag pályájának egyik határjelzőjét örömmel jegyezzük fel s kartársunkat ez alkalomból meleg szeretettel köszöntjük.

A Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetsége 1911. évi közgyűlése október hó 8-án tartatott meg a szokott keretek között. A színhely ezúttal Nagyvárad városházának díszterme volt, melyet a kormány, megye és város kiküldöttei, a szövetség tagjai s a kulturális mozgalmak iránt érdeklődő diszes helyi közönség színültig megtöltötte. A közgyűlés kiemelkedő pontja ezúttal is *dr. Wlassics Gyula* elnöki megnyitója volt, melynek új és mélyen járó eszmékben gazdag fejtegetéseiből itt azt a részletet közöljük, melyben a szónok a modern könyvtár földadatait vázolta:

«Csak örömmel töltheti el a művelődési haladás minden barátját — úgymond — az utolsó évtizedekben világszerte megindult nagy mozgalom, mely a könyvtárt a nemzetevelés éltető levegőjébe helyezi. A modern könyvtárnak a könyvelraktározás sivár mezejéről az eleven, termékeny művelődés központjába kell emelkednie. Régente a könyvtárban a könyvek megőrzésének helyét látták. A modern könyvtárnak azon kell dolgoznia, hogy minél szélesebb körbe jussanak el könyvei és könyveivel el is érhesse az igazi általános művelődés fölemelő hatását. Ezért oly élénk ma a könyvtártudósok és könyvtárpolitikusok törekvése: megtalálni a módját annak, hogy az *olvasási kedvet* fokozzák és *mindenkinek azt nyujtsák, a mivel lelki műveltsége valóban gyarapodik* és sohase nyujtsanak a betűben lélekölő mérget. A könyvtárpolitika nemes törekvéséből ma már nagyméretű világ-irodalom keletkezett és már-már kijegeczesedik a módszer miként kell kezelni a könyvtárnoknak a falu, a kisváros és nagyváros olvasó közönségét. Gondosan gyűjtik a könyvolvasás tapasztalatait is és induktív uton akarják elérni az általánosítható tételeket. Abban körülbelül ma már megegyeznek, hogy nemcsak az olvasó *bibliografiai tájékozatlanságának* kell a lehető legügyesebben, legvonzóbban összeállított tájékoztatókkal segítségére sietni, de a sikeres olvasáshoz szükséges *előismeretek hiányának* lehető pótlásáról esetleg *intézményes módszerrel* is gondoskodni kell. Az *olvasó-nevelés* nagy *lélektani földadata* kezd előttünk óriási arányokban kibontakozni. E pedagó-

giai földadat útján halad az a mozgalom, mely a szabadtanítás központjába kívánja beállítani a könyvtárakat. Amerika példája vonz itt is. Ott a szabadtanítás és könyvtár sikeres szerves együttműködése az egész vonalon ki van építve. Alig van Carnegie-könyvtár, melyben ne volna előadó terem is. Oly természetes is ez az összefüggés. A népegyetemen, a szabadiskolában előadás folyik. Mi természetesebb tehát, mintha az előadók a kurzusnak megfelelő irodalomra irányozzák a hallgató figyelmét. Viszont pedig a könyvtárnak kötelessége szorgosan tanulmányozni a szabadtanítás csarnokainak előadási anyagát és erre a tanítási anyagra, ennek irodalmi termékeire kell fölhívnia a kurzus látogató olvasó figyelmét. Angliában a könyvtárbizottságok maguk rendeznek fölolvadásokat és megalakították a Stepney-i Olvasók szövetségét, mely könyvtárai számára maga neveli az olvasót. Hogy a kontinentális külföldi példák közül csak a legközelebbit említsem, utalok arra, hogy a bécsi Volksheim kurzus-könyvtáráról gondoskodik, melyeket a hallgatóság között szétesztanak. Nagyfotosságú és mindenestre az eddiginél nagyobb arányban követendő példa a vándorkönyvtárak és előadási kurzusok összekapcsolása is.

A mily jelentékeny a könyvtár és az iskolán kívüli oktatás szerves kapcsolatára vonatkozó irodalmi mozgalom, ép oly nagyjelentőségű az az irodalom is, mely az utolsó évtizedben az *iskola* és a *közkönyvtár* együttműködésének sikeres megoldása érdekében küzd. Van-e nagyobb jelentőségű nemzeti érdek, mint ha a tanuló már az iskolából magával viszi a jó könyv szeretetét és megbecsülését. A gyermeket megtanítani arra, hogy hogyan olvasson, megtanítani arra, hogy önképzés útján is miként jut tudáshoz, műveltséghez, oly általános érdek, mely érdek mögött minden eltörpül. A tanító munkája félbenmaradt munka, ha ezt a *könyvtáros lelkiismeretes segítsége ki nem egészíti*. Megtanítani valakit olvasásra, de meg nem tanítani arra, hogy az olvasással mily módon emelheti saját értelmi és erkölcsi értékét, akaraterejét, belső önfegyelmét, haszontalan munka. Csaknem olyan haszontalan, mintha analfabéta marad. A mely társadalom az önnevelésre meg tudja tanítani az új nemzedéket és az önnevelés eleven ösztönét biztosítja minden életkorra, az a legnagyobb erőt és hatalmat adja nemzetének, mert akkor nem pusztítja el a lelkeket a pornográf irodalom és nem teszi nemzedékeken át satnyává a testet, akaratgyöngévé a jellemet az alkohol romboló mérge.

Csodálatraméltó gyakorlati érzékkel halad a civilizáció élén ebben a kérdésben is Amerika. Ott a «public library» már az elemi iskolában kezdi munkáját. Megalapították már néhány évtizede a *gyermekkönyvtárakat* is. Schultze Ernst élénk színekkel ír le egy ily amerikai gyermekkönyvtárt. Valóban mesteri az a módszer, melylyel a kis gyermeket a mesélő órákkal az olvasásvágy fokozására buzdítják és a gyermeknek csaknem teljes szabadságát biztosító módszerrel érik el azt, hogy a kis gyermek maga keresi ki a könyvet, melyet gyönyörrel olvasgat.

A tanító és könyvtáros együttműködése sikerének fényes példája az iskola és a «Free Public library» között bölcsen szervezett amerikai rend-

szer. Ez egészen más szervezeti alapon áll, mint a franciaországi «Bibliothèques scolaires et populaires» intézménye, melyet az *iskolában szervezett könyvtárak* alakjában nagy reményekkel, de nem a várt sikerrel léptettek életbe. A Németbirodalom országai hűen járnak az amerikai-angol nyomokon.

Mindezek, miket csak érintettem ismertek ugyan a szakkörökben, sőt egyik-másik irányban már mi is a helyes kezdeményezés útján vagyunk. Kevésbé ismertek azonban a nagyközönség előtt. Nálunk még az értelmesebb közönség gondolatvilága is a nemzetnevelés nagy munkáját még mindig igen szűk kerethez fűzi. A nemzetnevelést csak az iskolával és az ifjúkkal kapcsolják össze. Pedig az igazi nemzetnevelés az egész nemzetre, annak minden osztályára, mindenkorú tagjára vonatkozik. Egy svéd írónak szavait ajánlom minden honfitársam figyelmébe: «Vajjon melyik embernek nincs szüksége nevelésre az iskolakötelezettség évein túl is? a társadalom melyik osztályának nincs hibája, a mit csak neveléssel lehet kiküszöbölni és megjavítani».

Az ma már köztudata a világ értelmiségének, hogy az összes nemzetnevelő eszközök között a legértékesebb a könyv. A ki ebben kételkedik, az ki fog gyógyulni szkepsziséből, ha az amerikai-angol és a német nagyszabású könyvtári mozgalom óriási fejlődésére gondol. Ez minden beszédnél hatalmasabban hirdeti a könyvtárnak elismert elsőrangú állását a nemzetnevelés nagy munkájában.

A világirodalomban már is köztudattá vált, hogy a könyv *nevelő értékének fölismerésével* lépést kell tartani a *könyvtári közigazgatási tan*, a könyvtári *igazgatási* szervezet nagy reformjának is. A nemzet egészét, annak mindenkorú tagját felölelő modern nemzetnevelés új és nehéz feladatok elé állítja a könyvtárt. A régebben kialakult könyvtári igazgatási szervezet a nagy nemzetnevelő problémával szemben elavult. Ettől az elavult könyvtári igazgatási szervezettől csak csodát lehetne várni. Ne ezt várjuk, hanem hozzá kell fognunk a nagy kezdeményező munkához, hogy a könyvtáros meg is felelhessen annak a nagy feladatnak, mi reá a huszadik században a nemzetnevelés munkájában vár. Ne tekintse a közfelfogás a könyvtárosi foglalkozást legtöbbször pusztán díjtalan vagy igen csekély díjra érdemes mellékfoglalkozásnak, hisz ha a könyvtáros individualizáló, olvasónevelő munkát is akar a könyvtárban végezni, ez a feladat egész embert, nagy tudást és elsőrangú pedagógiai érzéket követel. Nálunk nagy városi könyvtárak is vannak, melyek vezetőinek csak mellékfoglalkozása a könyvtár. Hol vagyunk attól is, hogy nagy tudományos könyvtáraink egyik-másik részletes tudományos kérdésre vonatkozó szakirodalom összegyűjtött egész anyagának katalógusát rendelkezésre bocsáthatnák, vagy éppen útbaigazítással szolgálnának? Hol vagyunk a tudományos folyóiratok anyagának szakszerű katalogizálásától? Miként állunk ma még a nyilvános könyvtár és iskola közötti kapcsolat rendszerének kiépítésében? Miként állunk az olvasónevelés és irányítás munkájában, pedig az olvasásra szoktatás nagy nemzetnevelő feladatának teljesítése elől a modern könyvtári igazgatás ki

nem térhet. Hol vagyunk attól, hogy ezekhez a célokhoz szabnók a könyvtári igazgatás alapos reformját.

Hangosan kell már kiáltanunk, hogy a mai szervezeti keretben, a mai könyvtári közigazgatási rendszerben a könyvtáros igazi rendeltetésének magaslatára alig emelkedhetik és a tanácsnyújtás, az útbaigazítás, az olvasásra nevelés nehéz föladatát alig képes teljesíteni.

Ezért idejét láttam annak, hogy a könyvtárak szövetségének közgyűlésén reá mutassuk itt a nagyobb nyilvánosság előtt arra a nagy szerepre, mely a huszadik század nemzetnevelő munkájában a magyar könyvtárosra vár. Elérkezett az idő, hogy a köztudat kezdjen megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy a szabad tanításhoz fűzött nagy nemzetnevelő érdekek a *könyvtári kapcsolat és a könyvtári közigazgatás szervezetének alapos reformja* nélkül kockán állanak. Szükséges, hogy a nyilvános közkönyvtárak szervezetükkel teljesen a nemzetnevelés céljainak és eszményeinek keretébe illeszkedjenek. Ez nem jelent kevesebbet, mint a könyvtári *közigazgatási tan újjáteremtésének korszakát*. Ha van nagy, egyetemes érdek, melyet *át kell a nemzet vezető férfainak és a közvéleménynek érteni, úgy kétségen kívül ez a legértékesebbek között foglal helyet*.

Ez a nemzet, mely már kezd folyékony lenni a nemzet erőtényezőinek és így a műveltség hatalmának fölismerése iránt, hamar közkincsese termeli azt a szerénynek látszó, de eredményében hatalmas gondolatot, mely a minden életkorra kiterjedő nemzetnevelés munkájában a nyilvános könyvtárt új eszmények és új föladatok elé állítja. Ez a nemzet, mely ma már észrevehető fogékonysággal a nemzeti erő reális értékei felé fordul, szeretettel ölel föl minden törekvést, melyen a komoly nemzetföntartó munkásság jegyét ismeri fel. Kezdi becsülni a néptanító verejtékes munkáját, a tudós buvárkodásának nagy értékét s lassankint a közvélemény elemeivé kezdenek válni a tudomány, a művészet, a nevelés kérdései és a megszokott politikai frazeológiával nem látja kimerítettnek egy nemzet igazi, tartalmas közéletét.

Ez a közvélemény már unni kezdi a naivitásra épített politikai vagy kultur jelszavakkal való könnyelmű dobálózást. Érezni kezdi, hogy a kitarító munkával elérhető általános műveltség adja meg a vértet, melyről lepattan a félrevezetés, a lélekrontás minden hitegetése. Érezni kezdi, hogy a szellem uralkodik az anyagon, sőt a nemzeti lét szempontjából még a gazdasági erő sem erő megfelelő értelmi és erkölcsi erő nélkül.

Visszautasíthatja-e az ily közvélemény a magyar nemzet értelmi és erkölcsi erejének azt a gyarapodását, melyet a nemzetnevelés munkájában a modern könyvtár az iskolán kívüli és az iskolai tanítással szerves összefüggésben sikerrel teljesíthet. Bizonyára nem.

A mit a nemzet közvéleménye mindenesetre visszautasítana, attól tartózkodjék a könyvtárpolitika. Mindenesetre visszautasítaná, ha észrevenné, hogy a könyvtár alárendelt *mellékcélok* szolgálatában áll. Valamint az iskola pedagógusa nem végez igazi nevelő munkát, ha akár radikális, akár reakciónárius pártirányzatok szolgájává szegődik, ép úgy kerülni kell a könyv-

tári pedagógiának is nevelő munkájában mindent, a mi a kultura terjesztésének egyetemes érdekébe ütközik. Az útbaigazításnak, az irányításnak a buzdításnak nem szabad az erőszakosság, sőt még a fölösleges gyámkodás járszalagján sem csüngen.

Az erőszakoskodás és gyámkodás keserűen meg is boszulja magát. A hol a könyvtárpolitika ezekkel tett kísérletet, azoknak nyomában járt a könyvtárhasználat csökkenése. Arra kell törekedni, hogy a legszélesebb rétegek is értelmi okok erejével *intellektuális* és nem *mechanikus* bizalommal fogadják el a jó tanácsokat, a helyes útbaigazításokat.

Igy el lehet érni, hogy az a könyv, mely mindent le akar rombolni, mit a néplélek a maga nagy összetételében ma élete, boldogsága legfőbb kincsének tart, minden erőszakos rendszabály nélkül is pusztába kiáltó szó maradjon. Ha pedig a könyv új tanokat, új igazságokat hirdet és ezekben a haladás közszelleme az emberiség sorsának egyetemes javítását ismeri föl, ezeket az igazságokat erőszak vagy gyámkodás rövid időre talán vissza szoríthatja, de meg nem szüntetheti.

Lelki szemeim előtt látom már a modern magyar könyvtárt a minden kicsinyességtől ment bölcs szervezetében látom a magyar olvasónevelés termékeny munkáját, látom miként hordja köveit azokhoz a rendíthetlen pillérekhez, melyeken nemzeti erőnk fölemelkedik. Látom miként fogjaalmazem általános műveltsége *a föl nem tartóztatható haladást a történelmi hagyományokkal, a meg nem szüntethető emberi és nemzeti érzésekkel magasabb összhangba hozni*.

A közgyűlés a nagy lelkesedéssel fogadott elnöki megnyitó s a város és Szigligeti-társaság nevében elhangzott üdvözlő beszédek után tudomásul vette a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa és Orsz. Főfelügyelősége évi jelentéseit, a Tanács tagjai sorába választotta gr. Knebelsberg Kúnót, a Julián-egyesület nagyérdemű alelnökét s a helyi társadalom köréből 22 állandó taggal egészítette ki magát. Ezután *Karácsonyi János* tartotta meg előadását: «Kisérletek nagyváradi nyilvános könyvtárak létesítésére» czimen. Végül *Csallány Gábor* hármas indítványt nyújtott be, melynek a könyvtár-ügyet is érdeklő része a következő: «Létesítsen a Múzeumok és Könyvtárak Orsz. Tanácsa a közkórházakkal, elsősorban a megyei kórházakkal kapcsolatban a betegek számára ingyenes népkönyvtárakat». *Mihalik József* kir. tan., előadó rögtön kimutatta az indítvány tárgytalanságát, mivel az Országos Tanács már eddig is különös gondot fordított arra, hogy a közkórházak népkönyvtárakkal felszereltesse a több helyen: így a budapesti katonai kórházakban, az algyógyi- és gyulai népszanatóriumokban, a pécsi- és nagybecskereki közkórházakban létesített már könyvtárakat s a jövőben is anyagi erejéhez mérten fog hozzájárulni ily könyvtárak létesítéséhez mindenütt, a honnan ily tárgyú megkeresések beérkeznek. A közgyűlés a fölvilágosítások alapján a tárgytalannak bizonyult indítvány fölött napirendre tért.

A közgyűlés berekesztése után nyitották meg Nagyvárad város nyilvános közkönyvtárát. E büszke czimet az egynéhány ezer kötetes polgári iskolai

tanítói könyvtár kapta, melynek szűkös helyiségébe egy pár asztalt és széket állítottak be a nagyközönség részére. Reméljük, hogy a nagyon is szerény kezdet egy szebb jövő magvát rejtí méhében s a város áldozatkészségével lehetővé teszi, hogy a könyvtár valósággal is közművelődési tényezővé váljék.

A Tudományos Akadémia könyvtára 1910-ben. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtárában az elmúlt évben a fontosabb szakok rendezése mellett az évek óta összegyűlt iskolai könyvek lasjtromozását már majdnem teljesen befejezték. A könyvek elhelyezése körül lényeges újítás történt. Az igazgatótanács az Akadémia épületének első emeletén öt helyiséget bocsátott a könyvtár rendelkezésére. E helyiségek számára magas vasállványok készültek, a melyeken mintegy 25.000 darab könyv nyert elhelyezést. Leginkább oly szakok kerültek az emeleti helyiségekbe, a melyeket ritkábban keres a közönség. Így például a teológia, gazdaság, vegytan, hadi tudomány, új latin irodalom, olasz irodalom, térképek, sematizmusok és iskolai könyvek. E szakok fölvitele által a könyvtári szekrényekben elhelyezett szakokat sikerült kényelmesebben elrendezni s az Akadémia a jövőben nem lesz kénytelen három sorba rakni a könyveket, a mi a keresést nagyon megnehezítette. A könyvtár mult évi legnevezetesebb gyarapodása Katona Lajos könyvtára volt, a melyet Semsey Andor szerzett meg az elhunyt családjától és ajándékozott az Akadémia könyvtárának azzal a kikötéssel, hogy az ősnymtatványokat a Nemzeti Múzeumnak engedjék át. Az Akadémia könyvtárában már meglévő munkákat pedig elsősorban a budapesti I. ker. állami pedagógiumnak, azután az Eötvös-kollégiumnak, végül a párisi Sorbonne könyvtárában most szervezett magyar osztálynak ajánlották föl. Az Akadémia könyvtára mintegy 1100 művel gyarapodott a Katona-féle gyűjteményből. A Katona-könyvtár értékét emeli az, hogy az Akadémia könyvtárának olyan szakjait gyarapította becses munkákkal, a melyek eddig igen töredékesen voltak meg. A román és germán filológiai, a folklore-, mitológiai és mese-irodalomra vonatkozó értékes művek jutottak ezúton a könyvtár tulajdonába. A kimutatás szerint az akadémia könyvtárában a rendezett tudományszakok száma 54; ezek 87.689 munkát foglalnak magukban. A könyvtár olvasóterme az elmúlt évben 194 napon volt nyitva és ez idő alatt 4619 olvasó 5970 művet használt, míg házi használatra 153 kölcsönző 674 művet vett ki.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtára 1910-ben. Erdélyi Pál dr., a kolozsvári Nemzeti Múzeum és Tudományegyetem egyesített könyvtára igazgatójának évi jelentése alapján a következőkben vázoljuk az új könyvtárpépület megépítésének külső történetét. E kérdésben az első levélváltás a minisztérium és az igazgatóság közt 1901. októberében történt. 1902. tavaszán elkészült az építkezési program. 1903-ban már a kiszemelt telek megvétele került tárgyalásra, 1904-ben a pályázat is eldőlt s 1906. nyarán megkezdődött az építkezés, mely 1908 végén nyert befejezést. 1909. febr. 8-án már megnyílt az új olvasóterem s csakhamar az egész könyvanyag is új rendezésben állíttatott föl a könyvtár 9-25 km. hosszúságú polczain.

A beépített terület 2690 m² s a dolgozó helyiségekben egyszerre 252 olvasó és kutató nyerhet elhelyezést.

Az 1910 év folyamán a könyvtár 3701 művel, 11.058 darabbal gyarapodott. Ebből a szépszámu gyarapodásból vétel: a nyomtatványi osztályban 521 mű 1223 drb, a kéziratárban 26 mű 34 drb s a levéltárban 989 drb; ajándék: a nyomtatványi osztályban 336 mű 1372 drb, a kéziratárban 23 mű 24 drb, a levéltárban 402 drb; letét: a levéltárban 283 drb; csere: a nyomtatványi osztályban 13 mű 174 drb, a levéltárban 3 drb; köteles-példány: a nyomtatványi osztályban 85 mű 1198 drb.

A letéteményezett családi levéltárak száma ez évben hárommal emelkedett; K. Weress Sándor, br. Bornemissza Gyula és néhai br. Sennyey Pál családi levéltáraival. Az ajándékok közt kimagaslik a Pejacevics-Mikó Mária grófnő adománya, mely a néhai gr. Mikó Imre eladásra került házában elraktározott nyomtatványokból, irományokból és ereklyékből került ki. Legbecsesebb része ez adománynak a Rhédey-levéltár és gr. Mikó Imre levelezésének s egyéb iratainak gyűjteménye.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum könyvtárának bevételei 1910-ben 19.633 K 80 fillért tettek, ebből 6500 K államsegély, 10.000 K pedig kölcsön s kiadásai: 18.742 K 74 fillérre rúgtak, a miből 12.088 K 50 fillér új beszerzésekre, 4484 K 50 fillér könyvkötői munkálatokra esett.

Az olvasóteremben az év folyamán 41.699 művet, 67.524 darabot használtak, házi használatra pedig 2302 művet, 4304 darabot kölcsönöztek ki. Az olvasóterem forgalma februárban volt a legerősebb: 6384 mű, 8053 drb.

A budapesti községi nyilvános könyvtár és közművelődési intézet tervpályázata. A tervpályázatra 17 pályamű érkezett be, melyekről az elbírálásokra kiküldött bizottság június hó 21-én tartott ülésén döntött. A döntés értelmében a 3000 K-ás első díjat szótöbbséggel Menyhért Miklós és Rerich Béla terve kapta meg, melyet a bizottság alaprajzi megoldásában szerencsésnek, az egyes részek összekapcsolásában szervesnek talált. Mindenestre feltűnő hiánya, hogy építési költséget a tervezők nem mutatnak ki, de tekintve, hogy a beépített köbtartalom a jutalmazott tervek közül épen ennél a legmagasabb, kétségtelen, hogy megvalósítása a legtöbb anyagi áldozatot fogja igényelni. Erre különben — tudtunkkal — nem kerül a sor, mivel hír szerint az első díj nyerteseit és a II. díjat ugyancsak szótöbbséggel nyert Lajta Bélát közösen fogják megbizni a végleges tervek elkészítésével. A II. díjjal kitüntetett pályaműnél a hivatalos bíráló a helyiségek méreteit, világítását és szellőztetését megfelelőnek találja, a csoportosításukon azonban módosítani kíván s több másodrangú helyiség hiányát állapítja meg. Súlyosabban esik a latba, hogy «a nagy könyvtár mikénti kibővítése nincsen említve». Tervező a 66.200 m³ beépített terület összköltségét m³-kint 25 K-val számítva 1.600.000 K-ra teszi, de a mérnöki hivatal számításai szerint a beépített terület 73.451.54 m³-t tesz ki, ami fönti kulcs szerint 1.836.288 K 50 fillér építési költséget jelent. Ugyancsak szavazattöbbséggel nyerte el a III. díjat Tornallyay Zoltán pályaterve, mely 57.930 m³-t épít be — egyetlen díjazott terv, melynek ez az adata a mérnöki

hivatal utánszámításával egyezik — s így a legelosóbb volna a kivitelre. A bizottság a helyiségek számát, nagyságát s elrendezését illetőleg lényegesebb kifogást nem emelt, ellenkezőleg: «alaprajzi elrendezése igen gazdaságos, a tervezett földszinti nivó fölemelésével az alaprajz előnyei fokozhatók; homlokzat a szép hatást ígérő, beépített köbtartalma aránylag csekély». Igazán nem értjük, ha e tervnek megvannak mind ez előnyei, miért nem fogadták el kivitelre. Végül megemlítjük, hogy 800—800 koronáért megvették: Orbán Ferencz és Hikisch Rezső 8. sz., Meller Dezső 5. sz., Wachtel Elemér 17. sz., Sterk Sebestyén és Hegedüs 13. sz. tervét a bizottság egyhangú, továbbá Pásztor Gyula 9. sz. és Gaál Bertalan 2. sz. tervét szöbbséggel hozott határozata alapján.

Magyar könyvtár a berlini egyetemen. Berlinben járt honfitársaink közül is csak kevesen tudnak arról, hogy az ottani egyetemi könyvtárban egy közel 600 kötetes külön magyar könyvtár van föllállítva.¹ A könyvtár magva az a harmadfél-száz kötet, a melyet Gáspár János a maga és Berlinben tanuló honfitársai nevében 1844. márczius 19-én adott át Pertz főkönyvtárosnak. A magyar diákok 1842-ben alapították oly czélból, hogy Berlinben tartózkodásuk idején is legyen alkalmuk a hazai literatúrával foglalkozni. A könyveket, habár «Berlini Magyar Könyvtáré» szövegű bélyegzővel mind le voltak bélyegezve, külön exlibriszekkel látták el, ezen felirással: *Ex bibliotheca ab Hungaris universitatis reg. Fr. A. W. Berolin. civibus condita.* A gyűjteménynek szánt későbbi szaporulatot a Berlinben tanuló magyarok bizalmi férfja közvetítette, aki egyúttal a czimek lefordításánál is segítségül volt. Gáspár, mint nagyenyedi tanár 1856-ban 80, jobbára történelmi munkával gazdagította a gyűjteményt s egy hosszabb berlini tartózkodása alatt katalogizálta és rendezte a kis gyűjteményt. A könyvtár 1867-ig rendesen gyarapodott, azóta stagnál s még mindig a Gáspár-féle katalogus alapján, külön van föllállítva. Érdemes volna, ha az illetékes körök figyelme ismét ráirányulna a magyar literatúra e szerény végvára.

G. P.

A Robert Hoe-féle árverés New-Yorkban igazi amerikai méreteivel tűnt ki. Az árverés közel öt millió koronát jövedelmezett. E horribilis összeg igen tekintélyes részét, ép egy huszadát a 42 soros Gutenberg-bibliáért fizette ki F. E. Huntington kaliforniai milliomos bibliofil megbízásából Smith könyvkereskedő, 36.000 \$-ig több könyvkereskedő vett részt a versenyben, azon túl Smith és egy philadelphiai gyűjtő, J. Widener közt folyt a küzdelem, egész 49.000 \$ erejéig s végre is Smith győzött. Egyéb, jelentékeny áron elkelt, könyvek sorából megemlíthetők: *Berners*, *The book of St. Albans*, az első színnyomatú képekkel diszitett angol nyomtatvány, melyből csak két teljes példány ismeretes, 12.000 \$; szép Grolier-kötés 5500 \$; *Blake* Miltonjának eredeti kiadása, melyből csak három példány ismeretes, 9000 \$; *Boccaccio*, *Décameron*, Bruges 1476, 7000 \$; *Bonchet*, *L'amoureux transy* Paris, 1503, 4900 \$; *Denton*, *A brief description of*

¹ V. ö. Friese, *Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin*, 86—87. l.

New-York, London 1670, 3300 \$; *Helyas*, Knight of the swanne, London 1512, unikum, 21.000 \$; *Malory*, Le mort d'Arthur, Caxton nyomdájából 42.800 \$; *Petrarca*, Cose volgarii Aldus 1501, 4100 \$; The plyament of Denylles 1509, 3900 \$; *Quintilianus*, Institutiones oratoriae Roma 1470, 3100 \$; *Villon*, Oevres, Paris 1537, 3800 \$; *J. Winthrop*, Declaration of former passages, Cambridge 1645, 10.000 \$. A kéziratok közt a XV. századi Pembroke Hours vezet 33.000 \$-ral: nevezetesebb tételek még: egy francia livre d'heurs a XV. századból 7850 \$; Anne de Beaujeu Livre d'heures-je, részben Fouquet miniatűrjeivel 24.000 \$; szép flamand kézirat 11.680 \$; egy 42 miniatűrrel díszes kézirat a XVI. század első feléből 11.000 \$; egy VI. Károly francia király rendelkezésre készült remek mise-könyv 18.900 \$; Octavian de St. Gelais Ovidius fordítása 10.000 \$ stb.

Bibliofil.

A német közkönyvtárakban lévő inkunábulumok számáról érdekes adatokat közöl Haebler a *Zentralblatt für Bibliothekswesen* 1911. évf. 7—8. füzetében megjelent dolgozatában, melyben az ősnymtatványok összeírásáról ad újabb jelentést. Az összeírásra kiküldött öttagú bizottság s a melléje kirendelt vagy önként hozzájuk csatlakozott munkatársak 676 könyv-és levéltár ősnymtatvány készletét inventálták s megállapították, hogy a német birodalomban 145.484 oly kötet van, mely 1500 előtt került ki a sajtóból. Természetesen e szám, úgy az országok, mint a könyvtárak szerint igen különbözőképen oszlik meg. Vezet Bajorország, ahol 156 inkunábulum-gyűjtemény 50.709 kötetből áll; második helyen áll Poroszország 329 könyvtára közt megoszló 50.163 kötetével; azután jönnek: Szászország 8852 kötetel, Württemberg 8016 kötetel, Baden 6663 kötetel, Hessen 6639 kötetel s a kisebb államok 10.442 kötetel. Az egyes könyvtárakat tekintve első helyen a böcsőkori nyomtatványok száma szempontjából a müncheni Hof- und Staatsbibliothek áll több mint 21.000 kötetével, míg a berlini königl. Bibliothek mintegy 6000 kötetes gyűjteményével a második helyre került. Ezren felül van az ősnymtatványok száma 31 könyvtárban (ebből 10 bajorországi), ötszázon felül 23-ban, 200 és 500 közt 60-ban, 100—200 közt 64-ben, 20—99 közt 186-ban, 10—19 közt 75-ben, 2—9 közt 166-ban s csupán egy-egy kötet volt 71 könyvtárban. Érdekes, hogy 248 intézetről épen a bizottság derítette ki, hogy van bennük ősnymtatvány s az intézetek 7026 kötetel gazdagították az összeírt anyagot.

G. P.

Külföldi könyvtárakról. *Boroszlóban* az egyetemi könyvtárban a használati díjak következtében 1910-ben a látogatók száma 130/o-kal csökkent, de ennek daczára némi emelkedés állapítható meg a kölcsönzéseket illetleg: 116.016 (1909-ben 113.112) kötet. Régi anyaga pótlására a könyvtár 16.000 M-t fordított, slavicák beszerzésére pedig, amihez 1910. óta évi 4000 M fölött rendelkezik 5211 M-t. Itt említjük meg, hogy a *Verein für Geschichte der bildenden Künste in Breslau* félszázados főnnállását a boroszlói Froissart-krónika híres 12 miniatűrjének színes hasonmás kiadásával készül emlékeztetéssé tenni. — Az *oxfordi* Bodleiana 1910-ben 77.568 darabbal szaporodott; ebből 54.813 drb kötelepéldány, 14.781 drb ajándék vagy

csere, 7754 drb vásárolt ujdonság és 220 drb antikváriusi beszerzés. A legbecsessebb ajándék a külön fölállítandó «Marjory Wardrop Collection». — *Firenzében* május 8-án helyezték el a királyi pár jelenlétében a Biblioteca Nazionale Centrale régóta tervezett új épületének alapkövét. — A *göttingai* egyetemi könyvtár 1910—1911-ben 62.158 M-t fordíthatott új beszerzésekre; ebből 13.481 M a kölcsöndíjakra esik. — A *londoni British Museum* a biblia jogosított angol fordításának 300 éves fordulója alkalmából márcziusban nagyszerű biblikus könyvkiállítást rendezett, melyben számos könyvészeti ritkaság (így a vinegar- és treade-bible egy-egy példánya) s nagy értékű kézirat (pl. a Codex Alexandrinus, melyet II. Károly kapott a padisahtól, a 690—700 közt írt lindisfarnei evangéliumos könyv, a Toursban készült IX. századi Alcuin - biblia, a Wicliffe - féle angol szentírásnak egy Thomas of Woodstock, duke of Gloucester tulajdonában volt példánya) talált helyet. A kiállítás nyomtatott katalógusát Henry Guppy és A. W. Pollard szerkesztették.

Költemény sz hang nélkül. Ismeretes kuriozumok azok az *r* betű nélküli regények és versek, melyeket egyes különködő német írók produkáltak vagy azok a magyar «költemények», melyekben kizárólag *e* magánhangzó fordul elő. Mint a *Zeitschrift für Bücherfreunde* egyik cikkcskéjéből olvasuk (Új folyam, III. év. 4. füz., melléklet) e kísérletek régi multra tekinthetnek vissza. Lasos, Charbinos fia, aki Kr. e. 548 körül született Hermionében s mint Pindaros mestere a dithyrambikus költészet fejlődésében nagy szerepet játszott, Athenaios szerint írt egy himnuszt, melyben nincs *σ*. Ez a himnusz a Kentaurok címet viselte, valószínűleg azonos azzal a Demetert dicsőítő költeménnyel, melyről másutt történik említés. Sajnos ebből a «hymnos asigmos»-ból még töredékek sem maradtak ránk. 2.

A berlini könyvkötő szakiskola mesteriskolája. A mesteriskola (Kunstklasse) vezetősége csinos füzetben számol be eddigi működése eredményeiről, céljairól és a fölvétel módozatairól. A mesteriskola, melyet a porosz kereskedelmi kormány is támogat, először 1904 okt. 4-én nyílt meg s eddig 14 féléves tanfolyamot rendezett, amelyen együttesen 135 növendék (köztük hat könyvkötő mester) vett részt. A tanítást Paul Kersten, kiváló könyvkötő-művész s P. Arndt festő végzik, nagy szakértelemmel. Céljuk növendékeiket megtanítani az önálló tervezésre s a minden tekintetben megbízható, pontos technikai kivitelre. A tanfolyamok minden év január, április, július és október havában kezdődnek. A technikai oktatása naponta d. e. fél 9—12 óráig folyik, míg a rajzoktatás hetenkint négyszer 1/21—1/23-ig terjed. Fölvételnek könyvkötő iparossegédek és mesterek. A tandíj németeknek 30, külföldieknek 150 M; a fölhasznált aranyat, bőrt és selymet a növendék fizeti. Az esti tanfolyamokon egyes szakmákban tüzetes kiképzést is nyerhetnek a mesteriskola növendékei. Ily tanfolyamokat tartanak a géparanyozásról, bőrdíszmű munkákról, aranymetszés-készítésről, márványozásról s üzleti könyvek előállításáról. E kurzusokért együttesen 12 M pótdíj fizetendő. A füzetet, mely számos izléses munkát illusztrációban is bemutat, a tanfolyam igazgatója G. Slaby (Berlin

SO 26.), a kinél a résztvevők is jelentkeznek, ingyen küldi meg az érdeklődő szakembereknek. A tanfolyamot melegen ajánljuk törekvő iparosaink figyelmébe. A legközelebbi tanfolyam 1912. január 2-án kezdődik. G.

A belga posta a népkönyvtárügy szolgálatában. Érdekes tervezet hírét veszünk a Library World idei júliusi számából, mely ha megvalósul és beválik, fordulót jelent a falusi könyvtárügy nehezen megoldható kérdésében. Belgium 2629 községe közül csupán 717-nek van jobbára igen kezdetleges községi könyvtára, mely néhány regénynél alig tartalmaz egyebet. A bruxellesi Musée du livre igazgatósága most azzal a tervvel foglalkozik, hogy nagy nemzeti könyvtárt létesít, melynek kölcsönforgalmát a postahivatalok és takarékpénztárak közvetítésével szándékozik lebonyolítani. Bizonyos könyveket bárki, bizonyos szakkönyveket pedig a szakmabeliek ingyen fognak kikölcsönözhetni, míg az ingyenes jegyzékbe nem foglalt olvasmányok után némi használati díj jár. Belgiumban 1485 postahivatal van, a melyeket tervező véleménye szerint nagyobb anyagi áldozatok nélkül meg lehetne nyerni a nemzeti könyvkölcsönző vállalat munkájának. A tervezet «Projet de loi instituant une Bibliothèque postale intercommunale» című füzetben látott napvilágot. F.

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

Rövidítések: áll. = állami; cs. = család; cz. = czimerlevél; egy. = egyetemi; hg. = herceg; kir. = király, királyi; kny., ny. = könyvnyomda, nyomda; ktár = könyvtár; ltár = levéltár; m. = magyar; min. = minisztérium; pk. = püspök; r. t. = részvény társulat; szerk. = szerkesztőség; vár. = városi; vm. = vármegye.

- Abauj** vm. 57, 123.
Abdul-Hamid (I.) török szultán 4.
 — (II.) török szultán 5, 6.
Abdul-Medsid török szultán 4.
«Abendblatt des Alt-Pester Gemein-
debotten» 356.
Aboi vár. múzeum 161.
Abonyi Lajos 286, 287.
Acsay Ferencz 99.
Acsády Ignác 180, 260.
Addison 85.
Adler Tivadar 161.
Adorjány Pál deák czle 164.
Ahmed (Köprülü) pasa nagyvezér 4.
 — (III.) török szultán 4—6.
 — Zeki bej 6.
Ahrens W. 277.
Ajándékozások a M. Nemz. Múzeum
 ktára számára 62—65, 98—101,
 104, 106—108, 161—164, 263—
 266, 355—357.
Akadémia, M. T. — 59, 63, 100, 162,
 263, 355. — ktára 232, 291, 384.
 «i Értesítő 154.
Albert belga kir. 151. — eperjesi
 kovács 146.
Albert dr. 300.
Albrecht (I.) bajor hg. 92, 93.
 — brandenburgi hg. imakönyve
 331.
Alcuin-féle biblia 388.
Aldinák 49.
Aldus Manutius l. Manutio.
Alexandrinus-codex 388.
Alexics György 362, 363.
Alfieri 80.
Algyógyi népszanatórium 383.
Ali pasa nagyvezér 4.
«Allgemeine Zeitung» 356.
Alsófehér vmegyei tört., rég. és ter-
 mészettud. egylet múzeuma 235,
 263.
Alsókubin 58.
Alszeghy János 237.
Altdorf 59.
Alterburgi hgi ktár 373.
Alting Jacobus, Fundamenta punc-
 tationis linguae sacrae (Kolozs-
 vár, 1698.) 356.
Altino 336, 342.
Altmann Ignác 99.
Ambrosini Raimondo 88.
Ambrus eperjesi könyvtár 218,
 219, 220. — (Szent) mediolanumi
 püspök 130, 306.
Ambrus Zoltán 174.
Amelli O. S. B. 274, 275.
American Library Association 39.
Amicis 287.
Amiens 373.
Ampigolli Anthonius 306.
Amsterdam 102, 264.
Ancona, Alessandro D'— 333, 338,
 339.
András brassói deák 302.
Andreas Pannonius 367.

- Anna (Ausztriai) francia királyné 361.
- Apafi Mihály (I.) erdélyi fejedelem 164, 168, 371.
- Apor br. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 167.
- Apponyi Albert gr. 200.
- Apró nyomtatványok a M. Nemz. Múzeum ktárában 62, 99, 161, 263, 355.
- Aquileia 335, 336, 341, 342.
- Arad 100, 232, 233, 359.
- Arany János 285—286.
- «Archiv für slav. Philologie» 94.
- «Archivio storico italiano» 275.
- Arenberg hg. 153.
- Argentínai köztársaság consulatusa 62, 99, 100, 161.
- Ariosto 81.
- Aristoteles 305, 306.
- Arnauld P. 373.
- Arndt E. M. 277. — P. 388.
- Arno 339.
- Arnold Allen 161. — Róbert F. 90, 186.
- Artacius 312.
- Artois gr. 77.
- Aschaffenburgi kir. kvtár 177.
- Asolo 336, 342.
- Asselin abbé 81.
- Assmayr Ignác 197.
- Astor J. J. 205.
- Astra-társulat 243, 244.
- Athanáz (Szent) alexandriai patriárka 130.
- Athenaeum r.-t. 281.
- Athenaios 388.
- Athén 264.
- Attila hún kir. 87, 332—343.
- Aude A. F. 277.
- Audin M. 88.
- Augusz Antal br. 199.
- Avignon 274.
- Ayl Orbán 309.
- Azo, Summa super libros Codicis et Institutionum (Velece, 1498.) 244.
- Ábrányi Kornél id. 200. — ifj. 200.
- Ács Mihály, Magyar theologia (Bártfa, 1709.) 102. — Pál nemeslevele 168.
- Ágoston szász választófejedelem 52, 93. — (Szent) 10, 305—307, 309, 311.
- Ágoston József 10, 11, 13, 64, 106.
- Áldásy Antal 14, 16, 20, 62, 98, 99, 112, 147, 293.
- Államvasutak igazgatósága M. kir. — 100.
- Állatorvosi főiskola, M. kir. — 63, 100.
- Baccini G. 274, 275.
- Bach Sándor 199. — Sebestyén 290.
- Bacon 85.
- Baden 101. —i General-Landesarchiv 293, 295—300. —i Historische Kommission 20, 298—300.
- Badier 51.
- Badius, Josse — Ascensius 88.
- Baer & Co. czég 175.
- Baiao Antonio 24.
- Bailleu Pál 15, 20.
- Bajza József 92, 97, 115.
- Baker E. A. 375.
- Bakfart Bálint 289, 292.
- Bakon Corinne 185.
- Bakos Gábor 353.
- Bakó István czle. 164.
- Baksa 286.
- Baksay Sándor 286.
- Balassa Bálint 53, 289.
- Balassagyarmat 229.
- Balaton-bizottság 161.
- Balás Károly 231.
- Balázs Péter czle. 168.
- Balázsfalva 252. —i gör. kath. püspökség 252.
- Balbung Hans 176.
- Balla Antal 161.

- Ballagi Aladár 313, 314. — Géza 69. — Gézáné 69.
 Balling munkácsi várkapitány 262.
 Balogh Ferenc 263. — István 106. — Pál 231. — Tihamér (Almási) 68, 69.
 Balogh Imre 62, 99. — István 94, 95.
 Balsamo A. 273, 275.
 Baltimore 355.
 Balzac 79, 287.
 Bambergi ltár 293.
 Bancroft George 205.
 Banovits Ádám czle 267. — István nemesi bizonyítványa 267. — Kajetán 266.
 Barachy Gergely czle. 164.
 Baranya vm. 233.
 Baranyi Pál 251.
 Baráczius József 161.
 Baráth János (Kolozsvári) czle 164.
 Barbaro Marco Antonio 326.
 Barcelonai Biblioteca musical de la Diputacio 88.
 Barcza Imre, A magyar bankkérdes és vámpolitika irodalma (Bpest, 1911.) 359, 360.
 Barkóczy Ferenc gr. egri pk. 254.
 Baros Gyula 355.
 Baross Gábor 359.
 Baróti Lajos 286.
 Barr John 184.
 Barroux Marius 16.
 Barrow David C. 276.
 Bartal Aurél 238.
 Bartha Boldizsár 56.
 Barthélemy Ch. 81.
 Basel 56, 57, 220, 314, 371.
 Basilus (Szent) regulái, VII. sz.-i kézirat 272.
 Basta György 168.
 Batha János 202.
 Batthányi-ktár Gyulafehérvárott 47.
 Bauzonnet 51.
 Bayle Pierre 184. — Róbert 62. Bayreuth 195.
 «Bába-kalauz» 99, 161.
 Bácsbodrog vmegyei közigazgatási szakkvár 187.
 Bánffy br. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 357. — gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 167, 168.
 Bánffy Dezsóné brné 357. — György gr. 168.
 Bánó László 161.
 Bársony István 286.
 Bárta 102, 133, 135, 215, 229, 234, 315, 317. —i vár. ktár 314. —i vár. ltár 315, 317.
 Báthory Endre erdélyi fejedelem 164. — Gábor erdélyi fejedelem 164, 168, 266. — Kristóf erdélyi fejedelem 94
 Bátty Zsigmond 113.
 Beaconsfield lord 85.
 Beatrix m. királyné 266.
 Beaujeu, Anne de — 387.
 Beaulieux Ch. 373.
 Beauneveu André 77.
 Bechtermünze 365.
 Beck C. 90, 372. — D. 359.
 Beethoven 85, 194, 198, 203, 289.
 Behn 369.
 Beissel Stephan 183.
 Beleznay cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 108.
 Belloni 196.
 Belluno 342.
 Bels Benedek 310.
 Belügyminisztérium, M. kir. — 62, 99, 242.
 Belz-Niédné 51.
 Bem tábornok 282.
 Bene Lajos 235.
 Benedek Elek 284, 285, 287. — Mihály czle. 164.
 Beniczky Lajosné 161, 163.
 Beniczkyne Bajza Lenke 285, 287.

- Benkner cs. czle 66.
 Benkő Gyula 73.
 Benoist 80.
 Benvenuti E. 374.
 Benzsay Gida 263.
 Bereczk 239.
 Bereg vm. 123.
 Beresiewicz Christine 373.
 Bergamo 341.
 Bergeni nyilv. ktár 275.
 Berger T. 273.
 Berlin 90, 91, 180, 269, 386, 388.
 —i egyetem és ktára 90, 269, 270, 386. —i kir. ktár 35, 40, 186, 269, 270, 387. —i könyvkötő szakiskola mesteriskolája 388, 389. —i magyar ktár 386.
 «Berliner Börsen-Courier» 201.
 Berlioz 196, 203.
 Bern 374.
 Bernay Michael 80.
 Bernát István 359.
 Berners 386.
 Berry Jean hg. 77, 274.
 Bertalot L. 186.
 Berzeviczy cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 65, 110.
 Berzeviczy Albert 65, 110. — Pál 234.
 Besiraga Hadsi főeunuch 4.
 Bessarion bibornok 319, 320.
 Bessenyei István és Ferencz czle 266.
 Besztercebánya 219, 232, 285. —i casino ktára 187. —i 16. honvéd gyalogezred tiszti ktára 187. —i vár. múzeum 229.
 Beszterczenaszód vm. 123.
 Bethlen gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 168.
 Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 66, 168.
 Betterton 369.
 Bettio 327.
 Bevilaqua Béla 108, 116, 161, 263.
 Bezerédy cs. czle 164.
 Bécs 47, 61—63, 66, 100—102, 125, 161, 164, 165, 168, 178, 179, 196—198, 220, 222, 223, 253, 257—259, 266, 267, 289, 290, 355, 357—360, 362, 366, 367, 371, 374. —i Concordia-egyesület 355. —i cs. és k. családi és hitbizományi ktár 177, 178. —i cs. tud. akadémia 62, 100, 151, 161, 355. —i egyetem 258. —i iparművészeti múzeum 46. —i központi statisztikai bizottság 63, 101, 264. —i nemzetközi vadászati kiállítás 101, 162. —i udv. ktár 41, 44—46, 175, 177, 178. —i udv. múzeum 367. —i Volksheim 380.
 Bécsy Dezső 266.
 Békés vm. 161.
 Békés-Bélmegyer 286.
 Békéscsabai múzeum 229.
 Békés-Kamutkert 286.
 Béraldi Henry 361.
 Béranger 83.
 Biagi G. 274, 275.
 Bianu I. Hodoş.
 Biasiotti Giovanni 99.
 Biás István ifj. 233.
 Biber Gyula 278.
 Biblia, Vizsolyi — töredéke 53.
 Biblikus kiállítás a British Múzeumban 388.
 Bibliografiai, Magyar — irodalom 187, 278, 279, 377, 378. Nemzetközi — kongresszus Bruxellesben (1910.) 14—40, 89, 90, 98, 147—153, 185, 275, 293, 373. Olasz — társaság 273.
 Bickerich W. 90.
 Bicske 286.
 Biedermann Flodard br. 277, 376.
 Bigelow John 214.
 Bihar vm. 379. —i múzeum 229.
 Billings John S. 206, 214, 276.
 Bismarck 90, 183.

- Bizánczi György munkácsi pk. 243, 244. — Kratkoje případkov morálnych ili mravných sobranije (Nagyszombat) 245—250.
- Bizuti Giovanni 78.
- Blake 386.
- Blathwagh William 86.
- Bliss H. E. 89.
- Bloch József 202.
- Blodig H. 359.
- Boccaccio 186, 319, 386.
- Boccaddino vecchio miniátor 191.
- Bockh János czle 357.
- Bocskay István 164.
- Bod Péter 353.
- Bode 231.
- Bodon Józsefné 355.
- Boetius 307. — De consolatione philosophia (Nürnberg, 1483.) 221, 222.
- Boffito G. 192.
- Bogeng G. A. Erich 185.
- Boglietti 81.
- Bogner Bertalan 219.
- Bohatta Hans 89. — Bibliographie des Livres d'heures (Wien, 1909.) 179, 180. — Katalog der liturgischen Drucke des XV. u. XVI. Jahrhunderts in der Parma'schen Bibliothek (Wien, 1910.) 178, 179.
- Bohn 187.
- Boinet A. 87, 183, 184, 274, 372—374.
- Boldizsár eperjesi polgár 135.
- Boldizsár Andor 162.
- Bologna 333. —i kötések 49. —i Museo Civico 192.
- Bolton 89.
- Bonaventura Arnaldo 372.
- Bonchet 386.
- Bonfini 371.
- Bonni egyetemi ktár 89.
- Borászati kongresszus, Orsz. — 162.
- Bordeaux 80.
- Borghini Rosa 274, 275, 374.
- Bornemissza Gyula br. 385. — Zoltán 287.
- Borovszky Samu 287.
- Borsodmiskolci múzeum-egyesület és múzeuma 229, 355.
- Bosnyák-hercegovinai orsz. kormány 62, 99, 263.
- Boston 161. —i nyilv. ktár 275.
- Bostwich Arthur E. 89, 276, 374, 375.
- Boszporus 9.
- Botka cs. czle 66.
- Bourbon Charles Louis pármái hg. 178. — Charlotte Louise hgnő 178.
- Bourcard G. 373.
- Bourgesi imakönyv, XIII. sz.-i kézirat 369.
- Bourg-Saint-Andéol 373.
- Bovet 83.
- Bowerman George F. 31, 375.
- Boyet könyvkötő család 51, 361.
- Boyle Róbert 99.
- Bozérián könyvkötő család 51.
- Bozóky Ferencz 161, 355.
- Bozsicskovics Bazil munkácsi pk. 259.
- Bógnér Bertalan 302.
- Böngérli János 286, 287.
- Börne 376.
- Börtönügyi múzeum, Orsz. — 108.
- Bősz 359.
- Bradács János munkácsi pk. 258, 259. — Bukvar (Bécs, 1770.) 257—259. — Sbornik (Bécs, 1770.) 257—259.
- Braem Fritz 87.
- Braidwood 287.
- Braille-rendszerű ktár 73, 88.
- Brand Mihály I. Mosonyi.
- Brankovics György 286, 287.
- Brassine Joseph 274.
- Brassó vm. 62, 99.
- Brassó (város) 94, 95, 239, 263, 264. —i Burzenländer sächsisches Museum 263.

- Breitkopf és Härtel czég 204.
 Brengsay János 135.
 Brentius 306, 311, 312.
 Brescia 341.
 Bresciano Giovanni 376.
 Breslau 184, 374, 387. —i egyetemi ktár 387. —i ltár 293. —i Verein für Geschichte der bildenden Künste 387.
 Breton levéltárak 18.
 Brewer Lőrincz 253.
 Brigg 309.
 British Museum l. London.
 Britz János 356.
 Brixen 314.
 Broadley A. M., Chats on autographs (London, 1910.) 82—86.
 Brockett Paul 36, 89.
 Brockmann Albert 183.
 Broglie hg. 81.
 Brom Gilbert 88.
 Brooker 36.
 Brooklyn 275.
 Brosses 81.
 Brown Allan A. 275, 276. — Charles H. 374. — James Duff 28, 31, 185, 276. — Thomas 369.
 Brósz Károly 233.
 Brózik Károly 286.
 Bruge 77, 386.
 Brugmans I. H. 183, 184, 275.
 Brunet 361.
 Brunetière 79.
 Brunus Ottó 312.
 Bruxelles 76, 89, 90, 150, 153, 277, 373. —i áll. ltár 147, 150, 153. —i bollandista ktár 153. —i kir. ktár 35, 38, 39, 76, 99, 153. —i Musée du livre 389. —i nemzetközi bibliogr. kongresszus l. Bibliografiai.
 Buchwald Reinhard 90.
 Buda 1, 48, 94, 95. —i egyetemi knyomda 94, 95. —i kir. palota 1.
 Budafoki egyesült kaszinó és sportklub 100.
 Budapest 59, 73, 107, 124, 147, 172, 173, 200—202, 204, 232—234, 244, 253, 260, 359, 362, 363, 367, 371. —i áll. paedagogium 384. —i áll. rendőrség 99, 264. —i árú- és értéktőlzs dektára 187. —i ev. ref. theologiai akadémia 234. —i főv. házinyomda 63, 101. —i főv. ktár 73, 161, 264, 266, 356. —i főv. közmunkák tanácsa 62, 76, 100. —i mérnöki hivatal 161. —i főv. statisztikai hivatal 99. —i hadtudományi és kaszinó-egylet ktára 387. —i József-műegyetem 62. ; ktára 76, 232. —i Józsefvárosi kör ktára 278. —i katonai kórházak 383. —i ker. és iparkamara és ktára 99, 232, 278, 377. —i kir. orvosegyesület 355. —i kir. törvényszék 265. —i ktár-egyesület és ktára 229, 232, 242. —i közs. nyilv. ktár 73—76, 279, 385, 386. —i tábori főpapi hiv. 65, 108, 109. —i tud. egyetem 62, 67, 99, 101, 162, 280, 281, 379. ; i ktár 27, 67—72, 126, 172, 232, 278, 280, 315. ; i nyomda 86, 69, 172.
 Budik P. A. 367.
 Bukarest 194, 263.
 «Bukvar jazyka slavenjska» (Nagyszombat, 1699.) 125—131, 246.
 Bullinger 311, 312.
 Bunte J. 99.
 Buongiovanni Antonio 321.
 Bureau de renseignement 35.
 Burchard János 87.
 Burghauseni vár 93.
 Burlington-club 88.
 Burnite Caroline 275.
 Burns 85, 86.
 Butler 190.
 Buzinkai Michael, Compendii logici libri (Sárospatak, 1668.) 63, 102.
 Burger G. A. 90, 277, 376.
 Byron 86.

- Caccianemici L. C. 332.
 Caeni bibliothèque municipale 373.
 Calas 81.
 «Calendarium és az Cisio, Örök —»
 (1638.) 159, 160. — Tyrnaviense»
 102.
 Calepinus Ambrosius, Dictionarium
 undecim linguarum (Basel.) 56,
 57, 311.
 Calinowicz Mátyás 306.
 Calvi E. 87.
 Calvin J., Az keresztyéni religióra
 való tanítás (Hanovia, 1624.)
 Cambray Digny, L. Guglielmo de —
 gr. 274.
 Cambridge 185, 374, 387. —i philo-
 sophal society 62, 99.
 Camelio 326.
 Camelis József pk., 117—126, 131,
 244, 245, 248—250. — Katechis-
 dlja nauki Uhroruskim ljudem
 zložennij. (Nagyszombat, 1698.)
 117—125, 244.
 Canevarius-gyűjtemény 49, 93.
 Canisius Péter 55, 125, 128.
 Cannons H. G. T. 276, 277.
 «Canones apostolorum» (Mainz,
 1525.) 314.
 Capranica Domokos bibornok 366.
 Caraffa Diomedes 191.
 Cardiffi Public Library 151.
 Cardivina 342.
 Carducci 81, 372.
 Carel G. 81.
 Cario 312.
 Caryll 369.
 «Carmen congratulatorium» (Kassa,
 1630.) 157.
 Carnegie 205, 275. — Institution of
 Washington 36. — ktárak 380.
 Carnot 81.
 Caron P. 373.
 Carrère 206.
 «Carstvennik ili istorija bolgars-
 kaja» (Buda, 1844.) 95.
 Carta Francesco 190.
 Cartinalus Adrianus 309.
 Casanova Eugenio 24, 275, 373. —
 Jacques 274.
 «Časoslov» (Buda, 1815.) 95.
 Caspar Erich 183.
 Cassuto Umberto 87, 88, 183, 372.
 Castellani G. 273.
 «Catalogus manuscriptorum biblio-
 thecae reg. scient. universitatis
 Budapestiensis» (Bpest, 1910.)
 172.
 Cavazza Ernesto 374.
 Cavour 109.
 Caxton 387.
 Cécilien-Verein 199.
 Celani Enrico 273.
 Celtes Conrad 375.
 Ceneda 342.
 Centlivre 369.
 Centurio Hannes 305.
 Černovič Arzén 257.
 Champion Pierre 184.
 Champneys Amian L. 34, 35.
 Chandiana 336.
 Chapman 52.
 Charbinos 388.
 Chartier Alain 184.
 Chatelain E. 373.
 Chauorle 336.
 Cherico, Francesco d'Antonio del —
 190.
 Cherubini 203.
 Chesterfield lord 83.
 Chicago 99, 263. —i egyetemi ktár
 185.
 Chickering 202.
 Chmelarz 177.
 Chmiel Ádám 10.
 Chunis Mátyás 304.
 Cicero 308, 309.
 Clair Vilmos 377.
 Clapp Clifton B. 375.
 Clarke Olive R. 185, 375.
 Clemen O. 273, 277.

- Cleveland 89, 101, 161. —i Wood-land-ktár 75.
 Cobden-Sanderson 52.
 Cocco, Giovanni di — 183.
 Coene Jacques 373.
 Coeur Jacques 369.
 Coggiola Giulio 324—331.
 Colani Enrico 372.
 Cole 89.
 Colin A. 268.
 Collard Augustin 37.
 Collier B. G. Curtis 375.
 Collin Ernst 376.
 Comenius A. J., *Eruditio Scholastica* (Sárospatak, 1652.) 352.
 — *Orbis sensualium trilinguis* (Brassó, 1703.) 264.
 Comité des Travaux Historiques 19.
 Compton Charles H. 89.
 Concordia 336, 342.
 Congreve 369.
 Comingatus Blasius 47.
 Consentius Ernst 183.
 Contarini, Giacompo — da San Samuele 321.
 Cooper 86.
 Copinger 88, 365.
 Corbiei apátság 271.
 Corbierre Augustin 147.
 Corudo Enrico 332.
 Corvin-kodexek 1, 6, 43, 46, 48, 49, 190, 191, 281, 361, 366—368.
 Cospus Angelus Bononiensis 362.
 Cotlarciue N. 375.
 Cotter Joseph S. 89.
 Cotton Robert Bruce 82.
 Coulson Thomas 375.
 Coupland W. Bramley 375.
 Courcelles 372.
 Courtault Henri 88.
 Courzon H. 373.
 Cranach Lukács ifj. 93.
 Cremona 341. —i korm. ktár 274.
 Crerar John-ktár Chicagóban 99, 263.
 Cromer György 302.
 Crosnensis Paulus 11.
 Crowne 370.
 Cruciger 312.
 Cruz Oswaldo-intézet Rio-de-Janeiróban 62, 100.
 Cunius Ferencz 309.
 Curmer 327.
 Curtius, Quintus — 305.
 Cusin 51.
 Cuthbert (Szent) 45.
 Cuthbertson Dávid 89, 276.
 Cutter W. P. 375.
 Cuvelier József 14—16.
 «Cynosura jurisperitorum» Lőcse 1687.) 246.
 Családi Itárak a M. Nemz. Múzeum ktárában 20, 65—67, 108—110, 163, 165, 266, 267, 357, 358.
 Csallány Gábor 383.
 Csanádi Demeter, Második János királytörténeti (Debreczen, 1577.) 53.
 Csaplovics János 130.
 Csaplovits-ktár Alsókubinban 58, 157, 158, 228, 229.
 Csáholi cs. 108.
 Csánki Dezső 287.
 Csehov 286.
 Csejte 264, 356.
 Csengeri János 166.
 Csepreg 157.
 Csereviszony, Nemzetközi könyvtári — 36—38.
 Csermák Antal 289.
 Csernekhegyi baziliða-kolostor 1. Munkács.
 Csernovits Péter temesi gr. 235.
 Csiba Márton (Tejfalvi) 156.
 Csik vm. 239.
 Csiki Ernő 263. — Kálmán 377.
 Csiksomlyói klastrom 290.
 Csikszereda 162.
 Csiky Geigely 287, 357.
 Csipkés György (Komáromi) 371.
 Csokonai Mihály 289.

- Csongrádi Kristóf czle 164.
 Csontos János 132, 367.
 Csomai iparos társaskör ktára 278.
 Csulak Lajos 287.
 Csurgó 100.
 Czárán Márton 99.
 Czeke Sándor 196, 197.
 Czéhíratok a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 65.
 Czibner Eustách 303. — Keresztély
 217, 303.
 Czigány János 241, 266.
 Czimereslevelek és nemesi iratok a
 M. Nemz. Múzeum ktárában 65,
 66, 108, 109, 164, 165, 266, 267,
 357, 358.
 «Czimjegyzék, Népkönyvtári —»
 (Bpest, 1910.) 172—175.
 Czoneff B. 93—95.
 Czoffné 137, 139.
- Dahl S.** 87.
Daffis Hans 186.
Damascius 340.
Damaskus 107, 282.
Dana John Cotton 89, 184, 275, 374.
Danielik János 54.
Danielisz Sándor 233.
Dante 183, 184, 372.
Danzigi vár. ktár 88.
Darányi Kálmán 108.
Darnay-múzeum Sümegen 230.
Daubman János 312.
Davenant 370.
Davois G. 87.
Dán zoológiai ktár 87.
«Dávid, Szent — százötven zsoltári»
 (Amsterdam, 1686.) 102.
Dávid László 62, 99.
Deák Geyza, A könyv és a könyv
disztése (Pápa, 1910.) 360—362.
Debreczen 52—55, 59, 154—156,
 160, 232, 264, 355. —i ev. ref.
 főiskola és ktára 229, 242. —i ker.
 csarnok ktára 278. —i kötések 52.
«Debreczen-Nagyvárad **Értesítő»**
 104.
Decembrio Pier Candido 186.
«Decretales cum summariis» (Nürn-
 berg, 1496.) 223.
Dedek Crescens Lajos 172.
Defoe 287.
Defrecheux 152.
Degering H. 90.
Dei Benedetto 275.
De la Motte gr. cs. ltára a M. Nemz.
Múzeum ktárában 65—67, 109.
De la Motte, Jolly des Aulnois —
Ferencz Károly Hyacinth grófi
oklevele 66.
Delfico Melchior 374.
Delisle Leopold 77, 78, 89, 90, 271,
 274, 276.
Denis abbé 178.
Denton 386.
Deptford 375.
Derôme ifj. 51.
«Der Ungar» 356.
Des Marez 16, 150, 151.
Desnoiresterres 81.
Dessewffy Lajos gr. 371.
Detta 286.
«Deutsch-Ungarische Monatschrift»
 199.
«Deutsche Literaturzeitung» 87, 183,
 273, 372.
«Deutscher Herold»-társaság 148.
Dewey M. 375.
Deyering H. 90.
Délamerikai Egyesült Köztársasá-
gok Nemzeti Ktára 64, 104, 356.
Délices 81.
Délmagyarországi tört. és rég. mú-
zeum-társulat és gyűjteményei
 242.
Dés 229. —i főgymnasiumi ktár 242.
Dévai áll. főreáliskola ktára 187. —
 áll. tanítóképző ktára 187.
Dévai Gyula 65, 108.
Dézsi Lajos 53, 59.

- Dianne de Poitiers 50, 373.
 Dickens 83, 85, 286.
 «*Dictionarium pauperum omnibus
 predicatoribus*» (Köln, 1503.) 314.
 «*Digesta pandecta et institutiones*»
 (Lyon, 1512—1514.) 218, 224, 225.
 Dijon 18. —i archives départemen-
 tales 18.
 Diodorus Siculus 362.
 Diogenes Laertius 190.
 Dionne N. E. 88.
 Diósgyőri m. kir. vas- és acélgyári
 alkalmazottak olvasóköreinek
 ktára 377. — dal- és önképzőkör
 ktára 279.
 Divald Kornél 231.
 Divéky Adorján 10.
 Djámi 190.
 Dobján László 62, 99.
 Dobsinai olvasóegyesület ktára 279.
 Dolcz 307.
 Domahidy Ferencz 65.
 Donatus 364.
 Donáth János czle 164.
 Doppler Ferencz 197.
 Doria Pamphili-ktár Rómában 327.
 Dotti Bartolomeo 274.
 Dörnhöffer Friedrich, Seelengärt-
 lein (Frankfurt, 1911.) 175—178.
 Dóry Ferencz 16.
 Draskovich György kalocsai érsek
 314.
 Drezdai közérd. egyesület 87.
 Drozdik br. cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeum ktarában 357, 358.
 Drozdik János czle 358. — János
 Vilmos bárói oklevele 358.
 Druy F. K. W. 89.
 Dryden 370.
 Dsem szultánfi 9.
 «*Dseváhir-ül-menákib*» 8.
 Dubrovsky Péter 271.
 Duff Ida J. 275.
 Dumas père 166, 195.
 Dumoulard 190.
 Dunamelléki ref. egyházkerület 99,
 161, 355.
 Dunapentele 62, 99.
 Dunántúli ev. püspökség 62, 99.
 Dunblane 375.
 Durand G. 373.
 Durbani municipal library 375.
 Durham 46.
 Durning-Lawrence Edwin 161.
 Durrieu Paul 77, 274.
 Dürer Albert 176.
 Düsseldorf-i művész-egylet 186. —
 porosz áll. ltár 293—295, 297.
 Dyson Perrius C. W. 331.
Ebesfalva 164.
 Ebstein Erich 277.
 Eck János 311.
 Eckardt M. 90.
 «*Edda*» 202.
 Eddy Harriet G. 374.
 Edinburghi egyetemi ktár 89.
 «*Effigies, Stellae crinitae* —» (Kassa,
 1619.) 155.
 Egenolff Christian 226.
 Eger 254, 256, 258. —i egyházme-
 gyei irod.-egyesület 62, 99, 263.
 —i püspökség 99, 161, 256.
 Egressy Béni 166.
 «*Egyetemes Philologiai Közlöny*»
 369.
 Egyetemi dissertatiók 27.
 Egyházasszezsöd 286.
 Egyházirodalmi iskola, Magyar —
 100.
 Ehmcke F. H. 376.
 Ehrle Francesco 374.
 Ehsachsen 307.
 Eichler F. 87.
 Eilsen 195.
 Eisen 361.
 Eisenbart 186.
 Eisenstädter Ödön 164.
 Ejub-el-Anszári 3, 4.
 Elberfeldi vár. ktár 183.

- Ellinger István 255.
 Eliot 52. — George 82.
 Ellinger-Engst Teréz 198.
 Eltville 365.
 Elzevir-kiadások 87, 88.
 Emery-féle eljárás 21.
 Emich Gusztáv 281, 282, 361. — id. 281.
 Empoli 87.
 Endemann K. J. 273.
 Endrődi Sándor 286, 287.
 Engel Imre 64, 104.
 Eno Joel N. 89.
 Eötvös József br. 285, 357. ; kollégium 384. — Károly 174, 285.
 Eperjes 101, 132,—146, 162, 215—226, 234, 301—318. —i ág. ev. kollégium és ktára 234. —i ferenczrendiek ktára 307, 313, 314. —i gör. kath. püspökség 123. —i kolostori templom 301. —i plébánia templom 301, 302, 307. —i Szent Lénárd templom 302. —i Szent Miklós egyház 303. —i vár. ltár 133—146, 218—221, 301, 302, 304, 305, 307, 309, 310, 312, 316, 317.
 Erasmus Rotterdamus 10, 305, 307, 308, 311.
 Erderik 286.
 «Erdélyi Magyar Hirvivő» 162.
 «Erdélyi Múzeum» 156, 244, 292.
 Erdélyi Múzeum-egylet és ktára 155, 160, 161, 165—171, 239, 263, 384, 385.
 Erdélyi Pál 10, 11, 160, 165, 233, 292, 384.
 Erkel Ferencz 163, 196, 198, 201—203. — Gyula 201.
 Erman Wilhelm 89, 192.
 Ernő osztrák főhg. 315.
 Ernst K. 277.
 Ernst-Kaiser Josefine 198.
 Erődi Béla 286, 287.
 Erzsébet angol királynő 84, 85.
 Escher H. 186.
 Eskeles 195.
 Esterházy gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktarában 167.
 Esterházy Károly egri pk. 256. — Pál hg. 290, 292.
 Esterházy tabulaturás könyv 289—292.
 Estourbillon marquis 18.
 Esztergom 197. —i breviarium 179, 307. —i missale 178. —i papnevelő-intézet 280. —i püspökség 161. —i székesegyház 193, 196. —i Szent-Benedekrendi főgym. ktára 187.
 Etheredge 370.
 Eugén, Savoyai — hg. 43, 51.
 Euripides 202, 220.
 Eusebius 311.
 «Evangelimoc, Az — és az Epistolak» (Vizsoly.) 57, 58. «— és Epistolac» (Csepreg, 1631.) 157, 158.
 Evans C. 275.
 Evelyn John 82.
 Exeter 89. —i könyvtárgyülés (1910.) 96, 185.
 Éble Gábor 253—255.
 Écorcheville J. 373.
 Élesdi kaszinó ktára 187.
 Ève könyvkötő-család 50.
 «Évkönyve, Magyar Könyvkereskedők —» 180.
 Fabinus Dániel 313. — Lukács 313, 315.
 Fabó Bertalan 62, 64, 100, 106, 289.
 Fainer Gergely 309.
 Falk Miksa 286.
 Falkenberg Henrik 277.
 Farkas Imre 60, 157.
 Farly érsek 214.
 Farquhar 370.
 Farr Harry 151, 275.
 Farrow P. E. 185.

- Feigl cs. czle 66.
 Feinecker Ezechiel (Tóthdióssy) czle 164.
 Feith J. A. 24, 373.
 Fejérpatak László 62, 100, 161, 232.
 «Fejérvármegye Hivatalos Lapja» 104.
 Fejérváry János 309.
 Fekete Mihály 161. — Péter (H.) 233.
 Feldmann Lajos 62, 100.
 Feleký Károly 263, 266.
 Feltre 336, 342.
 Feministák egyesülete 355.
 Ferdinánd (II.) m. kir. 266, 267, 357. — (III.) m. kir. 164, 357. — (V.) m. kir. 358.
 Ferdinánd Mária bajor hg. 93.
 Ferencz (I.) francia kir. 22, 50. — m. kir. 66, 165, 322, 327, 358. — (I.) német császár 66.
 Ferencz József m. kir. 366, 379.
 Ferenczi József 100. — Miklós 100. — Zoltán 67, 160, 166, 232.
 Ferid pasa nagyvezír 5.
 Fernay 81.
 Ferrara 340.
 Festetics László gr. 367. — Leó gr. 197.
 Feszt János kassai nyomtató 60, 154, 155.
 Feuereisen A. 90.
 Feyner Gergely 304, 305. —né 305.
 Fénélon 87.
 Fényképmásolatok a M. Nemz. Múzeum ktárában 164, 265.
 Figarola-Cadena D. 374.
 Filippini E. 274.
 Finály Gábor 166.
 Firenze 45, 88, 183, 191, 274, 332, 335, 339, 372, 374, 388. —i Medici Lorenzo ktár 273. —i nemz. ktár 273, 388. —i Uffizi ktár 274.
 Fisch Fanny 275.
 Fischer és Francke berlini cég 231.
 Fischer János kassai nyomtató 59, 60. — Jánosné 60. — Wilhelm 179.
 Fitos Vilmos 98, 377.
 Fiume 101. —i biblioteca sociale del club alpino 278. —i deputazione di storia patria 99.
 Flach Márton 176.
 Flacius Illiricus 311.
 Flaubert 287.
 Flecknoe 370.
 «Floarê darurilor» (Brassó, 1808.) 95.
 Focke R. 183, 372.
 Fodor Árpád 100.
 Fodorik Menyhért 160.
 Fogaras 164.
 Fogarasi Ferencz, Kis Keresztyény (Gyulafehérvár, 1654.) 353.
 Fogarassy János 359.
 Folacci A. 109.
 Fonografikus ltár a bécsi akadémiában 151.
 Fontanus Imre 217.
 Foole Elisabeth L. 89.
 Forgách gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 110, 357, 358.
 Forgách András grófi diplomája 358. — Károly gr. 357.
 «Formular alterlei Schrifften, Instrumentum und Brieffe» (Frankfurt, 1566.) 226.
 Foss Sam Walter 275.
 Foucault Jehan 361.
 Fouquet 387.
 Fox 273.
 Foxius 311.
 Főfelügyelősége, Múzeumok és Könyvtárak orsz. — 101, 227—242, 264, 383.
 Földmívelésügyi minisztérium, M. kir. — 100, 355.
 «Földrajzi Közlemények» 100.
 Földtani intézet, M. kir. — és ktára 100, 162, 355, 377.

- Földváry Elemér 263.
 Főrendház, Magyar — irodája 100.
 Fradin Ferencz 224, 225.
 Fraknói Vilmos 62, 100, 156, 161, 187.
 France Anatole 287.
 Francia közoktatásügyi minisztérium 19, 100, 355.
 Francke A. H., Oktatás a gyermeknevelésről (Halle, 1711.) 102.
 — Szentírás szerint való életnek regulái (Halle, 1711.) 102.
 Frankfurt 58, 59, 175, 225, 226, 374.
 —i vár. Itár 88.
 Franklin 86.
 Franzensbadi fürdőigazgatóság 355.
 Frati Carlo 183, 273, 324. — L. 275.
 Freeman Marilla W. 184.
 Frenkel Bertalan I. Fabó.
 Frick Richárd 35.
 Friederike Sophie Wilhelmine bayreuthi hgnő 376.
 Fridri Joan 95.
 Fridrich János 355.
 Friedländer 231.
 Friesse Karl 90. — Geschichte der kgl. Universitäts-Bibliothek zu Berlin (Berlin, 1910.) 269, 270.
 Frigyes (Nagy) porosz kir. 84.
 Frisius Gemma, Liber arithmeticae (Lemberg, 1536.) 314.
 Fritz Gottlieb 183. — J. 375.
 Friuli 338.
 Froissart 387.
 Frost H. 375.
 Fruin A. R. 24, 373.
 Fugger János Jakab 92.
 Fuldai ktár 45.
 Fussenbrot 308.
 Fust János 364, 365.
 Fülöp (Jó) burgundi hg. 76—78.
 — (II.) maczedoniai kir. 362.
 Fürst Rudolf 376.
 Gaal Bertalan 386. — J. 359.
 — Lajos 166. — Mózes 284, 285, 287.
 Gaberdeén Rezső Lajos 233.
 Gaedertz Karl Theodor 91.
 Gaigne Viktor O. 100.
 Gaignières 88.
 Galabert F. 26.
 Galánta 286.
 Galgóc 54, 55.
 Galgóczi Miklós 158.
 Galgóczy János 161.
 Galilei-kör 100.
 Gallé Tamás 100.
 Gamiingi karthauzi kolostor 45.
 Gar T. 332.
 Garamkövesd 264.
 Garay János 287.
 Garcaeus Johannes 311.
 Gardy 152.
 Garmond Maude 361.
 Gasté A. 81.
 Gathaly László czle 109.
 Gauss Viktor 287.
 Gautier H. 81. — Théophile 373.
 Gazdasági Egyesület, Orsz. magyar — ktára 280. —ek orsz. szövetsége 62, 100.
 Gálszécsi István énekeskönyve 10—13.
 Gárdonyi Géza 284, 285, 287.
 Gáspár eperjesi baccalaureus 302.
 Gáspár Ferencz 287. — János 237, 386.
 Geibel Selma 277.
 Gellert R. F. 53, 54.
 Gellért pécsi püspök 132.
 Gelous (Tordai) Zsigmond 219, 220, 309.
 Gemmingen-Homberg Gabriella brnő 234.
 Genf 63, 101, 126, 263, 374.
 Genova 372.
 Gentillotti 178.
 «Geological Survey» 36.

- Georgievits Áron 256.
 Georius 367.
 Gerber Lenhardt 305.
 Gerevich Tibor 78, 115, 192.
 Geréb László 361.
 Gergely (Nazianzi Szent) 223. —
 (I. Nagy) pápa 306. —
 (IX.) pápa, Decretalium compilatio 222.
 Gerhard Dávid 117.
 Gerstocker Antal 254.
 Gesamtverein der Deutschen Geschichts- und Altertumsvereine 149.
 Geszti B. Ferencz 359.
 Gevers Bálint 353.
 Géber Antal 266.
 Gherga István 64.
 Giachetti A. Fr. 274.
 Giessen 81.
 Giffin, Miss — 40.
 Gilhofer és Ranschburg czég 179, 282.
 Gill A. Kirby 276.
 Gillming Ferenczné 54, 106.
 Gintl 319, 321.
 «Giornale Stor. della Lunigiana» 374.
 Giraud-Mangin 33, 34.
 Gittens 151, 152.
 Giusti Giuseppe 274.
 Glauning O. 90, 274, 372.
 Glockenton Miklós Albrecht bibornok 177.
 Glogovita Lőrincz 217.
 Gmundeni Ernst August kir. hitbizományi ktár 277.
 Gobbi Henrik 201.
 Goedeke 82.
 Goethe János Farkas 81, 90, 91, 185, 273, 277, 289, 375, 376. —
 Ottilie 277.
 Goldmark Károly 163.
 Goldziher Ignác 163.
 Gorka Sándor 175.
 Gorove László 163.
 Gottlieb Theodor 41—52, 87.
 Göhler Rudolf 277.
 Gömör vm. 123. —i múzeum 229, 238, 239.
 Gömöröy Gusztáv 164.
 Görgey cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 266, 267, 357.
 Görgey Albert 266, 357. — Arthur 282, 283.
 Görgényi György czle 164.
 Göttingai egyetemi ktár 388.
 Gracza György 286, 287.
 Gragger Róbert 62, 100, 161.
 Grassicourt, Cadet de — 373.
 Graszner János l. Szócs János.
 Grauscher István 302. — Jakab 302. — Márton 302.
 Greenman E. D. 275.
 Grimani Domenico bibornok 321, 324—326. ; breviarium 177, 230, 319—331. — Giovanni aquilejai patriárka 320, 326. — Marino 326.
 Groff Anna 54. — Julius 54. — Juliusné Thurzó Erzsébet 54.
 Grojean O. 37, 39, 40.
 Grolier 49, 50, 386.
 Grolig M. 90.
 Grünhut Jenő 263.
 Guarischi Icilio 100.
 Gudeman A. 273.
 «Guide international pour le voyageur en Orient» 1.
 Guilandinus Menyhért 320.
 Guiterman Arthur 275.
 Gulyás Pál 41, 82, 84, 86, 98, 100, 106, 114, 161, 172, 173, 182, 205, 232, 263, 269, 278, 280, 318, 355, 360, 362, 371, 377.
 Guman Miklós 137, 139.
 Guppy Henry 388.
 Gusztáv Adolf svéd kir. 93.
 Gutenberg 88, 220, 364, 365. — biblia 192, 273, 386. — társaság 90, 364.

- Gutgesell Dávid 315.
 Gutzkow 186, 277.
 Guyon Mária 282. — Richárd gr. 107, 282, 283. — Victor 282, 283.
 Günther Ottó 88, 373.
 Gvadányi József gr. 371.
 Guinmets Button 86.
 Gyalui Farkas 155, 166.
 Gyárfás Tihamér 263.
 Gyászjelentések a M. Nemz. Múzeum ktárában 62, 65, 99, 161, 164, 263, 355.
 Gyoma 62, 100.
 Gyöngyösi ker. csarnok ktára 279.
 Győr 4, 99, 232, 235, 256. —i püspökség 100. —i vár. ktár 229, 235.
 György (IV.) angol kir. 84. — eperjesi baccalaureus 302. — eperjesi betűfestő 134.
 Győry Árpád 16, 151. — Tibor 62, 100, 355, 377.
 Győry-Szabó Károly 64, 106.
 Gyula 161. —i múzeum 229. —i népszanatorium 383.
 Gyulaféhegyvár 63, 66, 94, 102, 164, 168, 232, 235, 263, 266, 353. —i múzeum 229. —i oláh knyomda 252.
 Gyulai Pál 265, 287, 357.
 Gyulay-Kuún gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 167.

Haber-féle árverés 85.
 Hachette et Cie kkiadó cég 78.
 «Hadi Lap» 162.
 Hadügyminisztérium, Cs. és kir. közös — 65, 109.
 Hadži Joakim, Različna poučitelna nastavlenija (Buda, 1833.) 95.
 Haebler Konrád 40, 89, 90, 273, 277, 376, 387.
 Hagemann 59.
 Hain 88, 221—224, 361, 365.
 Haines H. E. 374.
 Hajdú vm. 123, 253.
 Hajnik Imre 230, 238.
 Halle 80, 102.
 Hamar István 100.
 Hamburg 344, 376. —i vár. ktár 376.
 Hames Helen E. 275.
 Hamilton lady 85.
 Hampel József 62, 100. — Józsefné 64, 106.
 Hannover 264, 283.
 Hanusz István 287.
 Harley Róbert oxfordi gr. 52, 82.
 Harsányi István 53, 54, 56, 58, 59, 156, 160, 233, 284, 352, 354.
 Hartig Ottó 92.
 Hartley John 375.
 Harvardi egyetemi ktár 88.
 Haseloff 78.
 Haslinger Karl 197, 203.
 Hasse Adelaide H. 36.
 Hastings 206.
 Hauser Miska 64, 107.
 Hauviller E. 147.
 Havass Rezső 161.
 Havrán Dániel 98.
 Haynal István czle. 168.
 Haynald Lajos kalocsai érsek 199.
 Härtel I. Breitkopf.
 Hegedüs műépítész 386. — Kandid 200.
 Hegymeghy Dezső 106.
 Heidelberger János 222.
 Heiligenkreuzi ktár 90.
 Heine 83.
 Heinlein István 187.
 Heitz P. 273.
 Helfsig R. 376.
 Hellebrant Árpád 178, 179, 220, 377.
 Hellmesberger Josef 197.
 Helmár Ágost 100.
 Helsingfors 63, 101.
 Heltai Gáspár 57, 312, 364.
 Helyas 387.
 Henckl György 134, 135, 218.
 Henrik (II.) francia kir. 50, 361. —

- (III.) francia kir. 50. — (IV.) német császár 368.
- Hensch Árpád 287.
- Heraldikai és genealogiai társaság, Magyar — 100.
- Herbeck Johann 197.
- Herbert C. W. 275.
- Herculanum 183.
- Herczeg Ferencz 284, 286.
- Herfurt Fridrich 95.
- Herlicius Dávid, Kalendarium (Debreczen, 1619.) 154.
- Herman Ottó 287.
- Hermanarich gót kir. 339.
- Hermansson Halldor 87.
- Hermione (város) 388.
- Herrmann Antal 104.
- Hermán F. 359.
- Herz Wilhelm 185, 186.
- Hesiodos 308.
- Hess András 361.
- Hevenessy Gábor 172.
- Heves vm. 123.
- Hevesy Andor 161.
- Héder János 100.
- Hicks Frederick C. 89, 184.
- Hieremia Petrus, Divinum opus (Brixen, 1502.) 314.
- Hieronymi Károly 359, 360.
- Hiersemann K. W. 325, 366.
- Hikisch Rezső 386.
- Hilarius bártfai lelkész 134.
- Hildenfinger P. 373.
- Hilgers Joseph 186.
- Hinrichs 192.
- Hirlaptári osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 64, 65, 104, 106, 162, 163, 264, 265, 356.
- Hirsch Friedrich E. 91, 185.
- «Histoire du prince Ragotzi» (Kassa, 1707.) 102.
- Historical Manuscripts commission 19.
- Hittmair A. 89.
- Hnyczowi Lénárd 135.
- Hochberg bir. grófi majorátusi ktár 273.
- Hodinka Antal 94, 119, 122, 125, 244, 256, 258, 259.
- Hodos-Bianu, Bibliografia rom. 94, 244.
- Hoc Róbert 88, 386.
- Hoerman András János 118, 119, 122, 123, 125—127.
- Hoffhalter Rudolf 362, 363.
- Hoffmann E. T. A. 277. — Ferencz 287.
- Hogarth 86.
- Holbein 50.
- Holgot Rupert 306.
- Holub József 116.
- Holyake G. J. 287.
- Holzhausen A. 178.
- Homeros 308, 337.
- Homonnai kaszinóegyesület ktára 278.
- Hont vm. 123. —i gazdasági egyesület 161.
- Honvédelmi minisztérium, M. kir.— 100.
- Hoorn lüttichi pk. 177.
- Hopper Franklin F. 374.
- Horánszky F. 359.
- Horn Antalné 357. — E. 359.
- Hornig Károly br. 161.
- Hornyánszky Viktor 362.
- Hortzschansky A. 90, 277.
- Horvát Árpád 106. — István 315.
- Horváth Ignác 55, 57, 59—61, 97, 111, 154, 156, 159, 187, 278, 280, 281.
- Horváthy Gergely czle 164.
- Houben H. H. 186.
- Houtsmas 7.
- Howell George A. 374.
- Hódmezővásárhely 232, 235, 285. —i ev. ref. főgymnasium és ktára 229, 235. —i kaszinó 228. —i vár. ktár 242.
- Hubachek György czle. 164.

- Hubay Jenőné gr. Cebrián Róza 69.
 Huber Lipót 100.
 Huck Thomas W. 185.
 Hudovernig Károly 100.
 Hugo Károly 195. — Victor 166.
 Human Merely Real 184.
 Hummel 64, 107.
 Humphreys Antoinette M. 374.
 Hunfalvy Pál 126.
 Hungaria, Thomas de — I. Thomas.
 Hunnubrod 168.
 Huntington F. E. 386.
 Hunyad vm. 108.
 Hunyadi János 53, 54.
 Huysmans C. 150.
 Hünich Fritz Adolf 91, 375.
- Ibrahim efendi, Rákóczi Ferenc tolmácsa 3.**
 Igazságügyminisztérium, M. kir. — 36, 165, 263, 355. — ktára 281.
 Igló 100, 263.
 Ihász Dániel 282.
 Illinoisi egyetem 166. — special tax. commission 162.
 Ilosvai Lajos 175.
 «Imadsagok, Kerestyen —» (Debreczen, 1641.) 160.
 Immermann Karl 277.
 Imre József 235.
 Incunabulum I. Ősnyomtatvány.
 Incze (VIII.) pápa 223.
 India Bernardino 190. — Tullio 190.
 Inghuem A. 273.
 Ingram John 185.
 Innsbrucki egyetemi ktár 89.
 Insel-Verlag lipcsei cég 192.
 Inselvini Alessandro 323.
 Institut für oesterr. Geschichtsforschung 15, 366.
 «Inventaires des archives des châteaux bretons» 18.
 «Inventare des grossherzogl. badischen Generellandesarchiv» 298.
 Ipolyság 161.
- Irodalmi analekták a M. Nemz. Múzeum ktarában 63, 106, 107, 163, 265, 266, 356, 357. — levelestár a M. Nemz. Múzeum ktarában 63, 64, 106, 107, 163, 265, 266, 356, 357.
 Irodalomtörténeti kiállítás a M. Nemz. Múzeum ktarában 98.
 «Irodalomtörténeti Közlemények» 156.
 Irving Washington 86.
 Islington 184.
 Isnard A. 373.
 Isoz Émilien 377. — Kálmán 64, 106.
 István karloviczi metropolita 95.
 Iványi Béla 132, 135, 214, 234.
 Izabella burgundi hgné, Jó Fülöp felesége 77.
 Izidor (Sevillai Szent) 96.
 Izraelita magyar irodalmi társaság 161.
- Jackson Walter J. 185.**
 Jacobi Fritz 277.
 Jacobs E. 42, 186.
 Jacobus Macharius Venetus 190.
 Jaeger Károly 257.
 Jaeschke 183.
 «Jahrsbücher der Literatur» 367.
 Jakab (II.) angol kir. 84. — eperjesi irhás 136. — magister artium liberalium 303.
 Jakab Ödön 286.
 Jakobs Emil 89.
 Jakubovich Emil 115.
 James Douglas 185. — M. R. 374.
 Janin Jules 195.
 Jankovich Miklós 365.
 Jasper F. 366.
 Jassy 195.
 Jast L. Stanley 185, 276.
 János (Aranyszájú Szent) 306, 307, 311.; In totum Geneseos librum homiliae (Basel, 1523.) 314. —

- eperjesi plébános 303. — raven-
nai patriárka 340.
- János Zsigmond erdélyi fejedelem
53, 66.
- Jány pécsváradi apát 245.
- Jedlicska Pál 62.
- Jekelfalussy Albert 198.
- Jellinek H. 359.
- Jenkins Frederic W. 275.
- Jennings Judson T. 374.
- Jerney A. 359.
- Jeromos (Szent) 42, 306. — Biblia
cum concordantiis (Lyon, 1513.)
314.
- Jesi 88.
- Jeszenák br. cs. ltára a M. Nemz.
Múzeum ktárában 110.
- Jeszenszky István 265.
- Jogászegylet, Magyar — 355.
- Johnson 85.
- Johnston W. Dawson 89, 276.
- Jones Róbert T. 185.
- Joo János 316.
- Joosting I. G. C. 25.
- Josipovics Miklós 62, 65, 108.
- «Journal des Savants» 81.
- Jókai Mór 284—287.
- Jósika br. cs. ltára az Erdélyi Mú-
zeum ktárában 167.
- Jósika Miklós br. 163, 285, 286.
- József kir. herczeg 64. — (I.) m.
kir. 164, 257, 358. — (II.) m. kir.
164.
- Juhász Aladár 201, 202. — Ferencz
233.
- Julián-egyesület 383.
- Jung Rudolf 88.
- Justh Gyula 360.
- Justinianus (I.), Instituten (Frank-
furt) 218, 225.
- Kaán Géza** 278.
- Kacziány Géza 104, 108, 109. —
Nándor 359.
- Kahle Bernhard 87.
- Kainachné gr. Hardegg Margaretha
64.
- Kairo 6.
- Kaiser John Boynton 374. — R. 376.
- «Kalendárium, Debreczeni-» (1619.
1627.) 154—156. «Kassai —»
(1621. 1622. 1626. 1628. 1630.
1632. 1635.) 155, 157—159.
- «Uj —» komáromi és lőcsei ki-
adásai 102.
- Kalmár Demeter (Zsegedi) czle 266.
— György 146. — János 137, 143.
- Kalocsa 100. —i püspökség 100.
- Kaltenbaeck A. 367.
- Kaltmarter János 222.
- Kaminszky Géza 248.
- Kanitz Ágoston 64.
- «Kanon pokajannyj . . . taže» (Buda,
1807.) 95.
- Kaposvári áll. főgymnasium ktára
278. — iparos ifjúság önképző
egyletének ktára 279.
- Kapp Julius 195, 199.
- Kaprinay István 172.
- Karatajeff J. 94.
- Karácson Imre 1.
- Karácsonyi János 383.
- Kardos Albert 287.
- Karl Lajos 161.
- Karlócza 257.
- Karlsruhe 293, 295, 297.
- Karner János 359.
- Kassa 53, 54, 57, 59—61, 101, 102,
133, 154, 155, 164, 232, 255, 259,
353—355. —i Rákóczi-Múzeum
61, 229, 230, 232, 236.
- Katalin (Sienai Szent) legendája
190, 192.
- «Katechizmus a magyarországi oro-
szok részére» (Nagyszombat,
1726.) 243, 244.
- Kathedrális Mátyás 135, 136, 301.
- «Katholikus Szemle» 249.
- Katona József 371. — Lajos 187,
384. — Zsigmond 166.

- Kaufmann Aurél 233.
 Kájoni-kodex 289—291.
 Kákonyi Ferencz (Cséppi) 165.
 Káldi György 122.
 Kállay András 62, 100.
 Kálvin 126, 306. V. ö. Calvin.
 Károli Gáspár 57, 58, 166, 264.
 Károly (I.) angol kir. 84. — (II.)
 angol kir. 51, 388. — (V.) fran-
 czia kir. 77. — lothringeni hg.
 290. — (III.) m. kir. 43. — (V.)
 német császár 274. — orléansi hg.
 184. — (Kopasz) római császár
 374. — (Nagy) római császár 77,
 337. Martel — 184.
 Károly Gy. Hugó 57.
 Károly Tivadar bajor hg. 93.
 Károlyi Ferencz gr. 253, 254, 256.
 Kárpátgyesület, Magyarországi —
 100, 263.
 Kämmerer 177.
 Keats 85, 86.
 Keckina János 222.
 Kecskemét 195, 235. —i ev. ref.
 főiskola 233. —i vár. múzeum és
 ktár 228, 235.
 Kecskemét-gáttéri vándor-ktár 286.
 Kele Antal 100.
 Keller Oszkár 236.
 Kemény György 233. — József gr.
 166—168. — Lajos 59, 60, 154,
 155, 157—159. — Pál br. 167. —
 Sámuel gr. 166—168.
 Kennedy H. T. 275.
 Kenney 152.
 Kent Henry W. 89, 184.
 Kereskedelemügyi minisztérium, M.
 kir. — 62, 100, 233.
 Kereskedelmi múzeum, M. kir. —
 közgazd. szakkára 279. Magyar-
 országi — utazók egyesületének
 ktára 378.
 Keresztély Ágost szász hg. eszter-
 gomi érsek 164.
 Keresztur 59.
 Kereszty István 100, 104, 106, 112,
 193.
 Kersten Paul 91, 277, 388.
 Kertész Kálmán 231.
 Kertészeti egyesület, Orsz. magy. —
 101.
 Keszthely 63, 101, 235. —i Balaton-
 múzeum 229, 235.
 Keule J. B. 372.
 Kewrtessy cs. czle 66.
 Keyser A. 376.
 Képviselőházi iroda, M. — 62, 100,
 161, 263, 355. — ktár 232.
 Késmárk 236, 313. —i ág. ev.
 lyceum és ktára 229, 236, 280.
 Kézdivásárhely 239, 286.
 Kézirattári osztály a M. Nemz.
 Múzeum ktarában 63, 64, 106,
 107, 135, 163, 204, 265, 266, 356,
 357.
 Khálil bej múzeumigazgató 9.
 Khálsiz bej 9. — ktára 9.
 Khorsid pasa l. Guyon.
 Kiállítás, Milleniumi orsz. — 366,
 367.
 Kiállítások, Könyvtári — 147.
 Kidd 174.
 Kincs István 287.
 Kincstári jogügyek igazgatósága
 280.
 «Kincztartozka az Vilagos Czes-
 tehoi Egyházának» (1627.) 156.
 Kindl Johann Friedrich 90.
 Kinematografiai archivum Bruxel-
 lesben 150, 151.
 Király Jakab, Hármas Szent Iras-
 beli Dolgok (Kassa, 1654.) 353,
 354.
 Kirchheisen Friedrich M., Bibliogra-
 phie des Napoleonischen Zeit-
 alters (Berlin, 1908.) 180—182.
 Kis Benedek czle 168. — Mik-
 lós (Tótfalusi) 166. — Pál l.
 Ács.
 Kisfaludy-Társaság 68.

- Kiskunfélegyháza 236. —i vár.
múzeum 236.
- Kiskunhalasi ev. ref. főgymnasium
ktára 229, 242.
- Kismányai ktár 285.
- Kiss Béla 233. — József 174. —
Miklós I. Szabó.
- Kisszeben 316.
- Kisszerdahely 286.
- Kistapolcsányi ktár 286.
- «Kitáb-al-Tihrist» 47.
- Klagenfurt 223.
- Klaji Nerszesz patriárka 240.
- Kleemayer Fr. J. 90.
- Kliengen Melchior 305.
- Klinckowstroem Carl gr. 277.
- Klobusiczky cs. grófi oklevele 66,
109.
- Klotz A. 273.
- Kmetty György tábornok 282.
- Knauz Nándor 59, 179.
- Knebelsberg Kunó gr. 383.
- Kner Izidor 62, 100.
- Koberger Antal 176.
- Koch Rudolf 186. — Th. W. 89.
- Kohányi Tihamér 161.
- Kohfeldt Gustav 186, 376.
- Kohlbauer F. 359.
- Kohut Adolf 376.
- Kollányi Ferencz 98, 114, 282.
- Kolonics Lipót esztergomi érsek
122, 128, 129, 250, 253, 257.
- Kolozsvár 52, 54, 63, 66, 100, 101,
160—162, 168, 232, 249, 250,
252—254, 257, 263, 264, 312, 355,
356, 364. —i csendőr altiszti ol-
vasóköri ktára 279. —i jezsuita
knyomda 256. —i ref. knyomda
168. —i tud. egyetem 355.;
ktára 67, 68, 98, 165—171, 233,
384, 385. —i zenekonzervatorium
163.
- Komárom vmegyei ktár 228, 229.
- Komárom (város) 102, 232. —i nép-
ktár 242.
- Komáromi Csipkés György I. Csip-
kés.
- Komáromy András 163.
- Kommission für neuere Geschichte
Oesterreichs 20.
- Kondor G. 359. — József 100.
- Konstantinápoly 1—4, 6—7, 9,
334. —i Ája-Szófia és ktára 2, 4,
5, 8, 9. —i Fátih-mecset és ktára
2, 4. —i Institut russe ktára 2.
—i könyvtárak 1—9. —i Kütüb-
khánei umurmit 4, 8. —i Laleli
medresze ktára 4. —i Nuri Osz-
mánie és ktára 2, 4. —i Syllogos
ktára 2. —i Szeráj és ktárai 4,
5—8. —i Szulájmánie és ktára 2,
4. —i Topkapu-Szeráj ktár 1. —i
török császári ktár 9. —i Valide-
mecset és ktára 4.
- Kont Ignác 373.
- Konzerválása, Oklevelek — 149,
150.
- Kopp A. 273.
- Korda cs. ltára az Erdélyi Múzeum
ktárában 168.
- Korge Fritz 186.
- Korizmicus L. 359.
- Korlatinus lelkész 310, 312.
- Kornicki János 118, 120, 124, 131.
- Kornin János 359.
- Kornis gr. cs. ltára az Erdélyi Mú-
zeum ktárában 167.
- Kornis Károly gr. 168.
- Korpona 219.
- Kosmos krónikája 96.
- Kossuth Lajos 109, 239, 282.
- Kostialik N. János 100.
- Kovách Aladár 241.
- Kovács István 162. — (Gyalui) czle
168. — József 286.
- Kovácsy Sándor 352.
- Kozma cs. czle. 66.
- Kókai Lajos 161.
- Kőbányai casino ktára 279.
- Kölcsey-egyesület Aradon és mű-

- zeuma 229, 233. — kör és műzeuma Szatmárott 230, 240.
- Kölcsönzés a M. Nemz. Múzeum ktárában 63, 64, 66, 102, 104, 107, 110, 162, 163, 165, 264—267, 356—358.
- Köln 45, 314.
- «Kölnische Zeitung» 162.
- Königmajer Ilona 65, 108.
- Königsbergi vár. ktár 373.
- Königsmark gr. 96.
- «Könyvek, Jó —» 286.
- «Könyvetske, Imádságos — a Magyar Oroszok lelki használatára» (Kassa, 1825.) 255.
- Könyvkereskedők egylete, Magyar — 100.
- Könyvkiállítás (1882.) 366.
- Könyvkölcsönzés, Nemzetközi — 35, 36.
- Könyvkötés, Könyvtári — szabályai 344—352. Művészi — evolúciója 41—52.
- Könyvkötéstört. kiállítás (Bécs, 1905.) 41, 43, 52.
- Könyvkötők és rokonszakmabeli munkások szakegyesületének ktára 378.
- Könyvnyomdászok és betüöntők szakegyesületének ktára, Magyarországi — 278.
- «Könyvszemle, Magyar —» 10, 13, 41, 56, 60, 63, 84, 94, 98, 100, 115, 132, 134, 154, 156, 160, 162, 263, 268, 280, 281, 283, 284, 313, 355.
- «Könyvtár, Ifjúsági művészeti —» 360.
- Könyvtáraink, Vidéki — 227—242.
- Könyvtárnoki tanfolyam a M. Nemz. Múzeum ktárában 232.
- Könyvtárnokok javadalmazása 28—33. — minősítése 32—34. Német — egyesülete 344, 346, 348, 349.
- Körmöcbánya 100, 222.
- Kőrösi Imre 158.
- Körtvélyesi bazilita monostor és nyomdája 117, 126.
- Kőszeghy Károly 198.
- Köteles példányok 39, 62—64, 93, 98, 99, 102, 104, 106, 161, 162, 165, 263—265, 270, 280, 321, 355, 356, 388.
- Kövesligethy Radó 63, 100.
- Közalapítványi kir. ügyigazgatóság 102.
- Közép-Szolnok vm. 108.
- Közigazgatási bíróság. M. kir. — ktára 278.
- Közjegyzői levéltárak 21—24.
- Közlekedési Múzeum M. kir. — 63, 100.
- Közlekedésügyi tanfolyamok igazgatósága 100.
- Krakai Bernard, Kalendariom (Keresztúr, 1611.) 59, 60.
- Krakó 10, 13, 53, 122, 144, 283, 304, 305, 312, 368. —i Akademia amiejtnosci 161.
- Krall Johann 197.
- Krause Jakab 52.
- Krauss Rudolf 91.
- Kreiten 81.
- Kreith Béla gr. 65, 108, 109.
- Kreutzensteini ktár 90.
- «Kriegsbote» 162.
- Krizba 286.
- Krois Franz 271.
- Krolopp Hugó 359.
- Kulakovskij 257.
- Kumlik Emil 238, 378.
- Kun S. 162.
- Kundrich Evarist 313.
- Kunigsperger Mihály. 222. —né 222, 223.
- Kunváry Fülöp 100.
- Kurzboeck J. 257—260.
- Kuthy Zoltán 63, 100.
- Külsőszolnok vm. 123.
- Kvassay István 360.
- Kys Bertalan 158.

- Labande H.** 274.
 «La bibliofilia» 87, 183, 189—192, 273, 332, 372.
Lacordaire 83.
Lacy 370.
 «La Flora», kézirat a nápolyi nemz. ktárban 331.
Lainz 366.
Lajos (I.) bajor kir. 93. — czestehoi barát 156. — (VIII.) francia kir. 77. — (IX., Szent) francia kir. 46, 77. — (XII.) francia kir. 50. — (XIII.) francia kir. 50, 361. — (XIV.) francia kir. 372. — (XVI.) francia kir. 208. — (II.) m. kir. 66, 108.
Lajta Béla 385.
Lajtaujfalu 286.
Lake George 89.
Laloire 153.
La Mara 200.
Lamartine 274.
Lamberger Béla 355.
Lamberton John Porter 184.
Landsberg Hans 375.
Landshut 92.
Landström Ármin 63, 100.
Lanfranchi Enea 332.
Lang Julius 199, 201.
Langlois abbé 28, 37.
Langton H. H. 373.
Lanson Gustave, Manuel bibliographique de la littérature française moderne (Páris, 1909—10.) 78—82.
Lantos A. 371.
Lasos 388.
Laurent Marcel 274.
Lauterwald Mátyás (Elbingeni) 305.
Lautter cs. czle. 165.
Lavalley G. 373.
Laxenburg 358.
Lazar Viktor 263.
Lánczy Gyula 36.
Láng Lajos 360.
László Ernő 162.
Lázár gr. cs. ktára az Erdélyi Múzeum ktárában 167.
Lázár Elemér (Cs.) 360.
Lebaeus Theophilus 311.
Le Barre 81.
 «Le bibliographie moderne» 88, 373.
Le Duc Louis 50.
Le Gascon 50, 51, 361.
 «Legenda Lombardica» (Nürnberg, 1496.) 314.
Legendre Paul 274.
Leidinger G. 273.
Leighton-ktár 375.
Leimeter Cap. János 164.
Leland C. G. 275.
Lelesz 254.
Le Long 58, 59.
Lemaître Henry 90, 274.
Lemberg 124, 254. —i Narodnij Dom múzeum 124. —i Ševčenko-múzeum 248.
Leonard Oscar 276.
Leonardo da Vinci 372.
Leó (I. Szent) pápa 340, 342.
Lepreux G. 88, 184, 274, 276, 373.
Lerche O. 90.
Lethenyei István 158.
Leupp Harold L. 375.
Leutholfus de Saxonia 306.
Levéltári kézikönyvtárak 24. — osztály a M. Nemz. Múzeum ktárában 24, 65—67, 107—110, 133, 134, 163—165, 266, 267, 357, 358. — tisztviselők kiképzése 14—16.
Levy F. N. 374.
Lewis 82.
Leyden 224, 225, 325, 371.
Leyh G. 186, 376.
Library Association of the United Kingdom 39.
Lichtenberg 277.
Liebart P. 373.
Lille 23, 374.

- Lindisfarnei evangéliumos könyv 388.
- Lindray W. M. 90.
- Lipce 58, 226, 325, 366. —i börze-egyesület ktára 373.
- Lipót (II.) belga kir. 151. — (I.) m. kir. 44, 66, 118, 164, 168, 290, 357, 358. — (II.) m. kir. 275.
- Lippaimesteremberekegyesült czéh-levele 168.
- Lippman-féle rendszer 293, 294, 323.
- Lipsiai Pál 59, 154.
- Liptószentmiklós 219.
- Lissaboni Torre del Tombo ltár 24.
- Listenus 308.
- Liszt Ferenc 64, 105, 107, 193—204, 265, 357, 372.
- Liszi László br. 371.
- «Literarisches Zentralblatt» 192.
- Liverpooli gypsy lore society 356.
- Locke 80.
- Loescher 90.
- Loewenstein Oscar 277.
- London 45, 46, 62, 82, 99, 161, 190, 264, 371, 374, 387, 388. —i British Múzeum 80, 82, 85, 89, 90, 181, 185, 188, 374. —i egyetemi ktár 29, 185, 264. —i Islington Public Libraries 28, 38, 152. —i közs. ktárak 29, 30. —i magyar kiállítás 69. —i világkiállítás (1862.) 327.
- Longfellow 85.
- Lonovics Gyula 265, 266. — József 265, 266.
- Lorenc Arthur 100.
- Lorenzini Lorenzo 274.
- Losonci vár. ktár 242.
- Lotz Károly 231.
- Loubier J. 376.
- Louisville 89.
- Lounsburg 80.
- Loysch Ödön 239.
- Lónyay Menyhért 360.
- Lőcse 102, 133, 219, 236, 264. —i ág. ev. egyház és ktára 229, 233, 236. —i kötés 47. —i tabulaturás könyv 291.
- Löffler Henrik 100. — K. 89.
- Lőrincz eperjesi jegyző 135.
- Löw Immanuel 100.
- Löwen 314.
- Löwy Simon 196.
- Lucca 189. —i Archivio Capitorale 192.
- Luczai János és László czle 358.
- Ludig István 100.
- Lugos 64.
- Lugossy István 166. — József 154, 160, 166.
- Luigi Raffaele 274.
- Lukaris patriárka 126.
- Lukasz József 355.
- Lukcsics József 378.
- Lundi egyetemi ktár 32.
- Lundstedt Bernhard 32.
- Lupus (Szent) pk. 342.
- Luther J. 273, 277. — Márton 93, 186, 218, 305—308, 310, 311.
- Lüttich 274.
- Lydenberg Harry Miller 212, 276.
- Lynch Thomas 86.
- Lyon 49, 224, 314.
- Lyster 28.
- Maassen Carl Georg 277.
- Mac Donnald Anna 89.
- Mac Gill William 185, 375.
- Mac Knight Edward 185.
- Madarassy László 104, 263.
- Madarász Gyula 263.
- Maday Gyula 100.
- Madách Imre 265, 281.
- Madell György 223.
- Maderspach Livius 100.
- Madzsar Béla 106.
- Maes P. 39.
- Magánlevéltárak 17—20.

- Magdeburgi Itár 293.
 «Magyar Középiskola» 303.
 «Magyar Kurir» 356.
 Magyar-ország ábéczés könyvek és katekizmusok 252—256.
 Magyaróvár 360.
 «Magyar Őr» 104.
 Magyary-Kossa cs. Itára a M. Nemz. Múzeum ktárában 65, 66, 107, 109.
 Magyary-Kossa Ferencz 109. — Sámuel 65, 109.
 Mahler Ede 100, 106.
 Mahmud (I.) török szultán 4.
 Maholányi János czle 358.
 Mahrenholz 81.
 Maier Sebastian 311.
 Mainz 314, 364.
 Maioli 49, 50.
 Majewska 202.
 Major Márton 353.
 Malachovszky 253.
 Malaspina 339.
 Malonyai Dezső 231.
 Malory 387.
 Mancskovics Bálint, Az keresztényi tudományok fő ágairól való szükséges könyvcske (Galgócz, 1585.) 54, 55. — Index Biblicus (Vizsoly, 1593.) 57.
 Manilla 88.
 Mann Henrik 303.
 Mannheimi udv. ktár 93.
 Manuzio Aldo ifj. 48, 321, 387.
 Marblehead-ktár 89.
 Maremma 339, 343.
 Mareschal Jakab 224.
 Margis Paul 277.
 Margit főhercegnő, I. Miksa császár leánya 177.
 Marie de Clèves 184.
 Marignan A. 183.
 Markó F. 287.
 Markó Károly 163.
 Marlitt 285.
 Marosvásárhely 164, 233. —i cs. és k. 51. gyalogezred tisztj. ktára 377. —i kir. törvényszék ktára 377.
 Maróthy Ernő 233.
 Mars Niccolò 78.
 Marseille 374.
 Martel C. 374.
 Martinus Lampertus Berlinensis 318.
 Martinus, Margarita decreti 222.
 Marton József 354.
 Marulus Marcus, De institutione benevivendi per exempla Sanctorum (Velence, 1506.) 314.
 Marx J. 372.
 Matica Srpská 100, 162, 263.
 Matlekovics Sándor 360.
 Matolcsy Miklós 187.
 Maugain G. 87.
 Mautner László 65, 108.
 May Károly 285.
 Mayer F. A. 90. — Theobald Benedek czle 358.
 Mayne-Raid 287.
 Mazuch Ede 63, 100.
 Mazzi C. 87, 274, 275.
 Mazzini 372.
 Mazzoni Gina 274.
 Máramaros vm. 123, 259, 260, 262.
 Máramaroszi ev. ref. főiskola ktára 229.
 Mária (Stuart) skót királynő 84. — (Szobieska) lengyel királyné 290.
 Mária Terézia m. királyné 52, 66, 109, 125, 165, 252, 256, 258, 259, 358.
 Máriapócsi bazilita kolostor 253.
 Márk eperjesi könyvtár 220, 303.
 Márki Ferencz 108. — Sándor 287, 355.
 Márton eperjesi könyvtár 220. — eperjesi timár 220.
 Márton Lajos 263. — Sándor 162.
 Máté (Szent) evangélista 11.
 Mátray Gábor 60, 154.

- Mátray-kodex 292.
 Mátyás (I.) m. kir. 1, 9, 43, 48, 145, 366—368. — (II.) m. kir. 164, 358.
 Mead Ralph H. 89.
 Mecset-ktárak 2—9.
 Medbourne 370.
 Medici Cosimo 190.
 Medici-kötések 46.
 Medve J. 360.
 Megander Caspar 306.
 Megerlin Bálint 316.
 Meisner H. 90.
 Melanchton 93, 305—308.
 Melbournei bányaminisztérium 100.
 Melczer Menyhért 144.
 Melich János 63, 92, 95, 98, 100, 106, 113, 116, 175, 364, 379.
 Melius Péter 312.
 Meller Dezső 386.
 Melus pergamumi kir. 361.
 Melzi C. 183.
 Mendelssohn 86, 275.
 Menelik abessyniai kir. 183.
 Menter Sofie 204.
 Menyhért Miklós 385.
 Mesner János 313.
 Messina, Antonello da — 327.
 Meteorologiai és földmágnességi intézet, M. kir. orsz. — 100, 162, 355.
 Meuss J. F. 186.
 Mezey Gyula 360.
 Mezőcsáti kaszinó ktára 377.
 Mezőtúri népkvár 287.
 Mérnök- és építészegylet, Magyar — 263.
 Michael de Mediolano 306.
 Michel Angelo 88.
 Michel Ch. 274.
 Michels A. 328.
 Mihalik József 383.
 Mihalovich Ödön 200, 201.
 Mika Sándor 108.
 Mike Sándor 167, 168.
 Miklós eperjesi betűfestő 134. — eperjesi lelkész 303.
 Mikó Imre gr. 385.
 Miksa (I.) bajor hg. 93. — m. kir. 66. — (I.) német császár 177.
 Mikszáth Kálmán 187, 284, 285, 287.
 Milano 191, 341. —i Ambrosiana-ktár 183, 273, 274. —i Museo Cavalieri 190. —i nemz. ktár 190.
 Miles Dudley How, The influence of Molière on restoration comedy (New-York, 1910.) 369—371.
 Milkau Fritz 87, 89, 372.
 Milkovich-Zámory-féle ktár 235.
 Milleker Bódog 63, 100.
 Milliken Marie H. 276.
 Milosai István, Az mennyei tudomány szerint va... 1617.) 264.
 Milton 85, 205.
 Mincio 340, 342.
 Miniált kéziratokat sokszorosító egyesület 188.
 Miniszterelnökség, M. kir. — 63, 100.
 Minor Jacob 376.
 Minutoli Tegrini cs. 189.
 Miskolcz 229, 232, 355. —i ág. ev. egyházi ktár 228, 242. —i kath. olvasóköri ktára 187, 242.
 «Missale fratrum minorum», Corvin-kodex 366—368.
 «Mitteilungen des österr. Vereins für Bibliothekswesen» 40.
 Mittler E. S. 180.
 Modena 335.
 Mohammed, a próféta 4, 338. — (II.) török szultán 4.
 Mohila Péter 126.
 Moir Elizabeth 185.
 Molière 369—371, 373.
 Molnár Albert (Szcenci) 283, 284.; Dictionarium (Nürnberg, 1604.) 58.; Szent Biblia (Frankfurt, 1608.) 58, 59. — István 287.

- Monnet C. 274.
 Monostori Károly 287.
 Mont, Pol de — 231.
 Montalembert 83.
 Monteoliveto 183.
 Morel Eugène 76, 186, 205, 209. —
 La librairie publique (Páris, 1910.)
 268, 269.
 Morel-Fatio A. 274.
 Morelli Giacomo 322, 327.
 «Morelliano Anonimo» cz. följegyzé-
 sek 328.
 Morf H. 80, 81.
 Morgan M. H. 275.
 Morland 86.
 Morpurgo 323.
 Mortet Ch. 28, 373.
 Moscardi Giacomo 273.
 Moselanus Péter 223.
 Mosonyi Mihály 197.
 Moszkvai Publ. i. Rumjancouszkij
 Muzej 63, 101.
 Mottl Felix 204.
 Mozart 194.
 Móka bácsi 286.
 Mórícz Zsigmond 100.
 Mrazoviča Avraam, Rukovódstvo k.
 Slavenstěj Grammatiče (Buda,
 1800.) 94.
 Mudge Isadore G. 89, 184, 275, 276.
 Muller J. W. 273. — S. 24, 152, 153.
 373.
 Munkács 118, 252, 256, 258. —i gör.
 kath. püspökség 119, 122, 123,
 244, 245, 253, 256, 258. —i Rá-
 kóczi-uradalom 256, 262.
 Munkács-csernekhegyi bazilita ko-
 lostor 124, 248, 253.
 Musztafa budai pasa 8. — (Kara)
 nagyvezér 4.
 Mutzhorn Paul 277.
 Múzeum, M. Nemz. — igazgatósága
 100, 162, 198, 281. M. Nemz. —
 ktára 20, 46, 55, 57, 59—67, 92,
 94, 95, 97—116, 121, 122, 133—
 135, 147, 148, 154, 156, 159, 161—
 165, 193, 194, 230, 232, 248, 255,
 263—267, 280—282, 289, 325,
 332, 355—358, 360, 384. — régi-
 ségtára 27, 42.
 «Múzeumi és Könyvtári Értesítő»
 227, 231, 284.
 Múzeumok és Könyvtárak Orsz.
 Szövetsége 379—384. — Ta-
 nácsa 101, 172, 173, 175, 264,
 282, 284, 286, 383.
 Múbarátok Köre 63, 101.
 Müller G. H. 277. — Hans 277. —
 József 63, 101. — L. 183.
 München 92, 93, 273, 369. —i áll.
 ltár 153. —i bajor nemz. múzeum
 296. —i udv. és áll. ktár 92, 93,
 263, 273, 274, 372, 387.
 «Münchener Neueste Nachrichten»
 92.
 Müntz Eugène 325.
 Münzel R. 186, 376.
 Nagler 190.
 Nagy cs. czle. 66. — (Hidaskürti)
 cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktára-
 ban 109, 110.
 Nagy Miklós 286, 287. — Olivérné
 101. — Sámuel czle. 164.
 Nagybánya 63, 101. —i vár. mú-
 zeum 229, 231, 237.
 Nagybecskerek 162, 133. —i köz-
 kórház 383.
 Nagyenyed 232, 237. —i Bethlen-
 főiskola ktára 229, 237.
 Nagyernye 101.
 Nagykanizsa 286. —i fel. ker. iskola
 önképzőköri ktára 377.
 Nagykároly 252, 253. —i gr. Ká-
 rolyi nyomda 253—256.
 Nagylévárd 64, 106.
 Nagyszeben 162, 164, 168, 243, 360.
 —i Heltauer Schul- und Lese-
 bibliothek 279.
 Nagyszombat 52, 55, 62, 102, 117—

- 119, 122, 125, 126, 128, 237, 243—
246, 250. — egyetem és könyv-
nyomdája 226, 250, 253, 257. —i
papnevelő 245. —i vár. közktár
229, 231, 237.
- Nagyvárad 161, 229, 233, 355, 362,
363, 379, 383. —i katonai tud.
egylet ktára 278. —i vár. közktár
383.
- Napoleon (I.) francia császár 178,
180, 181, 322.
- Naptár (Kassa, 1611.) 59. — (Kassa,
1613.) 60.
- Natisone 341.
- Naumann Róbert 91.
- Nádasdy Tamás 220.
- Nándor-Fehérvár 53.
- Nápoly 43, 48, 374. —i áll. ltár 24,
373. —i nemz. ktár 331.
- Nelis H. 16.
- Nelson 85.
- Nemzeti Kaszinó 104, 162, 265. —
Színház 198. — Zenede 63, 101.
- «Nemzeti Képes Ujság» 104.
- «Neue Freie Presse» 162.
- Neuhausen 277, 376.
- Neucastleupon-Tyne 89.
- New-York 63, 88, 89, 100, 263, 264,
275, 276, 355, 369, 386, 387. —i
Astor Library 205, 212, 214. —i
Columbia University 263, 371. —i
Hispania society of America 263.
—i Lenox-library 205, 212, 214.
—i Library Club 95. —i Public
Library 36, 205—214, 276, 355.
—i Tilden Trust 205.
- «New-York Herald» 74.
- Newton 80.
- Némäti Kálmán 355.
- Népkttarak 151, 152, 172—175,
284—287, 383, 389.
- «Népszava» 75.
- Niccolò da Bologna 191.
- Niemeyer Wilhelm 376.
- Nikos Ilona 168.
- Nikó Hortense 202.
- Nitsche József 101.
- Nizza 178.
- Noé A. C. 183.
- North Mansor G. 375.
- «Nova Posoniensia» 103, 104.
- Novalis 376.
- Novarei bibliothèque capitulaire
373.
- Novák Sándor 63, 101.
- Nógrád vmegyei múzeum 229.
- Nógrádverőce 355.
- Nörrenberg Constantin 183, 186,
372.
- «Nuova Antologia» 81.
- Nutzhorn A. 376.
- Nürnberg 58, 92, 164, 221, 223, 314.
—i vár. ktár 183.
- «Nyelvtudományi Közlemények» 363.
- Nyelvtudományi Társaság, Magyar
— 92.
- Nyilas István (Melotai) 156.
- Nyiregyháza 62, 100. —i casino
ktára 278.
- Nyitra vm. 237, 267. —i múzeum
229, 237.
- Nyitrai vár. ktár 377.
- Nyomdák, Hazai — változásai 288.
- Nyomtatványi osztály a M. Nemz.
Múzeum ktárában 62, 63, 98—
103, 161, 162, 263, 264, 355,
356.
- Obál Béla 101, 162.
- Obser 298.
- Occhi Simon 321.
- Ocskay-féle iratok 165, 267. 358.
- Oderzo 336, 342.
- Odyniec Anton E. 90.
- Oertel Egyed 92.
- «Ogledalo, Kniga sija zovomaja —
opisa sja vadi potreby i polzova-
nija prepostějšym etc» (Buda,
1816.) 95.
- Ognjanovič Konstantina, Žitie svja-

- tago Aleksija čelověka božija ...
sočineno (Buda, 1833.) 95.
- «Oguz-náme» 7.
- Ohnet 285.
- Olasz Gergely czle. 66.
- Olasz közoktatásügyi minisztérium
100.
- Olaw 309.
- Oláh Gyula 287.
- Olcott Francis Jenkins 374.
- Olivant J. 88.
- Olsavszki Mihály Mánuel 123, 125,
252—254. — Elementa puerilis
institutionis (Kolozsvár, 1746.)
249—252, 256.
- Olschi Leo S. 87, 88, 183, 273, 274,
332, 372. — illuminált kéziratai-
nak katalogusa 188—192.
- Oltványi Pál 241.
- Olvasótermek a M. Nemz. Múzeum
ktárában 102, 104.
- Omont H. 373.
- Operaház, M. kir. — 202.
- Oppermann O. 183, 184, 275.
- Oppova 62, 99.
- Orbán Ferencz 386. — Mihály czle
164.
- Orczy Gyula 101.
- Ornithologiai központ, Magyar —
100, 162.
- Orsolya (Szent) 339.
- «Országgyűlési Tudósítások» 239.
- Országos Kaszinó 377. — Levéltár
16, 24, 101, 232, 239, 259, 284.
- Orvieto (város) 326.
- Orvieto Laura 374.
- Osborn A. S. 275.
- Oszmán (III.) török szultán 4.
- Osztrák kereskedelmi minisztérium
100, 161, 355.
- Otlet Paul 38, 87.
- Otten Benetta 183, 184, 186.
- Otway 370.
- Ovidius 387.
- Owen Erwart W. 185.
- Oxfordi Bodleiana-ktár 188, 361,
387.
- Ozorai Imre 13.
- Ódombovár 285.
- Óvári Ferenc 355.
- Ödöfni László 63, 101.
- «Ördög bibliája» 96.
- Örvényi Béla 233.
- Ősnyomtatványok, Németországi —
katalogusa 40, 387.
- Österreicher Lénárd 304.
- «Österreichische Blätter für Litera-
tur und Kunst» 319.
- Paal László 163.
- Paalzow H. 376.
- Pachl János 196, 197.
- Padeloup 51.
- Padua 219, 334—337, 342, 343. —i
egyetem 219.
- Pagani Giuseppe 274.
- Paganini Niccolò 183.
- Palladius 312.
- Pallas kny. 359.
- Pallas-Lexikon 199.
- Palmgren 152.
- Pandolfini cs. 191.
- Panella Antonio 374.
- Pannonhalmi főapátsági főiskola
264, 280.
- Pannonius Andreas I. Andreas.
- Panzer Wolfgang 361.
- Paolo d'Ancona 190, 191.
- Pap Ferencz 57. — István 253. —
János 106, 282, 283. — Károly
355. — Márton (Kopcsányi), Az
evangeliumok és epistolák (Bécs,
1616.) 61. — Salamon czle 164.
— Zoltán 64, 104.
- Paris Louis 38.
- Parisi Francesco 43.
- Parma Erben Róbert hg. 101.
- Parmai hgi ktár 89, 178, 179.
- Parton J. 81.
- Pasquier F. 17—24.

- Pastener Iván 69.
 Paszkowszky W. 90.
 «Patent Office» 36.
 Pauer Mariska 101.
 Pauler Gyula 172. — Tivadar 172.
 Pavia 341. —i Museo Civio 184.
 Payne Roger 52.
 Pazvantoolu viddini pasa 94.
 Pál (Szent) apostol 11.
 Pálincás Béla 101.
 Pálmaffy cs. I. Polimberger.
 Pápa 62, 99, 232, 237, 286, 360. —i
 ev. ref. főiskola 229, 230, 237,
 238; i nyomda 360.
 Páris 16, 45, 49, 50, 77, 78, 81, 86,
 88, 100, 178, 188, 195, 196, 205,
 268, 271, 283, 322, 355, 386, 387.
 —i Académie des Inscriptions et
 Belles-Lettres 374. —i. archives
 nationales 25, 26, 88. —i Arse-
 nal-ktár 33. —i. Bibliothèque his-
 torique de la ville 374. —i Biblio-
 thèque Nationale 33, 88, 178, 188,
 274, 361, 373. —i École des Char-
 tes 33, 34. —i egyetemi ktár
 33, 274. —i Mazarin-ktár 33.
 —i Musée Guimet 263. —i St.-
 Geneviève-ktár 28, 33. —i Sor-
 bonne ktára 384.
 Pásztor Gyula 386.
 Pázmány Péter 371. — Minden va-
 sarnapokra... Rendelt Evange-
 liumokról Predikaciok (Pozsony,
 1636.) 159.
 Peabody Institute Baltimoreban 355.
 Pecz Samu 76, 284.
 Peddie R. A. 185, 276.
 Pedrell Felip 88.
 Pejácsevics-Mikó Mária grnő 385.
 Pellechet Marie 88.
 Pellicanus 311.
 Pembroke Hours 387.
 Pera 2.
 Perényi br. cs. ltára a M. Nemz.
 Múzeum ktárában 163, 165.
 Perényi Gábor 11. — József 162.
 Pergamum 361.
 Perini 327.
 Perlbach M. 90.
 Perry W. S. 275.
 Persián Kálmán 264.
 Persius 275.
 Pertz 386.
 Pest 130, 198, 281, 359, 360.
 «Pester Lloyd» 197, 198.
 «Pester Tagblatt» 199.
 «Pesther Figaro» 162.
 Pesti Gábor 312.
 Pesty Ferencz 309.
 Peters P. 274.
 Petit L. D. 273.
 Petőfi-ereklyék a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 63, 64, 106, 107,
 163, 265.
 Petőfi István 106. — Sándor 64, 69,
 106, 281, 283, 285, 286, 371. —
 Sándorné I. Szendrei Julia. —
 Zoltán 64, 106, 265.
 Petrarca 191, 319, 324, 387.
 Petrik Géza 54, 94, 95, 231, 255.
 Petrilla-Deákban 285.
 Petrov Alexej 117, 119, 244, 259,
 264.
 Petrus Damianus 184. — Diaconus
 183.
 Petrušević 124.
 Pettend 63, 101.
 Petzet E. 90, 274, 372.
 Pécs 282, 286. —i közkórház 383.
 —i központi ktár 285. —i püspök-
 ség 101. —i vár. múzeum 233.
 Pék János 187.
 Pénzügyminisztérium, M. kir. —
 162. — ktára 279.
 Péter eperjesi baccalaureus 303.
 Pfister 364.
 Pfugk-Harttung J. 277.
 Philadelphia 264.
 Philadelphia Jacob 277.
 Phillips-féle gyűjtemény 186, 266.

- Piacenza 341. —i ktár 274.
 Picard Ludovic 82.
 Pietri senator 109.
 Pigorneau 361.
 Pihoreun Pál 135.
 Pilollet Camille 186.
 Pindaros 388.
 Piper A. Cecil 375.
 Pisa 81.
 Pitt ifj. 85. — S. A. 276.
 Piukovits József 264.
 Pius (II.) pápa 320.
 Pivány Jenő 264.
 Placo Andreas 306.
 Plank János 313.
 Plautus 303.
 Platner Antal 316.
 Pleger John J. 374.
 Plotényi Nándor 200.
 Plummer Mary W. 184.
 Plutarchos 274.
 Po 339, 340.
 Podlovice 96.
 Poggio 319.
 Poirier 271.
 Polain 34.
 Polimberger cs. czle 66.
 Pollard A. W. 388.
 Polotzki jezsuita akadémia 271.
 Pomfret Joseph 276.
 Pompadour asszony 361.
 Pope 85, 88.
 Popovici József 355.
 Porosz kereskedelmi kormány 388.
 Portsmouth 99.
 Posen 149. —i áll. ltár 149. —i Vilmos császár-ktár 87.
 Posta- és táviró, M. kir. — 100, 355.
 Postatakarékpénztár, M. kir. — 162.
 Pottennperger János 135.
 Pozzo 190.
 Pozsiani Towarzystwo przyjaciót nauk 264.
 Pozsony 53, 54, 66, 159, 202, 220, 238, 357, 358. —i káptalan 46. —i kötések 52. —i nyomdászok ktára 278. —i plébánia-templom 135. —i vár. ktár 228—230, 238, 378.
 Praetorius Emil 186.
 Pray György 172.
 Prága 66, 164, 196, 314, 316, 317, 358. —i kir. cseh nemzeti múzeum 63, 101, 263.
 Preda Cristoforo 87.
 Priebisch Róbert 277, 376.
 Princzfalussy János czle 358.
 Prinnet Max 88.
 Procopius György czle 358. — Pálné 357.
 «Prognosticon astrologicum» (Debreczen, 1610.) 59.
 «Programmja, A közs. nyilv. könyvtár részletes pályázati —» (Bpest, 1911.) 73—76.
 Protestáns orsz. árvaegylet 101.
 Pruckner Dionys 196.
 Prumers 149.
 Ptolomaeus földírása 6.
 Pucci 340.
 Pucelle Jean 78.
 Puky Andor 355.
 Pulszky Ferencz 107, 357.
 Purcell 372.
 Puskár cs. czle 66.
 Pyrker László 265.
 Quentell Heinrich 186.
 Quintilianus 387.
 Radin M. 374.
 Radó Vilmos 286, 287.
 Rae Walter S. C. 276.
 Rafael 190.
 Raikhort Lőrincz czle 357.
 Raj Ferencz 233.
 Rakenczan eperjesi papirkereskedő 137, 139.
 Ralph Georgia G. 275.
 Ramann Lina 196, 203, 204.
 Ranck Samuel H. 184, 275, 276, 374.

- Rankin Julia 275.
 Ranschburg V. ö. Gilhofer.
 Rapisardi Mario 372.
 Rath Emil 89.
 Raunacher Ignác czle 164.
 Rausch Károly 202.
 Rauscher Jeromos 54, 55.
 Ravenna 335, 340.
 Ravenscraft 370.
 Rawlins 370.
 Rác Demeter 253, 254.
 Ráday Gedeon gr. 196.
 Ráday-ktár 229, 234.
 Rákosi Jenő 284—286. — Viktor 284—286.
 Rákóczi Ferencz (II.) 3, 4, 102, 109, 118. ; induló 203. — György (I.) erdélyi fejedelem 66, 157, 237. — György (II.) erdélyi fejedelem 353.
 Recanati Giovanni Battista 321.
 «Rechtbuch, Ein new geteutsch —» 223.
 Redinghoven br. 93.
 Regensburg 199.
 Reiner-féle papyrus-gyűjtemény 44.
 Reiner Zsigmond 65, 68, 69, 108.
 Reimek W. R. 374.
 Remellay Gusztáv 360.
 Reményi Ede 64, 107, 200.
 Renaissance könyvkiadóvállalat 101.
 Rendes Géza 101.
 Renius György 352.
 Renouard Ph. 88.
 Reomer Georg 269.
 Rerrich Béla 385.
 Rettégi cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 167.
 «Rethorie, Notariat und Teutsche —» (Frankfurt, 1571.) 226.
 Reuter Fritz 91.
 Reutlingen 376.
 Revizió a M. Nemz. Múzeum ktárában 280, 356.
 «Revue des bibliothèques» 184, 274, 373. «—des Deux Mondes» 81. «—des langues romaines» 81. «—Sigillographique» 147.
 Rexa Dezső 58, 158.
 Reynolds I. B. 86, 276.
 Rédey Tivadar 116.
 Régi Magyar Könyvtár l. Szabó Károly.
 Rheda Péter 155.
 Rhegius Urbanus 307, 311.
 Rhédey ltár az Erdélyi Múzeum ktárában. 385.
 Rhodaun 203.
 Ricci, Seymour de — 89.
 Richard Adhemar 63, 101.
 Reichenbach Jean 89.
 Riederer 59.
 Rimaszombat 229, 238, 355.
 Rimini 333, 335—337, 342, 343.
 Rio de Janeiro 62, 100. —i Biblioteca Nacional 62, 355.
 Ripalda, P. E. de — 88.
 Risiaux 361.
 Ritter Lajos 356.
 «Rivista delle biblioteche e degli archivi» 274, 275, 374.
 Riza pasa igazságügyminiszter 9. — ktára 9.
 Robe H. 87.
 Rochester N. J. 275.
 Rocco Emmanuele 87, 183. — S. 87.
 Roersch A. 184.
 Roman J. 88.
 Romney 86.
 Ronsard 274.
 Rosa, L. de — 80.
 Rosenkränzler secta 20.
 Rosenthal Jacques 266, 273.
 Rosenthaler Magdolna 135.
 Rosini 190.
 Rossi Gian Francesco 366. —féle ktár 365—369.
 Rostugno E. 275.
 Rosty Pál 200.

- Roth Gyula 264. — János 219.
 Rousseau 81.
 Routzahn E. G. 276.
 Rouvez Th. 152.
 Rovás-írás 146.
 Rozycki K. 90.
 Róbert páрмаi hg. 178.
 Róma 87, 99, 100, 118, 122, 126, 190, 201, 222, 223, 258, 262, 320, 321, 335, 339, 340, 366, 387. —i Collegio Capranicense 364. —i vatikáni ltár 88, 374.
 Rónaky Kálmán 233.
 Rózsavölgyi Márk 357.
 Rössler Elemér 61.
 Rubiera, Giustiniano Leonardo da— 88, 184.
 Rudolf m. kir. 66, 164, 315—317.
 Rué 50.
 Ruppel Berthold 365.
 Russ N. M. 275.
 Russel Vera 375.
 Rusztem pasa nagyvezér 4.
 Rutén, Hazai — régi nyomtatványok 117—131, 243—362.
 Ruttká 161.
 Ruzitska Béláné 163. — György 163. — József 107.
 Rüstorffer Mátvás 134, 215.
 Sabin Frank 85, 86.
 Sachs Hans 91, 375.
 «Sachsenspiegel» (Leipzig) 226.
 Sachett W. Henry 355.
 Sagamore 89.
 Sailer János czle. 357.
 Saint-Gelais, Octavian de — 387.
 Saint-Germain des Prési apátság 271.
 Saint-Louis 276. —i public library 375.
 Saint-mauri benzés kongregáció 271.
 Saint-Pierre, Bernardin de — 287.
 Sajó Aladár 287.
 Sallustius 308.
 Salmon Lucy M. 184.
 Samoa 82.
 Samuelson Elise 149.
 Sanct-Gallen 197.
 Sand Georges 87.
 Sandeau Jules 83.
 San-Gionignono 374.
 Sansovino Giacompo 320, 325.
 Sarajevoi bányakapitányság 62, 99.
 Sarcerius 306, 311.
 Saskeőy József 355.
 Sass Johann 90.
 Sauer Joseph 87.
 Savage Ernest A. 375.
 Savonarola 87.
 Sayers W. C. Bernick 375.
 Ság József 264.
 Sági János 63, 101.
 Ságodi Gergely 158.
 Sándor (Battenberg) bolgár fejedelem 84. — (Nagy) macedoniai kir. 362.
 Sándor Imre 101, 162. — István 53, 54, 284, 353.
 Sárbogárdi iparos olvasóköri ktára 378.
 Sáros vm. 123, 124. —i múzeum Bártfán 229, 233, 234, 315, 317.
 Sárospatak 63, 102, 352, 354. —i ev. ref. főiskola és ktára 56, 58, 156, 160, 228, 233, 242, 352, 354.
 «Sárospataki Ref. Lapok» 57.
 Sározy Gyula 283, 371.
 Sárpataky cs. 164.
 Schaafs Georg 376.
 Schapf Endre 106.
 Schapire Rosa 277.
 Schedel Hartmann 92.
 Scherer Hannes 305.
 Schiller Bódog 162. — Frigyes 85, 277, 376.
 Schimkó Gyula 63, 101.
 Schinnerer Johannes 276.
 Schleinitz Ottó 90, 91.

- Schlitter Hans 15, 20, 147.
 Schlosser Fritz 277.
 Schmeidler B. 274.
 Schmelzer karmester 290.
 Schmidt Adolf 277, 376. — Alexander 80. — Sándor 230, 241.
 Schmitz W. 274.
 Schmellenberg Tarquinius 376.
 Schnorr, H. — v. Carolsfeld 90.
 Schoiffer Péter 364, 365.
 Schongauer 176.
 Schopf Endre 64.
 Schottenloher Karl 87, 183, 186, 273.
 Schönborn Ervin gr. 256.
 Schönherr Antalné 63, 101. — Gyula 231.
 Schratter Erasmus 368.
 Schreier Ulrik 368.
 Schrott Anton & Co. könyvkereskedő cég 41.
 Schubert Anton 277.
 Schulcz Dániel 155, 157. — Dánielné 157, 158.
 Schultze Walter 89.
 Schulz G. 376.
 Schulz-Besser Ernst 91.
 Schulze Ernst 380.
 Schur Ernst 277.
 Schwarznér Márton czle 358.
 Schwarza am Steinfeld 89, 178.
 Schwenke Paul 90, 277, 376.
 Schwob János 137, 141.
 Scott Walter 85.
 Scroggie George E. 276.
 Sears M. E. 89.
 Sebesi György 353.
 Sebestyén Ambrus 316. — Gyula 111, 287, 373.
 Sebők Zsigmond 63, 101.
 Sedley 370.
 Segesvár 168.
 Selmeczbánya 232. — i vár. ktár 229.
 Semsey Andor 162, 384. — Gyula 233.
 Seneca 303.
 Senf M. 277.
 Sennyey Pál br. 385.
 Sepsiszentgyörgy 63, 101, 229, 239.
 — i Mikó kollégium 239.
 «Serapeum» 319.
 Seraphin A. 373.
 «Sermones declamatorii» (Velence, 1496.) 314.
 Setson W. K. 375.
 Severina Pavel, Biblia česka (Prága, 1529.) 314.
 Seymour de Ricci, Catalogue raisonné des premières impressions de Mayance (Mainz, 1911.) 364, 365.
 Sforza Galeazzo Maria milanoi hg. 43.
 Shadwell 370.
 Shakespeare 68, 69, 80, 205.
 Sharp Henry A. 276.
 Shaw George T. 276.
 Shepard Rhoda C. 89.
 Sibrik cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktárában 357.
 Sibrik Kálmán 357.
 Siciliano Antonio 326—328.
 Siddons mrs. 86.
 Sienkiewicz 174.
 Sijlhoff 325.
 Simon eperjesi polgár 303.
 Simonffy Kálmán 198, 199.
 Singer és Wolfner cég 162.
 Siposs Antal 101.
 Sirven 81.
 Skrbensky Ottóné de la Motte Róza grnő 65, 109.
 Slaby G. 388.
 Sloane Hans 82.
 Smiles 286.
 Smith könyvkereskedő 386.
 Smither Reginald E. 185.
 Smithsonian Institution of Washington 36, 101.
 Sobó Jenő 101.

- Solberg Thomas 38.
 Soltész Elemér 101.
 Somogyi Benedek czle 164.
 Somogyi ktár Szegeden 230, 240, 241.
 Soós Elemér 63, 101.
 Sopron vm. 63, 101.
 Sopron (város) 101, 357. —i áll. fel. ker. iskola ktára 187. —i ev. lyceum ktára 157. —i kaszinói ktár 279. —i polg. egyesülés ktára 377.
 Sorel 81.
 Sotheby-féle árverés 85.
 South 89.
 Spagnolo Antonio 90, 277.
 Spangenberg 308, 311.
 Sphaera Johannes 307.
 Spira Ambrosius 306.
 Spitzmüller 360.
 Spukter Ottó 277.
 Staerk Antonio, Les manuscrits latins à la bibliothèque impériale de Saint-Petersbourg (Szentpétervár, 1910.) 271, 272.
 Stainier L. 39.
 Stanislanow 195.
 Statisztikai hivatal, M. kir. központi — és ktára 63, 100, 232, 263, 355.
 Stearns Lutie E. 89.
 Stefánia gyermekkórház egyesület 101, 264.
 Steffens Fr. 372.
 Stein Henti 25, 373.
 Steinhausz László 237.
 Stendhal 287.
 Stephan G. A. 275.
 Stepneyi Olvasók Szövetsége 380.
 Sterk Sebestyén 386.
 Stevenson R. L. 82.
 Stewart James D. 38, 152, 185.
 Stéger Ferencz 357.
 Stock György 135.
 Stockel 308, 311.
 Stockholmi kir. ktár 32, 88, 96.
 Storm Th. 277.
 Strassburg 45, 373.
 Strauss 81.
 Strausz Dávid 101.
 Strobl J. 90.
 Strode Edward 84.
 Stropkó 263.
 Struk András és Tamás czle 358.
 Stuart-gyűjtemény a newyorki köz-
 ktárban 211.
 Suchtelen gr. 271.
 Sugár Ignác 360.
 Sulica Szilárd 282.
 «Sun» 74.
 Supka Géza 101.
 Surányi J. 360.
 Sury Charles 35, 37.
 Sümeg 230. —i polg. önképzőkör
 ktára 377.
 Svoronos C. M. 264.
 Swinburne 273.
 Sylvester János 312.
 Szabadalmi hivatal, M. kir. — 100.
 «Szabadság» 101, 104, 356.
 Szabadságharczra vonatkozó gyűj-
 temény a M. Nemz. Múzeum
 ktárában 65, 108, 109, 164, 266,
 357.
 Szabolcs vm. 123, 253.
 Szabó Endre 63, 101. — Ervin 162;
 A modern könyvtárépítés né-
 mely elvéről (Bpest, 1911.) 73—
 76, 279. — Eumén 118, 119, 124,
 244, 245. — György 101. — J.
 287. — Károly 166.; Régi Magyar
 Könyvtára 53—61, 101, 102,
 117—119, 121, 122, 124, 126, 128,
 154—160, 166, 178, 179, 220, 261,
 283, 305, 315, 352—354, 361. —
 László (Bártfai) 114. — Miklós
 czle 164. — Péter 101.
 Szalay Imre 63, 101, 231, 356. —
 József 286. — László 102, 287. —
 Mihály czle 357.

- Szalczer Sándor 282.
 Szalóczi Mihály 354.
 Szamosujvár 240. —i gör. kath. püspökség 123. —i örmény múzeum 230, 240.
 Szamota István 92.
 Szaploneczay János 254.
 Szathmáry Kornél 101.
 Szatmár vm. 123, 253.
 Szatmár (város) 230, 232, 240. —i társaskör ktára 378.
 Szédeczky Béla 101. — Lajos 63, 101.
 Számvevőszék, M. kir. áll. — 63, 100.
 Szász Ferencz 233.
 Szászsebes 66.
 Szászváros 232, 240. —i ref. Kün-kollégium 230, 233, 240.
 «Századok» 126, 284.
 Szeged 64, 100, 104, 230, 240, 286. —i Deák-Otthon ktára 187.
 Szegedy Gergely énekes könyve 362—364.
 Szegfi Mór 287.
 Szeghalom 99.
 Szegszárd 199, 241. —i polgári olvasókör ktára 187.
 Szelim (I.) török szultán 6. — (III.) török szultán 4.
 Szemere Bertalan 163.
 Szenczi Molnár Albert I. Molnár.
 Szendrei János 264.
 Szendrey Ignác 265. — Julia 106, 265.
 Szendrő 161.
 Szentandrassy György czle 164.
 Szentes 232.
 Szentgotthárd 100.
 Szentgyörgyi László 101.
 Szenthe Bálint czle 358.
 Szent-István-Társulat 69.
 Szent-Ivány cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 357.
 Szent-Ivány Ferencz 357.
 Szentpétervár 257, 260, 264, 271, 373. —i csász. ktár 271, 272. —i III. Sándor czár-múzeum 101.
 Szentsey- énekeskönyv 292.
 Szepes vm. 123, 124.
 Szepesszombat 219.
 Szerep 286.
 Széchényi gr. cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 110, 163.
 Széchényi Aladár gr. 163. — István gr. 163. ; szövetség (Orsz.) 355. — Viktor gr. 110.
 Széchényi-katalogus 122.—orsz. ktár I. Múzeum ktára.
 Székely István 156, 305, 312. ; Világ Krónikája (Krakó, 1558.) 53, 283 ; (Krakó, 1559.) 283, 284. — János 233.
 Székely Nemzeti Múzeum 101, 229, 239.
 «Székesfehérvári Hírlap» 101.
 Székesfehérvári püspökség 62, 100.
 Széll Farkas 56, 104, 106. — Farkasné 108.
 Szigligeti - társaság Nagyváradon 383.
 Sziklay János 287.
 Szilágy vm. 123.
 Szilágyi András 357. — Sándor 172, 180, 282, 283, 286.
 Szily cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 266, 267.
 Szily Kálmán 63, 101, 266.
 Szinán pasa nagyvezér 4.
 Szinlapok a M. Nemz. Múzeum ktarában 62, 99, 161, 263, 355.
 Szinnyey József id. 65, 97, 101, 108, 110, 164.
 Szivos Béla 286.
 Szkunzevits Kornél 162.
 Szkutari 5.
 Szláv S. S. I. Sándor István.
 Szneider György 313.
 Szolnokdoboka vmegyei irod. tört. és ethnogr. társaság 229.

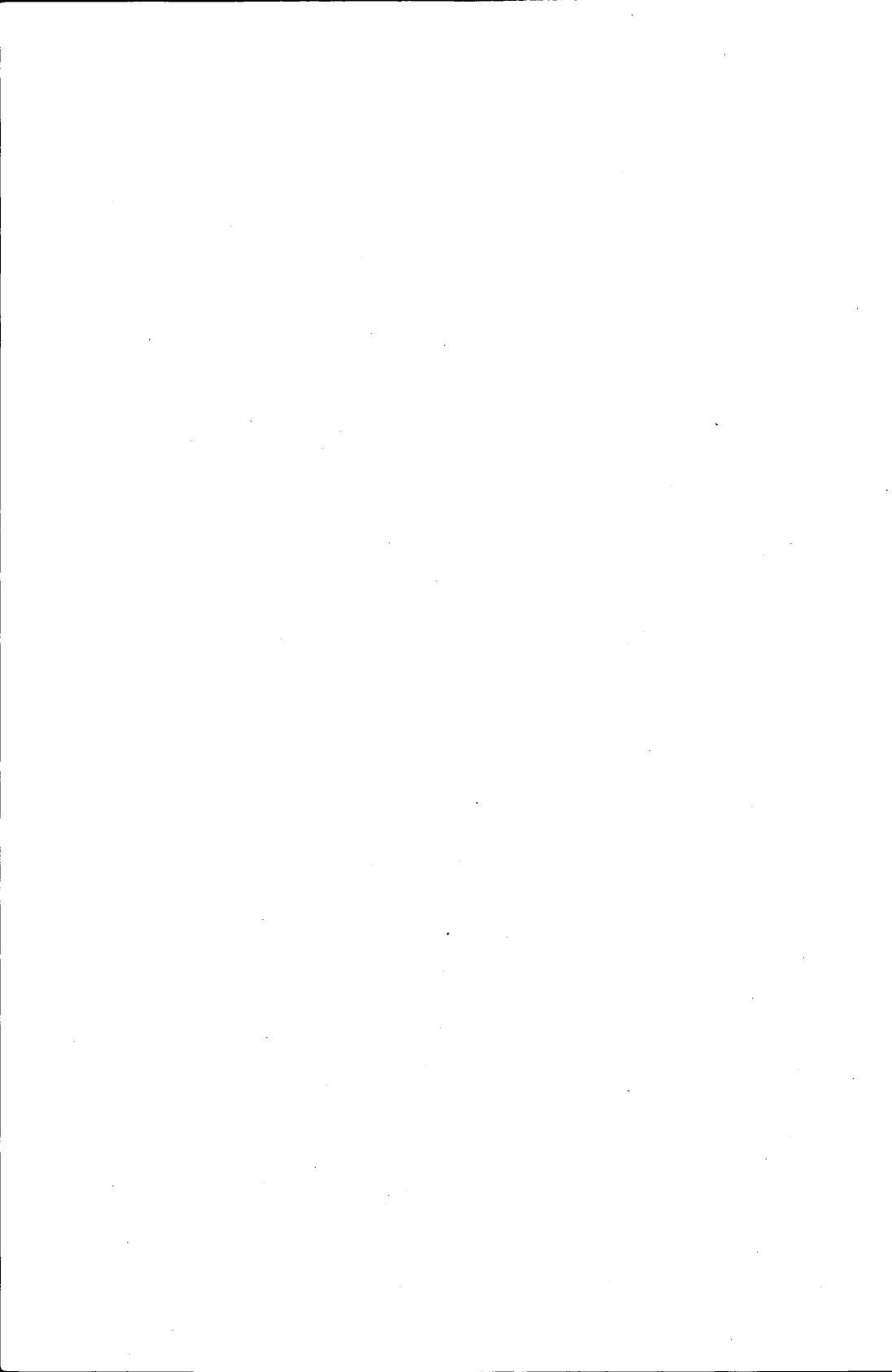
- Szombathely 232, 241. —i püspökség 62, 100.
- Szomolnokai műkedvelő szintársulat ktára 266.
- Szontagh Pál 265.
- Szófia egyetemi ktár 94. — Nemzeti Ktár 93—95.
- Szócs János czle 164.
- Szóllósy Kálmán 162.
- Szőnyi László 142.
- Sztámbul I. Konstantinápoly.
- Szterényi Hugó 286.
- Sztripszky Hiador 63, 101, 117, 243, 362—364.
- Szulejmán (II.) török szultán 4.
- Szunyogh cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 110.
- Tabeling A. 272.
- Taft amerikai köztárs. elnök 214.
- Takács Zoltán 230.
- Takáts L. 360.
- Talpas 286.
- Tamarinini 319.
- Tamás (Aquinoi Szent) 306.
- Tankó Béla 233.
- Tata 280.
- Tatabánya 286.
- Tábori Róbert 287.
- Teall Gardner 87, 88, 273.
- Tecsi János I. Wernika.
- Tegernsee 368.
- Telegdi Miklós ... nac Rövid Sommaia (Nagyszombat, 1596.) 55.
- Telekes Béla 101.
- Teleki gr. cs. marosszéki ltára 239.
- Teleki-énekeskönyv 292.
- Teleki László gr. 109, 167, 168.
- Tellyesniczky Kálmán 231.
- Temesvár 101, 232, 241, —i vár. ktár 230, 241.
- Temesvár-Erzsébetváros 285.
- Temesvári Boldizsár 237. — Pelbárt 306, 307.
- Tengerészeti akadémia, Cs. és kir. — 281.
- Tenneroni Annibale 372.
- Teramo 374.
- Terbócs János 158.
- Terentius 308.
- «Természettudományi Közlöny» 175.
- Tertullianus 311.
- «Testamentu, Noulu —» (Gyulafehérvár, 1648.) 102.
- «Tetroevaggelie» (Gyulafehérvár, 1579.) 94.
- Tettei Nándor 106, 108.
- Tetzel Lőrincz 172.
- Tetzner Franz 376.
- Tevere 340.
- Téglás Géza 264.
- Thabaud 80.
- Thackeray 85, 89.
- Thallóczy Lajos 108, 356.
- Thaly cs. ltára a M. Nemz. Múzeum ktarában 107, 110.
- Thaly Kálmán 101, 102, 104, 107, 109, 110, 286, 292.
- «The library journal» 88, 184, 205, 206, 212, 374.
- «The library world» 95, 184, 275, 276, 375, 389.
- Theodorich (Nagy) gót kir. 339.
- Thevenin J. 88.
- Thierry Amadé 339.
- Thomas de Hungaria minorita szerzetes 367, 368. — de Senis 192.
- Thommen Rudolf 372.
- Thompson J. W. 374.
- Thököly Imre 109.
- Thury Zsigmond 166.
- Tieck Ludwig 90.
- «Tietosana Kirja» 63, 101.
- Tietze Hans, Die illuminierten Handschriften der Rossiana in Wien-Lainz (Leipzig, 1911.) 365—369.
- Tilemus 308.

- Tillon A. C. 275.
 Timokrates 42.
 Tinódi Sebestyén 292. — Egyéb sok apróság Vers-írási (Kolozsvár, 1577.) 54.
 Tintoretto 320.
 Tischler Hannes 305. — Matz 305.
 Tnicensis Rupertus 306.
 Todi, Jacopone da — 374.
 Todoreszku Gyula 124, 249, 353, 362—364.
 Togan Miklós 243, 244.
 Toldalagi gr. cs. ltára az Erdélyi Múzeum ktárában 166, 167.
 Tona vmegyei múzeum 230, 241.
 Tolnai Vilmos 106.
 Tolsztoj 286.
 Tomesányi Vilmos Pál 36.
 Tompa Mihály 163, 239, 285.
 Torbellus Nicolaus 307.
 Tordai román társ. ktára 187.
 Tordai Zsigmond I. Gelous.
 Torkos László 163.
 Tornallyay Zoltán 385.
 Torántál vm. 233.
 Tory Geofroy 361.
 Totila gót kir. 340, 343.
 Toulouse 23.
 Tours 388.
 Towers J. 374.
 Tóth Árpád 281. — Margit 264, 265, 356. — Mihály (Könyves) 355. — Sándor 287. — Zsigmond 233.
 Tömörkény István 241.
 Török evkáf-minisztérium 3. — nyomdák 3.
 Történelmi kongresszus, Római nemzetközi — (1904.) 35.
 Történelmi Társulat, Magyar — 100.
 «Történeti Tár» 123.
 Trattner János 258.
 Trautz-Bauzonnet 51.
 Tread-biblia 388.
 Trento 332.
 Treviso 336, 342.
 Tribolati F. 81.
 Trieri vár. ktár 90, 91.
 «Triod, Böjti —» (Brassó, 1578.) 94.
 Trommsdorff Paul 87.
 Troy-i Rensselaer polytechnic institute 101.
 Trócsányi Zoltán 363.
 Tscharsmann P. 90.
 Tscheglow 20.
 Tuchspér O. 225.
 «Tudományos Gyűjtemény» 315.
 Tura Cosmè 191.
 Turin 274.
 Tumbull T. E. 375.
 Turócszentmártoni tótmúzeum 187.
 Turóczy sc. czle. 66.
 Tübinga 93.
 Türbék 2, 7, 8.
 Türr István 67, 107—110, 165, 267, 358.
 Tyler Alice S. 374.
 Twain Mark 86, 287.
 Udine 341.
 Udvarhely vm. 239.
 Ugocsa vm. 123.
 Ujfalvi Imre, O es Uy Kalendariom (Debreczen, 1598.) 55, 56.
 «Uj Magyar Múzeum» 60, 154.
 Ujvidék 100, 162, 263.
 Ulászló (II.) m. kir. 66, 108, 266.
 Ulfilas 96.
 Ung vm. 123.
 «Ungarische Revue» 367.
 Ungler krakói nyomtató 13.
 Ungvár 63, 100, 101, 118, 124, 244, 248, 260. —i gör. kath. tanító-képző 248. —i püsp. ktár. 124, 248.
 Unwin Fischer T. 82.
 Uppsala 63, 100. —i egyetemi ktár 32, 62, 96, 100, 162, 263, 355.
 Uránia kny. 371.
 «Urbarium, Máramarosi —» (Bécs, 1770.) 259, 260.

- Urházy Sándor 63, 101.
 «Uşa pokäinïi» (Brassó, 1812.) 95.
 Vachtel Gyula 356.
 Vadászy Ferencz 316.
 Vadianus 312.
 Vaganay Hugues 87, 183, 274, 372.
 Vajda István 168.
 Vakok számára készülő nyomtatványok 40.
 Valencia 277.
 Valerio Silvestro doge 321.
 Valgimigli A. 273, 372.
 Valkai András, Hunyadi Jánosnak Nándor-Fehérvár alatt való Vialdjáról (Debreczen, 1575.) 53, 54.
 Valla Lőrincz 302, 303.
 Vallás- és közoktatásügyi miniszterium, M. kir. — 36, 67, 92, 101, 162, 165, 167, 228, 231, 234, 280, 282, 384.
 Vanbrugh 370.
 Van den Gheyn J. 35, 147, 184, 373.
 —Le Bréviaire de Philippe le Bon (Bruxelles, 1909.) 76—78.
 Van Oest 76, 78.
 Vanrycke Paul 27.
 Varasdi generalatus 130.
 Varga Antal 234. — Pál Tamás (Hosszúmezei) czle 164.
 Vargha Elemér 164. — Gyula 292.
 Varjú Elemér 47, 134, 231, 232.
 Varsó 271. —i közktár 271.
 Vas Gereben 284, 285.
 Vas vmegyei Kultur-egyesület múzeuma 230, 241.
 Vass Antal 233.
 Vassalli F. E. 274.
 Vay Péter gr. 231.
 Váci múzeum-egyesület 101, 230, 264.
 Vágújhelyi járásbeli opus investigationis nobilium 267.
 Váradi József 279.
 Várady Géza 65.
 Vásárhelyi daloskönyv 292.
 Vásárhelyi Ilma 356, 357.
 Vegio Maffeo 274.
 Vegyészek, Magyar — orsz. kongresszusa 263.
 Velence 48, 49, 224, 274, 302, 314, 319—321, 327. —i doge palota 320, 322. —i San Giorgio Maggiore kolostor ktára 322. —i San Giovanni e Paolo templom 320, 322. —i Szent Márk-ktár 183, 273, 319—331.
 Venczel (IV.) cseh kir. 48.
 Vend Erasmus 92.
 Verbiř Béla 64, 104.
 Verein d. niederösterr. Landesfreunde 101.
 Veress Endre 166.
 Vergani Pietro 190.
 Vergilius 308.
 Verne Jules 284, 285, 287.
 Veronese Paolo 90, 320.
 Verreresko Sándor örmény pk. 240.
 Versec 100, 162, 242. —i magyar közműv. egyesület 63, 101. —i olvasó-egylet ktára 377. —i vár. múzeum és ktár 101, 230, 242.
 Verzár cs. 240.
 Vesselius 307.
 Vesthamerus Bartholomaeus 312.
 Veszprém vm. 242. —i múzeum 201, 242, 264.
 Veszprém (város) 101, 161, 162, 232, 242, 264, 355. —i püspökség 101.
 «Veterinarius» 104.
 Vécsey Tamás 101, 106, 108, 264.
 Vértés József 187.
 Vértés-Vögel Ágost 63, 101.
 Vértesy Gyula 101. — Jenő 97, 113.
 Vides Lénárt 54, 55.
 «Vierteljahrsschrift für Wappen-, Siegel- und Familienkunde» 148.
 Vietor Jeromos krakói nyomtató 13.
 Vieusseux G. P. 274, 275, 374.

- Vikár Béla 231.
 Viktoria angol királynő 19, 84.
 Viktorius Péter 93.
 «Világ» 74, 287.
 Villani 340.
 Villon 387.
 Vilmos (IV.) angol kir. 84. — (V.)
 bajor hg. 93.
 Vinegar-biblia 388.
 Viola O. 274.
 Virágh György 267. — János 267.
 Vischer F. Th. 81.
 Visconti F. 274.
 Viszota Gyula 63, 101.
 Vitemberga 219. —i egyetem 309.
 Vizakna 353.
 Vízépítési igazgatóság, Orsz. — 63,
 101, 162.
 Vízjegyek 49.
 Vízkelety cs. bárói oklevele 66.
 Vízkelety Gergely czle 66.
 Vizsgáló-bizottság a M. Nemz. Mú-
 zeum ktárában 97, 108, 110.
 Vizslaverseny egyesület, Magyar —
 100.
 Vizsoly 55, 57.
 Vladár Róbert 356.
 Voegelin Ernest 226.
 Vogel E. G. 319.
 Voigt Gizella 202.
 Voltaire 80, 81, 83.
 Vosor, Ugo de — 373.
 Vossler Karl 87.
 Voullième Ernest 186.
 Vörös Sándor 166.
 Vörösmarty Mihály 265, 283, 287.
 — kör Székesfehérvárott és ktára
 187.
 Vrain-Denis Lucas 84.
 Vrani Ettore 274.
 Vrelant Guillaume 77, 78.
 Vrieslander John Jack 91.
 Waagen 177.
 Wachtel Ede 386.
 Wagner Cosima 195. — Josef 203.
 — Márton 316. — Richárd 86,
 183, 194—197, 201, 204.
 Waller 85.
 Walter Gyula 162.
 Wardrop Marjory 388.
 Washington George 86.
 Washington (város) 101. —i Lib-
 rary of Congress 39, 90, 95, 100,
 150, 183, 184, 355. —i Public
 Library 31, 361. — Register of
 Copyrights 38.
 Was gr. cs. ltára az Erdélyi Mx-
 zeum ktárában 168.
 Wass Béla gr. 168.
 Weber Karl Maria 204.
 Webster 89.
 Weckbecker Wilhelm br. 277.
 Weech 298.
 Wege B. 81.
 Weimar 196—199, 201—203.
 Weingarten 89.
 Weinsierl 165.
 Weinwurm Antal 164.
 Weitenkampf F. 89, 276.
 Welkurio 308.
 Wellington hg. 85.
 Welter H. 192.
 Wenzel Gusztáv 172.
 Werbőczy István 218, 224.
 Weress Sándor (K.) 385.
 Wernika János czle 66.
 Wesselényi br. cs. ltára az Erdélyi
 Múzeum ktárában 167.
 Weszprémi 179.
 Weyda Hannes 305.
 Weydel János 222.
 Wickenburg Márk 360.
 Wickersheimer Ernest 184.
 Wicklife-féle biblia 388.
 Widener J. 386.
 Widmanstetter János Albert 92.
 Wilken 269, 270.
 Winchester 46.
 Windsor P. L. 89.

- Wingler András 316. — Apollo 308.
 Winkler Lajos 187.
 Winterberger Alexander 198.
 Winterbottom Cloth Company 347.
 Winthrop J. 387.
 Wisdnupp 178.
 Witt Franz 199.
 Wittert A. br. 274.
 Wladár Róbert 264.
 Wlassics Gyula 63, 162, 379.
 Wolf Gustav 89.
 Wolfenbüttel 87.
 Wolff Kurt 90, 186, 277. — Lőrincz 220, 303.
 Wolfgang rajnai pfalzgróf 55.
 Wolfner I. Singer.
 Wohl Janka 198.
 Wolkan R. 90, 375.
 Wolrab Nicolaus 226.
 Woodruff Clinton Rogers 275.
 Woods Henry E. 20.
 Woodstock Tamás glocesteri hg. 388.
 Woollan B. M. 85.
 Wordsworth 85.
 Worms 277, 376.
 Woronisce 195.
 Wosinsky Mór 230.
 «Woulu testamentu» (Gyulafehér-vár, 1648.) 63.
 Wright angol vigjátéktíró 370. — P. B. 184.
 Wrong G. M. 373.
 Würzburgi phys.-medizinische Gesellschaft 264.
 Wycherley 371.
 Wyer James J. 275, 374.
 Wyss W. 87.
 York 46.
 Youngstown 275.
 Zabern P. 364.
 Zalaegerszeg 100.
 Zalkán László egri pk. 304.
 Zaluski András gr. 271. — József gr. 271.
 Zambra Alajos 87, 101, 162, 183, 273, 332, 372.
 Zanetti Antonio Maria 321, 327.
 Zanichelli 333.
 Zarándy A. Gáspár 264.
 Zágráb 62, 101. —i orsz. levéltár 63. —i püspökség 100.
 Zámory I. Milkovich.
 «Zeitschrift des österr. Vereins für Bibliothekswesen» 90, 375. «für Bücherfreunde» 90, 96, 185, 276, 375, 388. «für die Geschichte des Oberrheins» 300.
 Zelliner L. A. 197.
 Zemplén vm. 123.
 Zeneakadémia, M. k. orsz. — 200, 201.
 Zenei gyűjtemény a M. Nemz. Múzeum ktárában 63, 64, 106, 107, 163, 265, 357.
 Zeno Apostolo 322.
 «Zentralblatt für Bibliothekswesen» 42, 89, 186, 192, 277, 344, 376, 387.
 Zibay Gergely czle 168.
 Zichy Géza gr. 202. — Jenő gr. 360.
 Zilahi casino ktára 377.
 Zimmer Hugo Otto 372, 376.
 Zirczi apátság 63, 101.
 Zittritsch-féle ktár 235.
 Zombori vár. ktár 230, 242.
 Zólyom 100.
 Zrinyi Miklós (a költő) 292. — Adriaí tengernek syrenája (Bécs, 1651.) 102, 371.
 Zula Kristóf 309.
 Zürich 196. —i vár. ktár 87.
 Zwickauer 87.
 Zwickauí Ratsschulbibliothek 277.
 Zwingli 311.
 Zychinius Miklós, Kalendarium (Kassa, 1614.) 60, 61.
 Zsatkovics Kálmán 123, 249, 260.
 Zsigmond m.kir. 109, 145, 164, 215, 301.
 Zsilinszky Lajos 101.

A HAZAI NYOMDÁK 1910-BEN.

I. Budapest székesfőváros.

- Ádám Hermann.
I., Krisztina-körút 81.
- Adler Ármin és Klein Ernő.
VIII., Nemet-u. 40.
- «A Nap» ujságvállalat ny. (Tul. Czeiszler Béla.)
VIII., Röck Szilárd-u. 9.
- Anglo-ny. (Tul. Donáth és Vágó.)
VIII., Baross-u. 47.
- Athenaeum irod. és ny. r.-t.
VII., Rákóczi-út 54.
- Auer Ignác.
VIII., Rákóczi-út 11.
- Bagó Márton és fia. (Tul. özv. Bagó Alajosné.)
II., Szilágyi Dezső-tér 1.
- Bakács Albert.
VI., Szerecsen-u. 23.
- Barcza József.
IV., Váci-u. 60.
- Bárd Jakab.
VII., Miksa-u. 17.
- Bárd Mór.
VII., Almássy-tér 8.
- Bartalits Imre.
III., Remetehegy 1908.
- Bata János.
VII., Akácfa-u. 11.
- Bercsényi-ny. r.-t.
VIII., Reviczky-tér 5.
- Özvegy Berger Árminné, Neuwald Malvina. (L. Neuwald Illésutódai.)
VIII., Üllői-út 48.
- Berger Zsigmond és Schimek Ferencz. (L. Jókai-ny.)
- Özv. Berkovits Jánosné.
VI., Teréz-körút 40–42.
- Bichler Ignác.
III., Lajos-u. 94.
- Bielitz Bertalan. (L. Pannonia.)
VII., Rombach-u. 8.
- Biraucz Döme. (L. Poporul.)
- Biró Albert.
VI., Klauzál-u. 35.
- Biró Miklós és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Biró Pál.
I., Uri-u. 19.
- «Birósági Szemle» ny. (Tul. Csernoch és Glasel.)
VI., Bajza-u. 34/c.
- Bokor Dezső.
VIII., Kisfaludy-u. 19.
- Böhm Lajos és Tsa. (L. Mercur-ny.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- Braun Sándor.
VIII., Röck Szilárd-u. 9.
- Brett Miksa.
VI., Bajnok-u. 19.
- Breuer Ármin.
VI., gr. Zichy Jenő-u. 33.
- Breuer Mihály.
VI., Nagymező-u. 43.
- Bromberger Jakab.
VII., Wesselényi-u. 66.
- Bróza Ottó.
VI., Lázár-u. 1.
- Bruchsteiner A. és fia.
VII., Damjanich-u. 38.
- Bruck Ferencz és neje.
VI., Nagymező-u. 6.
- I. Bpesti baptista hitk. ny. (Üzletv. Welkes József.)
VII., Hársfa-u. 33.
- «Budapesti Hírlap» ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 4.
- Budapesti lap-és könyvkiadóváll. ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 19.
- Bpesti ny. és lapkiadó rt. (Üzletv. László Albert.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 6.
- Buschmann F. utóda (Tul. Wisin-ger Manó és Bagits Nándor.)
IV., Ferencz József rkp. 6–7. sz.

A csillaggal jelölt nyomdák hatóságilag nincsenek bejelentve.

- Concordia ny. (Tul. Weisz S. Zsigm.)
 Corvina-ny. (Tul. Berger Géza.)
 VIII., Üllői-út 20.
 Csernoh és Glasel. (L. Birósági
 Szemle ny.)
 Czeisler Béla. (L. «A Nap».)
 VIII., Röck Szilárd-u. 9.
 Damborschitz Vilmos.
 VII., Murányi-u. 45.
 Dann Jenő.
 II., Zsigmond-u. 13.
 Deutsch József.
 VII., Rombach-u. 4.
 Deutsch Sámuel.
 VII., Erzsébet-körút 32.
 Dus Márton.
 V., Árpád-u. 6.
 Eberle József és tsa.
 V., Zoltán-u. 9.
 Einzig Mór.
 VIII., Luther-u. 2.
 Eisler Jenő.
 VII., Klauzál-tér 14.
 Elek Lipót.
 V., Eötvös-tér 1.
 Első Kőbányai ny. (Tul. Gold-
 schmied Alfréd.)
 X., Belső Jászberényi-út 1.
 Engel S. Zsigmond.
 VI., Podmaniczky-u. 43.
 Engelmann Mór.
 II., Margit-körút 5/b.
 Erbeck György.
 V., Sölyom-u. 16.
 özv. Erbeck Györgyné Klas
 Augusztá és Bugerszky Milán.
 VII., Akácfa-u. 17.
 Európa ny. r.-t.
 VI., Ó-u. 12.
 Express-ny. (Tul. Pless Ignác.)
 VI., Váci-körút 39.
 Fabriczki Sámuel.
 VI., Eötvös-u. 32.
 Faludi Gábor. (L. Thália.)
 Farkas Testvérek.
 V., Nádor-u. 19.
 Fischer Jakab és Baron Arnold.
 VI., Csengery-u. 64.
 Fisch Fülöp és tsa.
 VIII., Baross-u. 66–68.
 Fischbach Károly.
 IV., Templombazár, Eskü-tér.
 Fleischmann és Haan.
 VI., Csengery-u. 86.
 Fővárosi ny. r.-t.
 VI., Podmaniczky-u. 39.
 Franklin-társ. ny.
 IV., Egyetem-u. 4.
 Franklin-fiók ny.
 IV., Vármegye-u. 11.
 Fried és Krakauer. (Tul. Krakauer
 Lajos és Göndör Károly.)
 VII., Dohány-u. 10.
 Fried József és Breitner Károly.
 (L. Unio.)
 VIII., Röck Szilárd-u. 40.
 Fritz Ármin.
 VIII., Nap-u. 13.
 Galitzenstein H. (Tul. Salvendy
 Ferencz és Gyula és Fried Adolf.)
 VII., Dohány-u. 68.
 Gansl Zs. (L. Minerva ny.)
 Garai Mór.
 VII., Dohány-u. 1/b.
 Gárdos Miksa.
 VII., Valero-u. 12.
 Geiszt Márton és Viola Mihály
 Miksa. (L. Viola M.)
 V., Arany János-u. 3.
 Gergely Miksa.
 VI., Lázár-u. 2.
 A «Gépész» Morva Rezsőné ny.
 VIII., Tömö-u. 33.
 Globus ny. (Beer E. és tsa.)
 VI., Aradi-u. 8.
 Goldberger Ignác.
 II., Corvin-tér 1. és VI., Liszt Fe-
 rencz-tér 18.
 Goldfaden Márkné szül. Mandl
 Eleonóra.
 VII., Dohány-u. 42.
 Goldfinger Mór.
 VI., Király-u. 106.
 Goldschmied Alfréd. (L. Első Kőbá-
 nyai ny.)
 X., Belső Jászberényi-út 1.
 Goldschmidt testv.
 VI., Révay-u. 1.
 Goldstein Albert.
 VI., Eötvös-u. 10.
 Gossler Gyula.
 IV., Aranykéz-u. 1.
 Grafikai intézet. (Üzletv. Czettel Ö.)
 VII., Nagydíófa-u. 14.
 Gross Benjamin.
 VI., Eötvös-u. 19.
 Gross és Bauer.
 VII., Jósika-u. 5.
 Grosz Jakab és Nadel Jakab.
 VII., Vörösmarty-u. 14.
 Grund V. utóda.
 IV., Molnár-u. 27.

- Grünwald Ödön.
VII., Wesselényi u. 4.
- Haber Miksa és Wollner József.
IV., Hajó-u. 5.
- Hamburger és Birkholz.
V., Csáky-u. 13.
- Harsány Emil.
IX., Lónyay-u. 7.
- Halton Nelly.
V., Zoltán-u. 12.
- Hauptmann Béla.
VI., Izabella-u. 68.
- Hazai Hirlapkiadó r.-t. ny.
V., Honvéd-u. 10.
- Hedvig Imre.
VII., Wesselényi-u. 9.
- Hedvig Sándor.
VII., Dohány-u. 12.
- Heisler és Kózol.
II., Várkert-rakpart 1.
- Hell J. Ede.
VIII., Luther-u. 4.
- Heller J. Kálmán és Heller Szidónia.
VI., Izabella-u. 78.
- Herrmann Ignác.
VI., Szerecsen-u. 45.
- Hornvánszky Viktor.
VI., Aradi-u. 14.
- Hungária ny.
V., Váci-körút 34.
- Jedlovsky István.
IX., Ferencz-körút 17.
- Jókai-ny. (Tul. Berger Zs. és Schim-
mek.)
VII., Thököly-út 28.
- Katzburg Lipót.
IV., Hajó-u. 5.
- Kállai Ármín.
V., Bálvány-u. 18.
- Kálmán M. és tsa.
V., Vadász-u. 32.
- Kalmár Mór.
IV., Semmelweis-u. 14.
- Kanitz C. és fiai.
V., Vadász-u. 28.
- Kápolnai Adolf utódai.
VI., Gyár-u. 3.
- Karcszag Vilmos Benjamin.
VI., Dávid-u. 8.
- Károlyi György.
V., Arany János-u. 1.
- Kaufmann J. és tsa.
V., Arany J.-u. 18.
- Kellner Albert.
VII., Csányi-u. 13.
- Ifj. Kellner Ernő.
V., Csáky-u. 9.
- Kellner és Mohrlüder.
V., Csáky-u. 10.
- Kerner Istvánné. (L. id. Poldini Ede.)
Kertész József.
V., Nádor-u. 28.
- Klein Gábor.
VI., Rózsa-u. 47.
- Klein Samu.
VI., Szerecsen-u. 15.
- Klein Simon és Grünwald Béla.
VII., Bethlen-u. 8.
- Kleinberger Ármín.
V., Bálvány-u. 40.
- Klősz György és fia.
VII., Városligeti fasor 49.
- Klusek Manó.
VIII., József-u. 43.
- Knopfmacher Izidorné Weisz
Matild.
VII., Rombach-u. 1/B.
- Kogutovics Manó. (L. M. földr. int.)
V., Rudolf-rakpart 8.
- Kohn Simon.
VIII., József körút 10.
- *Kohn és Lehner. (L. Merkantil ny.)
VIII., Német-u. 27.
- Kollmann Fülöp.
VI., Gróf Zichy Jenő-u. 7.
- Korvin testv.
VI., Révay-u. 14.
- Kossuth Lajos ny. (Tul. Laufer
Jakab és Holländer József.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- Krakauer Lajos és Göndör Károly.
(L. Fried és Krakauer.)
VII., Dohány u. 10.
- Krausz Lajos.
VI., Ó-utca 50.
- Krnýác János. (L. Szrpszke Novosztj.)
IV., Molnár-u. 10.
- Kunosy Vilmos és fia.
VI., Terecz-körút 38.
- Kunstädter Vilmos.
VII., Thököly-út 53.
- Kupkay Domonkos és Weingarten
Friderika. (Üzletv. Glasel Adolf.)
VI., Szondy-u. 93.
- Kürschner Adolf és Kürschner
Sándor.
VI., Szondy-u. 19.
- Langer Ede és fia. (Tul. Langer
Ferencz Ede.)
IV., Váci-u. 81.
- Laufer Jakab. (L. Kossuth L. ny.)
VIII., Tisza Kálmán-tér 5.
- László Károly.
X. Liget-tér 3.

- Légrády Testv.
V., Váci-körút 78.
- Lengyel Lipót.
V., Visegrádi-u. 3.
- Linczer Mór és társai közk. t.
(Üzletv. Linczer Mór.)
VIII., Nemet-u. 11.
- Lónyai Nándor és Schwarcz Béla.
VII., Dohány-u. 31.
- Löbl Dávid és fia. (Löbl Dávidné,
Löbl Mór és Löbl Ödön.)
VI., Nagymező-u. 26.
- Löbl Mór.
VII., Király-u. 27.
- Löblovitz Zsigmond.
VII., Thököly-u. 40.
- Lőrincz Károly.
X., Gyűjtőfogház.
- Löw Ede.
V., Váci-körút 80.
- *Magyar fémny.
VIII., Ór-u. 9.
- Magy. földrajzi intézet r.-t.
(Tul. Kogutovicz.)
V., Rudolf rakp. 8.
- M. kir. állami ny.
I., Nándor-tér 1.
- M. kir. államvasutak ny.
VI., Csengery-u. 33.
- M. kir. egyetemi ny.
I., Iskola-tér 3.
- M. kir. posta ny.
IV., Koronaherceg-u. 15.
- M. kir. postatakarék ny.
V., Széchenyi-u. 2.
- Magyar Sajtó ny.
V., Nádor-u. 74.
- Magyar Ujságkiadó r.-t. ny.
IV., Vármegye-u. 11.
- Markovits és Garai.
VII., Rombach-u. 11.
- Márkus Géza és Márkus Pál.
(Márkus Samu.)
V., Bathory-u. 20.
- Márton és Vas.
V., Klotild-u. 16.
- May János.
II., Albrecht-út 3.
- Mercur-ny. (Tul. Böhm L. és Tsa.)
IV., Királyi Pál-u. 6.
- *Merkantil ny. (L. Kohn és Lehner.)
VIII., Nemet-u. 27.
- Mezei Adolf.
IX., Ráday-u. 8.
- Minerva ny. (Tul. Gansl Zs.)
VI., Szerencsen-u. 7—9.
- Morva Rezsőné, Högye Mária.
(L. «Gépész».)
VIII., Tömő-u. 33.
- Muskát Béla.
VII., Fec-ke-u. 16.
- Muskát Miksa.
VI., Podmaniczky-u. 41.
- Műszaki irod. és ny. r.-t. (Üzletv.
Brett Zsigmond.)
VIII., Conti-u. 38.
- Náftáli Áron.
VIII., Népszínház-u. 22.
- Nagel István.
VII., Vörösmarty-u. 17.
- Neuwald Illés utódai. (Tul. Berger
Arminné.)
VIII., Üllői-út 48.
- Neuwirth és Wilhelm. (L. Säculum.)
Obláth Lipót.
VII., Csengery-u. 3.
- Orsz. m. kir. iparműv. iskola grafi-
kai szakosztálya. (Üzlv. Miterszky
Ferenc.)
IX., Kinizsy-u. 31.
- Orsz. községi közp. ny. r.-t.
VI., Váci-körút 61.
- Oththon-nyomda.
VIII., Mária-u. 42.
- Pallas irod. és ny. r.-t.
V., Honvéd-u. 10.
- Pannonia ny. (L. Bielitz.)
VII., Rombach-u. 8.
- Pap Manó. (L. Schwarcz L. és tsa.)
Pápai Ernő.
VII., Kertész-u. 16.
- Pátiria irod. és ny. r.-t. (Tul. Cos-
sel Arnold.)
IX., Üllői-út 25.
- Pázmáneum ny.
VIII., Köztemető-út 8.
- Pesti Lloyd társ. ny.
V., Mária Valéria-u. 12.
- Pesti ny. r.-t.
V., Hold-u. 7.
- Piatnik Nándor és fia.
VII., Rottenbiller-u. 17.
- Pless Ignác. (L. Express ny.)
VI., Váci-körút 39.
- Id. Poldini Ede és tsa. (Tul. Kerner
Istvánné Poldini Lujza.)
IV., Molnár-u. 7.
- Pollatschek Mórné Kis Babetta.
V., Ügynök-u. 7.
- Pollák Elkán és Garai Simon.
V., Nagykorona-u. 21.
- Pollák és Leopold.
VIII., Üllői-út 10.

- Poporul Român ny. (Tul. Biraucz Döme és tsa.)
VII., István-út 11.
- Posner K. Lajos és fia.
VI., Csengery-u. 31.
- Pressler Mihály.
VII., Dob-u. 87.
- Propper Leó.
VII., Erzsébet-körút 35.
- Quittner József.
IV., Koronaherceg-u. 9.
- Radó Jenő és Gyula.
V., Szemere-u. 19.
- Radó Izor.
VI., Hajós-u. 25.
- Ramspott Károly könyda.
I., Mészáros-u. 3.
- Fióközlet:
I., Döbrentei-u. 3.
- Reich Ármin.
VII., Dohány-u. 84.
- Reiner Elkán.
I., Döbrentei-u. 13.
- Reiner Lajos arczkép sokszorozó váll.
IV., Irányi-u. 19.
- Révai és Salamon.
IX., Üllői-út 18.
- Rigler József Ede.
VI., Rózsa-u. 55.
- Rosenfeld Farkas.
VIII., József-körút 10.
- Rosenzweig Ignác.
VI., Vasvári Pál-u. 9.
- Róth József.
IV., Semmelweis-u. 4.
- Róth Mór.
VII., Nagydiófa-u. 13.
- Róthberger Miksa és Weisz Fülöp.
VI., Lázár-u. 13.
- Rózsa Jenő.
VI., Ó-u. 2.
- Rózsa Kálmán és neje könyvkiadó és könyvny. r.-t.
VIII., Szentkirályi-u. 30.
- Rusznák Samu és Türk Ármin.
IV., Koronaherceg-u. 9.
- Salvendy Ferenc, Salvendy Gyula és Fried Adolf. (L. Galitzenstein H.)
VII., Dohány-u. 58.
- *Säculum. (Tul. Neuwirth és Wilhelm.)
VI., Király-u. 15.
- Schmelz és Misner.
VI., Izabella-u. 70.
- Schmidl és Mannheim.
VII., Kertész-u. 35.
- Schmidl Sándor.
VI., Gr. Zichy Jenő-u. 3.
- Schulhof Károly.
V., Ügynök-u. 8.
- Schultz Ábrahám.
VIII., Baross-u. 81.
- Schwarz László és tsa. (Tul. Pap Manó.)
VII., Hársfa-u. 40.
- Seidner Emil.
VII., Szövetség-u. 6.
- Sipos Sándor.
IX., Lónyay-u. 64.
- Spatz Henrik.
VII., Dob-u. 55.
- Springer Gusztáv.
VI., Dalszínház-u. 10.
- Stachora Károly és Pöhm József.
V., Arany János-u. 7.
- Steiner Ignác.
V., Arany J.-u. 18.
- Steiner Vilmos.
VII., Klauzál-tér 5.
- Stephanium.
VIII., Szentkirályi-u. 28/a.
- Stern Péterné és Stadler János.
VII., Kazinczy-u. 35.
- Sűsz Dávid.
IV., Fővám-tér 4.
- Székely Arthur. (L. Uránia.)
VII., Rottenbiller-u. 19.
- Székesfővárosi házi ny.
IV., Közp. Városház.
- Szent László ny.
VIII., Röck Szilárd-u. 28.
- Szombathelyi György és Hamburger Mór.
VIII., Szentkirályi-u. 1/a.
- Szrpszke Novoszty ny. (Tul. Krnyác János.)
IX., Molnár-u. 10.
- Thália-ny. (Tul. Fludi Gábor.)
V., Csáky-u. 12.
- «Turul» ny. (L. Weisz Á.)
IV., Eskü-út, Klotild-palota.
- Unio. (Tul. Fried és Breitner.)
VIII., Röck Szilárd-u. 40.
- «Uránia» ny. (Tul. Székely Artur.)
VII., Rottenbiller-u. 9.
- Utassy B. és tsa.
VI., Vörösmarty-u. 52.
- Vajda Henrik.
VIII., Baross u. 4.
- Özv. Várnai Fülöpné és Várnai Dezső.
IV., Régi posta-u. 3.
- Vészi Gerzson.
VI., Podmaniczky-u. 13.

«Világosság» ny. (Üzletv. Pollák Simon.)

VIII., Conti-u. 4.

Viola M. (L. Geiszt M.)

Völgyesi Márk és Ábrahám Leó.

VII., Dob-u. 16.

Weber és Lusztig.

VIII., Baross-u. 4.

Weisz Ármin. (L. Turul.)

IV., Eskü-út, Klotild-palota.

Weisz L. és F.

V., Csáky-u. 3.

Weisz Sándor Zsigmond.

(L. Concordia.)

IX., Ráday u. 60.

Weissenberg Ármin.

VIII., József-körút 20.

Wiesinger József.

VII., Wesselényi-u. 30.

Wilheim Zsigmond és Neuwirth Sámuel.

VII., Rottenbiller-u. 12.

Özv. Wimmer Mártonné.

III., Serfőző-u. 10.

Wodianer F. és fiai.

IV., Sarkantyus-u. 3.

Woititz B.

VI., Dávid-u. 7.

Yost írógép r.-t. ny. (Üzletv. Káldor Marczell.)

VII., Erzsébet-körút 9—11.

*Zawadil E.-féle menetjegy-ny. (Tul. Christoph Paula és Jirschik András.)

V., Csanády-u. 3.

Zeisler M.

VII., Kertész-u. 38.

II. Vidék.

Abaujszántó:

Corvina ny.

Spán Ignác.

Abony (Pest vm.):

Szerdahelyi János.

Abrudbánya:

Árpád r.-t.

Ada (Bács-Bodrog vm.):

Kollonits István.

Adony:

Sütő István.

Alsókubin:

Trnkóczy József.

Alsólendva:

*Balkányi Ernő.

Apatin:

Gasz Mátyás.

Szavadill József.

Arad:

Aradi ny. r.-t.

Bloch H.

Corvin kny. (tul. Lányi Izsó.)

Első aradi amerikai gyorsajtó ny.

(Tul. Keppich Zsigmond.)

Függetlenség ny. (Zlinszki István és tsa.)

Gör. kel. román egyházmegyei ny.

Holländer Izidor.

Kállay Miksa.

Kalmár Nándor és tsai.

Nichin és tsa «Tribuna» ny.

Réthy Lipót és fia.

Weisz Felix.

Aranyosmarót:

«Barsi Ellenőr» ny. (Tul. Dr. Znamenák István.)

Mercur-ny. (Tul. Kalmár Bertalan.)

Aszód:

Petőfi ny. (Tul. Vas József.)

Bácsalmás:

Nánay Aurél.

Baja:

Kazal József.

Kollár Antal.

Nánay Lajos.

Rajkovits Károly.

Balassagyarmat:

Halyák István.

Hollósy Géza.

Klein Gusztáv.

Kondor Sándor.

Wertheimer Zsigmond.

Balászfalva:

Gör. kath. papnővelde ny.

Bán (Trencsén vm.):

Fuchs Miksa.
Hertzka Ármin.

Bánffyhunrad:

Ábrahám Mór.
Diamantstein Nándor.

Barcs (Somogy vm.):

Szilágyi Györgyné.

Barót:

Nagy József.
Rozsondai János.

Bártfa:

Blayer Majer.
Felsősárosi ny. (Tul. Salgó Mór.)
Horovitz Menasche Chasskel.

Battonya:

Ruber István.

Bazin:

Klein Alfréd.

Békés:

Br. Dréchsel Géza.
Papp József.

Békéscsaba:

Békésmegyei «Függetlenség» ny.
(Tul. Gally Béla.)
«Corvina»-ny. (Tul. Szihelszky
József.)
Tevan Adolf.

Belényes:

Süssmann Lázár.
Weinberger Miklós.

Beregszász:

Balogh Tamás.
Haladás ny. (Tul. Klein Sámuel.)
Hungária ny. (Tul. Rubin József.)
Szabadság ny. (Tul. Engel Jenő.)
Szóbel Mór.

Berettyóújfalu:

Adler Béla.
Friedmann H. (Tul. Friedmann
Jónásné.)

Besztercze:

Balkirs Hersch Leib.
Botschar Tivadar.
Csallner Károly.
Matheiu György.

Besztercebánya:

Havelka József.
Hungária ny. (Tul. Sonnenfeld Mór.)
Machold Fülöp.
Wolf Arthúr.

Betlen:

*Schönfeld Henrik.

Boksánbánya: (Krassó-Szörény
vm.)

Rosner Adolf.

Bonyhád:

Betrár Béla.
Raubitschek Izor.
Weisz Jakab.

Borgóprund:

Friedländer Mendelné.

Borosjenő:

Ungár Jakab.

Borossebes:

Kullner Miksa.

Brád:

*Roth Ferencz.
*Zaránd ny.

Brassó:

Brassói lapok ny. (Tul. Grünfeld
Vilmos.)
Ciureu és tsa.
Gött János fia.
Hentschel H.
Herz Anna.
Dr. Muresian Aurél örököse.
Schneider testvérek és Feminger.

Breznóbánya:

Kreisler József.

Budafok:

Budatoki ny.

Buziástüdő:

Ifj. Brach József.

Büdszentmihály:

Schechter Mózes.

Csacza: (Trencsén vm.)

Taub Emil.

Csákova:

Gradl Péter.

Csáktornya:
Fischel Fülöp (Strausz Sándor).

Csenger:
Szalin Zsigmond.

Csepreg:
*Menyhárt Julia.

Cservenka:
Welker Ádám.

Csikszereda:
Gyönös Gyula.
*Létz János.
Székelység ny. (Tul. Szvoboda
Miklós.)
Szvoboda József.

Csongrád:
Bozó és Justin.
Tiszavidék ny. (Tul. Silber János.)
Weisz Márk.

Csorna:
Csornai ny. váll. (Neumann Samu.)

Csurgó:
Vágó Gyula.

Czegléd:
Nagy Elek.
Sári Gyula.
Sebők Béla.

Czellőmölk:
Dinkgrewe Nándor.

Czinkota:
Heinovitz Márton.

Dárda:
Arady Lajos.

Debreczen:
Beck Adolf.
Debreczen sz. kir. város ny.
Özv. Grünbaum Mórné.
Gyürki Sándor.
Hajdumegyei Népbank ny. (Bérlő:
Gaborjáni.)
Hegedüs és Sándor.
Herczeg Henrik.
Hoffmann és Kronovitz.
Horovitz Zsigmond.
Kleinfeller Károly.
Liebermann Mór.

Mihályi Sámuel.
Szabó Kálmán.
Than Gyula.
Theisz Artúr.

Derecske:
Karmiol Adolf.

Dés:
Demeter és Kiss.
Goldstein Jakab.

Detta:
Tringl és Kirsch.

Déva:
Hirsch Adolf.
Kroll Gyula.
*Laufer Vilmos.
*Szent János ny.

Dévaványa:
Sepsi Zsigmond.

Devecser:
Vörösmarty ny. (Tul. Huss Gyula-
láné.)

Dicsőszentmárton:
«Erzsébet»-ny. (Tul. Dosztál Kál-
mán.)
Jeremiás Sándor.

Diósgyőr:
Müller József és tsa.

Dobsina:
Schmidt Géza.

Dombóvár (Tolna vm.):
Dombóvári ny. (Tul. Bruck Sán-
dor.)

Dunaföldvár:
Somló Manó.

Dunaszerdahely:
Adler N. Lipót.
Goldstein Józsuá.

Edelény:
Blasz Lipót.

Eger:
Baross-ny. (Tul. Paunz Sándor.)
Dobó István ny. r.-t.
Egri ny. r.-t.

Érseki lyceum ny.
Fleischmann Dávid.

Élesd :
Sándor Mór.

Enying :
Polgár Jenő.

Eperjes :
Kösch Árpád.
Pannonia-ny. (Tul. Kahn Mór.)
Petőfi ny. (Tul. Stehr József.)
Zavaczki Gyula.

Ercsi :
Fehér Miklós.

Érmihályfalva :
Id. Beck Adolf.

Érsekújvár :
Link Lipót.
Neumann Árpád.
Winter Emil.
Winter Zsigmond fia Vadász
Ferencz.

Erzsébetfalva :
Müller Mátyás.
Matkovich Aladár.

Erzsébetváros :
Loydl testvérek.

Esztergom :
Bártfay Géza.
Buzárovits Gusztáv ny. (Tul. Philipp Konrád.)
«Hunnia»-ny. (Tul. Gerenday József.)
Laiszky János.

Fehérgyarmat :
Mátyás Adolf.

Fehértemplom :
Hepke Bertold.
Kuhn Péter.
Wunder Gyula.

Felsőőr : (Vas vm.)
Reiss Frigyes.

Felsővisó :
Fruchter Jolel.
Schiffmann Hermina.

Fiume :
Battara Péter.
*Corradini Umberto.
*Dobrovich Antal József.
Hönig E.
Jerouscheg Lajos.
*Kereskedelmi ny.
Martich A.
Mohovich Emőd.
Novi List ny.
Quarnero ny.
*Riecke Dionické Titkare ny.
*Unione ny.
Uránia ny.

Fogaras :
Pop Szilárd.
Thierfeld Dávid.

Füzesgyarmat :
Lipschitz Lipót.

Galánta :
Neufeld Samu-féle ny.
Neuschloss Jakab.

Galgóc :
Broch Simon.
Sternér Adolf.
Srofel Jakab.

Gálszécs :
Birnbau Sándor.

Gödöllő :
Erzsébet ny. (Tul. Nyíry Lajos.)
Kovács Ferencz.

Gyergyóditró :
*Létz János.

Gyergyószentmiklós :
*Létz János.
*Kossuth-ny.
*Sándory Mihály.

Gyoma :
Kner Izidor.

Gyöngyös :
Herczog Ernő Ármin.
Hungária ny.
Sima Dávidné.
Steinicz Gábor.

Gyöngy (Tolna vm.) :
Engel József.

Győr:

Dobos Ignác.
 Feledi Károlyné.
 Gross Gusztáv.
 Győregyházmegyei ny.
 Mercur ny. (Tul. Láng Jakab Jenő és Tsa.)
 Nitsmann József.
 «Pannonia» ny. (Tul. Raab Béla.)
 Pátia ny. (Holló (Prager) Lajos.)
 Összetartás r.-t. ny. (Igazg. Csizmadia László.)

Győrszentmárton:

*Szent Benedek ny.

Gyula:

«Corvina»-ny. (Tul. Vértesi Arnold.)
 Dobay Ferenc és Reisner Ede.
 Szedő Emilné.

Gyulafehérvár:

Erzsébet-ny. (Tul. Izsák Lázár.)
 Papp György.
 Püsp. lyc. ny. (Bérlő: Schäser Ferencz.)

Hajduböszörmény:

Szabó Ferenczné.
 Sz muk Gábor.

Hajdudorog:

Grünfeld Mózes.

Hajdunánás:

Grünfeld Czili.
 Horovitz Gyula József.

Hajduszoboszló:

Plón Gyula.

Halmi:

Friedmann Herman.

Hátszeg:

Hátszeg és Vidéke ny. (Tul. Klaf-
 ter Ignác.)
 Mester János.

Hatvan:

Földes Adolf «Minerva» ny.
 Hoffmann M. L.
 Jatzkó Lajosné.

Heves:

Adler József.

Hódmező-Vásárhely:

Róth Antal.
 «Vásárhely és Vidéke» ny. (Tul.
 Endrey Gzula.
 «Vásárhelyi Reggeli Ujság» ny.
 (Tul. Kun Béla.)

Hódság:

Pfiszter József.
 Raab Jánosné sz. Speizer Teréz.

Holics:

Malovany József.

Homonna:

Fejes Jakab.
 Waller Mór.

Hosszúfalu:

Jancsó János.

Huszt:

Ausländer Ignác.
 Huszti nyomdavállalat. (Tul. Ganz
 Gizella.)
 «Nagyági» ny. (Tul. Veinstein Mór.)

Igló:

Ferencz Dávid.
 «Szepesti Lapok» nyomdavállalat
 ny. (Tul. Telléry Gyula.)

Illava:

Eckmann Ignác.

Ilosva:

Glancz Móriczné.

Ipolyság:

Neumann Jakab.
 Polgár Ignác.

Jánoshalma:

Frankl Gáspár.

Jánosháza:

Rubin Salamon.

Jászapáti:

Id. Imrik József.

Jászárokszállás:

Nigrinyi Ferencné.

Jászberény:

Balázs Ferencz.
 Pesti Péter.
 Vértés Adolf.

Jószáshely :

Holländer Izidor.

Kalocsa :Juresó Antal.
Moravcsik és Szeidler.
Werner Károly.**Kaposvár :**Fenyvesi és Kéthelyi.
Gerő Zsigmond.
Hagelmann Károly.
Somogyvármegye ny. és lapkiadó
vállalat.
Szabó Lipót.
Szalai Ferencz.**Kapuvár :**

Buxbaum József.

Karánsebes :Fleissig Lipót.
Gör. kel. román egyházm. ny.
Jakobovits József és tsa.**Karczag :**Kertész József és tsa.
Nagykunsági ny. betéti t.
Nagy Lajos.**Kassa :**Breitner Mór.
Kassai ny. r.-t.
Koczányi utóda Paulinyi Gyula.
László Béla.
Matzner Samu.
Schwarcz Alfrédné.
Szent Erzsébet-ny.
Vitéz A. utóda. (Schillinger Zoltán.)
Wiesenberg Lajos.**Kecskemét :**Első kecskeméti hírlapkiadó és ny.
r.-t.
Első kecskeméti naptárkiadó és
hirdetési váll.
Első nagy alföldi ny. és hírlap-
kiadó-vállalat.
G. Fekete Mihály.
Fischl Dávid.
Giehner Gábor.
«Kecskeméti Ujság» ny. (Tul. Réti
Gyula.)
Spitzer Vilmos.
Sziládi László.**Késmárk :**Gerhardt Ábrahám.
Szauter Pál.**Keszthely :**Farkas János.
Mérey Ignác.
Nádai Ignác.
Sujánszky József.**Kézdivásárhely :**Kézdivásárhelyi ny. r.-t.
Turóczy István.**Királyhelmecez :**

Klein József.

Királyhida :Brandweiner Vilmos.
Vogel Károly Gusztáv.**Kisbér :**

Haftl Kálmán.

Kisjenő :

Rosenthal Pál.

Kiskőrös :

Majoros és Szekulesz.

Kiskundorozsma :

Váradi Márton és Tsa.

Kiskunfélegyháza :Özv. Feurer Salamonné.
Vesszősi József.**Kiskunhalas :**Horváth Gyula.
Práger Ferencz.**Kiskunmajsa :**

Schwartz Artúr.

Kismarton :Ifj. Dick Ede.
Gabriel Jakab.**Kismartonváralja :**

Ifj. Dick Ede.

Kispest :Farágó és Dózsa.
Fischhof Henrik.**Kisszeben :**

Stehr Gusztáv.

Kisújszállás:

Platz Ferencz.
Szekeres ny. (Tul. Csapp János.)

Kisvárdá:

Berger Ignác.
Klein Gyula.
Preisz Vilmos.

Kolozsvár:

Ajtay K. Albert.
Boskovits ny. (Tul. Kanlfürst Imre.)
«Carmen» ny. (Tul. Baritiu P. Péter.)
«Ellenzék» ny. (Tul. Polyonyi Albert.)
«Előre» ny. (Tul. Laskai Árpád.)
Erdélyi Újság ny. váll.
Gámán János örököse.
Gyorssajtó kö- és könyvny.
Kupferstein testv.
Lepage Lajos.
Liczeum-ny. (Tul. Gombos Ferencz.)
Stief ny.
Sz. Bonaventura ny.
Szabadság ny.
Szövetség ny.
Ujhelyi és Boros.
Weinstein Béni.

Komárom:

«Hungária» ny. (Tul. Freisinger Mór.)
Schönwald Tivadar.
Spitzer Sándor.
Szénásy és Sipos.

Korpona:

Ruzsinák Antal.

Kovászna:

Szabó Sámuel.

Kőhalom:

Kőhalmi ny.

Körmend:

Katona Imre.
Körmendi ny. r.-t. (Tul. Weiner Julia.)
Slavik Ferencz.

Körmöczbánya:

«Körmöczbányai papirgyár» ny.
(Tul. Heller és Lenkei.)
Paxner I. és Biron H.

Kőszeg:

Feigl Adolf.
Rónai Frigyes.

Kula:

Berkovits Márk.

Kunhegyes:

Balla Sándor.

Kunszentmárton:

Bozóky Gábor.
Wolf Dezső.

Kunszentmiklós:

*Schwarz V.

Lajtaszentmiklós:

Hanel Engelbert.

Lakompak (Sopron vm.):

Grünfeld Henrik.
Krausz Henrik.

Léva:

Dukesz Lipót.
Fischer-féle «Mercur» ny. (Tul. Fischer R.)
Nyitrai és társa r.-t. ny.
Schultz Ignác.

Lippa:

Rafila Demeter.
Zeitler Lajos.

Liptószentmiklós:

Klímes Ferencz.
Lőw Dezső.
Steier Izidor.

Losoncz:

Benkő testv.
Bicskei Zoltán.
Engel István.
Kármán Zsigmond.
Kredens Béla.
Losonczi Sándor.

Lőcse:

Özv. Reiss Józsefné.
Singer Elek.
Szepesvármegyei közig. ny. (Tul. Braun Fülöp.)

Lugos:

Auspitz Adolf kny. (Tul. Schlinger Zsigmondné Stern Jozefin és Schlinger József.)
Gutenberg ny. (Tul. Raubitz Janka.)
Husvéth Emil és Hoffer János.
Szidon József.

Sziklai Lajos.
Özv. Virányi Jánosné.

Magyarkanizsa :

Bruck P. Pál.
Léderer Manó.

Magyarkimle :

Jó iratok terjesztési váll. (Tul.
Gladitsch Pál.)

Magyarlápós :

Páneth Leopold és Schönfeld Zsigmond.

*Teitelbaum ny.

Magyaróvár :

Horváth Vilmosné.
Mosonvármegye ny. (Tul. Ruff
Andor.)
Steiner Antal.

Magyarpécska :

Ruber István.

Makó :

Kovács Antal.
«Makói Hírlap» ny. (Tul. Neumann
József.)
«Maros»-ny. (Tul. Gaál László.)

Malaczka :

Wiesner Henrik.

Mándok :

Klein Lajos.

Máramarossziget :

Benkő Miklós.
Berger Miksáné.
Farkas és Scheiner «Központi» ny.
Katrices József.
Kaufmann A. és fiai.
«Máramarosi Független Ujság» ny.
(Tul. Dicső Menyhért.)
Szabadsajtó kny.
Wizner és Dávid.

Marczali :

Mizsúr Ádám.

Margitta :

Hungária ny. (Tul. Pollák Lajos.)

Marosludas :

Glück József.

Marosujvár :

*Wugrinetz M.

Maros-Vásárhely :

Adi Árpád.
Calvincem mű- és kny. r.-t.
Ev. ref. collegium-ny. (Bérlő : Benkő
László.)
Grünn Sámuel.
Hirsch Mór.
Komáromy Sándor.
Nagy Samu.
Révész Béla.

Mátészalka :

Weisz Antal.
Weisz Zsigmond.

Medgyes :

Krauss Josefin.
Reissenberger G. A.

Mezőberény :

Baltha János.

Mezőcsát :

Schwartz Herman.

Mezőkaszony :

Klein Béla.

Mezőkövesd :

Balázs Ferencz.

Mezőtúr :

Kanyó Antal utóda Borbély Gyula.
Török Ignác.

Miava :

Pazsiczky Dániel.

Mindszent :

Horváth Antal.

Miskolcz :

Berger és Tsa.
Boros Benő.
Braun Henrik.
Enemann Sári.
Groszmann József.
Klein és Ludvig.
László Adolf.
Lichtmann Ferencz.
Schwarcz Soma.
Stamberger Bernát.
Stamberger Márkus.
Szelényi és tsa.

Misztótfalu :

Simon Pálma.

Modor :

Rohacsek Simon.

Módos :Wellisch Jakab. (Lakik : Budapest,
Andrássy-út 96.)**Mohács :**Blandl kny. betéti t. (Üzletv. Frid-
rich Oszkár.)
Pollák Róbert.
Rosenthal Márk és fia.**Monor :**Pestvármegyei ny. (Tul. Molnár
és tsa.)
Popper Ernő.**Mór :**

Reszler Jakab.

Moson :

Grünfeld Ignác.

Munkács :Grósz testvérek.
Grünstein Mór.
Káhn és Fried.
Meisels Bernát.
Meisels Herman.
Mermelstein Izrael Hers.**Muraszombat :**

Balkányi Ernő.

Nagyabony (Pozsony vm.):

*Müller Mór.

Nagyatád :

Benyák János.

Nagybánya :Morvay Gyula.
Nánásy István.
Singer Sándor.**Nagybecskerek :**Oszuszi András.
Pleitiz Fer. Pál utóda. (Dr. Brajjer
L. és Mayer R.)
Seprős Valter.
Tolietzki Száva.**Nagyberezna :**Deutsch Hermanné és Steiger Sá-
muel.**Nagyenyed :**Keresztes Nagy Imre.
Nagyenyedi ny. és papíráru gyár r.-t.**Nagykálló :**

Sarkady József.

Nagykanizsa :Farkas és Krausz.
Goldberger Vilmos.
*Gutenberg ny.
Münz Jenő és Balog Oszkár.
*Ofenbeck és Balázs.
Ifj. Wajdits József.
Zala hírlapkiadó és ny. r.-t.**Nagykapos :**

Heiman Vilmos.

Nagykaroly :Gellis Jakab.
«Kölcsy» ny. r.-t. (Üzletv. Varga
Endre.)
Petőfi ny. r.-t.
Szatmárvármegyei központi köz-
igazgatási ny. (Tul. Manyák és
Tóth.)**Nagykátá :**

Simonyi Simon.

Nagykikinda :Milenkovics Szidónia.
Kiadói ny. (Tul. Szegyakov Péter.)
*«Pannonia» ny. (Tul. özv. Balázs
Jenőné.)
Radák János.
Sonderling Károly.**Nagykőrös :**Bazsó Kálmán.
Ottinger Edéné.
Székely Albert.**Nagylak :**

Weisz Márk.

Nagymarton :Gellis Henrik.
Kohn József.
Schön Samu.**Nagymihály :**Freireich T.
Landesman B.**Nagyrócze :**

Lévai Izsó fiókja.

Nagysomkút :

Vider Jakab.

Nagysurány :

Rinstein Ábrahám.

Nagyszalonta :

Kálmán László.

Székely Jenő.

Nagyszeben :

Budovszky L.

Drotleff József.

Gör. kel. főegyházmegyei ny.

Haiser György.

Krafft Vilmos.

Nép kny. (Tul. Bratu Miklós.)

Roth Frigyes.

Nagyszombat :

Fiebig József.

Haas-féle Pannonia kny.

Goldmann Miksa özvegye.

Horovitz Adolf. (Tul. Horovitz

Lipót.)

Winter Salamon.

Winter Zsigmond. (Tul. Winter Ka-
talin és Pollák Arnold.)**Nagyszöllős :**Ugocsai közp. ny. (Tul. Deutsch
Jakab.)Victoria ny. (Tul. Weisz Sári és
Rappaport Henrik.)**Nagytapolcsány :**

Gross Gyula.

Özv. Platzkó Rezsőné.

Nagy-Várad :

Béres Károly és Held Pál.

Ifj. Berger Sámuel.

Boros Jenő.

Ifj. Csávásy Gyula.

«Esti Ujság» ny. (Tul. Gya-
gyovszky József.)

Helyfi László.

Hönnig Józsefné.

Láng József.

Laszky Ármin

Magyar György.

«Nagyvárada» ny.

Neumann Vilmos.

«Rákos Szabadság» ny. (Tul. Rá-
kos Ferike.)

Rákos Vilmos utóda. (Adler Béla.)

Rubinstein Vilmos.

Sas Edéné, sz. Mészáros Anna.

Sebő Izsák Imre.

Sonnenfeld Adolf.

*Stern Béla.

«Szent László» ny. (Bérlő : Csávásy
Gyula.)

Székely Ármin.

Verő Ede és tsa ny. (Tul. Verő

Ede és Weisz Vilmos.)

Vidor Manó.

Námesztó :

Schein Márk.

Naszód :

Káhan Eliász.

Nezsider :

Horváth Julia.

Nyarádszereda :

Schönberger Dávid.

Nyírbátor :

Fohn Adolf.

Friedmann Lipót.

Keszler Izidor.

Nyíregyháza :

Borbély Sámuel.

Jóba Elek. (Tul. özv. Jóba Elekné.)

Klafter Ignác.

Szabolcsvármegye ny.

Tóth Sándor.

Nyírmada :

Grosz József.

Nyitra :

Deák József.

Huszár István.

Iritzer Zsigmond.

Lővi Antal.

Neugebauer Nándor.

Risnyovszky János.

Nyustya :

*Schmidt Géza.

Óbecse :

Lévai Lajos.

Radoszavlyevits Vladimir.

Ólubló :

Zauberer Simon.

Oravicabánya :

Káden József.

Progresul ny.
Weisz Felix.
Wunder Károly.

Orosháza:
Demáresik Ferencz.
Pless N.
G. Szabó Lajos.
Veres Lajos.

Orsova:
Handl József.
Tillmann Jakab.

Ószéplak:
Nyitravölgyi agrármeteorológiai ob-
servatorium ny.

Ószivác:
Sonnenfeld Ármin.

Ózd:
Özv. Grósz Lipótné és tsa.

Ökörmező:
Weisz Izidor.

Özörény:
*Rigler-gyár ny.

Paks:
Rosenbaum Miksa.

Palánka:
Krisztofek József és Blazsek Jó-
zsefné.

Pancsova:
Horovitz Adolf és fia.
Jovanovics testv.
Kohn Samu.
Koszanics Miklós.
Krausz Adolf.
Wittigschlager Károly.

Pankota:
Bod József.

Pápa:
Év. ref. főisk. ny. (Bérlő: Kis
Tivadar.)
Goldberger Gyula.
Nobel Ármin.
*Stern Ernő.

Párkány:
Gondos Vilmos.

Pásztó:
Első pásztói ny. (Tul. Sima Dá-
vid.)
*Nigrinyi Ferencz.

Pécs:
Engel Izidor.
Madarász Béla.
Pécsi irod. és ny. r.-t.
Püspöki lyceum ny. (Tul. Pécsi
Kath. lapkiadó r.-t.)
Taizs József.
Wessely és Horváth.

Peredmér:
Links M. utóda, Rozenzweig
Henrik.

Perjámos:
Frischmann József.
Pirkmayer Alajos.

Pestújhely:
Némegy Elemér.

Petrosegy:
Figuli Antal.
*Steiner R.

Polgár:
Szabó Fülöp.

Poprád:
Fuchs Gyula.

Pozsony:
Alkalay Adolf.
Angermayer Károly.
Back Bernát.
Blau Vilmos.
Eder István.
Exel Sándor.
Freistadt Mór.
Grünsfeld Lipót.
Hauser Samu.
Katholikus irod. r.-t. ny.
Kohn Mór.
Lichtenfeld Salamon.
Löwy Gusztáv.
Mandl testvérek.
Mandl Győzőné Buxbaum Hanette.
Natali Magdolna.
«Westungarischer Grenzbote»
ny. (Tul. Simonyi Iván.)
Wigand F. K. (Stromszky Emil.)

Pöstyén:
Gipsz H.

- Kohn Bernát.
Laufer Nándor.
- Privigye :**
Gubits Bernát.
- Puhó :**
Reiszmán Mór.
- Putnok :**
Gärtner Ignác.
Knopf Henrik.
- Püspökladány :**
*Deutsch D.
- Rahó :**
Farkas Samu.
- Ráczekeve**
Piliser Simon.
- Rákosliget :**
Boros Regina.
- Rákospalota :**
Fischer Dezső.
Fischer Károly.
Gold Salamon.
- Rákosszentmihály :**
Rákosszéki nyomdavállalat. (Tul.
Balázsovich Kálmán.)
- Resiczabánya :**
Weisz Adolf.
- Rimaszombat :**
Lévai Izsó.
Náray János Albert.
Id. Rábely Miklós.
Ifj. Rábely Miklós.
- Rózsashegy :**
Komor testvérek.
Parička János.
Pollák Jenő.
- Rozsnyó :**
Falvi Jenő.
Görbics Zoltán.
Hermann Istvánné.
- Ruttká :**
*«Felvidéki Magyarság» ny.
- Salgótarján :**
Friedler Samu.
- Laufer Ernő.
Ujj István.
- Sárbogárd :**
Spitzer Jakab.
- Sárospatak :**
Ev. ref. főiskola ny. (Bérlői : Dani
és Fischer.)
- Sárvár :**
Milfai Ferencz.
Strancz János.
- Sásd :**
Mizsúr Ádám.
- Sasvár :**
Weisz Ármin.
- Sátoraljaújhely :**
«Hegyalja» ny. (Tul. Deutsch Mór.)
Landesmann Miksa és tsa.
Lövi Adolf.
«Pannonia» ny. (Tul. Ócskay László.)
«Szabadság» ny. (Tul. Illésházy és
tsa.)
*Vajda és Eisenstädter.
«Zemplén» ny. (Tul. Ehlert Gyula.
- Szegesvár :**
Becsek D. és fia. (Fióközlet.)
Horeth Frigyes.
Krafft Vilmos.
- Selmecz- és Bélabánya :**
Grohmann Gyula.
Joerges Ágost özv. és fia.
- Sepsiszentgyörgy :**
«Jókai» ny. r.-t.
*«Kossuth» ny. r.-t.
- Siklós :**
Harangozó József.
- Siófok :**
Weisz Lipót.
- Somorja :**
Goldstein József.
- Sopron :**
Breuer Dávid és Jakab.
Gellis Testv.
Klaber Hugó és Szigfried.
Nyugatmagyarországi Petőfi ny. r.-t

Romwalter Alfréd.
Röttig Gusztáv és fia.
Török Kálmán.
Ungár József.

Soroksár :

Kaufmann Dezső.

Stájerlakánina :

Nickmann Róza.

Sümeg :

Horvát Gábor.

Szabadka :

Braun Adolf.
Hirth és Duchon.
Horváth István.
Hungaria ny.
Krausz és Fischer.
Szabados Sándor.
Szántó Lajos.
Szent Antal ny.

Szakolcza :

Dr. Beuer és társa.
Teslik József.

Szalárd :

Kertész Márton.

Szamosujvár :

Anka Sándor.
Auróra-ny. (Tul. Todorán Endre.)
Gör. kath. egyházmegyei ny.
*Schönfeld Henrik.

Szarvas :

Müller Károlyné.
Sámuel Adolf.

Szatmár-Németi :

Boros Adolf.
Északkeleti ny. (Sárközi S. és Szász J.)
Grünfeld Géza.
Kalik István.
Merkur ny. (Weisz Zoltán.)
Morvai János.
Pázmány-sajtó.
«Szabadsajtó» ny. (Tul. Ifj. Litteczky Endre.)

Szászrégen :

Burghardt Dezső.
Schebesch W.

Szászsebes :

Hientz József.
Stegmann János.

Szászváros :

Minerva-ny. r.-t.
*Szászvárosi ny. r.-t.
*Tipografia Noua.

Szeged :

Bartos Lipót.
Bukner Dezső.
Czapik J.
Délmagyarország ny.
Dugonics-ny. r.-t.
Endrényi Imre.
Endrényi Lajos.
Engel Lajos.
Leopold ny.
*Pannonia.
Schulhof Károly.
Traub B. és tsa.
Tzsöckel Hermann.
Varga J.
Várnai Lipót.

Szeghalom :

Riegel Zoltán.
Sárréti Újság. (Tul. Béresi Gézáné.)

Szekszárd :

Kaszás Sándor.
Molnár-féle ny. r.-t.

Szemcz :

Katz Ignác.

Szenicz :

Bezsó János és tsai.
Löffler Adolf.

Szentágota :

Schmidt József.

Szentendre :

Szent-Endre és Vidéke ny. (Tul. Náthán Ignáczné.)

Szentes :

«Alföldi Ellenzék» ny. (Tul. Vajda Ernő.)
Kálmán I. Sándorné.
«Szentes és Vidéke». (Tul. Székely József.)
Untermüller Ernő.
Vajda B. utóda.

Szentgotthárd :

Wellisch Béla.

Szenttamás (Bács-Bodrog vm.) :

Marinkov Szvetozár.

Szepesváralja :

Buzás Dénes.

Szepsi :

Tóth István.

Szerbnagyszentmiklós :

Wiener Náthán.

Szered :

Grósz Lipót.

Szerencs :

Schönfeld Zoltán.

Simon József.

Szécsény :

Glattstein Adolf.

Székelyhid :

Gottlieb Jakab.

Kohn Sámuel.

Székelykeresztur :

Szabó Kálmán.

Székelyudvarhely :

Becsek D. fia.

Betegh Pál és tsa.

Szabó Kálmán.

Székesfehérvár :

Csitári K. és tsa.

Debreczeny István.

Egyházmegyei ny.

Eisler Adolf.

Kaufmann Pál.

Kovács Józsefné.

Minerva ny. (Tul. Weinberger

Dezső.)

Singer Ede.

Számmer Imre.

Szigetvár :

Kozáry Ede.

Krausz Adolf.

Szikszó :

Blank Simon.

Szilágycseh :

Berger Bernát.

*Hungaria ny.

Szilágyssomlyó :

Bölöni Sándor.

Brüll és Heimlich.

Heimlich Károly.

*Sternberg Ignác.

«Viktoria» ny. (Tul. Lázár János.)

Szinyérváralja :

Vider Jakab.

Szolnok :

Bakos István.

Faragó Sándor.

Hay Géza.

Hercz Zsigmond.

Róth Dezső.

Vezéri Ödön.

Wachs Pál.

Szolyva :

Első szolvai ny. (Tul. Goldenberg

Chaim Leib.)

Szombathely :

Egyházmegyei ny.

Gabriel Ágoston.

Geist Márton.

Langer K. János.

Löwy Gusztáv.

Seiler Henrik utódai: Szele és

Breitfeld.

«Vasvármegye» ny. (Tul. Lingauer

Albin.)

Sztropkó :

Amsel és Landau.

Tab :

Perl Pál.

Zuckerman del Jakab.

Tamási (Tolna vm.) :

Jeruzsálem Ede.

Tapoleza :

Lövy B.

*Weisz József.

Tasnád :

Löwinger Lipót.

Tata :

Engländer József és tsa.

Lindenberg Adolf.

Nóbel Adolf.

Técső :

Szabó Lipót.

Temeskubin :

Oberläuter Róbert.

Temesvár :

Bayer Róbert.
 Csanádegyházmegyei ny.
 Csendes Jakab.
 Csendes Lipót.
 Délmagyarországi ny. (Tul. Wettel
 Ferencz.)
 Engel Jenő.
 Heim Antal.
 Lehner György.
 *Lovas és Strobl.
 Messinger Sándorné.
 Moravetz testv.
 Muresian Döme.
 Pátia ny. (Tul. Marossy Mátyás.)
 Reif Henrik.
 Uhrmann Henrik és tsai.
 Unio-ny. (Tul. Steiner Ferencz.)
 Vértés József.

Tenke :

Mandel Ferencz.

Tiszafüred :

Goldstein Adolf.

Tiszaölök :

Lővy Márton.

Tiszapolgár :

Szabó Fülöp.

Titel :

Szoboticski Szimó.

Tokaj :

Gastetner Adolf.
 Klein Márkus.

Tolesva :

Friedmann Béni.

Tolna :

Weltmann Ignác.

Topolya (Bács-Bodrog vm.):

Hajtmann István.
 Wilhelm Miksa.

Torda :

Csákay Péter.
 Füssy József.

Torna :

Glancz Izsák.

Tornalja :

Friedmann Herman.

Torontálvásárhely:

Orehoja Antal.

Tótpróna :

*Kohn Nándor.

Törökbecse :

Jovanovits Giga.
 Peczarszky Biankó.

Törökkanizsa :

Szegyakov Sándor.

Törökszentmiklós :

Kongorác János.
 Rubinstein Sándor.

Trencsén :

Gansel Lipót.
 Sándor X. Ferencz.
 Sold Henrik.

Trencsénteplicz :

Skarnitzl Jenő.

Trsztena :

Schein Samu.

Turdossin :

Kornhauser Nándor.

Túrkeve :

Daróczy Antal.

Turócszentmárton :

Gasparik János.
 Moskóczy Ferenczné.
 Turócszentmártoni ny. r.-t.

Újarad :

Mayr Lajos.

Újfehértó .

Guttmann Kálmán.

Újpalánka :

Csernicsek Imre.

Újpest :

Csanády és tsa.
 Fuchs Antal és tsa.
 Salgó Sándor és tsa.
 Szabadság ny. (Tul. Hirschbein
 Regina.)
 Wagner Jenő.

Újverbász :

Boros György.

Ujvidék:

«Branik» r.-t. ny.
 Friedmann Sándor.
 Fuchs Emil és tsa.
 Hirschenhauser Benő.
 Hungária-ny. (Tul. Stein Sándor.)
 Ivkovics György.
 Miletics Szvetozár. (Tul. Krufa József és Popovics Milán.)
 Natosevics r.-t. ny.

Ungvár:

Földesi Gyula.
 Gellis Miksa.
 Székely és Illés.
 Ungmegyei ny. (Tul. Kreisler Marcell.)
 Unio ny. r.-t. (Igazg. Plenykó János.)

Vác:

Abeles Gábor.
 Dercsényi Dezső.
 Ergerspert és Wölcz.
 Herman Antal.
 Katzburg Lipót.
 Kohn Mór.

Vágsellye:

Kollmann Dávid.

Vágújhely:

Brück Gyula.
 Horovitz Adolf.
 Hungária ny.
 Lövisohn Manó.
 Schreiber Mór.

Vajdahunyad:

*Wachter József.

Varannó:

*Weinstein E.

Vásárosnamény:

Berkovics Lajos.

Vasvár:

*Singer Mór és fia.
 Singer Zsigmond.

Verbó:

Rosenmann Bernát.

Verebély:

Neufeld Sándor.

Versecz:

Albach testv.

Jankovics Zsiván.

Özv. Kirchner J. E.

Márk Károly és tsa. (Wettel és Veronits utóda.)

Neumann Henrik.

Petko-Pavlovics Milán.

Risztics István.

Wettel testvérek.

Veszprém:

*Czigány Pál.

Dunántuli ny. (Tul. Köves Béla és K. Paur Ödön.)

Egyházmegyei ny.

*Fodor Ferencz.

Krausz Ármin és fia.

Népakarat ny. (Tul. Takács Szilveszter.)

*Pósa Endre.

*Szigethy Ákos.

Zalaegerszeg:

Breisach Sámuel.

Tahy Rozália utóda Kakas Ágoston.

Unger Antal.

Zalaszentgrót:

Nagy Sándor

Zenta:

Beretka Imre.

Fekete Sándor.

Molnár Sz. Vincze.

Politzer Sándor.

Zilah:

Krausz E. és tsa. (Tul. Nádler Béniné, Krausz Eszter és Krausz Lajos; czégv. Nádler Béni.)

Seres Samu.

«Szövetség» ny. (Tul. Török János, Szabó Lajos, Fejérdy Béla. Üzletv. Szabó Lajos.)

Zircz:

Zirczvidéki ny. (Tul. Szigethy Ákos.)

Zólyom:

Nádasy Ferencz.

«Zólyom és Vidéke» ny. (Tul. Strausz Vilmos.)

Zombor:

Baits Vladimir.

Bikár M. és tsa.
Bittermann Nándor és fia.
Bosnyák Ernő.
Kollár József.
Obláth Károly.

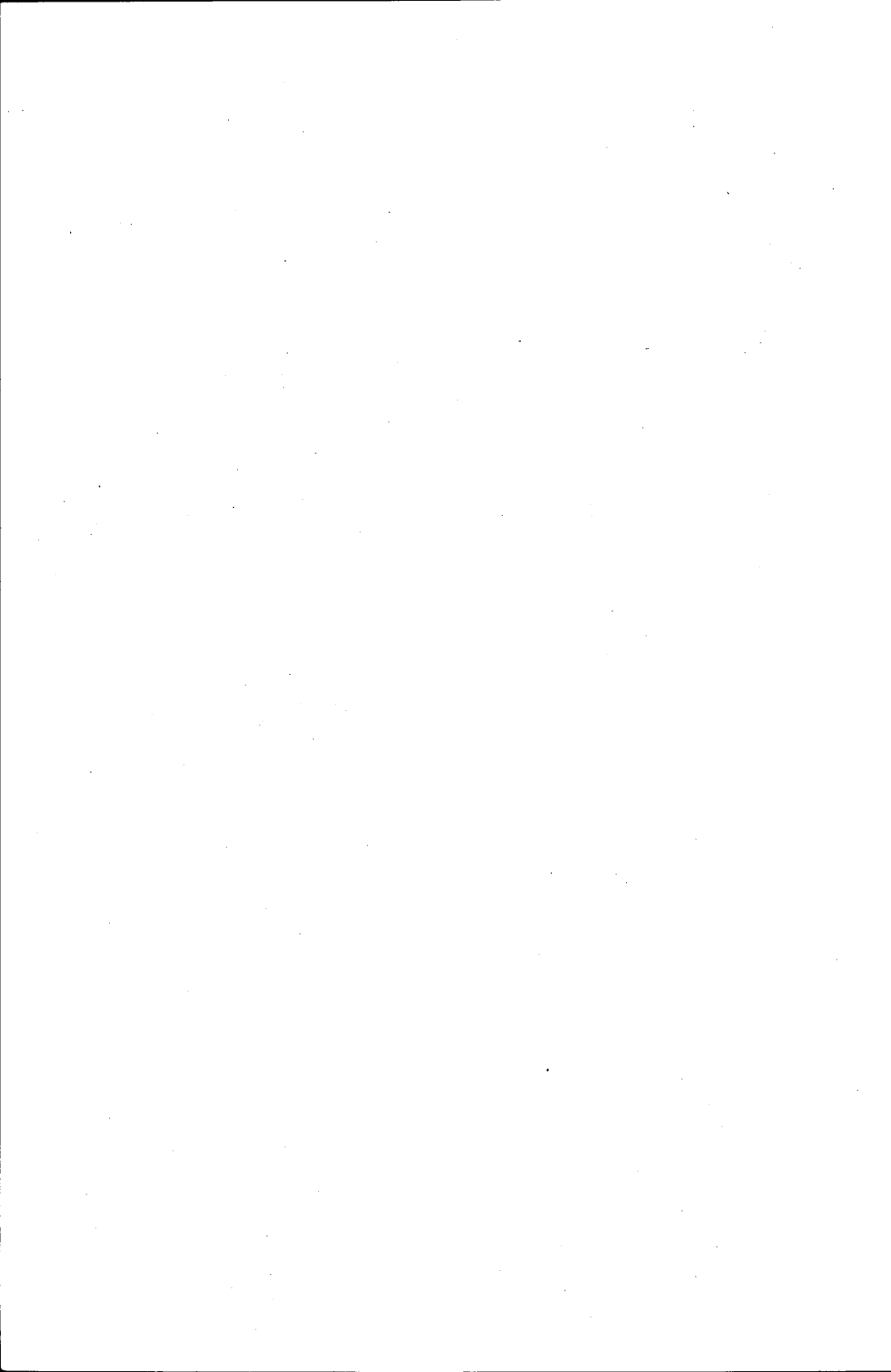
Zsolna :
Biel Lina.
Braun Rezső.
Glazel Samu.
Horner Ferencz.
Nürnberg Ármin.

Zsibó :
Singer Arnoldné (Farkas Róza).

Zsombolya :
Perlstein Fány.

A HAZAI IDŐSZAKI SAJTÓ 1910-BEN.

I.

Hirlapirodalom.

Összeállította: KERESZTY ISTVÁN.

I. Magyar nyelvű.

I. Politikai napilapok.¹

BUDAPESTEN.

Alkotmány. Felelős szerk. Túri Béla; tulajd. Molnár János. Nyom. «Stephaneum» ny. r. t. XV. évf. Évi ára 28 K, száma 8 f, vidéken 10 f.

A Nap. Főszerk. Braun Sándor; felelős szerk. Hacsak Géza. Tul. ny. saját vállalat. VII. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

A Polgár. Szerk. tul. Szerdahelyi Sándor. Nyom. «Globus». VI. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Az Est. Felelős szerk. Miklós Andor. Tul. saját vállalat. Nyom. «Athenaeum». I. évf. vi ára 16 K, száma 4 f.

Az Ujság. Felelős szerk. Gajáry Ödön; szerkesztőtárs dr. Ágay Béla. Tul. saját r. t. Nyom. «Athenaeum». VIII. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Budapest. Felelős szerk. Szatmári Mór. Tul. ny. Wodianer F. és fiai. XXXIV. évf. Évi ára 20 K, vidéken 24 K; száma 6 f, vidéken 8 f. — Vasárn. mellékl. **Új Budapest.**

Budapesti Hirlap. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Csajthay Ferencz.

Tul. ny. saját váll. XXX. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Budapesti Napló. Felelős szerk. dr. Pályi Ede. Tul. Lapkiadó Társaság. Nyom. «Globus». XV. évf. Évi ára 20 K, száma 6 f, vidéken 8 f. — Mellékl. **Magyar Szó.**

Egyetértés. Főszerk. Pap Zoltán; felelős szerk. Purjesz Lajos. Tul. M. Ujságkiadó R.-T. Nyom. Hazai Hirlapkiadó R.-T. «XLV.» (=XLIV.) évf. Évi ára 28 K, száma 10 f. — Mellékl. **Az «Egyetértés» Vasárnapja.** Nyom. «Globus».

Esti Ujság. Felelős szerk. Barna Izidor. Tul. ny. Rákosi Jenő «Budapesti Hirlap» ujságváll. XV. évf. Negyedévi ára 2 K 40 f, száma 2 f.

Friss Ujság. Felelős szerk. Habár Mihály. Tul. ny. Hazai Hirlapkiadó R.-T. XV. évf. Havi ára 60 f, vidéken 1 K 20 f, száma 2 f.

Független Magyarország. Felelős szerk. dr. Rónay Béla. Kiadja saját váll. Nyom. «Globus». X. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f, vidéken 12 f.

Kis Ujság. Felelős szerk. dr. Kovács Dénes. Tul. ny. Wodianer F. és fiai. XXIV. évf. Évi ára 14 K 40 f, száma 2 f, vasárnap 4 f.

Legujabb. Felelős szerk. Fodor

¹ Azon hirlapok és folyóiratok vétettek fel, melyek mint kötelespéldányok érkeztek be a Magyar Nemzeti Múzeumba. — Ez összeállítás, mely 1894-ig a Vasárnapi Ujságban jelent meg, az 1895. évtől kezdve a Magyar Könyvszemlének rendes mellékletét képezi.

Aladár, Kiadja a szerkesztőség. Nyom. «Európa». II. évf. (A 96. számmal megszűnt.)

Magyar Estilap. Felelős szerk. dr. Szalay Mihály. Kiadja saját váll. Nyom. «Európa». XVII. évf. Évi ára 6 K, vidéken 12 K, száma 2 f.

Magyar Hirlap. Főszerk. Márkus Miksa. Kiadja saját váll. Nyom. Hazai Hirlapkiadó R.-T. XX. évf. Évi ára 28 K, száma 8 f, vidéken 10 f.

Magyar Lap. Szerk. tul. dr. Veresmarthy Miklós. Nyom. «A Nap» ny. II. évf. (A 73. számmal megszűnt.)

Magyar Nemzet. Felelős szerk. tul. Lándor Tivadar; h. sz. dr. Mikes Lajos. Nyom. «Athenaeum». XXIX. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Magyarország. Főszerk. Holló Lajos; felelős szerk. dr. Lovász Márton. Nyom. «Globus». XVII. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Magyar Szó. X. évf. (L. a XI. csoportban.)

Népszava. Felelős szerk. Garami Ernő. Kiadja a M.-orsz. Szociáldemokrata Párt. Nyom. «Világosság». XXXVIII. évf. Évi ára 19 K 20 f, száma 6 f.

Pesti Hirlap. Felelős szerk. dr. Légrády Imre. Tul. nyom. Légrády Testv. XXXII. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Pesti Napló. Főszerk. Surányi József. Felelős szerk. Mester Sándor. Tul. saját r.-t. Nyom. «Globus». LXI. évf. vi ára 28 K, száma 10 f.

Politikai Hetiszemle. Felelős szerk. tul. Székely Sámuel. Nyom. Révai és Salamon. XVIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Új Hírek. Felelős szerk. Atzél Endre, helyettes szerk. dr. Vécsey Marcell. Nyom. «A Nap» nyom. IX. évf. Havi ára 60 f, vidéken 1 K 20 f; száma 2 f.

Új Lap. Felelős szerk. Hivatal József. Kiadja saját r.-t. Nyom. Hazai Hirlapkiadó R.-T., majd a «Stephanum». IX. évf. Negyedévi ára 4 K, csak vasárnapi számra az előfizetés évi ára 4 K. Száma 2 f, vasárn. 4 f.

Világ. Felelős szerk. «Yartin» Józ. Nyom. «Globus» r.-t. I. évf. Évi ára 24 K, száma 10 f.

VIDÉKEN.

Abauj-Kassai Közlöny. (Kassa.) Főszerk. Stekker Károly; felelős szerk. Lekly Gyula; szerk. Herbolt Ferencz. Kiadótul. nyomtató Vitéz A. utóda. XXXIX. évf. Évi ára helyben 14 K, vidéken 20 K, száma 4 f.

Alföldi Ellenzék. (Szentés.) Főszerk. tul. Vajda Ernő; felelős szerk. dr. Vajda Antal. X. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Alföldi Híradó. (Kecskemét.) Fel. szerk. dálnoki Kovács Jenő. Tul. ny. Első Nagyalföldi Ny. és Hirlapkiadó Vállalat. (Decz. 16. óta új czíme:)

Alföldi Híradó. Kecskeméti Népi-újság. Felelős szerk. Szabó Jenő. Tul. Gold Sámuel. Nyom. Első Nagyalföldi Hirlapkiadó és Nyomda-Vállalat. (?) évf. vi ára 16 K, száma 4 f.

Arad és Vidéke. Felelős szerk. Szűdy Elemér. Tul. ny. Kalmár Nándor és tsai. XXX. évf. Évi ára 24 K, vidéken 28 K.

Aradi Esti Ujság. Szerk. Horovitz Gusztáv. Nyom. Aradi ny. r. t. I. évf. (A 30. számmal megszűnt.)

Aradi Közlöny. Főszerk. Stauber József; felelős szerk. Bolgár Lajos. Tul. ny. Aradi ny. r. t. XXV. évf. Évi ára 28 K, vidéken 24 K.

Bajai Független Ujság. Felelős szerk. tul. dr. Valentin Emil; szerk. Wagner Antal. Nyom. Nánay Lajos. X. évf. Évi ára 10 K, vidéken 16 K, száma 4 f.

Bácskai Hirlap. (Szabadka.) Főszerk. dr. Balogh Ernő; felelős szerk. Braun Henrik. Tul. ny. Krausz és Fischer. XIV. évf. (A 73. számmal megszűnt.)

Bácskai Napló. (Szabadka.) Fel. szerk. dr. Veréb Gyula. Tul. ny. «Szt. Antal» irod. váll. m. sz. IV. évf. Negyedévi ára 1 K 80 f, vidéken 3 K 60 f, száma 2 f.

Bácsmegyei Napló. (Szabadka.) Főszerk. dr. Fischer Jákó; felelős szerk. Fenyves Ferencz. Tul. Heumann Mór és a ny. «Hungaria». VII. évf. Negyedévi ára 2 K 40 f, száma 2 f, vasárnap 4 f.

Brassói Lapok. Felelős szerk. dr. Weisz Ignác. Nyom. saját ny. XVI. évf. Évi ára 20 K, száma 8 f.

Debreczen. Felelős szerk. dr. Gál

Összesen: 27.

secondo

Zoltán, utóbb Simon István. Ny. a város ny., majd Horovitz Zsigmond. XLII. évf. Évi ára 12 K, vidéken 18 K, száma 4 f.

Debreczeni Független Ujság. Felelős szerk. Hegedüs Lóránt. Tul. ny. Hoffmann és Kronovitz. VIII. évf. Negyedévi ára 3 K, vidéken 4 K 50 f.

Délmagyarország. (Szeged.) Felelős szerk. Róna Lajos. Tul. ny. saját váll. I. évf. Évi ára 24 K, vidéken 28 K, száma 10 f.

Délmagyarországi Közlöny. (Temesvár.) Szerk. tul. Lendvai Miklós. Nyom. Csendes Jakab. XXXIX. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Délvidéki Ujság. (Nagybecskerek.) Felelős szerk. dr. Várady Imre. Tul. ny. «Libertas» ny. r.-t. V. évfolyam. Napilap volt, június 7. óta hetilap (*l. a II. csoportban.*)

Egri Ujság. Főszerk. dr. Setét Sándor; felelős szerk. Damó Oszkár. Tul. Dobó István Nyomda-R.-T. XVIII. évf. Évi ára 12 K, vidéken 16 K, száma 4 f.

Ellenzék. (Kolozsvár.) Sz. tul. ny. Magyar Mihály. XXXI. évf. Évi ára 32 K, száma 10 f.

Előre. (Kolozsvár.) Felelős szerk. dr. P. Jánosy Béla. Saját ny. V. évf. (A 175. számmal megszűnt.)

Erdélyi Ujság. (Kolozsvár.) Felelős szerk. Herczeg Jenő. Tul. Péchy Pál. Ny. saját váll. III. évf. Évi ára 14 K 40 f, havi ára 2 K.

Esti Hirlap. (Debreczen.) Felelős szerk. dr. Lukács Béla. Nyom. Horovitz Zsigmond. III. évf. Évi ára 10 K, vidéken 16 K, száma 4 f.

Ébredés. (Székesfehérvár.) Felelős szerk. dr. Steiner Jákó, utóbb Kabos Jenő; főszerk. tul. Steiner. Nyom. Weinberger D., utóbb Eisler Adolf. I. évf. (A 30. számmal megszűnt.)

Fejérmegyei és Székesfejérvári Független Ujság. Felelős szerk. Szölösy Ferencz; társszerk. dr. Holly Géza. Tul. a Fejérm. és Székesf. Függ. és 48-as Párt. Nyom. Eisler A. I. évf. Évi ára 7 K 20 f, vidéken havi 60 fillérrel több, száma 2 f.

Felsőmagyarország. KassaiNapló. Felelős szerk. Morvai Sámuel. Tul. ny. «Felsőmagy. ny.» XXVI. évf. Évi ára 20 K, száma 6 f.

Fiumei Estilap. Felelős szerk.

tul. dr. Brájjer Lajos. Nyom. Kereskedelmi Ny. R.-T. III. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, száma 6 f.

Friss Hírek. (Szeged.) Fel szerk. Nagy Béla, utóbb Hollósi Ödön. Nyom. Endrényi Imre. II. évf. Negyedévi ára 2 K, vidéken 3 K 50 f, száma 2 f.

Függetlenség. (Arad.) Fel. szerk. Zima Tibor. Tul. ny. Zlinszky István és tsa. IX. évf. Évi ára 24 K, vidéken 28 K, száma 10 f.

Független Székesfehérvári Ujság. Felelős szerk. Kálmán Pál. Tul. ny. Eisler Adolf. I. évf. (A 68. számmal megszűnt.)

Független Ujság. (Temesvár.) Felelős szerk. tul. ifj. Vad Ferencz. Nyom. Délmagy. Kny. III. évf. (A 96. sz. óta czíme: **Polgári Ujság.**)

Győri Friss Ujság. Felelős szerk. tul. Feledi Károly. Nyom. «Mercur», utóbb (Czell-Dömölk:) Dinkgreve Nándor. XI. évfolyam Évi ára 20 K, száma 2 f.

Győri Hirlap. Győri Közlöny. Felelős szerk. Révész Sándor. Tul. ny. «Pannonia». LIV. évf. Évi ára 24 K, száma 8 f. — Időnkénti melléklet: **Krajczáros Ujság, Győri Napló.**

Győri Ujság. Fel. szerk. dr. Lurja Aladár. Tul. ny. saját váll., utóbb nyom. Nitsmann József. III. évf. Évi ára 12 K, vidéken 16 K, száma 2 f; vasárnap 4 f.

Kaposvári Hirlap. Felelős szerk. Schröder Béla. Tul. ny. Szabó Lipót. II. évf. (A 47. számmal megszűnt.)

Kassai Hirlap. Felelős szerk. tul. ny. László Béla. VII. évf. (A 226. számmal megszűnt.)

Kassai Ujság. Felelős szerk. Barta Lajos. Kiadja saját váll. Nyom. Wlaszkovits Testv. I. évf. Évi ára 12 K, vidéken 16 K, száma 4 f.

Kecskeméti Lapok. Kecskeméti Friss Ujság. Felelős szerk. Hollósy János. Tul. «Első kecsk. hirlapok. és ny. r.-t.» XLIII. évf. Félévi ára 4 K, vidéken 7 K, száma 2 f.

Kecskeméti Ujság. Főszerk. dr. Huszár Dezső; felelős szerk. dr. Réti Gyula. Nyom. «Első kecskeméti hirlapkiadó és ny. r.-t.», majd Fischl Dávid és végül saját ny. III. évf. Évi ára 8 K, vidéken 14 K, száma 2 f.

Kolozsvári Hirlap. Kolozsv. Friss Ujság. Felelős szerk. dr. Nadányi

Emil. Nyom. Ujhelyi és Boros. XI. évf. Évi ára 14 K, száma 4 f.

Makói Független Ujság. Felelős szerk. dr. Kiss Pál. Nyom. ifj. Gaál László. I. évf. Évi ára 7 K, száma 2 f.

Makói Ujság. Felelős szerk. dr. Kiss Pál, majd Katona Imre. Nyom. Kovács Antal. VII. évf. Félévre 3 K, 50 f, vidéken 7 K, száma 2 f.

Miskolcz. Főszerk. dr. Nagy Péter; felelős szerk. dr. Dévényi Miklós; társszerk. dr. Kovács József. Nyom. Klein és Ludvig. I. évf. Évi ára 20 K, száma 8 f.

Miskolczi Napló. Főszerk. dr. Hebrony József; felelős szerk. Huberth János; h. szerk. Fehér Ödön. Nyom. Klein és Ludvig. X. évf. Évi ára 16 K, vidéken 20 K, száma 6 f.

Mosonvármegye. Magyaróvári Hirlap.¹ Felelős szerk. Ruffl Andor. Nyom. Ligeti István. VIII. évf. Csütört., vas. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Nagyvárad. Felelős szerk. Marton Manó. Tul. Nagyv. Hirlapkiadó R.-T. Saját nyom. XL. évf. Évi ára 24 K, postán 28 K; száma 10 f.

Nagyvárad Friss Ujság. Felelős szerk. dr. Halász Lajos. Tul. nyom. Boros Jenő.

Nagyvárad Napló. Felelős szerk. Hegedűs Nándor. Tul. Fehér Dezsőné. Nyom. Boros Jenő, utóbb Sonnenfeld Adolf. XIII. évf. Évi ára 24 K, vidékre 28 K; száma 10 f.

Napló. (Kassa.) Felelős szerk. tul. Murányi József. Nyom. Vitéz A. ut. VI. évf. Évi ára 14 K, vidékre 20 K; száma 4 f.

48-as Szabolcsi Hirlap. (Nyíregyháza.) Felelős szerk. Inczédy Lajos. Tul. a megyei függ. párt. Nyom. Jóba Elek. I. évf. (A 69. számmal megszünt.)

Nemzetőr. (Sopron.) Felelős szerk. dr. Meisner Ernő. Tul. Berecz bel. Nyom. Nyugatmagyarországi «Petőfi» Kvny. R.-T.; utóbb Klaber Testv. XLII. évf. (A 214. számmal megszünt.)

Nyugatmagyarországi Híradó. (Pozsony.) Felelős szerk. Arkauer István. Tul. dr. Vutkovich Ödön. Nyom. Angermayer Károly. XXIII. évf. Évi ára 24 K, száma 10 f.

Nyugatmagyarországi Napló.

¹ Május 15. előtt nem politikai.

(Nyitra.) Felelős szerk. Nagy Endre. Tul. nyom. «Hermes». I. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Pécsi Közlöny. Főszerk. dr. Egrý Béla, felelős szerk. Dömel Anzelm. Nyom. Madarász Béla. XVIII. évf. Évi ára 24 K, száma 10 f.

Pécsi Napló. Felelős szerk. Lenkei Lajos. Tul. ? Nyom. ? XIX. évf. Évi ára 24 K, száma 10 f.

Pécsi Uj Lap. (A budapesti Uj Lap mell.) Fel. szerk. Müller Károly. Nyom. Püspöki Kvny. IV. évf. Havi ára 1 K.

Polgári Ujság. (a 96. sz. előtt: **Független Ujság.**) (Temesvár.) Felelős szerk. Orich Győző. Nyom. «Délmagy. Kvny.», majd a «Temesvarer Zeitung» nyom. III. évf. (A 197. számmal megszünt.)

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) az Orsz. Ellenőr mell. Lásd a XI. csoportot.

Somogyi Hirlap. (Kaposvár.) Szerk. t. ny. Gerő Zsigmond. VII. évf. (A 2. számmal megszünt.)

Somogyi Napló. (Kaposvár.) Felelős szerk. Göndör Ferenc. Tul. a szerk. Nyom. Fenyvesi és Kéthelyi. I. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Somogyvármegye. (Kaposvár.) Felelős szerk. Salgó Sándor, társ szerk. Göndör Ferenc. Tul. ny. «Somogyvármegye» ny. r. t. VI. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Soproni Napló. Felelős szerk. Röttig Odo, utóbb Ámon Vilmos, társ. szerk. R. O. Tul. nyom. Röttig Gusztáv és Fia. XIV. évf. Évi ára 20 K.

Szabadság. (Nagyvárad.) Felelős szerk. Szirmay Ödön. Főszerk. tul. ny. Laszky Armin. XXXVII. évf. Évi 24 K, vidékre 28 K, száma 10 f.

Szabolcsvármegye. (Nyíregyháza.) Felelős szerk. Dr. Friedmann Ernő. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Borbély Sámuel. IV. évf. Félévi ára 6 K, vid. 9 K, száma 4 f.

Szamos. (Szatmár.) Felelős szerk. Dénes Sándor. Nyom. «Szabadsajtó». XLII. évf. Évi ára 12 K, vid. 16 K, száma 4 f.

Szeged és Vidéke. Felelős szerk. Balassa József. Tul. «Dugonics» ny. r.-t. IX. évf. Évi ára 12 K, vid. 18 K, száma 4 f.

Szegedi Friss Ujság. Felelős szerk. Ujlaki Antal. Tul. ny. Endrényi Lajos XI. évf. Félévi ára 4 K, vid. 7 K, száma 2 f.

Szegedi Híradó. Felelős szerk. Palócz László. Tul. ny. Endrényi Imre. LIII. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Szegedi Napló. Felelős szerk. Vass Géza. Tul. ny. Engel Lajos. XXXIII. évf. Évi 28 K, száma 10 f.

Székesfehérvári Friss Ujság. Felelős szerk. Olasz Pál, otóbb Kelemen Béla, majd a tul. Fodor Gyula. Nyom. Csitári K. és Tsa. XII. évf. Havi ára 60 f, vid. 1 K 20 f, száma 2 f. Megj. vas. és ünn. Ára 4 f.

Temesvári Híradó. Felelős szerk. Paál Aladár. Kiadja saját váll. Nyom. Csendes Jakab. I. évf. (A 97. számmal megszűnt.)

Temesvári Hírlap. Felelős szerk. tul. Pogány Mihály. Nyom. Csanádegyházm. kny. VIII. évf. (A 145. számmal megszűnt.)

Temesvári Ujság. Felelős szerk. Schweiger Béla. Kiadó tul. Kartjé Mihály = «Unio» ny. II. évf. negyedei ára 5 K 10 f, vid. 6 K, száma 2 f.

Tiszántúl. (Nagyvárad.) Felelős szerk. dr. Vucskovics Gyula. Nyom. «Szent László» Ny. R.-T. XVI. évf. Évi ára 16 K, házhoz hordva 20 K, vid. 24 K, száma 8 f.

Torontál. (Nagybeskerek.) Felelős szerk. Somfai János. Tul. ny. Pleitz Ferencz Pál. XXXIX. évf. Évi ára 24 K, száma 8 f.

Ujság. (Kolozsvár.) Felelős szerk. tul. ny. Gombos Ferencz. XII. évf. Évi ára 14 K 40 f, vid. 24 K; száma 4 f. vid. 6 f.

Ujság. (Szolnok.) Főszerk. dr. Hunyor István. felelős szerk. Varga János. Tul. ny. Róth Dezső. I. évf. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Vas megyei Független Hírlap. (Szombathely.) Felelős szerk. Palatinus József. Tul. a «Vasvárm.» ny. V. évf. Évi ára 12 K, vid. 14 K, 40 f; száma 2 f.

Vas megyei Napló. Szombathelyi Friss Ujság. Főszerk. tul. Breitfeld Dezső, felelős szerk. Hevessi Jenő. Nyom. Seiler Henrik Ut. X. évf. Évi ára 10 K, vid. 14 K; tan., jegyz. engedménnyel.

Vasvármegye. (Szombathely.) Felelős szerk. tul. Lingauer Albin, h. szerk. Halász József. Saját ny. XLIII. évf. Évi ára 24 K, eseti. kedvezm. 18 K, száma 10 f.

Vásárhely és Vidéke. (Hódmezővásárhely.) Felelős szerk. Bibó Lajos. Tul. ny. saját váll. XXVIII. évf. Évi ára 8 K, vid. 14 K, száma 2 K.

Vásárhelyi Reggeli Ujság. (Hódmezővásárhely.) Felelős szerk. Graváts Ferencz. Tul. Kun Béla. Nyom. saját ny. VI. évf. Évi ára 8 K, vid. 16 K, száma 2 f.

Zala. (Nagykanizsa.) Főszerk. Szalay Sándor, felelős szerk. Nagy Samu. Tul. ny. Fischel Fülöp Fia. XXXVII. évf. Évi ára 14 K, vid. 18 K, száma 6 f.

Összesen : 80.

II. Politikai hetilapok.

BUDAPESTEN.

A Hét. Szerk. tul. Kiss József. Nyom. «Athenaeum» r. t. XXI. évf. Megjelenik vasárnap. Évi ára 20 K, száma 40 f.

A Munkaadó. Felelős szerk. Edvi Illés László. Tul. a Magy. Építőiparosok Orsz. Szövetsége. Nyom. «Pallas» r. t. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára tagoknak 4 K, másnak 8 K, száma 20 f.

A Nép Zászlója. Felelős szerk. Seffer László. Tul. Lukáts Gyula örökösei. Nyom. «Pallas» r. t. XXV. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Az Idő. Felelős szerk. tul. Péterfi Gyula. Nyom. «Thalia», utóbb «Magyarország». III. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Bácsmegye. (Budapest—Zombor, Ujvidék, Szabadka.) Felelős szerk. Latinovits Pál. Nyom. (Székesfehérvár:) Szammer Imre. XI. évf. Megj. pént. Évi ára 12 K.

Biztosítási és Közgazdasági Lapok. Felelős szerk. dr. Hermán Ferencz. Nyom. (Monor:) Monori községi ny. XVI. évf. Félhavi. Évi ára 20 K.

Egyenlőség. Fel. szerk. Szabolcsi Miksa. Nyom. Elek Lipót. XXIX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 18 K, száma 40 f.

Földnépe. Felelős szerk. Boros B.

Mihály. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. (Czepléd.) Sárk Gyula. III. évf. Megj. szomb. (A 6. számmal megszűnt.)

Függetlenség. Felelős szerk. dr. Pilisy István. Nyom. «Pátria» r. t. I. évf. Hetilap. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Hétfői Hirmondó. Felelős szerk. Szilágyi László. Tul. özv. Lóránt Dezsóné. Nyom. Márkus Samu. V. évf. (A 49. számmal megszűnt.)

Hétfői Lapok. Felelős szerk. dr. Guthi Soma. Kiadja saját váll. Nyom. «A Nap» ny. III. évf. Évi ára 12 K, száma 4 f.

Hétfői Posta. Szerk. dr. Szanádi Ignác. Tul. ny. «Globus» II. évf. (A 18. számmal megszűnt.)

Igaz Szó. Főszerk. dr. Lakatos Géza: felelős szerk. Szalánczy Andor. Kiadja a Keresztény Szociális Szöv. Nyom. «Stephaneum». VII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Képes Néplap és Politikai Hirdető. Felelős szerk. Molecz Károly. Tul. ny. «Franklin-Társulat». XXXVIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K 80 f. **Világkrónika** cz. melléklapjával 8 K.

Kőbányai Hírek. Felelős szerk. dr. Schön Lajos. Nyom. Első Kőb. Könyvnyomda. I. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Közlekedés és Közgazdaság. Sz. tul. dr. Bischitz Béla. Nyom. «Uránia». III. é. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Magyar Lobogó. Szerk. Ágh Endre. Tul. Herczegh Sándor. Nyom. «Globus». VI. évf. Megjelenik vasárn. Évi ára 5 K.

Magyar Pénzügy. Felelős szerk. Kormos Alfréd. Tul. «Apollo» irod. és ny. r.-t. Nyom. Fővárosi Ny. R.-T. XXX. évf. Megj. csüt. Évi ára 24 K. Mellékl. **Hiteles Sorsolási Értesítő.**

Magyar Polgár. Választási Ujság. Szerk. Nagy (Grosz) Dezső. Kiadja saját váll. Nyom. «Haladás». Külön kiadásban minden képv.-vál. kerület számára. I. évf. (A mutatóvány-számmal megszűnt.)

Magyar Székesfőváros. Felelős szerk. dr. Bartha Sándor. Nyom. «Express» kny. XIII. évf. (Januárban megszűnt.)

Nagy-Magyarország. Magyar Néplap. Szerk. tul. Buday Aladár és Szendrey Mihály. Nyom. «Pázmá-

neum». XIX. (= II.) évf. Megj. pént. É i ára 6 K. Amerikába 9 K. — **Mell. Családi Kör.**

Nemzeti Állam. Felelős szerk. Tali Ferencz. Nyom. «Pátria». V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 5 K, száma 4 f.

Nemzeti Hirlap. Felelős szerk. Farkas Emőd. Tul. ny. Rózsa Kálmán és neje. XXVI. évf. Megj. csüt., vas. Évi ára 12 K.

Nemzeti Iskola. Felelős szerk. Bartha Pál. Tul. ny. Markovits és Garai. XVII. évf. Megj. szomb. Évi ára 12 K.

Nemzetőr. (A Közbiztonság melléklete.) Felelős szerk. Mezei Sándor.

Népújság. Felelős szerk. Huszár Károly. Tul. Molnár János. Nyom. «Stephaneum». XII. évf. Megj. szomb. Évi ára 3 K 60 f., száma 8 f.

Országos Néplap. Az Orsz. M. Kisbirtokos- és Kisiparos-Szövets. hiv. polit. Közlönye. (Bpest—Bonyhád.) Felelős főszerk. Betnár Béla. Nyom. (Bonyhád:) «Hirlapnyomda». V. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K.

Pesti Futár. Szerk. Nádas Sándor. Nyom. Bartmann Ignác, majd Viola és Geist. III. évf. Megj. het. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Radikális 48. Felelős szerk. Horváth Jenő. Nyom. «Pallas». IV. évf. Havonta egy-két szám. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Renaissance. Felelős szerk. Zigány Árpád. Kiadja saját váll. Nyom. Márkus Samu. I. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K, száma 1 K.

Szabadság. A Hazafias Alapon Szerv. Munkásegyletek Szövetségének hiv. lapja. Felelős szerk. Szikora Zoltán. Kiadja a Szöv. Ny. (Arad:) Kalmár Nándor és Tsai. XV. évf. Megj. szomb. (A 42. számmal megszűnt.)

Úttörő. Felelős szerk. tul. Fényes Samu. Nyom. «Világosság». 1910/11. III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K, száma 30 f.

Vasútpolitikai Közlöny.¹ Felelős szerk. Turtsányi Pál. Tul. Popovits Mihály. Nyom. «Thália». I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Világsszabadság. Felelős szerk.

¹ Előbb nem politikai volt.

*T. Politikai Hírlapunk
(Egyesre a I. évf. 1. sz. 1. sz.)*

Csizmadia Sándor. Kiadja a földműv. munkások orsz. bizotts. Nyom. «Világosság». VIII. évf. Megj. másodszer. Évi ára 5 K 20 f., száma 10 f.

Zólyomvármegyei Hirlap. (Zólyom.) Felelős szerk. Koresek Pál. Tul. ny. Nádassy Ferenczné. XXIV. évf. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Zombor és Vidéke. Szerk. Kemény János, fel. a tul. ny. Oblát Károly. XXIX. évf. Megj. csüt., vas. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Összesen : 36.

VIDÉKEN.

Alföldi Hirlap. (Mindszent.) Szerkesztő tul. Diamant Manó. Nyom. (Szentés:) Kálmán-ny. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

A Munka. (Máramarosziget.) Felelős szerk. dr. Gruber József. Tul. ny. Berger Miksa. I. évf. Megj. kedd. (A 11. számmal megszünt.)

Aradi Hétfői Ujság. Nyom. dr. Krenner Zoltán. Tul. Pichler Sándor. Nyom. Aradi ny. r. t. I. évf. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Aranyosvidék. (Torda.) Felelős szerk. Boross Elek, utóbb dr. Fried Farkas. Tul. Nagy Albert és a nyom. Füssy József. XX. évf. Hetilap. Évi ára 8 K, a **Vármegyei Közlöny** hiv. melléklettel 10 K, száma 16 f.

Árvamegyei Hirlap. (Alsókubin.) Szerk. Kubinyi Tibor. Tul. Szontagh Álmós. Nyom. Trnkoczy József. XXIII. évf. Hetilap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Bajai Hirlap. Felelős szerk. dr. Lemberger Ármin. Tul. nyom. Kollár A. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Balatonvidék. (Keszthely.) Felelős szerk. dr. Bozzay József. Tul. Bontz József. Nyom. Sujánszky József. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Bars. (Léva.) Szerk. Holló Sándor. Tul. nyom. Nyitrai és Tsa. XXX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Bácska. (Zombor.) Szerk. Bittermann Sándor. Tul. Bittermann Nándor. Nyom. Bittermann N. és fia. XXXIII. évf. Megj. kedd és pént. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Bácsmegyei Függetlenség. (Zom-

bor.) Felelős szerk. dr. Mayer Sándor. Tul. a Zombori Függetl. Párt. Nyom. Bittermann Nándor és fia, utóbb Kollár József. VI. évf. Megj. vasárn. és csüt. Évi ára 10 K, tanítóknak 8 K, száma 10 f.

Beregvármegye. (Beregszász.) Felelős szerk. dr. Szegedi Miklós. Kiadó Engel Jenő. Nyom. «Szabadság.» I. évf. Hetilap. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Besztercebányai Hirlap. Felelős szerk. dr. Ammann Arnold. Kiadja a Nemz. Munkapárt. Nyom. Machold F. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Besztercze. Szerk. tul. dr. Benedek Aladár. Nyom. Botscher Tivadar. XVII. évf. Megj. szerd. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Békéscsaba és Vidéke. Főszerk. dr. Tarján Tibor; felelős szerk. Bihari Sándor, aug. óta dr. Sailer Vilmos. Tul. nyom. Tevan Adolf. II. évf. Megj. csüt. és vasárn., aug. óta csak vasárn. II. évf. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Békésmegyei Függetlenség. (B.-Csaba.) Főszerk. dr. Pándy István; felelős szerk. dr. Rell Lajos. Kiadó dr. Ursziny János. Nyom. saját ny. VII. évf. Megj. szerd., vasárn. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Békésmegyei Közlöny. (B.-Csaba.) Főszerk. dr. Láng Frigyes; felelős szerk. Gulyás József. Tul. nyom. Szihelszky József «Corvina» ny. XXXVII. évf. Megj. vasárn., csüt. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Békésvármegye. (Tavalyi címe: **Bvmegyei Ellenzék.**) (B.-Csaba.) Főszerk. Tábit Mihály; felelős szerk. dr. Simonka Gy. Nyom. (Gyula:) «Corvina.» III. évf. (A 2. számmal megszünt.)

Békésvármegyei Ellenőr. (Gyula.) Felelős szerk. dr. Simonka György. Nyom. (B.-Csaba.) Tevan Adolf. I. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Békésvármegyei Ellenzék. (NB. a **Békésmegyei Ellenzék** és a **Békésvármegye** folytatása.) (Orosháza.) Felelős szerk. dr. Vangel Tibor. Tul. dr. Bikádi Antal. Nyom. Demártsik Ferencz. III. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Buziásfürdői Közlöny. Felelős szerk. tul. Scholtz Endre. Nyom. ifj. Brach József X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Ceglédi Ujság. Felelős szerk. S. Nagy Lajos. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Nagy Elek. XX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 15 f.

Csángó Ujság. (Hosszúfalu.) Felelős szerk. dr. Kozma Miklós. Nyom. Jancsó János. IV. évf. Megj. szerd., szomb. (A 17. számmal megszűnt.)

Csiki Lapok. (Csikszereda.) Főszerk. dr. Fejér Antal; felelős szerk. dr. Elthes Gyula. Nyom. Szvoboda József. XXII. évf. Megj. szerd. Évi ára 8 K, külf. 12 K.

Csikvármegye. (Gyergyószentmiklós.) Szerkesztő tul. Vákár P. Arthur. Nyom. saját «Kossuth»-ny. VI. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 16 K, tanítóknak, segédlel. 14 K.

Délsomogy. (Szigetvár.) Felelős szerk. Bárvarth Gyula. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. Kozáry Ede. XI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Délvidéki Ujság. (Nagybecskerek.) Felelős szerk. tul. Kanizsa Ármin. Nyom. «Libertas»-ny. r. t. V. évf. Jún. 7 óta hetilap, (napilap volt, *l. az I. csoportban.*) száma 6 f.

Délvidéki Ujság. (Ujvidék.) Szerkesztő a keresztény társadalomtudományi liceum. Nyom. Fuchs E. és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 4 f.

Déva és Vidéke. Felelős szerk. dr. Tassy B. László: társszerk. Pártos Szilárd. Tul. nyom. Laufer Vilmos. XVIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Dunántúli Hírlap. (Győr.) Szerkesztő Bihar Jenő. Tul. nyom. Győregyházmegye könyvsajtója. XVIII. évf. Megj. kedd, csüt., vasárn. Évi ára 12 K, száma 8 vagy 16 f.

Eger. Felelős szerk. Breznay Imre. Tul. az érseki lyceumi ny. XXXIII. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Egri Híradó. Felelős szerk. dr. Csutorás László. Tul. a lyceumi ny. XVIII. évf. Megj. kedd, szomb. (A 44. számmal megszűnt.)

Ellenzék. (Miskolcz.) Felelős szerk. Sassy Csaba. Tul. Szelényi Lajos.

Nyom. Szelényi és Tsa. IX. évf. Megj. kedd, csüt., szomb. Évi ára 10 K, vid. 12 K, száma 8 f.

Ellenzéki Hírlap. (Ujpest.) Kiadja az Ujp. Függetlenségi Párt. Szerk. nyom. Vágner Jenő. VII. évf. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Erdővidéki Hírlap. (Barót.) Főszerk. dr. Ferenczy Géza; felelős szerk. Hoffmann Géza. Tul. nyom. Nagy József. II. évf. Megj. csüt. (A 16. számmal megszűnt.)

Esztergom. Alapította dr. Prohászka Ottokár. Főszerk. Pauer Károly; felelős szerk. Dvihalj Géza. Nyom. Buzárovits Gusztáv. XV. évf. Évi ára 10 K, száma 16 f.

Érsekújvár és Vidéke. Felelős szerk. Vadász Ferencz. Nyom. Winter Zsigmond és Fia. XXIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Északkelet.¹ (Szatmárnémeti.) Felelős szerk. Bartha József, utóbb dr. Veréczy Ernő. Tul. Északkeleti Kny. II. évf. Évi ára 4 K, száma 10 f.

Északkeleti Ujság. (Nagykároly.) Felelős szerk. dr. nemesóthi Szabó Albert; szerk. Suták István, Csáky Gusztáv. Tul. «Kölcey»-ny. r. t. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, tanítóknak 5 K.

Fehérgyarmati Hírlap.¹ Felelős szerk. tul. dr. Magyarádi Boross Lajos. Nyom. «Kossuth»-ny. II. évf. Megj. pént. Évi ára 8 K.

Fejérmegyei Napló. Felelős szerk. Bilkei Ferencz. Nyom. Egyházmegyei Ny. XVII. évf. Megj. kedd, csütört., szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Felsőmagyarországi Hírlap. (Sátoraljaújhely.) Felelős szerk. Matolay Etele. Tul. nyom. Landesmann Miksa és Tsa. XIII. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Felső Torontáli Közlöny. (Nagykikinda.) Felelős szerk. dr. Türk Marcell. Tul. ny. Sonderling Károly. I. évf. Megj. csüt. vas. Évi ára 10 K, száma 12 f.

Felső-Zemplén. (Nagyimihály.) Felelős szerk. dr. Kállai József. Tul. ny. Landesmann. XV. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Felvidéki Híradó. (Turócszentmárton.) Felelős szerk. Dugovich

¹ Előbb nem polit. volt.

Titusz; helyettes szerk. Boldizsár Boldizsár. Tul. Moskóci Ferenczné «Magyar Nyomda»-ja. XXIX. évf. Hetilap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Felvidéki Magyarság. (Ruttká.) Szerkesztő tul. Kövessi Lajos; fő-szerk. Gerő Henrik. Nyom. saját ny. V. évf. Megj. vasárn. (A 17. számmal megszűnt.)

Félegyházi Hírlap, egyesült Félégyházi Híradó.¹ Szerkesztő tul. nyom. Vesszősi József. XXVIII.—XVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Figyelő. (Besztercebánya.) Felelős szerk. dr. Petrogalli Oszkár. Tul. Schweng Lajos. Nyom. «Hungária.» VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 24 f.

Földmivelő. (Békéscsaba.) Lapvezér Békési Mátyás. Kiadja az Orsz. Földmivelő-Párt. Nyom. «Függetlenség» ny. VII. évf. (A 2. számmal megszűnt.)

Független Hajdúság. (Hajdúszoboszló.) Főszerk. dr. Justh János; felelős szerk. Bor János. Kiadja a Függetlenségi 48-as Kossuth-Kör, utóbb a felelős szerk. Nyom. Plón Gyula. IX. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Függetlenség. (Szabadka.) Felelős szerk. Szeifert Ernő. Nyom. Horváth István. I. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 8 K, száma 2 f.

Független Székelység. (Sepsiszentgyörgy.) Felelős szerk. Móritz István. Tul. Bay István. Nyom. «Kossuth»-ny. r. t. V. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 12 K, száma 8 f.

Gömöri Hírlap. (Rimaszombat.) Szerkesztő tul. nyom. Náray J. Albert. XXII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, lelkészek, tanítók, közs. előlj. 4 K, száma 12 f.

Gyergyó. (Gy.-Szt.-Miklós.) Felelős szerk. Benke Antal. Tul. nyom. Sándory Mihály. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Gyöngyösi Lapok.¹ Szerkesztő tul. Székely Jenő. Nyom. «Hungária.» XXXII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Gyöngyösi Ujság.¹ Felelős szerk. dr. Székely Ödön. Tul. özv. Dudás

Adolfné. Nyom. «Hungária», utóbb Herzog Ernő Armin. XIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 30 f.

Gyulafehérvári Hírlap. Felelős szerk. dr. Friedmann Gyula. Tul. nyom. Papp György. XXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Hajdúnánási Ujság. Felelős szerk. dr. Berencsy János, utóbb Váczy József. Tul. nyom. Horovitz J. Gyula. IV. évf. Megj. csüt. Évi ára 6 K, vid. 8 K, száma 8 f.

Határőr, egyesülve a Pancsovai Ujsággal. Szerkesztő tul. nyom. Wittigschlager Lajos. XIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, vid. 11 K, száma 20 f.

Határőr. (Ujvidék.) Szerk. Zambauer Ágost. Tul. Balla Árpád, utóbb az Ujv. Füg. és 48-as Párt. Nyom. Hirschenhauser Benő, majd «Nato-sevity» r. t., utóbb Friedmann Sándor. VI. évf. Megj. csüt., vas. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Hétfői Ujság. (Miskolc.) Felelős szerk. Földes Gusztáv. Nyom. Szelenyi és Tsa. III. évf. (A 14. sz. után Miskolczi Ujság.)

Heti Szemle. (Szatmár.) Felelős szerk. Báthory Endre. Tul. nyom. »Pázmánysajtó.« XIX. évf. Megj. szerd. Évi ára 6 K, tanítók s kézműip. 4 K, száma 20 f.

Hevesvármegyei Hírlap. (Eger.) Főszerk. Babocsay Sándor; felelős szerk. dr. Pásztor Bertalan. Tul. nyom. Egri Ny. R.-T. XVIII. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Hódmezővásárhely. Szerkesztőtul. nyom. Roth Antal. XL. évf. Megj. kedd, pént., vasárn. Évi ára 3 K 20 f, vid. 6 K 40 f, száma 2 f.

Hunyadvármegye. (Déva.) Szerkesztő B. Szabó István, dr. Füssy B. László. Nyom. Hirsch Adolf. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, vid. 10 K.

Jász-nagykunszolnokmegyei Független Hírlap. (Szolnok.) Főszerk. tul. dr. Mandel Sándor; felelős szerk. dr. Kun Andor. Nyom. Bakos István. VIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K.

Jász-Nagykun-Szolnokmegyei Lapok. (Szolnok.) Felelős szerk. tul. Vezéry Ödön. Nyom. Czobor és Weisz. XXI. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 12 K, száma 20 f.

¹ Előbb nem polit. volt.

Kalocsai Néplap. Felelős szerk. Kőszeghy Mihály. Tul. az alapítók. Nyom. Jurcsó Antal. XXXIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K, száma 10 f.

Karcagi Hirlap. Felelős szerk. Csokai Mihály. Nyom. (Kisujszállás) Platz Ferencz. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Kelet Népe. Felelős szerk. dr. Halmay Elemér. Nyom. «Pallas», utóbb Lengyel Lipót. II. évf. Félhavi. (A 16. számmal megszűnt.)

Kisujszállás és Vidéke. Felelős szerk. tul. nyom. Szekeres József. XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Komáromi Hirlap. Főszerk. dr. Szabó Kálmán; felelős szerk. Berinkey Bálint. Nyom. Szénássy és Sipos. XI. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 8 K, vid. 10 K, száma vasárn. 12 f, csüt. 6 f.

Komáromi Lapok.¹ Felelős szerk. Fülöp Zsigmond. Nyom. Spitzer Sándor. XXXI. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 10 K, száma szerd. 10 f, szomb. 20 f.

Közélet. (Marosvásárhely.) Felelős szerk. tul. Oroszlány Gábor. Nyom. Benkő László. I. évf. Heti, 10 f. Vid. félévi 3 K.

Közérdek. (Nagyenyed.) Felelős szerk. dr. Müller Jenő. Tul. Földes Ede. Nyom. «N.-e. kny. és papíráru-gyár» r. t. XXIX. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Közművelődés. (Gyulafehérvár.) Felelős szerk. Soóthy Gyula. Kiadja az Erdélyi R. Kath. Irod. Társulat. XXXIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Krassó-Szörenyi Hirlap. Lugosi Hirlap. Felelős szerk. tul. nyom. Szidon József. IV. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Krassó-Szörenyi Lapok. (Lugos.) Főszerk. dr. Wtler József; felelős szerk. dr. Mauritz Győző. Tul. nyom. Virányi János. XXXII. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 16 K, száma 16 f.

Liptó. (L.-Szent-Miklós.) Felelős szerk. Tholt József László. Tul. nyom. Steier Izidor. XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Losonc és Vidéke. Felelős szerk. Herczegh Jenő. Tul. ő és Kovács Ferenc. Nyom. Losonczy Sándor. XXXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Losonczy Ujság. Felelős szerk. tul. dr. Sacher Aladár. Nyom. Kármán Zsigmond. V. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, vid. 10 K, száma 20 f.

Lugosi Ellenőr.¹ Felelős szerk. dr. Grofsoreán K. Béla. Tul. nyom. Anvender Henrik «Gutenberg» ny. IV. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Lugosi Ujság. Felelős szerk. tul. Fröhwald Lajos. Nyom. Sziklai Lajos. III. évf. Megj. csüt. (A 62. számmal megszűnt.)

Maros. (Makó.) Felelős szerk. Sipos István. Tul. nyom. Gaál László. XLI. évf. Megj. csüt., vasárn. (A 65. számmal megszűnt.)

Maros Ujság. (Makó.) Felelős sz. Sipos István. Nyom. Kovács Antal. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, vidéken 5 K, száma 4 f.

Marosujvár. Felelős szerk. tul. ny. (Torda) Füssy József. VIII. évf. Heti. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Máramaros, egyesülve a **Máramarosi Lapok**-kal. (M.-Sziget.) Fel. szerk. dr. Pap Tibor. Tul. ny. Siechermann Mór. XLVI. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Máramarosi Független Ujság. (M.-Sziget.) Felelős szerk. Kovács Ákos. Tul. dr. Pap József. Nyom. saját ny. III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Mezőtúri Hirlap. Felelős szerk. Vágó József. Tul. Fülöp Ferencz. Nyom. Borbély Gyula. XII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Miskolczy Ujság. (A 15. sz. előtt) **Hétfői Ujság.** Felelős szerk. Földes Gusztáv. Nyom. Szelényi és Tsa. III. évf. (A 28. számmal megszűnt.)

Mohács és Vidéke. Felelős szerk. Margitai Péter. Tul. ny. Blandi kny. betéti társ. XXIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Mór és Vidéke. Felelős szerk. Reszler Jakab. Nyom. «Móri kny.» XXII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

¹ Előbb nem polit. volt.

¹ Előbb nem polit. volt.

Mosonvármegye. Magyaróvári Hirlap. (A 35. sz. előtt: **Magyaróvári Hirlap.** Mosonvármegye.) Fel. szerk. Ruff Andor. Tul. a szerkesztőség. Saját ny. VIII. évf. Heti két szám. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Munkácsi Hirlap. Felelős szerk. dr. Katz Sándor. Tul. ny. Ferenczy Lajos. «Pannonia» ny. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 12 f.

Nagyág. (Huszt.) Főszerk. dr. Hamvai Lajos, felelős szerk. Brózik Engelbert. Nyom. Weinstein Mór «Nagyág» ny. II. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Nagykároly. Felelős szerk. tul. Rosenfeld Zsigm. Nyom. (Debreczen:) Hoffmann és Kronovitz. V. évf. Megj. szerd. Évi ára 8 K.

Nagykároly és Érmellék. Szerk. Rélei Károly. Tul. Kölcsény-ny. I. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagykároly és Vidéke. Felelős szerk. dr. Adler Adolf. Tul. «Nagykárolyi Petőfi-ny. r.-t.» XXVII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagykunsági Hirlap. (Karczag.) Felelős szerk. dr. Kreuner Géza. Tul. ny. Kertész és Izsák. VIII. évf. Megj. vasárn. (A 2. számmal megszünt.)

Nagyszöllösi Hirlap. Főszerk. tul. dr. Joannes Viktor, társszerk. Bihun Pál. Nyom. Ugocsa Közp. Ny. IV. évf. Megj. csüt. (Az 1. számmal megszünt.)

Nagyvárad **Munkás-Ujság.** Felelős szerk. Csordás János. Nyom. Bérés és Held. VI. évf. Megj. vasárn. (Megszünt.)

Népakarat. (Győr.) Szerk. tul. Barsi József. Nyom. Nitsmann József. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Nógrádi és Honti Hiradó.¹ (Balassagyarmat, Ipolyság.) Felelős szerk. Tokay Lajos. Tul. Boczkó E. Nyom. (Ipolyság:) Neumann Jakab. IV. évf. Megj. szerd. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Nógrádi Hirlap. (Balassagyarmat.) Felelős szerk. Simon János, utóbb Majtényi Gyula. Nyom. Bgy. Kny. R.-T. utóda, majd Hollósy Géza. XXXVIII. évf. Megj. het. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Nyitrai Hirlap. Neutraer Zeitung. Felelős szerk. tul. Grünfeld Náthán. Nyom. Kramár Vilmos és Rivnyovszky János. XXI. évf. Megj. szomb. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Nyitrai Lapok. Neutra-Trenchiner Zeitung. Felelős szerk. Weisz József. Nyom. Löwy Antal. XLII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K 40 f., száma 24 f.

Nyitramegyei Szemle. Felelős szerk. tul. dr. Franciszy Lajos, társszerk. dr. Kaszala János. Nyom. Huszár István. XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, közs. és körjegyz., tan. 8 K, száma 20 f.

Országos Néplap. (Budapest--Bonyhád.) *L. a budapestiek közt.*

Összetartás. (Győr.) Felelős szerk. Csizmadia László. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Egyházm. Ny. V. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Összetartás. (Zenta.) Felelős szerk. dr. Ellinger Jenő. Saját ny., utóbb Molnár Sz. Vincze. X. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 3 K 50 f, vid. 7 K.

Parasztujság. (Békéscsaba.) Felelős szerk. Achim L. András. Kiadja a M.-orsz. Parasztpárt vezetősége. Nyom. Tevan Adolf. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) *L. a XI. csoportban.*

Pöstyéni Ujság. Felelős szerk. dr. Sajd Adolf. Nyom. Kohn Bernát. II. évf. Megj. hétf. Évi ára 14 K, száma 30 f.

Rábavidék.¹ (Körmend.) Felelős szerk. Fülöp József. Tul. ny. Körmendi Kny. R.-T. Utóda. XXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Répezevidéki Hirlap. (Csepreg.) Szerk. dr. Kovács Sándor. Kiadja az Ált. Forgalmi Iroda. Nyom. (Szombathely:) Geist Márton, majd (Sopron:) Nyugatmagyarországi «Petőfi» Ny. R.-T. II. évf. Megj. szomb. (A 49. számmal megszünt.)

Sátoraljaújhely. Szerk. tul. Illésházi Endre. Nyom. Illésházi és Tsa. II. évf. Megj. pént. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Selmecbányai Hirlap. Felelős szerk. dr. Paulovics István. Nyom.

¹ Előtt nem polit. volt.

¹ Előbb nem politikai volt.

Joerges Ágost Özv. és Fia. XX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Somogy. (Kaposvár.) Szerk. Roboz István. Tul. ny. «Somogyvármegye» r.-ny. XLVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Szabad Hon. (Rákospalota.) L. a VIII. csoportban.

Szabadság. (Esztergom.) Felelős szerk. tul. Bártfay Géza. Saját ny. XV. évf. Megj. szerd. és szomb. Évi ára 12 K, vid. 14 K, száma 8 f.

Szabolcs. (Nyiregyháza.) Felelős szerk. Hlatky-Schlichter Gyula. Ny. Píringer J. ut. IX. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Szamosújvári Napló. Felelős sz. Semlyén Hugó. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Todorán E. «Aurora» ny.-ja. I. évf. (A 43. számmal megszűnt.)

Szatmári Hirlap. Felelős szerk. dr. Shik Elemér. Nyom. «Szabadsajtó». I. évf. (Az 1. számmal megsz.)

Szatmármegyei Közlöny. (Nagykároly.) Főszerk. dr. Pilisy István, felelős szerk. dr. Antal István. Tul. ny. Manyák és Tóth. XXXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szatmár-Németi. Felelős szerk. dr. Havas Miklós. Tul. ny. Boros Adolf. XIV. évf. Megj. szerd. és vasárn. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Szatmármegye. (Nagykároly.) Felelős szerk. dr. Tóth Zoltán. Tul. Fráter István. Nyom. «Kölcsy» ny. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szászváros. Felelős szerk. Lengyel Béla, majd Szöllősy János. Tul. Simon Ferencz. Nyom. Szászv. Kny. R.-T. XIV. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Szentesi Lap. Felelős szerk. Kálmán J. Sándor. Kiadó a Kálmán-nyomda. XL. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 10 K, vid. 12 K, száma 10 f.

Szepesi Lapok. Szepesi Ellenőr. (Igló.) Szerk. tul. Telléry Gyula. Nyom. saját ny. XXVI. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 12 K, vid. 16 K 80 f.

Székely Ellenzék. (Marosvásárhely.) Szerk. Pánczél Imre, felelős szerk. tul. a ny.: Adi Árpád = «Kossuth» ny. XIII. évf. Heti 3 szám. Évi ára 16 K.

Székely Hirlap. (Kézdivásárhely.) Felelős szerk. tul. Biró Lajos. Nyom. Túróczi István. V. évf. Megj. csütört. és vasárn. Évi ára 10 K, külf. 12 K, száma 10 f.

Székely Lapok. (Marosvásárhely.) Felelős szerk. Máthé Gyula. Tul. ny. Benkő László. XL. évf. Megj. hétf., szerd., pént., szomb. (A 103. szám után: **Székely Napló.**)

Székely Munkapárt. (Kézdivásárhely.) Felelős szerk. tul. dr. Molnár Dénes. Nyom. Kvh. Kny. R.-T. I. évf. Megj. szerd. és szomb., utóbb csakis szerd. Évi ára 8 K, száma 6 f.

Székely Napló (előbb: Sz. Lapok.) (Marosvásárhely.) Felelős szerk. dr. Fekete Andor. Nyom. Benkő László. XL. évf. Megj. hétf., szerd., pént., szomb. Évi ára 10 K, vid. 16 K, száma 2 f.

Székely Nép. (Sepsi-Szt.-György.) Felelős szerk. dr. Domokos Ödön. Tul. «Jókai» ny. r.-t. XXVIII. évf. Megj. kedd., csütört., szomb. Évi ára 16 K, száma 10 f.

Székelység. (Csikszereda.) Felelős szerk. tul. dr. Gaál Endre. Nyom. Szvoboda Miklós, utóbb Szvoboda József. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Székely-Udvarhely. Szerk. tul. ny. Betegh Pál. XVI. évf. Megj. csütört. és vasárn. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Székely Ujság. (Kézdivásárhely.) Főszerk. Szentiványi Árpád, felelős szerk. dr. J. Diénes Ödön. Tul. Kvh. Kny. R.-T. VII. évf. Megj. kedd., csütört., vas. Évi ára 12 K, száma 8 f.

Székesfehérvár és Vidéke. Felelős szerk. Heckenast Kálmán, szerk. Branicsa Károly. Tul. ny. Számmer Imre. XXXVIII. évf. Megj. kedd., csütört., szomb. Évi ára 16 K, száma 10 f.

Székesfehérvári Hirlap. Felelős szerk. tul. Tóth Artur. Nyom. Csitári K. és Tsa. XV. évf. Megj. szerd., pént., vasárn. Évi ára 16 K, száma 12 f.

Szilágyosság. (Zilah.) Felelős szerk. dr. Somogyi Endre. Tul. dr. Both István, Kincs Gyula. Nyom. Seres Samu. I. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Szilágyosi Ujság. (Szilágy-Somlyó.) Felelős szerk. tul. Hegedűs

Sándor. Nyom. Sternberg J. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Szombathelyi Ujság. Felelős szerk. Pintér Károly. Tul. Egyházm. Kyny. XVI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K.

Tátravidék.¹ (Poprád.) Fel. szerk. tul. (Késmárk) dr. Banczik Samu, majd Fuchs Gyula; utóbb felelős szerk. dr. Forberger Béla. Nyom. saját nyom. III. évf. Megj. csütörtökön és vasárnap. Évi ára 12 K, száma 16 f.

Tiszapolgári Ujság. Felelős szerk. dr. Burján Tamás. Tul. Adamkó Márton. Nyom. Szabó Pál. II. évf. Megj. vasárnap. (A 40. számmal megszűnt.)

Tiszavidéki Ujság. (Szolnok.) Felelős szerk. Bálint Hugó. Tul. nyom. Wachs Pál. IV. évf. Megj. csütörtök és vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Tokaj-Hegyalja. (Szerencs.) Felel. szerk., tul. nyom. Simon J. XVIII. évf. Megjelenik csütörtökön. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Tolnamegyei Hirlap. (Bonyhád.) Felelős szerk. tul. Betnár Béla. Nyom. Höninger József. V. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, tanítóknak 6 K; száma 24 f.

Tolnamegyei Közlöny. (Szekszárd) Felelős szerk. Boda Vilmos. Tulajd. Molnár-féle nyom. XXXVIII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Tolnavármegye. (Szekszárd.) Felelős szerk. tul. dr. Leopold Kornél. Nyom. Molnár-féle ny. XX. évf. Megj. vasárnap. A 13. sz. után cizme:

Tolnavármegye és a Közérdek. (Szekszárd.) Főszerk. dr. Leopold Kornél. Felelős szerk. Bodnár István. Nyom. Molnár-féle nyom. r.-t. XX. (VI.) évf. Megj. hétfőn és csütörtökön. Évi ára 16 K, száma 16 f.

Torontáli Hirlap. (Nagykikinda.) Fel. szerk. dr. Deák Gyula. Tul. a szerkesztőség. Nyom. «Pannonia». XXVIII. évf. Megj. csütörtökön, vasárnap. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Trencsényi Lapok. Főszerk. dr. Pető Béla, Felelős szerk. Szilvay István. Tul. dr. Déchy Aladár. Nyom. Gansel Lipót. VI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Udvarhelyi Híradó. (Székelyudvarhely.) Felelős szerk. Becsek Ala-

dár. Tul. nyom. Becsek Demeter Fia. XIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, (tanít. 6 K) száma 16 f.

Ugocsa. (Nagyszőlős.) Felel. szerk. Deutsch Jenő, dr. Volenszky Kálmán. Nyom. Ugocsa Közp. Kyny. XXVI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, községek, tan., körjegyz. 6 K; száma 20 fill.

Ujvidéki Hirlap. Fel. szerk. Kardos Miksa. Nyom. Tonkovics György. I. évf. Megj. hétfőn, pénteken, utóbb szerdán és szombaton. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Vajdahunyadi Hirlap. Kiadja saját váll. Nyom. Kroll Gyula. II. évf. Megj. csütörtökön. Évi 8 K, száma 16 f.

Vasárnap. (Debreczen.) Felelős szerk. tul. Erdélyi Imre és Szigethy Gyula. Nyom. Liebermann Mór. I. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 10 fill.

Vasmegyei Hirlap. (Szombathely.) Felelős szerk. tul. dr. Geszner Imre, helyettes szerk. Gerő Manó. Nyom. Gabriel Agoston. IV. évf. Megj. csütök és vasárnap. Évi ára 14 K, száma 16 fill.

Vasmegyei Ujság. (Körmend.) Felelős szerk. Kapi Béla, társszerk. dr. Gerő Jenő, dr. Sissoovich Miklós. Tul. nyom. Katona Imre. II. évf. Megjel. vasárnap. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Váci Hirlap. Felelős szerk. tul. Dercsényi Dezső. Nyom. Pestvidéki Nyom. XXIV. évf. Megj. szerdán és vasárnap. Évi ára 12 K, vidékre 14 K, száma 12 f.

Vágújhely és Vidéke. Felel. szerk. dr. Berger Ernő. Tul. nyom. Horovitz Adolf. IV. évf. Megj. szerdán. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Vágvölgyi Lap. (Trencsén.) Felelős szerk. tul. nyom. Sándor Ferenc. XXXVII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K.

Vármegyei Közélet. Szolnok-Doboka.¹ (Dés.) Felelős szerk. dr. Bene Ferenc. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Demeter és Kiss. XXXV. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 10 K, száma 20 fill.

Versecz és Vidéke. Felelős szerk. dr. Kohn Emil. Nyom. Neumann H. III. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K, vidékre 9 K; száma 20 fill.

¹ Előbb nem politikai volt.

¹ Előbb nem politikai volt.

Veszprémi Hírlap. Felelős szerk. Kertész Kálmán. Tul. az Egyházm. Kny. XVIII. évf. Megj. vas. Évi ára 12 K, tanítóknak 8 K; száma 24 f.

Veszprémi Napló. Felelős szerk. tul. Huss Gyula. Nyom. (Devecser:) «Vörösmarty»-ny. VII. évf. Megjel. vasárnap. Évi ára 10 K, jegyz., tanítóknak 8 K; száma 24 f.

Veszprémi Ujság. Felelős szerk. tul. ifj. Matkovich László. Nyom. (Zircz:) Szigethy Ákos. II. évf. Megj. csütörtökön és vasárnap. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Veszprémvármegye. Főszerk. tul. dr. Horváth Béla, felelős szerkesztő Horváth Rezső. Nyom. Fodor Ferencz. XIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Zalai Közlöny. (Nagykanizsa.) Főszerk. dr. Villányi Henrik, felelős szerk. Kertész József. Tul. ny. ifj. Wajdits József. XLIX. évf. Megj. hétfőn és csütörtökön. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Zemplén. (Sátoraljaújhegy. Felelős szerk. Németh Pál. Nyom. saját ny. XXXVIII. évf. Megj. szerdán és szombaton. Évi ára 10 K, száma 10 f.

Zentai Függetlenség. Felel. szerk. dr. Lovászy Andor. Kiadja a Z. F. Kör. Molnár Szipán Vincze, utóbb Beretka Imre. VI. évf. Megj. szerdán, pénteken és vas. Negyed-évi ára 1 K, vidékre 1 K 80 f.

Összesen: 69.

III. Vegyestartalmú képes lapok.

BUDAPESTEN.

A Család. Szerk. tul. Ruttkay György. Nyom. a Pesti Lloyd-Társ. ny. III. évf. Félhavi. Évi ára 5 K, száma 20 f.

Az «Egyetértés» Vasárnapja. (L. a XI. csoportban.)

Képes Folyóirat. Szerk. Hoitsy Pál. K. ny. «Franklin-Társ.» 1909/10. XXIV. évf. (A 24. számmal megszűnt.)

Ország-Világ. Szerk. dr. Falk Zsigmond és dr. Várady Antal. Kiadja az Orsz. Irod. R.-T. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XXXI. évf. Megj. vasárnap.

Évi ára 16 K, diszpéld. 50 K, száma 40 f.

Szalón-Ujság. A Park-Club hiv. lapja. Szerk. tul. dr. Nemes Alfréd. Nyom. «Stephaneum». XV. évf. Megj. félhav. Évi ára 40 K.

Tolnai Világlapja. Felelős szerk. tul. Tolnai Simon. Nyom. «Athenaeum». X. évf. Megj. het. Évi ára 16 K, száma 24 f. — Mell. **Házi Kincstár, Arany Ifjúság, Gyermekevilág.**

Uj Idők. Szerk. Herczeg Ferencz. Tul. Singer és Wolfner. Nyom. a Bp. Hírl. ny. XVI. évf. Megj. het. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Vasárnapi Élet. Száz vid. lap részére. Szerk. Garai Kornél, társ szerk. Steiner Gyula. Nyom. Elek-ny., majd «Pázmáneum». I. évf. Megj. het. (A 2. számmal megszűnt.)

Vasárnapi Ujság. Felelős szerk. Hoitsy Pál. Tul. ny. a Franklin társ. LVII. évf. Évi ára 16 K. **Világkrónika** cz. mellékklappal negyedévi 4 K 80 f., száma 40 f.

Világkrónika. Szerk. a «Vasárn. Ujs.» és a «Képes Néplap» munkatársai. Tul. ny. «Franklin» társ. XXXIV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 3 K 20 f. — (A **Vasárn. Ujs.** és a **Képes Néplap** mell.)

Összesen: 10.

IV. Vallás- és nevelésügyi s ifjúsági lapok.

BUDAPESTEN.

A Kereszt. Szerk. tul. Erdélyi Gyula és Szentesy Alfonz. Nyom. «Pátria». I. évf. Megj. pénteken. Évi ára 12 K, száma 30 f. (A 2. számmal havi folyóirattá lett.)

A Nép. Orsz. keresztény-szociálista lap. Fel. szerk. Csitáry Béla, utóbb Apsay János. Tul. saját váll. Nyom. «Haladás». I. évf. Megj. hétköznaponként. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Az Én Ujságom. Szerk. Pósa Lajos. Kiadó Singer és Wolfner-czég. Nyom. «Hungária». XXI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Békehírnök. Fel. szerk. Csojgák

Attila. Kiadja a Magyarorsz. Baptista Szövetség. Nyom. Fritz Ármán. XVI. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K, külf. 5 K.

Buda és Vidéke, Keresztények Lapja. Szerk. tul. Jurisztovszky Ödön. Nyom. «Pázmáneum». XVIII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Egyenlőség. L. a II. csoportban.
Egyetemi Lapok. Szerk. Balassa Gyula. Kiadja az Egyetemi Kör. Nyom. «Jókai» ny. XXIII. évf. Félhavi. Évi ára 6 K, a «Sorompó» tagj. 5 K.

Egyházi Közlöny. Szerk. tul. Gerely József. Nyom. «Stephaneum». XXII. évf. Megj. pénteken. Évi ára 12 K.

Evangélikus Családi Lap. Szerk. (Pozsony): Kovács János, utóbb Kemény Lajos és Kaczián János. Tul. a Luther-Társaság. Nyom. Hornyánszky Viktor. XV. évf. Megj. másodvasárnap. Évi ára 2 K, száma 20 f.

Igaz Gyöngyök. Szerk. tul. Takaró Géza. Nyom. Első Kőbányai Kny. II. évf. Megj. vasárnap. (A 13. számmal megszűnt.)

Igaz Szó. L. a II. csoportban.

Jó Pajtás. Szerk. Sebők Zsigmond. Tul. nyom. «Franklin» társ. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Keddi Lapok. Páduai Szt. Antal Lapja. Szerk. Buday Aladár. Tul. nyom. «Pázmáneum». XII. évf. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Keresztények Lapja. (A Buda és Vidéke lenyomata.)

Keresztyén Szövetség. Szerk. Biberauer Richárd. Kiadja a Bethánia Egylet. Nyom. (Makó) Kovács Antal. V. évf. (A 24. számmal megszűnt.)

Kisdednevelés. Szerk. Stepanko Albert. Kiadja a Kisdednevelők Orsz. Egysl. Nyom. «Athenaeum». XXXIX. évf. Félhavi. Évi ára tagoknak 6 K, növ. 4 K, különben 8 K.

Kis Pajtás. Szerk. tul. T. Pelikán Krizsó. Nyom. «Stephaneum». 1910/11. V. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Közköztetés. Szerk. Bihari Mór (fel.), Háda József. Nyom. Neuwald Illés. II. évf. Megj. hétfőn. (A 25. számmal megszűnt.)

Kultúra. Egyetemes tanügyi ujság.

Szerk. tul. Drozdy Győző, Jellinek József. Nyom. Neuwald Illés. I. évf. Megj. kedden. Évi ára 10 K, száma 30 f.

Magyar Lányok. Szerk. T. Tutsek Anna. Tul. Singer és Wolfner. Nyom. «Hungária». XVI. évf. Heti. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Magyar Zsidó. Szerk. Gabel Jakab és Hartstein Lajos. Kiadja az Orth. izr. közp. iroda. Nyom. Neuwald Illés. III. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Nemzeti Ifjúkor. Főszerk. Sassi Nagy Lajos. Szerk. Szász Menyhért és Senex. Nyom. (Vácz:) Első Váci Sajtó. I. évf. Megj. kétheten. (Az 1. számmal megszűnt.)

Nemzeti Iskola. L. a II. csoportban.

Népművelés. Szerk. Bárczy István, Wildner Ödön. Nyom. «Franklin» társ. V. évf. Megj. het. A Népművelő Társaság és a M. Tanítók Otthona tagjainak ingyen, különben évi ára 20 K.

Népnevelő. Szerk. Ember Károly. Tul. «Szt. István Társ». Nyom. «Stephaneum». XVI. évf. Megj. vasárnap. Kath. tanint. ingyen, különben évi ára 6 K.

Néptanítók Lapja. Szerk. dr. Petroczy István. Kiadja a vall.- és közokt. minisztérium. Nyom. a M. Kir. Egyetemi Nyomda. XLIII. évf. Megj. csüt. Népokt. int. ingyen, különben évi ára 10 K.

Népújság. L. a II. csoportban.

Olvasd! Nyom. a «M.-orsz. Baptista kny.» I. évf. Megj. het. Vidékre évi ára 1 K 20 f., száma 1 f.

Országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny. Szerk. dr. Lévy Ede. Kiadja az Egysl. Nyom. «Athenaeum» 1910/11. XLIV. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Polgáriszkolai Közlöny. Szerk. Volenszky Gyula. Kiadja a P.-Isk. Tan.-Egy. Nyom. «Stephaneum». XIV. évf. Megj. hav. 2 sz. Évi ára 8 K.

Protestáns Egyházi és Iskolai Lap. Szerk. tul. Hamar István. Nyom. Hornyánszky Viktor. LIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 18 K.

Religio. Szerk. tul. dr. Dúdek János. Nyom. «Stephaneum». LXIX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K.

Tanító. Szerk. Verner Jenő. Kiadja a Magyarorsz. Tan. Orsz. Szövetsége. Nyom. Löblovitz Zsigmond. I. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Téli Ujság. Szerk. (Temesvár:) Szabolcska Mihály, társszerk. Fekete Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. 1910/11. XXXII. évf. Megj. szerd. Évi ára 52 f., száma 4 f.

Uj Lap. *L. az I. csoportban.*

Osszesen: 29.

VIDÉKEN.

Állami Népoktatás. (Csongrád.) Fel. szerk. Blázsik Mihály. Tul. nyom. Bozó és Jusztin, utóbb (Szentcs.) Kálmán-ny. IV. évf. 1910/11. Félhavi. (A 2. számmal megszünt.)

Család és Iskola. (Kolozsvar.) Szerk. Solyom János. Kiadja a Kolozsmegyei Tanítóegyesület. Nyom. Gombos Ferencz. XXXVI. évf. Félhavi. Évi ára 6 K.

Csalóköz. (Dunaszerdahely.) Főszerk. dr. Somogyi Bálint. Fel. szerk. tul. Gáspáry Gyula. Nyom. Adler N. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Debreczeni Főiskolai Lapok. 1910/11. Fel. szerk. Györök József, társszerk. Darvas János, Pánczél Jenő. Kiadja a Főiskolai Magyar Irodalmi Társulat. Nyom. a város Kny. XLIII. évf. Félhavi. Évi ára 5 K, száma 40 f.

Délvidéki Ujság. (Ujvidék.) *L. a II. csoportban.*

Dunántúli Hírlap. (Győr.) *L. a II. csoportban.*

Dunántúli Proz. Lap. (Pápa.) Szerk. tul. Kis József. Nyom. a ref. főisk. ny. XXI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K.

Egri Egyházmegyei Közlöny. Szerk. dr. Ambrus István. Kiadja az E. E. Irod. Egysl. Nyom. érseki lyceumi kny. XLI. évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Esztergom. (*L. a II. csoportban.*)

Esztergomi Friss Ujság. (*L. a VIII. csoportban*)

Görög Katolikus Szemle. (Ungvár.) Főszerk. Kaminszky Géza. Szerk. Duliskovich Elek. Tul. nyom. «Unio» r. t. XI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, kántortan. 6 K, száma 16 f.

Hagyomány. (Nagyszombat.) Szerk.

Stein Mayer Miksa. Nyom. ifj. Winter Salamon. VI. évf. Megj. félhav. Évi ára 2 K.

Harangszó. (Körmend) Szerk. Kapi Béla. Kiadja a Dunántúli Egyházkerületi Evangéliumi Egyesület. Nyom. (Szt.-Gothárd) Wellisch Béla. 1910/11. I. évf. Megj. másodvasárnap. Évi ára 1 K 60 f.

Hunyadmegyei Tanügy. (Vajdahunyad.) Szerk. Szentpétery János. Tul. ny. Wachter József. III. évf. Félhavi. Az 1. szám után cz.: **Hunyadvármegyei Tanügy.** (Déva.) Szerk. Szentpétery János. Kiadja a H. Á. T. E. Ny. Kröll Gyula. III. évf. Félhavi lap. Évi 6 K

Jásznagykunszolnokmegyei Népoktatás. (Szolnok.) Szerk. Csikós József. Tul. ny. Róth Dezső. II. évf. Megj. szombat. Évi 6 K.

Keresztyén Evangélista. (Nagybecskerek.) Szerk. tul. Szalay József. Nyom. Pleitz Fer. Pál. XIX. évf. Évi 20 szám ára 2 K.

Kis Magyar Alföld. Kath. irányú... (Érsekújvár.) Szerk. tul. Dubrovay János. Nyom. (Esztergom:) Laiszky János. IX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Közművelődés. (Gyulafehérvár.) *L. a II. csoportban.*

Lelkészegyesület. (Debreczen.) Szerk. dr. Baltház Dezső. Kiadja az Orsz. Ref. Lelkészegysl. Nyom. Hoffmann és Kronovitz. III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K.

Nemzeti Népművelés. (Orosháza.) Főszerk. Verner Jenő, felelős szerk. tul. Tóth Aladár. Nyom. Cs. Szabó Lajos. II. évf. Havi 3 sz. Évi ára 6 K.

Nemzeti Népoktatás. (Nyitra.) Szerk. dr. Pataki János. Tul. Nyitrai Megyei Ált. Tanítóegysl. Nyom. Huszár István. I. évf. Megj. félhav. Évi ára 10 K.

Népiszkolai Tanügy. (Eger.) Szerk. Róvó Lajos. Tul. ny. Érseki Lyceumi Ny. XXXVII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Népiszkolai Tanügy. (Sátoraljaújhely.) Szerk. Szabó Jakab. Kiadja a zemplénmegyei kir. tanfelügyelőség. Nyom. Dorsai és Dulcker. 1909/10. II. évf. Havi 3 szám. (A 43-kal megszünt.)

Népnevelési Közlöny. (Nagyvárad.) Szerk. Bodnár János. Kiadja Biharvm. Nn. Egyesl. Nyom. Laszky Ármin. XXVII. évf. Megj. félhav. Évi ára 4 K.

Népoktatás. (Lugos.) Szerk. Huszár Imre. Kiadja: Krassó-Szörényvm. Tanítóegyesület. Nyom. Sziklai Lajos. 1910/11. XVI. évf. Megj. félhav. Évi ára 8 K.

Órangyal. (Győr.) Szerk. Kárpáti Endre. Tul. Gladich Pál. Nyom. Nitsmann József. 1910/11. XXVI. évf. Megj. félh. Évi ára 2 K, száma 10 f.

Pápa és Vidéke. Szerk. Zsilavay Sándor. Tul. a pápai Kath. Kör. Nyom. Stern Ernő. VII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 24 f.

Protestáns Zeneközlöny. (Sárospatak.) *L. a VII. csoportban.*

Református Szemle. (Kolozsvár.) Szerk. Nagy Károly. Tul. Erdélyi Egyházkerület pénztára. Nyom. Stief Jenő és Tsa. III. évf. Megj. pönt. Évi ára 10 K.

Sárospataki Református Lapok. Főszerk. Radácsi György, szerk. dr. Rácz Lajos. Nyom. Radil Károly, majd Dani és Fischer. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Székelv Tanügy. (Marosvásárhely.) Szerk. Máthé Ferencz. Tul. ny. Adi Árpád «Kossuth» ny. XII. évf. Megj. félhav. Évi ára 6 K.

Szövétnek. (Pápa.) Szerk. tul. Rácz Kálmán. Nyom. Ev. ref. főiskolai kny. 1910/11. V. évf. Megj. félhav. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Tanítók Lapja. (Hajdúböszörmény.) Szerk. tul. Dobó Sándor. Nyom. Szabó Ferencz. XXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Téli Esték. (Szatmár.) Szerk. tul. Bodnár Gáspár. Nyom. Morvai János. 1910/11. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 2 K.

Ujpest és Vidéke. Szerk. Wertz József. Kiadja az Ujp. Ker. Szocialisták Egysl. Nyom. Vagner Jenő. II. évf. Megj. vasárn. (Az 1. számmal megszünt.)

Vasárnap. (Marosvásárhely.) Szerk. Tóthfalusi József. Kiadja az Erd. Ref. Egyházker. Egyh. Értekezlete. Nyom. Adi Árpád «Kossuth» ny. «XL» (=X.) évf. (A 4. számmal megszünt.)

Összesen: 30.

V. Irodalmi és vegyes-tartalmú lapok.

BUDAPESTEN.

Élet. Fel. szerk. Andor József. Kiadja a Szt. Imre Collegium. Nyom. «Stephaneum». II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 20 K, száma 50 f.

Kritika. Szerk. Kárpáti Aurél. Kiadja dr. Sámuel Viktor, a 2. szám óta saját vállalat. Nyom. Pless J., utóbb «Jókai» ny., majd Orsz. Közp. Közs. Ny. I. évf. Félhavi. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Nyugat. Felelős szerk. Osztát Ernő. Nyom. «Jókai» ny. III. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K, száma 1 K.

Regény-Ujság. Szerk. Ujvárossy Fedor. Nyom. «Pázmáneum». I. évf. (A 3. számmal megszünt.)

Vagyunk. Szerk. Farkas József. Tul. «Vagyunk», írók orsz. szövets. Nyom. «Pázmáneum». I. évf. Megj. félhav. (A 10. számmal megszünt.)

Világzerke. Polyglott irodalmi hetilap. Szerk. tul. Ligeti Jenő. Nyom. Markovits és Garai. I. évf. Megj. het. (Az 5. számmal megszünt.)

Összesen: 6.

VIDÉKEN.

A Jövendő. (Hódmezővásárhely.) Szerk. dr. Gonda József és dr. László Jenő. Nyom. Roth Antal. I. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Erdélyi Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. dr. Kovács Dezső és dr. Kiss Ernő. Kiadja az Erd. Irodalmi Társaság. Nyom. Gámán J. örök. III. évf. Félhavi. Évi ára 10 K, száma 50 f.

Igazság. (Nyíregyháza.) Főszerk. dr. Kalmár Ede. Nyom. Borbély Sámuel, utóbb Jóna Elek. I. évf. Hetilap. (A 13. számmal megszünt.)

Kultura. (Árad.) Szerk. Franyó Zoltán; tul. ő és ifj. Klein Mór. Nyom. «Corvin» ny. I. évf. Megj. naponta.

Magyar Dél. (Temesvár.) Szerk. dr. Lengyel László. Tul. ny. Moravetz Testv. I. évf. Félhavi. (A 6. számmal megszünt.)

Szikra. (Kispest.) Szerk. tul. Bergendy Szilveszter. Nyom. (Bpest:) a «Gépész» ny. II. évf. Megj. félhav. Évi ára 4 K.

Összesen: 6.

VI. Humorisztikus lapok.

(L. az alkalmi lapokat is.)

BUDAPESTEN.

A Jakab. Felelős szerk. Vanczák János. Tul. a Zunder-asztaltársaság. Nyom. «Világosság». II. évf. Félhavi lap. Évi ára 2 K, száma 12 f. (Megszűnt a 3. számmal.)

Az Űstőkös. Egyesítve az **Urambátyám** cz. élezlappal. Szerk. Nagy Imre. Tul. saját váll. Nyom. «Pallas». LIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Bohó Misi. Szerk. «Somolygó Aladár» (Vágó Imre). Nyom. «Anglo»-ny. II. évf. (A 2. sz. óta **Magyar Miska**).

Bolond Istók. Szerk. tul. Baróti Lajos. Nyom. «Franklin»-társ. XXXIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K, száma 36 f.

Borsszem Jankó. Főszerk. «Csicserei Bors» (dr. Ágai Adolf). Felelős szerkesztő dr. Lipcsey Ádám. Nyom. «Pesti Lloyd Társ.» ny. XLIII. évf. Megj. vasár. Évi ára 16 K, száma 36 f.

Buborékok. («A Kis Élelclap» pályaudvari kiadása.) Szerk. tul. «Sonkoly Gergely.» Nyom. «Globus». II. évf. Félhavi. Negyedévi ára 2 K, 40 f., sz. 20 f.

Budapesti Babszem Jankó. Szerk. Reim Lajos. Tul. nyom. Hazai Hirlapkiadó R. T. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 3 K, száma 2 f.

Egykrajczáros Magyar Miska. Szerk. «Bohó Misi», felelős szerk. Vágó Imre. Nyom. Donáth és Vágó «Anglo-ny.» I. évf. Megj. vasárnap. Száma 2 f.

Egykrajczáros Tréfás Képes Herkó Páter. Szerk. Markos Gyula, Török Szigfrid. Nyom. Donáth és Vágó «Anglo-ny.» XIV. évf. Megj. vasárnap. Száma 2 f. (A **Magyar Herkó Páter** melléklapja.)

Ejnye Be Jó! Szerk. Szentirmay Géza. Nyom. Wodianer F. és fiai. VIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 2 K 40 f., száma 2 f.

Ekszkize. Szerk. tul. Wancsora István. Nyom. «Világosság». V. évf. Megj. másod-szomb. (A 9. számmal megszűnt.)

Fidibusz. Felelős szerk. Gábor Andor. Tul. nyom. «A Nap»-nyom. VI. évf. Megj. Pént. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Izé. Főszerk. Paulini Béla, felelős szerk. Carinti. Nyom. «Jókai». II. évf. Hetilap. (A 2. számmal megszűnt.)

Kakas Márton. Szerk. «Sipulusz Szekundusz». Tul. nyom. Rákosi Jenő, «Bp. H.» Ujságváll. XVII. évf. Hetilap. Negyedévi ára 3 K, száma 30 f.

Kis Élelclap. Főszerk. Salló, felelős tul. Sonkoly Gergely. Nyom. «Globus» IX. évf. Megj. félhav. Negyedévi ára 2 K 40 f., száma 20 f. — Olcsó kiadása a **Végy Engem**, pályaudvari kiad. a **Buborékok**.

Magyar Figaro. Főszerk. Kunossy Frigyes, felelős szerk. Faragó Jenő. Nyom. Kunossy Vilmos és Fia. XXVIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K, száma 30 f.

Magyar Herkó Páter. Szerk. Török Szigfrid. Nyom. Donáth és Vágó: «Anglo-ny.» XVIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K. — Mell. **Egykrajczáros Tréfás Képes Herkó Páter**.

Magyar Miska. Felelős szerk. Vágó Imre; szerk. «Bohó Misi». Nyom. Donáth és Vágó «Anglo-ny.»-ja. II. évf. Megj. Vasárnap. (A 2. szám előtt még **Bohó Misi** cz. alatt a **Magyarország** mell. volt. — A 41. számmal megszűnt.)

Mátyás Diák. Szerk. Murai Károly. Tul. nyom. Wodianer F. és Fiai. XXIII. évf. Megj. Vasárnap. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Móka. Szerk. Nagy Mihály. Kiadja saját váll. Nyom. Kunossy Vilmos és Fia. 1910/11. III. évf. Megj. szerd. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Pikkoló. Felelős szerk. Salgó László; társszerk. Szatmári Sándor. Nyom. Neuwald Illés. II. évf. Megj. het. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Styx. Szerk. «Orpheus». Tul. Singer A. C. özvegye. Nyom. Grósz és Baur. XLIX. évf. Évi 10 szám 16 K.

Űstőkös. L. Az Űstőkös cz. a. Végy Engem! Főszerk. «Salló»: felelős szerk., tul. «Sonkoly Gergely». Nyom. «Globus» r.-t. IV. évf. Megj. kéthet. (A 24. számmal megszűnt.)

Osszesen: 23.

VIDÉKEN.

Csalán. (Sepsiszentgyörgy. Szerk. tul. «Kefe». Nyom. «Kossuth» ny.

r.-t. I. évf. 1910/11. Félhavi lap. Évi ára 3 K, száma 10 f.

Erdélyi Bakter. (Kolozsvar.) Szerk. «Maczkó tek. ür». Nyom. Gámán J. örök. II. évf. Megj. Vasárnap. Évi ára 5 K, vid. 6 K, száma 10 f.

Fricska. (Békéscsaba.) Szerk. tul. Fehér Károly. Nyom. Tevan Adolf. I. évf. Megj. Szomb. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Füles Bagoly. (Arad.) Nyom. Aradi ny. r.-t. XX. évf. Heti lap. Havi 40 f, vid. 50 f; száma 10 f.

Hehehe! (Eperjes.) Szerk. tulajd. Haász Béla. Nyom. «Pannonia». II. évf. Megj. Vasárnap. (Az 1. számmal megszűnt.)

Kacska. (Ungvár.) Szerk. tul. Csernek Antal. Nyom. Ungmegyei Kny.-R.-T. II. évf. Megj. kéthet. Az 5. számmal megszűnt.

Kaposi Bors. (Kaposvár.) Szerk. Göndör Ferencz. Tul. a szerkesztőség. Nyom. «Somogyvármegye» ny.-r.-t. I. évf. Megj. vasárnap. (Az 1. számmal megszűnt.)

Kontra. (Kolozsvar.) Felelős szerk. Kass Endre, társszerk. Szilágyi Dezső. Nyom. «Szövetség-ny.» II. évf. Megj. Csüt. Évi ára 8 K, száma 14 f.

Ostor. (Pécs.) Szerk. Végh József. Tul. Korbusz S. Lajos. Nyom. Madarász Béla. Megj. vasárn. (A 8. számmal megszűnt.)

Paprika Jancsi. (Arad.) Szerk. «Szőke Bácsi». Nyom. Kalmár Nándor és Tsai. IV. évf. Megj. vasárn. Száma 2 f.

Puff. (Kecskemét.) Szerk. Szabó Sándor. Nyom. «Első nagyalföldi hírlapkiadó és ny. váll.», Gerő Sámuel; utóbb Fischl Dávid. I. évf. Havi 3 szám. Évi ára 8 K, száma 4 f.

Összesen: 11.

VII. Szaklapok.

(L. az alkalmi lapokat is.)

BUDAPESTEN.

A Bazár. Fel. szerk. Gubody Vilma. Kiadótul. Tolnai Simon. Nyom. «Pallas» r.-t. VI. évf. Megj. 1-én és 15-én. Évi ára 8 K, száma 30 f. Mellékletei: Kis Lapok; Orvos a házbán.

A Bánya. Felelős szerk. dr. Bischoitz

Béla. Nyom. «Uránia.» III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, száma 20 f.

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Hivatalos Arjegyző Lapja. Amtliches Kursblatt der Budapester Waaren- und Effecten-Börse. Kiadótulajdonos a tőzsdetanács, felelős szerk. titkára Fuchs István XLVII. évf. Évi ára 28 K, házhoz száll. 32 K, postán 36 K. Külf. 48 K. Száma 30 f. Megj. ünnep- és vasárnapot kivéve naponta.

A Budapesti Magy. Kir. Állami Rendőrség Hivatalos Lapja. Kiadó: a bp. m. kir. állami rendőrség főkapitánysága. Nyom. Radó Izor. VIII. évf. Megj. hetenként.

A Cipész. Felelős szerk. Farkas István. Kiadótul. az alapítók. Nyom. «Világosság». XX. évf. Megj. második vasárnapokon. Évi ára 5 K 20 f, száma 24 f.

A Dohányárus. Szerk. tul. dr. Kadelburg Ignác. Nyomt. «Pallas» r.-t. V. évf. Megj. 1-én és 15-én. Évi ára 5 K.

Adóügyi Szakl p. Felelős szerk. Hoffmann M. Mihály; Kiadótulajdonos u. ő és dr. Hoffmann A. Ny. «Globus» r.-t. XX. évf. Megj. vas. Évi ára 12 K.

Agyagipari Ujság. Szerk. Leopold Andor. Nyom. Lengyel Lipót. II. évf. Megj. 10-én és 25-én. Évi ára 12 K, száma 50 f.

A Hangverseny. Felelős szerk. Radó Emanuel. Ny. «Pannonia». I. évf.

A Hitel. Szerk. tul. Kálnoki Henrik. Nyom. «Pallas» r.-t. XII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 16 K.

A Kereskedői Alkalmazott. Szerk. Taubner Vilmos és Morvay Izsó. Tul. a Keresk. Alk. Orsz. Egyesülete. Nyom. «Athenaeum» r.-t. IX. évf. Félhavi lap. Tagoknak ingyen, különben évi ára 2 K, száma 10 f.

A Kert. Szerk. tul. Mauthner Ödön. Nyom. Wodianer F. Fiai. XVI. évf. Félhavi lap. Évi ára 10 K, kertészeknek 8 K, száma 60 f.

A Kőműves. Szerk. tul. Garbai Sándor. Nyom. «Világosság» r.-t. I. évf. Hetilap. (A 4. számmal megsz.)

A Magánalkalmazott. Szerk. Pfeiffer Sándor. IX. évf. Félhavi lap. (A 10. sz. óta havi folyóirat.)

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Heti Értesítője. Szerk. Balla

Pál, tul. az Egyet. Nyom. «Pátria» r.-t. XXIX. évf. Havi 3 sz. Ingyen.

A Sportujság. Szerk. Szomoró Emil. Nyom. «A Nap» ny. I. évf. Megj. szombaton. (A 21. számmal megszűnt.)

A Tőzsde. Szerk. Zoltán Viktor. Tul. «Vörösmarty» váll. Nyom. «Pázmáneum». VI. évf. Félhavi lap. Évi ára 20 K.

A Vármegye. Szerk. dr. Horváth József. Kiadó a Várm. Tisztv. Orsz. Egyes. Nyom. Hazai Hírlapkiadó R.-T. VIII. évf. Megj. csütörtökön Egyesületi tagoknak ingyen, különben 12 K.

A Villamos. Szerk. Faragó Dezső. Nyom. «Unio». I. évf. Havi 3 sz. (A 2. számmal megszűnt.)

Az Amatőr. Szerk. tul. Kohlman Artur dr. Nyom. «Pázmáneum», utóbb az Első Váci Sajtó. VII. évf. Félhavi lap. Évi 16 K.

Az Erdő. Szerk. Sugár Károly. Kiadó: Orsz. Erd. Egyesület. Nyom. «Franklin»-t. IV. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Az Otthon. Szerk. Fodor Oszkár. Tul. a «Bp. háztulajd. és házbérlők egyes.» Nyom. Bp. könyvny. vállalat. I. évf. Évi 28 szám. Évi ára 2-50 K, száma 10 f.

Az Üzlet. Szerk. tul. dr. Radvány László. Nyom. «Pesti könyvny. r.-t.», utóbb a «Globus». V. évf. Félhavi lap. Évi ára 8 K.

Az Üzletközlő. Szerk. Molnár Ernő. Tul. Csáky Zoltán. Nyom. «Halaadás». I. évf. Hetilap (A 2. számmal megszűnt.)

Állami Tisztviselők Lapja. Szerk. tul. (Mátyásföld.) Csikvári Jákó. Nyom. «Franklin»-t. XXXI. évf. Havi 3 sz. Évi 10 K.

Állategészségügyi Értesítő. (L. a IX. csoportban)

Állatorvosi Közlöny. Szerkesztik Lukács Aladár és Vámos Jenő. Nyom. (Nagykanizsa) Münz és Balog. VIII. évf. Félhavi lap. Évi 6 K, száma 40 f.

Állatorvosi Lapok. Szerk. dr. Huttyra Ferencz és dr. Rátz István. Kiadó a «M.-o. Á.-o. Egyes.» Nyom. «Pátria» r.-t. XXXIII. évf. Megjelenik szombaton. Évi ára 20 K. Mellék-lapjai: Hússzemle; Közlemények..

Általános Szeszipari Közlöny. Szerk. tul. Goldfinger Gábor. Nyom.

«Pátria». XIII. évf. Félhavi lap. Évi ára 14 K.

Baromfitenyésztők Lapja. Szerk. Winkler János. Tul. a «Baromfiteny. Orsz. Egyes.» V. évf. Félhavi lap, tagoknak ingyen, különben évi 8 K.

Bányászati és Kohászati Lapok. Szerk. Gálócsy Árpád. Kiadja az Orsz. M. B. és K. Egyes. Nyom. «Pallas» r.-t. XLIII. évf. Félhavi lap. Évi ára 16 K, egyesületi tagoknak ingyen.

Benoid. Szerk. Lészay Ottó. Nyom. (Arad :) Aradi ny.-r.-t. II. évf. Félhavi lap. (Az 5. számmal megszűnt. Folytatása: Fény, Hő, erő.)

Bíróági Szemle. Főszerk. dr. Bártfai Farkas Samu. Felelősszerk. Sinay Gusztáv. Nyom. Csernoch és Glasel. VII. évf. (A 2. szám után havi folyóirattá lett.)

Biztosítási és Közgazdasági Lapok. L. a II. csoportban.

Biztosítási és Pénzügyi Szemle. (előbb: Magyar Bizt. Hírlap.) Szerk. dr. Halász Lajos. Nyom. Márkovits és Garai. XIV. évf. Félhavi lap. Évi ára 20 K.

Borászati Lapok. Felelős szerk. dr. Drucker Jenő, társzerk. Liptai Albert. Tul. Baross Károly örökösei. Nyom. «Pátria» r.-t. XLII. évf. Megj. Vasárnap. Évi ára 12 K. (Külf. 16 K, Németország 14 K.) — Ingeny melléklet **Gazdasági Tanácsadó.**

Bőripar. Szerk. tul. Pallós Jakab. Nyom. Bárd J. XVII. évf. Havi 3 sz. Évi ára 12 K, Külf. 16 K.

Bőripari Szemle. Szerk. tul. Hűvös Jakab. Nyom. Goldschmidt Testv. IX. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K, külf. 16 K, száma 50 f.

Budapesti Bazár. Szerk. Radnay Erna. Tul. Király Kálmán. Nyom. «Stephaneum». LI. évf. Félhavi lap. Évi ára 8 K, száma 40 f.

Budapesti Marha- és Sertéske-reskedelmi Közlöny. Szerk. tul. Kell Jenő. Nyom. «Pátria». V. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K, száma 30 f.

Budapesti Orvosi Ujság. Szerk. dr. Torday Ferencz. Tul. ny. «Petőfi» ny. váll. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 16 K. — Mellék-lapjai: **Bőr- és Bujakórtan.** Szerk. dr. Török Lajos. **Fülészet.** Szerk. dr. Schvarcz Ede. **Fürdő- és Vízgyógyászat.** Szerk. dr. Bosányi Béla, dr. Schulhof Vil-

mos. **Gyermekeorvos.** Szerk. dr. Grósz Gyula. **Közegészségi és Orvostudományi Szemle.** Szerk. dr. Minich Károly, dr. Schuschny Henrik. **Sebészet.** Szerk. dr. Herczel Manó. **Szemeszeti Lapok.** Szerk. dr. Goldzieher Vilmos. **Szülészet És Nőgyógyászat.** Szerk. dr. Rotter Henrik. **Urologia.** Szerk. dr. Feleki Hugó.

Büntető Jog Tára. Szerk. Németh Péter. Kiadó ny. a «Pesti Lloyd» társ. ny. LX. és LXI. kötet. Megj. csüt. Évi ára 16 K, száma 60 f. — **Mellékl. Polgári Törvénykezés.**

Commercieller Beobachter. Kereskedelmi Figyelő. Főszerk. Kun József Jenő; felelős szerk. Erdélyi Árpád. Kiadó tul. Kun és a ny.: Weissenberg Ármin. XX. évf. Megj. kedd. Évi ára 24 K, vid., külf. 30 K.

Corvina. Szerk. Wiesner Jakab. Kiadja a M. Könyvkereskedők Egyesülete. Nyom. «Pallas». XXX. évf. Havi ára 16 K. Egyleti tagoknak ingyen.

Csemege- és Fűszerújság. Der Delikatessen- und Spezereihändler. (Tavalyi cz.: **Csemege-Ujság.** Szerk. Lenkei Zsigmond. Kiadja L. Zs. újságvállata. Nyom. «Pázmáneum». II. évf. Megj. szombaton. Évi ára 12 K, száma 40 f.

Csendőrségi Lapok. Szerk., kiadja a M. Kir. Csendőrségi Zsebkönyv szerk. bizotts. Nyom. «Franklin-Társ.». IV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K.

Divatfutár. Szerk. Lovász Károly. Tul. Szende József. Nyom. Oblát Lipót. I. évf. Megj. szomb. (A 2. számmal megszünt.)

Divat-Salon. Szerk. tul. Mezei Antal. Nyom. «Athenaeum». XXIV. évf. 1910/11. Félhavi. Évi ára 12 K, száma 50 f.

Egyetemes Bőrújság. Szerk. kiadó dr. Bernhard Miksa. Nyom. Főv. Nyom., Vonalzó és Könyvkötő R.-T. I. évf. Félhavi. Évi ára 16 K.

Egyetemes Döntvénytár. Szerk. dr. Gyomai Zsigm. Nyom. «Franklin-Társ.». IV. évf. Évi ára 12 K, (a Jogállam folyóirattal 24 K); száma 80 f.

Elektrotechnika. Főszerk. Stark Lipót; sz. Jakobovits Dániel és Gáll Béla. Nyom. Révai és Salamon. III. évf. Félhavi. Évi ára 20 K.

Erdészeti Lapok. Szerk. Bund Károly. Kiadja az Orsz. Erd. Egyes.

Nyom. «Pátria». XLIX. évf. Félhavi. Évi ára 16 K.

Élelmiszerszállító. Felelős szerk. Braun Gy. Tul. M. É. R.-T. Nyom. Radó Izor, utóbb Viola és Geist, VIII. évf. Megj. szomb. Ingyen jár a földm. min. megjelölle helyekre.

Építő Ipar. Főszerk. Ney Béla; felelős szerk. Mihályfi József. Nyom. «Pátria». XXXIV. évf. Heti. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Építőmunkás. Felelős szerk. Belényesi Lajos. Tul. Knittelhoffer Ferencz. Nyom. «Világosság». VIII. évf. Megj. csüt. Heti ára 30 f, nagy városokban 20 f, kis v., nagy közs. 10 f.

Famunkások Szaklapja. Felelős szerk. Pelczéder Ágoston. Tul. egy bizotts. Nyom. «Világosság». XVI. (= X.) évf. Megj. másod szomb. Évi ára 2 K 40 f, száma 10 f.

Fazekas Ipar. (L. a M. Üveg- és Agyag-Ujság-ot.)

Fény, Hő, Erő. (Az 5. számig czíme Benoid volt.) Főszerk. Lészay Ottó; szerk. Iván Ede. Nyom. Goldfinger Mór. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, külf. 15 K, száma 30 f.

Fodrász-Ujság. Szerk. Paulik József. Kiadja az Ipartestület. Nyom. Nagel István. XVIII. évf. Félhavi. Tagoknak ingyen, különben évi 8 K, száma 40 f.

Fogadó. A m. vendéglős- és kávéipar stb. Szerk. tul. Flór Győző. Nyom. Hedvig Sándor. VII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Földmívelési Értesítő. L. a IX. csoportban.

Független Budapest. Város-politikai... lap. Főszerk. dr. Somogyi Lajos; felelős szerk. B. Virágh Géza. Nyom. Márkus Samu. V. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 10 K.

Fűszerkereskedők Lapja. Fősz. tul. Hoffmann Mihály; felelős szerk. Vágó József. Nyom. «Globus» r.-t. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Fűtés- és Világításügyi Lapok. Szerk. Pap Tamás. Nyom. «Pázmáneum». I. évf. (A 7. számmal megszünt.)

Galamblövők Lapja. Kiadja az Orsz. M. Galamblövő-Egyület. Nyom. «Pallas». VII. évf. Havi, de versenydőben napilap. Évi ára 20 K, száma 50 f.

Gazdasági Lapok. Szerk. Buzzi F. Géza. Nyom. Wodianer F. és Fiai. LXII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K. — Ingyen melléklet: **Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok.**

Gazdasági Mérnök. Szerk. Pirovits Aladár. Tul. ny. «Műszaki, irod. és ny. r.-t.» XXXV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 24 K.

Gazdasági Tudósító. (Kézirat gyant.) Szerk. Kormos Alfréd. Nyom. Stechora és Pohm. VIII. évf. Heti. (A 23. számmal megszűnt.)

Gazdasági Újság. Szerk. Máday Mátay László. Nyom. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Félhavi. Évi ára 24 K.

Gazdák Független Újságja. Szerk. Szilassy Zoltán. Kiadja a Gazd. Egyes. Orsz. Szöv. Nyom. «Pátria». XVI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Gépész. Szerk. Morva Rezső. Tul. ny. saját váll. VII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Gépészek Lapja. Szerk. Morva Rezső. Tul. ny. saját váll. II. évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Gépészeti Szemle. Gépkezelők Lapja. Szerk. Zádor Imre. Tul. ny. «Műszaki irod. és ny. váll.» XI. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Gyógyászat. Sz. tul. dr. Schächter Miksa. Nyom. «Franklin-Társulat». L. évf. Hetilap. Évi 20 K, orv.-növ. 10 K. — Mellékletei: **Honvéder orvos és Medikus.**

Gyógyszerészek Lapja. Szerk. tul. Csikós Adám, Orosz László. Nyom. Reich Ármin. V. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, a Magy. Gyógysz. segédek Orsz. Szöv. tagjainak ingyen.

Gyógyszerészi Értesítő. Szerk. Lukács István. Kiadja a Közp. Gy.-sz. Iroda. Nyom. Garai Mór. XVIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 24 K, gyógyszer.-sz. 16 K; száma 50 f.

Gyógyszerészi Folyóirat. Szerk. dr. Deér Endre és dr. Augustin Béla. Nyom. (Németbogsán:) Rosner Adolf. V. évf. Félhavi. Évi ára 10 K.

Gyógyszerészi Hetilap. Szerk. dr. Varságh Zoltán. Nyom. «Stephanneum». XLIX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 24 K, gyógyszerészeknek 16 K, száma 50 f.

Gyógyszerészi Közlöny. Sz. tul. K. Karlovsky Geyza. Nyom. «Pallas». XXVI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára

20 K, segédeknek és gyakornokoknak 14 K, száma 40 f.

Gyorstudósító. (L. az Orsz. Pályázati Közlöny-t.)

Gyümölcskertész. Szerk. rudinai Molnár István. Kiadja a M. k. Földmív. Min. Nyom. Schmidl Sándor. XX. évf. Félhavi lap. Évi ára 2 K.

Halászat. Szerk. Landgraf János. Kiadja az Orsz. Halászlati Egyesület. Nyom. «Pátria». 1910/11., XII. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K.

Handicap. Szerk. Deutsch Zsigmond. Kiadja saját váll. Nyom. Fritz Ármin, utóbb Löbl Dávid és fia. IV. évf. Hetilap. Évi ára 20 K, száma 20 f.

Hazai Gyáripár. Gyáráépítési szakközlöny. Felelős szerk. Bloch Alfréd: társszerk. dr. Balástyai Bamberger István és Poór Rezső. I. évf. Félhavi lap. Évi ára 10 K.

Házinyúltenyésztés és Értékesítés. Szerk. tul. Auffenberg János. Nyom. Bichler J. III. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K.

Háztartás. Szerk. tul. Urainé Hentaller Lilly. Nyom. «Athenaeum». XVI. évf. Havi 3 szám. Évi ára 12 K, száma 36 f.

Helyierdekű és Kisvasutasok Lapja. Szerk. dr. Kepes Gyula. Tul. ny. «Globus». VI. évf. Félhavi lap. Évi ára 16 K, száma 1 K.

Hermes. Hiteles sorsolási értesítő. Szerk. tul. Fleissig Sándor. Nyom. Neuwald Illés. XVIII. évf. Félhavi lap. (A **Sorsolási Tudósító** lenyomata.) Évi ára 2 K.

«Hermes» Sorsolási Ellenőr. «Hermes» Verlosungs-Anzeiger. Szerk. tul. Kónyi Hugó. Nyom. Kállai Ármin. XVIII. évf. Félhavi. Évi ára 2 K, száma 10 f.

Heti Jelentés. Kiadja Koltay Károly sertésbizományos. Nyom. Első Kőbányai Kny.

Heti Sertésvásári Jelentés. Kiadja Rajkovits Koszta. Nyom. Első Kőbányai Kny.

Hétről-Hétre. Budapest... szórakozási helyeinek... útmutatója. L. a X. csoportot.

Hiteles Merkur. Szerk. Gerő Attila, utóbb Sebők Albert. Kiadja Hecht bankház. Nyom. «Globus». XVII. évf. Félhavi lap. Évi ára 2 K 50 f, külf. 5 K.

Hiteles Sorsolási Értesítő. (A

Sorsolási Tudósító *lenyomata*). *L. a XI. csoportot is.*

Hitelező-Védegyleti Közlöny.

Szerk. Eichenwald Lajos. Nyom. Kálmán M. és Tsa. VI. évf. Megj. kedden. Évi ára 16 K.

Honi Ipar. Munkaadók Lapja.

Szerk. Sugár Ottó, Gyárfás Oszkár. Kiadja saját váll. Nyom. Wodianer F. és Fiai. XI. évf. Félhavi lap. Évi ára 16 K, külf. 24 K.

Időszaki Kimutatás a ragadós állatbetegségek állásáról... *L. a IX. csoportban.*

Iparegészségügy. Szerk. tul. dr. Nagy Béla. Nyom. «Thalia». IX. évf. Félhavi lap. Évi ára 20 K. — Melléklapja: **Munkásbiztosítás.**

Iparfejlesztés. Szerk. Harkány Rezső. Nyom. Löbl D. és Fia, majd «Európa» r.-t., utóbb Hirth és Kardos. V. évf. Kétheti lap. Évi ára 12 K. — Mellékl.: **Az Ipariügyelők.**

Ipari Vivmányok Lapja. (Előbb: **Magyar Feltalálók Lapja**.) Szerk. Szabó Gyula. Kiadja a Magyar Feltalálók Segélyző Egyesület. Nyom. Donáth és Vágó «Anglo-ny.» I. évf. Félhavi lap. Évi ára 14 K.

Jó Egészség. Szerk. dr. Nagy Albert. Nyom. Révai és Salamon. IX. évf. Félhavi lap. Évi ára 3 K.

Jogi Közlöny. (Balassagyarmat.) Szerk. Holló Dezső, felelős szerk. és tul. Révész Dezső. Nyom. Hollósy Géza. I. évf. Félhavi lap. (Az 5. számmal megszűnt.)

Jogtudományi Közlöny. Kapcsolatban a Döntvénytárral. Főszerk. dr. Dárday Sándor, felelős szerk. dr. Balog Arnold. Tul. nyom. «Franklin»-társ. XLV. évf. Megj. pénteken. Évi ára 12 K.

Jövedő.¹ A magyarorsz. kéményséprőmunkások szakl. Szerk. Berlász Jenő. Kiadja a Szakegyesület. Nyom. (Nyitra:) «A Magyarorsz. Kéményséprő-Szaklap», majd (Bpest:) Lengyel Lipót. III. évf. Másodszomb. Tagoknak ingyen, különben évi ára 8 K, száma 40 f.

Katonai Tudósító. Szerk. Kállay Aladár. Kiadja saját váll. Nyom. «Uránia». II. évf. Félhavi. Évi ára 10 K.

Kazán- és Gépujság. Szerk. Pfeifer

Ignác és Péter Jenő. Nyom. «Pallas». IX. évf. Évi ára 6 K, jobb papíron 8 K, száma 40 f.

K. Á. I. Sz. A Kőbányai Általános Iparos-Szövetség hiv. lapja. Szerk. a Szöv. ügyvezető titkára. Nyom. Első Kőbányai Kny. I. évf. Megj. kéthet. Tagilletmény. (A 2. számmal megszűnt.)

Kárpitosok Lapja. Szerk. Názsai R. Pál. Nyom. «Szt. László». I. évf. Megj. másodvasár. (Az 1. számmal megszűnt.)

Kelet. Kézirat szabadkőművesek részére. Fel. szerk. dr. Soltész Adolf. Kiadja a Magy. Szimbolikus Nagypáholy. Nyom. Márkus Samu. XXII. évf. Félhavi, tagilletmény.

Kereskedelmi Jog. Főszerk. GreCsák Károly, fel. szerk. dr. Bender Béla. Nyom. Orsz. Közp. Közs. Ny. VII. évf. Félhavi. Évi ára 20 K, száma 1 K.

Kereskedelmi Szakoktatás. Szerk. Antalfi Artur. Kiadja a K. Szakiskolai Tanárok Orsz. Egysl. 1910/11. XIX. évf. Havi 2 sz. Évi ára 8 K, száma 80 f.

Kertgazdasági Lap k. Szerk. ifj. Niemetz Ferencz. Tul. Szilágyi Miklós. Ny. (Gödöllő:) Kovács Ferencz. I. évf. Félhavi. Évi ára 6 K, száma 60 f.

Kéményséprők Orsz. Közp. Értesítője. Szerk. dr. Dobsz László. Tul. Albertini János. Nyom. (Ungvár:) Földesi Gyula. I. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Képes Turf. Szerk. Gergely Zsigmond. Kiadja saját váll. Nyom. «Pannonia». I. évf. (A 4. számmal megszűnt.)

Kirakatrendezés és -Építészet. Szerk. tul. Tóth Ede. Nyom. Barcza József. II. évf. Félhavi. Évi ára 10 K, száma 50 f. — Mell.: **Konfekció.**

Kisiparos. Szerk. Zimmermann B. Nyom. «Merkantil» ny. Kohn és Lehner. III. évf. (A 2. számmal megszűnt.)

Kocsigyártóipar. Szerk. Holczer Emil Zoltán. Tul. Orsz. Közp. Közs. Ny. R. T. VIII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K, külf. 14 K, száma 60 f.

Kommerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Heti Értesítő. Szerk. Wetten-dorfer Miklós, fel. szerk. Stein Mór. Tul. Stein M. és Tsa. Nyom. Fried és Krakauer. XIV. évf. Megj. kedd. (A 42. számmal megszűnt.)

¹ Márczius előtt Nagykanizsán jelent meg.

Kovácsok Lapja. Szerk. Morva Rezső. Nyom. a «Gépész» ny. II. évf. Félhavi. (A 11. sz. után: **Magyar Kovácsok Lapja.**)

Kozmetika. Szerk. Strausz Jenő. Nyom. Fráter és Társa. I. évf. Félhavi. Évi ára 8 K, száma 40 f.

Könyvnyomatos Pályázati Értesítő. Gyorstudósító. Fősz. Tauszig Aladár, felelős szerk. Radó Sándor. Tul. Orsz. Közp. Fillérszövetk. Nyom. Fritz Ármin. II. (?) évf. Megj. szerd. Negyedévi ára 3 K.

Könyvkötők Lapja. Szerk. tul. Petrók Károly. Nyom. «Világosság». XII. évf. Megj. másodszomb. Évi ára 5 K 20 f, száma 20 f.

Közbiztonság. Rendőri Lapok. Felelős szerk. Székely Vladimir. Tul. Mezei Sándor. Nyom. Légrády Testv. XVII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 20 K, száma 40 f. — Mellékl.: **Nemzetőr** (polit. hetilap). Szerk. Mezei S.

Közegészségügy. (L. a IX. csoportban.)

Közegészségügyi Kalauz. Főszerk. dr. Thun József, felelős szerk. dr. Kálmán Ernő. Nyom. Orsz. Közp. Közs. Ny. XXXII. évf. Havi 3 sz. Évi ára 12 K.

Közélelmezés. Szerk. Hell Lajos. Tul. «Alimentaria» r. t. Nyom. Radó Izor, majd Bruckner Gyula, utóbb «Unio». II. évf. Heti. Évi ára 4 K.

Közgazdasági Értesítő, és mell.: **Közszállítási É.; Központi É.** (L. a IX. csoportban.)

Közgazdasági és Közlekedési Szemle. Szerk. dr. Planer László. Tul. ny. Műszaki Irod. és Ny. R. T. VIII. évf. Kétheti. Évi ára 16 K, száma 30 f.

Közgazdasági Közvélemény. Sz. dr. Beck Oszkár. Tul. ifj. Ágai Adolf. Nyom. (Újpest.) «Szabadság». II. évf. Kétheti. Évi ára 20 K.

Közgazdasági Lapok. Szerk. tul. Lenkei Zsigmond. Nyom. Pless J. VIII. évf. Megj. szombat. (Az 51. számmal megszűnt.)

Közgazdasági Reform. Szerk. Roger Pál. Nyom. «Haladás». II. évf. Megj. vasárnap. (A 14. számmal megszűnt.)

Közgazdasági Tudósító. Szerk. Mészáros Tivadar. Tul. dr. Wessely Tibor. Nyom. «Bercsenyi» ny. r. t.

II. évf. Félhavi. (A 14. számmal megszűnt.)

Közigazgatási Közlöny. Főszerk. dr. Ábrahám Dezső, felelős szerk. Karácsony Gyula. Nyom. «Nagy-magyarország». VII. évf. Megj. csüt. (A 31. számmal megszűnt.)

Közlemények. Szerk. Sziklai Zsigmond. Kiadja a «Budap. építőmesterek, kőmives-, kőfaragó- és ácsmest. ipartestülete». Nyom. «Szt. László» ny. VI. évf. Félhavi.

Közmunka. Szerk. Varga József. Tul. Kubik Gyula. Nyom. Légrády Testv. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Község. Főszerk. Gallowich Jenő, felelős szerk. Szalai Oszkár. Nyom. «Anglo» ny. = Donáth és Vágó. I. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Községi Közlöny. Szerk. Uszokay Bálint. Kiadja az Orsz. Közp. Jegyzőegylet. Nyom. Orsz. Közp. Közs. Ny. XXXII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K.

Közszállítási Értesítő. (L. a IX. csoportban.)

Köztelek. Főszerk. Rubinek Gyula, felelős szerk. Budai Barna. Kiadja az Orsz. M. Gazd. Egysl. Nyom. «Pátria». XX. évf. Megj. szerd. és szomb. Tagoknak ingyen, különben évi ára 24 K.

Küzdelem. A fuvarozó-, szállító-, szén-, gabona- és közlekedési munkások szaklapja. Szerk. Sztraka József. Tul. Szemők Pál. Nyom. «Világosság». II. évf. Megj. másodvasárnap. Évi ára 24 K, száma 50 f.

Lakatosok Lapja. Szerk. Morva Rezső. Nyom. a «Gépész» ny. II. évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Lithographia. Szerk. Tikáts Adolf. Tul. Frank Lajos. Nyom. «Világosság». VII. évf. Megj. hav. 2. és 4. csüt. Évi ára 6 K 24 f, száma 26 f.

Lloydfutár. Szerk. Feleký László. Kiadja saját váll. Nyom. Pless Ignác. I. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 20 K, száma 40 f. (A 10. sz. után: **Lloydfutár — Budapesti Lloyd.**)

Magántisztviselők Lapja. Szerk. F. Halas Árpád. Kiadja a M. Orsz. Szövetsége. Nyom. ifj. Kellner Ernő. XVIII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K, száma 40 f.

Magyar Asztalosmesterek Lapja.

Főszerk. Bartóthy János, felelős szerk. Nézsai R. Pál. Nyom. Pless I., utóbb «Szt. László». III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Magyar Automobil- és Repülőgép-Ujság. Ungarische Automobil- und Flugmaschinen-Zeitung. Szerk. Sándor Gyula. Tul. Sebők és Sándor. Nyom. «Atheneum». VIII. évf. Félhavi. Évi 12 K, száma 50 f.

Magyar Biztosítási Hírlap. Főszerk. dr. Barcsay Andor, felelős szerk. dr. Kérészy Árpád. Nyom. Markovits és Garai. XIV. évf. Félhavi. (A 11. sz. után: Biztosítási és Pénzügyi Szemle.)

Magyar Bőripar. Ung. Leder-Industrie. Szerk. Wiesel Károly. Tul. Lajtai L. Pál. Nyom. Fried és Krakauer. XVII. évf. Félhavi. Évi ára 16 K, külf. 24 K.

Magyar Chemikusok Lapja. Sz. dr. Neumann Zsigmond. Kiadja a M. Ch. Egysl. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Félhavi. Tagoknak ingyen, különben évi ára 20 K.

Magyar Cipész-Ujság. Főszerk. Draskóczy Bertalan, Ury Imre; felelős szerk. Szenes I. Kiadja Budapest. Föv. Cipész-Ipartestülete. Nyom. Fritz Ármin, utóbb «Unio». XX. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Magyar Czigányzenészek Lapja. A M. Cz.-z. Egysl. hiv. lapja. Szerk. Hegedüs Lajos, utóbb Szepessy László. Nyom. «Haladás». III. évf. Félhavi. (A 8. számmal megszűnt.)

Magyar Divat. Szerk. Weiser Sarolta. Tul. Tolnai Simon. Nyom. «Pallas». 1910/11. VI. évf. Félhavi. Évi ára 12 K, száma 50 f. — Mellékl.: **Ifjúság és Orvosi Tanácsadó.**

Magyar Dohányujság. Szerk. tul. Daróczi Vilmos. Nyom. Márkus Samu. XXVII. évf. Félhavi. Évi ára 16 K.

Magyar Fakeskedő. Szerk. tul. Székely Ignác. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XVII. évf. Félhavi. Évi ára 20 K, külf. 18 Márka.

Magyar Földműves. Főszerk. Rubinek Gyula, felelős szerk. Buday Barna, társszerk. Szafián Lajos. Kiadja az O. M. G. E. Nyom. «Pátria». I. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Magyar Földrengési Jelentés. Szerk. és kiadja a M. Kir. Orsz.

Meteorologiai és Földmagnességi Intézet. Nyom. Heisler és Kószol. V. évf. Heti.

Magyar Fűszerkereskedő. Szerk. tul. Farkas Vilmos. Nyom. Farkas Testv. VII. évf. Félhavi. Évi ára 6 K.

Magyar Gazdák Lapja. Szerk. tul. Merza Márton. Nyom. «Otthon». XVII. évf. Megj. szomb. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Magyar Hajózás. Szerk. György Jákó. Tul. ny. Műszaki Irodalmi és Ny. R.-T. XIII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Magyar Háziipar. Szerk. Szűcs Lajos. Nyom. «Uránia». I. évf. Félhavi. (A 9. számmal megszűnt.)

Magyar Hirmondó. Közgazdasági ... hetilap. Felelős szerk. Odri Vilmos, szerk. Herczeg Bernát és Laszk Manó. Nyom. Pollacsek B. II. évf. (Az 5. számmal megszűnt.)

Magyar Ipar. Iparügylek. Szerk. Gelléri Mór. Kiadja az Orsz. Ipar-egyesület. Nyom. «Európa». XXXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K.

Magyar Iparoktatás. Szerk. Mártonfy Márton és Vig Albert. Tul. Weinberg Gyula. Nyom. Korvin Testv. 1910/11. XV. évf. Félhavi. Évi ára 10 K, száma 60 f.

Magyar Iparosok Lapja. Szerk. tul. Gerő Imre. Nyom. «Jókai». III. évf. Megj. szomb. Évi ára 16 K.

Magyar Jogélet. Szerk. dr. Havlik János. Tul. dr. Gál Jenő. Nyom. «A Nap» ny. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 20 K.

Magyar Kelmefestő-Ujság. Szerk. Csikós Ádám. Tul. egy bizottság, képviselője Körösi János. Nyom. Auer József és Tsa., utóbb Brózsza Ottó. II. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K.

Magyar Kereskedők Lapja. Magyar Lloyd. Szerk. Kormos Alfréd. Kiadja «Apollo» r.-t. Nyom. «A Nap» ny. XXX. évf. Megj. szomb. Évi ára 16 K. — Mellékl.: **Vállalkozók És Iparosok Lapja és Hiteles Sorso-lási Ért.**

Magyar Királyi Posta és Távirada Rendeletek Tára. (L. a IX. csoportban.)

Magyar Kovácsok Lapja. (A 11. számig csak K. L.) Szerk. Morva Rezső. Nyom. a «Gépész» ny. II. évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Magyar Közigazgatás. Szerk. tul. Boncz Miklós. Nyom. «Pallas». XXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K.

Magyar Közlekedés. Szerk. dr. Esser Károly. Nyom. Kertész József, utóbb (Kecskemét:) Spitzer Vilmos. XVII. évf. Megj. másodsomb. (A 21. számmal megszűnt.)

Magyar Külkereskedelem. Szerk. tul. Siebert Gyula. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Megj. szerd. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Magyar Lakatosmesterek Lapja. Szerk. Nézsaí R. Pál. Nyom. Pless J., utóbb «Szt. László». V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Magyar Malom- és Gazdasági Értésítő. Ung. Mühlen- und Landwirtschaftlicher Anzeiger. Szerk. dr. Reik Ferencz. Tul. Weisz Lajos. Nyom. Brózs Ottó. XVIII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Magyar Malom-Közlöny. Ung. Mühlen-Nachrichten. Szerk. tul. Markstein Ignác. Nyom. Fried és Kraukauer XII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Magyar Nemzetgazda. Szerk. tul. Mende Bódog. Nyom. «Franklin» társ. XXVII. évf. Heti. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Magyar Nőegyesületek Lapja. Sz. Zempléni Gyuláné. Tul. Vajda Ede. Nyom. «Jokai» ny. II. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Magyar Órásk Szaklapja. Szerk. Nagy László. Nyom. a Pesti Lloyd Társ. ny. XII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Magyarországi Ácsok Szaklapja. Ungarländischer Zimmerer. Szerk. Sterbinszky Lipót. Tul. egy bizottság. Nyom. «Világosság». VII. évf. Félhavi. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Magyarországi Kávéházi Alkalmazottak Szaklapja. (Az 1909-ben megszűnt M.-orsz. Szállodai, Éttermi és K. A. Sz. folyt.) Szerk. Vágó Béla. Tul. egy bizottság. Nyom. «Világosság». V. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Magy.-Osztr. Mercur. Oesterr.-Ungar. Mercur. Tul. Magyar Mercur Bank R.-T. Nyom. Neuwald Illés. LVIII. évf. — (A Sorsolási Tudósító lenyomata.)

Magyar Pénzügy. (L. a II. csoportban.)

Magyar Pénzügyi Ujság. Szerk. tul. Hunyár László. Nyom. «Thalia». V. évf. Félhavi. (A 9. számmal megszűnt.)

Magyar Pénzügyőr. Szerk. Mentusz László, majd Walikowszky Károly. Tul. Iklódy Győző. Nyom. «Stephaneum» r.-t., utóbb «Baross» ny. XXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K.

Magyar Posta és Közlekedés. Szerk. Jaulusz István. Nyom. (Nagykörös:) Ottinger E. Első Nagykörösi Kny. VI. évf. Heti. Évi ára 12 K, száma 40 f.

Magyar Sütők Lapja. Ung. Bäcker-Zeitung. Szerk. tul. Steiner Gyula. Nyom. «Pázmáneum». VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Magyar Szesztermelő. Főszerk. dr. Szilágyi Gyula, felelős szerk. Krolopp Hugó. Kiadja az O. M. G. E. Nyom. «Patria» r.-t., XIII. évf. Félhavi. Évi ára 20 K, tagoknak ingyen.

Magyar Tejgazdaság. Szerk. tul. Ehrlich Ferencz. Nyom. «Unio». II. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Magyar Turf. Szerk. tul. Ősz Kornél. Nyom. «Pallas». XI. évf. Megj. szezonban naponta. Évi ára 24 K, száma 20 f.

Magyar Utazó Kereskedő. Felelős szerk. Kabos Ede, helyett. szerk. dr. Radvány Manó. Kiadja a M.-orsz. Kereskedelmi Utazók Egysl. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XX. évf. Félhavi. Évi ára 10 K, száma 50 f.

Magyar Üveg- és Agyag-Ujság. Főszerk. Zsolnay Miklós, felelős szerk. Roóz Rezső. Nyom. «Jókai» ny. X. évf. Félhavi. Évi ára 16 K. -- Mellékl.: Fazekas-Ujság.

Magyar Vaskereskedő. Szerk. Biró Ármin. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. Orsz. Közp. Közs. Ny. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Magyar Vasutas. Szerk. Kiss Miklós. Nyom. «Világosság». VII. évf. Havi 3 sz. Évi ára 10 K 80 f, száma 30 f.

Magyar Vasutasok Lapja. Szerk. Lévai S. Sándor. Kiadja a M. A. V. «Rudolf trónörökös» egysl. Nyom. Garai Mór és Fia. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K, száma 20 f.

Magyar Vasutas-Ujság. Szerk. dr. Halmos István. Kiadja saját váll.

Nyom. Pollatsek B. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K.

Magyar Vendéglős- és Kávés-Ipar. Főszerk. Barta Béla, felelős szerk. és tul. F. Kiss Lajos. Nyom. «Jókai» ny. XIII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K, száma 60 f.

Magyar Zenészek Lapja. Főszerk. Sztójánovits Jenő, felelős szerk. dr. Olgyay István. Kiadja az Orsz. M. Zenész-Szövetség. Nyom. «Müller Károly» (May János). VII. évf. Félhavi. Tagoknak ingyen.

Medikusok Lapja. Szerk. dr. Melha Armand. I. évf. Heti. Nyom. Hirth és Kardos. (A 14. számmal megszünt.)

Mercur. Hiteles Sorsolási Tudósító. Szerk. Kaufmann Rikárd. Kiadja «Mercur» váltóüzlet r.-t. Nyom. «Hungária». XL. évf. Félhavi. Évi ára 6 K, külf. 7 K, 8 K, száma 20 f.

Mercur Tudósító. (A Sorsolási Tud. lenyomata. A 3. számmal megszünt.)

«Meteor» Időjelző Levele. Szerk. tul. dr. Vozáry Pál. Nyom. Heisler és Közöl. VIII. évf. Havi 4 sz. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Mezőgazdasági Gépész. Szerk. Morva Rezső. Nyom. a «Gépész» ny. «VI.» (= II.) évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Mezőgazdák. Szerk. Harsány Oszkár. Kiadja a Magyar Mezőgazdák Szövetkezete. Nyom. «Pátria». XVII. évf. Félhavi. Tagilletmény.

Mészárosok és Hentesek Lapja. Szerk. Komáromi Sándor. Tul. Róna Lajos és Haber Samu. Nyom. Elekny. XVIII. évf. Megj. pént. Évi ára 16 K, száma 1 K. — Mellékl.: **Állatkereskedelmi Ujság; Az Asszony Lapja; Húsipari és Állattorgalmi Évköny.**

Molnárók és Malommunkások Lapja. Szerk. Széll Menyhért. Kiadja egy bizottság. Nyom. «Világosság». V. évf. Megj. másodsomb. Évi ára 4 K 80 f, száma 20 f.

Molnárók Lapja. Szerk. tul. Jutassy Ödön. Nyom. saját ny. XVII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K.

Mozgófénykép-Híradó. Kinematographen-Anzeiger. Szerk. tul. Neumann József. Nyom. «Bercsényi», majd «Thalia» ny. III. évf. Félhavi.

Munkásbiztosítási Közlöny. (L. a IX. csoportban.)

Munkásbiztosítási Szemle. (A Munkásbiztosítás új folyama.) Sz. dr. Kertész Sámuel. Nyom. «Uránia» ny. III. évf. Félhavi. Évi ára 10 K.

Munkásügyi Szemle. Szerk. Kiss Adolf. Nyom. Pesti Kny. R.-T. I. évf. Félhavi. Évi ára 20 K.

Műszaki Lap. Szerk. Szabados Károly. Kiadja az Orsz. Műszaki Egysl. Nyom. ifj. Kellner Ernő. XI. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Műszaki Világ. (Kézirat gyanánt.) Szerk. tul. Bojár Sándor. Nyom. «Haladás». VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 60 K.

Művezetők Lapja. Szerk. Palik Ferencz, kiadó Simonyi Gyula. Tul. a Műv. Orsz. Szövetsége. Nyom. Kertész József. XIII. évf. Félhavi. Évi ára 5 K, száma 20 f.

Nagybirtok. Szerk. tul. Ereky Károly. Nyom. «Athenaeum». II. évf. Félhavi. Évi ára 20 K, száma 1 K.

Nagybirtokosok Lapja. Szerk. tul. Huszár Jenő. Nyom. «Pallas». III. évf. Megj. vasárn. (A 28. számmal megszünt.)

Nemzetgazdaság. Szerk. Apór Sándor. Nyom. Márkus Samu. XIV. évf. Félhavi, (A 18. számmal megszünt.)

Nemzeti Mercur. (A Sorsolási Tudósító lenyomata.)

Nemzeti Sport. Az Automobil. Aviatika. Szerk. Lindner Ernő. Nyom. Garai Mór. VIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Nemzetközi Tőzsdeértesítő. Sz. tul. Bauer Leo bankháza. Nyom. «Pallas». Heti. (Magszünt.)

Néplap. Szerk. «István bácsi». Tul. ny. «Franklin» társ. XVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 3 K. (L. német, tól, román, szerb, ruthén kiadásait is)

Nyeremény. (A Sorsolási Tudósító lenyomata.)

Nyúltenyésztő. Szerk. Parthay Géza. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. Félhavi. Évi ára 4 K.

Orsz. Gépész Szövetség Lapja. Magyar Gépípar. Szerk. Balay Bódog, Jellen Gusztáv. Kiadja a Szöv. Nyom. «Thalia». XIX. évf. Félhavi. Évi ára 6 K.

Orsz. Kereskedelmi Közlöny.

Szerk. Beregi Béla. Nyom. Goldfinger Mór, etóbb Pless Ignác. V. évf. Megj. hétf. Évi ára 12 K.

Orsz. Közp. Hitelszövetkezeti Értesítő. Szerk. Brázovay Kálmán. Kiadja a Szöv. Nyom. «Pátria» XII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Orsz. Merkur. Landes-Mercur. (A Sorsolási Tudósító lenyomata.)

Orsz. Orvos-Szövetség. Szerk. dr. Flesch Nándor. Kiadja a Szöv. Nyom. a Pesti Lloyd-Társ. ny. XIII. évf. Félhavi. Tagilletm., különben évi ára 10 K.

Orsz. Pályázati Közlöny. Főszerk. Tauszig Aladár, felelős szerk. Radó Sándor. Tul. Orsz. Közp. Fillérszöv. Nyom. Fritz Armin. IX. évf. Megj. szerd. **Gyorstudósító** cz. a., és szomb. Évi ára 24 K, száma 60 f.

Orsz. Vásári Lap. Landes-Marktblatt. Szerk. dr. Weiner Lajos. Tul. Apfelbaum Rubin és Tsa. Nyom. «Urania» ny. II. évf. Megj. szerd. Évi ára 16 K, száma 40 f.

Orvosi Hetilap. Szerk. tul. dr. Lenhossék Mihály és dr. Székely Ágoston. Nyom. Pesti Lloyd-Társ. ny. LIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 20 K, o.-tanhallg. 10 K, száma 60 f, mellékletes szám 1 K 20 f. — Mellék.: Gynaekologia; Szemészet; Urológiai Szemle.

Orvosi Heti Szemle. Szerk. tul. dr. Flesch Nándor. Nyom. «Pallas». XXV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K, külf. 20 K, száma 40 f.

Orvosok Lapja. Szerk. tul. dr. Walkó Rezső. Nyom. «Pallas». XXI. évf. Megj. csütört. Évi ára 16 K, száma 40 f. — Mellék.: **Socialis Egészségügy.**

Otthonunk. Szerk. Lendvay Sándor. Kiadja az «Otthon» írók és hírlapírók köre. Nyom. Bp. Hírl.-ny. XIV. évf. Félhavi. Tagilletm., különben évi ára 10 K.

Papír-Szaklap. Szerk. tul. Barta Lajos. Ny. (Szeged.) Schulhof Károly. XII. évf. Félhavi. Évi ára 6 K.

Pénzügyi Közlöny. Főszerk. Pajzs Árpád, felelős szerk. tul. Grósz Nándor. Nyom. «Bercsényi» ny. XI. évf. Félhavi.

Pénzügyi Szemle. Felelős szerk. Mándy Lajos. Kiadja a M. Pénzügyintézetek Orsz. Szövets. Nyom.

«Pallas», utóbb Wodianer F. és Fiai. VII. évf. Félhavi. Évi ára 12 K.

Pénzkezelési és Számviteli Közlöny. Szerk. tul. Szenessy Aladár. Nyom. Buschmann Fülöp. VI. évf. Félhavi. Évi ára 12 K, száma 60 f.

Pénzügyigazgatás. Szerk. dr. Exner Kornél. Nyom. Bichler J. XX. évf. Félhavi. Évi ára 10 K.

Pénzügyi Hírlap. Szerk. tul. Lendvay Sándor. Nyom. «Globus». XXIII. évf. Félhavi. Évi ára 5 K, száma 14 f, vid. 16 f.

Pénzügyi Közlöny. (L. a IX. csoportban.)

Pénzügyőrségi Szaklap. Szerk. tul. Preszly Gyula. Nyom. (Vác:) Pestvidéki Ny. III. évf. Félhavi. (Az 1. számmal megszűnt.)

Polytechnikai Szemle. Szerk. Wolf Sándor. Tul. «Fővár. Ny. R.-T.» XIV. évf. Havi 3 sz. Évi ára 16 K.

Posta és Közlekedés. Szerk. tul. dr. Geszti Sándor. Nyom. (Monor:) Pestvm. Kny. II. évf. Félhavi. Évi ára 20 K, tisztv. 10 K. (A 6. szám után: **Posta-Szemle.**)

Posta-Közlöny. Szerk. Jancsó Dezső. Tul. Bösztörményi Kálmán. Nyom. Buschmann Fülöp. XLIV. évf. Havi 3 sz. Évi ára 10 K, száma 24 f.

Posta-Szemle. Szerk. tul. dr. Geszti Sándor. Nyom. (Monor:) Pestvm. Kny. II. évf. Félhavi. (A 21. számmal megszűnt.)

Progressió. Felelős szerk. dr. Bálint Lajos. Kiadja az «Eötvös» páholy. Nyom. Löbl Dávid és Fia. I. évf. Kéthet.

Sertésvásári Jelentés. Borsten-viehmarktbericht. Izveštaj Vašara. Szerk. és kiadja Hammer Antal. Nyom. Első Kőbányai Kny. Heti.

Sertésvásári Jelentés. Kiadja az Első M. Sertéshizlaló R.-T. Nyom. Első Kőbányai Kny. Heti.

Sorsolási Lap «Hungaria». (A Sors. Tudósító lenyomata.)

Sorsolási Tudósító. Central-Ziehungsblatt. Felelős szerk. Aradi Rezső. Nyom. Neuwald Illés. XL. évf. Megj. félhav. Évi ára 3 K.

Sportélet. Szerk. tul. Őszi Kornél. Nyom. «Otthon» ny. XV. évf. Megj. het. Száma 20 f.; a **Magyar Turf**-al együtt évi ára 36 K.

Sportfutár. Szerk. Gillemot Fe-

rencz és Herendi Arthur. Tul. Redlich Adi. Nyom. Stern-kny. IV. évf. Megj. hétf. Félévi 2 K 50 f., száma 10 f.

Sport-Kritika. Szerk. tul. Jeges Sándor. Nyom. Hirth. és Kardos. II. évf. Megj. het. (Az 1. számmal megszünt.)

Sport-Világ. Szerk. Malecki Roman. Kiadja saját társ. Nyom. ifj. Kellner Ernő.

Szabadalmi Közlöny. L. a IX. csoportban.

Szabadalmi Ujság. Patentblatt. Főszerk. Pártos Miksa, felelős szerk. és tul. dr. Halász Aladár. Nyom. Korvin Testv. VIII. évf. Megj. félhav. Évi ára 12 K.

Szabó-Hirlap. Szerk. tul. Ullmann Jákó. Ny. Fráter és Társa. VIII. évf. Megj. félhav. Évi ára 8 K.

Szabók Szaklapja. Szerk. Saly Endre. Tul. a M.-orsz. Szabómunkások- és Munkásnők Szakegyletének szerk. bizotts. Nyom. «Világosság». XVIII. évf. Megj. másodsomb. Évi ára 2 K 40 f., külf. 3 K, száma 10 f.

Szállodai és Éttermi Segédek Szaklapja. (Előbb: **Magyarországi Száll. Ett. és Kávéh. Álkalmazottak Szakl.**) Szerk. Weisz Károly. Kiadja egy biz. Nyom. «Világosság». V. évf. Megj. hav. 3 sz. (A 27. számmal megszünt.)

Szárnyasaink. (A Gallus és a Baromfitenyésztési Lapok egyesítése.) Szerk. Sztéryni Bertalan. Nyom. Hornyánszky Viktor. XXV. évf. Megj. félhav. Évi ára 8 K.

Színészek Lapja. Szerk. Mészáros Kálmán. Kiadja az Orsz. Színész-Egyesület. Nyom. «Thália». XXVIII. évf. Megj. hav. 3 sz. Évi ára 18 K.

Színészeti Közlöny. Szerk. tul. Réthy L. Pál. Nyom. Müller Károly, majd utóda May János. XXIII. évf. Megj. hav. 3 sz. Évi ára 10 K.

Színházi Hét. Szerk. Harsányi Zsolt. Tul. Ince Sándor. Nyom. «Jókai». I. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Színjáték. Szerk. dr. Bárdos Artur. Tul. ny. Engel S. Zsigmond. 1910/11. II. évf. Megj. szerb. Évi ára 15 K, száma 30 f.

Szöveges és Képes Magyar Szinpad. Szerk. tul. Márkus József. Nyom.

Főv. Ny. R.-T. XIII. évf. Megj. naponta. Félévi ára 10 K, száma 10 f.

Szöveges Képes Színházi Lapok. Tul. Forrai Soma. — *Különben az előbbinek lenyomata.*

Szövetkezés. Szerk. Bernát István. Kiadja a Magyar Gazdaszövetség. Nyom. «Stephaneum». XXI. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Tánczmesterek Közlönye. Szerk. tul. Dénes Mór. Nyom. Bichler J. II. évf. Megj. félhav. (A 3. számmal megszünt.)

Társadalmi Forradalom. Felelős szerk. Kaszás István. Nyom. Birautz Demeter, majd «Unio» ny. IV. évf. Évi ára 2 K 40 f., száma 10 f.

Technika. Szerk. Török László. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Megj. félhav. (A 11. számmal megszünt.)

Termelés. Felelős szerk. Ágh Endre. Nyom. Heisler és Közöl. III. évf. Havi 3 szám. Évi ára 16 K, száma 20 fill.

Természettudományi Közlöny. Főszerk. Wartha Vincze, fel. Gorka Sándor és Ilosvay Lajos. Kiadja a Kir. Magy. Term.-t. Társulat. Nyom. Pesti Lloyd Társ. nyom. XLII. évf. Felhavi lap. Tagilletmény, különben évi 12 K. — Mell. negyedévenként. **Pótfüzetek.**

Textilipar. Főszerk. maróthi Fűrst László, felelős szerk. dr. Redner Hugó, társszerk. dr. Schreyer Jenő. Tul. Lenkei Zsigmond. Nyom. «Haladás», majd «Pázmáneum» II. évf. Megj. szerdán. Évi ára 16 K, száma 40 fill.

Tornaügy. Szerk. Ujhelyi Sándor, dr. Ottó József. Kiadja «A magyar testedző egyesület szövetsége» Nyom. Donáth és Vágó «Anglo-ny.» 1910/11. XXVIII. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K.

Törekvés. A bördöndös... munkások... lapja. Felelős szerk. Mónus József, utóbb Baumhor Ottó. Nyom. «Világosság». V. évf. Félhavi lap (a 12. szám óta havi folyóirat.)

Tűzrendszet. Szerk. Lukács Gy. Nyom. Grosz és Bauer. XII. évf. Félhavi lap. Évi ára 8 K.

Typographia. Szerk. tul. Rothenstein Mór. Nyom. «Világosság». XLII. évf. Megj. pént. Évi ára 15 K 60 f.

vidékre 10 K 40 f; száma 30 f, vidékre 20 f, segédmunk. 10 f. Német nyelvű mell. **Gutenberg.**

Uj Divat. Szerk. Radnay Erna. Nyom. «Stephaneum». 1910/11., II. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K 80 f.

Uj Fortuna. Neue Fortuna. (A Sorsol. Tudósító lenyomata.)

Uj Magyar Mercur. (U. a.)

Unio, Sütőiparosok Lapja. Szerk. Kelemen Henrik. Kiadja az ipartestület. Nyom. Székely Artur «Uránia»-nyom. XV. évf. Félhavi lap. Évi ára 8 K, iparts. tagokn. ingyen; száma 20 fil.

Útmesterek Lapja. Szerk. Keleti Márton. Kiadja az Útm. Orsz. Szövets. Nyom. «Műszaki irod. és nyom.r.-t.» III. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K, szöv. tagokn. ingyen.

Ügyvédek Lapja. Felelős szerk. dr. Wolf Vilmos. Nyom. «Globus». XXVII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 16 K. — Mell. **Jogesetek.**

Vadászat és állatvilág. Szerk. Parthay Géza. Nyom. Hornyánszky Viktor. X. évf. Félhavi lap. Évi ára 8 K.

Vadász- és Verseny lap. Szerk. tul. Lovik Károly. Nyom. «Pallas» LIV. évf. Hetilap. Évi ára 30 K.

Vadászlap. Szerk. Egervári Egerváry Gyula. Tul. az Orsz. M. Vadászati Védegylet. Nyom. «Pallas» r.-t. XXXI. évf. Havi 3 szám. Évi ára 12 K, a védegyl. tagoknak 8 K.

Vas- és Fémmunkások Lapja. Szerk. Vanczák János, tul. Teszársz Károly. Nyom. «Világosság». XIV. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 10 K 40 f, száma 26 f.

Vas- és Gépvásár. Főszerk. tul. Gelléri Mór; felelős szerk. Horváth Lajos. Nyom. Engel S. Zsigmond, majd «Jókai»-ny. «III.» (=II.) évf. Félhavi lap. Évi ára 3 K; száma ingyenes.

Vasút. Szerk. Lévai S. Sándor. Tul. Keleti Ö. Lajos. Nyom. Elek Lipót. XIV. évf. Megj. vasárnap. Negyedévi ára 4 K.

Vasuti és Hajózási Hetilap. Szerk. In Jónás Géza. Kiadja a M. Vasuti és Hajózási Klub. Nyom. Hornyánszky Viktor. XII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 16 K, alkalmazottakn. 8 K.

Vasuti és Közlekedési Közlöny. Szerk. dr. Szabolesi Antal. Nyom.

Wodianer F. és Fiai. XLI. Megj. szerdán, pénteken és vasárnap. Évi ára 24 K.

Vasutpolitikai Közlöny. Lásd a II. csoportban.

Vágóhídi Szemle. Szerk. Rónai Mihály, társszerk. Vámos Jenő. Tul. Róna Lajos és Haber Samu. Nyom. a Bp. Hirl. nyom. VI. évf. Félhavi lap. Évi ára 10 K.

Vállalkozók Lapja. Főszerk. Lakatos Lajos, felelős szerk. Komor Marcell, társszerkesztő Sós Izor. Nyom. «Otthon» nyom. XXXI. évf. Megj. szerdán. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Városatyák Lapja. A magyar városok heti szemléje. Szerk. Buday Aladár. Kiadja saját váll. Nyom. «Pázmáneum». I. évf. Megj. szerdán. (A 21. számmal megszűnt.)

Városok Lapja. Főszerk. Várhidy Lajos. Felelős szerk. Osváth Andor. Nyom. Várnai Fülöp. V. évf. Megj. szombaton. Évi ára 40 K, száma 1 K.

Vásári Értesítő. Marktanzeiger. Szerk. tul. Sajó Jenő. Nyom. Radó Izor. VIII. évf. Megj. szerdán. Évi ára 16 K; száma 40 f, postán 43 f.

Vegyészeti Lapok. Szerkeszti dr. Helvey Tivadar, dr. Bokor Gusztáv. Tul. nyom. a Pesti Lloyd Társ. ny. II. évf. Félhavi. Évi ára 16 K, száma 80 fill.

Vendéglősök Lapja. Szerk. tul. Ihász György. Nyom. «Uránia». XXVI. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K.

Világszerte. Polyglott, irodalmi hetilap. (L. az V. csoportban.)

Vizügyi és Hajózási Közlöny. Szerk. dr. Török Emil. Nyom. «Athenaeum». XX. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 20 K, száma 40 f.

Vonatkiadó. Főszerkesztő Pöndör Antal, felelős szerk. Birki Mihály. Kiadja a Vonatkiadó Orsz. Otthona. Nyom. Neuwald Illés. V. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K, az Otth. tagjai ingyen. Száma 30 f.

Zálogházi Értesítő. Szerk. Kiss Sándor. Ny. Zeisler nyom. III. évf. Havi 4 szám. Évi ára 2 K, száma 10 f.

Zeneközlöny. Szerk. tul. Demény Dezső, társszerk. Hoppe Rezső, dr. Falk Zsigmond. Nyom. Pesti Kny. R.-T. 1910/11, IX. évf. Évi 24 szám. Ára 10 K, száma 40 f.

Zenelap. Szerk. tul. Ság József.

Nyom. «Stephaneum». XXIV. évf. Évi 20 szám, ára 8 K.

Zenevilág. Szerk. tul. Hackl N. Lajos, utóbb szerk. Kirchner Gyula. Nyom. «Jókai»-ny. XI. évf. Havi két-három szám. Évi ára 10 K.

Zenélő Magyarország. Szerk. tul. Klöckner Ede. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XVII. évf. Félhavi lap. Évi ára 16 K, száma 1 K.

Zoologiai Lapok. Illusztr. közlöny az állattan, vadászat és állattenyésztés köréből. Szerk. Parthay Géza, Sztérenyi Bertalan. Nyom. Hornyánszky Viktor. XII. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K.

Összesen : 286.

VIDÉKEN.

A Gazda. (Sopron.) Felelős szerk. dr. Eber Ernő. Kiadó nyom. Röttig Gusztáv és fia. III. évf. Megj. szombaton. Évi ára 10 K, a Sopronmegyei Gazd. Egyes. tagjainak ingyen.

A Hadsereg. (Arad.) Szerk. Hehs Aladár. Kiadó: Hehs Vilmos. Nyom. Réthy L. és fia. VII. évf. Megj. 16-án és 30-án. Évi ára 12 K, száma 60 f.

A Haladás. (előbb: **Kecskeméti Hirlap.**) (Kecskemét.) Felelős szerk. Rózsa Jenő. Kiadó: a szerkesztőség. Nyom. Spitzer Vilmos. II. évf. Heti 2 szám. Évi ára 10 K.

Alföldi Gazda (előbb: **Magyar Műkertész és A. G.**) (Szeged.) Szerk. dr. Bodor Antal. Nyom. Engel Lajos. III.—XIX. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K.

A Munka. (Szombathely.) Főszerk. tul. Horváth Kálmán, felelős szerk. Nagy József. Nyom. «Vasvármegye» nyomda. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Arad. Közgazd., keresk. és ipari hirlap. Szerk. tul. Kaszab Géza. Nyom. Kalmár Nándor és Tsai. I. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 10 K.

Aradi Színházi Újság. Felelős szerk. tul. Bruckner Lajos. Nyom. «Corvin»-nyomda. II. évf. Napilap, febr. 27. óta hetilap. (Az 5. számmal megszűnt.)

A Város. (Debreczen.) Főszerk. Vecsey Imre, felelős szerk. Koncz Ákos. Tul. nyom. «Debreczen kir.

város könyvny. vállalata» VII. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K, száma 4 fill.

A Város. (Pozsony.) Szerk. tul. Kánya Rikárd. Nyom. Alkalay Adolf és Fia. V. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K, száma 25 f.

Az Aradi Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. Szerk. Sármezey Endre. Kiadó az Egylet. Nyom. Aradi ny. r.-t. II. évf. Félhavi lap. Tagoknak 4 K, különben 6 K; száma 30 f.

Az Orvos. (Temesvár.) Szerk. tul. dr. Róth Kálmán. Nyom. Csendes Lipót. I. évf. Megj. szombaton. Évi ára 14 K.

Belföldi Jockey. (Monor.) Szerk. bernicei Kmoskó Lajos. Nyom. (Budapest:) «Világosság», majd Biehler J. II. évf. Félhavi lap. (A 4. számmal megszűnt.)

Biharmegyei Gazdasági Egyesület Hivatalos Közönye. (Nagyvárad.) Szerk. Weingartner Andor. Kiadó az Egyes. Nyom. Láng József. X. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K, tagoknak ingyen.

Bőrmunkás. (Újpest.) Felelősszerk. Bauer Gyula. Tul. a bőrmunkások lapbizotts. Nyom. (Budapest.) «Világosság». VI. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K 80 f. Külf. 6 K.

Debreczeni Gazdasági Lapok. Szerk. Rácz Lajos. Kiadja a D. G. Egyesület. Nyom. a város ny. XII. évf. Félhavi lap. Tagoknak ingyen, különben évi ára 4 K.

Dél-Szabadkőműves folyóirat. Felelős szerk. Bakonyi Miksa. Nyom. Elek Lipót. III. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K.

Délmagyarországi Gazda. (Temesvár.) Szerk. Bászel Elek. Nyom. Csendes Jakab. III. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K, de a Temesvárm. Gazd. Egyes. és a Délm. Mezőg. Szöv. tagjainak ingyen. (A 14. sz. megszűnt.)

Délmagyarországi Mercure. (a budapesti Sorsolási Tudósító lenyomata.) (Szabadka.) Kiadja a Délmagy. Mercure váltóútlelet.

Délmagyarországi Sport. (Arad.) Főszerk. dr. Hármay László, felelős szerk. ifj. Vas Gusztáv. Nyom. Zlinszky J. és Tsa «Függetlenség»-ny. I. évf. Megj. Hétfőn. Évi ára 1 K 50 f a M. Athlétikai Szöv. tagjainak, különben 3 K, száma 6 f.

Egyesületi Értesítő. (Miskolcz.) Szerk. Vértessy Tivadar és dr. Domán Aladár. Kiadja a Borsodmegyei Gazdasági Egyes. Nyom. Klein és Ludvig. IX. évf. Félhavi lap. Tagoknak ingyen, különben 4 K.

Előre. Ipari és keresk... (Sopron.) Szerk. tul. Ráth Gyula. Nyom. «Petőfi» ny. II. évf. Megj. vasárnap. (Az 50. számmal megszűnt.)

Erdélyi Gazda. (Kolozsvár.) Szerk. Tokaji László. Tul. Erd. Gazd. Egyt. Nyom. Gámán J. örök. XLII. évf. Megj. vasárnap. Egyleti tagoknak ingyen, különben évi ára 12 K, száma 24 f.

Erdélyrészi Jogi Közlöny. (Kolozsvár.) Szerk. kiadó dr. Papp József. Nyom. Gombos Ferencz. III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 16 K.

Erdészeti Ujság. (Szászsebes.) Szerk. tul. Podhradsky Emil. Nyom. Hientz József. XIV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K.

Felvidéki Gazda. (Kassa.) Szerk. Unger Arthur. Tul. az Abauj-Tornavárm. Gazda Egyes. Nyom. Vitéz A. ut. I. évf. Félhavi lap. Tagoknak ingyen, különben évi ára 8 K.

Férfi- és Női Szabók Lapja. (Kispest.) *L. Szabók Lapja.*

Fodrászok Lapja. (Marosvásárhely.) Szerk. tul. König Károly. Nyom. Benkő László. I. évf. Félhavi lap. (a 4. számmal megszűnt.)

Fortuna. (Győr.) Kiadja Kölesei Adolf és fia. *(A budapesti Sorsolási Tudósító lenyomata.)*

Földmívelő. (Békéscsaba.) *L. a II. csoportban.*

Gazdák Lapja. (Szatmár.) Szerk. kiadó Poszvék Nándor. Nyom. Morvai János «Északkeleti kny.»-ja. IX. évf. Megj. pént. (A 26. számmal megszűnt.)

Győri Magántisztviselők Lapja. Szerk. Dobó Sándor. Kiadja a Gy. M.-tv. Otthona. Nyom. Raab és Tsa. *Egy évi szünetelés után:* II. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K.

Halas. Közgazd. és iparos-hetilap. (Kiskúnhalas.) Szerk. Nagy Szedor István, főszerk. Kozics István. Tul. az alapítók. Nyom. Práger Ferencz, utóbb (Szabadka:) Krausz Adolf. IV. évf. Megj. vasárnap. (A 22. számmal megszűnt.)

Herz Gyula Hiteles Sorsolási Tudósítója. Authentischer Verlo-

sungs-Anzeiger. (Galgóc.) *(A budapesti Sorsolási Tudósító leny.)*

Jó Szerencsét! Bányászati és kohászati... szaklap. (Selmeczbánya) Szerk. Litschauer Lajos. Nyom. Joerges Á. Özv. és Fia. 1910/11. IV. évf. Megj. csütörtökön. Évi 12 K.

Jövendő. A magy. kéményseprő-munkások... szaki. (Nagykanizsa.) Szerk. Berlász J. Jenő. Kiadó: Szabó Gyula, utóbb Vizsoly János. Nyom. Krausz és Farkas, utóbb Nyitra: «M.-orsz. Kéményseprő-Szaklap»-ny. III. évf. Félhavi lap. *(Márcz. óta Budapestben jelent meg.)*

Kamarakerületi Iparügyek. (Győr.) Szerk. Kurucz József. Felelős szerk. tul. dr. Szommer Ernő. Nyom. «Pannonia». VII. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K.

Kassa Vidéke. Balneologiai, turisztikai... folyóirat. Szerk. Kemény Lajos. Nyom. «Kassai kny. és lapkiadó r.-i.» XI. évf. Félhavi lap. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Kántor-Ujság. Kath. egyházzenei szaklap. (Jászdózsza.) Szerk. Révfy Lajos. Nyom. (Gyöngyös:) Herzog Ernő Ármin. I. évf. Félhavi lap; havonta orgonamű-mell. Évi ára 8 K. (A 13. számmal megszűnt.)

Közgazdaság. (Szabadka.) Szerk. tul. Maluser Sándor. Nyom. Hirth Aladár, utóbb Braun Adolf. III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 fill.

Közlöny. (Debreczen.) Szerk. Erdős Károly; felelős szerk. Bereczky József, Herpay Gábor. Kiadója a Magy. Prot. Theologiai Szövetség. Nyom. a város nyom. 1910/11, XLI. évf. Félhavi lap. Évi ára 6 K, theol. ifj. egyes. 3 K.

Lugosi Szinpad. Szerk. tul. Apor László. Nyom. Auspitz Adolf. I. évf. Napilap. (A 21. számmal megszűnt.)

Magyar Erdész. (Rimabánya.) Főszerk. Imecs Béla; felelős szerk. Mitske Gusztáv. Nyom. (Ungvár) Székely és Illés. X. évf. Félhavi lap. Évi ára 14 K, száma 1 K.

Magyar Faipar. (Nagyvárad.) Szerk. Adler Jakab. Tul. Adler Ede és Tsa. Nyom. (Élesd.) Sándor Mór. II. évf. Félhavi lap. (Az 1. számmal megszűnt.)

Magyar Földmívelő. (Szatmár.) Szerk. tul. Bodnár Gáspár. Nyom.

Morvai János. XIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 4 K.

Magyar Műkertész és Alföldi Gazda. (Szeged.) Szerk. dr. Bodor Antal. Nyom. Engel Lajos. III.—XIX. évf. Félhavi lap. (A 2. sz. óta címe: **Alföldi Gazda.**)

Magyar Textilipar. Ung. Textil-industrie. (Ujvidék.) Szerk. Weidinger Dezső, utóbb Deutsch Kálmán. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Iykovics György. V. évf. Félhavi lap. Évi ára 12 K, külf. 16 K; száma 50 f.

Mai Szinlap. (Miskolc.) Szerk. Darvas Rihárd és Kázméri Kázmér. Nyom. Klein és Ludvig. 1910/11. Megj. naponta. Évi ára 6 K, száma 6 f.

Mai Szinlap. Szöveges színházi ujság. (Sátoraljaújhely.) Nyom. a «Zemplén»-ny.

Mai Szinlap. (Szeged.) Szerk. Kézai Simon. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. «Délmagyarország» r.-t. 1910/11. I. évf. Megj. naponta. Negyedévi ára 2 K, száma 4 f.

Marosvidéki Közgazdasági Lapok. (Déva.) Főszerkesztő Hajducski József, felelős szerk. Pártos Szilárd. Nyom. Laufer Vilmos. I. évf. Megj. kéthetenként. Évi ára 8 K, száma 30 f.

Mozi-Ujság. (Hódmezővásárhely.) Szerk. Szomorv Béla. Kiadja az Uránia-színház. Nyom. a «Vásárhely és Vidéke» r.-t. I. évf. Naponta.

Mozi-Ujság. (Igló.) Szerk. «Olló». Kiadja Stern Ignác. Nyom. «Szepesti Lapok» váll. I. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Munkás-Otthon Értesítője. (Marosvásárhely.) Szerk. Morvay Zoltán. Kiadja a M.-O. Nyom. Benkő László. I. évf. Megj. szombat. Tagoknak ingyen, különben évi ára 5 K, száma 10 f.

Nagyvárad Munkás-Ujság. (L. a II. csoportban.)

Nagyvárad Szinpad. Szerk. tul. Tyll János. Nyom. «Szt. László». 1910/11. I. évf. Heti 2 szám. (A 4. számmal megszűnt.)

Napi Közlöny. A magyar orvosok és természetvizsgálók Miskolczon 1910. aug. 21—24. tartott XXXV. vándorgyűléséről. Szerk. Biró Lajos. Gálffy Ignác, dr. Katona József, dr. Szabó Ármin, Turý József, dr. Kerekes Pál. Nyom. Klein és Ludvig.

Nógrádvármegyei Gazdasági Egyesület Hiv. Közlönye. (Balassagyarmat.) Szerk. Sziklaki Iván. Kiadja az Egysl. Nyom. Bgy. Kny. R.-T., majd ennek utóda Hollósy Géza. III. évf. Megj. félhav. Tagokn. ingyen, különben évi ára 5 K, száma 20 f.

Nyomdaipar Magyarországon. (Szekszárd.) Felelős szerk. ny. Molnár Mór, társszerk. (Nagyvárad:) Láng József. Tul. Vidéki. Nyom.-Tul. Orsz. Szövets. IX. évf. Megj. félhav. Évi ára 6 K.

Orpheus. (Vác—Ujpest.) Szerk. tul. (Ujpest:) Major J. Gyula. Nyom. Első Váci Sajtó. I. évf. Időhöz nincs kötve, érdeklődőknek ingyen.

Őrszem. Keresk., ipari... Közgazd. hirlap. (Kassa.) Szerk. dr. Deil Jenő, Békefi Ödön. Tul. ny. Wlaskowits Testv., utóbb Kassai Kny. és Lapkiadó R.-T. I. évf. Megj. szomb. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Papírföldolgozó. (Szeged.) Szerk. ny. Engel Lajos. III. évf. (A 10. számmal megszűnt.)

Protestáns Zeneközlöny. Szerk. tul. ifj. Fövenyess Bertalan. Nyom. (Miskolc:) László-kny. (a hangjegy mell. Lipcsében, Röder V.) VI. évf. Megj. félhav. Évi ára 6 K, a melléklettel 12 K. Száma 30 f., hangj. mell. 1 K.

Röpke Lapok. Nyomdai... szaklap. (Gyoma.) Szerk. t. ny. Kner Izidor. XII. évf. Megj. kéthet. Díjtalan.

Szabók Lapja. (Kispest.) Szerk. tul. Bergendy Szilveszter. Nyom. Morva Rezsóné a «Gépész» ny. II. évf. Megj. félhav. (A 23. sz. után címe: **Férfi- és Női Szabók Lapja.**)

Szamosvölgyi Vasút Hiv. Lapja. (Dés.) L. a IX. csoportban.

Szarvasi Színházi Ujság. Szerk. Szemző István. Nyom. Sámuel Adolf. I. évf. Megj. naponta «a színi szezon tartamára». (Megszűnt a 24. számmal.)

Szatmári Gazda. Szerk. Világossy Gáspár. Kiadja a Szatmármegyei Gazdasági Egysl. Nyom. «Merkur» ny., utóbb «Eszakkeleti» ny. II. évf. Megj. szomb. Tagokn. ingyen, különben évi ára 6 K.

Szegedi Néplap. A sz. gazdasági

egysl. hiv. lapja. Szerk. tul. Rényi Imre. Nyom. Endrényi Lajos. IV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 2 K, száma 2 f.

Székesfehérvári Színházi Ujság. Szerk. Kálmán Pál. Tul. Szabó Aladár. Nyom. Eisler Adolf. I. évf. Megj. naponk.

Szilágysági Gazda. (Zilah.) Szerk. Fényes Károly. Kiadja a Sz.-vm. Gazdasági Egysl. Nyom. Seres Samu. II. évf. Megj. félhav. Tagilletmény, különben évi ára 8 K.

Színház. (Székesfehérvár.) Szerk. Kelemen Béla. Tul. Fodor Gyula. Nyom. «Minerva». I. évf. Megj. naponk. Havi ára 50 f., száma 2 f.

Színházi Lapok. (Igló.) Szerk. Vetlányi Jenő. Tul. ny. «Szepesi Lapok», II. évf. Megj. naponk.

Színházi Lapok. (Miskolcz.) Szerk. Földes Gusztáv. Nyom. Szelényi és Társa. 1909/10. VI. évf. Megj. naponk. Évadra ára 6 K, száma 6 f.

Színházi Ujság. (Arad.) Szerk. Heltai Jenő. Tul. ifj. Klein Mór. Nyom. Lányi Izsó «Corvin» ny. I. évf. Megj. naponk.

Színházi Ujság. (Brassó.) Szerk. Győri Imre és Fischer Béla. Tul. ny. «Brassói Lapok». VIII. évf. Megj. naponk. Évadra ára 6 K, száma 4 f.

Színházi Ujság. (Hódmezővásárhely.) Főszerk. tul. Arany János, felelős szerk. Vekerdy Géza. Nyom. a «Vásárh. és Vid.» ny. VII. évf. Megj. naponk. Évadra ára 3 K, száma 6 f.

Színházi Ujság. (Kolozsvár.) Szerk. Harsányi Zsolt és Incze Sándor. Nyom. Gámán János örököse. III. évf. Megj. szomb. Évi ára 10 K.

Színházi Ujság. (Nagyvárad.) Szerk. tul. Szász Endre és Incze Ernő. Nyom. Neumann Vilmos. II. évf. Megj. szomb. Évadra ára 5 K, vid. 6 K, száma 10 f.

Színházi Ujság. (Szeged.) Szerk. dr. Lugosi Dömötör. Nyom. Leopold ny. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Színházi Ujság. (Szeghalom.) Szerk. Nyegus. Nyom. «Sárréti Ujság» ny. I. évf. Megj. naponk. száma 4 f.

Színházi Ujság. (Székesfehérvár.) Szerk. tul. Kálmán Pál. Nyom. Számmar Imre. I. évf. Megj. het. 5 szám.

Szőlőszeti és Borászati Lapok. (Kecskemét.) Szerk. Maurer János. Tul. ny. Sziládi László. XXXI. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Szöveges Színházi Ujság. (Szigetvár.) Szerk. tul. Szalai Dani. Nyom. Kozáry Ede. I. évf. Megj. naponk. Évadra ára 1 K, száma 6 f.

Tátrafürdők. (Ujtátrafüred.) Szerk. Rácz Arnold. Tul. ny. «Szepesi Lapok» váll. V. évf. Megj. het. (A 15. számmal megszűnt.)

Temesvári Színház. Szerk. Osztie Andor. Tul. ny. Csendes Lipót. 1910/11. VII. évf. Évi ára 1 K 20 f., száma 10 f.

Thália. (Debreczen.) Szerk. Ferenczy Frigyes. Kiadja a szính. iroda. Nyom. a város kny. 1910/11. I. évf. Megj. naponk. Évadra ára 6 K, száma 6 f.

Tisztviselő Ujság. (Szabadka.) Szerk. Faragó Rezső. Tul. ny. Krausz és Fischer. II. évf. Megj. félhav. (A 7. számmal megszűnt.)

Összesen : 81.

VIII. Vegyes tartalmú, nem politikai lapok.

BUDAPESTEN.

A Forum. Felelős szerk. Szentmiklósi József. Nyom. «Világosság». I. évf. Heti. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Buda és Vidéke. (L. a IV. csoportban.)

Budai Ujság. Szerk. Major János. Nyom. Bichler J. VII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Budapesti Hétfői Hirlap. Szerk. Szomaházy István. Tul. ny. «Globus». IX. évf. Évi ára 5 K, száma 4 f, vid. 6 f.

Fővárosi Hírmondó. Szerk. tul. Sipos Sándor. Nyom. «Pázmáneum», utóbb saját ny. II. évf. Megj. hétf. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Hétfői Közlöny. Felelős szerk. Halmi Árpád, társszerk. Nemes Leo. Nyom. Pollacsek B. II. évf. (A 7. számmal megszűnt.)

Köbányai Lapok. Szerk. Minke Béla. Tul. Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota.) Fischer Dezső és Társa. I. évf. Megj. vasárn. Évi 4 K, száma 6 f.

Köbányai Ujság. Szerk. Kada

Árpád. Nyom. Első Kőb. Kny. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 20 K, száma 20 f.

Napló. Szerk. Derék Antal. Kiadja saját váll. Nyom. «Globus». V. évf. Megj. hétf. Évi ára 4 K, száma 4 f.

Pesti Gúnár. Szerk. «Gúnár Dániel» (ifj. dr. Hampel József). Nyom. «Säculum», utóbb az «Uránia» ny. I. évf. Megj. szomb. Félévi ára 1 K 20 f, száma 4 f, utóbb 6 f, vid. 10 f.

Összesen: 9.

VIDÉKEN.

Abony. Felelős szerk. Temesközy Gerzson. Kiadótul. nyomt. Szerdahelyi János. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Abrudbánya és Vidéke. Felelős dr. Pongrácz Aladár. Kiadó tul. ny. «Árpád». III. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K.

A Csajkás. (Titel.) Felelős szerk. dr. Bartunek Gyula. Tul. ny. Szubotieski Szimó. III. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

A Haladás. L. Kecskeméti Hirlap.

Alsólendvai Híradó. Felelős szerk. Oszeszly M. Viktor. Tul. ny. Balkányi Ernő. XV. év. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Alsó Temes. (Temeskubin.) Szerk. tul. dr. Kiss Károly. Nyom. (Versecz:) Neumann H. II. évf. (A 4. számmal megszűnt.)

Aradi Híradó. Szerk. Cs. Endes Dániel. Tul. ny. Kalmár Nándor és Tsai. XVII. évf. Megj. hétf. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Aradi Napló. Szerk. Varga Ferencz. Kiadja saját bizottság. Nyom. Kalmár Nándor és Tsai. I. évf. Megj. vasárn. (A 2. számmal megszűnt.)

Aradi Ujság. Aradi Friss Ujság. Szerk. Zsigmond Miklós. Tul. ny. Kalmár Nándor és Tsai. XI. évf. Megj. naponta. Havi ára 60 f, postán 1 K, száma 2 f.

Aradmegyei Hirlap. (Borosjenő.) Szerk. tul. dr. Schauer Gábor. Nyom. Ungár J. XI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Aszódai Hirlap. Szerk. dr. Glück Adolf. Nyom. «Petőfi». I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

A Tengerpart. (Fiume.) Szerk. Murai Jenő. Kiadja saját váll. Nyom.

«Mercur». VII. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, száma 6 f.

A Vidék. (Nyitra.) Szerk. tul. Raskai (Rihay) László. Nyom. Löwy Antal. I. évf. Hetilap. (A 2. számmal megszűnt.)

Az Új Rend. (Ujpest.) Főszerk. tul. dr. Kis Sándor, felelős szerk. Brankovics György. Nyom. Csanády és Feiner. V. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Árva. (Trsztena.) Szerk. Meskó Dezső. Tul. ny. Schein Samu. II. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Baja és Vidéke. Szerk. Rothschild Zsigmond. *Palánkán* társszerk. Haris György és Csernicsek Imre. V. évf. Hetilap. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Bajai Közlöny. Főszerk. dr. Boróczy Kálmán, felelős szerk. Meskó Zoltán. Tul. ny. Rajkovits Károly. XXXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Barsi Ellenőr. (Aranyosmarót.) Szerk. tul. dr. Znamenák István. Nyom. saját ny. XXIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, tanítóknak 4 K, száma 20 f.

Barsi Futár. (= **Felvidéki Hírek.**) (Aranyosmarót.) *Nyitrán* szerk. Szabó Lajos és tul. ny. Löwy Antal. IV. évf. Megj. szerd. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Battonya és Környéke. Főszerk. Galsai Polgár József, felelős szerk. és tul. Toronyi János. Nyom. Ruber István. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Battonyai Ujság. Szerk. Zámory Lajos. Tul. Marton Lajos. Nyom. (Arad:) Keppich Zsigmond. I. évf. Megj. het.

Bazin és Vidéke. (= **Felvidéki Hírek.**) *Nyitrán* szerk. Szabó Lajos és tul. ny. Löwy Antal. IV. évf. Megj. szerd. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Bácskai Hírek. (Palánka.) Szerk. tul. ny. Csernicsek Imre, társszerk. Haris György. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Bácskai Közérdek. (Kula.) Szerk. tul. ny. Berkovits Márk. XIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Bács-Topolyai Hirlap. Szerk. dr. Farnék Dezső. Tul. ny. Wilhelm Miksa. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Bánffyhungyadi Hirlap. Szerk. Nagy Lajos. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Ábrahám M., majd (Kolozsvártt:) Ajtai K. Albert, utóbb Stief Jenő. II. évf. (A 6. számmal megszűnt.)

Belényesi Ujság. Főszerk. Bottyán Pál, felelős szerk. dr. Schönzweig Béla. Tul. ny. Süßmann Lázár. III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Bereg. (Beregszász.) Szerk. Radics Mihály. Tul. ny. «Haladás». XXXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Besztercebánya és Vidéke. Sz. Ferenczy Ödön. Kiadó ny. Sonnenfeld Mór, = «Hungária». XXII. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Békés. (Gyula.) Szerk. Kohn Dávid. Tul. ny. Dobay János. XLII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Békési Lapok. Szerk. dr. Török Gábor. Tul. ny. b. Drechsel Géza. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Békési Ujság. Szerk. tul. ny. Papp József. III. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Békésmegyei Híradó. (B.-Csaba.) Szerk. tul. Bihari Sándor. Nyom. Teven Adolf I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Brassói Uj Lap. Szerk. dr. Kölczé Károly. Nyom. Hentschel H. II. évf. Napilap. Évi ára 6 K, száma 2 f.

Budafoki Hirlap. Szerk. tul. Fodor Ernő. Nyom. (Budapest:) «Corvina». II. évf. Megj. kedd. (A 6. számmal megszűnt.)

Ceglédi Hirlap. Szerk. dr. Piros Gyula, utóbb a tul.: Kolofont József. Nyom. Sárík Gyula. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 5 K, száma 10 f.

Ceglédi Kis Ujság. Szerk. tul. ny. Sárík Gyula. I. évf. Megj. vasárn. (A 35. számmal megszűnt.)

Csallóköz. (Dunaszerdahely.) *L. a IV. csoportban.*

Csallóközi Lapok. (Dunaszerdahely.) Szerk. dr. Baranyai József. Tul. ny. Goldstein Józsu. X. évf. Megj. szerd. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Csákova és Vidéke. Szerk. tul. ny. Grädl Péter. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Csongrádi Lapok. Szerk. Éder

János. Tul. ny. Weisz Márk. XX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 8 f.

Czegléd. Szerk. dr. Hübner Emil. Tul. ny. Sebők Béla. XXXII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, vid. 8 K, száma 14 f.

Czeglédi Szemle. Szerk. tul. (Budapest:) Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota:) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. (A 8. számmal megszűnt.)

Debreczeni Futár. Szerk. tul. Kováts Dezső. Nyom. a város ny. I. évf. Megj. vasárn. (A 4. számmal megszűnt.)

Diósgyőr és Vasgyári Hirlap. Szerk. tul. Kenyeres Károly. Nyom. (Miskolcz:) Szelényi és Tsa. II. évf. (A 40. számmal megszűnt.)

Dobsina és Vidéke. Szerk. Sztankovics Károly. Tul. ny. Schmidt Géza. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Dombóvár. Szerk. Schröder Béla. Kiadja «a lapegyesülés». Nyom. (Kaposvár:) Szalai Ferencz. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K 80 f, vid. 5 K 50 f, száma 10 f.

Dombóvár és Vidéke. Szerk. tul. dr. Zátrányi Sándor. Nyom. Dombóvári Kny. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Dorozsmai Ujság. (Kiskundorozsma) Szerk. ny. Wugrinecz Márton. I. évf. Megj. vasárn. (A 4. számmal megszűnt.)

Drávavidék. (Barcs.) Szerk. Körmeny Károly. Nyom. Szilágyi Gy., utóbb (Szigetvár:) Kozáry Ede. II. évf. Megj. csütört. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Eperjesi Lapok. Felvidéki Szemle. Szerk. dr. Obetkó Dezső. Tul. ny. Kósch Árpád. XXXV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Erdővidék.¹ (Barót.) Főszerk. dr. Ferenczy Géza, felelős szerk. Hoffmann Géza. Tul. ny. Rozsondai János. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, külf. 12 K, száma 10 f.

Erzsébetfalvai Hirlap. Szerk. Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota.) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. (A 8. számmal megszűnt.)

Erzsébetfalvai Közlöny. Szerk.

¹ Azelőtt politikai lap.

tul. Erdélyi Mihály. Nyom. Matkovich Aladár. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Erzsébetvárosi Hírlap. Szerk. tul. M. Lengyel József. Nyom. «Hermes». VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, vid. 7 K, száma 12 f.

Esztergom és Vidéke. Szerk. dr. Prokopp Gyula, tul. ő és Brenner Ferencz. Nyom. Laiszky János. XXXII. évf. Megj. csüt. vas. Évi ára 12 K, száma 14 f.

Esztergomi Friss Ujság. Szerk. Dvihalhy Géza. Nyom. Buzárovits Gusztáv. III. évf. A budapesti **Uj Lap** mellékl. Száma 2 f.

Fehértemplom és Vidéke. Szerk. Hegyi József. Tul. Wunder Gusztáv. Nyom. Wunder Gyula. I. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Féjérmegyei Napló. (Székesfehérvár.) Szerk. Bilkei Ferencz. Nyom. Egyházm. Ny. XVII. évf. Megj. csüt. és szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Félegyházi Ujság. Szerk. (Ujpest:) Balázs Pál, utóbb Martosi Mórocz János. Nyom. (Rákospalota:) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K.

Felsőbányai Hírlap. Szerk. dr. Moldován Ferencz. Tul. ny. (Nagybánya:) Nánásy István. XV. évf. Megj. másodcsüt. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Felsőmagyarországi Hétfői Ujság. Galgóc és Vidéke. Szerk. tul. ny. Szold Jakab. IX. évf. Évi ára 10 K.

Felsőmagyarországi Lapok. (Nagytapolcsány.) *A nyitrai Felvidéki Hírek lenyomata*, IV. évf.

Felsősárosi Hírlap. (Bártfa:) Szerk. tul. dr. Uhlig Leó. Nyom. Salgó Mór «Felsősárosi kny.» X. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Felsőszabolcsi Hírlap. (Tavaly: **Kisvárdai Lapok**.) Szerk. dr. György Ferencz; Kiadó dr. Vadász Lipót. Nyom. Berger Ignác és Tsa. XXIII. évf. Megj. vasár. Évi ára 8 K.

Felső-Torontáli Közlöny. Szerk. dr. Türk Marcell. Tul. ny. Sonderling Károly. I. évf. (Meggzúnt.)

Felsővisó. Szerk. tul. ny. Schiffmann H., V. évf., félhavi. (Az 5. számmal megszűnt.)

Felvidék. (Eperjes.) Szerk. dr. Rusznák Miklós. Nyom. Kösch Árpád.

I. évf. Megj. pént. (A 35. számmal megszűnt.)

Felvidék. (Verebély.) Főszerk. Fejes Adolf, felelős szerk. Kósa Andor, szerk. Svarha István. Nyom. Neufeld Sándor «Hungária» ny. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Felvidéki Hírek. (Nyitra.) Szerk. tul. (Bpest:) Szabó Lajos, tul. ny. Lówy Antal. II. évf. Megj. hétf. Évi ára 12 K, száma 24 f. (*Más-más című lenyomatai vannak.*)

Felvidéki Hírlap. (Eperjes.) Szerk. dr. Böhm Aladár. Tul. ny. «Pannonia». VI. évf. Megj. csüt. (A 17. számmal megszűnt.)

Felvidéki Hírlap. (Homonna.) Felelős szerk. kiadó ny. Fejes Jakab. III. évf. Megj. vasárn. (A 2. számmal megszűnt.)

Felvidéki Ujság. (Zsolna.) Főszerk. Szógyi Gusztáv, felelős szerk. Cselkó József. Tul. ny. Braun Rezső. XVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, tanítóknak 4 K.

Félegyházi Közlöny. (Kiskunfélegyháza.) Szerk. Feuer Illés. Nyom. Feuer S. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, vidéken 7 K, száma 12 f.

Fogarasz és Vidéke. Szerk. tul. ny. Thierfeld Dávid. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f. — Hozzá: **Állandó Tanügyi Melléklet**, I. évf.

Futó Hírek. (Szabadka.) Szerk. Vukov Lukács. Nyom. Lipsitz. I. évf. Megj. szomb. (A 3. számmal megszűnt.)

Galánta és Vidéke. Szerk. tul. Vöröss Ferencz. Nyom. Neufeld Samu. XV. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Garamvidék. (Breznóbánya.) Szerk. Szőke Mihály. Tul. ny. Kreisler József. XI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Gödöllő és Vidéke. Szerk. Nyíry Lajos. Nyom. «Erzsébet»-ny. XII. évf. Megj. vasárn., csüt. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Gödöllői Hírlap. Szerk. tul. dr. Bezsilla István. Nyom. Kovács Ferencz. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Gömöri Ujság. (Rimaszombat.) Szerk. Győry Lajos. Tul. ny. Lévai

Izsó. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Gömör-Kishont Vármegyei Közöny. Szerk. Komáromy István. Tul. ny. Rábely Miklós. XXXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Gyöngyös. Szerk. Sebes Mór. Kiadja saját váll. Nyom. Herzog Ernő. I. évf. Megj. szomb. (A 12. számmal megszűnt.)

Halas. L. a VII. csoportban.

Halasi Híradó. Szerk. (Budapest :) Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota :) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Hatvani Hírlap. Szerk. tul. Sebők Jenő. Nyom. Hoffmann M. L. XII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Hátszeg és Vidéke (előbbi címe: **Közérdek**). Szerk. Márton Izidor. Tul. ny. Mester János. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Heves és Vidéke. Szerk. Dluhopolszky Bertalan. Nyom. Adler József. X. évf. Megj. vasárn. (Nyáron szünetelt, decz. megszűnt.)

Hevesmegyei Lapok. (Gyöngyös.) Szerk. Vadász Lajos. Kiadja saját vállalat. Nyom. «Hungária». XIX. évf. Megj. szerd. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Hétfő. (Arad.) Szerk. Gallovich Károly. Tul. Mohos Ágoston. Nyom. Zlinszky István és Tsa. IV. évf. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Hétfői Híradó. (Kolozsvár.) Szerk. kiadó Longi A. István. Nyom. Ajtai Kovács Albert. II. évf. (A 40. szám után címe: **Kolozsvári Ellenőr**).

Hétfői Hírek. (Szabadka.) Szerk. dr. Hirth Ferencz. Tul. ny. Hirth és Duchon. I. évf. Évi ára 3 K, száma 4 f.

Hétfői Ujság. (Miskolc.) Szerk. tul. Földes Gusztáv. Nyom. László-ny. III. évf. (A 14. szám után címe: **Miskolczi Ujság**).

Hétfői Ujság ezelőtt Szabadkai Közlöny. Szerk. tul. ny. Szabados Sándor. XXXV. évf. Évi ára 5 K, száma 4 f.

Homonna és Vidéke. Szerk. Dick Sándor. Tul. ny. saját váll. X. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Honti Lapok. (Ipolyság.) Szerk. Halász Ferencz. Kiadó ny. Neumann

Jakab. XVI. évf. Megj. szomb. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Jánosháza és Vidéke. Szerk. Novák Pál. Kiadja saját váll., utóbb (Czellődmölk:) a ny. Dinkgreve Nándor. IV. évf. Megj. szomb. (A 36. számmal megszűnt.)

Jászapáti és Vidéke. Szerk. ifj. —, tul. ny. id. Imrik József. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Jászárokszállás és Vidéke. Szerk. tul. ny. Nigrinyi Ferencz. II. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Jász-Kürt. (Jászberény.) Szerk. Takács Herman. Nyom. Vértés Adolf. V. évf. Heti.

Jász Ujság. (Jászberény.) Szerk. Beleznay László. Tul. ny. Pesti Péter. I. évf. Megj. csüt., vas. Évi ára 8 K.

Kalocsai Hírek. Szerk. Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota :) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Karánsebesi Ellenőr. Szerk. tul. dr. Gergely Illés. Nyom. Jacobovits József és Tsa. I. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Kecskemét. Szerk. tul. Eötvös Nagy Imre, társ szerk. Homoti Nagy László. Nyom. «Naptárkiadó és hirdetési váll.» XXXVIII. évf. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Kecskeméti Hírlap. Főszerk. dr. Somogyi Hollósy Kálmán, felelős szerk. Róth Béla. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Spitzer Vilmos. II. évf. Megj. hetenk. (A 18. szám után címe: **A Haladás**).

Kecskeméti Közlöny. Szerk. Balázs Pál. Nyom. (R.-Palota :) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Kecskeméti Közlöny. Szerk. tul. Szabó Sándor. Nyom. Fischl Dávid. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Kecskeméti Polgár. Főszerk. Móczsa János, felelős szerk. Farkas Ignác. Tul. ny. Fischl Dávid. II. évf. Megj. vasárn. A 14. számmal megszűnt.)

Kemenesalja. (Czellődmölk.) Szerk. tul. ny. Dinkgreve Nándor. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f. (**Kemenesvidék.** Kis-Czell és Vidéke. (Czellődmölk.) Szerk. Huss

Gyula. Tul. ny. (Devecser:) «Vörösmarty»-ny. XII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Keszthelyi Hirlap. «Keszthely». Szerk. dr. Csák Árpád. Tul. ny. Mérei Ignác. XXXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Kisbér és Vidéke. Szerk. tul. ny. Haftl Kálmán. XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Kiskun-Halas Helyi Értesítője. Szerk. tul. ny. Práger Ferencz. X. évf. Megj. szerd. Évi ára 4 K, vidéken 6 K, száma 4 f.

Kiskunmajsai Hirlap. Szerk. dr. Kellner Ármín. Tul. ny. Schwarcz Artur. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, vidéken 7 K, tanítóknak fele.

Kispest. Szerk. Balázs Pál. Nyom. (Rákospalota) Fischer Dezső és Tsa. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Kispest-Szentlőrinczi Lapok. Főszerk. tul. Seper Kajetán; felelős szerk. Vasek Ernő. Nyom. «Uránia». X. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Kisvárdai és Vidéke. Szerk. «Batalon». Tul. nyom. Klein Gyula. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Kolozsvári Ellenőr. (A 40. számig csupán:) Heti Híradó. Szerk. Longi A. István. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Ajtai K. Albert. II. évf. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Komáromi Híradó. Szerk. tul. nyom. Freisinger Mór. («Hungária»). II. évf. Megj. vasárn. vi ára 8 K, vid. 10 K; száma 12 f.

Komáromi Ujság. Szerk. Alapi Gyula. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. Spitzer Sándor. X. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Korponai Közlöny. Szerk. tul. Gelenczey Mihályt János. Nyom. Rusznyák Antal. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Köszeg és Vidéke. Szerk. Jambrits Lajos. Tul. Rónai Frigyes. Nyom. Feigl Gyula. XXX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Kővárvidék. (Nagysomkút.) Szerk. tul. Barna Benő. Nyom. Vider Jakab. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Közélet. (Sopron.) Szerk. tul.

György Elek. Nyom. (Szombathely:) «Vasvármegye». I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 6 f.

Közérdek. (Erzsébetfalva.) Nyom. Matkovich Aladár. III. évf.

Közérdek. (Hátszeg.) Szerk. dr. Deák Lajos. Tul. ny. Mester János. VIII. évf. Megj. vasárn. (A 39. sz. után: **Hátszeg és Vidéke.**)

Közérdek. (Kunszentmárton.) Főszerk. dr. Domján Jenő; felelős szerk. dr. Barna Domokos. Tul. nyom. Bozóky Gábor. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Közérdek. Érmellék. (Nagykároly.) Szerk. tul. Simkó Aladár. Nyom. «Kölcsény»-ny., közben «Mercur»-ny. III. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K, vid. 7 K, száma 20 f.

Közérdek. (Szekszárd.) Szerk. tul. Bodnár István. Nyom. Molnár-féle ny. IV. évf. Megj. szomb. (A 13. sz. után: **Tolnavármegye és a Közérdek.**)

Közérdek-Szövetkezés. (Kispest.) Szerk. tul. Végh Mihály. Nyom. Fischhof Henrik. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 5 K, szövetk. tagoknak ingyen; száma 10 f.

Közvélemény. Vágszeredi Híradó. (A **Felvidéki Hírek lenyomata.**) «VIII.» évf.

Kun-Majsa. Szerk. tul. Sasvári Sándor. Nyom. (Kecskemét:) Spitzer Vilmos. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, vid. 7 K 20 f.; száma 12 f.

Kunszentmártoni Ujság. Szerk. dr. Kovács József. Nyom. Wolf Dezső. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Lévai Hirlap. Szerk. tul. nyom. Schulcz Ignác. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 5 K, száma 10 f.

Lippai Ujság. Szerk. tul. nyom. Rafila Demeter. VII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, postán 5 K; száma 10 f.

Lugosi Ellenőr. Szerk. tul. nyom. Anwerder Henrik. («Gutenberg»-ny.) III. évf. Megj. csüt., vasárn. Évi ára 10 K. (A 48. sz. után *politikai, I. a II. csoportban.*)

Magyaróvári Hirlap. Mosonvármegye. Sz. Ruff Andor. Nyom. Ligeti István. VIII. évf. Megj. csüt., vasárn. (A 34. sz. után: **Mosonvármegye.** Magyaróvári Hirlap.)

Malaczka és Vidéke. (A **Felvidéki Hírek lenyomata.**) «IV.» évf.

Margitta és Vidéke. Szerk. Kis Ernő. Tul. nyom. Pollák Lajos. IX. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Marosillye és Vidéke. Szerk. dr. Károlyi József. Tul. Nagy Bálint. Nyom. «Pannonia». III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Mátészalka és Vidéke. Szerk. dr. Vida Gyula. Nyom. Weisz Zsigmond. I. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Mátravidék. (Gyöngyös.) Szerk. Csomor Béla. Nyom. Sima Dávidné. IV. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Medgyesi Ujság. Szerk. tul. nyom. Reissenberger G. A. VI. évf. Megj. Negyedévi ára 1 K 50 f., száma 14 f.

Mezőberényvidéki Hirlap. Felelős szerk. ifj. Domanek István. Társ-szerk. Jankó János. Nyom. «Hungária» ny. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Mezőkövesd és Vidéke. Szerk. Morvay János. Tul. nyom. Balázs Ferencz. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Mezőség. (Mocs.) Szerk. tul. dr. Hajdú Dezső. Nyom. (Marosvásárhely:) Benkő László. II. évf. Megj. másodvasárn. (A 15. számmal megszünt.)

Mezőtúr és Vidéke. Szerk. Vékony Sándor. Tul. a szerkesztőség. Nyom. Török Ignác. XXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Miava. (A Felvidéki Hírek lenyomata.)

(**Modern Dunántúl.** (Veszprém.) Szerk. Próder László. Nyom. (Budapest:) Révai és Salamon. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Módos. Szerk. Rosenberg Ármin. Nyom. «Pátria»-ny. XI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Monor és Vidéke. Szerk. tul. Kunéry Kálmán. Nyom. (Cegléd:) Sárík Gyula, majd Sebők Béla. II. évf. Megj. vasárn. (A 23. számmal megszünt.)

Monorkerületi Lapok. Szerk. Molnár Sándor. Tul. Pestvármegyei Kny. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Mosonvármegye. Magyaróvári Hir-

lap. Szerk. Ruff Andor. Nyom. Ligeti István. VIII. évf. Megj. csüt., vasárn. (Május 1. előtti címe: **Magyaróvári Hirlap**, Mosonvármegye. Május 15. óta politikai lap, *l. a II. csoportban.*)

Muraköz. Nedjmurje. (Csáktornya.) Főszerk. Margitai József; felelős szerk. Zrínyi Károly. Tul. nyom. Strausz Sándor. XXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Muraszombat és Vidéke. Szerk. dr. Czifrák János. Kiadja a Vendvidéki Magyar Közművelődési Egysl. Nyom. Balkányi Ernő. XXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Nagyatádi Hirlap. Szerk. dr. Kálmán Ferencz. Nyom. Benyák János. V. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagyatádi Járás. Szerk. Szmodics Szilárd és Katona Géza. Nyom. Benyák János. I. évf. Heti. (Az 1. számmal megszünt.)

Nagybánya. Szerk. tul. Égly Mihály. Nyom. Nánágy István. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagybánya és Vidéke. Szerk. tul. Révész János. Nyom. Nánágy István. XXXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagybányai Hirlap. Szerk. tul. dr. Ajtai Nagy Gábor. Nyom. Morvay Gyula. III. évf. Megj. vasárn. (A 13. számmal megszünt.)

Nagykőrösi Hirlap. Felelős szerk. Horváth József, társ-szerk. Plager Gyula. Tul. Plager és Tsa. Nyom. Első N.-K. Ottinger Ede-Kny. XXXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Nagykőrösi Ujság. Szerk. Danóczy Antal. Tul. ny. Bazsó Kálmán. X. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Nagy-Kunság. (Karczag:) Szerk. Kádár Imre. Tul. ny. Szódi Sándor ut. Simon Sándor. XXXV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nagy-Küküllő. (Segesvár.) Szerk. Fejér Imre. Tul. ny. Becsek Demeter és Tsa. XII. évf. Heti. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Nagyszombati Hetilap. Szerk. Hudyma Emil. Tul. ny. Winter Zsigmond. XLII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Nagyszombati Hirlap. (A Felvid. Hírek lenyomata.) «VI.» évf.

Napsugár. (Komárom.) Szerk. tul. Bogvő Gellért. Nyom. Schönwald Tivadar. I. évf. Havi 3 szám. (Az 1. számmal megszűnt.)

Nyirbátor és Vidéke. Szerk. Rudas László. Tul. dr. Mandel Károly. Nyom. Friedmann Lipót. II. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Nyirvidék. (Nyiregyháza.) Szerk. Inczedy Lajos. Tul. ny. Jóba Elek. XXXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Nyitra. Nyitravármegyei Híradó. (A Felvidéki Hírek lenyomata.)

Óbecse és Vidéke. Felelős szerk. dr. Galambos Pál. Tul. ny. Lévai Lajos. XXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Óbecsei Hírlap. Szerk. Haris György, felelős szerk. tul. ny. Csernicssek Imre. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Oravicza és Vidéke. Szerk. Földes Vilmos. Tul. ny. Weisz Félix. III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Orosházi Hírlap. Szerk. ifj. —, tul. ny. id. G. Szabó Lajos. VII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Orosházi Közlöny. Szerk. Balázs Béla. Tul. ny. Pless N. XXXII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Orosházi Ujság. Szerk. tul. ny. Veres Lajos. XXIX. évf. Heti. Évi ára 8 K.

Országos Ellenőr. (Kecskemét.) Szerk. tul. Somogyi János. Nyom. G. Fekete Mihály. IX. évf. Havi 4 szám. A Politikai Ellenőr-rel együtt évi ára 10 K, száma 10 f.

Ózdi Hírlap. Szerk. Kádár Elek. Tul. «Ózdi Járasi ny.» V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Palánka. Szerk. Blázek József. Tul. ny. Kristofek és Blázek. VIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K, Amerikába 8 K 50 f, száma 6 f.

Palánkai Hírlap. Szerk. Haris György, felelős szerk. tul. ny. Csernicssek Imre. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Pancsova és Vidéke. Szerk. dr. Hódy Antal. Nyom. Horovitz Adolf és Fia. I. évf. Megj. vasárn. (Az 1. számmal megszűnt.)

Pápa és Vidéke. (L. a IV. csoport.)

Pápai Hírlap. Szerk. tul. dr. Kőrös

Endre. Nyom. Főisk. Kny. VII. évf. Megj. szomb. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Pápai Közlöny. Szerk. tul. Pollatsek Frigyes. Nyom. Nobel Ármin. XX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Pápai Lapok. Szerk. tul. ny. Goldberg Gyula. XXXVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Pásztói Hírlap. Sz. tul. (Hatvan:) Sebők Jenő. Nyom. (Hatvan:) Hoffmann M. L. IV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 24 f.

Peéri Híradó. Szerk. (Budapest:) Zombori Gyula. Nyom. (Budapest:) «Anglo-ny.» V. évf. (Júniusban megszűnt.)

Pestujhely. (A 33. szám előtt: **Széchenyitelepi Hírlap.** Szerk. Himfy Géza. Tul. Németi Elemér. Nyom. «Haladás». II. évf. Megj. vas. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Petrozsény és Vidéke. Szerk. Zádory Károly. Tul. ny. Figuli Antal és Elges H. XIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Pécel. Szerk. Liptai Lajos. Tul. Irsai Adolf. Nyom. (Budapest:) Orsz. Közp. Közs. Ny. VII. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

Pöstyéni Lapok. (A Felvid. Hírek lenyomata.)

Privigye és Vidéke: U. a.

Rábaközi Közlöny. Csornai Hírlap. Rábaközi Ujság. Szerk. Dömötör Béla. Nyom. Csornai Nyomdaváll. XIII. évf. Megj. csütört. és vasárn. Évi ára 12 K, száma 12 f.

Ráczkeve és Vidéke. Szerk. tul. Dénes Mór. Nyom. Pilliser Simon. II. évf. Megj. vasárn. (Az 1. számmal megszűnt.)

Rákos Vidéke. (R.-Szt.-Mihály.) Szerk. Balázsovich Zoltán. Tul. Balázsovich Kálmán. Nyom. (Budapest:) Neuwald Illés. X. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Rákosvidéki Független Hírlap. (R.-Szt.-Mihály.) Szerk. Gaál Pál. Nyom. (Budapest:) Főv. ny., vonalzó és kvkötő r.-t. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Rákosvidéki Hírlap. (Rákosliget.) Szerk. Békásy Lajos, Veszeli József. Nyom. Boros R. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Resicai Lapok. Szerk. tul. ny.

Weiss Adolf. XI. évf. Megj. csütört. Évi ára 9 K 60 f, száma 20 f.

Rózsahegy és Vidéke. Főszerk. Rexa Rezső, szerk. dr. Kartal Izidor. Nyom. Komor Testv. V. évf. Megj. vasárn. (Az 1. számmal megszűnt.)

Rozsnyói Híradó. Szerk. dr. Hazslinszky Rezső. Nyom. Görbicz Zoltán. XXXIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Sajóvidék. (Rozsnyó.) Főszerk. Lóska Béla, szerk. Komoróczy Miklós. Tul. ny. Hermann J.-né. XIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Salgótarján és Vidéke. Szerk. tul. dr. Czigler Jakab. Nyom. Boros. III. évf. (A 4. számmal megszűnt.)

Sárospataki Ujság. Főszerk. dr. Kiss Sándor, szerk. tul. ny. Radil Károly. Nyom. utóbb Dani és Fischer. V. évf. Megj. vasárn. (Az 50. számmal megszűnt.)

Sárrét. Sárréti Ujság. (Berettyóújfalú.) Szerk. Kiss Sándor. Tul. ny. Adler Béla. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Sárréti Ujság. (Szeghalom.) Szerk. tul. dr. Török Ödön. Nyom. saját, utóbb Béressy Gézané. III. évf. Megj. vasárn. (A 39. sz. után a **Sárrét**-be olvadt.)

Sárvári Járás. Szerk. Barabás György. Tul. egy társaság, utóbb a ny.: Dinkgreve Nándor (Celldömölk). III. évf. Megj. vasárn. (A 25. számmal megszűnt.)

Selmeczbánya. Szerk. tul. Vörös Jeromos. Nyom. Joerges Ágoston. I. évf. Félhavi. (Az 1. számmal megszűnt. — Folyt.: **Selmeczi Diákélet.**)

Selmeczbányai Híradó. XX. évf.?

Selmeczi Diákélet. (Mint fennebb.)

Csak 2. szám: megszűnt.

Somlyóvidéki Hírlap. (Devecser.) Szerk. Huss Gyula. Tul. ny. «Vörösmarty» ny. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Somogy-Kaposvár. Szerk. Horváth István, utóbb a tul. ny.: Hagelman Károly. I. évf. Naponta. (A 9. számmal megszűnt.)

Soroksári Hírlap. Szerk. Géber Gyula, felelős szerk. tul. Tábori Jenő. Nyom. Pollacsek B. II. évf. Megj. hétf. — Németországi mell.: **Illustriertes Sonntags-Blatt.** (A 3. számmal megszűnt.)

Sütemeg és Vidéke. Szerk. Éles Károly. Tul. ny. Horváth Gábor. XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szabad Hon. A gödöllői választókerület független társadalmi és közgazd. hetilapja. (Rákospalota-Ujpest.) Főszerk. Kovács Kálmán, szerk. tul. ny. (R.-Palota:) Fischer Dezső és Tsa. IX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K.

Szabadkai Friss Ujság. Szerk. Pusztai Béla. Kiadja saját váll. Nyom. Horváth István. XI. évf. Naponta. (A 60. számmal megszűnt.)

Szabadkai Hírlap. Szerk. Haris György, felelős szerk. tul. ny. (Palánka:) Csernicek Imre. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Szakolczi Határőr. (A Felvid. Hírek *lenyomata.*)

Szalontai Lapok. Felelős szerk. dr. Podhraczký Rezső, társszerk. Kiss István. Nyom. Székely J. Jenő. XXII. évf. Heti lap. Évi 8 K, száma 20 f.

Szarvas és Vidéke. (A **Szarvasi Lapok folytatása.**) Szerk. dr. Sámuel Károly. Nyom. Sámuel Adolf. XIX. évf. Hetilap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Szarvasi Hírlap. Szerk. Salacz Elemér. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. Dóka Gyula «Turul»-ny. IX. évf. Heti lap. Évi ára 8 K, vidékre 10 K: száma 12 f, vidékre 14 f.

Szatmár és Vidéke. Felelős szerk. dr. Fejes István. Tul. nyom. Morvai János. XXVII. évf. Megj. kedden. Évi ára 6 K, közs. jegyz., tan. 4 K; száma 16 f.

Szatmári Közlöny. Szerk. tul. Csomay Győző. Nyom. Morvai János. I. évf. Megj. hétfőn. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Szegedi Néplap. L. a VII. csoportban.

Szeghalom-Vidéki Hírlap. Szerk. dr. Makai Marcel. Tul. nyom. Riegel Zoltán. XI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szenic-Miava és Vidéke. (A **Felvidéki Hírek lenyomata.**)

Szentendre és Vidéke. Szerk. dr. Antony Béla. Kiadja saját nyom. I. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K.

Szentendre és Vidéke Hírlapja. Szerk. tul. Perjessy György. Nyom. a «Szentendre és Vid.»-ny. VIII. évf. Megj. vasárn. (A 18. számmal megsz.)

Szentesi Ujság. Szerk. Kelemen József. Tul. nyom. Vajda Bálint ut. I. évf. Megj. csütörtökön és vasárnap. (A 10. számmal megszűnt.)

Szent-Gothárd. Felel. szerkesztő Mathiasz Artur, társszerk. Czipott Géza. Nyom. Wellisch Béla. 1910/11., XVI. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szepesi Hirnök. (Lőcse.) Főszerk. dr. Förster Jenő, felelős szerk. dr. Maléter Ernő. Tul. dr. Nagy Árpád. Nyom. Reisz József Tivadar. XLVIII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K.

Széchenyitelepi Hirlap. Szerk. egy biz. élén Huszár Károly. Kiadja a Társas Kör nevében Németi Elemér. Nyom. «Haladás». II. évf. Megj. vasárnap. (a 33. szám után címe: **Pest-újhely.**)

Szécsényi Hirlap. Felelős szerk. Barcza Kálmán. Tul. nyom. Glatstein Adolf. II. évf. Megj. pénteken. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Székelykeresztúr. Szerk. Osváth Árpád, tul. nyom. Szabó Kálmán. VI. évf. Megj. szombaton. Évi ára 6 K.

Szigetvár és Vidéke. Főszerk. dr. Nagy Béla, fel. dr. Kriszt Béla. Nyom. Krausz Adolf «Corvina»-ny. I. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 7 K, száma 16 fill.

Szilágy. (Zilah.) Felelős szerk. dr. Both István, szerk. Kapus Sámuel. Tul. nyom. Seres Samu. XXVIII. évf. Megj. csütörtökön. (A 31. számmal megszűnt.)

Szilágy-Somlyó. Szerk. tul. nyom. Bölöni Sándor. XXVIII. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Szinérváralja. Szerkeszti Fábian István. Nyom. (Nagybánya.) Nánásy István. VII. évf. Megj. kedden. (Az 1. számmal megszűnt.)

Szoboszló és Vidéke. (Hajdúszoboszló.) Szerk. tul. Fehér Gábor. Nyom. Plón Gyula. XX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Tapolczai Lapok, ezelőtt: **Tapolcza és Vidéke.** Szerk. Szigethy Ödön. Tul. nyom. Löwy B. VIII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K.

Társoly. (Ujszász.) Szerk. tul. Mózer Rezső. Nyom. «Czegléd» Sárík Gyula. 1910/11., I. évf. Megj. másodvasár. Évi ára 4 K.

Tasnád. Szerk. dr. Somogyi Endre.

Tul. nyom. Manyák és Tóth. II. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K., lelk., tanit., jegyz. 5 K; száma 20 f.

Tata és Tóváros. Szerk. Nemes A. Tul. nyom. Nobel Adolf. XIV. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K, száma 16 fill.

Tata-Tóvárosi Hiradó. Szerkeszti «Egyedi J.» Tul. Engländer Jakab. Nyom. Engländer és Tsa. XXX. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Técső és Vidéke. Szerk. Bárány László, tul. Kovács Ödön. Nyom. (M.-sziget) «Máramarosi Füg. Ujs.»-ny. III. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt.¹ Szerk. Oberläuter M. Tul. nyom. (Versecz) Wettel és Veronits ut. (Mark Kár. és Tsa.) XII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 10 K.

Tenke és Vidéke. Szerk. Krausz Ede. Nyom. Mandel Ferencz. IX. évf. Heti lap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Tiszafüredi Ujság. Főszerk. Milesz Béla. Szerk. tul. dr. Végh József. Nyom. Goldstein Adolf. III. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Tiszapolgár és Vidéke. Szerk. Piszter Lajos; társszerk. tul. Kovács László. Nyom. «Nyiregyháza» Jóba Elek. III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 4 K, vidékre 5 K; száma 10 f.

Tiszavölgy. (Rahó.) Szerk. tul. dr. Stefán Ágoston. Nyom. Farkas Samu. IV. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Tiszazug. (Csépa.) Szerk. Csátár Andor. Tul. nyom. (Szolnok:) Róth Dezső. I. évf. vasárnap. (A 47. számmal megszűnt.)

Tokaj és Vidéke. Szerk. tul. Geöcze István. Nyom. (Nyiregyháza:) Jóba Elek. VII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Tordai Ujság. Szerk. dr. Páll Gábor. Nyom. (Kolozsvár:) Polonyi Albert «Ellenzék»-nyom. I. évf. Megj. pénteken. Évi ára 7 K, száma 8 f.

Tóvárosi Közlöny. Szerkesztő tul. Mayer Ferenc. Nyom. Lindenberg Adolf. I. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K, száma 10 f.

Törökbecse. Szerk. László B. Jenő.

¹ Febr. előtt csakis német volt.

Tul. nyom. Jovánovits Giga. IV. évf. Megj. vas. Évi ára 8 K, száma 16 fill.

Török-Kanizsa és Vidéke. Szerk. tul. dr. Schwarz Jenő. Nyom. Szeged Sándor. IX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Törökszentmiklós és Vidéke. Szerk. tul. dr. Füzesy Elemér. Nyom. Rubinstein S. III. évf. Megj. szombaton. (A 34. számmal megszűnt.)

Túrkeve. Felelős szerk. Farkas Imre, társszerk. Nagy István. Nyom. Török Ignác. XX. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Turul. (Verbó.) Szerk. Reich Sámuel. Nyom. Rosenman Bernát. II. évf. Megj. másodszét. (A 9. számmal megszűnt.)

Ugocsa Vármegye. (Nagyszöllős.) Szerk. dr. Siménfalvy Árpád. Nyom. «Victoria» I. évf. Megj. kedden. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Ujpest. Szerk. dr. Várady Pál. Tul. «Szabadság»-ny. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Ujpest és Vidéke. *L. a IV. csoportban.*

Ujpesti Hirlap. Ujpesti Közlöny. Szerk. tul. Tanács Dezső Nyom. Fuchs Antal és Tsa III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 8 K, száma 16 f.

Ujvidéki Hirlap. Szerk. Haris György. Tul. nyom. (Palánka.) Csernicsek Imre. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Ujvidéki Napló. Felelős szerk. dr. Tibor Dezső, utóbb dr. Elschléger Dezső. Tul. Csernyei Mór. Nyom. Fuchs Emil és Tsa, utóbb Ivkovits György. II. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 7 K, száma 8 f.

Ung. (Ungvár.) Szerk. Bánóczy Béla. Tul. nyom. Székely és Illés. XLVIII. évf. Megj. szerdán és vasárnap. Évi ára 12 K, (a várm. hiv. lapjával 16 K) Amerikába 15 K. Száma 12 f. — Csütört. mell. **Ungvármegye Hivatalos Lapja.**

Vasvár és Vidéke. Szerk. Gombás József. Tul. nyom. Singer Zsigmond. V. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Vágsellye és Vidéke. (A Felvid. Hírek lenyomata.)

Vágújhelyi Hirlap. (U. a.)

Visó és Vidéke. (Felsővisó.) Szerk. Cseh Nándor. Nyom. Pollák és Fruch-

ter. XV. évf. Havi 3 szám. Évi ára 4 K, száma 10 f.

Visói Hirlap. (Felsővisó.) Szerk. Aczél Ödön. Nyom. Schifflmann H. I. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Zaránd. (Brád.) Szerk. Brády Albert. Kiadja saját váll. Nyom. Roth Gy.-né «Zaránd»-ny. VIII. évf. Megj. szombaton. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Zentai Hiradó. Szerk. tul. nyom. Politzer Sándor.

Zentai Közlöny. Szerk. tul. nyom. Fekete Sándor. XXII. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, vid. 8 K, száma 12 f.

Zirc és Vidéke. Szerk. Végh Győző. Nyom. (Veszprém:) Szigethy Ákos. VI. évf. Megj. Szombaton. Évi ára 8 K, Amerikába 12 K, száma 20 f.

Zombori Hirlap. Szerk. Haris György: tul. nyom. Csernicsek Imre. IV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K, száma 4 f.

Zsablya és Vidéke. Szerk. Kovách Béla. Tul. nyom. Lux Mihály. I. évf. Megj. vasár. Évi ára 6 K, száma 12 f. Összesen: 258.

IX. Hivatalos lapok.

BUDAPESTEN.

A Budapesti M. Kir. Állami Rendőrség Hivatalos Lapja. (L. a VII. csoportban.)

A Magyar Királyi Állam vasutak Hivatalos Lapja. Szerk. tul. a MÁV. igazgatósága. Nyom. Hornyánszky Viktor. Hetilap. XXV. évf.

A Magyar Királyi Kereskedelmi Múzeum Külkereskedelmi Hírei. Szerk. kiadó a Múzeum. Nyom. Márkus Samu. Havi 3—4 szám.

Állategészségügyi Értesítő. Kiadja a M. kir. földmívelési miniszter, a miniszterelnökséggel együtt. Nyom. Légrády Testv. XVII. évf.

A Magyar Királyi Posta- és Távirat-Rendeleték Tára. Szerk. tul. a kereskedelemügyi m. kir. miniszter. Nyom. Hornyánszky Viktor. XLIV. évf.

Belügyi Közlöny. Szerk. dr. Némethy Károly. Kiadja a m. kir. belügyminiszter. Nyom. «Pesti Kny. r.-t.» XV. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 6 K.

Budapesti Közlöny. Felelős szerk. Bárs onyiván. Tul. ny. «Athenaeum» r.-t. XLIV. évf. Évi ára 40 K, száma

60 f. — Mellékl.: **Hivatalos Értesítő és Országgyűlési Értesítő.**

Budapest Székesfőváros Statisztikai Heti Kimutatásai. Wochen- ausweise des Budapester Communal- statistischen Bureau's. Szerk. kiadó a Stat. Hivatal. Nyom. a sz.-főv. házi ny. XXXVIII. évf. Évi ára 2 K.

Földmívelési Értesítő. Kiadja a m. kir. földm. min. Nyom. «Franklin» társ. XXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K.

Fővárosi Közlöny. Felelős szerk. Hajnal István. Kiadja Budapest sz.- főv. közönsége. Nyom. a főv. házi ny. XXI. évf. Megj. kedd és pént. Évi ára 12 K, száma 30 f.

Hiv. Értesítő. Kiadja a . . . Kassa- Oderbergi Vasút. Nyom. Kertész József.

Hiv. Közlemények. Szerk. Kertész Árpád. Kiadja a Bp. Grafikai és Rokoniparosok Főnökegysl. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Megj. szomb. Évi ára 10 K, egysl. tagok- nak ingyen.

Hiv. Közlöny. Kiadja a Vallás- és Közokt. M. K. Miniszterium. Nyom. Wodianer F. Fiai. XVIII. évf. Félhavi. Évi ára 6 K, száma ívenként 20 f.

Időszaki Kimutatás a ragadós állatbetegségek állásáról a magyar szent korona országában. Szerk. Csabay Béla. Kiadja a m. kir. föld- mívelési miniszter. Nyom. «Pallas».

Körözünyttár. Sz. Szigeti József. Kiadja a Cs. Kir. Szab. Déli Vas- pálya - Társaság Üzletigazgatósága. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XII. évf. Heti. — Mellékl.: **Kereskedelmi Melléklet.**

Körrendelet. Circulár. Szerk. ki- adó I. Cs. Kir. Szab. Duna-Gőzhajó- zási Társulat. Nyom. Hornyánszky Viktor. (Az 56. számmal megszűnt.)

Közegészségügy. Az Orsz. Köz- egészségügyi Tanács Hiv. Lapja. A belügym. megbizásából szerk. dr. Klasz Pál, dr. Dóczy Imre. Nyom. Wodianer F. és Fiai. II. év). Félhavi. Évi ára 10 K.

Közigazdasági Értesítő. Szerk. a M. Kir. Kereskedelmi Múzeum. Ki- adja a Keresk.-ü. M. K. Miniszter. Nyom. Pesti Kny. R.-T. IV. évf. Megj. csütört. Évi ára 20 K, közhatósá- goknak 10 K. — Mellékl.: **Közszállí- tási Ért.; Központi Ért.**

Magyar Királyi Posta és Távirda Rendeletek Tára. Kiadja a Keres- kelemügyi M. Kir. Miniszter. Nyom. Hornyánszky Viktor. XLIV. évf.

Párhuzamos kiadása magyar és horvát nyelvű; mellékcíme: **Sbornik Kr. Ug. Poštanskih i Brzobjavnih Naredaba.** XXIV. évf.

Munkásbiztosítási Közlöny. A m. kir. áll. m.-b. hivatal hiv. lapja. Tul. ny. Pesti Kny. R.-T. IV. évf. Heti. Évi ára 10 K, száma 50 f.

Pest-Pilis-Solt--Kiskúnnvármegye Hiv. Lapja. Szerk. Szabó Géza. Kiadja vm. alisp. hiv. Nyom. (Monor:) Pestmegyei Kny. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 12 K.

Pénzügyi Közlöny. Kiadja a M. Kir. Pénzügyminiszter. Nyom. az állami ny. XXXVII. évf. Megj. hav. többször.

Rendeleti Közlöny, a m. kir. honvédség számára. Szerk. kiadja a honvédelmi miniszter. Nyom. «Pallas». XXXVII. évf. Megj. hav. 3—4 szám. Két kiadás: Szabályrendeletek; Szemé- lyes ügyek. Párhuzamos kiadásai, horvát nyelven is: **Viestnik Nare- daba** alezímme.

Rendőri Közlöny. Felelős szerk. Adorján Antal. Kiadja a M. Kir. Belügyminiszterium. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XV.=XXVIII. évf. Megj. het. többször.

Szabadalmi Közlöny. Felelős szerk. Frecskay János. Kiadja a M. Kir. Szabadalmi Hivatal. Nyom. «Pal- las». XV. évf. Megj. félhavi. Évi ára 20 K. Összesen: 25.

VIDÉKEN.

Abauj-Torna Vármegye Hivata- los Lapja. (Kassa.) Felelős szerk. Ferdinandy Gyula. Kiadja az alispáni hiv. Nyom. Vitéz A. utóda. X. évf. Megj. csütört. Évi ára 7 K, mellék- lettel 8 K.

Alsó-Fehérvármegye Hivatalos Lapja. (Nagyenyed.) Szerk. Horváth József, utóbb Kovács Kelemen. Nyom. N.-e. Kny. és papírárú-gyár r.-t. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 10 K.

Aradvármegye Hivatalos Lapja. Szerk. Boros Iván. Kiadó a várm. ny. Réthy L. és Fia. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 5 K, magányosok- nak 6 K.

Árvavármegye Hiv. Lapja. (Alsókubin.) Szerk. Lindenstein Samu. Nyom. Trnkóczy József. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 12 K.

Baranyavármegye Hiv. Lapja. (Pécs.) Szerk. Várady Ferencz. Kiadja a vármegye közönsége. Nyom. Taizs József. XIII. évf. Megj. csütört.

Barsvármegye Hiv. Lapja. (Ara-nyosmarót.) Felelős szerk. Bodó János. Kiadja a vm. törvényhatósága. Nyom. «Mercur». VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 10 K.

Bács-Bodrog Vármegye Hiv. Lapja. (Zombor.) Felelős szerk. Kleiner Lajos. Kiadja az alispáni hiv. Nyom. Bittermann Nándor és Fia. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 24 K.

Beregvármegye Hiv. Lapja. (Beregsszász.)

Besztercze-Naszód Várm. Hiv. Lapja. (Besztercze.) Szerk. dr. Felszeghy Béla. Nyom. Botschar Tivadar. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 18 K.

Békésvármegye Hivatalos Lapja. (Gyula.) Szerk. és kiadja az alispán. Nyom. Dobay János. XIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 15 K.

Biharvármegye Hivatalos Lapja. (Nagyvárad.) Szerk. Balogh János. Kiadó ny. Laszky Ármin. VIII. évf. Heti. Évi ára 11 K hivatalnak, különben 12 K.

Borsodvármegye Hiv. Lapja. (Miskolc.) Szerk. dr. Görgey László. Nyom. Klein és Ludvig. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 10 K.

Brassóvármegye Hiv. Lapja. Sz. dr. Semsey Aladár. Nyom. «Brassói Lapok» ny., Grünfeld Vilmos. VIII. évf. Évi ára 20 K, magánosoknak 8 K.

Csanádvármegye Hiv. Lapja. (Makó.) Felelős szerk. Vertán Endre. Kiadja a várm. közönsége. Nyom. Kovács Antal, utóbb Gaál László. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 12 K.

Csikvármegye Hiv. Lapja. (Csikszerecsa.) Felelős szerk. dr. Gaál Endre. Kiadja a vm. törvényhatósága. Nyom. Szvoboda Miklós. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 12 K.

Csongrád Vármegye Hiv. Lapja. (Szentes.) Szerk. dr. Nagy Sándor. Kiadja a vm. közönsége. Nyom. Vajda Bálint utóda. VIII. évf. Megj. csütört. Évi ára 15 K hivatalból, különben 8 K.

Esztergom Vármegye Hiv. Lapja. Szerk. Haán Rezső. Nyom. Gerenday József «Hunnia» ny. VIII. évf. Évi ára 15 K, száma 20 f.

Fejérvármegye Hiv. Lapja. (Székesfehérvár.) Szerk. dr. Balassa Imre. Tul. Fvm. törvényhatósága. Nyom. Csitári K. és Tsa. VII. évf. Megj. csütört. Évi ára 8 K, magános. 4 K.

Gömrő és Kishont Vármegye Hiv. Lapja. (Rimaszombat.) Szerk. dr. Csernay Dániel. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. Rábely Miklós. XXI. évf. Megj. csütört.

Győr. Szab. Kir. Város Hiv. Értesítője. Szerk. és kiadja a polgármesteri hiv. Nom. «Pannonia» utóbb Raab és Tsa. XX. évf. Hetilap.

Győrvármegye Hiv. Értesítője. Szerk. a várm. főjegyzője. Nyom. Gross Gusztáv. XII. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Hajdúvármegye Hiv. Lapja. (Debrecen.) Szerk. dr. Nábráczky Béla. Kiadja a várm. Nyom. a város ny. váll. VII. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 20 K.

Háromszékvármegye Hiv. Lapja. (Sepsiszentgyörgy.) Szerk. dr. Demeter Gyula. Kiadja a várm. Nyom. «Kosuth» ny. r.-t. XXVII. évf. Megj. csüt.

Heves Vármegye Hivatalos Lapja. (Eger.) Szerk. Puchlin Lajos. Kiadja a várm. törvényhatósága. Nyom. Egri Kivny. R.-T. XXXV. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 16 K.

Hivatalos lap. Nagy-Küküllő várm. Közlönye. (Segesvár.) Szerk. Lendvay Sándor. Kiadja a várm. Nyom. Becsek Demeter és Fia XIX. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 8 K 20 f.

Hontvármegye Hiv. Közlönye. (Ipolyvás.) Szerk. a vm. jegyzői kar. Felelős szerk. az alispán. Kiadja a várm. törvényhatósága. Nyom. Neumann Jakab. XIX. évf. Megj. csütört. Évi ára 6 K.

Járási Hivatalos Lap. (Nagyvárad) Szerk. Nagy Márton. Tul. nyom. Láng József. VIII. évf. Félhavi lap. Évi ára 20 K. (Kézirat gyanánt.)

Jász-Nagykun-Szolnokvármegye Hiv. Lapja. (Szolnok.) Szerk. dr. Nagy Ottó. Kiadja az alispáni hiv. Nyom. Róth Dezső. VII. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 16 K.

Kolozsvármegye Hivatal. Lapja.

Szerk. dr. Láposi Hegedűs Árpád, dr. Pavlik Sándor, Hóry András. Kiadja a várm. Nyom. «Ellenzék»-ny. XXXIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Komárom Vármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. Witausek Károly. Kiadja a várm. törv.-hat. Nyom. «Hungária». VIII. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 12 K.

Liptóvármegye Hiv. Lapja. (L.-Szent-Miklós.) Kiadja az alispán. Nyom. Steier Izidor. IX. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 18 K.

Maros-Torda Varmegyei Hiv. Lap. (M.-Vásárhely.) Felelős szerk. dr. Szenner József. Kiadja a várm. alisp. Nyom. Adi Árpád. XI. évf. Megj. Csütörtökön. Évi ára 12 K.

Mosonvármegye Hivat. Lapja. (Magyaróvár.) Felelős szerk. Czinker Béla. Kiadja a várm. törvényhatósága) Nyom. Czéh Sándor, majd a «Mosonvármegye» Kny. VIII. évf. Megj. csütörtökön. Évi ára 10 K.

Nógrádvármegye Hiv. Lapja. (Balassagyarmat.) Felelős szerk. Rákóczy István. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. B.-gy. Kny.-Szöv. XXIX. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Nógrádvármegyei Gazdasági Egyesület Hiv. Közlönye. *L. a VII. csoportban.*

Nyitra vármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. dr. Kollányi Gyula. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Pozsonyvármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. Sztrelka János. Kiadja a vm. közönsége. Nyom. Éder István. XIX. évf. Megj. csüt. Évi ára 5 K.

Sáros vármegye Hiv. Lapja. (Eperjes.) Szerk. kiadja a vm. alisp. hiv. Nyom. Kósch Árpád. XV. évf. Megj. csüt. Évi ára 6 K.

Somogyvármegye Hiv. Lapja. (Kaposvár.) Felelős szerk. Plachner Sándor. Nyom. Szalai Ferencz. XXIX. évf. Megj. csüt.

Sopron vármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. Mészáros János. Kiadja vm. törvényhatósága. Nyom. «Petőfi» ny. X. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Szabolcs vármegye Hiv. Lapja. (Nyiregyháza.) Felelős szerk. Inczedy Lajos. Nyom. Jóba Elek. VIII. évf. Megj. het. Évi ára 10 K.

Szamosvölgyi Vasút Hiv. Lapja. (Dés.) Szerk. Kiadja a Sz. V. igaz-

gató. (Kézirat gyanánt.) Nyom. Demeter és Kiss. II. évf. ? Megj. het.

Szatmárvármegye Hiv. Lapja. (Nagykároly.) Felelős szerk. Kerekes Zsigmond. Kiadja a vm. alispánja. Nyom. Manyák és Tóth. VIII. évf. Évi ára 11 K.

Szebenvármegye Hiv. Lapja. (Nagyszeben.) Szerk. Graef Ferdinand. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. Roth Frigyes. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Szepesvármegye Hiv. Lapja. (Lőcse.) Felelős szerk. Hucskó Mihály. Kiadja a vm. törv.-hat. Nyom. Szepesm. Közig. Ny. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, törvh. biz. tagokn. 4 K.

Szilágyvármegye Hiv. Lapja. (Zilah.) Felelős szerk. dr. Somogyi Kálmán. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. Seres Samu. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 5 K.

Szolnok-Dobokavármegye Hiv. Lapja. (Dés.) Felelős szerk. Gajzágó László. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. Demeter és Kiss. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Temesvármegyei Hiv. Lap. Felelős szerk. Lendvai Miklós. Nyom. Csendes Jakab. XIX. évf. Megj. csüt. Évi ára 12 K.

Thuróc vármegye Hiv. Lapja. (T.-Szent-Márton.) Felelős szerk. Beniczky Ödön. Nyom. Moskóczi Ferenczné Magyar Nyomdája. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Tolnavármegye Hivatalos Lapja. (Szekszárd.) Felelős szerk. dr. Eri Márton. Kiadja a vm. közönsége. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Torontál vármegye Hiv. Lapja. (Nagybeckerek.) Felelős szerk. Bielek Antal. Kiadja az alisp. hiv. Nyom. Pleitz Ferencz Pál. XXVI. évf. Megj. csüt. Évi ára 16 K.

Trencsén vármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. Zahoránszky Károly. Tul. ny. Sándor Ferencz. XXI. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Udvarhely vármegye Hiv. Lapja. (Székelyudvarhely.) Felelős szerk. dr. Keith Ferencz. Tul. ny. Becsek D. Fia. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 6 K, száma 50 f.

Ungvármegye Hiv. Lapja. (Ung-

vár.) Felelős szerk. Bánóczy Béla. Tul. ny. Székely és Illés. VIII. évf. Megj. csüt. Az **Ung**-gal együtt évi ára 12 K.

Vasvármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. Radó Gyula. Kiadja a vm. Nyom. Seiler Henrik ut. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Vármegyei Híradó. A Kisküküllő-vármegyei jegyzők hiv. lapja. (Dicső-szentmárton.) Főszerk. Kerekes Géza, felelős szerk. Kúti Béla. Tul. a ny.; Dosztál Kálmán «Erzsébet» ny. II. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 10 f.

Vármegyei Hiv. Lap. (Sátoralja-ujhely.) Felelős szerk. h. Görgey Géza. Kiadja Zemplénvm. törv.-hat. Nyom. «Zemplén» ny. VIII. évf. Megj. csüt. Évi ára 12 K.

Vármegyei Közlöny. (Torda.) Szerk. kiadja Torda-Aranyosvm. alispánja. Nyom. Fűssy József. VIII. évf. Megj. csüt. Az **Aranyosvidék** cz. főlapjával évi ára 10 K.

Veszprémvármegye Hiv. Lapja. Felelős szerk. dr. Horváth Lajos. Kiadja a vm. alisp. Nyom. Krausz A. fia. XII. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K.

Zólyomvármegye Hiv. Lapja. Szerk. Kiadja az alisp. Nyom. (Besztercebánya:) Hazelka József. XII. évf. Megj. csüt. Magánfelekn. 5 K, köteles példánya évi ára 8 K.

Összesen : 58.

X. Hirdetési lapok.

BUDAPESTEN.

Budapesti Lakáshirdető. Szerk. Weisz Mór. Nyom. «Pallas» r.-t. XXIV. évf. Havi 3 szám. Évi ára 8 K 64 f, száma 24 f.

Házassági Útmutató. Heirats-Wegweiser. Szerk. tul. Kronstein Arthur. Nyom. Nagy Mór. I. évf. Évi 20 K.

Heti Jelentés. L. a VII. csoportot.

Heti Sertésvásári Jelentés. L. a VII. csoportot.

Hétről-Hétre. Szerk. tul. Fejérváry Ervin és Baron Brunó. Nyom. «Pázmáneum». II. évf. Megj. szombat. (Az 1. számmal megszűnt.)

Marhavásári Jelentés. Sertésvá-

sári Jelentés. Szerk. Dobronyi és Bárány. Nyom. Első Kőbányai kny. Megj. hetenként.

Összesen : 4.

VIDÉKEN.

A Béka. (Pécs) Szerk. tul. Goldberger József. Nyomt. Madarász Béla. XV. évf. Megj. ideje bizonytalan. Ingyen.

Összesen : 1.

XI. Melléklapok.

BUDAPESTEN.

Aranyifjúság. (A Tolnai Világlapja mell.)

Az Asszony Lapja. (A Mészárosok és Hentesek Lapja mell.)

Az «Egyetértés» Vasárnapja. Nyom. «Pallas» r.-t.

Az Iparfelügyelő. (Az Iparfejlesztés mell.)

Állatkereskedelmi Ujság. (A Mészárosok és Hentesek Lapja mell.)

Állattenyésztési és Tejgazdasági Lapok. (A Gazdasági L. mell.)

Bohó Misi. (A Magyarország mell.)

Bőr- és Bujakórtan. (A Budap. Orv. Ujság mell.)

Családi Kör. (A Nagy Magyarorszag mell.)

Fazekas-Ipar. (A M. Üveg- és Agyag-Ujság mell.)

Egykrajczáros Tréfás Képes Herkó Páter. (A Magyar Herkó Páter mell.)

Fülészet. (A Budap. Orv. Ujs. mell.)

Fürdő- és Vízigógyászat. (A Budap. Orv. Ujs. mell.)

Gazdasági Tanácsadó. (A Borászati Lapok mell.)

Gégészet. (A Budap. Orv. Ujs. mell.)

Gyermekorvos. (A Budap. Orv. Ujs. mell.)

Gyermekvilág. (A Tolnai Világlapja mell.)

Gynaekologia. (Az Orv. Hetilap mell.)

Házi Kincstár. (A Tolnai Világlapja mell.)

Hiteles Sorsolási Értesítő. (A

M. Pénzügy és a M. Kereskedők Lapja ingyen mell.)

Hivatalos Értesítő. (A **Budap. Közlöny** mell.)

Hússzemle. (Az **Állatorvosi Lapok** mell.)

Honvédorvos. (A **Gyógyászat** mell.)

Itjúság. (A **Magyar Divat** mell.)
Jogesetek. (Az **Ügyvédek Lapja** mell.)

Kereskedelmi Rendeletek. (A **Vasuti és Közlek. Közl.** mell.)

Kereskedelmi Melléklet. (A déli vasuti **Körözünyttár** mell.)

Kis Lapok. (A **Bazár** mell.)

Konfekció. (A **Kirakatrendezés és Építészet** mell.) I. évf.

Közegészségügyi és Törvény-széki Orvostudományi Szemle. (A **Budap. Orv. Ujs.** mell.)

Közlemények. (Az **Állatorv. L.** mell.)

Központi Értesítő. (A **Közigazdasági É.** mell.)

Közszállítási Értesítő. (A **Közigazdasági É.** mell.)

Magyar Szó. (A **Budap. Napló** mell.)

Medikus. (A **Gyógyászat** mell.)

Munkásbiztosítás. (Az **Iparegészségügy** mell.)

Országgyűlési Értesítő. (A **Budap. Közlöny** mell.)

Orvos a Házban. (A **Bazár** mell.)

Orvosi Tanácsadó. (A **Magyar Divat** mell.)

Polgári Törvénykezés. (A **Büntető Jog Tára** mell.)

Pótfüzetek a Term. tud. Köz-lönyhöz.

Sebészet. (A **Bp. Orv. Ujs.** mell.)

Szemészet. (Az **Orv. Hetilap** mell.)

Szemészeti Lapok. (A **Budap. Orv. Ujs.** mell.)

Szocialis Egészségügy. (Az **Orvosok Lapja** mell.)

Szülészet és Nőgyógyászat. (A **Budap. Orv. Ujs.** mell.)

Uj Budapest. (A **Budapest** mell.)

Urologia. (A **Budap. Orv. Ujs.** mell.)

Urologiai Szemle. (Az **Orv. Hetilap** mell.)

Vaskereskedők Lapja. (A **M. Vas- és Gépujság, Ung. Metallarbeiter** cz. német lap magyar mell.)

Világkrónika. (A **Képes Néplap és Polit. Híradó** mell.) (L. a **III. csoportot.**)

Vállalkozók és Iparosok Lapja. (A **M. Kereskedők L.** mell.)

Vasárnapi Élet. Száz vid. lap részére. (Budapest.) L. a **III. csoportban.**

Összesen: 53.

VIDÉKEN.

Állandó Tanügyi Melléklet. I. évf. (A **Fogarasz és Vidéke** mell.)

Bonyhád és Vidéke. (Az **Orsz. Néplap** mell.)

Esztergomi Friss Ujság. III. évf. (A **budapesti Uj Lap** mell.)

Krajczáros Ujság. Győri Napló. (A **Győri Hírlap** mell.)

Pécsi Ujlap. (L. a **II. csoportban.**)

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) (Az **Orsz. Ellenőr** mell.) Havi 4 szám. Évi ára 4 K.

Ungvármegye Hiv. Lapja. (Az **Ung** mell.)

Vármegyei Közlöny. (főlapja: **Aranyosvidék**). (Torda.) L. a hivatalos lapok közt.

Vasárnapi Élet. (L. a **budapestiek** közt.)

Összesen: 9.

XII. Alkalmi lapok.

BUDAPESTEN.

A Nép Barátja. «Szerkeszti egy citojén... Kiadó nincs». Nyom. Első Kőbányai kny. Megj. márcz. 5. Ára 20 f.

Az Éj. Nyom. Főv. ny.; Vonalozó és Könyvkötő R.-T. Megj. febr. 4. Ára 20 f.

Gépészmezőnői Hírharsona. Nyom. «Pátria». Pótszigorlat havában...

Ingyentej-Ujság. Szerk. dr. Halmos István. Nyom. Budapest. Hírl. ny. Megj. máj. 26.

Jótekonyság és Vidéke. Főszerk. Rákosi Jenő, felelős szerk. Lesskó János. Nyom. Budapest. Hírl. ny. Ára 20 f.

Magyar Polgár. Választási ujság. (L. a **II. csoportban.**)

Május 1. Kiadja a «Népszava»

könyvker. Nyom. «Világosság». II. évf. Ára 20 f.

Mikszáthfalvi Híradó. Szerk. dr. Halmos István. Nyom. Budapest Hirl. ny. Megj. ápr. 25.

Revoluczio. Szerk. Zsedényi Aladár. Nyom. Első Kőbányai Kny. R.-T. Márcz. S.

Tánczművészet. Felelős szerk. «Fridolini», sz. Nagy Károly. Nyom. Bichler J. Febr. 24. Ára 20 f.

Összesen : 10.

VIDÉKEN.

A Gyermeekért. (Nagybecskerek.) Szerk. Somfai János. Nyom. Pleitz Ferencz Pál. II. évf. Megj. a gyermeknapon (május 8.).

Áram. (Dés.) Szerk. Geöcze Aladár. Nyom. Goldstein Jakab. Megj. jul. 10. Ára 20 f.

Diák Bál. (Nyirbátor.) Kiadó nyom. Föhn Adolf. Megj. aug. 14. Ára tet-szes szerint.

Eleven Ujság. (Zilah.) Kiadó a Zilahi Dalkör. Nyom. Seres Samu. Meg-jelenik ápr. 2. Ára 40 f.

Élő Ujság. (Fehértemplom.) Szerk. kiadó a fehértemplomi Vöröskereszt-Egyesület választm. Nyom. Hepke Bertold. Megj. febr. 1. Ára ?

Frimiadák. (Dunaszerdahely.) Nyom. Adler N. Megj. márczius 26. Ára ?

Hungária. (Szombathely.) A «H», szegény gyermekeket felruházó asztal-társaság hiv. lapja. Nyom. Seiler Henrik utódai. Megj. (nov. 20. ?)

Jótekonyság. (Miskolcz.) Szerk. Réta Kálmán. Kiadja a miskolczy Róm. Kath. Nőegylet jelmezes tea-estélye alk. Nyom. Klein és Ludvig. Ára 60 f.

Jótekonyság. (Nagybánya.) Szerk. Fliesz Henrik. Kiadja az Izr. Nő-egylet. Nyom. Morvay Gyula. Megj. márcz. 19. Ára 20 f.

Jótekonyság és Vidéke. Főszerk. Rákosi Jenő; felelős szerk. Lesskó János. Kiadja Zaleski Jenő. Nyom. «Budap. Hirl.» ny. Megj. febr. 25—27.

Karneval. (Nagybánya.) Szerk. Fliesz Henrik. Kiadja a «Dalárda». Nyom. Morvay Gyula. Megj. febr. 8. Ára 10 f.

Leányok. (Szeged.) A «Szegedi

Leány-Egylet» hiv. lapja. Nyom. Engel Lajos. Megj. febr. 26.

Leányhangok. (Temesvár.) Szerk. Vest Margit. Nyom. Csendes Jakab. Megj. január 9.

Májusi Ujság. (Győr.) Szerk. Kis-Német Kálmán. Kiadják a győri nyomdászok. Nyom. «Pannonia». Megj. május 15.

Mátyásföldi Bájharsona és A Nép Joga és Vidéke. Szerk. Breslmayer Tibor. Nyom. (Budapest:) Hedvig Sándor. Megj. aug. 27. Ára 20 f.

Meseujság. (Dombóvár.) Nyom. Bruck Sándor. Megj. nov. 12. Ára 20 f.

Napi Közlöny. (Miskolcz:) (I. a VII. csoportban.)

Népkerti Ujság. (Hódmezővásár-hely.) Szerk. Karakaszałowicz Ida. Nyom. a «Vásárhely és Vidéke» ny. Aug. 14. Ára 20 f.

Szepesbélai Hírlap. Szerk. «Filo-sophter». Nyom. (Poprád:) Fuchs Gyula. Ára 20 f.

Szüret. (Szombathely.) Szerk. «Hencegő Kálmán». Kiadja a helyi Nemzetközi Szocialdemokrata Párt. Nyom. Seiler Henrik ut. II. évf.

Üstökös Tűzoltó. (Szatmárnémeti.) Nyom. «Szabadsajtó» ny.

Választási Röpirat. (Debreczen.) Nyom. a város váll. Pünkösöd.

Összesen : 22.

Többynelvű lapok.¹

BUDAPESTEN.

A Budapesti Áru- és Értéktőzsde Hiv. Árjegyző Lapja. Amtliches Kursblatt der Budapester Waaren- und Effekten-Börse. (Magyar és német.)

Csemege és Fűszerujság. Der Delikatessen- und Spezereihändler. (M. és n.)

Házassági Utmutató. Heirats-Wegweiser. (M. és n.)

Kommerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Heti Értesítő. (M. és n.)

Körrendelet. Circular. Kiadja a Duna-Gőzhaj. Társ. (M. és n.)

¹ A magyarnyelvűek közé fel vannak véve, a létszámot tehát nem gyarapítják.

Magyar Automobil- és Repülőgép-Ujság. Ungarische Automobil- und Flugmaschinen-Zeitung. (M. és n.)

Magyar Bőripar. Ungarische Lederindustrie. (M. és n.)

M. Kir. Posta és Távirat Rendeletek Tára. Sbornik Kr. Ug. Postanskih i Brzajavnih Naredaba. (M. és horvát.)

Magyar Malom- és Gazdasági Értesítő. Ungarischer Mühlen- und Landwirtschaftlicher Anzeiger. (M. és n.)

Magyar Malom-Közlöny. Ungarische Mühlen-Nachrichten. (M. és n.)

Magyarországi Ácsok Szaklapja. Ungarländischer Zimmerer. (M. és n.) (A lap német fele I. évf.)

Magyar Sütők Lapja. Ungarische Bäcker-Zeitung. (M. és n.)

Mozgófénykép-Hiradó. Kinematographen-Anzeiger. (M. és n.)

Orsz. Vásári Lap. Landes-Marktblatt. (M. és n.)

Rendeleti Közlöny. Viestnik Naredaba. (M. és horvát.)

Sertésvásári Jelentés. Borsten-

viehmarktbericht. Izveštaj Vašara. (M., n. és horvát.)

Sorsolási Tudósító. Central-Ziehungsblatt. És különféle című le nyomatai. (M. és n.)

Szabadalmi Ujság. Patentblatt. (M. és n.)

Typographia. (M.; mell. német:) Gutenberg.

Vásári Értesítő. Marktanzeiger. (M. és n.)

Világszerte. (M., n., angol, francia, olasz.)

Összesen : 21.

VIDÉKEN.

Magyar Textilipar. Ungarische Textilindustrie. (Újvidék.) (M. és n.)

Muraköz. Medjimurje. (Csáktornya.) (M. és n.)

Nyitrai Hirlap. Neutraer Zeitung. (M. és n.)

Nyitrai Lapok. Neutra-Trenchiner Zeitung. (M. és n.)

Temes-Kubini Hetilap. Temes-Kubiner Wochenblatt. (M. és n.)

Összesen : 5

II.

A hazai nem magyar nyelvű hirlapirodalom.

I. Német nyelvű lapok.

a) Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Zeitung. Felelős szerk. tul. Grossberg Lipót. Nyom. Fried és Krakauer. XXIII. évf. Megj. hetenk. 5 számn. Negyedévi ára 5 K. (*Héber betűkkel.*)

Budapester Montagszeitung. Felelős szerk. Büchler Vilmos. Nyom. Grosz és Bauer. XIII. évf. Megj. hétf. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Budapester Sonn- und Montags-Zeitung. Felelős szerk. tul. Eichner S. Nyom. Reich és Nagy. VIII. évf. Megj. hétf. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Budapester Tagblatt. Felelős szerk. Schmidek Izor. Tul. ny. «Európa» r.-t. XXVII. évf. Évi ára 28 K, száma 10 f, h. 8 f.

Budapester Wochenpost. Ungarisches Volksblatt. Felelős szerk. tul. Szendery Mihály. Nyom. «Uránia». XIX. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K.

Extrablatt. (*A Neues Budap. Abendbl. lenyomata: «Provinzausgabe»-ja.*)

Montagblatt. Szerk. tul. Viola Miksa. Nyom. «Európa». utóbb Viola és Geist. XXII. évf. Megj. hétf. Évi ára 12 K, Ausztriába 13 K, száma 20 f.

Neues Budapest Abendblatt. Felelős szerk. Singer Artur. Tul. Budapesti Ujságkiadó R.-T. Nyom. «Globus». XII. évf. Megj. naponta. Havi ára 1 K, száma 4 f. — Vidéki kiadása (lenyomata): **Extrablatt.**

Neues Kleines Journal. Szerk. Vida Félix. Tul. ny. «Európa». XIV. évf. Megj. naponta. Évi ára 8 K 40 f, vid. 14 K 40. f, száma 2 f.

Neues Pester Journal. Felelős szerk. dr. Bródy Lajos. Tul. ny. «Hungaria». XXXIX. évf. Megj. naponta. Évi ára 28 K, száma 10 f.

Neues Politisches Volksblatt. Felelős szerk. dr. Fleischmann Sándor. Tul. ny. «Globus». XXXIV. évf. Megj. naponta. Évi ára 20 K, vid. 22 K, száma 4 f, vasárn. 6 f. — Külf. mellékl.: **Die Witzrakete.**

Pester Lloyd. Főszerk. Singer Zsigmond, felelős szerk. dr. Schitler Zsigmond. Tul. ny. a Pesti Lloyd-Társulat. LVII. évf. Megj. naponta regg. és este. Évi ára 44 K, vid. 48 K, száma regg. 12 (vid. 14) f, este 6 (vid. 8) f.

Politisches Volksblatt. Felelős szerk. Sipos Jenő. Tul. ny. «Hungaria». XXXVI. évf. Megj. naponta. Évi ára 20 K, száma 6 f, vid. 8 f.

Volksstimme. Felelős szerk. Buchinger Emanuel. Tul. «Magyarorsz. Szociáldemokrata Párt». Nyom. «Világosság». XXXVIII. évf. Megj. pént. Évi ára 4 K 80 f, száma 10 f.

Osszesen: 14.

VIDÉKEN.

Bács-Bodrogher Zeitung. (Apatin.) Felelős szerk. tul. ny. Gassz Mátyás. XII. évf. Megj. szomb. (A 39. számmal megszűnt.)

Bistritzter Zeitung. (Besztercze.) Felelős szerk. Waelther M. F. Tul. ny. Botschar Tivadar. XX. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K 80 f, melléklapokkal 9 K 60 f, postán 10 K 80 f, külf. 12 K, száma 20 f. — Külf. mellékl.: **Praktische Mitteilungen...** **Illustriertes Unterhaltungsblatt.**

Bogsáner Zeitung. (Németbogsán.)

Felelős szerk. tul. ny. Rosner Adolf. XIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Der Freemütige. (Temesvár.) Felelős szerk. tul. Blaskovich Ferencz. Nyom. Csanádegyházm. Ny. XXV. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K, száma 10 f. — Ingeny mellékl.: **Der Bauer.**

Der Landbote. (Temesvár.) Felelős szerk. Kraushaar Károly, tul. ő és Kr. Emma. Nyom. Dévay és Reif, majd (Perjámos.) Pirkmayer Alajos. XXXIX. évf. Megj. hetenk. Évi ára 4 K, száma 20 f.

Deutsche Bürger-Zeitung. (Nagyszében.) Felelős szerk. Bukovan János. Kiadja saját váll. Nyom. Roth Frigyes. III. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, vid. 10 K, száma 20 f.

Deutsch - Ungarischer Bauernbund. (Bonyhád.) Szerk. tul. Betnár Béla. Nyom. Hönninger József. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K.

Deutsch - Ungarischer Volksfreund. (Temesvár.) Felelős szerk. Kerber József. Tul. Schmidt Fülöp. Nyom. Délmagy. Kny. XI. évf. Megj. pönt. Évi ára 8 K, külf. 10 K, száma 20 f.

Die Zeitung. (Temesvár.) Felelős szerk. Baján Gyula. Tul. ny. Kartjé Mihály. II. évf. Megj. naponta. Évi ára 8 K 40 f, postán 12 K, száma 2 f.

Donau-Temes-Bote. (Pancsova.) Szerk. tul. ny. Wittigshlager Károly. XLI. évf. Megj. csütört. és vasárn. Évi ára 16 K, külf. 17 K, száma 20 f.

Gross-Kikindaer Zeitung. Felelős szerk. Starck Fülöp, utóbb Kolb Vilmos. Nyom. Milenkovits Szidonia. XXXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, külf. 10 K, Amerikába 12 K, száma 30 f. — Külf. mellékl.: **Illustr. Unterhaltungs-Bl.**; **Allg. Mitteilungen über Land- und Hauswirtsch.**

Kaschauer Zeitung. Kassa-Eperjesi Értesítő. Szerk. tul. ny. Werfer Károly, utóbb ny. Wlaszlovits Testv., majd Kassai Kny. és Lapkiadó R.-T. LXXII. évf. Megj. kedd., csütört., szomb. Évi ára 10 K, külf. 13 K 30 f.

Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Felelős szerk. Wächter Guido. Tul. ny. Gött János és Fia. LXXIV. évf. Megj. naponta. Évi ára 20 K, vid. 25 K 60 f, külf. 30 K, száma 10 f, a külf. képes melléklettel 18 f.

Lugoser Zeitung. Felelős szerk. Frühwald Lajos. Kiadja saját váll. Nyom. Sziklai Lajos. VI. évf. Megj. kedd. és szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Mosonvármegye. Mosoner Komitat. (Magyaróvár.) Felelős szerk. Ruff András. Tul. a szerkesztőség. Saját ny. IX. évf. Megj. hetenk. (A 10. számmal megszűnt.)

Nagy-Kikinda. Főszerk. Schmidt István, felelős szerk. dr. Hochstrasser János. Tul. ny. Szegyakov Iván. XVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K, vid. 5 K, száma 20 f.

Neue Temesvarer Zeitung. Felelős szerk. Lovas Antal. Tul. ny. Dévay és Reif. XLIII. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, postán 28 K, száma 10 f. — Külf. mellékl.: **Illustr. Unterhaltungs-Blatt.**

Oedenburger Zeitung. (Sopron.) Felelős szerk. Marbach Ernő, majd Sauer László. Tul. ny. Romwaller Alfréd. XLIII. évf. Megj. naponta. Évi ára 22 K, vid. 26 K, száma 7 f.

Pressburger Presse. (Pozsony.) Felelős szerk. tul. Engyeli Jenő. Nyom. Alkalay Adolf és Fia. XIII. évf. Megj. hétf. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Pressburger Tagblatt. (Pozsony.) Főszerk. Fabricius Ottó, felelős szerk. Gaibl Sándor. Tul. ny. Kath. Irod. Váll. XV. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, külf. 27 K, (a vasárn. melléklettel negyedévi 40 f több), száma 8 f.

Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Felelős szerk. Pichler Hermann Alajos. Tul. ny. Angermayer Károly. CXLVII. évf. Megj. naponta kétszer. Évi ára 24 K, vid. 31 K 20 f, (a külf. **Illustr. Sonntagsbeilage**-vel negyedévi 40 f több.)

Radikal. (Sopron.) Felelős szerk. Beilschmidt A. Ferencz. Tul. Zsombor Géza. Nyom. (Kapuvár.) Buxbaum József, utóbb (Sopron.) »Petőfi« r.-t. XVI. évf. Megj. csütört. és vasárn. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Siebenbürgisch-Deutsches Tagblatt. (Nagyszében.) Felelős szerk. Plattner Hermann, utóbb Neugeboren Emil. Tul. Sieb.-D.-Verlagsgesellschaft. Ny. Drotleff József. XXXVII. évf. Megj. naponta. Negyedévi ára 5 K, vid. 6 K, külf. 7 K, száma 10 f.

Südungarische Bürger-Zeitung. (Perjámos—Nagyszentmiklós.) Szerk. tul. ny. (Perjámos:) Pirkmayer Alajos. XXVIII. évf. Megj. csütört. és vasár. Évi ára 8 K, Amerikába 15 K. Népies kiad. Megj. pént. Évi ára 3 K, száma 10 f. — Két, váltakozó külf. mellékl.

Südungarischer Bote. (Krassó-Szörényi Hirlap. (Lugos.) Szerk. tul. Reiner Adolf. Ny. Auspitz Adolf. XII. évf. Megj. csütört. és vasár. Évi ára 16 K, száma csütört. 10 f, vasár. 20 f.

Südungarische Reform. (Temesvár.) Főszerk. Steiner Ferencz, felelős szerk. tul. ny. Kartje Mihály. XXII. évf. Heti 5 szám. Évi ára 24 K, száma 8 f.

Südung. Rundschau.¹ (Nagybecskerek.) Felelős szerk. tul. Kaufmann István. Nyom. Pleitz Fer. Pál. III. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K 80 f, száma 10 f.

Südungarn. (Lugos.) Felelős szerk. Rosenzweig Móricz. Tul. Teichner Emil özv. Nyom. Husvéth és Hoffer. XVIII. évf. Megj. csütört. és vasár. Évi ára 16 K, száma csütört. 12 f, vasár. 20 f.

Temesvárer Volksblatt. Felelős szerk. tul. Kastriener S. Nyom. Heim Antal, utóbb Délmagyarors. Kny. IX. évf. Megj. naponta. Évi ára 8 K 40 f, vid. 12 K.

Temesvárer Zeitung. Südungarischer Lloyd. Felelős szerk. Kácsi Romulus. Tul. ny. Heim Antal. LIX. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, postán 32 K, száma 8 f.

Torontaler Nachrichten. (Perjámos.) Felelős szerk. tul. Frischmann József. Nyom. «Hungaria». V. évf. Megj. csütört. és vasár. Évi ára 8 K, Amerikába 13 K 20 f.

Unser Blatt. (Nagybecskerek.) Főszerk. dr. Várady Imre, felelős szerk. Hell Károly. Tul. ny. «Libertas» r.-t. V. évf. Megj. szomb. Évi ára 6 K, száma 12 f. — Külf. mellékl.: **Illustr. Unterhaltungs-Bl.**

Volkswille. (Temesvár.) Felelős szerk. Bauer György. Kiadja a Szociáldemokrata párt. Nyom. Délmagyarors. Kny., utóbb Heim Antal. XVIII. évf. Megj. szerd. és szomb.

¹ Előbb nem politikai volt.

Évi ára 7 K 20 f, Németsz. 9 K, egyéb külf. 12 K, száma 8 f.

Werschetzer Volksblatt. Felelős szerk. tul. ny. Neumann Henrik. VII. évf. Megj. vasár. Évi ára 6 K, száma 12 f.

Westungarischer Grenzbote. (Pozsony.) Felelős szerk. Mauthner Gusztáv. Tul. Simonyi E. Nyom. saját ny. XXXIX. évf. Megj. naponta. Évi ára 24 K, postán 31 K 20 f.

Westungarisches Volksblatt. (Sopron.) Felelős szerk. Molnár Henrik. Tul. az alapítók. Nyom. Török Kálmán. XVIII. évf. Megj. kedd., csütört., szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f. — A szomb. «Volksausgabe»: évi ára 5 K.

Westungarische Volksstimme. (Pozsony.) Felelős szerk. Kalmár H. E. Tul. a pozsonyi szervezett munkások sajtóbizotts. Nyom. Alkalay Adolf és Fia, utóbb Wigand K. F., majd özv. Steinherz Emilné. IX. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K 80 f, száma 10 f.

Zsombolyaer Zeitung. Felelős szerk. id. Koch János. Nyom. Perlstein-ny. XXIII. évf. Megj. vasár. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Osszesen: 38.

b) Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Allgemeine Jüdische Rundschau. Szerk. tul. Lebovitsch Leopold. Nyom. «Unio». V. évf. Megj. félhav. (A 21. számmal megszűnt.)

Amtliche Nachrichten. A cs. és kir. szab. Kassa-Oderbergi Vasút kiadása. Nyom. Kertész József. Megj. hav. 3—4 szám.

Auslegungen des K. Ung. Patentamtes. Szerk. Adler Miksa. Kiadja a Szabadalmi Hiv. Nyom. Neuwald Illés. X. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K.

Általános Műszaki Értesítő. Allgemeine Technischer Anzeiger. Szerk. Singer Gyula. Nyom. Hirth és Kardos. XIV. évf. Megj. kéthet. Évi ára 20 K.

Bauarbeiter. Szerk. Belényesi Lajos. Tul. Knittelhoffer Ferencz. Nyom. «Világosság». III. évf. Megj.

esütört. Száma ára nagy városb. 30 f, kis v. 20 f, n. közs. 10 f.

Borstenvieh-Marktbericht. Szerk. kiadó Első M. Sertéshizláló R.-T. Nyom. Első Kőbányai Kny. R.-T. Megj. het.

Budapester Wochenpost. Ung. Volksblatt. Felelős szerk. tul. Szendery Mihály. XIX. évf. Évi ára 6 K.

Budapesti Hirdetési Közlöny. Budapesti Ankündigungsblatt. Szerk. tul. Sikray S. Nyom. Brózsza Ottó. XXVIII. évf. Megj. félhav. Évi ára 12 K, száma 40 f.

Christliches Volksblatt. Szerk. Huber János. Tul. Molnár János. Nyom. «Stephaneum» r.-t. XV. évf. Megj. szomb. Évi ára 4 K, száma 8 f, vid. 10 f.

Commerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Heti Értesítő. Szerk. Stein Mór, tul. 6 és társa. Nyom. Fried és Krakauer, utóbb Viola és Geist. XIV. évf. Megj. kedd. Évi ára 24 K, vid. 30 K.

Der Bergarbeiter. (A Volksstimme melléklete.) Nyom. «Világosság». V. évf. Megj. pént. Évi ára 5 K.

Die Witzrakete. (A Neues Polit. Volksblatt mell.; Bécsben szerkesztik, csak borítéka itthoni.) Nyom. «Globus» r. t. XVIII. évf. Megj. másodsomb. Évi ára 10 K, száma 20 f.

Eisenbahn Tarif-und Verkehrs-Anzeiger. Szerk. tul. Weissmayer Brunó. Nyom. Radó Izor. XIV. évf. Megj. félhav. Évi ára 24 K, Németors. 22 márka, egyéb külf. 27 franc.

Eisen-und Metallarbeiter. Szerk. tul. Teszársz Károly. Nyom. «Világosság». XIV. évf. Megj. csüt. Évi ára 10 K 40 f., száma 6 f.

Fachblatt der Holzarbeiter. Szerk. Horovitz Gábor. Kiadja egy Társaság. Nyom. «Világosság». XVI. évf. Megj. másodsomb. Évi ára 2 K 40 f., száma 10 f.

Finanzielle Blätter. Szerk. Pick «J.» Nyom. Zeisler M. «XV». évf. Megj. hav. egy-két szám. Évi ára 20 K.

Handels-Rundschau. Szerk. Erdélyi Vilmos. Nyom. Wodianer F. és Fiai, utóbb «Thalia». «XX». évf. Megj. félhav. Évi ára 5 K, száma 30 f.

Handels- und Gewerbeblatt. A Finanz. Bl. *lennyomata*, sz. «G.» Pick.

Hans-Jörgel. Tul. ny. Neuwald Illés ut. XXXIII. évf. Megj. másodvas. Negyedévi ára 2 K.

Internationale Artisten-Revue. Szerk. tul. Kiss B. Nyom. Markovits és Garai. XX. évf. Megj. hav. 3 sz. Évi ára 3 K, külf. 4 K, száma 40 f.

Internationale Kapitals-Revue. Szerk. tul. Fehér M. és Tsa. Nyom. «Európa» r. t. Megj. félhav. Évi ára 5 K.

Internationaler Börsebericht. Szerk. tul. Bauer Leo. Nyom. «Palas». Számozatlan; novemberrel megszűnt.

Kommerzieller Anzeiger. Kereskedelmi Értesítő. *L. a magyar nyelvűek VII. csoportjában.*

Local-Zeitung. A Handels- und Gewerbeblatt *lennyomata*.

Magyar Vas- és Gépujság. Ungarischer Metallarbeiter. Szerk. dr. Szalai Emil. Tul. Szaklap-Kiadó R.-T. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XXVIII. évf. Megj. hav. 3 szám. Évi ára 16 K, külf. 28 franc. — Mell. Vaskereskedők Lapja.

Művezetők Lapja. Ungarische Werkmeister-Zeitung. Szerk. Palik Ferencz. Kiadja a Műv. Orsz. Szövets. Nyom. Kertész József. XIII. évf. Megj. félhav. Évi ára 5 K, száma 20 f.

Nationalökonomische Blätter. Szerk. Fejér Gyula. Tul. Friedmann L. Nyom. Gross és Nádél. XXXVI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 16 K.

Saphir's Styx. Szerk. t. Rózsafi Manó. Nyom. Neuwald Illés ut. XLII. évf. Megj. félhav. Évi ára 16 K.

Schneider-Fachblatt. Szerk. Sally Endre. Kiadja egy biz. Nyom. «Világosság». XVII. évf. Megj. másodsomb. Évi ára 2 K 40 f., külf. 3 K, száma 10 f.

Ungarische Bauzeitung. Szerk. tul. (Újpest:) Sommer József. Nyom. «Franklin» társ. XV. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K, külf. 24 K, száma 60 f.

Ungarische Gastgewerbe-Zeitung. Szerk. tul. Flór Győző. Nyom. Hedvig Sándor. I. évf. Megj. félhav. Évi ára 12 K.

Ung. Montan-Industrie- und Handels-Zeitung. Szerk. tul. Silberstein Arnold. XVI. évf. Megj. félhav. (Az 1. számmal megszünt.)

Ungarischer Holzhändler. (A Magyar Fakereskedő német kiadása.) Szerk. tul. Székely Ignác. Nyom. Pesti Kny. R.-T. XVII. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K, külf. 18 márka.

Ungarische Wochenschrift. Független Magyar Hetilap. Felelős szerk. Gábel Gyula, társszerk. tul. Lázár Viktor. Nyom. Grosz Jakab. XVII. évf. Megj. pönt. Évi ára 12 K, Németország. 12 márka, egyéb külf. 16 franc.

Ungarländische Jüdische Zeitung. (Budapest—Pozsony.) Szerk. tul. Bettelheim Samu. Nyom. (Pozsony.) Angermayer Károly. III. évf. Megj. másodpönt. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Volksblatt. Szerk. «István bácsi.» Tul. ny. Franklin» társ. XVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 3 K.

Összesen: 33.

b) Nem politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

Bács-Bodroger Presse. (Ujvidék.) Szerk. tul. Fuchs Ágost. Nyom. Fuchs és Tsa. LV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K, száma 20 f. — Külföldi mell. Illusztrirte sonntagsbeilage; Lustige Blätter; Feuilleton-Beilage.

Bácskaer Volkszeitung. (Palánka.) Szerk. tul. ny. Csennicsek Imre. V. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 4 f. — Lenyomatai: **Die Wacht**; **Die Woche**; **Sonntagsbote** («Zombor»); **Volksblatt** («Ujvidék»).

Bácskai Ujság. Bácskaer Zeitung. (Apatin.) Szerk. t. ny. Szavadill József. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Bistritzer Wochenschrift. (Besztercze.) Szerk. tul. Schell Károly. Nyom. Csallner Károly. XXXIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K 80 f.; melléklapjaival 9 K 20 f., postán 10 K, száma 20 f. — Külf. mell. Illusztrirtes Unterhaltungsblatt; **Der Oekonom.**

Der Friedensbote. (Pozsony.) (Szerk. tul. Schmidt C. E. Nyom. Wigand F. K. 1909/10. XIII. évf. Megj. másodvasárn. (A 26. számmal megszünt.)

Der Volksfreund. (Szombathely.) Szerk. t. ny. Gabriel Ágost.; utóbb szerk. Zimmermann Károly. XXVIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, Amerikába 10 K, száma 20 f. — Külf. mell.: **Illusztrirtes Unterhaltungsblatt.**

Dettaer Zeitung. Szerk. Drechsler Bernát. Tul. ny. Tringl és Hirsch. XXX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f. — Külf. mell. **Neue Gartenlaube.**

Die Karpthen. (Brassó.) Kiadja Meschendörfer Ad. Nyom. Schneider és Feninger. 1910/11. IV. évf. Megj. félhav. Évi ára 16 K.

Die Nera. Ung.-Weisskirchner Zeitung. (Fehértemplom.) Szerk. t. ny. Wunder J. XLIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 9 K 20 f., száma 20 f.

Die Posaune. (Temesvár.) Szerk. tul. Jenkner Oszkár. Nyom. Délmagy. Kny. XXXV. évf. Megj. vasárn. Negyedévi ára 4 K, száma 20 f.

Die Wacht. (Palánka.) A Bácskaer Volkszeitung lenyomata.

Die Woche. Az előbbinek lenyomata.

Evangelische Glocken. (Locsmánd.) Szerk. Löw Fülöp. Nyom. (Köszeg:) Feigl Gyula. XXII. évf. Megj. másodvasárn. Évi ára 2 K 50 f.

Evangelischer Glaubensbote für die Zips. (Strázsa.) Szerk. Koch A. Kiadja a szepesi ev. lelkészek egysl. Nyom. (Késmárk:) Sauter Pál. 1910/11. III. évf. Megj. kéthet. Évi ára 2 K, száma 4 f.

Gross-Beeskereker Wochenblatt. Szerk. Mayer Rudolf. Tul. ny. Pleitz Ferencz Pál. LX. évf. Megj. szomb. Negyedévi ára 2 K 50 f., száma 20 f. — Külf. mell.: **Illusztrirtes Unterhaltungsblatt.**

Gross-Kokler Bote. (Segesvár.) Szerk. t. ny. Horeth J. Frigý. XXXII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, külf. 14 márka.

Günser Anzeiger. Szerk. tul. Feigl G. Adolf. Nyom. Feigl Frigýes. XXXVII. évf. Megj. szomb. Évi ára 7 K 60 f.

postán, helyben 6 K 40 f., száma 12 f.

Günser Zeitung. Szerk. Rónai Frigyes. Tul. ny. Feigl Gyula. XXIX. évf. Megj. vasárn. Évi ára 6 K 40 f., postán 7 K 60 f., száma 14 f.

Illustrierte Feuerwehr-Zeitung. (Pozsony.) Szerk. tul. Groidl Gyula. Nyom. (Resicza:) Csallner Károly. XXVI. évf. Megj. félhav. Évi ára 6 K.

Karánsebeser Wochenblatt. Sz. t. nyom. Jacobovits József. XXIII. évf. Megj. vasárn. Negyedévi ára 2 K.

Karánsebeser Zeitung. Szerk. tul. Kallitzky D. Károly. Nyom. (Lugos:) Husvéth és Hoffer. XIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 12 K, száma 20 f.

Karpathen-Post. (Késmárk.) Szerk. Bruckner Károly. Tul. ny. Sauter Pál. XXXI. évf. Megj. het. Évi ára 8 K, száma 20 f. Külf. mell.: **Illustr. Unterhaltungsblatt.**

Kirchliche Blätter. (Nagyszeben.) Szerk. dr. Schuller G. A. Tul. ny. Drotleff József. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 10 K.

Landwirtschaftliche Blätter für Siebenbürgen. (Nagyszeben.) Szerk. Orendi Ottó és Schuster Ágost. Kiadja a Siebenb. Sächsischer Landw. Verein igazg.-választmányja. XXXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K.

Mediascher Wochenblatt. (Medgyes.) Szerk. Schuster Gusztáv. Tul. ny. Reissenberger G. A. XVIII. évf. Megj. szomb. Évi ára 7 K 20 f., postán 8 K 50 f.

Neppendorfer Blätter. (Nagyszeben.) Szerk. Botschner József. Nyom. Drotleff József. VIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 5 K, postán 6 K, külf. 7 K, száma 10 f.

Neue Lugoser Zeitung. Szerk. tul. Anwender Henrik. Nyom. «Gutenberg» ny. II. évf. Megj. het. (A 4. számmal megszűnt.)

Nezsider-Rusztzer Seeuferbote. (Nezsider.) Szerk. tul. Beilschmidt A. Ferencz. Nyom. Romwalter Alfréd. I. évf. Megj. vasárn. Évi ára 9 K.

Oberwarther Sonntags-Zeitung. (Felsőőr.) Szerk. t. ny. Schodisch Lajos. XXXI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Orsovaer Wochenblatt. Szerk.

Hutterer Géza. Tul. ny. Handl József. XXXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 9 K 60 f., külf. 16 frank. Száma 20 f.

Pályázat. A Magyar Izr. Hitközség és Hivatalnokok Közlönye. (Székesfehérvár.) Szerk. Péterfi J. Tul. ny. Singer Ede. XIX. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Reform. (Pozsony.) Főszerk. Zalkai L. Alajos. Tul. Kovács János. Nyom. Kath. Irod. R.-T. XV. évf. Megj. het. Évi ára 8 K, száma 12 f.

Resiczaer Zeitung. Szerk. t. ny. Weiss Adolf. XXIV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 9 K 60 f., száma 20 f.

Schässburger Zeitung. (Segesvár.) Szerk. Breszler Gusztáv. Tul. ny. Krafft W. XXXVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, külf. 10 K.

Schul- und Kirchen-Bote. (Brassó.) Szerk. Hiemesch K. H. Tul. Zeidner H. Nyom. Schneider és Feminger. XLV. évf. Megj. félhav. Évi ára 5 K.

Siebenbürgen Raiffeisenbote. (Nagyszeben.) Szerk. Schuller G. A. Tul. «Verband Raiffeisen'scher Genossenschaften». Nyom. Krafft W. I. évf. Megj. kéthet. Évi ára 2 K, száma 20 f. (Kétféle kiadás: 1. Ausg. für Konsumvereine und verwandte Genossenschaften; 2. Ausg. f. Spar- und Vorschussvereine.)

Siebenbürgische Verkehrs-Zeitung. (Segesvár.) Szerk. Philippi J. G. Nyom. Krafft W. I. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K.

Sonntagsbote. («Zombor»). A Bácskaer Volksztg. *lenyomata.*

Südungarischer General-Anzeiger. (Versecz.) Szerk. tul. Wettel Vilmos. Nyom. Wettel Testv. VI. évf. (Az 1. számmal megszűnt.)

Sylvesterzeitung. (Medgyes.) Sz. és kiadja a Tornaegylet. Nyom. Reissenberger G. A. XXV. évf. Egyetlen szám.

Temes-Kubiner Wochenblatt. (A 6. sz. már részben magyar tartalommal: **Temes-Kubini Hetilap** főcímmel.) Szerk. Oberläuter Róbert. Tul. ny. Wettel és Veronits ut. XII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Ungarländische Jüdische Zeitung. (Pozsony.) (Előbbi címe: **Pressburger J. Ztg.**) Szerk. tul. Bettelheim Samu. Ny. Angermayer

Károly. III. évf. Megjelenik másodpént. Évi ára 6 K, száma 20 f.

Ung.-Weisskirchner Volksblatt. (Fehértemplom.) Szerk. t. ny. Kuhn Péter. XV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Volksblatt. («Ujvidék.») A Bács-kaer Volksztg. *lenyomata.*

Westungarischer Volksfreund. (Sopron.) Szerk. Beilschmidt A. Ferencz. Kiadja: Soproni Ujság- és Naptárkiadó Váll. Nyom. (Kapuvár:) Buxbaum József, utóbb (Sopron:) «Petőfi» r. t. I. évf. Megj. vasárn. Száma 4 f.

Összesen: 41.

II. Horvát nyelven.

Politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

Naše Novine. (Szabadka.) Felelős szerk. Mamuzić Josef. Nyom. «Szent Antal» ny. IV. évf. Megj. het. Évi ára 3 K.

Riečki Novi List. (Fiume.) Felelős szerk. Butković Ivan. Tul. Supilo Frano. Nyom. «Riečke dioničke tiskare».

Összesen: 2.

Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Financijalni Glasnik. Szerk. tul. Stražimir Milan. Ny. «Stephanum». XI. évf. Megj. félhav. vi ára 9 K 20 f.

Povlastični Viestnik. Szerk. Freckay Ivan. Nyom. «Pallas». XV. évf. Megj. félhav. Évi ára 20 K.

Viestnik Naredaba. Kiadja a M. Kir. Honvédelmi Miniszter. Nyom. «Pallas». Két kiadás: Normativne Naredbe; Osobni Poslovi.

Összesen: 3.

VIDÉKEN.

Naše Novine. (Győr.) Szerk. dr. Pinezić Stefan. Kiadja: «Összetartás». Nyom. Győregyház. ny. I. évf. Megj. het. (A 6. számmal megszünt.)

Összesen: 1.

III. Szerb nyelven.

Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

СЛОБОДА. Magy. szociáldemokraták lapja. Szerk. Jaksits Marko. Kiadja: propaganda-biz. Nyom. «Szerb ny.» (Krnjac).

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

НАШЕ КОЛО. (Zombor.) Fel. sz. dr. Vujits Branko. Nyom. Baits P. IV. évf. Heti. Évi ára 6 K, száma 12 f.

СРПСКИ ГЛАС. (Nagykikinda.) Felelős szerk. Jaksits Vasea. Kiadja saját váll. Nyom. Milenkovits Sztepan.

СРПСКО (Ujvidék.) Felelős sz. Popovits Györgye. Tul. dr. Szvinyarev Miladin. Nyom. «Natoševits» ny. I. évf. Megj. szerd., szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

ЗАСТАВА. (Ujvidék.) Felelős sz. tul. Bradvanovits Konstantin. Nyom. dr. Miletits Szvetozár. XLV. évf. Megj. naponta kétszer. Negyedévi ára 8 K, vidéken 9 K 75 f. Száma: reggeli 2 f, esti 10 f.

Összesen: 4.

Nem politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

НИВА. Szerk. «István Gazda». Tul. ny. «Franklin» társ. XIII. évf. Heti. Évi ára 3 K.

Összesen: 1.

VIDÉKEN.

НАПОД. (Szent-Tamás.) Szerk. tul. Meduvits Z. Jovan. Nyom. Marinkov Szvetozár. I. évf. Heti. Évi ára 6 K, száma 12 f.

НОВО ПОЗОРИШТЕ. (Ujvidék.) Szerk. Gresics Jovan. Nyom. Natoševits. II. évf. Megj. naponta. (A 24. számmal megszünt.)

РАДИКАЛНА РЕЧ. (Ujvidék.) Szerk. Tatits Pavle. Tul. Koturov Nikola. Nyom. dr. Miletits Szvetozár. I. évf. Heti. Évi ára 4 K, száma 4 f.

ПОДОБУБ. (Versecz. Szerk. Pavlovits P. Milan. Nyom. Jankovits Zsiván. XI. évf. Heti. Évi ára 8 K.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК. (Ujvidék.) Szerk. Popovits Gavru. Tul. Mihailovits Gyoka. Nyom. Natosevits.

СЛОГА. Szerk. dr. Bugarszki Koszta. Nyom. Bikar M. és Tsa. VI. évf. Megj. vasárn. Évi ára 8 K, száma 16 f.

СТАРМЛАН. (Ujvidék.) Szerk. tul. Krsztonosits Petar. Nyom. a «Branik» ny. IV. évf. Félhavi. Évi ára 8 K.

ТРГОВАЧКЕ НОВИНЕ. (Ujvidék.) Szerk. Baits Toma. Nyom. Ivkovic György. IX. évf. Heti. Évi ára 12 K.

БРАЧ ПОГАБАЧ. (Ujvidék.) Sz. Pavits C. Zorka. Nyom. dr. Miletits Szvetozár. XV. évf. Félhavi. Évi ára 8 K, száma 32 f.

Összesen : 9.

IV. Román nyelven.

Politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Lumina. Felelős szerk. tul. Salusinszky J. Nyom. «Jókai» ny. VI. évf. Megj. vasárn. (A 22. számmal megszünt.)

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

Drapelul. (Lugos.) Felelős szerk. Bogațian Atanasie. Tul. dr. Branisce Valeriu. Nyom. Traunfellner Károly. X. évf. Megj. kedd., csüt., szomb. Évi ára 12 K, száma 10 f.

Foaia Poporului. (Nagyszeben.) Felelős szerk. Budou-Deleanu Romul; utóbb Bratu Nicolae. Tul. ny. «Tipografia Poporului». XVIII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 4 K 40 f.

Gazeta De Duminecă. (Szilágy-somlyó.) Felelős szerk. dr. Deleu Viktor. Tul. Lazar P. Joan. Nyom. «Victoria». VII. évf. (A 12. számmal megszünt.)

Gazeta Transilvaniei. (Brassó.) Felelős szerk. dr. Dan Sever, majd Spudorea Joan. Tul. ny. dr. Mureșianu Aurel. LXXIII. évf. Megj. hetenkint 5-ször. Évi ára 24 K, száma 10 f.

Libertatea. (Szászváros.) Felelős szerk. tul. Adam Joan. Nyom. «Első Kny.» IX. évf. Megj. csüt. Évi ára 8 K. — Melléklapjai: Bobárnaci; Foaia Interesantă; Tovărășia.

Severinul. (Karánsebes.) Felelős szerk. tul. Bordan Octavian. Nyom. Jacobovits József. IV. évf. Megj. szomb. Évi ára 8 K, száma 20 f.

Telegraful Roman. (Nagyszeben.) Felelős szerk. Pacățian V. Teodor. Tul. a főegyházm. ny. LVIII. évf. Megj. kedd., csüt., szomb. Évi ára 14 K, vidéken 16 K, külföldön 24 K.

Tribuna. (Arad.) Felelős szerk. Giurgiu Iuliu. Tul. ny. Nichin György. XIV. évf. Megj. naponta. Évi ára 28 K; évi vasárn. 5 K.

Összesen : 8.

Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Poporul. Szerk. «Papa Coresi». Tul. ny. «Franklin» társ. XVII. évf. Megj. vasárn. Évi ára 3 K.

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

Baba Satului. (Temesvár.) Szerk. «Moșul Babes». Tul. a Plugarul Roman kiadóhiv. Nyom. (Lugos) Husvéth és Hoffer. III. évf. Megj. vasárnap. Évi ára 3 K, de főlapjával, a Plugarul Roman-nal 6 K, száma 6 f.

Biserica și Școala. (Arad.) Szerk. Giorogariu Roman. Tul. ny. Egyházmegyei Kny. XXXIV. évf. Megjelenik vasárn. Évi ára 10 K.

Bobárnaci. (Szászváros. A Libertatea mell.) 1910/11. I. évf. Megj. másodszét.

Desteptarea. (Brassó.) Szerk. tul. Vlaicu J. Dumitru. Nyom. Ciureu és Tsa. VI. évf. Megj. csüt. Évi ára 2 K, postán 3 K, száma 4 f.

Economia. (Karánsebes.) Szerk. tul. Diaconovich Sándor. Nyom. Egyházm. Kny. 1909/10. V. évf. Megj. félhavi. (A 24. számmal megszünt.)

Foaia Diecezană. (Karánsebes.) Szerk. dr. Olariu Josif. Tul. ny. Egyházm. Kny. XXV. évf. Megj. vasárn. Évi ára 10 K.

Foaia Interesantă. (Szászváros.

A **Libertatea** mell.) Szerk. Moța Joan. Nyom. Első Könyvnyomda. V. évf. Megj. csüt.

Foaia Școlastică. (Balázsfalva.) Szerk. Fekete-Negrutiu Joan. Kiadja a szerkesztőség. Nyom. Gör. Kath. Seminar. Ny. XII. évf. Megj. félhav. Évi ára 6 K, Romániába 10 franc.

Luccafărul. (Nagyszeben.) Szerk. Tăslăuanu C. Oct. Nyom. Krafft W. IX. évf. Megj. félhav. Évi ára 12 K, diszkiadás 20 K; Romániába 16, ill. 25 K.

Olteapul. (Fogaras.) Szerk. tul. ny. Popp Constantin. II. évf. Megj. csüt. Évi ára 5 K, száma 10 f.

Plugarul Roman. (Temesvár.) Sz. tul. Mitru Nicolae. Nyom. (Lugos) Husvéth és Hoffer. VII. évf. Megj. másodvasár. Évi ára 6 K, száma 8 f. — Mell. **Baba Satului.**

Progresul. (Oravicza.) Szerk. Purariu Alexandru. Tul. Jianu Gheorge. Nyom. Boldureanu N. III. évf. Megj. hetenk. Évi ára 8 K.

Revista Economica. (Nagyszeben.) Szerk. tul. Popp Constantin. Nyom. Gör. kel. főegyházm. ny. XII. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 12 K.

Revista Preoților. (Temesvár.) Szerk. biz. feje dr. Voniga D. Nyom. (Lugos) Husvéth és Hoffer. I. évf. Megj. félhav. Évi ára 10 K.

Revista Teologica. (Nagyszeben.) Szerk. dr. Bălan Nicolae. Nyom. főegyházm. ny. IV. évf. Évi ára 10 K.

Tovărășia. (Szászváros. A **Libertatea** mell.) Szerk. Osvadă C. Vas. VI. évf. Megj. másodcsüt.

Zorile. (Temesvár.) Szerk. tul. Andreica Avram. Nyom. Délmagy. Kny. I. évf. Megj. vasár.

Összesen: 17.

V. Tót nyelven.

Politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Krešan. Felelős szerk. dr. Ernst Sándor. Tul. Molnár János. Nyom. «Stephaneum». XVII. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 4 K, száma 8 f.

Slovenské Noviny. Felelős szerk. Csecsothka Karol. Tul. ny. «Europa».

XXV. évf. Megj. naponta. Évi ára 12 K, száma 2 f.

Slovensky Dennik. Főszerk. Hodža Milan; felelős szerk. Štefáněk Anton. Nyom. Bp. Hirlapkiadó R.-T. I. évf. Megj. naponta. Évi ára 16 K, száma 4 f.

Slovenský Týždenník. Fősz. Hodža Milan; felelős szerk. Lichard Milan. Tul. ny. Bp. Hirlapkiadó R.-T. VIII. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 4 K, száma 8 f.

Összesen: 4.

VIDÉKEN.

Ludové Noviny. (Szakolcza.) Fel. szerk. Štefáněk Karol és Anton. Nyom. (Holics) Halováný Jozef. LXI. évf. Megj. hetenk. (A 15. számmal megszünt.)

1. Máj, 1910. (Pozsony.) Felelős szerk. Lehocký Emanuel. Kiadja a magy. tót szociáldemokrata párt. Nyom. Alkalay A. és Fia. Egyetlen szám.

Národnie Noviny. (Turóczszentmárton.) Felelős szerk. Hurban Sveztozar. Kiadja «Pavel Mudrony» r.-t. Ny. r.-t. XLI. évf. Megj. hetenkint 3 szám. Évi ára 16 K, száma 10 f, postán 12 f.

Naša Zastava. (Eperjes.) Felelős szerk. dr. Dessewffy István. Tul. ny. Kósch Árpád. IV. évf. Megj. hetenk. Évi ára 2 K, vidéken 4 K; Amerikába 1 doll. 50 cent.

Naše Noviny. (Besztercebánya.) Felelős szerk. Bobok Arnold. Tul. Beszterceb. keresztény munkásszöv. I. évf. Megj. szomb. (A 26. számmal megszünt.)

Slovenské Ludové Noviny. (Pozsony.) Felelős szerk. Štefáněk Karol. Kiadja egy szövets. Nyom. Kath. Irod. R.-T. I. évf. Megj. pént. Évi ára 4 K, vidéken 7 K, száma 8 f.

Összesen: 6.

Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

Vlast a Svet. Sz. «Štefan Gazda». Tul. ny. «Franklin» társ. XXV. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 3 K.

Zornička. Szerk. Strýčko Miloš.

Nyom. Bp. Hirlapkiadó R.-T. 1909/10. I. évf. Megj. félhav. (Havi folyóíráttá lett.)

Összesen : 2.

VIDÉKEN.

Krajan. (Besztercebánya.) Szerk. dr. Rippely Ede, majd dr. Gerő János. Nyom. Machold F. VII. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 2 K, száma 2 f, vidéken 4 f.

Národný Hlásnik. (Turócszentmárton.) Szerk. Pietor, Miloš. Kiadja a «Pavel Mudrony» r.-t. Ny. r.-t. XLIII. Megj. félhav. Évi ára 2 K.

Obzor. Hazafias tót lap. (Miava.) Szerk. tul. Filberger Gyula. Nyom. Pažický Dániel. IV. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 4 K, száma 6 f.

Robotnicke Noviny. (Pozsony.) Szerk. tul. Lehocký Emanuel. Nyom. Alkalay A. és Fia. VII. évf. Megj. csüt. Évi ára 4 K, száma 8 f.

Összesen : 4.

VI. Orosz nyelven.

Nem politikai tartalmúak.

BUDAPESTEN.

НЕДѢЛЯ. Szerk. «István Gazda». Tul. ny. «Franklin» társ. XIV. évf. Megj. hetenkint. Évi ára 3 K.

Összesen : 1.

VIDÉKEN.

НАУКА. (Ungvár.) Szerk. Augusztin O. és dr. Volosin. Nyom. «Unio» r.-t.

Összesen : 1.

VII. Olasz nyelven.

Politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

Il Popolo. (Fiume.) Felelős szerk. Corradini Umberto. Tul. nyom. Mohovich Emidio. IX. évf. Megj. naponta. Negyedévi ára 3 K, vidéken 4 K 80 f, száma 4 «centesimo».

La Bilancia. (Fiume.) Fel. szerk. tul. Mohovich Mario. Ny. Mohovich

Emidio. XLIII. évf. Megj. naponta. Évi ára 18 K, vidéken 26 K; külföldön 36 K, száma 6 «cent».

La Giovine Fiume. Felelős szerk. Lenaz Albino. Nyom. Mohovich E. IV. évf. Megj. hetenkint. (A 8. számmal megszűnt.)

Összesen : 3.

Nem politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

Avvisatore Ufficiale del Municipio di Fiume. Szerk. dr. Antoni Gino. Kiadja a város. Nyom. Mohovich Emidio. XI. évf. Megj. csütört. Évi ára 6 K, száma 12 centesimo.

Il Lavoratore. Periodico Socialista. (Fiume.) Fel. szerk. Corich Giovanni. Nyom. Mohovich Emidio. II. évf. Megj. szomb. Évi ára 3 K, száma 6 f.

Összesen : 2.

VIII. Francia nyelven.

Politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Revue d'Orient et de Hongrie. Felelős szerk. tul. Gunszt Nicolas. Nyom. «Globus». XXV. évf. Megj. havonta 3 szám. (A 2. számmal megszűnt.)

Összesen : 1.

IX. Angol nyelven.

Nem politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Hungary. Sz. tul. Golonya Eugene. Nyom. «Stephaneum». VIII. évf. Megj. félhavonkint. Évi ára 14 K, külföldön 16 K, száma 60 f.

Összesen : 1.

X. Héber nyelven.

Nem politikai tartalmúak.

VIDÉKEN.

תל תלכיה (Tél Tálpiosz.) (Vác.) Szerk. tul. ny. Katzburg Dávid.

1910/11 (= 5671. évi). XX. évf. Megj. félhavonk. Lvi ára 8 K.

דער וואך־בעריכט, Wochenbericht. Zsidó Házasságközvetítő Hetilap. (Ujpest.) Szerk. Glückman Lipót. Tul. Glückman és Kohn. Ny. (Rákospalota) Fischer Dezső és Társa. V. évf. Megj. vasárnap és pént. Évi ára 16 K, egy hóra 2 K.

Összesen : 2.

XI. Latin nyelven.

Nem politikai tartalmú.

BUDAPESTEN.

Iuventus. Szerk. dr. Székely Stephanus. Tul. Danczer Adalbertus. Nyom. «Stephaneum». 1910/11. II. évf. Megj. félhav. Évi ára 4 K. (Két kiadás : latin-magyar, latin-német.)

Összesen : 1.

Függelék.

Magyarországban nyomtatott külföldi lapok.

ЦИПКУСКИ ПЛАСНИК. Belgrád. Nyom. (Ujvidék) Ivkovits György.

Der Süden. Megjelenési helye : Volosca, majd Abbazia. Nyom. (Fiume) Mohovich E.

Der Wiener Detailhändler. Bécs. Nyom. (Sopron) «Petőfi» ny.

Die Uhren- und Edelmetall-Industrie. Bécs. Nyom. (Budapest) Auer József és Tsa.

Internationale Mineralquellen-Zeitung. Bécs. Nyom. (Sopron) Röttig Gusztáv és Tsa.

Oest.-Ung. Mercur. Bécs. Nyom. (Sopron) «Petőfi» ny.

Unterofficiers-Zeitung. Bécs. Ny. (Pozsony) Alkalay Adolf és Fia.

Wiener Kleines Witzblatt. (= **Das Kleine Witzblatt**). Bécs. Nyom. (Pozsony) Wigand K. F.

Zentralblatt für Baukeramik. Bécs—Berlin. Nyom. (Pozsony) Alkalay Adolf és fia.

Összesen : 9.

Az 1910. évi magyar nyelvű hirlapirodalom statisztikai összefoglalása.

		Teljes létszám	Ebből új	Megszűnt
I. Politikai napi:	Budapesten	27	2	1
	vidéken ...	80	11	13
II. Politikai heti:	Budapesten	36	5	4
	vidéken ...	69	19	19
III. Vegyestartalmú képes:	Budapesten	10	—	—
	vidéken ...	—	—	—
IV. Vallás- és tanügyi, ifjús.:	Budapesten	29	6	4
	vidéken ...	30	2	3
V. Irodalmi jellegűek:	Budapesten	6	4	3
	vidéken ...	6	4	2
VI. Humorisztikus:	Budapesten	23	2	6
	vidéken ...	11	5	3
VII. Szaklapok:	Budapesten	286	35	37
	vidéken ...	81	30	13
VIII. Nem polit. vegyestart.:	Budapesten	9	3	1
	vidéken ...	258	58	58
IX. Hivatalos:	Budapesten	25	2	—
	vidéken ...	58	—	—
X. Hirdetési:	Budapesten	4	1	—
	vidéken ...	1	—	—
XI. Vegyes melléklapok:	Budapesten	53	—	—
	vidéken ...	9	—	—
XII. Alkalmi lapok:	Budapesten	10	10	10
	vidéken ...	22	22	22
Összesen	Budapesten	518	70	66
	vidéken ...	625	151	133
Végösszeg	1143	221	199

Az idegennyelvű hazai hírlapok statisztikai összefoglalása.

I. Német :	politikai,	Budapest	14	ebből új	—	megszűnt	—
		vidéken ...	38	«	2	«	1
	nem politikai,	Budapest	33	«	1	«	2
		vidéken ...	41	«	4	«	2
	Összesen		126	ebből új	7	megszűnt	5
II. Horvát :	politikai,	Budapest	—	«	—	«	—
		vidéken ...	2	«	—	«	—
	nem politikai,	Budapest	3	«	—	«	—
		vidéken ...	1	«	1	«	1
	Összesen		6	ebből új	1	megszűnt	1
III. Szerb :	politikai,	Budapest	1	«	1	«	—
		vidéken ...	4	«	2	«	—
	nem politikai,	Budapest	1	«	—	«	—
		vidéken ...	9	«	2	«	1
	Összesen		15	ebből új	5	megszűnt	1
IV. Román :	politikai,	Budapest	1	«	—	«	1
		vidéken ...	8	«	—	«	1
	nem politikai,	Budapest	1	«	—	«	—
		vidéken ...	17	«	3	«	1
	Összesen		27	ebből új	3	megszűnt	3
V. Tót :	politikai,	Budapest	4	«	1	«	—
		vidéken ...	6	«	3	«	3
	nem politikai,	Budapest	2	«	1	«	1
		vidéken ...	4	«	—	«	—
	Összesen		16	ebből új	5	megszűnt	4
VI. Orosz (ruth.): nem polit.,		Budapest	1	«	—	«	—
		vidéken ...	1	«	—	«	—
	Összesen		2	ebből új	—	megszűnt	—
VII. Olasz :	politikai,	vidéken ...	3	«	—	«	—
		vidéken ...	2	«	—	«	—
	Összesen		5	ebből új	—	megszűnt	—
VIII. Francia :	politikai,	Budapest	1	«	—	«	1
IX. Angol :	nem politikai,	Budapest	1	«	—	«	—
X. Héber :	nem politikai,	vidéken ...	2	«	—	«	—
XI. Latin :	nem politikai,	Budapest	1	«	—	«	—
Végösszeg			202	ebből új	21	megszűnt	15.

III.

Folyóiratok.

DR. FITOS VILMOS TÓL.

I. Magyar nyelvű folyóiratok.

a) BUDAPESTEN.

Az Absztinens. Az alkoholelles munkásszövetség hiv. lapja. Szerk. Fenyves Jenő. Nyom. «Világosság» nyomda r.-t. IV. évf. Megj. hav. Évi ára 5 K.

Akadémiai értesítő. A m. tud. Akadémia megbízásából szerk. Heinrich Gusztáv főtktár. Nyom. Hornyánszky Viktor. XXI. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Az Alkoholizmus. Az alkohol-kérdés egész anyagát felölelő és az alkoholizmus elleni mozgalom céljait szolgáló lap. Szerk. Dóczi Imre. Nyom. Wodianer F. és Fiai. VI. évf. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Az Alkoholkérdés. Alkoholelles folyóirat. Szerk. Weiss Miksa. Nyom. Pesti nyomda r.-t. I. évf. Megj. hav. Évi ára 3 K.

Állami és Törvényhatósági Altisztek és Szolgák Lapja. (A «Közszolgálat» folytatása.) Szerk. Nagy Imre. Nyom. May János. III. évf. Megj. hav. Egyes szám ára 20 f.

Állategészségügyi Közlemények. Szerk. Ströszner Ödön. Nyom. «Jókai» kny. IV. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Állattani Közlemények. Szerk. Soós Lajos. Nyom. «Stephaneum» kny. r.-t. IX. évf. Megjelenik negyedévenk. Évi ára 5 K.

Állatvédelem. Az «Országos állatvédő egyesület» és a «Magyarországi állatvédő egyesületek szövetségének» közlönye. Szerk. Monostori Károly. Nyom. «Jókai» nyomda. VII. évf. Megj. hav. Évi ára 2 K.

Az Állatvilág. Állattani, vadászati és halászati folyóirat. Szerk. Csiki

Ernő. Nyom. «Stephaneum» kny. r.-t. III. évf. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Apollo. Zeneműfolyóirat. magyar férfiakok gyűjteménye. Szerk. Goll Rezső. Nyom. Pesti nyomda r.-t. XXVI. évf. Megj. negyedévenk. Évi ára 5 K.

Arany- és Ezüstműves-Ipar. A budapesti arany- és ezüstműves-, ékszerész-, aranyverő- és óratok-készítő-ipartestület hivatalos és szak-közlönye. Szerk. Pilissy István. Nyom. Buschmann F. utódai X. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Az Aranyműves. A budapesti Arany-ezüstművesek és rokonszaktmák munkásainak hivatalos lapja. Szerk. Propper Márk. Nyom. «Világosság» kny. r.-t. II. évf. Megj. hav. Évi ára 2 K 40 f.

Archaeologiai Értesítő. A m. tud. Akadémia arch. bizottságának és az orsz. régészeti s embertani társulatnak közlönye. Szerk. Hampel József. Nyom. Franklin-társulat nyomdájja. XXX. évf. Megj. 5 füzetben. Évi ára 12 K.

Athenaeum. Philosophiai és államtud. folyóirat. Szerk. Pauer Imre. Kiadja a m. tud. Akadémia. Nyom. Hornyánszky Viktor. XIX. évf. Megj. évenként 4 szám. Ára füzetenkint változik.

Bába-kalauz. A magyar bábaegyesület közlönye. Szerk. Hoffmann Péter. Nyom. Buschmann F. utódai. XVII. évf. Megj. hav. Évi ára 4 K.

A Bádigos és Szerelő. Szerk. Vámos Imre. Nyom. Müller Károly utóda May János. VI. évf. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Békeharang. Szerk. Melle F. H. Ottó. Nyom. Károlyi György. I. évf. Megj. hav. Évi ára 50 f.

Bérmocsipar. Sz. Pataky László. Nyom. Hell I. Ede. VII. évf. Megj. hav. Évi ára 4 K.

Betegápoló, Ápolónői és Masszirozó Értesítő. Szerk. Vlcsek Pál. Nyom. Neuwald Illés utódai. V. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Bíróági Szemle és «Szabadalmi és védjegy-jog tára». Szerk. Sinay Gusztáv. Nyom. Pollacsek B. VII. évf. Megj. hav. Évi ára 30 K.

Botanikai Közlemények. A kir. magy. természettud. társulat növény-tani szakosztályának folyóirata. Sz. Tuzson János. Nyom. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Megj. minden második hónapban. Évi ára 8 K.

Budapesti Illusztrált Szalonlapok. Szépirodalmi, művészeti és ismeretterjesztő képes lap. Szerk. Krepelka Béla. Nyom. Pollák és Leopold. 1910. évf. Megj. hav. Évi ára 12 K.

A Budai Izraelita Hitközség Értesítője. Szerk. Csobádi Samu. Nyom. Pesti nyomda r.-t. I. évf. Megj. hav. Évi ára?

Budapesti Pinczeregylet. Hivatalos közlőny. Szerk. Kozma Zsigmond. Nyom. «Világosság» kny. r.-t. II. évf. Megj. hav. vi ára 3 K 60 f.

A Budapesti Polgári Lövészegyesület Hivatalos Értesítője. Szerk. Jaritz András. Nyom. Bagó Márton és Fia. XVII. évf. Megj. időszakonként. Tagdíj fejében.

A Budapesti Szállodások, Vendéglősök és Korcsmárosok Ipartársulatának Értesítője. Szerk. Poppel Miklós titkár. Nyom. Müller K. utóda May János. XX. évf. Megj. hav. Tagoknak ingyen.

Budapesti Szemle. A m. tud. Akadémia megbízásából szerk. Voinovich Géza. Nyom. «Franklin» társ. kny. CXLI—CXIV. köt. Megj. hav. Évi ára 24 K.

A Cél. Társadalmi, közgazdasági, szépirodalmi és sport-folyóirat. Szerk. Barbul Jenő. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. Megj. hav. Évi ára 12 K.

Cipőfelszerkesztők Szaklapja. Szerk. Brandstein Illés. Nyom. «Világosság» kny. r.-t. VII. évf. Megj. hav. Évi ára 2 K 80 f.

Csak szorosan. A magyar könyv- és zeneműkereskedő alkalmazottak

országos egyesületének közlőnye. A «Magyar könyvészet» havi mellékletével. Szerk. Benedek Rezső. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. X. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

A Családi Értesítő. Társadalmi és közgazdasági folyóirat. A tűzhely háztulajdonszerzők szövetkezetének hivatalos lapja. Szerk. Molnár Arthur. Nyom. «Pátria» kny. r.-t. III. évf. Megj. hav. Évi ára 2 K.

Diákvilág. A magyar keresztyén diákmozgalom közlőnye. Szerk. Victor János. Nyom. (Komárom:) Spitzer Sándor. I. évf. Megj. hav. Évi ára 1 K.

Díjnokok Közlőnye. Az orsz. díjnokegylet és nyugdíjintézet hivatalos lapja. Szerk. Paczona Antal. Nyom. Löbl Dávid és Fia. XVI. évf. Megj. évenként négyszer. Évi ára 1 K 20 f.

Dohányárusok Közlőnye. A magyar dohánykisárusok országos szövetségének hiv. lapja. Szerk. Hatsek Adolf. Nyom. Markovits és Garai. XVIII. évf. Megj. hav. vi ára 10 K.

Drogista Közlőny. A «Drogista ifjak egyesületé»-nek hivatalos közlőnye. Szerk. Wirth Károly. Nyom. «Elek» kny. VII. évf. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Ébresztő. Ifjusági lap. Szerk. Bilkei Pap István. Nyom. Károlyi György. X. évf. Megj. hav. Évi ára 2 K.

Egészség. Kiadja az országos közegészségi egyesület. Szerk. Gerlóczy Zsigmond. Nyom. «Franklin» társ. kny. XXIV. évf. Megj. hav. Évi ára 6 K.

Egészségügyi Lapok. Szerk. Weiss Emil. Nyom. (Vác:) Pestvidéki kny. III. évf. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Égi Világosság. Spiritisztikai folyóirat. Szerk. Havas Andor. Nyom. «Uránia» kny. XII. évf. Megj. hav. Évi ára 10 K.

Egyesült Erővel. A magyarországi nőegyesületek szövetségének és a szöv.-et alkotó egyesületek legtöbbjének hivatalos közlőnyük. Szerk. Rosenberg Augusztás és Szemere Ilona. Nyom. Szammer Imre, Székesfehérvár. II. évf. Megj. évenként tíz ív. Ára 3 K.

Egyetemes Philologiai Közlőny. A magy. tud. Akadémia támogatásával és a budapesti philologiai társaság megbízásából szerkeszti Császár Elemér és Láng Nándor. Nyom.

Franklin-társ. kvnyomda. XXXIV. évf. Megj. évenként tíz füzet. Ára 12 K.

Egyházi Értesítő. A budapesti ref. egyházközség közlönye. Szerk. Szóts Farkas. Nyom. Károlyi György. III. évf. Megjelenik évenként tízszer. Ára 5 K.

Egyházi Műipar. Egyház-iparművészeti szaklap. Szerk. Rétaý Kálmán. Nyom. Stephaneum. XI. évf. Megjel. havonta. Ára 4 K.

Élet és munka. Keresztyén élet és missziói munka lapja. Szerkeszti Webster James T. Nyom. Hornyánszky Viktor. II. évf. Megj. havonta. Ára 1 K.

Az Élet-Ujság. Szerk. Szentkirályi Sándor. Nyom. Pázmáneum kvnyom. V. évf. Megj. havonta. Ára 4 K.

Az Első Budapest fővárosi kis- és középkereskedők társulatának és a kis- és középkereskedők takaré- és kölcsönszövetkezetének havi értesítője. Szerk. Demele József. Nyom. Kellner és Mohrlüder. 1910. évf. Megjelenik havonta. Ingyen.

Építő- és Iparművészeti Közlöny. Az építési és műszaki rajzolóok országos egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Timár Béla. Nyom. Athenaeum kvnyomda r.-t. IX. évf. Megjelenik havonta. Évi ára 8 K.

Értesítő a Magyar szakírók országos egyesülete tevékenységéről. Szerk. az elnökség. Nyom. «Európa» kvnyomda. 1910. évf. Megj. időközönként. Ingyen.

Ethnographia. A Magyar néprajzi társaság értesítője. Szerk. Munkácsi Bernát és Sebestyén Gyula. Nyom. Hornyánszky Viktor. XXI. évf. Megj. évenként hatszor. Ára 6 K. Melléklet: A magyar nemzeti múzeum néprajzi osztályának értesítője.

Evang. Egyházi Értesítő. A pesti ág. hitv. evang. magyar egyház hivatalos közlönye. Szerk. Majba Vilmos. Nyom. Hornyánszky Viktor. III. évf. Megj. évenként négyszer. Ára 2 K.

A Fény. Fényképészeti szaklap. Szerk. Löwinger Mór. Nyom. Hornyánszky Viktor. V. évf. Megjelenik havonta. Ára 16 K.

Festők szaklapja. Szerk. Széll Mihály. Nyom. «Világosság» kvnyom. r.-t. VII. évf. Megj. havonta. Ára 4 K.

A Filadelfia magyar diakonisszaszövetség hirodója. Szerk. Biberauer

Richárd. Nyom. Károlyi Gy. IV. évf. Megj. évenként négy szám. Ára ?

A Fogtechnikus. Szerk. Körmöczy Gáspár. Nyom. Uránia kvnyomda. II. évf. Megjelenik havonta. Ingyen.

Fő- és székvárosi hírlap. (Fővárosi lapok.) Szociálpolitikai, kereskedelmi és közgazdasági tartalommal. Szerk. Békei Soma. Nyom. Kállai Ármin. XVIII. évf. Megj. évenként 8—10 szám. Ára 24 K.

Földrajzi közlemények. Kiadja a Magyar Földrajzi Társaság. Szerk. Cholnoky Jenő. Nyom. Fritz Ármin. XXXVIII. kötet. Megj. évenként tíz füzet. Ára 10 K.

A Fővárosi könyvtár értesítője. Szerk. Thirring Gusztáv. Nyom. Székesfővárosi házi nyomda. IV. évf. Megj. évnegyedenként. Ára 1 K.

Fürdőalkalmazottak szaklapja. A magyarországi fürdőalkalmazottak szakegyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Csapó Ferenc. Nyom. Goldfinger Mór. Megjelenik havonta. Ára 5 K.

Galambblövők lapja. Az országos magyar galambblövő egyeslet hivatalos közlönye. Szerk. Gyapai Nándor. Nyom. «Pallas» kvny. r.-t. VII. évf. Megj. havonta, galambblövő versenyek idején naponta. Ára 20 K.

A Gazdák biztosító szövetkezte közleményei. Szerk. Torbágyi József. Nyom. Pátria kvnyomda r.-t. VIII. évf. Megj. havonta. Ingyen.

Gondviselés. A szövetkezeti ügy és a közjótékonyaság szolgálatában álló társadalmi szaklap. Szerk. Paur Ödön. Nyom. Pátria kvnyomda r.-t. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Graphica. Az összes grafikai műiparágak közlönye. Szerk. Szöllősy Mihály. Nyom. Világosság kvnyomda r.-t. XXII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Grafikai Szemle. Havi folyóirat a grafikai iparágak számára. Szerk. Tanay József és Novák László. Nyom. Pesti kvnyomda r.-t. XX. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Gyakorló Gyorsíró. A Gabelsberger-Markovits-rendszer szerint. Szerk. Bajusz Károly. Nyom. Pesti kvnyomda r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Gyárépítési Szakközlöny. Modern

gyárépítkezések szaklapja. Szerk. Bloch Alfréd. Nyom. Uránia nyomda. I. évf. Megj. havonta. Ingeny. Folytatása: Hazai Gyáripár.

A Gyermekek. A Magyar gyermek-tanulmányi társaság közlönye. Szerk. Nagy László. Ny. Hungária nyomda. IV. évf. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 4 kor.

Gyermekekről. Szerk. Zilahy Simon. Nyom. Budapesti Hírlap nyomda. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Gyermekekről. Szerk. Zilahy Simon. Nyom. Budapesti Hírlap nyomda. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Gyógyszerész. A gyógyszerészet tudományos és közérdekű folyóirata. Szerk. Nagy Samu. Nyom. Neuwald Illés utódai. XII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Gyógyszerész Folyóirat. A Magyarországi gyógyszerészegyesület hivatalos lapja. Szerk. Augustin Béla. Nyom. Stephaneum nyomda. V. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 10 K.

Gyorsírási Szemle. Az «Országos diák gyorsíró szövetség» és a «Budapesti egyetemi gyorsíró egyesület» hivatalos közlönye. Melléklet: Szépirodalmi gyorsíró. Szerk. Erdélyi Imre. Nyom. Barcza József. VI. évf. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 3 kor.

Gyorsírási Lapok. Az Országos magyar gyorsíró-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Siklóssy László. Nyom. ifj. Kellner Ernő. XLVIII. évf. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 6 kor.

Hadtörténelmi közlemények. A M. Tud. Akadémia hadtörténelmi bizottságának megbízásából szerk. Szendrői János. Nyom. Franklin társ. nyomda. XI. évf. Megj. évnegyedévenként. Évi ára 10 kor.

Hamvasztás. A fakultativ halott-hamvasztás eszméjét terjesztő folyóirat. Szerk. Wilhelm Frigyes. Nyom. Pless Ignác. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

A Harminczhármas. A «33» football clubja hivatalos értesítője. Szerk. Kiss Gyula. Nyom. Heisler és Kósz. III. évf. Megj. ? Évi ára ?

Hasznos Közlemények könyvnyomdák, könyvkötészetek és papírkereskedők részére. Szerk. Gondos Ignác. Nyom. Biró és Schwarcz. I. évf. Megj. havonta. Ingeny.

A Ház. Művészeti folyóirat. Szerk. Székely Dezső. Nyom. Athenaeum nyomda r.-t. III. évf. Megj. évenként 10 szám. Évi ára 20 kor.

Hazai Gyáripár. Gyárépítési szak-közlöny. Szerk. Bloch Alfréd. Nyom. Uránia nyomda. I. évf. Megj. havonta. Ingeny. Korábban: Gyárépítési szakközlöny.

Házépítők Lapja. Műszaki, közgazdasági és társadalmi folyóirat. Szerk. Lukács G. Jenő. Nyom. Európa nyomda. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Házfelügyelők Lapja. A Budapesti házfelügyelők betegsegélyző és társadalmi egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Faludi Oszkár. Nyom. Fritz Ármán. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

A Házi Fogorvos. Népszerű egészségügyi folyóirat. Szerk. Margittai Szaniszló. Nyom. «Merkur» nyomda, Szatmár. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

A Hirdetés. A Hirdetési ügynökök országos egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. a szerkesztőbizottság. Nyom. Világosság nyomda r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Hírharang. Szerk. Sevensik Ilona. Nyom. Heisler és Kósz. I. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára ?

Hítközségi Szemle. Szerk. Weiszbürg Gyula. Nyom. Elek nyomda. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Hittudományi Folyóirat. Szerk. Kiss János. Nyom. Athenaeum könyvnyomda r.-t. XXI. évf. Megj. évenként négy füzet. Évi ára 10 kor.

Hivatalos Értesítő. A Magyarországi tanítók országos bizottságának közlönye. Szerkeszti Simon Lajos. Nyom. Elek Lipót. XII. évf. Megj. a szükséghez képest. Évi ára 2 kor.

Húsiipari Munkások Lapja. Szerk. Reisz Mór. Nyom. Világosságknyomda r.-t. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Huszadik Század. Társadalomtudományi és szociálpolitikai szemle.

Szerk. Jászi Oszkár. Nyom. Márkus Samu. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 16 kor.

Az Időjárás. Meteorologiai és csillagászati folyóirat. Szerk. Héjas Endre és Terkán Lajos. Nyom. Pesti könyvnyomda r.-t. XIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Az Ifjú Munkás. Szerk. Wojticzky Gyula. Nyom. Világosság nyomda r.-t. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Az Igazság Tanuja. A magyar baptisták közlönye. Szerk. Baranyai János. Nyom. a Magyarországi baptisták nyomdája. XVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Igazságügyi javaslatok Tára. Az Igazságügyi Közlöny melléklapja. Kiadja a m. kir. igazságügyminisztérium. Nyom. Pesti nyomda r.-t. X. évf. Megj. időközönként. Évi ára az Igazságügyi Közlönnyel együtt 5 kor.

Igazságügyi Kézelőtisztviselők Lapja. Szerk. Havasi Albin. Nyom. Fráter és tsa. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor. 40 fill.

Igazságügyi Közlöny. Kiadja a m. kir. igazságügyminisztérium. Szerk. Tóry Gusztáv. Nyom. Pesti nyomda r.-t. XIX. évf. Megj. havonta. Évi ára az Igazságügyi javaslatok tárával együtt 5 kor.

Iparjogi szemle és szerzői jog. A «Magyariparvédelmi egyesület» közlönye. Szerk. Fazekas Oszkár. Nyom. Szent László nyomda. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 16 kor.

Ipartestületi Értesítő. Az Ipartestületek országos szövetségének közlönye. Szerk. Dóczy Sámuel. Nyom. «Európa» nyomda. II. évf. Megj. negyedévenként, szükség esetén többször is. Évi ára 4 kor.

Iparvédelem. A Magyar védőegyesület hivatalos közlönye. Szerk. Csongor György. Nyom. Stephaneum nyomda. VI. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Irodakezelők Lapja. A M. kir. államvasuti irodakezelők köre hivatalos közlönye. Szerk. Darvai Rezső. Nyom. Reich Armin. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Az Irodalom. Bibliográfiai folyóirat. Szerk. Kiszlingstein Sándor és Gusztáv. Nyom. Buschmann F. utó-

dai. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Irodalomtörténeti közlemények. Kiadja a M. Tud. Akadémia irodalomtörténeti bizottsága. Szerk. Szilády Aron. Nyom. Athenaeum nyomda r.-t. XX. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 10 kor.

Izr. Tanügyi Értesítő. Kiadja az Orsz. izr. tanító-egyesület. Szerk. Stern Ábrahám. Nyom. Neuwald Illés utódai. XXXV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Jogállam. Jog- és államtudományi szemle. Szerk. Edvi Illés Károly. Nyom. Franklin-társulat nyomdája. IX. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 20 kor.

Jogi és közigazgatási útmutató. (Előbb: Jogi Tanácsadó.) Szerk. és kiadja Istóczy Győző. Nyom. Buschmann F. utódai. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor. 50 fill.

A Kádár. Kádáripari érdekeket szolgáló szaklap. Szerk. Groszmann Kornél. Nyom. Márkus Samu. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Kalaposok Szaklapja. Szerk. Vákány József. Nyom. Világosság kny. r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Katholikus Háziasszonyok Lapja. Szerk. Wüsztnér Henrikné. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. III. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 3 kor.

Katholikus Magyarország. Szent József lapja. Szerk. Szentesy Alfonz. Nyom. Pátria nyomda r.-t. VIII. évf. Megj. ? Évi ára «A kereszt»-tel együtt 8 kor.

Katholikus Népszövetség. Szerk. Szentiványi Károly. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. IV. évf. Megj. évenként tíz füzet. Évi ára 1 kor.

Katholikus Nevelés. A magyarországi róm. kath. hittanárak és hitoktatók egyesületének szakközlönye. Szerk. Auber mann Miklós. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. IV. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 8 kor.

Katholikus Szemle. A Szent-István-Társulat megbízásából szerk. Mihályfi Ákos. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. XXIV. köt. Megj. évenként tizszer. Évi ára 10 kor.

Katonás Nevelés. (Katonai lapok.) Az ifjúság katonás nevelésének szak-

közlönye. Szerk. Cerri Gyula. Nyom. Várnai F. XXV. évf. Megj. havonta. Ára 10 kor.

Kávémérők Közlönye. Szerk. Her-gár Viktor. Nyom. Központi nyomda (Klein és Grünwald). IV. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Kereskedelmi Gyorsíró. Gabels-berger-Markovits rendszerű havi folyóirat. Szerk. Kemény Imre. Nyom. Löblovitz Zsigmond. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Kereskedelmi Szakoktatás. A kereskedelmi szakiskolai tanárok országos egyesületének közlönye. Szerk. Antalfi Ártur. Nyom. Márkus Samu. XVIII. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 8 kor.

Kereskedő Ifjak Lapja. Társadalmi, szakművelődési és közgazdasági újság. A kereskedő ifjak társulatának hivatalos értesítője. Szerk. Kósa Zsigmond. Nyom. Barcza József. VI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor. 40 fill.

A Kereszt. Szerk. és kiad. Erdélyi Gyula és Szentesy Alfonz. Nyom. Pátria nyomda r.-t. I. évf. Megj. ? Évi ára 12 kor.

Keresztény Magyarország. Politikai, közgazdasági és társadalmi lap. Szerk. Schödl Gyula. Nyom. «Gépész» nyomda. IV. évi. Megj. havonta. vi ára 1 kor.

Kereszténységvédelem. Szerk. Szentesy Alfonz. Nyom. Földesi Gyula, Ungvár. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Kertészeti Lapok. Az Országos magyar kertészeti egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Kardos Árpád. Nyom. Athenaeum nyomda r.-t. XXV. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 1 kor.

Kir. Közjegyzők Közlönye. Kiadja a magyarországi kir. közjegyzők országos egyesülete. Szerk. Holitscher Szigfrid. Nyom. Károlyi György. XIII. évf. Megj. évenként tízszer. Ára 10 K.

Kísérletügyi Közlemények. Kiadja a magy. kir. földművelésügyi ministerium. Szerk. Károly Rezső. Nyom. «Pallas» kvnyomda r.-t. XIII. köt. Megj. időhöz nem kötve. (Évenként 4—6 füz.) Ára 6 K.

Kitartás. A «Kitartás» kölcsönösen segélyző országos egyesület hiva-

talos lapja. Szerk. Turtsányi Vilmos. Nyom. Buschmann F. utódai. XII. évf. Megj. havonta. Ára 6 K.

Klinikai Füzetek. Előadások a gyakorlati orvostan összes ágaiból. Szerk. Donath Gyula. Nyom. Brózsza Ottó. XX. évf. Megj. havonta. Ára 8 K.

Középiskolai Matematikai Lapok. Szerk. Rátz László és Antal Márk. Nyom. Franklin-társulat kvny. XVII. évf. Megj. évenként tíz szám. Ára 6 K.

Közgazdasági Közlemények. Közgazdasági és biztosításügyi folyóirat. Szerk. Bíró Hugó. Nyom. Weitz B. X. évf. Megj. havonta. Ára 5 K.

Közgazdasági Szemle. Kiadja a m. tud. Akadémia nemzetgazdasági bizottsága hozzájárulásával a magyar közgazdasági társaság. Szerk. Mandelló Gyula. Nyom. Pesti kvnyomda r.-t. XXXIV. évf. 43. és 44. köt. Megj. havonta. Ára 20 K.

A Közlekedés. Szerk. Soltész A. Nyom. Wodianer F. és Fiai. I. évf. Megj. havonta. Ára 24 K.

Közlekedési Alkalmazottak Lapja. A vasutas és postás bank r.-t. hivatalos közlönye. Szerk. Singer Arnold. Nyom. Pless Ignác. I. évf. Megj. havonta. Ára 8 K.

Közlemények. A magyar gyáriparosok országos szövetsége hivatalos közlönye. Szerk. Fodor Ferencz. Nyom. «Pallas» kvnyomda r.-t. IX. évf. Megj. havonta, a nyári hónapok kivételével. Ára 20 K.

Közlemények az összehasonlító élet- és körtan köréből. Kiadja a magyar országos állatorvos-egyesület. Szerk. Hutyrá Ferencz és Rátz István. Nyom. «Pátria» kvnyomda r.-t. VIII. köt. Megj. időhöz nem kötve. Ára ?

Központi Védjegy-Értesítő. Kiadja a kereskedelemügyi magy. kir. miniszterium. Szerk. a magy. kir. központi védjegy-lajstromozó hivatal. Nyom. «Pallas» kvnyomda r.-t. 1910. évf. Megj. havonta. Ára 8 K.

Közszolgálat. Politikai hivatalos közlönye az állami, törvényhatósági és közhivatali altisztek és szolgák orsz. szövetségének. Szerk. Baradlay Benesko János. Nyom. Uránia kvny. III. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 20 f.

A Magánalkalmazott. A magán-

tisztviselők és kereskedelmi alkalmazottak érdekeit védő közlöny. Szerk. Pfeifer Sándor. Nyom. «Világosság» k. ny. r.-t. IX. évf. Megj. havonta. Ára 4 K 80 f.

A magántisztviselők országos nyugdíjgyejesületének értesítője. Szerk. Meisl Gusztáv. Nyom. «Pátria» k. ny. r.-t. XVII. évf. Megj. évenként négyszer. Ingyen.

A Magyar állami altisztek és szolgák orsz. nyugdíjpótló és segélyző egyesületének hivatalos értesítője. Szerk. Patthy Imre. Nyom. Rózsa Kálmán és neje. XIII. évf. Megjel. negyedévenként. Tagoknak ingyen.

Magyar Ásványviz- és Fürdőszemle. A magyar kereskedelem, ipar és gazdaság vasuti hirdetési közlönye. Szerk. Löw Dezső. Nyom. «Haladás» k. ny. V. évf. Megj. havonta. Ára 15 K.

Magyar Balneologiai Értesítő. A balneologiai ismeretek fejlesztésére, a hazai fürdő- és ásványvízügy érdekeinek előmozdítására. Szerkeszti Papp Samu és Hankó Vilmos. Nyom. Buschmann F. utódai. III. évf. Megj. hav. Ára 15 K.

Magyar Chemiai Folyóirat. Kiadja a kir. magy. természettudományi társulat chemia-ásványtani szakosztálya. Szerk. Illosvay Lajos és Molnár Nándor. Nyom. a Pesti Lloyd-társ. k. nyomdájá. XVI. évf. Megj. havonta. Ára 10 K.

Magyar Dal. (Előbb: «Magyar Dal és Zeneközlöny.») A «Magyar Dalos-egyesületek Országos Szövetségé»-nek hivatalos lapja. Szerk. Sztójánovics Jenő. Nyom. Barcza József. XVI évf. Megj. havonta. Ára 4 K.

Magyar Drogista Ujság. A budapesti drogista szakosztály hivatalos közlönye. Szerk. Barta Lajos. Nyom. (Szeged:) Schulhof Károly. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Magyar Építőművészet. Szerk. Führer Miklós. Nyom. «Pátria» k. ny. r.-t. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 24 K.

A Magyar Filozófiai Társaság Közleményei. Kiadja a magyar filozófiai társaság. Szerk. Sztinyai Elek. Nyom. «Franklin» társ. k. ny. 1910. Megj. negyedévenként. Évi ára 6 K.

Magyar Fürdőkalauz. A «Tulipán-

szövetség magyar védőegyesület» hivatalos közlönye. Szerk. Erdős József. Nyom. (Tata:) Engländer és Tsa. IV. évf. Megj. évenként négyszer. Ingyen.

Magyar Gazdák Szemléje. A Magyar Gazdaszövetség folyóirata. Szerk. Bernát István. Nyom. «Stephaneum» k. ny. r.-t. XV. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 12 K.

Magyar Gyógy- és Pedagógia. Tanügyi havi folyóirat. Szerk. Berkes János. Nyom. Bichler J. II. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 10 K.

Magyar Gyorsírási Ujság. A gyorsírástudományi társulat és a fiumei gyorsírókör hivatalos közlönye. Szerk. Träger Ernő. Nyom. Löblovitz Zsigmond. VIII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 4 K.

Magyar Gyorsíró. Kiadja a magyar gyorsíró társaság. Szerk. Bantler Ödön. Nyom. Heisler és Kószol. XXIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Magyar Iparművészet. Az országos magyar iparművészeti múzeum és iskola és az orsz. magyar iparművészeti társulat közlönye. Szerk. Györgyi Kálmán. Nyom. «Athenaeum» k. ny. r.-t. XIII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 10 K.

Magyar Katonai Közöly. Szerk. és kiadja a m. kir. honvédelmi miniszter kirendelte bizottság. Nyom. Pesti k. ny. r.-t. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

A Magyar Kereskedelmi Csarnok Közleményei. Szerk. Schreyer Jenő. Nyom. «Globus» k. ny. r.-t. III. évf. Megj. negyedévenként. Tagoknak ingyen.

A M. kir. közigazgatási bíróság általános közigazgatási osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Nicolics Sándor. Nyom. Heisler és Kószol. XIV. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 2 K.

A Magyar királyi közigazgatási bíróság pénzügyi osztályának döntvényei és elvi jelentőségű határozatai. Szerk. Bieber Gyula. Nyom. Heisler és Kószol. XIV. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 2 K.

Magyar királyi postatakarék-pénztári közöly. Kiadja a magyar királyi postatakarék-pénztár. Nyom.

«Pallas» kny. r.-t. XXV. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Magyar Könyvkötő-Ujság. Szerk. Galamb József. Nyom. Schulhof Károly. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Magyar Könyvszemle. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchényi országos könyvtárának közlönye. Szerk. Kollányi Ferencz. Nyom. «Stephaneum» kny. r.-t. Új folyam. XVIII. köt. Megj. negyedévenként. vi. ára 6 K.

Magyar Könyvviteli Folyóirat. Havi szaklap a számviteli ismeretek fejlesztésére. Melléklet: Gyakorlati Könyvelő. Szerk. Kárpáti Béla és Trautmann Henrik. Nyom. «Pátria» kny. r.-t. III. évf. Megj. havonta. Lvi. ára 8 K.

Magyar Középiskola. A katolikus középiskolai tanáregyesület folyóirata. Szerk. Prónai Antal. Nyom. «Stephaneum» kny. r.-t. III. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 8 K.

Magyar Közművelődés. Irodalmi és társadalmi havi folyóirat. Szerk. Perczelné Kozma Flóra. Nyom. Neumann Jakab, Ipolság. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Magyar Méh. Az országos magyar méhészeti egyesület közlönye. Szerk. Szilassy Zoltán. Nyom. «Pátria» kny. r.-t. XXXI. évf. Megj. havonta. Évi ára 7 K 50 f.

A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye. Szerk. Edvi Illés Aladár. Nyom. «Pátria» kny. r.-t. XLIV. köt. Megj. havonta. Évi ára (a Heti Értesítővel együtt) 30 K.

A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője. Az «Ethnographia» melléklete. Szerk. Semayer Vilibáld. Nyom. Hornyánszky Viktor. XI. évf. (Új sorozat VI.) Megj. évenként négy szám. Évi ára 5 K.

Magyar Nyelv. Közérdekű havi folyóirat a művelt közönség számára. A magyar nyelvtudományi társaság megbízásából szerk. Szily Kálmán. Nyom. Hornyánszky Viktor. VI. évf. Megj. évenként tíz füzet. Évi ára 10 K.

Magyar Nyelvőr. Szerk. és kiadja Simonyi Zsigmond. Nyom. (Székesfehérvár:) Számmar Imre. XXXIX. évf. Megj. évenként tíz füzet. Évi ára 12 K.

Magyar Nyomdászat. A sokszo-

rosító ipar és rokonszakmáinak havi közlönye. Kiadja a grafikus művezetők egyesülete. Szerk. Janovits Ferencz. Nyom. «Athenaeum» kny. r.-t. XXIII. köt. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Magyarországi Cionista Szervezet. Szerk. Hammerschlag Oszkár. Nyom. «Unio» kny. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Magyarországi Munkások Rokkant- és Nyugdíjegyletének Hivatalos Közlönye. Szerk. Pethő Sándor. Nyom. «Pallas» kny. r.-t. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 20 f.

Magyar Orvosi Archivum. Orvostudományi értekezések gyűjteménye. Szerk. Bókay Árpád, Lenhossék Mihály, Pertik Ottó, Vámosy Zoltán. Nyom. (Eger:) Érseki liceumi kny. (Új folyam.) XI. köt. Megj. kéthavonként. Évi ára 20 K.

Magyar Paedagogia. A magyar paedagogiai társaság havi folyóirata. Szerk. Weszely Ödön. Nyom. «Franklin» társ. kny. XIX. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 10 K.

Magyar Shakespeare-Tár. A vál-lás- és közoktatásügyi m. kir. minis-ter támogatásával kiadja a Kisfaludy-társaság Shakespeare-bizottsága. Szerk. Bayer József. Nyom. «Franklin» társ. kny. III. köt. Megj. évenként négyszer. Évi ára 6 K.

Magyar Szalon. Szerk. Hevesi József és Buday Aladár. Nyom. «Pázmáneum» kny. XXVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 16 K.

A Magyar szent korona országai külkereskedelmi forgalmának havi eredményei. Szerk. és kiadja a m. kir. közp. statisztikai hivatal. Nyom. «Pátria» kny. r.-t. 1910. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Magyar Szövetség. Az «Országos magyar szövetség» hivatalos közlönye. Szerk. Csányi Gusztáv. Nyom. Roth József. VII. évf. Megj. negyedévenként. Ingyen.

Magyar Tanítóképző. A tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesületének közlönye. Szerk. Farkas Sándor. Nyom. Hungária kny. XXV. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 8 K.

Magyar Társadalomtudományi Szemle. A magyar társadalomtudo-

mányi egyesület folyóirata. Szerk. Apáthy István, Gaal Jenő, Jancsó Benedek. Nyom. Pesti kny. r.-t. III. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 20 K.

Magyar Tisztviselők Lapja. A magyar tisztviselők takarékpénztára részvénytársaság hivatalos lapja. Szerk. Gorovv Miksa és Dénes Gyula. Nyom. Elek Lipót. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

A Magyar Tisztviselők Országos Egyesületének Értesítője. Szerk. Festetics Géza. Nyom. Műszaki irodalmi és nyomdai r.-t. XXII. évf. Megj. negyedévenként. Tagoknak ingyen.

Magyar Vörös-Kereszt. A magyar szent korona országai vörös-kereszt egyesületének közlönye. Szerk. Argay János. Nyom. Pesti Lloyd-társulat kny. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Magyar - Zsidó Szemle. Szerk. Blau Lajos. Nyom. «Athenaeum» kny. r.-t. XXVII. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 12 K.

Mária-Kongregáció. Szerk. Bús Jakab. Nyom. «Stephaneum» kny. r.-t. III. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 K.

Mathematikai és Fizikai Lapok. A matematikai és fizikai társulat megbízásából szerk. Kövesligethy Radó és Rados Gusztáv. Nyom. Franklin-társ. nyomdája. XIX. évf. Megj. évenként nyolcz füzet. Évi ára 10 kor.

Mathematikai és Természettudományi Értesítő. A m. tud. Akadémia III. osztályának folyóirata. Szerk. König Gyula. Nyom. Franklin-társulat nyomdája. XXVIII. köt. Megj. évenként öt füzet. Évi ára ?

Méhészeti Lapok. Szerk. Binder Iván. Nyom. Brózsá Ottó. XXII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Mentők Lapja. A budapesti önkéntes mentő-egyesület közlönye. Szerk. Kovách Aladár. Nyom. Pesti nyomda r.-t. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

A Messiás. Független, szépirodalmi és hittudományi képes havi-lap. Szerk. Roth Alajos. Nyom. Uránia nyomda. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Modern Művészet. Művészeti és irodalmi szemle. Szerk. Rózsa Miklós. Nyom. Jókai nyomda. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 20 kor.

Mozdonyvezetők Lapja. A «Magyar szent korona alá tartozó mozdonyvezetők országos szövetsége» hivatalos közlönye. Szerk. Birkmayer József. Nyom. «Globus» nyomda r.-t. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Munkásbiztosítási Tisztviselők Lapja. Szerk. Bánóczy László. Nyom. Világosság nyomda r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 kor.

Mustármag. A magyar keresztény szövetségek lapja. Szerk. Vargha Gyuláné és Szabó Aladár. Nyom. Károlyi György. VII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 3 kor.

Múzeumi és Könyvtári Értesítő. A múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelőségének és orsz. tanácsának hivatalos közlönye. Szerk. Mihalik József. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. IV. évf. Megj. évenként négy füzet. Évi ára 10 kor.

Műtrágyázási Közlemények. Sz. Kovácsy Béla. Nyom. Pátria könyvnyomda r.-t. III. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Művészet. Magyar művészeti folyóirat. Szerk. Lyka Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 18 kor.

Nemzeti Nőnevelés. Kiadja az Erzsébet-nőiskola tanári testülete. Szerk. Sebestyenné Stetina Ilona. Nyom. Franklin-társulat nyomdája. XXXI. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 4 kor.

Népszerű Gyorsíró. Szerk. Nagy Sándor. Nyom. Yost írógép r.-t. XXI. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 kor.

A Nő és a Társadalom. Szerk. Bedy-Schwimmer Rózsa. Nyom. Athenaeum nyomda r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Nőiruhakészítő Iparosok Lapja. A budapesti nőiruhakészítő ipartestület hivatalos szakközlönye. Szerk. Kapeller Dezső. Nyom. Löbl Dávid és fia. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Numizmatikai Közöny. A magyar numizmatikai társulat megbízásából szerk. Gohl Ödön. Nyom. Hor-

nyánszky Viktor. IX. évf. Megj. negyedévenként Évi ára 8 kor.

Nyelvtudomány. A m. tud. Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerk. Asbóth Oszkár. III. köt. Megj. évenként kétszer. Évi ára 6 kor.

Nyelvtudományi Közlemények. A m. tud. Akadémia nyelvtudományi bizottságának megbízásából szerk. Szinyei József. Nyom. Franklin-társulat nyomdaja. XL. köt. Megj. évenként háromszor vagy négyszer. Évi ára 6 kor.

Olajág. A magyar evangéliumi keresztyén nők lapja. Szerk. Böszörményi Jenő. Nyom. Hornyánszky Viktor. X. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 kor.

Az Országos Birói és Ügyészi Egyesület Hivatalos Értesítője. Szerk. Márkus Dezső. Nyom. Franklin-társulat nyomdaja. I. évf. Megj. évenként legalább hatszor.

Országos Fogászati Közlöny. A Budapest székesfővárosi fogtechnikuskok ipartestületének és a fogtechnikuskok országos szövetségének hivatalos lapja. Szerk. Barna Izidor. Nyom. Fried és Krakauer. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 kor.

Országos Gyorsíró Közlöny. Szerk. Bódogh János. Nyom. Pesti nyomda r.-t. XXIII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 kor.

O. M. K. E. Az országos magyar kereskedelmi egyesülés hivatalos közlönye. Szerk. Szende Pál. Nyom. Franklin-társulat nyomdaja. VI. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 20 kor.

Országos Magyar Népszövetség. Szociális és közgazdasági lap. Szerk. Kunéry Kálmán. IV. évf. Megj. ? Évi ára 5 kor.

Az Orsz. Paedagogiai Könyvtár és Tanszermúzeum Hivatalos Értesítője. Kiadja a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszterium. Nyom. Franklin-társulat nyomdaja. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Orvosi Havi Értesítő. Szerk. Hőnig Izsó. Nyom. Rózsa Jenő. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Örökimádás. A központi oltár-egyesület hivatalos közlönye. Szerk. Makay Lajos. Nyom. Stephaneum

nyomda r.-t. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Örömhír. Gyermeklapja. Kiadja a Lorántfy Zsuzsánna egyesület. Szerk. Szilassy Pauline. Nyom. Hornyánszky Viktor. XIII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 1 kor.

Páduai Szent Antal Lapja. Valás-erkölcsi és társadalmi közművelődési képes folyóirat. Szerk. Buday Aladár. Nyom. «Pázmáneum» kny. XII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Paedagogiumi Lapok. Az Erzsébet nőiskola és a paedagogium hallgatóságának szépirodalmi és tudományos folyóirata. Szerk. Machula Béla. Nyom. Fritz Ármin. VIII. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 3 kor.

A Pannonia Evezős Club Értesítője. Szerk. Zádor Béla. Nyom. Károlyi György. I. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

«Patria» Havi Értesítője. Szerk. Elek Emil. Nyom. Patria nyomda r.-t. VIII. évf. Megj. havonta. Ingyen.

Patyolat. Fehérnemű-ujtság szabásmintaívvél. Szerk. Zilahy Simon. Nyom. Budapesti Hirlap nyomdaja. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Pénz és Föld. Gazdasági szaklap. Szerk. Szabó Manó. Nyom. Pless Ignác. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 kor.

Pénzüntézetí Értesítő. A pénzüntézetek országos nyugdíjgyesülete hivatalos közlönye. Szerk. Nyári Pál. Nyom. Pallas nyomda r.-t. I. évf. Megj. havonta. Ára ?

Pénzüntézetí Tisztviselők Lapja. Szerk. Szász János. Nyom. Fried és Krakauer. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Pénzügyi Szemle. Állampénzügyi és pénzüntézetí politikai folyóirat. Szerk. Hantos Elemér. Nyom. Márkus Samu. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 16 kor.

Pest-Pilis-Solt-Kiskunvármegye Gazdasági Egyesülete Értesítője. Szerk. Serfőző Géza. Nyom. Patria nyomda r.-t. VI. évf. Megj. ? Évi ára 4 kor.

Postakürt. A magyar posta- és távirda-altesteztek és szolgák országos

egyesületének hivatalos közlönye. Szerk. Kovács József. Nyom. Anglonyomda. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Proletár. Osztályhare alapján álló vegyes tartalmu lap. Szerk. Varga Antal. Nyom. Bartalits Imre. I. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 6 f.

Protestáns Szemle. A magyar protestáns irodalmi társaság kiadványa. Szerk. Szóts Farkas. Nyom. Hornvanszky Viktor. XXII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 8 K.

Rajzoktatás. A magyar rajztanárok és rajztanítók országos egyesületének értesítője. Szerk. Kende István. Nyom. Károlyi György. XIII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 6 K.

Riunione Közlemények. Szerk. Téti Kálmán. Nyom. Budapesti lap- és könyvkiadó társulat r.-t. kvnyom. I. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Rovartani Lapok. Szerk. Csiki Ernő. Nyom. Dugonics-nyomda r.-t. Szeged. XVII. évf. Megj. évenként tiz szám. Évi ára 8 K.

Rózsafüzér Királynéja. Szerkeszti Paluscsák Pál Mária. Nyom. Stephaneum kvny. r.-t. XXVI. évf. Megjel. havonta. Évi ára 2 K.

Spárta Atlétikai Klub. Értesítő. Szerk. Vadász István. Nyom. Lónyai és Schwarcz. I. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Spiritusz. Szocialista párttársadalmi élelap. Szerk. Latorc. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Statisztikai Havi Közlemények. Szerk. és kiadja a M. kir. központi statisztikai hivatal. Nyom. «Pátria» kvny. r.-t. XIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Stomatologiai Közlöny. Szerkeszti Szabó József. Nyom. Stephaneum kvny. r.-t. IX. évf. Megjel. negyedévenként. Évi ára 8 K. — Melléklet: **Orthodontia.** Szerk. Salamon Henrik.

Szabad Tanítás. Szerk. Ballenegger Róbert és Schlachter Leó. Nyom. Heisler és Kószol. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Shakács. Kiadja a magyar szakácsok köre. Szerk. ? Nyom. Thália kvny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Shakszervezeti Értesítő. A magyarorsz. shakszervezeti tanács hiva-

talos közlönye. Szerk. Jászai S. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Számvevősségi Szemle. Szerkeszti Várady Lajos. Nyom. Berger Miksa. Máramarossziget. I. évf. Megj. hav. Évi ára 8 K.

Szanatoriumi Lapok. A József kir. herceg szanatorium egyes. hivatalos értesítője. Szerk. Pakots József. Nyom. «Globus» pénzintézetek műintézete r.-t. kvny. VI. évf. Megjel. havonta. Évi ára 4 K.

Századok. A magyar történelmi társulat közlönye. Szerk. Borovszky Samu. Nyom. Athenaeum kvny. r.-t. XLIV. évf. Megj. évenként tiz füzet. Évi ára 12 K.

Szent Család. Képes havi folyóirat keresztény családok számára. Szerk. P. Soós István. Nyom. Stephaneum kvny. r.-t. XXI. évf. Megjel. havonta. Évi ára 2 K.

Szent József. (Előbb: Katholikus Magyarország.) Társadalmi és szép-irodalmi folyóirat. Szerk. Szentesi Alfonz. Nyom. Első váczi sajtó, Vác. VIII. évf. Megj. ? Évi ára 6 K.

Szt. Lukácsfürdő. Szerk. Palotay Rezső. Nyom. Légrády Testv. XXIII. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Szobrász Értesítő. A magyarországi szobrászok érdekeit képviselő szaklap. Szerk. Majdan István. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 20 f.

Szocializmus. Szociáldemokrata folyóirat. Szerk. Kunfi Zsigmond. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Szólóvédelmi Közlöny. Szerkeszti Kuthy István. Nyom. Hirth és Kardos. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Szövetkezeti Értesítő. Az általános fogyasztási szövetkezet hivatalos közlönye. Szerk. Peidl Gyula. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Szövetség. Szerk. Rab Gergely. Nyom. Biró és Schwarcz. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Szövetség Értesítő. Az országos katolikus szövetség hivatalos lapja. Szerk. Szentiványi Károly. Nyom. Stephaneum kvny. r.-t. IV. évf. Megj. időszakonként. Évi ára 10 K.

Szövetségünk. Az állami dijnokok

országos szövetségének hivatalos közlönye. Szerk. Zsirkay János. Nyom. Rózsa Jenő. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Táncitanítók Lapja. A «Magyarországi táncztanítók egyesületé»-nek hivatalos közlönye. Szerk. Kovács Tivadar. Nyom. Bichler J. XVII. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Táncztanítók Országos Közlönye. Táncmesterek országos egyesületének hivatalos lapja. Szerk. Saphir M. Imre. Nyom. Bichler J. VII. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

A Társadalmi Múzeum Értesítője. Szerk. és kiadja a társadalmi múzeum. Nyom. Posner Károly Lajos és fia. II. évf. Megj. évenként hatszor. Évi ára 4 K.

Törekvés. A magyarországi bőröndös, szíjgyártó, nyerges, ostornyel, bőrbútor- és bőrdíszműkészítő munkások és munkások szak- és társadalmi lapja. Szerk. Baumhor Ottó. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Történelmi Tár. Kiadja a m. tud. Akadémia történelmi bizottságának hozzájárulásával a magyar történelmi társulat. Szerk. Komáromy András. Nyom. Athenaeum kvnyom. r.-t. Új folyam. XI. Megjel. negyedévenként. Évi ára 8 K.

Tuberkulózis. A gümőkór elleni védekezés közlönye. Szerk. Kuthy Dezső és Tauszk Ferencz. Nyom. Budapesti Hirlap. kvny. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

A Turista. Politikai, társadalmi, szépirodalmi, művészeti, tengerészeti és gazdasági folyóirat. Szerk. Korcsmáros Nándor. Nyom. Hornyánszky Viktor. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 kor.

Turista Közlöny. Illusztrált turista tanügyi folyóirat. Kiadja a magyar tanítók turista egyesülete. Szerk. Moussong Géza. Nyom. Elek Lipót. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Turisták Lapja. Kiadja a magyar turista egyesület. Szerk. Téry Ödön és Petrik Lajos. Nyom. Hornyánszky Viktor. XXII. évf. Megj. évenként hatszor. Évi ára 10 K.

Turistaság és Alpinizmus. Kiadja a budapesti egyetemi turista egyesület. Szerk. Vigyázó János. Nyom.

ifj. Kellner Ernő. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Turul. A magyar heraldikai és genealogiai társaság közlönye. Szerk. Áldásy Antal. Nyom. Franklin-társ. kvny. XXVIII. köt. Megj. negyedévenként. Évi ára 10 K.

Tűzrendészeti Közlöny. Az országos tűzoltó-szövetség hivatalos lapja. Szerk. Markusovszky Béla. Nyom. ifj. Kellner Ernő. VIII. évf. Megjelenik havonta. Évi ára 5 K.

Ujságárusok és Lapkihordók szaklapja. Szerk. Csupor J. Ferencz. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Ujságkiadók Lapja. Kiadja a magy. ujságkiadók orsz. szövetsége. Szerk. Lenkei Zsigmond és Marton Sándor. Nyom. Budapesti Hirlap. kvny. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Uránia. Népszerű tudományos folyóirat. Szerk. Klupathy Jenő és legifj. Szász Károly. Nyom. Hornyánszky Viktor. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Utközben. Szépirodalmi, társadalmi és közgazdasági folyóirat. Szerk. Korcsmáros Nándor. Nyom. «Globus» pénzintézetek műintézete r.-t. kvny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Utmutató. A magyar és közös közlekedési vállalatok hivatalos menetrendkönyve. Szerk. Megele Gyula. Nyom. «Globus» pénzintézetek műintézete r.-t. kvny. XXIX. évf. Megj. évenként hétszer. Évi ára 12 K.

Utmutató. Az előbbinek 40 filléres kiadása.

Ügyvédi Kamarai Közlöny. A budapesti ügyvédi kamara hivatalos lapja. Szerk. Pap József. Nyom. Rózsa Kálmán és neje r.-t. VII. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Ügyvédjelöltek Lapja. Szerk. Halász Gyula. Nyom. id. Poldini Ede és Tsa. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Üveges. A magyarországi üvegipar, üveges és rokonszarmák munkásainak érdekeit képviselő társadalmi és gazdasági közlöny. Szerk. Gyulai József. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K 20 f.

Üzleteknek Dolgozó Szabók Szaklapja. Szerk. Bogdány Simon. Nyom.

«Világosság» kny. r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K 80 f.

Vakok Ügye. A magyarországi vakok érdekeit szolgáló időszakos folyóirat. Szerk. Vitéz Rezső. Nyom. Károlyi György. VII. évf. Megj. Évi ára?

Városi Szemle. Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. Szerk. Harrer Ferencz és Thirring Gusztáv. Nyom. Székesfővárosi házi kny. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára?

Vasárnapi Tanító. Kiadja a magyarországi baptisták szövetsége. Szerk. Csopják Attila. Nyom. a magyarországi baptisták kny. XVI. évf. Megj. havonta. vi ára 3 K 40 f. Melléklet: Az üdv üzenete. Évi ára 1 K 80 f.

Visszhang Afrikából. Katholikus folyóirat az afrikai missziótevékenység előmozdítására. Szerk. Jankó István. Nyom. Buschmann F. utódai. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 50 f.

Vizmesterek Lapja. Szerk. Baradlay-Bencsko János. Nyom. «Uránia» kny. I. évf. Megj. havonta. Ára számonkint 1 K.

Vontatás. A «Vasuti mozdonyfűtők és vontatási munkások országos otthonának» hivatalos lapja. Szerk. Nagy Lajos. Nyom. Löbl. Mór. III. évf. Megj. kéthavonként. Évi ára 1 K 50 f.

Zászlónk. Ifjúsági lap. Kiadja a Regnum Marianum. Nyom. «Stephanum» kny. r.-t. VIII. évf. Megj. évente tizszer. Évi ára 2 K.

A Zene. Szerk. Sereghy Elemér és Luria Arthur. Nyom. Szombathelyi György és Hamburger Mór («Nagymagyarország» kny.) II. évf. Megj. havonta. vi ára 4 K.

Összesen : 274.

b) VIDÉKEN.

Adalékok Zemplén vármegye történetéhez. (Sátoraljaújhely.) Sz. Dongó Gyárfás Géza. Nyom. «Zemplén» kny. XVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Adóhivatali Közlöny. A m. kir. adóhivatali tisztviselők országos egyesületének lapja. (Debreczen.) Szerk. Molnár Gyula. Nyom. Hoff-

mann és Kronóvitcz. III. évf. Megj. havonta. Évi ára?

Álföldi Népiskola. (Szeged.) Szerk. Bite Pál. Nyom. Schulhof Károly. VI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Az Alkoholizmus ellen. Az «Alkoholelles szövetség» havi folyóirata. (Kolozsvár.) Szerk. Szabó György. Nyom. Szent Bonaventura kny. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Állattenyésztési Szemle. (Szombathely.) Szerk. Kerpely Béla. Nyom. «Vasvármegye» kny. II. évf. Megj. havonta. vi ára 12 K.

Aradi Gazda. Az aradvármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. (Arad.) Szerk. Ipolyi-Keller Iván. Nyom. Kalnár Nándor. és Tsai. XII. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Aradi Turisták Lapja. (Arad.) Szerk. Schmidt János. Nyom. Bloch H. I. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 50 f.

A Bács-bodrog vármegyei történelmi társulat évkönyve. (Zombor.) Szerk. Trencsény Károly. Nyom. Bittermann Nándor és Fia. XXVI. évf. Megj. évenként négy füzet. Évi ára 6 K.

Bácskai Gazda. Köz- és mezőgazdasági lap. A «Bács-bodrogvármegyei gazdasági egyesület» hivatalos közlönye. (Zombor.) Szerk. Günther Ferencz. Nyom. Bittermann Nándor és Fia. XXV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Balaton. A balatoni szövetség hivatalos értesítője. (Balatonfüred.) Szerk. Cséplő Ernő. Nyom. «Stephanum» kny., Budapest. III. évf. Megj. évente hatszor, a szükséghez képest többször is. Évi ára 5 K.

Baromfitenyésztés. (Kolozsvár.) Szerk. Hreblay Emil. Nyom. Gombos Ferencz. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K. — Melléklet: Házinyul-tenyésztés.

Bársi Gazda. Köz- és mezőgazdasági szakközlöny. A «Bársvármegyei gazdasági egyesület» hivatalos lapja. (Léva.) Szerk. Krajtsik Jenő. Nyom. Schulez Ignác. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

A Béltisztító. Melléklet: Az ott-hon. (Szeged.) Szerk. Román Sándor.

Nyom. ? I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Beregmegyei Tanügy. A bereg-vármegyei általános tanítóegyesület hivatalos közlönye. (Beregszász.) Sz. Radics Mihály. Nyom. «Haladás» kny. XXVI. évf. Megj. havonta július és augusztus kivételével. Évi ára 4 K.

Bírószági Végrehajtó. A «Bírószági végrehajtók országos egyesületének hivatalos közlönye. (Igló.) Szerk. Papp Gedeon. Nyom. «Pannonia» kny., Győr. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Bírószági Végrehajtók Szaklapja. (Győr.) Szerk. Pap Jenő. Nyom. «Pannonia» kny. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Borromeus. Kath. hitszónoklati folyóirat. (Győr.) Szerk. Gerebenics Sándor. Nyom. Győregyházmegyei kny. XXIV. évfolyam. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Borsodmegyei Tanügy. A «Borsodmegyei általános tanító-egyesület» hivatalos lapja. (Miskolcz.) Szerk. Keresztes Venczel. Nyom. László-kny. VI. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Csiki Gazda. A csikmegyei gazdasági egyesület közlönye. (Csikszereda.) Szerk. T. Nagy Imre. Nyom. Szvoboda Miklós. XXIV. évf. Megj. a szükséghez képest. Évi ára 2 K.

Délmagyarország. Honismertető folyóirat. (Szeged.) A Délmagyarországi Magyar Közművelődési Egyesület megbízásából kiadja Engel Lajos. Szerk. Kisteleki Ede és Pap Róbert. Nyom. Engel Lajos. V. évf. Megj. évenként négy szám. Évi ára 6 K.

Délvidéki Tanügy. Nevelés-oktatásügyi folyóirat. A «Délmagyarországi Tanító-Egylet» közlönye. (Nagybecskerek.) Szerk. Bánai Jakab. Nyom. Seprős Valter. XV. évf. Megj. évenként tizenegy szám. Évi ára 4 K.

«Diadal». Az alkoholizmus elleni mozgalom céljait szolgáló lap. (Losonc.) Szerk. Mikula Aladár. Nyom. Kármán Zsigmond. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Egri Munkás. Otthon szövetkezeti értesítő. (Eger.) Szerk. a szerkesztő bizottság. Nyom. Dobó István r.-t. kny. I. évf. Megj. ? Évi ára ?

Egri Munkás. Politikai és társadalmi lap. (Eger.) Szerk. a szerkesztő

bizottság. Nyom. Dobó István r.-t. kny. I. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 6 f.

Egyesületi Értesítő. A békésmegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. (Békéscsaba.) Szerk. Pfeiffer István. Nyom. Corvina nyomda. LI. évf. Megj. évenként ötször. Ára ?

Egyesületi Értesítő. (Szombathely.) A vasmegyei gazdasági egyesület megbízásából szerk. Rösler Károly. Nyom. Seiler Henrik utódai. XXXII. évf. Megj. időszakonként. Ára ?

Egyesületi Értesítő. Az «Árva-megyei általános tanító-egyesület» közlönye. (Alsókubin.) Szerk. Magyar Ferencz. Nyom. Trnkóczy József. VIII. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 3 kor.

Egyházi Ujság. (Kolozsvár.) Szerk. Barabás Samu. Nyom. Gombos Ferencz. I. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 kor.

Egyleti Értesítő. A szolnok-dobokavármegyei gazdasági egylet hivatalos közlönye. (Dés.) Szerk. Szemmary József. Nyom. Demeter és Kiss. XXIII. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Erdély. Honismertető folyóirat. Az erdélyi Kárpát-egyesületnek és múzeumának értesítője. (Kolozsvár.) Szerk. M. Kovács Géza. Nyom. Szent Bonaventura nyomda. XIX. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 kor.

E. M. K. E. Az egyesület hivatalos értesítője. (Kolozsvár.) Szerk. Sándor József. Nyom. «Ellenzék» nyomda. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Erdélyi Múzeum. A bölcsészeti, nyelv- és történettudományi szakosztály, az erdélyi nemzeti múzeum könyvtára, érem- és régiségtára közlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Erdélyi Pál. Nyom. Stief Jenő és tsa. XXVIII. (VI.) köt. Megj. évenként hat füzet. Évi ára 10 kor.

Erdélyi Oltáregyesületi Lap. Az oltáregyesületek hivatalos közlönye. (Gyulafehérvár.) Szerk. Soóthy Gyula. Nyom. Papp György. VII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 kor.

Erdészeti Kísérletek. A földművelésügyi m. kir. minster fenntartása alatt álló m. kir. központi

erdészeti kísérleti állomás folyóirata. (Selmeczbánya.) Szerk. Vadas Jenő. Nyom. Joerges Ágost özv. és fia. XII. évf. Megj. évenként négy szám. Ára ?

Ertesítő. A hontvármegyei gazdasági egyesület hivatalos közlönye. (Ipolság.) Szerk. Bolgár István. Nyom. Polgár Ignác. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Evangelikus Népiskola. Nevelés- és oktatásügyi havi folyóirat. (Sopron.) Szerk. Papp József. Nyom. Röttig Gusztáv és fia. XXIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Evangéliom trombita. (Török-szentmiklós.) Szerk. Tóth Endre. Nyom. Platz F., Kisujszállás. V. évf. Megj. ? Ingeny.

Fedőlapok és kiegészítések a posta-távirda segédkönyvekhez. (Sopron.) Szerk. Vuksits László. Nyom. Wellisch Béla, Szentgotthárd. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Fejérmegyei Gazdasági Egyesület Ertesítője. (Székesfehérvár.) Szerk. Ármos Jenő. Nyom. Csitári K. és tsa. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Felsőgöd és Környeke. Társadalmi és közgazdasági közlöny. (Felsőgöd.) Szerk. Heyek Ede. Nyom. «Thália» nyomda, Budapest. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Felvidéki Őr. Politikai és gazdasági szemle. (Losonc.) Szerk. Herczegh Jenő. Nyom. Kármán Zsigmond. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Fotografia. Amatőrfényképezési havi folyóirat. (Szombathely.) Szerk. Kiss Zoltán. Nyom. Seiler Henrik utódai. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 kor.

Gazdasági Ertesítő. A sárosvármegyei gazdasági egyesület és a sárosvármegyei állat- és madárvédő egyesület hivatalos közlönye. (Eperjes.) Szerk. Lukovich Aladár. Nyom. Kósch Árpád. XV. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor.

Gazdasági Ertesítő. A «Somogyvármegyei gazdasági egyesület» hivatalos közlönye. (Kaposvár.) Szerk. Bogay Emil. Nyom. Hagelman Károly. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 kor.

Gazdasági Ertesítő. A komárom-

vármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. (Komárom.) Szerk. Ágoston Miklós. Nyom. Hungária nyomda. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

Gazdasági Ertesítő. (Sátoraljaúj hely.) A zemplénvármegyei gazdasági egyesület megbízásából szerk. Nemthy József és Berzeviczy Béla. Nyom. «Zemplén» nyomda. XIX. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Gazdasági Ertesítő. A jász-nagykun-szolnokvárm. gazdasági egyesület hivatalos közlönye. (Szolnok.) Szerk. Gaylhofer István. Nyom. Bakos István. XXVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 kor. Melléklet: Gazdák független ujságja.

Gazdasági Néplap. Népszerűen oktató szaklap a földműves kisgazdák részére. (Pécs.) Szerk. Förster Jenő. Nyom. Taizs József. XXXVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Gazdasági Tudósító. A gömörkishontvármegyei gazdasági egyesület hivatalos értesítője. (Rimaszombat.) Szerk. Fodor Jenő. Nyom. Rábely Miklós és fia. XIV. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Gazdatisztek Lapja. A magyar gazdatisztek és erdőtisztek országos egyesületének és a mezőgazdasággal és erdészettel foglalkozók nyugdíjintézetének hivatalos közlönye. Szerk. Jeszenszky Pál. Nyom. Pátria nyom. r.-t. XIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Genealogiai füzetek. Családtörténeti folyóirat. (Kolozsvar.) Szerk. Sándor Imre és Sebestyén József. Nyom. Stief Jenő és tsa. VIII. évf. Megj. kéthavonként. Évi ára 8 kor.

Gyámintézet. A magyarhoni egyetemes evang. egyházi gyámintézet közlönye. (Lovászipatona.) Szerk. Bognár Endre. Nyom. Ref. főiskolai nyomda, Pápa. XXVII. évf. Megj. évenként hat szám. Ára ?

Gyermekevédelem. (Szombathely.) Szerk. Gerlits Sándor. Nyom. Egyházmegyei nyomda. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Hajdusági Mész. A hajdumegyei méhészegylet közlönye. (Debrecen.) Szerk. Vásárhelyi Zoltán. Nyom. Városi nyomda. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Hajnalcsillag. (Hajduböszörmény.) Szerk. Balogh Lajos. Nyom. Hoffmann és Kronovitz, Debreczen. XII. évf. Megj. havonta. Ára 60 fill.

Hasznos Lapok. (Kolozsvár.) Szerk. Biró Géza. Nyom. Laufer Vilmos, Déva. I. évf. Megj. negyedévenként. Ára ?

Havi Közlöny a lelkipásztorkodás elméleti és gyakorlati kérdései köréből. (Temesvár.) Szerk. Kováts Sándor. Nyom. Csanádegyházmegyei nyomda. XXXIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 kor.

A Hevesmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Gyöngyös.) Szerk. Engel Herman. Nyom. Hungária nyomda. XXVI. évf. Megj. havonta. Egyes szám ára 20 fill.

Hevesmegyei Tanügy. Hevesmegye kir. tanfelügyelőségének s a Hevesmegyei ált. tanítóegyesület hivatalos lapja. (Eger.) Szerk. Kolacskovszky János. Nyom. Érseki lyceumi nyomda. XV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 kor.

Homok. Szakfolyóirat homoki gazdák számára. A kecskeméti gazdasági egyesület hivatalos lapja. (Kecskemét.) Szerk. Petrovits István. Nyom. Sziládi László. XI. évf. Megj. évenként négyszer. Évi ára 1 kor.

Hontmegyei Népoktatás. Tanügyi, közművelődési és közjótékonyági szaklap. (Ipolybág.) Szerk. Hortobágyi Ágost. Nyom. Polgár Ignác. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 kor.

A hunyadmegyei Történelmi és Régészeti Társul. Évkönyve. (Déva.) Szerk. Tarján Kristóf. Nyom. Hirsch Adolf. XX. évf. Megj. évenként négy üzet. Ára ?

Igazság. Politikai és irodalmi újság. (Zombor.) Szerk. Pataj Sándor. Szerk. Baits Vladimir. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 kor.

Igehirdető. Egyházi beszédek gyűjteménye. (Nagybánya.) Szerk. Révész János és Soltész Elemér. Nyom. Nánásy István. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 kor.

Ipartársulati Értesítő. Közgazdasági és társadalmi havilap. (Déva.) Szerk. Wunder Béla. Nyom. Kröll Gyula. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Az Iskola. A komárommegyei általános tanítóegyesület közlönye. (Ko-

márom.) Szerk. Tuba Károly. Nyom. Spitzer Sándor. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Iskoláink. A gömör-kishont vármegyei ált. tanítóegyesület és a vármegyei kir. tanfelügyelőség hivatalos értesítője. (Dobsina.) Szerk. Szombathy László. Nyom. «Sajó-Vidék» kny., Rozsnyó. XIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Jelen és Jövő. Politikai és közgazdasági havi folyóirat. (Szabadka.) Szerk. Macskovics Titusz. Nyom. Szent Antal kny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Jézus szentséges szívének hírnöke. (Kalocsa.) Szerk. Tóth Mike. Nyom. Juresó Antal. XLIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Jogászok Lapja. Az aradi jogászegylet és a miskolci jogászok hivatalos közlönye. (Arad.) Szerk. Reisinger Ferencz. Nyom. Kalmár Nándor és Tsai. I. évf. Megj. évenként tíz szer. Évi ára 6 K.

Kalazantinum. (Kolozsvár.) Szerk. Komáromy Dezső. Nyom. Lepage Lajos. XV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Kassavidéke. Balneologiai, turisztikai és idegenforgalmi képes folyóirat. (Kassa.) Szerk. Kemény Lajos. Nyom. Wlaszlovits Testvérek. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Kataszteri Közlöny. Szaklap a kataszter, telekkönyvi betétszerkesztés, birtokrendezés és ártérfejlesztés köréből. (Pozsony.) Szerk. Gánóczy Sándor. Nyom. Kath. irodalmi r.-t. kny. XIX. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Katholikus Egyházi Zeneközlöny. Az «Országos magyar Cecilia-egyesület» hivatalos lapja. (Temesvár.) Szerk. Járosy Dezső. Nyom. Csanádegyházmegyei kny. XVII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 3 K 20 f.

A Kath. Hitterjesztés Lapjai. (Nagyvárad.) Szerk. Lestyán Endre. Nyom. Szent László kny. r.-t. XXIX. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 6 K.

Katholikus Iskola. A pécsmegyei tanhatóság hivatalos közlönye. (Pécs.) Szerk. Kóródy Miklós. Nyom. Püspöki kny. II. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 K.

Kékek Lapja. A kék klubnak országos hivatalos közlönye. (Debreczen.) Szerk. Tatay Zoltán. Nyom. Becsek D. Fia, Székelyudvarhely. 1910. évf. Megj. időközönként. Egyes szám ára 20 f.

Keresztény Magvető. (Kolozsvár.) Szerk. Péterfi Dénes. Nyom. Ajtai K. Albert. XLV. évf. Megj. kéthavonként. Évi ára 4 K.

Keresztény Élet. (Zilah.) Szerk. Kádár Géza. Nyom. Seres Samu. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára?

Kiskereskedők Lapja. A nagyváradai és biharmegyei kiskereskedők társulatának havi közlönye. (Nagyvárad.) Szerk. Szilágyi Géza. Nyom. Neumann Vilmos. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Kispest-szentlőrinci Kereskedők Lapja. (Kispest.) Szerk. Korányi Emil. Nyom. Fischhof Henrik. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Közgazdasági Értesítő. A biharmegyei gazdák árú- és hitelintézetének közlönye. (Nagyvárad.) Szerk. Berger Gyula. Nyom. Laszky Ármin. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Közlemények Szepes vármegye multjából. Szerk. Förster Jenő. Nyom. Reiss J. T. II. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 6 K.

Községi Közigazgatás. A sáros-vármegyei községi- és körjegyzők együletének hivatalos közlönye. (Tapolyanusfalva.) Szerk. Csekanyák Béla. Nyom. Kösch Árpád, Eperjes. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Kultúra. A piskii «Kulturegyesület» hivatalos közlönye. (Piski.) Szerk. Papp Samu. Nyom. Molnár Lajos «Szent János» kny., Déva I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Levélbélyeg-Tőzsde. A temesvári «Hunnia» bélyeggyűjtő szövetség és «A budai bélyeggyűjtők asztaltársaságának» hivatalos közlönye. (Temesvár.) Szerk. Ürményi Dezső. Nyom. Délmagyarországi kny. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Lujza Leány-Egyesület Lapja. Szépirodalmi havi közlöny. (Ujpest.) Szerk. Brankovics György. Nyom. Fuchs Antal és József. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

A Magyar Földmives. Gazdászati havi füzet. (Gyűrő.) Szerk. Vasadi

Balogh Lajos. Nyom. Neumann-ny., Ipolyság. XXVIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Magyar Gépész. (Békéscsaba.) Szerk. Májer Jenő. Nyom. Tevan Adolf. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Magyar Izrael. Az országos rabbi-egyesület közlönye. (Nagykanizsa.) Szerk. Neumann Ede. Nyom. Zala hírlapkiadó és nyomda r.-t. III. évf. Megj. évenként tiz szám. Évi ára 6 K.

Magyar Jogász. Jogi és társadalmi folyóirat. (Kolozsvár.) Állandó melléklet: Kiválóbb büntető (polgári) perek és perbeszédék közlönye. Szerk. Dobó Ferencz. Nyom. «Kolozsvári kö- és könyvnyomda r.-t. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 50 f.

Magyar Kisdednevelés és Népoktatás. (Eperjes.) Szerk. Reményik Lajos. Nyom. Kösch Árpád. XVI. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 4 K.

A Magyarországi papi imaegyesület és eucharistia-társulat értesítője. (Győr.) Szerk. Molnár Ignác. Nyom. Győregyházmegyei kny. XXIV. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 1 K 20 f.

Magyar siketnéma-oktatás. A «Siketnéma-intézeti tanárok orsz. egyesületének» hivatalos lapja. (Kecskemét.) Szerk. Gönczi Gyula. Nyom. Sziládi László, Kecskemét. XII. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Magyar Tanítójelölt. Övő-, tanítónő- és tanítójelöltek lapja. (Ungvár.) Szerk. Dudinszky István. Nyom. «Unio» kny. r.-t. II. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 6 K.

Magyar Zsinagóga. Gyakorlati szakközlöny. (Baranya-Mágocs.) Sz. Lebovits József. Nyom. Bruck Sándor, Dombóvár. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Mária Kert. Havi folyóirat a bold. szűz tiszteletének ápolására. Szerk. Tóth Mike. Nyom. Juresó Antal. XXVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Méhészet. (Ujpest.) Szerk. id. Boczonádi Szabó Imre. Nyom. Első váci sajtó. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Méhészeti Közölny. Az erdély-részi méhészegylet szakközlönye. (Kolozsvár.) Szerk. Ványolós Miklós.

(1) (Kálvária)

Nyom. Gámán J. örököse. XXV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Mezőgazdasági Szemle. (Arad.) Szerk. ifj. Rösler Károly. Nyom. Aradi nyomda r.-t. XXVIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Miskolcz t. h. j. f. város hivatalos értesítője. (Miskolcz.) Kiadja a városi tanács. Nyom. Klein és Ludvig. I. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Missziói Lapok. Evangélikus egyházi, bel- és külmissziói havi folyóirat. (Ágfalva.) Szerk. Scholtz Ödön. Nyom. Török. Kálmán, Sopron. XIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Munka. Magyar bányá- és kohómunkások társadalmi lapja. (Ózd.) Szerk. Csepela Lajos és Kablay István. Nyom. «Ózdi járási nyomda». IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 20 f.

A Munkás. A szociáldemokrata munkáspárt hivatalos lapja és tulajdona. (Turkeve.) Szerk. Laskai Mihály. Nyom. Daróczy Antal. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K.

Nagyasszonyunk. A női Mária-kongregációk képes szépirodalmi és ismeretterjesztő folyóirata. (Győr.) Szerk. Nitsch Árpád János. Nyom. Győregyházmegyei kvny. VII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 4 K.

Népoktatás. A Krassó-szörény vármegyei tanítóegyesület hivatalos közlönye. (Lugos.) Szerk. Huszár Imre. Nyom. Sziklai Lajos. XV. évf. Megj. évenként tiz szám. Évi ára 8 K.

Nevelés. (Máramarosi tanügy.) (Máramarossziget.) Szerk. Jakobinyi Péter. Nyom. Berger Miksa. XXVII. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 5 K.

A Nógrádi és Honti Pénztézeti Tisztviselők Egyesületének lapja. (Balassagyarmat.) Szerk. Holló Izidor. Nyom. Hollós Géza. I. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 5 K.

Nógrádmegyei Tanügy. A nógrádvármegyei tanítóegyesület és a nógrádmegyei kir. tanfelügyelőség hivatalos közlönye. (Salgótarján.) Szerk. Magyar Béla. Nyom. Új István. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Pártoljuk a Magyar Ipart! A szegedi magyar iparpártoló szövetség hivatalos közlönye. (Szeged.) Szerk. Pataki Simon. Nyom. Dugonics-nyom.

r.-t. IX. évf. Megj. évnegyedenként. Ingeny.

A «Pécs-baranyamegyei múzeum egyesület» Értesítője. (Pécs.) Szerk. Angyal Pál. Nyom. Wessely és Horváth III. évf. Megj. negyedév. Évi ára 5 K.

Polgárok Lapja. Közérdekű havi lap. (Szatmár.) Szerk. Thurner Albert és Tanódy Endre. Nyom. Pázmánysajtó kvnyomda, Szatmár-Németi. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Polgár-Ör. A losonczy választókerület radikális polgárainak politikai közlönye. (Losoncz.) Szerk. Zsigmond Elek. Nyom. «Világosság» kvny. r.-t. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Politikai Ellenőr. (Kecskemét.) Szerkeszti Somogyi János. Nyom. G. Fekete Mihály. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára az «Orsz. Ellenőr»-rel együtt 10 K.

Postaügyi Közlöny. Ismeretterjesztő havi folyóirat. (Pozsony.) Szerk. Énekes Zsigmond. Nyom. Angermayer Károly. II. évf. Megjel. havonta. Évi ára 6 K.

Pozsonyi Gazda. A «Pozsonyvármegyei gazdasági egyesület» hivatalos lapja. (Pozsony.) Szerk. Horváth Jenő. Nyom. Eder István. XII. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Reménységünk. Az oltáriszentségimádás és Mária-tisztelet havi folyóirata (Kiskunmajsa.) Szerk. Varga Mihály. Nyom. Stephaneum kvnyom. r.-t. XV. évf. Megjel. havonta. Évi ára 3 K.

Rendőri Lapok. A rendőrkapitányi hivatal tisztikarának, rendőr- és csendőr-legénységének szaklapja. (Szatmár.) Szerk. Tankóczy Gyula. Nyom. «Szabadsajtó» kvny. VII. évf. Megj. havonta. Ingeny.

Sárospataki Ifjúsági Közlöny. (Sárospatak.) Szerk. Keresztury K. Nyom. Ref. főiskolai kvny. XXVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Soproni Gyorsíró. (Sopron) Szerk. Lorántffy Sándor. Nyom. Romwalter Alfréd. XXXVI. évf. Megj. évente tiz szám. Évi ára 2 K.

Stefáneum. A kalocsai J. t. nevelőintézet lapja. (Kalocsa) Szerk. Bíró Ferencz. Nyom. Juresz Antal. IV. évf. Megj. évenként négyszer. Évi ára ?

Szabad Egyház. Független magyar református lap. (Lugos.) Szerk. Rácz

Károly. Nyom. Virányi János. XXVI. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Szegedi Gyorsíró. (Szeged.) Szerk. Katona Dávid. Nyom. Dugonics-ny. r.-t. VI. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 3 K.

A Szeged-Délvidéki Általános Fogyasztási Szövetkezet Értesítője. (Szeged.) Szerk. és kiadja az igazgatóság. Nyom. Endrényi Imre. III. évf. Megjel. a szükséghez képest. Ingyen.

Szent Ferenc Hírnöke. (Kolozsvár.) Szerk. Trefán Leonárd. Nyom. Szent Bonaventura kny. VIII. évf. Megjel. havonta. Évi ára 2 K.

Szent Gellért. Ifjúsági hitszónoklati folyóirat. (Pannonhalma.) Szerkeszti Strommer Viktorin. Nyom. Egyházmegyei kny. Győr. XII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 8 K.

A Szent Kereszt Tárogatója. (Szabadka.) Szerk. P. Kaizer Nándor. Nyom. Szent Antal knyom. VI. évf. Megj. évenként négy füzet. Évi ára ?

Szeretet. Társadalmi és vallási képes folyóirat. (Kisujszállás.) Szerk. Török Imre. Nyom. Szekeres József. V. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Szilágyvármegyei tanügy. (Zilah.) Szerk. Szabó Sándor. Nyom. Seres Samu. XIII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 K.

Tanítótestületi Értesítő. A tordaranyosvármegyei általános tanítótestület és a kir. tanfelügyelőség hivatalos lapja. (Torda.) Szerk. Csöregi János. Nyom. Füssy József. XII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 K.

Tanügyi Értesítő. A «Beszterczanaszódvármegyei általános tanítóegyesület» és a vármegyei kir. tanfelügyelőség hiv. közlönye. (Besztercze.) Szerkeszti Sebestyén József. Nyom. Csallner Károly. XV. évfoly. Megjelenik évenként tíz szám. Évi ára 10 K.

Tanügyi Értesítő. A zólyomvármegyei királyi tanfelügyelőség és a zólyomvármegyei általános tanítóegyesület hivatalos közlönye. (Beszterczébánya. Szerk. Szokolszky Rezső. Nyom. Havelka József. VII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 3 K.

Tanügyi Értesítő. A győrvidéki tanító-egyesület hiv. lapja (Győr.) Szerkeszti Ujlaki Géza. Nyom. Gross

Gusztáv. XXXIV. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 K.

Tanügyi Értesítő. Szatmárvármegye királyi tanfelügyelőségének és a szatmárvármegyei ált. tanító-egyesületnek hivatalos közlönye. (Szatmár-Németi. Szerk. Kótai Lajos. Nyom. «Északkeleti könyvny.» IX. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 4 K.

Tanügyi Tanácskozó. A szolnokdobokamegyei tanítóegyesület hivatalos közlönye. (Dés.) Szerk. Szabó György. Nyom. Demeter és Kiss. XVII. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 2 K 40 fill.

Telekkönyv. A telekkönyvvezetők országos egyesületének közlönye. (Rákospalota.) Szerk. Káplány Géza. Nyom. Nagy Elek, Czegléd. XV. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Természettudományi Füzetek. A délmagyarországi természettudományi társulat közlönye. (Temesvár.) Szerk. Steiner Simon. Nyom. Uhrmann Henrik. XXXIV. évf. Megjel. negyedévenként. Tagoknak tagdíj fejében.

Theologiai Szaklap. (Sopron.) Sz. Pröhle Károly. Nyom. Romwalter Alfréd. VIII. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 6 K.

Torontálmegyei Gazdasági Egyesület Értesítője. (Nagybecskerek.) Szerk. Marton Andor. Nyom. Pleitz Fer. Pál XXV. évf. Megjel. évenként három szám. Évi ára 2 K.

Történelmi és Régészeti Értesítő. A délmagyarországi történelmi és régészeti muzeumtársulat közlönye. (Temesvár.) Szerk. Berkeszi István. Nyom. Csanádegyházmegyei knyom. XXVI. (Új) évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 8 K.

Történelmi Közlemények Abauj-Tornavármegye és Kassa multjából. (Kassa.) Szerk. Czobor Alfréd és Kemény Lajos. Nyom. Kassai kny. és lapkiadó r.-t. I. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 6 K.

Udvarhelyi Népinevelés. (Székelyudvarhely.) Szerk. Gyerkes Mihály. Nyom. Becsek D. Fia. I. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 5 K.

Új Gazdaság. Ismeretterjesztő gazdasági szaklap. (Piski.) Szerk. Papp Samu. Nyom. Kroll Gyula, Déva. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Uj Kor. A néptanítók szépirodalmi és társadalmi folyóirata. (Zsigárd.) Szerk. Bardócz Tivadar. Nyom. Neufeld Samu, Galánta. I. évf. Megjel. havonta. Évi ára 5 K.

Ungmegyei Századok. (Ungvár.) Szerk. Mocsári Miklós. Nyom. Ungmegyei kny. r.-t. I. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 10 K.

Unitárius Egyház. Egyházi és iskolai lap. (Székelykeresztúr.) Kiadja a székelykeresztúri unitárius lelkész-kör. Szerk. Lőrinczi István. Nyom. Szabó Kálmán. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Unitárius Közlöny. (Kolozsvár.) Kiadja a Dávid Ferencz egylet. Szerk. Boros György. Nyom. «Ellenzék» kny. XXIII. köt. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Unitárius Szószék. (Székelyudvarhely.) Szerk. Deák Miklós, Vári Albert, Balázs András, Nyom. Becsek D. Fia. V. köt. Megj. negyedévenként. Évi ára 6 K.

Az Utazó. A délmagyarországi kereskedelmi utazók egyesülete hivatalos közlönye. (Temesvár.) Szerk. Paál Aladár. Nyom. Délmagyarországi kny. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Városi Közlöny. (Kolozsvár.) Sz. Folyovich János és Segesváry Viktor. Nyom. Gombos Ferencz. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Városi Közlöny. Hivatalos folyóirat. (Temesvár.) Kiadja a városi tanács. Nyom. Csendes Jakab. XIII. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Vasutasok Lapja. (Pozsony.) Sz. Rejtényi Árpád. Nyom. Alkalay Adolf és Fia. II. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 2 K.

Vasvármegyei Tűzrendészeti Közlöny. (Szombathely.) Szerk. Barabás István. Nyom. Singer Zsigmond, Vasvár. XVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Veszprémmegyei gazdasági értesítő. A «Veszprémmegyei gazdasági egyesület» hivatalos közlönye. (Veszprém.) Szerk. Kajdacsy Endre. Nyom. Fodor Ferencz. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K. Melléklet: Devecservidéki gazdakör értesítője. Szerk. Magyar Károly. Megj. negyedévenként.

V. H. O. Sz. A vidéki hírlapírók

országos szövetségének hivatalos értesítője. (Szeged.) Szerk. Szávay Gyula és Palócz László. XIV. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Világposta-Bélyeghírlap. Bélyeggyűjtők szaklapja és szépirodalmi közlöny. (Versecz.) Szerk. Abonyi Zsigmond. Nyom. Moravetz Testvérek, Temesvár. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Összesen: 156.

II. Többszövegű folyóiratok.

BUDAPESTEN.

Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici. A Magyar Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályának folyóirata. (Magyar, latin, francia, német, angol.) Szerk. Horváth Géza. Nyom. Franklin-társulat kny. VIII. köt. Megj. fél évenként. Évi ára 30 K.

Aquila. A «Magyar ornithologiai központ» folyóirata. (Magyar és német.) Szerk. Herman Ottó. Nyom. Hornyánszky Viktor. XVII. évf. Megj. évenként 4 szám. Évi ára 10 K.

Budapest székesfőváros statisztikai havi füzetek. Kiadja Budapest székesfőváros statisztikai hivatala. (Magyar és német.) Szerk. Thirring Gusztáv. Nyom. Székesfővárosi házi kny. XXXVIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Export-Revue. (Magyar, német, angol.) Szerk. Katona Béla. Nyom. «Athenaeum» kny. r.-t. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Földtani Közlöny. A m. kir. földtani intézet hivatalos közlönye. (Magyar és német.) Kiadja a magyar honi földtani társulat. Szerk. Papp Károly és Vogl Viktor. Nyom. Franklin-társulat kny. XL. évf. Megj. évenként 12 szám. Évi ára 10 K.

Hungara Studento. Esperanto diák-lap. (Magyar és esperanto.) Szerk. Medgyesi János. Nyom. Löblövit Zsigmond. I. évf. Megj. évenként tizszer. Évi ára 1 K.

Keleti Szemle. Közlemények az ural-altaji nép- és nyelvtudomány köréből. — *Revue orientale.* (Magyar, német, angol, francia.) Szerk. Kúnos Ignác és Munkácsi Bernát. Nyom.

Franklin-társulat kny. XI. köt. Megj. évenként három szám. Évi ára 8 K.

Magyar Botanikai Lapok. (Ungarische botanische Blätter.) (Magyar és német.) Szerk. Degen Árpád. Nyom. «Pallas» kny. r-t. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Magyar Királyi Postatakarékpénztári Közlöny. Kiadja a magyar kir. postatakarékpénztár. (Magyar és horvát.) Nyom. «Pallas» kny. r-t. XXV. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Magyar Nemesfém-ipar. Ungarische Edelmetall-Industrie. (Magyar és német.) Szerk. Szerb Károly. Nyom. Légrády Testvérek. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Magyarország és a Nagyvilág. Ungarn und die weite Welt. (Magyar és német.) Szerk. ? Nyom. Hornyánszky Viktor. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára ?

Magyar Szénújság. Ungarische Kohlenzeitung. (Magyar és német.) Szerk. Vámos Fülöp. Nyom. Révai és Salamon. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Magyar Varrógép- és Kerékpár-Ujság. Ungarische Nähmaschinen- und Fahrrad-Zeitung. (Magyar és német.) Szerk. Sándor Gyula. Nyom. Neuwald Illés utódai. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Országos Fogászati Közlöny. Landes Revue der Dentisten. (Magyar és német.) Szerk. Barna Izidor. Nyom. Fried és Krakauer. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 12 K.

Praktikus Utmutató. Praktischer Wegweiser. (Magyar és német.) Szerk. R. Hary M. Nyom. Bagó Márton és Fia. III. évf. Megj. negyedévenként. Évi ára 2 K 40 f.

Szabadalmi Szemle. (Magyar és német.) Szerk. Török László. Nyom. Révai és Salamon. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 20 K.

A «Székesfővárosi Tattersall és Lóvásártelep» Értesítője. (Magyar és német.) Szerk. Gál Béla. Nyom. «Patria» kny. r-t. XV. évf. Megj. évenként négyszer. Évi ára ?

A Szikviz- és Szénsavipar Lapja. Zeitschrift für die Sodawasser- und Kohlensäure-Industrie. (Magyar és német.) Szerk. Hofmann Géza. Nyom.

Schmelcz és Misner. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Szücs Ujság. Ungarische Kürschner Zeitung. (Magyar és német.) Szerk. Vincze József. Nyom. Schmelcz és Misner. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

La Toilette. Első magyar divatlap. A férfiszabók szaklapja. (Magyar és német.) Szerk. Krausz Adolf. Nyom. Buschmann F. utódai. XXIX. évf. Megj. havonta. Ingyen.

La Verda Standardo. (Esperanto.) Szerk. Marich A. (Magyar és esperanto.) Nyom. Wodianer F. és Fiai. III. (V.) évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Összesen : 21.

VIDÉKEN.

A Bécsi «Allgemeine Versorgungs-Anstalt» tagjai érdekeinek megvédését célzó pozsonyi egyesület közleményei. (Pozsony.) (Magyar és német.) Szerk. ? Nyom. Angermayer Károly. 1910. Megj. ? Évi ára ?

Concordia. A pozsonyi Concordia gyorsíró-egyesl. közlönye. (Pozsony.) (Magyar és német.) Szerk. Theisz János. Nyom. Wigand F. K. XXV. évf. Megj. évenként hat szám. Évi ára 2 K 40 f.

Értesítő az Erdélyi Múzeum-Egyesület Orvostudományi Szakosztályából. (Kolozsvár.) (Magyar és német.) Szerk. Szabó Dénes. Nyom. Ajtai K. Albert. XXXV. évf. XXXII. köt. Megj. évenként három füzet. Évi ára 6 K.

Magyar Földbirtokos. Ungarischer Grundbesitzer. (Sopron.) (Magyar és német.) Szerk. Breuer Lajos. Nyom. «Petőfi» kny. r-t. XI. évf. Megj. évenként legalább négyszer. Ingyen.

A Modern Női Ruházat. Die moderne Damengarderobe. (Pozsony.) (Magyar és német.) Szerk. Drechsler D. Nyom. Kath. irodalmi r-t. kny. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 40 f.

Nyugatmagyarországi Gazda. A nyugatmagyarországi földmivelők gazdasági egyesületének hivatalos közlönye. Westungarischer Landwirt. (Szombathely.) (Magyar és német.) Szerk. Laehne Hugó. Nyom. «Vas-

vármegye» nyomdavállalat. V. évf. Megj. havonta. Csak tagok kapják.

Pozsonyi Értesítő. Korrespondenzblatt aus Pozsony. Az ipar és a háztulajdon érdekeinek közlönye. (Pozsony.) Szerk. Pichler H. Lajos. Nyom. Angermayer Károly. I. (III.) évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 2 K.

Szepesi Vendéglősök és Korcsárosok Lapja. (Igló.) (Magyar és német.) Szerk. Singer Sándor. Nyom. Szepesi Lapok kny. III. évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Zeitschrift des internationalen Anwalt-Verbandes. (Wien.) (Német és franczia.) Szerk. Löszl Henrik. Nyom. Röttig Gusztáv és fia, Sopron. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K. Összesen: 9.

III. Nem magyar nyelvű folyóiratok.

I. Németek.

BUDAPESTEN.

Katholischer Volksverein. Szerk. Szentiványi Károly. Nyom. Stephaneum nyomda r.-t. IV. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 1 K.

Monats-Berichte der pädagogischen Landes-Bibliothek und des Museums für Lehrmittel. Kiadja a m. kir. közoktatásügyi minisztérium. Nyom. Franklin-társulat nyomdája. II. évf. Megj. negyedévenként. Ára ?

Orient. Organ der symbolischen Grossloge von Ungarn. Szerk. Pay'r Ede. Nyom. Márkus Samu. XXII. (35.) évf. Megj. havonta. Tagoknak ingyen.

Sanct-Antonius-Blätter. Szerk. Buday Alfréd. Nyom. «Pázmáneum» kny. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Szekula Briefmarken-Verkehr. Organ der internationalen Philatelisten. Szerk. Wiederhold Hermann. Nyom. Posner Károly Lajos. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 2-50 M.

Ungarische Biene. Deutsches Organ des ungar. Landes-Bienenzüchter-Vereines. Szerk. Szilassy Zoltán. Nyom. Patria kny. r.-t. XXXVIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Ungarwein-Export-Revue. Szerk.

Kovács Miklós. Nyom. Athenaeum kny. r.-t. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Volkswirtschaftliche Mitteilungen aus Ungarn. Herausgegeben vom. königl. ung. Handelsministerium. Nyom. Pesti kny. r.-t. V. évf. Megj. havonta. Évi ára 24 K.

Összesen: 8.

VIDÉKEN.

Akademische Blätter. Organ der deutschen Hochschüler aus Ungarn. (Nagyszeben.) Szerk. Graeser János. Nyom. Krafft Vilmos. XIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Archiv des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (Nagyszeben.) Szerk. Krafft V. K. Nyom. Krafft Vilmos. Új folyam. XXXVII. köt. Megj. évnegyedenként. Évi ára 6 K.

Blätter für Gemäldekunde. (Wien.) Kiadja Frimmel Th. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. VI. köt. Megj. évenként tíz füzet. Évi ára 15 K.

Globus. Internationales Fremden-Blatt. (Wien.) Szerk. Kuranda Lajos. Nyom. Röttig Gusztáv és fia, Sopron. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Gut Licht! Zeitschrift für Amateurphotographie und verwandte Kunstzweige. (Wien.) Szerk. Steinbach H. Nyom. Röttig Gusztáv és fia, Sopron. IX. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Von der Heide. Monatsschrift für Kultur und Leben. (Temesvár.) Szerk. Orendi-Hommenau Viktor. Nyom. Délmagyarországi nyomda. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Heilmittel Revue. Therapeutisches Organ. (Wien-Berlin.) Szerk. Goldman Hugó. Nyom. Röttig Gusztáv és fia, Sopron. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K. — Melléklet: Balneotherapeutische Revue.

Humoristische Markenzeitung. Internationales Witzblatt für Philatelisten. (Temesvár.) Szerk. Berey F. István. Nyom. Délmagyarországi kny. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Korrespondenzblatt des Vereines für siebenbürgische Landeskunde. (Nagyszeben.) Szerk. Schullerus

Adolf. Nyom. Krafft V. XXXIII. évf. Megj. havonta Évi ára 2 K.

Mitteilungen des siebenbürgischen Aerztevereins. (Medgyes.) Szerk. Siegmund H. Nyom. Reissenberger G. A. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Mitteilungen zur jüdischen Volkskunde. (Leipzig.) Szerk. Grunwald M. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. XIII. évf. Megj. évenként négy füzet. Évi ára 5 K.

Monatsschrift für Geschichte und Wissenschaft des Judentums. (Breslau.) Szerk. és kiadja Brann M. Nyom. Alkalay Adolf és fia, Pozsony. LIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 Márka.

Raiffeisen-Bote für Südungarn. Periodische Zeitschrift zur Förderung wirtschaftlicher Interessen der ländlichen Bevölkerung. (Temesvár.) Szerk. id. Anheuer János. Nyom. Délmagyarországi nyomda. Megj. időszakonként. Ára ?

Der Stempelmarkensammler. (Kaposvár.) Szerk. Walder Arthur.) Nyom. «Somogyvármegye» kny. r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3-50 M.

Ukrainische Rundschau. (Sopron.) Szerk. Kuschnir Vladimir. Nyom. Röttig Gusztáv és fia. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

Volksgesundheit. Gemeinverständliche Monatsschrift für deutsch-ungarische Kulturpolitik. (Medgyes.) Szerk. Siegmund Henrik. Nyom. Reissenberger G. A. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K 80 f.

Összesen : 16.

II. Francia.

BUDAPESTEN.

Revue de Hongrie. Organe de la société littéraire française de Budapest. Szerk. Huszár Vilmos. Nyom. Athenaeum kny. r.-t., Bpest. III. évf. V. és VI. köt. Megj. havonta. Évi ára 25 K.

Összesen : 1.

III. Olaszok.

VIDÉKEN.

L'Impiegato. Organo della «Società degli impiegati commerciali e

privati.» (Fiume.) Szerk. ? Nyom. Mohovich Emőd. VI. évf. Megj. időközönként. Évi ára 2 K.

Liburnia. Rivista bimestrale del Club Alpino Fiumano. (Fiume.) Szerk. Depoli Guido. Nyom. Mohovich E. IX. évf. Megj. kéthavonként. Évi ára 2 K.

Összesen : 2.

IV. Latin.

BUDAPESTEN.

Archivum zoologicum. Szerk. Pete Cs., Madarász J. és Csiki E. Nyom. Hornyánszky Viktor. 1. Vol. Megj. ? Évi ára 25 K.

Összesen : 1.

V. Szerbek.

VIDÉKEN.

ЛЕТОПИС МАТИЦЕ СРПСКЕ. (Ujvidék.) Szerk. Szávits Milán. Nyom. «Natoševics» nyomda. LXXXVI. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

СЛОМЕНАК. (Pancsova.) Szerk. Martinovics Iván. Nyom. Jovanovics testv. XVIII. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 2 K.

ЖЕХСКИ СБЕТ. A szerb jótékony egyesület lapja. (Ujvidék.) Szerk. Varagyanin Arkád. Nyom. Branik r.-t. kny. (Popovits M. testv.) XXV. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Összesen : 3.

VI. Tótok.

BUDAPESTEN.

Jednota katolickeho fudu. Szerkeszti Szentiványi Károly. Nyom. Stephaneum nyomda. III. évf. Megj. évenként tízszer. Évi ára 1 K.

Listy svätého Antona. Szerk. Buday Alfréd. Nyom. «Pázmáneum» nyomda. X. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Naša Zástava. Szerk. Hodža Milan. Nyom. Budapesti lap- és könyvkiadó társulat r.-t. nyomdájá. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Prudy. Revue mladého slovenska. Szerk. Klimáček Sándor. Nyom.

Parička János, Rózsahegy. I. évf. Megj. évenként tíz szám. Évi ára 6 K.

Zornička. Novinky pre naše dietky. Szerk. Strýčko Miloš. Nyom. Budapesti lap- és könyvkiadó vállalat r.-t. kny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Összesen : 5.

VIDÉKEN.

Časopis museálnej slovenskej spoločnosti. (Turócszentmárton.) Szerk. Vraný Václav. Nyom. Turócszentmártoni nyomda r.-t. XIII. évf. Megj. évenként négy szám. Évi ára 2 K.

Černokňazník. Humoristicko-satyrický časopis. (Turócszentmárton.) Szerk. Čajda György. Nyom. Turócszentmártoni kny. r.-t. XXXV. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Cirkevné Listy. (Liptószentmiklós.) Časopis venovaný záujmom cirkve evanjelickej augš. vyznania. Szerk. Janoška György. Nyom. Klimeš F. XXIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 6 K.

Dolnozemský Slovák. Politicko-spoločenský mesačník. (Ujvidék.) Szerk. Mičátek L. Nyom. Rohaček Simon, Modor. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 50 f.

Domáci Radca. Časopis venovaný záujmom slovenských hospodárov. (Szenicz.) Szerk. Bežo Elemér. Nyom. Bežo János és Tsa. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Evanjelický Kazateľ. Homiletický časopis. (Liptószentmiklós.) Szerk. Janoška György. Nyom. Klimeš Ferencz. V. évf. Megj. kéthavonként. Évi ára 8 K.

Kráľovna sv. Ruženca. (Jablonka.) Szerk. Pironcsák István. Nyom. Parička János, Rózsahegy. XXII. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 60 f.

Kupecké, Priemyselné a Hospodárske Noviny. (Turócszentmárton.) Szerk. Kompiš Péter. Nyom. Turócszentmártoni kny. r.-t. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Noviny Malých. (Szenicz.) Szerk. Strýčko Márton. Nyom. Bežo János. XI. évf. Megj. évenként nyolczszor. Évi ára 56 f.

Posol b. Srdca Ježišovho. (Nagy-szombat.) Szerk. Silvester Pál. Nyom.

Winter Zsigmond. XIV. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 60 f.

Posol Svätého Antona. (Szenicz.) Szerk. Sándorfi Ede. Nyom. Bežo János. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Rarášek. Humoristicko-satyrický mesačník. (Turócszentmárton.) Sz. Cerniansky A. Nyom. Turócszentmártoni kny. III. (X.) évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K 20 f.

Sborník Museálnej Slovenskej Spoločnosti. Melléklet a Časopis mus. slov. spoločnosti-hoz. (Turócszentmárton.) Szerk. Sokolik A. Nyom. Turócszentmártoni kny. r.-t. XV. évf. Megj. évente kétszer. Évi ára 2 K.

Slovenské Pohľady. Časopis zábavno-poučný. (Turócszentmárton.) Szerk. Škulčty József. Nyom. Turócszentmártoni kny. XXX. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Slovenský Peňažník. (Zólyom.) Szerk. Pauliny Vilám. Nyom. Parička János. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Stráž na Sione. Belmissioi lap a tót-evangélikusok számára. (Modor.) Szerk. Bodnár Gyula. Nyom. Rohácsék Simon. XVIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Strom Serafický. (Miava.) Szerk. Zeko Károly. Nyom. Pažický Dániel. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K.

Svätá Rodina. (Liptószentmiklós.) Szerk. Hromada Anton. Nyom. Klimeš és Pivko. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 60 f.

Sv. Adalbert. (Vojtech.) (Pozsony.) Szerk. Buday József. Nyom. Rohácsék Simon. II. évf. Megj. havonta. Évi ára 75 f.

Svetlo. (Ó-Tura.) Szerk. Chorvát János. Nyom. Rohácsék Simon, Modor. XI. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K 50 f.

Živena. (Turócszentmárton.) Sz. Maróthy-Soltész Helén és Sochán Pál. Nyom. Turócszentmártoni kny. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Živý Kresťan. (Modor.) Szerk. Jamarik Pál. Nyom. Rohácsék Simon. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 20 cts.

Zvolenské Noviny. Politicko-spoločenský mesačník. (Zólyom.) Szerk. Medveczky Lajos. Nyom. Budapesti lap- és könyvkiadó vállalat r.-t. kny.

VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K. 50 f.

Összesen: 23.

VII. Horvát nyelvű.

VIDÉKEN.

Katolički Pučki Savez. (Szabadka.) Szerk. ? Nyom. Szent Antal kny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K.

Összesen: 1.

VIII. Román nyelvű.

a) BUDAPESTEN.

Adeverul. Szerk. Cristea Aurél. Nyom. «Világosság» kny. r.-t. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Glasul Poporului. Foaie politică, socială și economică. Szerk. Cristea Aurél. Nyom. «Világosság» kny. r.-t. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Összesen: 2.

b) VIDÉKEN.

Adevărul. Foaie religioasă. (Arad.) Szerk. Berbecar V. Nyom. Réthy L. és Fia. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K 50 f.

Calicul dimocrat. Revistă pentru umor și satiră. (Koložsvár.) Kiadja Munteanu V. M. Nyom. «Carmen» kny. 1910. évf. Megj. havonta. Évi ára?

Educatorul. Organ oficial al Reuniunii învățătorilor din Eparhia Caransebeșului. (Oravicza.) Szerk. Bizerea P. Nyom. «Progresul» kny. II. évf. Megj. havonta Évi ára 4 K.

Familia. (Románpetre.) Szerk. Dorin. Nyom. «Progresul» kny., Oravicza. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Răvașul. Revistă culturală ilustrată (Koložsvár.) Szerk. Dăianu Elie. Nyom. «Carmen» kny. VIII. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Reuniunea învățătorilor. (Arad.) Szerk. Moldovan József. Nyom. Gör. kel. román egyházmegyei kny. VII. évf. Megj. havonta. Évi ára 5 K.

Revista Politică și Literară. (Balázsfalva.) Szerk. Ciato Aurél. Nyom. Gör. kath. szemináriumi kny. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 10 K.

Revista Teologică. Organ pentru știința și viața bisericească. (Nagyszeben.) Szerk. Bálan Miklós. Nyom. Főegyházmegyei kny. IV. évf. Megj. havonta. Évi ára 8 K.

«Sentinela.» Revista poporala. (Karánsebes.) Szerk. Tintariu György. Nyom. «Gutenberg» kny., Lugos. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 1 K.

Transilvania. Revista asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român. (Nagyszeben.) Sz. Tăslăuanu Octavian C. Nyom. Egyházmegyei kny. XLI. évf. Megj. évenként hat szám. Évi ára 10 K.

Vatra școlară. Revista pedagogică. (Nagyszeben.) Szerk. Șpan Péter. Nyom. Egyházmegyei kny. III. évf. Megj. évenként tízszer Évi ára 8 K.

Vocea graniței. Foaie politică-tărănească. (Karánsebes.) Szerk. Tintariu György. Nyom. «Gutenberg» kny., Lugos. I. évf. Megj. havonta. Évi ára 3 K.

Összesen: 12.

IX. Bunyevác nyelvű.

VIDÉKEN.

Neven. Zabavno-poučni misečnik za bunjevce i šokece. (Szabadka.) Szerk. Rajčić Sándor. Nyom. Szántó Lajos. XXVII. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Összesen: 1.

X. Vend nyelvű.

VIDÉKEN.

Nevtepeno Poprijeta Devica Marija. Zmožna goszpá vogrška. (Szombathely.) Szerk. Bassa Iván. Nyom. Egyházmegyei kny. VI. évf. Megj. havonta. Évi ára 2 K.

Összesen: 1.

XI. Héber nyelvű.

BUDAPESTEN.

Oekonomische Zeitschrift. Szerk. Ruhm Ernő. Nyom. Kohn Mór, Vác. III. évf. Megj. havonta. Évi ára 4 K.

Összesen: 1.

Összegezés.

Magyar nyelvű folyóirat (ebből többnyelvű)				Budapesten	Vidéken	Összesen
Budapesten 21, vidéken 9)				295	165	460
Német nyelvű folyóirat				8	16	24
Francia	«	«		1	—	1
Olasz	«	«		—	2	2
Latin	«	«		1	—	1
Szerb	«	«		—	3	3
Tót	«	«		5	23	28
Horvát	«	«		—	1	1
Román	«	«		2	12	14
Bunyevác	«	«		—	1	1
Vend	«	«		—	1	1
Héber	«	«		1	—	1
Összesen				313	224	537

FÜGGELÉK.

A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája 1780-tól 1910-ig.

ÍR. SZINNYEI JÓZSEF nyomán.

Az első magyar hírlap 1780 jan. 1-én jelent meg Pozsonyban (Rát Mátyás *Magyar Hirmondó*-ja). Budapesten 1788 okt. 8-án, szerdán indult meg az első magyar rendes hírlap *Magyar Mercurius* címmel, hetenként kétszer járt és Paczkó Ferencz betűivel nyomtatott Pesten. A második lap Pesten az 1806 jul. 2-án keletkezett *Hazai Tudósítások*: szerk. Kulcsár István. Ez volt az első magyar hírlap, mely 4-rét alakban jelent meg és hosszabb életű volt.

1830-ban 10 magyar hírlap és folyóirat jelent meg.

1840 elején 26 magyar lap volt hazánkban.

1847-ben 33.

1848—49-ben 86 magyar hírlap jelent meg.

1850 elején 9 lap adatott ki magyar nyelven.

1854 márcz. 5-én, mikor a *Vasárnapi Ujság* megindult, ezzel együtt 20 magyar hírlap és folyóirat jelent meg.

1861 elején, midőn az első évi rendes hírlapkimutatást a *Vasárnapi Ujság* közli, 52 volt a magyar hírlapok és folyóiratok száma.

1862-ben...	65	1887-ben...	539
1863-ban...	80	1888-ban...	561
1864-ben...	70	1889-ben...	600
1865-ben...	75	1890-ben...	636
1866-ban...	81	1891-ben...	645
1867-ben...	80	1892-ben...	676
1868-ban...	140	1893-ban...	699
1869-ben...	163	1894-ben...	735
1870-ben...	146	1895-ben...	806
1871-ben...	164	1896-ban...	801
1872-ben...	198	1897-ben...	1100
1873-ban...	201	1898-ban...	1207
1874-ben...	208	1899-ben...	1103
1875-ben...	246	1900-ban...	1132
1876-ban...	240	1901-ben...	1156
1877-ben...	268	1902-ben...	1216
1878-ban...	281	1903-ban...	1262
1879-ben...	321	1904-ben...	1330
1880-ban...	368	1905-ben...	1615
1881-ben...	356	1906-ban...	2292
1882-ben...	412	1907-ben...	2069
1883-ban...	427	1908-ban...	2059
1884-ben...	482	1909-ben...	2056
1885-ben...	494	1910-ben...	1680
1886-ban...	516		

hírlap és folyóirat jelent meg magyar nyelven.

A MAGYAR KÖNYVSZEMLE ÚJ FOLYAMA.

A Magyar Nemzeti Múzeum könyvtára 1893-ban a Magyar Könyvszemle új folyamát indította meg.

A folyóirat, mint a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárának hivatalos kiadványa s a magyar bibliografia egyedüli szakközlőnye, 1876 óta áll a hazai tudomány érdekeinek szolgálatában. Elsősorban a múzeumi könyvtár érdekeinek előmozdítására lévén hivatva, ismerteti annak egyes csoportjait; beszámol az évi gyarapodásról, a végzett munkáról és teljes megbízható képet ad a könyvtár belső életéről. Ismerteti a hazai és külföldi könyv- és levéltárakat, kiváló figyelmet fordítva ezek magyar és különleges bibliografiai vonatkozású anyagának felkutatására és közzétételére. Számot ad a hazai és külföldi könyvészeti irodalom termékeiről s figyelemmel kíséri a külföldi irodalom hazánkra vonatkozó kiadványait.

A Magyar Könyvszemle évnegyedes füzetekben, évenként márczius, június, szeptember és december hónapokban jelenik meg 24—26 ivnyi terjedelemben, több műmelléklettel. Előfizetési ára egész évre 6 korona, a könyvárusi forgalomban 8 korona; egy-egy füzet ára 2 kor.

Az előfizetési pénzeket a **Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatala** fogadja el; a folyóirat szellemi részét érdeklő közlemények a **szerkesztő czimére** a **Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárába** küldendők.

A Magyar Könyvszemle régi és új folyamainak kötetei kaphatók *Ranschburg Gusztáv* könyvkereskedésében, Budapest, IV., *Ferencziek-tere* 2. A régi folyam 2—16. kötetének ára kötetenkint 4 korona, az új folyam 1—19. kötetének ára kötetenkint 8 korona. Az előfizetések ezentúl is a *Magyar Nemzeti Múzeum pénztári hivatalához* küldendők.

Megjelent és a Magyar Nemzeti Múzeum könyvtárában kapható: *A hazai időszaki sajtó 1910-ben. I. A magyar hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. II. A nem magyar nyelvű hírlapirodalom, Kereszty Istvántól. III. Folyóiratok, Dr. Fitos Vilmostól. Függelék: A magyar nyelvű hírlapok és folyóiratok statisztikája.* Ára 1 kor. 50 fillér.

MAGYAR KÖNYVSZEMLE. — REVUE BIBLIOGRAPHIQUE HONGROISE.

Publiée par la bibliothèque Széchényi du Musée National Hongrois.

Directeur: M. le dr. Paul Gulyás.

Quatre livraisons par an ; prix du volume
6 couronnes = 6 francs = 5 marcs.

Nouvelle série. XIX. volume. IV-e
livraison. Octobre—Décembre 1911.

SOMMAIRE.

	Page
Dr. Barthélémy Fabó: L'époque du livre de tabulature d'Esterházy. (Avec 2 figures dans le texte.)	289
Dr. Antoine Aldásy. Les archives de Düsseldorf et de Karlsruhe	293
Dr. Béla Iványi. L'écriture et les livres à Eperjes aux XV ^e —XVI ^e siècles. (Troisième et dernière partie.)	301
Dr. Paul Gulyás. La bibliothèque de St. Marc à Venise et le bréviaire de Grimani	319
Dr. Aloyse Zambra. Le manuscrit quart. ital. 58. de la Bibliothèque Széchényi, en rapport avec la légende italienne d'Attila	332
Les règles des reliures de bibliothèque	344
Bibliothèque hongroise. Contributions au I. vol de l'ancienne bibliothèque hongroise de Charles Szabó (par Étienne Harsányi et le dr. Jules Toderescu)	352
Indicateur officiel. La bibliothèque Széchényi du Musée Nat. Hongrois dans le III. trimestre de 1911	355
Littérature. Émeric Barcza: La littérature hongroise sur les questions de banque et de douane. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> . — Geyza Deák: Le livre et son ornementation. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> . — Hiador Sztripszky et Georges Alexics: La traduction roumaine du hymnaire de Grégoire Szegedi. Par le <i>dr. Jean Melich</i> . — Seymour de Ricci: Catalogue raisonné des premières impressions de Mayence. Par <i>Σ.</i> — Hans Tietze: Die illuminierten Handschriften der Rossiana. Par <i>Gp.</i> — Dudley How Miles: The influence of Molière on restoration comedy. Par le <i>dr. Paul Gulyás</i> . — A. Lantos: Catalogue de livres N ^{os} 9—10. Par <i>P. G.</i>	359
Revue des périodiques étrangers	372
Dr. Guillaume Fitos. La littérature bibliographique hongroise dans le III ^e . trimestre de 1911	377
Notices. La distinction du dr. Jean Melich, conservateur du Musée national. — Assemblée générale de l'Association des musées et des bibliothèques. — La bibliothèque de l'Académie des sciences en 1910. — La bibliothèque du musée nationale de Transylvanie en 1910. — Le concours pour les plans de la bibliothèque publique de Budapest. — Bibliothèque hongroise à l'université de Berlin. (<i>P. G.</i>) — Les enchères de Robert Hoe. (<i>Bibliophile</i> .) — Nombre des incunables dans les bibliothèques publiques de l'Allemagne. (<i>P. G.</i>) — Des bibliothèques étrangères. — Poème sans S. (<i>Σ.</i>) — Le cours artistique de l'école des relieurs à Berlin. (<i>G.</i>) — Les postes de Belgique au service des bibliothèques populaires. (<i>Γ.</i>)	379
Table des noms et des matières	390

Siège de la rédaction et de l'administration: *Magyar Könyvszemle Budapest, Musée National Hongrois.*